DECENTRALISERING AV STATLIG VERKSAMHET – ETT LED I REGIONALPOLITIKEN

Del 2 Slutrapport

Avgiven av delegationen för lokalisering av statlig verksamhet

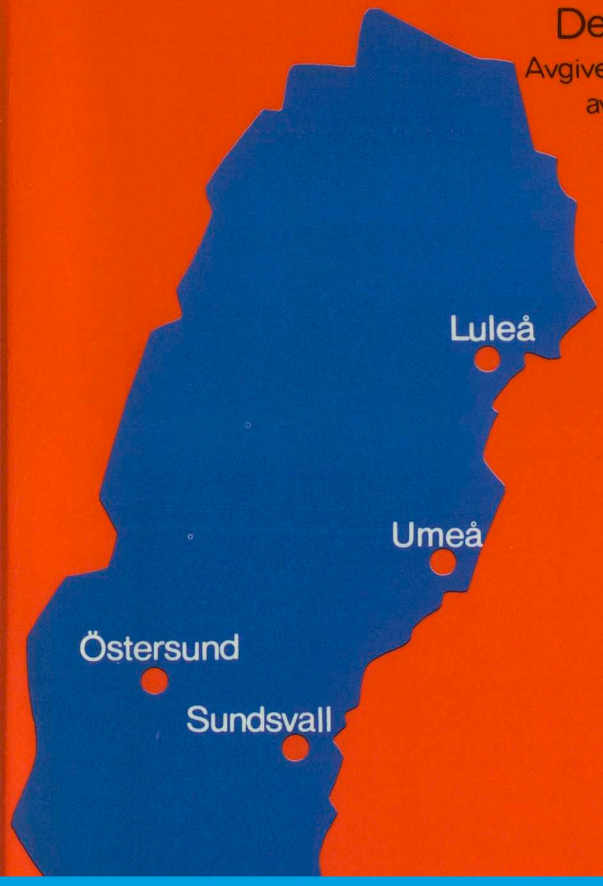

Ur KB:s samlingar
Digitaliserad år 2013

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

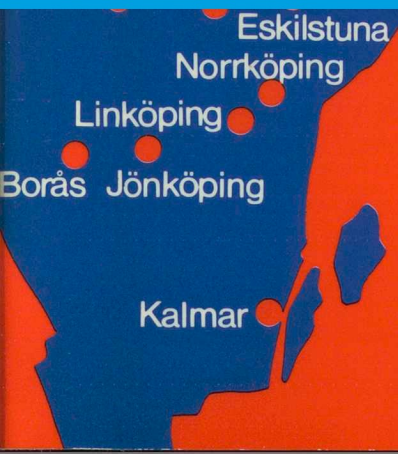

1972: 55

SOU

DECENTRALISERING AV STATLIG VERKSAMHET – ETT LED I REGIONALPOLITIKEN

Del 2 Slutrapport

Avgiven av delegationen för lokalisering av statlig verksamhet

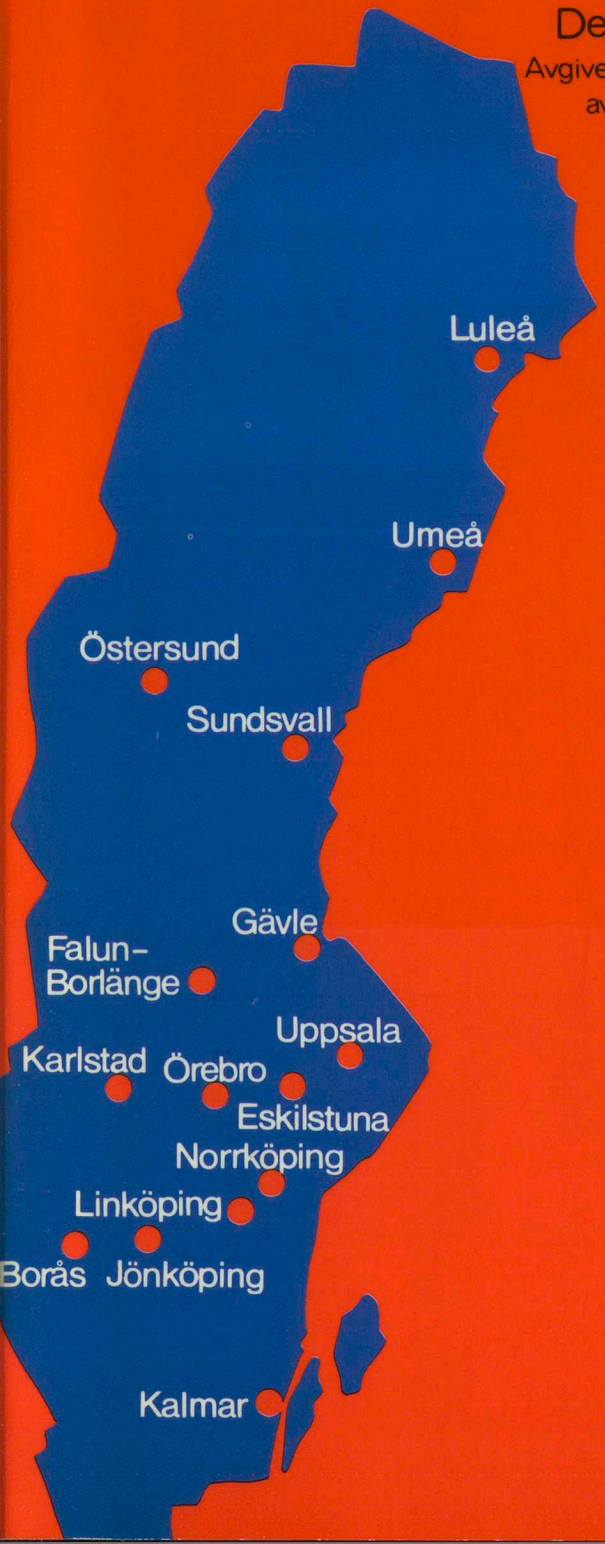

1972: 55

SOU

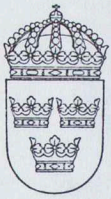

Statens offentliga utredningar
1972:55
Finansdepartementet

Decentralisering av statlig verksamhet — ett led i regionalpolitiken

Del 2 Slutrapport avgiven av delegationen
för lokalisering av statlig verksamhet
Stockholm 1972

ISBN 91-38-01301-0

Göteborgs Offsettryckeri AB, Surte 72.8866

Till Statsrådet och chefen för finansdepartementet

Genom beslut den 13 juni 1969 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för finansdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga med uppdrag att inkomma med förslag om flyttning av statlig verksamhet från storstockholmsområdet.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallades samma dag som sakkunniga numera statssekreteraren i finansdepartementet Bo Jonas Sjönander, tillika ordförande, planeringsdirektören i byggnadsstyrelsen Åke Smith, byråchefen i arbetsmarknadsstyrelsen Curt Canarp, departementsrådet i försvarsdepartementet Sven Larsson och numera länsrådet hos länsstyrelsen i Västerbottens län Bengt Thufvesson. Till sekreterare åt de sakkunniga förordnades numera kanslirådet i jordbruksdepartementet Bo S. Hedström.

De sakkunniga, som antagit benämningen delegationen för lokalisering av statlig verksamhet, avgav den 25 maj 1970 huvudrapporten Decentralisering av statlig verksamhet – ett led i regionalpolitiken (SOU 1970:29).

Sedermera har genom beslut den 3 november 1970 budgetchefen i finansdepartementet Pierre Vinde förordnats att vara ledamot och ordförande i delegationen i stället för Sjönander samt avdelningsdirektören Alf Wallin förordnats att i stället för Hedström vara sekreterare åt delegationen. Genom beslut den 9 augusti 1971 har dels kanslirådet i inrikesdepartementet Olof Petersson förordnats att i stället för Thufvesson vara ledamot i delegationen, dels Thufvesson förordnats vara expert åt delegationen. Vidare har genom beslut den 13 januari 1971, den 26 mars 1971, den 14 oktober 1971 och den 13 mars 1972 avdelningschefen hos statskontoret Jan Engman, organisationsdirektören hos statskontoret Birger Jensen, kanslirådet i finansdepartementet Svante Englund, numera planeringsdirektören hos länsstyrelsen i Gävleborgs län Sture Sandberg, numera planeringsdirektören hos länsstyrelsen i Kronobergs län Claes Sjöblom, organisationsdirektören hos statskontoret Sven Hilding och förste revisorn i riksrevisionsverket Hjalmar Strömberg förordnats att vara experter åt delegationen.

Vidare har dåvarande revisionsdirektören i riksrevisionsverket Gösta Forshällen på uppdrag av delegationen inkommit med synpunkter på utflyttning av statens vattenfallsverks huvudkontor från Råcksta.

Delegationen har den 16 maj 1972 offentliggjort ett sammandrag av denna rapport.

Sedan utredningsarbetet nu slutförts får delegationen överlämna betänkande med förslag till omlokalisering av ytterligare statlig verksamhet från storstockholmsområdet.

I delegationens ställningstaganden har följande ledamöter inte deltagit i besluten, nämligen herr Canarp beträffande arbetsmarknadsstyrelsen och statens personalnämnd, herr Smith beträffande byggnadsstyrelsen och herr Vinde beträffande riksrevisionsverket.

Stockholm i juni 1972.

Pierre Vinde

Curt Canarp *Sven Larsson* *Olof Petersson* *Åke Smith*
/Alf Wallin

Innehåll

Kapitel 1 *Bakgrund till arbetet i andra utredningsetappen* 11

Kapitel 2 *Utredningsarbetets uppläggning* 17

Kapitel 3 *Några förhållanden av allmän betydelse vid omlokalisering av myndigheter* 22
Myndigheternas kontakter 22
Det framtida tätortssystemet 46
Delning av organisationer och partiell omlokalisering 49

Kapitel 4 *Val av myndigheter* 57
Högsta domstolen och nedre justitierevisionen 59
Regeringsrätten 60
Kammarrätterna 60
Justitiekanslern 60
Riksåklagaren 61
Rikspolisstyrelsen 61
Statens kriminaltekniska laboratorium 62
Kriminalvårdsstyrelsen 62
Centralnämnden för fastighetsdata 63
Domstolsverket 63
Styrelsen för internationell utveckling (SIDA) 63
Försvarsstaben 64
Arméstaben 64
Marinstaben 64
Flygstaben 64
Försvarets materielverk 64
Försvarets brevskola 64
Försvarets civilförvaltning 66
Försvarets sjukvårdsstyrelse 68
Fortifikationsförvaltningen 68
Försvarets forskningsanstalt 70
Värnpliktsverket 71
Militärpsykologiska institutet 72
Krigsarkivet 72
Civilförsvarsstyrelsen 73

Försvarets rationaliseringsinstitut (FRI) 74
Flygtekniska försöksanstalten 74
Försvarets förvaltningsskola 75
Arméns tekniska skola 76
Vissa av försvarets centrala skolor 76
Försvarshögskolan 76
Militärhögskolan 77
Krigsskolan 77
Sjökrigsskolan 78
Arméns gymnastik- och idrottsskola 79
Artilleriskjutskolan 79
Artilleri- och ingenjörsofficersskolan 80
Försvarets skyddsskola 80
Luftvärnsskjutskolan 81
Kustartilleriets skjutskola 81
Militärapoteket 82
Socialstyrelsen 83
Statens rättskemiska laboratorium 84
Giftnämnden 84
Arbetarskyddsstyrelsen och arbetsmedicinska institutet 85
Försäkringsdomstolen 86
Försäkringsrådet 86
Riksförsäkringsverket 87
Statens strålskyddsinstitut 87
Statens bakteriologiska laboratorium 88
Statens arbetsklinik 91
Postverket 91
Televerket 95
Statens järnvägar 98
Statens vägverk 101
Statens trafiksäkerhetsverk 103
Sjöfartsverket 105
Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut 105
Luftfartsverket 105
Statens väg- och trafikinstitut 106
Statens geotekniska institut 106
Transportnämnden 106
Kammarkollegiet 107
Statskontoret 108
Mynt- och justeringsverket 109
Generaltullstyrelsen 109
Byggnadsstyrelsen 111
Statistiska centralbyrån 112
Datamaskincentralen för administrativ databehandling (DAFA) 113
Bankinspektionen 113
Försäkringsinspektionen 114
Riksrevisionsverket 115
Riksskatteverket och exekutionsväsendets organisationsnämnd 116

Konjunkturinstitutet ... 118
Statens förhandlingsnämnd ... 118
Statens avtalsverk ... 119
Statens personalpensionsverk ... 119
Statens personalutbildningsnämnd ... 119
Statens personalnämnd ... 120
Riksarkivet ... 120
Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum ... 120
Universitetskanslersämbetet ... 122
Utrustningsnämnden för universitet och högskolor ... 122
Skolöverstyrelsen ... 123
Centrala studiehjälpsnämnden ... 125
Kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet samt utbildningsprogramenheten vid Sveriges Radio AB ... 125
Kungl. Tekniska högskolan i Stockholm (KTH) ... 128
Lantbruksstyrelsen ... 128
Skogsstyrelsen ... 128
Statens livsmedelsverk ... 128
Statens jordbruksnämnd ... 129
Statens naturvårdsverk ... 130
Koncessionsnämnden för miljöskydd ... 132
Skogshögskolan ... 133
Kommerskollegium ... 133
Patent- och registreringsverket ... 134
Näringsfrihetsombudsmannen ... 135
Konsumentombudsmannen ... 136
Statens pris- och kartellnämnd ... 136
Konsumentverket ... 137
Överstyrelsen för ekonomiskt försvar ... 138
Arbetsmarknadsstyrelsen ... 139
Bostadsstyrelsen ... 141
Statens hyresråd ... 142
Statens institut för byggnadsforskning ... 142
Statens invandrarverk ... 142
Statens planverk ... 142
Lantmäteristyrelsen ... 143
Rikets allmänna kartverk ... 144
Statens brandinspektion, statens brandskola och sprängämnesinspektionen ... 144
Statens institut för företagsutveckling ... 145
Statens vattenfallsverk ... 147
Sveriges geologiska undersökning ... 150
Statens provningsanstalt ... 151
Styrelsen för teknisk utveckling ... 151
Domänverket ... 152
Sammanfattning ... 152

Kapitel 5 *Val av lokaliseringsorter* 156

Kapitel 6 *Kostnader och intäkter vid omlokalisering av statlig verksamhet* 168

Kapitel 7 *Genomförandet* 178

Kapitel 8 *Sammanfattning* 184

Bilagor

I PM angående vissa kommuners möjlighet att ta emot statlig verksamhet 187
- Syfte och metodik 187
- Allmän beskrivning av orterna 189
  - Befolkningsutveckling 189
  - Arbetsmarknad 192
  - Bostadsbyggande 197
  - Investeringsproblem 198
  - Kommunalekonomiska förhållanden 198
- Beskrivning av enskilda orter 204
  - Luleå 204
  - Umeå 204
  - Östersund 205
  - Sundsvall 206
  - Gävle 207
  - Falun/Borlänge 207
  - Uppsala 208
  - Eskilstuna 209
  - Karlstad 210
  - Norrköping 211
  - Linköping 211
  - Jönköping 212
  - Borås 213
  - Kalmar 213

II Kostnader för omlokalisering – beräkningsunderlag 225
- Utgiftsposter 225
- Engångsutgifter 225
- Bruttoinvesteringar 232
- Löpande fördyring 234
- Sammanfattning 240

III Sammanfattning av grundmaterial avseende vissa myndigheter . 243
- Av delegationen och statskontoret kartlagda myndigheter
  - Rikspolisstyrelsen 243
  - Försvarets civilförvaltning 249
  - Fortifikationsförvaltning 254
  - Försvarets forskningsanstalt 260
  - Krigsarkivet 267
  - Civilförsvarsstyrelsen 269
  - Flygtekniska försöksanstalten 273

Socialstyrelsen ... 277
Giftnämnden ... 282
Statens strålskyddsinstitut ... 284
Statens bakteriologiska laboratorium ... 288
Postverket ... 295
Televerket ... 304
Statens järnvägar ... 314
Statens vägverk ... 322
Statens trafiksäkerhetsverk ... 328
Transportnämnden ... 331
Statskontoret ... 333
Generaltullstyrelsen ... 337
Byggnadsstyrelsen ... 342
Bankinspektionen ... 347
Försäkringsinspektionen ... 349
Riksrevisionsverket ... 352
Riksskatteverkets och exekutionsväsendets organisationsnämnd ... 356
Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum ... 362
Utrustningsnämnden för universitet och högskolor ... 367
Skolöverstyrelsen ... 371
Statens jordbruksnämnd ... 377
Statens naturvårdsverk ... 381
Koncessionsnämnden för miljöskydd ... 386
Patent- och registreringsverket ... 388
Statens pris- och kartellnämnd ... 394
Överstyrelsen för ekonomiskt försvar ... 398
Arbetsmarknadsstyrelsen ... 402
Bostadsstyrelsen ... 406
Statens planverk ... 409
Statens institut för företagsutveckling ... 413
Statens vattenfallsverk ... 417
Styrelsen för teknisk utveckling ... 428
Överbefälhavarens rapport rörande försvarets centrala staber och försvarets materielverk ... 432
Försvarets rationaliseringsinstituts utredning rörande vissa av försvarets centrala skolor ... 448
Kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet samt utbildningsprogramenheten vid Sveriges Radio AB ... 474

Tabellförteckning

Tabell 1. Delegationens förslag till omlokalisering i en första etapp ... 12
Tabell 2. Riksdagens beslut rörande omlokalisering i en första etapp ... 15
Tabell 3. Kontakthändelsernas fördelning inom hela undersökningsmaterialet i KOMM 71 ... 28
Tabell 4. Kontakthändelsernas struktur i procent i KOMM 71 ... 31

Tabell 5. Beräknade reseinsatser enligt några modellförsök 42
Tabell 6. Beslutad och föreslagen omlokalisering utan fördelning på orter 153
Tabell 7. Centrala statliga myndigheter som enligt delegationen bör förbli i stockholmsområdet 154
Tabell 8. Anställda vid statliga myndigheter i stockholmsområdet 155
Tabell 9. Beslutad och föreslagen omlokalisering med fördelning på orter 166
Tabell 10. Utgifter i samband med omlokaliseringen 175
Tabell 11. Tidpunkter för genomförande av beslutad omlokalisering 179

Figurförteckning

Figur 1. Det svenska kontaktlandskapet 1960 .....
Figur 2. Det svenska kontaktlandskapet 1965 .....
Figur 3. Det svenska kontaktlandskapet 1970 .....
Figur 4. Det svenska kontaktlandskapet 1970 med hänsyn tagen till internationella kontakter .....
Figur 5. Det svenska kontaktlandskapets förändring enligt modell III i förhållande till modell I 40–41
Figur 6. Det svenska kontaktlandskapets förändring enligt modell III_K i förhållande till modell I .....
Figur 7. Det svenska kontaktlandskapets förändring enligt modell III_K i förhållande till modell III .....
Figur 8. Det svenska kontaktlandskapet enligt modell III_K ...

1 Bakgrund till arbetet i andra utredningsetappen

Utgångspunkten för delegationens fortsatta överväganden om decentralisering av statlig verksamhet som ett led i regionalpolitiken har varit statsmakternas ställningstaganden till delegationens tidigare förslag (SOU 1970:29, prop. 1971:29, InU 1971:15, rskr 1971:196).

Delegationen framhöll i sitt *första betänkande* att frågan om omlokalisering av central statlig verksamhet måste bedömas ur ett samhällsekonomiskt perspektiv och inte enbart grundas på företagsekonomiska bedömningar eller statsfinansiella förändringar. Omlokalisering av statlig verksamhet kunde enligt delegationen vara ett betydelsefullt medel i samhällets regionalpolitik.

Delegationen hade som utgångspunkt för sina förslag att statsmakterna, dvs regering och riksdag, fortfarande skulle vara lokaliserade till Stockholm. Härav följde att vissa statliga verksamheter med ett mycket nära samband med statsmakterna också borde vara lokaliserade till samma region. För vissa andra verksamheter ansåg delegationen att andra omständigheter – främst arten av kontakterna med andra institutioner – utgjorde skäl för en fortsatt lokalisering till stockholmsområdet. Övriga statliga verksamheter ansåg delegationen böra kunna omlokaliseras.

När det gäller principerna för val av lokaliseringsorter konstaterade delegationen att orterna måste vara så stora att de med så små störningar som möjligt skulle kunna ta emot de statliga verksamheterna. De mottagande orterna borde således ha en kvalificerad och differentierad service samt en differentierad arbetsmarknad. Vidare borde lokaliseringsorterna ha goda kommunikationer med såväl Stockholm som övriga delar av landet.

Delegationen konstaterade att den fortsatta omstruktureringen av statsförvaltningen talade för att man inte borde sprida ut myndigheterna på alltför många orter. I så stor utsträckning som möjligt borde flera verksamheter lokaliseras till samma ort. Det vore då naturligt att myndigheter med uppgifter som gränsade till varandra förlades till samma ort. Härigenom underlättades de nödvändiga kontakterna.

Mot denna bakgrund förordade delegationen att omlokalisering huvudsakligen borde ske till orter med förutsättningar att kunna utvecklas till storstadsalternativ. Detta innebär att även andra orter kunde komma i fråga i begränsad omfattning om speciella regionalpolitiska skäl motiverade detta. De av delegationen föreslagna lokaliseringsorterna var Luleå,

Umeå, Östersund, Sundsvall, Gävle, Falun/Borlänge, Karlstad, Norrköping och Linköping. Delegationens förslag framgår av tabell 1.

Tabell 1. Delegationens förslag till omlokalisering i en första etapp.

		Antal anställda
Linköping	Statens kriminaltekniska laboratorium	55
	Statens rättskemiska laboratorium	80
		135
Norrköping	Statens invandrarverk	200
	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	365
	Luftfartsverket	265
	Sjöfartsverket	290
	Kriminalvårdsstyrelsen	295
	Statens institut för byggnadsforskning	155
		1 570
Karlstad	Värnpliktsverket	60
	Militärpsykologiska institutet	40
	Försvarets sjukvårdsstyrelse	110
		210
Gävle	Lantmäteristyrelsen	120
	Rikets allmänna kartverk	520
	Centralnämnden för fastighetsdata	70
	Lantbruksstyrelsen	165
	Skogsstyrelsen	90
		965
Falun/Borlänge	Domänverket	400
Sundsvall	Riksförsäkringsverket	925
	Statens personalpensionsverk	245
	Centrala studiehjälpsnämnden	60
		1 230
Östersund	Försvarets förvaltningsskola	ca 50
	Arméns tekniska skola	ca 70
		ca 120
Umeå	Skogshögskolan	295
	Arbetsmedicinska institutet	115
	Kommittén för television och radio i utbildningen	120
		530
Luleå	Sveriges geologiska undersökning	255
	Statens geotekniska institut	80
		335
	Totalt ca	5 500

Härutöver föreslog delegationen i remissyttranden över 1970 års socionomutbildningsberednings betänkande Vidgad socionomutbildning (U stencil 1970:19) och transportforskningsgruppens betänkande Samordnad transportforskning (K stencil 1970:4) att en ny socialhögskola skulle förläggas till Östersund och ett transportforskningsinstitut till Linköping. Delegationen föreslog vidare i yttrande till försvarets materielanskaffningsutredning (UMA) att vissa delar av försvarets materielverk förläggs till bl a Karlstad och Linköping.

För vissa verksamheter som, enligt vad som nyss nämnts, hade omfattande kontakter med departement och riksdag konstaterades att de inte borde flyttas från Stockholm. Det gällde myndigheter som arbetsmarknadsstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, rikspolisstyrelsen, socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, universitetskanslersämbetet och styrelsen för internationell utveckling. Av samma skäl ansågs omlokalisering inte heller aktuell för militärledningen och de centrala militära staberna.

Vidare konstaterades att vissa verksamheter som hade anknytning till hela förvaltningen och som inte var av rutinbetonad karaktär inte utan avsevärda olägenheter i sin helhet kunde flyttas från stockholmsområdet. Som exempel nämndes statens avtalsverk, statskontoret, byggnadsstyrelsen, statistiska centralbyrån och riksrevisionsverket.

Det förhållandet att vissa verksamheter enligt delegationen inte borde omlokaliseras uteslöt dock inte att delar av berörda myndigheter vid närmare utredning kunde bli föremål för omlokalisering. En sådan utredning hade delegationen dock ännu inte verkställt.

Inte heller hade delegationen prövat förutsättningarna att omlokalisera myndigheter med mindre antal anställda än 50 eller statliga bolag. Delegationen anförde att en sådan prövning borde anstå. En eventuell omlokalisering av de statliga bolagen borde prövas i samråd med Statsföretag AB.

För ytterligare vissa verksamheter ansåg sig delegationen inte ha tillräckligt underlag för ett ställningstagande. Detta gällde de affärsdrivande verken postverket, televerket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk samt vissa andra myndigheter som bostadsstyrelsen, generaltullstyrelsen, statens naturvårdsverk, statens jordbruksnämnd och överstyrelsen för ekonomiskt försvar.

Frågan om att delegera arbetsuppgifter inom den statliga verksamheten ansåg delegationen betydelsefull. Delegationen ansåg sig emellertid inte kunna ägna särskild uppmärksamhet åt att pröva möjligheterna till delegering av olika uppgifter i skilda statliga verksamhetsgrenar. Delegationen förutsatte att varje myndighet beaktar dessa möjligheter och själv kommer med förslag till delegering av arbetsuppgifter.

Delegationen framhöll vidare att omlokaliseringarna för många av de anställda kunde innebära betydande omställningsproblem. Delegationen avstod dock från att lägga fram preciserade förslag till åtgärder för att lösa dessa då sådana närmast borde bli föremål för förhandlingar mellan avtalsverket och personalens huvudorganisationer.

1971 års riksdag beslutade att godkänna de i prop. 1971:29 föreslagna allmänna riktlinjerna för omlokalisering av central statlig verksamhet, vilka i huvudsak anslöt till vad delegationen tidigare föreslagit. Vid sin behandling tillstyrkte således inrikesutskottet (InU 1971:15) en omlokalisering av statlig verksamhet i regionalpolitiskt syfte. Utskottet uttalade vidare att här ifrågavarande insatser borde koncentreras till ett begränsat antal regionala tillväxtcentra och i första hand då till sådana som kan tänkas få betydelse som storstadsalternativ. Vill man uppnå i olika avseenden attraktiva alternativ till storstäderna i syfte att avlasta dem, ansåg utskottet det vara nödvändigt att koncentrera de resurser som kunde

stå till buds. Detta borde enligt utskottet innebära att statliga verksamheter flyttades gruppvis. Därigenom uppnår man den väsentliga regionalpolitiska effekt på inflyttningsorten som är avsedd.

När det gäller valet av myndigheter innebar Kungl. Maj:ts förslag vissa omdisponeringar i delegationens förslag. Härjämte föreslogs att ytterligare vissa verksamheter skulle inrättas utanför Stockholm, nämligen en bibliotekshögskola, ett livsmedelsverk samt två avdelningar av kammarrätten. Vidare föreslogs omlokalisering av statens provningsanstalt och av delar av mynt- och justeringsverket. Riksdagen biträdde Kungl. Maj:ts förslag.

Också när det gäller valet av lokaliseringsorter biträdde riksdagen Kungl. Maj:ts förslag. Detta innebar att, utöver de orter delegationen föreslagit, också Eskilstuna, Jönköping, Borås och Uppsala skulle utgöra lokaliseringsorter. Vid riksdagens behandling föreslogs ytterligare ett antal lokaliseringsorter, såsom Norrtälje, Kalmar, Skövde, Söderhamn och Nässjö. Riksdagen avslog förslagen om lokaliseringsorter utöver Kungl. Maj:ts förslag.

I delegationens förslag ingick, som framgått av det föregående, att kommittén för television och radio i utbildningen (TRU) skulle förläggas till Umeå. Delegationen framhöll vidare att om Sveriges Radios utbildningsenhet organisatoriskt samordnades med TRU borde båda enheterna förläggas till Umeå. Kungl. Maj:ts förslag var att TRU-kommitténs produktionsenhet och de delar av Sveriges Radios utbildningsenhet som svarar för skolprogramverksamheten borde förläggas till Norrköping. Inrikesutskottet anförde i denna fråga bl a följande.

"De regionalpolitiska skälen är otvivelaktigt tyngre för lokalisering till Umeå än för Norrköping. Även andra skäl talar till Umeås fördel, däribland möjligheter till samarbete med universitet och annan högre utbildning på platsen. De problem som kan uppstå för att tillgodose föreliggande kontaktbehov kan enligt utskottets mening inte vara så mycket större vid lokalisering till Umeå än till Norrköping att de uppväger de fördelar som i övrigt synes stå att vinna med en förläggning till Umeå. Emellertid har helt nyligen lagts fram ett betänkande med förslag till ny organisation för de berörda verksamheterna (SOU 1971:36). Behandlingen av detta förslag kan ge nya aspekter på lokaliseringsfrågan. Med hänsyn härtill är utskottet inte i dag berett att träffa ett definitivt avgörande. Frågan om möjligheten att förlägga verksamheterna till Uemå bör bli föremål för ytterligare utredning. Även andra lokaliseringsalternativ bör emellertid kunna övervägas. Utskottet förutsätter att i samband med denna utredning, som bör ske skyndsamt, även klarläggs de spörsmål av personalpolitisk och annan natur som hänger samman med inordnandet av en Sveriges Radios verksamhet i den nya organisationen. Vad utskottet anfört bör ges Kungl. Maj:t till känna."

Kungl. Maj:t har sedermera uppdragit åt delegationen att mot bakgrund av riksdagens uttalanden på nytt överväga och framlägga förslag till lokalisering av TRU-kommitténs produktionsenhet och delar av Sveriges Radios utbildningsenhet.

Riksdagens beslut redovisas i tabell 2.

Beträffande *det fortsatta utredningsarbetet* framhöll inrikesutskottet värdet av att lokaliseringsfrågorna bereddes i samverkan med personalen och verksledningarna. Vidare förutsatte utskottet att även i fortsätt-

Tabell 2. Riksdagens beslut rörande omlokalisering i en första etapp.

		Antal anställda (avrundade antal)
Linköping	Statens kriminaltekniska laboratorium	60
	Statens rättskemiska laboratorium	85
	Statens geotekniska institut	80
	Vägtrafikinstitutet	ca 150
	Försvarets materielverk, del av	ca 100
		ca 475
Norrköping	Statens invandrarverk	210
	Sveriges meterologiska och hydrologiska institut	400
	Luftfartsverket	305
	Sjöfartsverket	290
	Kriminalvårdsstyrelsen	300
		1505
Jönköping	Lantbruksstyrelsen	170
	Skogsstyrelsen	95
		265
Borås	Statens provningsanstalt	ca 150
	Bibliotekshögskola	ca 40
		ca 190
Karlstad	Värnpliktsverket	75
	Militärpsykologiska institutet	40
	Försvarets sjukvårdsstyrelse	110
	Försvarets materielverk, del av	ca 400
		ca 625
Borlänge	Domänverket	400
Gävle	Lantmäteristyrelsen	170
	Rikets allmänna kartverk	520
	Centralnämnden för fastighetsdata	70
	Statens institut för byggnadsforskning	160
		920
Sundsvall	Statens personalpensionsverk	245
	Centrala studiehjälpsnämnden	90
	Riksförsäkringsverket, del av	ca 200
	Kammarrätten, två avdelningar	ca 25
		ca 560
Östersund	Försvarets förvaltningsskola	ca 50
	Arméns tekniska skola	ca 200
	Socialhögskolan	ca 40
		ca 290
Umeå	Skogshögskolan	330
	Arbetsmedicinska institutet, filial	ca 40
		ca 370
Luleå	Sveriges geologiska undersökning, del av	ca 100
Eskilstuna	Mynt- och justeringsverket, del av	50
Uppsala	Statens livsmedelsverk	185
	Sveriges geologiska undersökning, del av	ca 160
		ca 345
		Totalt ca 6 100

ningen delar eller funktioner av verk eller institutioner skulle omlokaliseras i det fall detta visade sig lämpligt.

Vad gäller inriktningen av det fortsatta utredningsarbetet uttalade utskottet som sin bestämda mening att det inte ansåg det vara lämpligt att riksdagen vid detta tillfälle pekade ut vissa orter som mottagare av fortsatt omlokalisering.

Situationen i de fyra nordliga länen föranledde emellertid utskottet till ett särskilt uttalande. Utskottet förklarade sålunda att den ogynnsamma utvecklingen i dessa län givetvis inte kunde bemästras enbart genom omlokalisering dit av delar av statsförvaltningen utan där måste i första hand eftersträvas en utbyggnad av näringslivet genom insatser från statens, det enskilda näringslivets samt producent- och konsumentkooperationens sida liksom andra insatser av regional- och arbetsmarknadspolitisk art. En fortsatt utflyttning till dessa län av statlig verksamhet skulle emellertid kunna vara ett bidrag till förbättring av länens näringslivsstruktur. Dessa uttalanden biträddes av riksdagen och Kungl. Maj:t har sedermera överlämnat utskottsutlåtandet till delegationen för beaktande i det fortsatta arbetet.

Beträffande sydöstra Sverige uttalade utskottet att mycket talade för att möjligheterna till omlokalisering av statlig verksamhet till denna region särskilt prövades. Även detta uttalande biträddes av riksdagen.

I anledning av motioner vid *1972 års riksdag* har riksdagen avvisat yrkanden om bl a nya allmänna riktlinjer för valet av orter vid lokalisering av statlig verksamhet (InU 1972:5, rskr 1972:37). Riksdagen har också avslagit ett flertal motioner som rör utredningsverksamheten i omlokaliseringsfrågorna. Uttalandena av årets riksdag har således inte medfört någon ändrad inriktning av utredningsarbetet.

2 Utredningsarbetets uppläggning

Statsmakternas beslut 1971 med godkännande av de allmänna riktlinjerna för delegationens fortsatta arbete har varit den självklara utgångspunkten för delegationen. De verksamheter som måste bli föremål för granskning i andra utredningsetappen är emellertid till sin natur i allmänhet mera komplexa än de som omfattades av första etappen. Härtill kommer att ju fler verksamheter som sprids till allt fler orter ju mer komplicerat blir sambandsmönstret. Detta har motiverat ett mer inträngande utredningsarbete än vad som krävdes för första etappens myndigheter. Krav har också rests i skilda sammanhang att besluten skulle föregås av utförliga samhällsekonomiska kostnads- och intäktskalkyler. Dessa förhållanden talade för att utredningsarbetet i denna andra etapp skulle kräva en längre tidsperiod.

Å andra sidan var det uppenbart att personalen vid de myndigheter där ställning till eventuell omlokalisering ännu inte tagits hyser allvarlig oro inför framtiden. Även för verksamheter där sannolikheten för omlokalisering är liten framstår avsaknaden av ett beslut i frågan som kraftigt störande. Det har t ex uppgetts att personalen vid myndigheter som befinner sig under utredning sökt annan anställning och rekryteringssvårigheter torde i vissa fall inte kunna uteslutas.

För de verksamheter där omlokaliseringsbeslut redan fattats skall statens personalnämnd medverka vid omplaceringen av personal som inte följer med vid en omlokalisering. Det är nödvändigt att den personal, som kan bli omplacerad i anledning av den första omlokaliseringsetappen, får garantier att den myndighet till vilken man föreslås omplacerad inte också inom kort flyttas. Uttalanden av denna innebörd har också gjorts av personalens huvudorganisationer.

Mot denna bakgrund har delegationen ansett det vara ett oavvisligt krav att – inom ramen för statens arbetsgivaransvar – slutligt besked snarast kan lämnas berörda personalkategorier vilka verksamheter som föreslås omlokaliserade och vilka som även på sikt bör vara förlagda till stockholmsområdet.

Kravet att kunna lämna uttömmande besked till personalen har inneburit att delegationen valt att i denna andra etapp studera och ta ställning till eventuell omlokalisering av all central statlig verksamhet till vilken slutlig ställning togs i första etappen.

Med hänsyn till att de första omlokaliseringarna beräknas ske redan

1973 har delegationen vidare inriktat sig på att redovisa sina förslag före halvårsskiftet 1972.

Den förhållandevis begränsade tid som således med dessa utgångspunkter stått delegationen till buds har kunnat kompenseras genom en kraftig insats av utredningsresurser. Således har statskontoret för delegationens räkning utfört kartläggningar av de organisatoriska och funktionella förhållandena vid de affärsdrivande verken postverket, statens järnvägar, televerket och statens vattenfallsverk samt vid statens vägverk. Arbetsinsatsen vid statskontoret kan uppskattas till 5 à 6 manår. Härtill kommer den mycket omfattande medverkan som lämnats av berörda verk och som totalt sett torde överstiga statskontorets insatser.

För kartläggning av motsvarande förhållanden vid vissa av försvarets centrala skolor har delegationen biträtts av försvarets rationaliseringsinstitut.

På uppdrag av delegationen har överbefälhavaren i samråd med försvarets materielverk (FMV) och under medverkan av försvarsgrenscheferna biträtt delegationen med kartläggningar för att undersöka förutsättningarna för partiell omlokalisering av de fyra staberna samt en ytterligare partiell omlokalisering av FMV.

Genom beslut den 25 april 1969 uppdrog Kungl. Maj:t åt försvarets rationaliseringsinstitut att i samverkan med fortifikationsförvaltningen se över organisationen för fortifikations- och byggnadsförvaltningen inom försvaret. I tilläggsdirektiv den 30 juni 1971 uppdrog Kungl. Maj:t åt institutet att i samband med fullgörandet av ovannämnda uppdrag även pröva frågan om den framtida lokaliseringen av fortifikationsförvaltningen. Samråd borde därvid ske med delegationen. Delegationen kommer i det följande att lägga fram förslag om den framtida lokaliseringen av fortifikationsförvaltningen. Ställningstagandena grundar sig i huvudsak på underlag från försvarets rationaliseringsintitut och en i det följande närmare behandlad kommunikationsundersökning KOMM 71.

Försvarsforskningsutredningen fick den 14 februari 1969 Kungl. Maj:ts uppdrag att se över försvarsforskningens framtida inriktning, ledning och organisation. Genom tilläggsdirektiv den 30 juni 1971 uppdrog Kungl. Maj:t åt utredningen att i samband med utredningsarbetet även pröva frågan om den framtida lokaliseringen av försvarets forskningsanstalt, varvid samråd skulle ske med delegationen. Delegationen kommer i det följande att lägga fram förslag om den framtida lokaliseringen av forskningsanstalten. Ställningstagandet grundar sig i huvudsak på underlag från försvarsforskningsutredningen.

Övriga verksamheter har studerats inom ramen för delegationens egna resurser. För vissa verksamheter – exempelvis högsta domstolen eller, såvitt gäller partiell omlokalisering, universitetskanslersämbetet – har delegationen utan fördjupade studier ansett sig kunna ta ställning till att förutsättningar för omlokalisering inte föreligger. För ett stort antal verksamheter har ett ställningstagande emellertid krävt mera djupgående undersökningar. Sammanlagt gäller detta 34 myndigheter. I samtliga dessa fall har delegationen haft överläggningar med företrädare för myndigheterna. I ett stort antal fall har verken härutöver på delegationens begäran tagit fram utredningsunderlag.

Motsvarande överläggningar har hållits med de berörda affärsverken och statens vägverk.

Det av delegationen, statskontoret, försvarets rationaliseringsinstitut, försvarsforskningsutredningen och överbefälhavaren framtagna utredningsmaterialet har sammanställts i promemorior. Dessa promemorior har i samtliga fall tillställts berörda myndigheter med begäran om att myndigheterna kompletterar uppgifterna i promemoriorna samt i övrigt anför de synpunkter myndigheten anser att delegationen bör ha tillgång till innan den behandlar lokaliseringsfrågan. Myndigheterna har vidare i samtliga fall ålagts att inhämta motsvarande yttrande från berörda företagsnämnder eller, i de fall företagsnämnd saknats, personalen.

Delegationen har genom skilda remisser haft tillfälle att yttra sig över följande förslag.

Konsumentutredningens betänkande
Konsumentpolitik (SOU 1971:37)
Kommerskollegieutredningens betänkande
Näringspolitiken – ny verksorganisation (SOU 1971:69)
Räddningstjänstutredningens betänkande
Räddningstjänst (SOU 1971:50)
Utredningen rörande centralorgan inom exekutionsväsendet (C stencil 1971:2)
Fondbyråutredningens betänkande
Förvaltning av fonder i staten (SOU 1971:82)
Utredningen om kammarkollegiets uppgifter och organisation (Fi stencil 1971:16)
Betänkande av Organisationskommittén för högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland ang. geoteknologi i Luleå.

Därutöver har delegationen avgett underhandsyttrande till domstolsverksutredningen.

Såsom redovisats i det föregående avgav delegationen även yttrande över förslag av socionomutbildningsberedningen och försvarets materielanskaffningsutredning varom förslag sedan förelades riksdagen i prop. 1971:29.

Delegationen har beträffande kommerskollegium framhållit att verket på grund av omfattande kontakter med statsdepartementen och andra huvudstadsfunktioner bör förläggas till storstockholmsområdet. Frågan om eventuell partiell utflyttning har delgationen ansett kunna bedömas först sedan ställning tagits till verkets slutliga organisation.

Beträffande konsumentverket, statens brandinspektion, centralorganet för exekutionsväsendet och kammarkollegiet har delegationen i sina yttranden ansett att dessa myndigheter borde kunna förläggas utanför storstockholmsområdet. Beträffande dessa verksamheter har delegationen som underlag för ett slutligt ställningstagande i lokaliseringsfrågan inhämtat yttranden från kommerskollegium, sprängämnesinspektionen, statens brandinspektion, statens brandskola, statens konsumentråd, statens institut för konsumentfrågor, varudeklarationsnämnden och exekutionsväsendets organisationsnämnd.

Som delegationen framhöll i sitt första betänkande framstår kontakt-

problemen som en av de avgörande faktorerna vid ställningstagande till omlokalisering. Som framhållits i det föregående är nu ifrågavarande verksamheter mera komplexa i sina samverkansmönster än de som berördes av första utredningsetappen. Det har därför varit angeläget för delegationen att försöka kvantifiera och belysa arten och omfattningen av nu existerande kontaktmönster. I detta syfte har statskontoret för delegationens räkning genom särskilt anlitad konsult låtit utföra en kontaktundersökning vid flertalet av de berörda myndigheterna. Undersökningen, som har benämnts KOMM 71, har letts av numera ekon dr Bertil Thorngren vid ekonomiska forskningsinstitutet vid handelshögskolan i Stockholm. Studien har omfattar 34 myndigheter med sammanlagt ca 18 500 anställda. Samtliga kontakter, såväl telefon- som personkontakter, överstigande två min har redovisats under två tre-dagarsperioder under hösten 1971. Sammanlagt har ca 120 000 kontakter redovisats och bearbetats. Resultatet av undersökningen har redovisats i promemoria. Promemorian har i förekommande fall ingått i den ovannämnda remissen till de enskilda myndigheterna. En sammanfattning av undersökningens resultat redovisas i kapitel 3.

Genom statskontorets försorg har vidare studier utförts av Horváth-Ramström beträffande organisationsuppdelning i samband med lokaliseringsöverväganden, Nordström-Wärneryd beträffande framtida tätortssystem och decentralisering av statlig verksamhet, Törnqvist-Engström-Sahlberg beträffande kontaktbehov och resemöjligheter samt Person-Sahlberg beträffande omlokalisering av statlig verksamhet. Sammanlagt uppgår detta material till drygt 250 sidor. Dessa studier har i samband med remisser överlämnats till berörda myndigheter för kännedom. En sammanfattning av studierna redovisas i kapitel 3.

Delegationen besökte i första utredningsetappen de orter som omfattades av delegationens förslag. I denna utredningsetapp har delegationen besökt dels de av riksdagen beslutade ytterligare lokaliseringsorterna Jönköping och Borås, dels – mot bakgrund av riksdagens uttalanden om sydöstra Sverige – Kalmar, Karlskrona och Växjö kommuner.

Vidare har delegationen i skilda sammanhang haft överläggningar med företrädare för kommuner, landsting och länsförvaltningar från skilda delar av landet om förutsättningarna att ta emot statlig verksamhet. Delegationen har också haft överläggningar med Stockholms kommun och Stockholms läns landsting.

Vid sina regionalpolitiska överväganden har delegationen härutöver kunnat stödja sig på det material som kommit fram inom ramen för länsprogram 70 och expertgruppen för regional utveckling (ERU).

Ett angeläget problem vid bedömningen av hur omlokalisering av myndigheter bör fördelas mellan orterna har också varit orternas möjlighet att ta emot statlig verksamhet. För att få denna problemställning belyst har delegationen genom särskilda experter låtit kartlägga planeringssituationen, de kommunala finanserna och arbetsmarknaden i de kommuner som omfattas av riksdagens lokaliseringsbeslut 1971. Över dessa studier har remissyttranden inhämtats från berörda kommuner. Ett liknande material har sammanställts för Kalmar till vilken ort delegationen i det följande kommer att föreslå viss omlokalisering. Materialet, som uppgår

till ca 225 sidor, har sammanfattats i bilaga I.

Delegationen har vidare haft överläggningar med företrädare för den arbetsgrupp i finansdepartementet som samordnar genomförandet av omlokaliseringen i första etappen. En redogörelse för hur långt förberedelserna kommit för omlokaliseringen i etappen 1 redovisas i kapitel 7.

Delegationen har också haft överläggningar beträffande arbetsmetoder och likande med företrädare för motsvarande utredning i Storbritannien som bedrivs inom Civil Service Department.

Delegationen hade redan under första utredningsetappen kontakter med personalens huvudorganisationer. I denna utredningsetapp har dessa kontakter intensifierats. Sammanlagt har åtta överläggningar hållits med särskilt utsedda företrädare för de fyra huvudorganisationerna. Därvid har bl a lämnats fortlöpande information och samråd om utredningsarbetets uppläggning och bedrivande. Vidare har överenskommelse träffats om formerna för offentliggörandet av delegationens förslag.

Innebörden av överenskommelsen var att delegationen, utan att avvakta det slutliga betänkandet, så snart som möjligt skulle informera de anställda som berördes av innehållet i delegationens förslag. Vid överläggningarna underströks från företrädare för personalens organisationer att delegationen borde söka informera den berörda personalen innan förslaget offentliggjordes i massmedia.

För personalens information färdigställdes ett sammandrag av delegationens förslag på ca 50 sidor. Sammandraget distribuerades under förmiddagen den 16 maj 1972 i ca 11 000 exemplar till samtlig personal som omfattades av delegationens nu aktuella förslag till omlokalisering, till verksledningar och företagsnämnder vid övriga verk vid vilka delegationen utfört eller låtit utföra kartläggningar samt i ett begränsat antal exemplar till övriga centrala myndigheter i stockholmsområdet. Vidare tillställdes sammandraget bl a berörda kommuner, landsting och länsstyrelser sam riksdagens ledamöter.

Härutöver hade delegationen en informationskonferens för verksledning och företagsnämnder vid de myndigheter som omfattats av kartläggningsarbetet.

3 Några förhållanden av allmän betydelse vid omlokalisering av myndigheter

Myndigheternas kontakter

Delegationens och statsmakternas tidigare framförda synpunkter

I sitt första betänkande framhöll delegationen sammanfattningsvis att ett problem som framstår som det helt dominerande för myndigheterna vid en omlokalisering är att möjligheterna till kontakter med statsmakterna samt i Storstockholm befintliga andra myndigheter, organisationer och företag, liksom i landet i övrigt, försvåras. Problemet kan också uttryckas så att kontakterna vid en lokalisering utanför storstockholmsområdet kommer att kräva större reala resurser.

Delegationen framhöll vidare att personliga kontakter vid lokaliseringar utanför huvudstadsregionen naturligtvis påverkas av utvecklingen av de materiella kommunikationerna och transporterna. Räknat till Stockholm kom restiden från de lokaliseringsorter som delegationen då förordade i intet fall att överstiga 2,5 à 3 timmar. Även med övriga delar av landet hade de föreslagna orterna förutsättningar för goda kommunikationer. Delegationen ansåg det också sannolikt att en omlokalisering kommer att medföra ett ändrat kontaktmönster.

De ökade kostnaderna för att tillgodose kontaktbehoven vid en alternativ lokalisering utanför storstockholmsregionen kan enligt delegationens mening inte vara större än att de bör accepteras av statsmakterna.

I prop. 1971:29 framhöll departementschefen att det förhållandet att utflyttningen har föreslagits ske till orter med naturlig expansionskraft bör rimligen leda till att deras förutsättningar i fråga om kommunikationer förbättras, t ex i fråga om turtäthet etc eftersom trafikunderlaget växer i och med omlokaliseringen. Vidare går den tekniska utvecklingen på kommunikationsområdet mycket snabbt. Det bör leda till såväl kortare restider med tåg och flyg som förbättrade förutsättningar för telekommunikation och dataöverföring. Därutöver är det rimligt att räkna med att kontaktmönstren förändras och anpassas till de nya förutsättningarna utan att detta medför några påtagliga nackdelar.

Departementschefen framhöll vidare bl a att den ökade restid som kan följa med en utlokalisering torde koncentreras till vissa funktioner och ett rätt begränsat antal personer.

Riksdagens inrikesutskott (InU 1971:15) behandlade inte särskilt frågor om hur myndigheternas kontaktbehov skall tillgodoses vid en

utlokalisering. Utskottet framhöll dock att de föreslagna lokaliseringsorterna valts med utgångspunkt från bl a att de har tillgång till goda kommunikationer. Utskottet pekade vidare på att departementschefen är medveten om att särskilda insatser kan behöva göras för att ytterligare förbättra kommunikationerna mellan å ena sidan utlokaliseringsorterna och å andra sidan Stockholm och även i möjligaste mån med landet i övrigt.

Behov av kontakter mellan statsdepartementen och myndigheterna

Inom ramen för sitt utredningsuppdrag har statskontoret bl a allmänt behandlat lednings- och samordningsfrågor inom statsförvaltningen. Därvid har statskontoret framhållit att statsdepartementens huvuduppgift är att vara "regeringens stabsorgan, där arbetet med planeringen och utformningen av dess politik äger rum" (prop. 1965:65). Arbetet kan sägas syfta till att ta initiativ till förändringar. Verksamheten innebär att man utarbetar prognoser, analyserar handlingsalternativ och utformar förslag till riktlinjer eller handlingsprogram samt följer upp att intentionerna genomförs.

Kontaktbehovet mellan centrala myndigheter/institutioner och departementen torde variera kraftigt. Eftersom departementens huvuduppgifter återfinns på det politiska området kan antas att kontaktbehovet i fråga om verksamhet av utpräglat teknisk karaktär i huvudsak avser verksamhetens allmänna inriktning och resurstilldelning. Med hänsyn till departementens kontaktbehov bör det således vara möjligt att flytta ut centrala organ av typen provningsanstalter, laboratorier och utbildningsanstalter, vilkas verksamhet i huvudsak är av operativ art. Behovet av kontakter med departementen är avsevärt större hos de myndigheter som i sina instruktioner betecknas som "centrala förvaltningsmyndigheter" (motsv). Dessa skall inom ramen för de riktlinjer som statsmakterna dragit upp svara för inriktningen av resurser på ofta ganska vagt angivna verksamhetsfält. Detta ansvar innefattar omfattande utveckling, planering och samordning. Myndigheterna är skyldiga att till Kungl. Maj:t anmäla behov av författningsändringar och andra åtgärder.

Främst två förhållanden kan göra det nödvändigt för statsmakterna att komplettera sin normala mål- och programstyrning (genom författningar, anslagsbeslut m m) med en direktstyrning, som ofta måste ta formen av personkontakter.

För det första kan de mål som statsmakterna angett för en verksamhet vara svårtolkade och behöva fyllas ut med ytterligare information. Denna inhämtas lämpligen där den är lättast tillgänglig, dvs vanligen hos departementstjänstemän eller hos de särskilda utredare som kan ha varit engagerade t ex i tillkomsten av en ny författning. Det är för övrigt en vanlig lagstiftningsteknik att lämna myndigheterna tämligen stora möjligheter att planera genomförandet och detaljutforma tillämpningen av ny lagstiftning.

För det andra tillkommer ett moment av styrning genom personkontakter mellan departement och myndigheter i samband med de ökade kraven på myndigheternas långsiktiga planering. Enligt petitaanvisningarna skall

myndigheterna allsidigt belysa utvecklingen på sina verksamhetsområden. Det krävs ett siffermaterial som redovisar efterfråge- och produktivitetsutvecklingen samt relevanta förändringar i miljön. På grundval av detta material skall myndigheten göra en prognos, helst siffermässigt preciserad, av den framtida utvecklingen i syfte att visa den målsättning som myndigheten bedömer vara möjlig att förverkliga och vilka resurser som behövs.

Statsförvaltningen har under senare år tillförts särskilda resurser för långsiktig planering. Detta gäller främst de större centrala verken, som i många fall inrättat särskilda planeringsenheter. Med den ökade betydelsen av långsiktig planering hos myndigheterna följer också ökade krav på samordning antingen genom aktiv samverkan mellan myndigheter eller genom departementens försorg. Samtidigt har ett nytt system för ekonomisk styrning, programbudgetering, försöksvis börjat tillämpas i förvaltningen. Programbudgetsystemet riktar i högre grad än det traditionella ekonomi-administrativa systemet uppmärksamheten på verksamhetens mål. Olika handlingsalternativ skall genom en lämplig programindelning presenteras för statsmakterna i politiskt relevanta termer. Samtidigt som programbudgetering anses underlätta målstyrning snarare än direktstyrning, torde tendenserna till långsiktig planering tillsammans med programbudgettekniken enligt statskontoret leda till att myndigheternas prestationer och planering kommer att utsättas för mer närgången granskning från politisk synpunkt och att de politiska organens styrning och kontroll därmed också torde komma att skärpas.

Vid urvalet av myndigheter eller delar av myndigheter för utflyttning borde följaktligen stor vikt tillmätas regeringens behov av att effektivt kunna styra sådan verksamhet, som bedöms vara av särskilt intresse ur politisk synpunkt. Beträffande affärsverken har statsmakterna gett dessa relativt stor frihet att själva utforma sin verksamhet. Behovet av styrning förutsätts i dessa fall till större delen kunna tillgodoses genom generella riktlinjer.

Utöver de synpunkter på behoven av kontakter mellan departementen och myndigheterna som angetts av statskontoret kan erinras om gällande principer för departementsorganisationen. Vid behandlingen av olika frågor om departementens organisation och arbetsformer angavs (prop. 1965:65) att dessa principer bl a innebär att de fristående myndigheterna ombesörjer den löpande förvaltningen medan arbetet med samordning, planering i stora drag och utformande av de viktigare riktlinjerna bedrivs i departementen. Det innebär bl a att utredningsarbete och insamlande av övrigt underlag för regeringens beslut väsentligen sker utanför departementen genom myndigheter, kommittéer och sakkunniga m fl. Departementen måste dock ha en sådan kvalitativ och kvantitativ kapacitet och organisation att det är möjligt att där bedöma och självständigt värdera de utredningar och det material som kommer in. Motsvarande kapacitet krävs även för utformning av riktlinjer för planeringen vid myndigheter m m samt för framförande av initiativ och förslag i departementspromemorior och propositioner.

Vidare framhölls vikten av att departementens organisation blir tillräckligt smidig. Det måste vara lätt att anpassa resurserna efter olika

behov och förhållanden. Organisationen måste bl a vid behov kunna förstärkas med experter från olika områden.

I den praktiska verksamheten kan det i många fall vara svårt att i alla avseenden tillämpa den principiella uppgiftsfördelningen mellan departementen och myndigheterna. Det innebär att experter från myndigheterna i större eller mindre omfattning och mer eller mindre tillfälligt tas i anspråk för direkt medverkan i arbetet inom departementen. Det gäller bl a vid behandlingen av tekniskt komplicerade frågor. Behoven av sådan direkt samverkan mellan departement och myndigheter varierar i hög grad mellan olika departement och myndigheter och även från tid till annan. Fortlöpande behov av mera betydande omfattning torde endast beröra ett relativt litet antal myndigheter. I den mån behoven förekommer ställer de dock särskilda krav på kontakter mellan departementen och myndigheterna. Det lämpligaste är härvid i regel personkontakter.

Behov av kontakter mellan myndigheterna och andra organ

Statskontoret har vidare framhållit att kontakter mellan olika myndigheter och mellan myndigheter och andra organ är nödvändiga för att myndigheterna effektivt skall kunna fullgöra sina uppgifter. Kontakterna erfordras bl a för inriktning och långsiktig planering av den egna verksamheten och för samordning av verksamheten mellan olika myndigheter och mellan myndigheter och andra organ. Det är i stor utsträckning genom dessa kontakter som förnyelse, utveckling och expansion sker. Denna typ av kontakter anses vanligen ligga högt upp i organisationen och torde i stor utsträckning förutsätta direkta personkontakter. En stor del av kontakterna avser emellertid den löpande driften och sker enligt gängse uppfattning på lägre operativ nivå. Förmodligen varierar emellertid kontakternas karaktär och deras fördelning mellan olika organisatoriska nivåer från myndighet till myndighet. Därför bör vid överväganden om partiell omlokalisering av en myndighet i varje särskilt fall undersökas vilka enheter, som tar olika typer av kontakter.

För affärsverken är marknadskontakter särskilt känsliga för påverkan, i synnerhet om verket arbetar i en konkurrenssituation. Omlokalisering påverkar både omfattning, inriktning och former för kontakterna och därigenom förutsättningarna för effektivitet i tjänsteproduktionen. Förutsättningarna för omlokalisering av en myndighet beror således i hög grad dels på myndighetens egna behov av kontakter och samverkan, dels på myndighetens betydelse för andra myndigheter och organ i detta avseende. I vissa fall kan behovet av kontakter mellan verksamheter tillgodoses genom att dessa lokaliseras till samma ort. Problemet i fråga om kontakt och samverkan mellan olika myndigheter ökar i betydelse ju mer statsförvaltningen sprids. Avvägningsproblem av delvis liknande typ föreligger även inom myndigheterna. De interna kontakternas omfattning och karaktär avgör i stor utsträckning vilka enheter inom myndigheten som bör hållas ihop vid omlokalisering.

En myndighet eller del av myndighet kan i vissa fall tänkas ha så starka kontaktsamband med ett eller flera organ utanför den statliga sektorn att ett omlokaliseringsbeslut blir avhängigt av huruvida verksamheten be-

döms kunna "dra" de andra organen med sig. Eftersom omlokalisering avses vara ett regionalpolitiskt medel med samhällsekonomiska motiveringar bör i princip även beaktas om icke-statliga organ, t ex företag, är beroende av kontakter med berörda centrala statliga verksamheter för sin utvecklings- och konkurrensförmåga.

Allmänt kan sägas att samverkan mellan den offentliga och privata sektorn torde öka i framtiden. Följaktligen bör ökad hänsyn tas till behovet av kontakter och samverkan mellan statsförvaltning, kommuner, intresseorganisationer och enskilt näringsliv.

Myndigheternas kontaktmönster

Undersökningen KOMM 71 – allmän uppläggning och redovisning av resultat. En kartläggning av kontaktmönstrens omfattning och karaktär hos 34 av de myndigheter, vilkas lokalisering delegationen har att överväga, har företagits genom en särskild enkätundersökning – KOMM 71.

Undersökningen avsåg att registrera myndigheternas externa kontakter under sammanlagt sex undersökningsdagar, uppdelade på två tredagarsperioder under september och oktober 1971. De kontakter som registrerades var dels alla personkontakter och dels alla telefonkontakter som varade mer än två minuter. Till en del registrerades även interna kontakter genom att vissa myndigheter delades upp på flera tjänsteställen som vart och ett behandlades som en fristående undersökningsenhet. Det sammanlagda antalet sådana enheter var 58.

Bortfall och andra felaktigheter har kunnat hållas på en ovanligt låg nivå och rör sig med få undantag om några få procent. Genomförda systematiska kontroller tyder på att materialet är av hög kvalitet.

Resultaten av undersökningen har analyserats och redovisats i tre steg som anknyter till de syften som undersökningen har avsetts tillgodose. Dessa syften har varit att ge underlag för en bedömning av

- det faktiska läget med avseende på kontaktstruktur och kontaktfrekvenser mellan berörda organ och övriga verksamheter inom och utom Stockholm
- förutsättningar för berörda organ att upprätthålla dessa kontakter efter en eventuell omlokalisering
- förutsättningar för blockbildningar, dvs grupper av statliga organ, som också efter en eventuell omlokalisering ur kontaktsynpunkt kan ha fördel av att lokaliseras till samma region.

I ett första steg av resultatredovisningen ges en nulägesbeskrivning som avser att klarlägga volym och tidsinsats för kontaktarbete, hur stor del av personalen som faktiskt är engagerad i kontaktarbetet etc. Härigenom ges visst underlag för översiktliga jämförelser mellan kontaktarbetet och andra förhållanden av betydelse för ställningstagande till lokalisering av olika verksamheter.

I ett andra steg belyses skillnader mellan olika kontaktformer och särskils sådana kontaktnät som är särskilt sårbara vid en eventuell ut-

flyttning, sådana som kan upprätthållas eller nyskapas genom särskilda insatser och sådana som kan väntas vara intakta också efter en omlokalisering. Vidare berörs vissa insatser som krävs för att upprätthålla olika slags kontakter.

I ett tredje steg belyses några förutsättningar för sådana samlokaliseringar av myndigheter eller blockbildningar som kan föreligga ur kontaktsynpunkt.

Efter den allmänna resultatredovisningen behandlas de olika myndigheternas/tjänsteställenas kontaktnät vart för sig.

Nuvarande kontaktnät. Antalet sysselsatta vid de 34 myndigheterna (58 tjänsteställena) var ca 18 500. Antalet deltagare i undersökningen var 16 775. Skillnaden utgjordes av befattningshavare vid sådana enheter inom myndigheterna som bedömdes ha speciella uppgifter utan anknytning till kontaktverksamhet och därför undantogs från undersökningen. Antalet deltagare som registrerade någon kontakt – antalet aktörer – var i fråga om personkontakter 6 077 och i fråga om telefonkontakter 10 216.

Totalt registrerades 20 243 externa personkontakter och 98 743 telefonkontakter. Den rapporterade tidsinsatsen var 45 954 resp. 14 056 timmar. Den totala arbetstiden för de 16 775 deltagarna har uppskattats till 805 200 timmar under de sex undersökningsdagarna.

Enligt denna grova jämförelse skulle således personkontakter och telefonkontakter ta i anspråk 6 resp. 2 % av den normala arbetstiden. Restider tar i nuläget 2 % av tiden av den samlade arbetstiden.

För de 6 077 aktörerna med personkontakter tog dessa kontakter 16 % av normalarbetstiden medan resorna tog i anspråk 5 % av tiden. Härutöver kommer föreberedelsetider och följdkontakter inom egen myndighet.

Rent volymmässigt omfattar det externa kontaktarbetet som avser personkontakter i genomsnitt mer än en femtedel av den normala arbetstiden för mer än en tredjedel av de sysselsatta i de undersökta myndigheterna. Övriga två tredjedelar har dock inga externa personkontakter i nuläget.

Kontaktarbetet varierar kraftigt inte endast mellan myndigheterna utan också inom dessa. I vissa fall är kontakterna jämnt fördelade mellan större delen av de sysselsatta, i andra fall svarar en begränsad grupp för samtliga kontakter. Andelen aktörer med personkontakter utgör från 10 till närmare 90 % av de sysselsatta inom de 58 enheterna. Telefonkontakterna är genomgående mera jämnt fördelade.

Stora olikheter föreligger också i fråga om antalet kontakthändelser per aktör. För bedömning av en myndighets (ett tjänstes tälles) kontaktintensitet bör såväl aktörandelen som antalet kontakthändelser per aktör beaktas. Vissa myndigheter har låga resp. höga värden på både aktörandel och antal kontakthändelser per aktör. De kan därför klart anses ha låg resp hög kontaktintensitet. I många fall kombineras emellertid en stor aktörandel med ett litet antal kontakthändelser per aktör eller tvärtom. I de fall aktörandelen är låg och antalet kontakthändelser per aktör är stort finns en möjlighet till omfördelning, som visade sig betydelsefull vid fabriksverkens omlokalisering år 1965 och belystes vid de jämförande kontaktstudier som utfördes i samband därmed. Aktörandelen kan så-

lunda tänkas tjänstgöra som "regulator" för kontaktfrekvens och tidsinsats per aktör, där gränsen uppåt redan nåtts eller efter en omlokalisering beräknas komma att nås av vissa enskilda aktörer.

Median- och kvartilvärden för kontakthändelser per aktör, kontakttider m m inom det samlade undersökningsmaterialet framgår av tabell 3. Genom jämförelse av varje myndighets (tjänsteställes) värden med median- och kvartilvärdena ges en preciserad innebörd av "höga" och "låga" värden bland de undersökta myndigheterna.

Tabell 3. Kontakthändelsernas fördelning inom hela undersökningsmaterialet i KOMM 71.

	U.Kv	M	Ö.Kv
Personkontakter			
Kontakthändelser/sysselsatt	0,8	1,1	1,6
Kontakttid/sysselsatt (min)	93	153	218
Personkontaktaktörer/sysselsatt (%)	28	35	45
Kontakthändelser/aktör	2,8	3,3	3,7
Kontakttid/aktör (min)	303	416	522
Telekontakter			
Kontakthändelser/sysselsatt	3,6	4,9	7,0
Kontakttid/sysselsatt (min)	32	45	64
Telekontaktaktörer/sysselsatt (%)	46	56	67
Kontakthändelser/aktör	6,9	9,5	11,2
Kontakttid/aktör (min)	66	82	97
Regional fördelning (personkontakt) %			
Stor-Stockholmsområdet	63	71	82
Övr. Sverige	12	24	32
Utlandet	0	2	5
Sektorsfördelning (personkontakt) %			
KOMM 71 mynd.	5	8	13
Etapp 1 mynd.	0	1	3
Övr. centr. mynd.	4	8	12
Eg. reg. lokal förvaltning	0	3	16
Övr. reg. lokal förvaltning	6	9	15
Departement	1	4	7
Intresseorg/Forskningsorg.	4	8	15
Industri	3	7	12
Övr. sektorer	21	25	33
Kontaktstruktur %			
Orienteringskontakter	6	9	11
Planeringskontakter	25	29	35
Programkontakter	55	62	68

Fördelningen av kontakterna på olika sektorer av kontaktkällor visar att anknytningen mellan de undersökta myndigheterna i de flesta fallen utgör en ytterst begränsad del av det totala kontaktutbytet. Genomsnittsvärdet är 10 %, vilket kan jämföras med att myndigheterna tillsammans sysselsätter ca 20 000 personer. Kontakterna mellan tjänsteställen inom samma myndighet är givetvis procentuellt mera betydelsefulla.

Anknytningen till myndigheter, som skall omlokaliseras enligt beslut vid vårriksdagen år 1971, är i genomsnitt endast 3 %. Detta värde kan betecknas som lågt, även med hänsyn till att dessa myndigheter endast har ca 6 000 sysselsatta.

En särskild grupp utgör de myndigheter som har stor kontaktvolym

med egna regionala eller lokala organ. Kontakterna med sådana organ i storstockholmsområdet är betydande. I fråga om kontakter utanför detta område utgör sådana organ i dessa fall en helt dominerande kontaktkälla.

En jämförelse mellan personkontakter och telefonkontakter visar att fördelningen över sektorer är likartad. En sådan överensstämmelse har påvisats även i andra studier. Telefonkontakt kan inleda fortsatta personkontakter, som i sin tur påverkar fortsatta telefonkontakter etc. Sådana sekvenser av personkontakter omväxlande med telefonkontakter är betydelsefulla vid kontaktstudier, där de kan användas för att höja säkerheten i mätningar som omfattar korta perioder.

Fördelningen av kontakter på övriga Sverige och utlandet varierar mycket mellan de olika myndigheterna. Särskilt gäller detta i fråga om andelen utlandskontakter.

Förutsättningar att ändra kontaktnät. Bedömningar av volymer, inriktning m m av kontaktarbetet hos myndigheterna är nödvändiga men inte tillräckliga som underlag för överväganden i samband med en ev omlokalisering av dessa. Bl a ger försök till kostnadskalkyler grovt vilseledande resultat om de endast grundas på nuläget. Erfarenheter – bl a från omlokaliseringen av fabriksverken – visar nämligen att en omlokaliserad enhet kan väntas behålla endast delar av sitt "gamla" kontaktnät, medan andra delar faller bort och nya kommer till.

För bedömning av ett kontaktnäts känslighet vid en omlokalisering måste hänsyn också tas till kontaktutbytets karaktär. Denna belyses av vilka typer av samverkan som pågår mellan en myndighet och kontaktkällor i dess omvärld. På grundval av erfarenheter från tidigare studier har tre skilda samverkansformer analyserats för de undersökta myndigheterna.

Programsamverkan betecknar den stora del av en myndighets arbete som avser löpande samverkan med andra myndigheter, organisationer eller enskilda företag och personer. En sådan samverkan sker ofta via väl utvecklade kanaler och tar formen av enkla frågor och svar mellan enskilda befattningshavare. Den yttre ramen är etablerad.

Kraven på kontaktnätet blir därför låga. Det utmärks av få deltagare, kort inplaneringstid och tidsinsats. Kontaktutbytet avser huvudsakligen en enda avgränsad fråga och är sällan ömsesidigt. Man får en fråga och ger ett svar.

Planeringssamverkan kallas en annan del av en myndighets arbete som avser att ändra och vidareutveckla pågående verksamhet inom eller utom myndigheten.

Denna samverkan kan kräva mera vittförgrenade och intensiva kontakter mellan flera befattningshavare från skilda myndigheter samt omvärlden i övrigt. Kontaktnätet bygger ofta på tidigare personlig bekantskap mellan de medverkande. Varje enskild kontakt ingår i en kedja av tidigare och efterföljande kontakter. Den löpande kontakten upprätthålls växelvis med telefon- och personkontakter.

Kraven på kontaktutbytet är stora och kontaktnäten mera komplicerade. Antalet deltagare är ofta större än två. Också tvåpersonkontakterna är ofta inplacerade i förhållande till varandra så att ordningsföljden kan vara kritisk. Då kontakterna sker mellan ett begränsat antal deltagare som

möts ofta kan dock tidsinsatsen och inplaneringstiden hållas nere trots att kontaktutbytet kan beröra ett flertal frågor och ställa höga krav på ömsesidighet.

Orienteringssamverkan utgör den del av en myndighets samverkan med omvärlden som avser att skapa underlag för kommande verksamhet. Den kan betecknas som förutsättningsskapande.

Formella orienteringskontakter kan ta formen av konferenser, samråd eller andra möten som utmärks av stort deltagarantal, lång inplaneringstid och stor tidsinsats. Ofta är deltagarna utsedda som representanter för en myndighet eller ett organ. Det kan innebära att många inte träffats tidigare eller att obekanta befattningshavare kommer in i tidigare etablerade grupper.

Informella orienteringskontakter kommer ofta till stånd i anslutning till mera formella sammankomster. De kan avse att förbereda eller följa upp mera formella och inplanerade möten men anknyter ofta till tidtabellen för dessa.

Både formella och informella orienteringskontakter utmärks av ett utpräglat ömsesidigt informationsutbyte, även om detta endast sker mellan ett fåtal av deltagarna. Ett flertal breda frågor avhandlas. Urvalet av frågor liksom deltagandet är sällan strikt avgränsat i förväg. Vissa av deltagarna kan utgå och andra komma till i sista stund. Möjligheten att skapa nya kontaktrelationer, som annars inte skulle ha kommit till stånd, är därför stora. Vissa av dessa nya kontaktrelationer kan senare ingå som nya kontaktkällor i den mera avgränsade och intensiva planeringssamverkan.

I avsikt att särskilja olika kontaktnät hos de undersökta myndigheterna har kontakthändelsernas struktur hos dessa analyserats och redovisats med inriktning på de angivna tre grupperna av samverkan. Skillnaderna i egenskaper mellan grupperna belyses i tabell 4.

Tidsinsats, deltagarantal och *inplaneringstid* skiljer sig kraftigt mellan de tre grupperna. Orienteringssamverkan (OR) har genomgående de högsta värdena medan programsamverkan (PRO) har de lägsta.

Kontaktfrekvensen skiljer sig också markant mellan grupperna. Planeringssamverken (PLA) representerar de intensiva kontakterna mellan personer som har täta och regelbundna kontakter. Programsamverkan (PRO) motsvarar ett glesare nätverk av kontakter. Detta berör därför ett större antal, ständigt växlande, personer i omvärlden. Orienteringssamverkan (OR) berör också en hög andel nya kontaktkällor (29 %), men får genom sin lägre volym och den avsevärt längre kontakttiden en annan effekt på det totala kontaktnätet.

Riktning och *omfattning* skiljer sig också åt mellan grupperna. Orienteringssamverkan (OR) har som väntat en hög andel av de ömsesidiga kontakterna som avser översiktlig, bred information. Planeringssamverkan (PLA) avser i högre grad att få information som underlag för mer avgränsade frågor, medan programsamverkan (PRO) domineras av att ge svar på en enda avgränsad fråga vid varje enskild kontakt.

Tidshorisonten skiljer klart orienteringssamverkan (OR) från de båda övriga grupperna. Över hälften av kontakterna avser verksamhet utöver pågående budgetår.

Tabell 4. Kontakthändelsernas struktur i procent i KOMM 71.[1]

	OR	PLA	PRO	Totalt
Media:				
Telekontakt	3	89	94	85
Personkontakt	97	11	6	15
Tidsinsats:				
2–10 min	3	74	83	73
10–30 min	7	22	15	17
30–60 min	12	2	1	3
1–2 tim	27	1	1	3
2 tim eller mer	50	0	0	4
Deltagarantal:				
2	24	92	93	87
3–5	43	8	6	10
6–10	23	0	0	2
Fler än 10	10	0	0	1
Inplanering:				
Inte alls	3	78	86	76
Samma dag	6	11	6	8
Dagen före	11	5	4	5
2–7 dagar	37	4	3	6
1 vecka eller mer	43	2	1	5
Kontaktfrekvens, min:				
Aldrig tidigare	29	0	29	20
Någon enstaka gång	35	0	49	32
Någon gång/mån	24	25	22	23
Någon gång/vecka	10	57	0	19
Dagligen	2	18	0	6
Kontaktfrekvens, max:				
Aldrig tidigare	15	0	29	19
Någon enstaka gång	32	0	49	32
Någon gång/mån	29	25	22	23
Någon gång/vecka	20	57	0	20
Dagligen	5	18	0	6
Riktning:				
Ge upplysningar	12	19	53	42
Få upplysningar	18	32	34	32
Ömsesid. inf. utbyte	70	40	13	26
Omfattning:				
En avgr. fråga	29	64	85	73
Flera avgr. frågor	43	33	13	22
Översiktl. bred inf	28	3	2	5
Tidshorisont:				
Pågående budgetår	49	89	88	85
1–5 år framåt	38	9	9	12
Mer än 5 år framåt	13	2	3	3

[1] Total kontaktvolym: 118 986, varav 20 243 personkontakter.
Andel av tot kontaktvolym: OR 9 %, PLA 31 % samt PRO 60 %.
Andel av personkontakter: OR 50 %, PLA 25 % samt PRO 25 %.

De tre grupperna är inte lika stora. Kontakthändelserna avser till 60 % programsamverkan, till 31 % planeringssamverkan och till 9 % orienteringssamverkan. Andelen person- och telekontakter (media) skiljer också grupperna från varandra. OR domineras av personkontakter, PRO av telekontakter, medan PLA har en högre andel personkontakter. Uttryckt i

volym innebär detta att 50 % av personkontakterna avser orienteringssamverkan, medan planerings- och programsamverkan avser vardera 25 % av antalet personkontakter.

Tagna tillsammans innebär dessa skillnader att grupperna från KOMM 71 – materialet representerar kontaktnät med skild omfattning och uppbyggnad. Starkt förenklat svarar orienteringskontakterna för bredden, planeringskontakterna för intensiteten och programkontakterna för volymen i det totala kontaktsystemet.

De proportioner som angetts gäller för totalmaterialet. Andelen kontakter inom skilda kontaktnät avviker självfallet mellan olika undersökningsenheter. Vissa har tyngdpunkten av sin utåtriktade verksamhet lagd på orienteringssamverkan, andra på planering och ännu andra på programverksamhet.

En analys av kontaktverksamhetens struktur kan ge vägledning vid en bedömning av möjligheter att upprätthålla skilda kontaktnät efter en omlokalisering.

Programsamverkan utnyttjar det minst sårbara kontaktnätet. Kontakter av detta slag kan lättare än andra upprätthållas över stora avstånd. Redan i utgångsläget är andelen telefonkontakter hög. Varje kontakt utgör också en isolerad händelse. Man kontaktar i de flesta fall endast en person och en kontaktkälla i taget. Bortfallet av enstaka kontakter behöver därför inte störa utfallet av andra kontakter.

Möjligheten att gradvis överföra kontakter till kontaktkällor på en ny lokaliseringsort, liksom till ökad användning av telekommunikation är därför större än för andra slag av samverkan. Mot användning av nya telemedia talar endast det faktum att kontaktkällorna är många. En fullständig täckning kan därför kräva ett utsträckt och därmed dyrbart överföringssystem. Den höga volymen kan dock ge underlag för utbyggnad till vissa volymmässigt avgörande kontaktkällor, kompletterad med användning av ordinarie överföringsnät under lågbelastning. Denna del av kontaktsystemet kan således hållas intakt mot en viss kostnadsstegring i övergångsskedet. Dessa merkostnader kan väntas sjunka i takt med användandet av alternativa kontaktkällor och överföringsmedia.

Planeringssamverkan sker genom ett mer sårbart kontaktnät. De enskilda kontakterna ingår ofta i kedjor där tidsföljden kan vara viktig. Också bortfallet av ett möte och en deltagare kan fördröja en hel "utvecklingskedja". Planeringskontakter sker mellan människor som möts ofta och efter hand känner varandra väl. På kort sikt kan detta öka möjligheten att "sträcka ut" kontaktnätet i rummet genom ökad användning av telekommunikation kompletterad genom periodiska möten.

Det intensiva kontaktutbytet mellan ett begränsat antal deltagare kan öka de praktiska möjligheterna att bygga ut ett bildtelefonnät som kan möta kraven på ömsesidighet i kontaktutbytet.

Samlokalisering av enheter i block är en annan betydelsefull möjlighet att upprätthålla planeringssamverkan. Detta gäller inte enbart kontakter mellan myndigheter inbördes, utan också kontakter med omvärlden i övrigt. En samlokalisering ökar underlaget för nyetablering och expansion av gemensamma kontaktkällor på den nya orten, liksom möjligheten

till "kombinationskontakter", dvs kontakter som avser mer än en myndighet.

Orienteringssamverkan sker via kontaktnät, där många deltar i varje möte. Detta kan se ut som en alltför formell beskrivning av orienteringssamverkan. Sammanträden med många deltagare och lång inplanering framstår för många som uttryck för en alltför långt driven byråkrati. En sådan invändning kan vara giltig om man söker värdera ut det enskilda mötet som en isolerad händelse. Det saknas inte exempel på sammanträden, som deltagarna själva vill beteckna som illa motiverade, tidskrävande, svagt anknutna till de problem man vill se lösta.

Sådana möten kan dock också ses som ett led i en större kedja. De kan skapa nödvändiga förutsättningar för annan mer uppenbart produktiv verksamhet genom att sammanföra människor och idéer som annars inte mötts. Det finns uppenbarligen en övre gräns för hur mycket tid som är motiverat att lägga ner på detta, men det finns också en undre gräns. Myndigheter som helt saknar anknytning till något orienteringsnätverk kan i längden få svårt att förnya och utveckla sina grundläggande betingelser. De kan ha avgränsat sin verksamhet alltför väl.

Vissa myndigheter kan ha en större roll som plattform för sådan verksamhet än andra. Det är dock svårt att lägga detta till grund för någon blockbildning. Utöver den relativt lätt studerade formella orienteringen förekommer nämligen en – ofta nära anknuten – informell orientering i ett ständigt skiftande mönster. Det är således svårt att ta hänsyn till orienteringssamverkan på den enskilda myndighetens nivå vid omlokalisering och blockbildning. I motsats till de flesta andra länder har också departementen i Sverige en uppgift som kan betecknas som orienteringssamverkan, i motsats till den mer avgränsade planeringssamverkan som sker inom och mellan självständiga myndigheter. En myndighets plats i detta totala samspel, liksom möjligheterna att utveckla orientering, på andra sätt än genom lokaliseringsvalet är betydelsefull. Det innebär att organisatoriska ändringar, utvecklandet av nya samverkansformer, ändringar av arbetsuppgifter i stort m m kan väntas vara mer effektiva medel än samlokalisering för att upprätta orienteringsnätverket.

Medlen för att upprätthålla kontaktnäten i samband med omlokalisering är således skilda för de tre samverkansformerna.

Kort sammanfattat, för programsamverkan är hänsyn till *kommunikationsteknik och kostnader* primära, för planeringssamverkan är möjligheten till *samlokalisering* av större vikt, för orienteringssamverkan är åtgärder utanför området för kommunikationer och lokalisering av större betydelse.

Förutsättningar för blockbildningar. Myndigheter med särskilt starka inbördes kontaktsamband kan ha påtagliga, men begränsade, fördelar av en samlokalisering. Därmed säkras möjligheterna att behålla och utöka just dessa enkla och direkta samband, men särskild hänsyn tas inte till kontaktsambanden med omvärlden i övrigt.

Avsevärt större, men mera svårberäknade, fördelar står att vinna genom att beakta vilka myndigheter som har gemensamma eller likartade kontaktbehov gentemot omvärlden i dess helhet. Här blir det fråga om mera eller mindre komplicerade indirekta samband där flera kontakt-

källor samspelar.

Att myndigheter har likartade kontakter, eller rentav samma kontaktkällor, behöver dock inte betyda att de också har inbördes kontakter. Den utomstående gemensamma kontaktkällan eller typen av kontaktkälla, exempelvis ett eller flera forskningsorgan av visst slag, kan vara den enda föreningslänken mellan två myndigheter.

Ännu mer komplexa samband, där två myndigheter är kopplade till varandra i två eller flera steg, är naturligtvis tänkbara. Två myndigheters kontaktkällor kan i sin tur ha en gemensam kontaktkälla osv. Sådana indirekta samband i flera led skapar problem vid en analys av blockbildningsmöjligheter. Enkla och påtagliga samband undanskymmer lätt mer vittförgrenade men väsentliga relationer.

De inbördes personkontakterna mellan de 34 myndigheter som ingick i KOMM 71 utgjorde 10 % av dessa myndigheters samlade kontaktrelationer i storstockholmsområdet.

Vissa myndigheter har självfallet högre värden än genomsnittet, men en närmare granskning visar att mer påtagliga samband endast berör ett fåtal myndigheter. Det är en fråga om isolerade specialfall, inte om något sammanbindande system av kontakter mellan myndigheter.

Myndigheterna har i de flesta fall större kontakt med speciella avsnitt av sin omvärld än med varandra. Det innebär inte att direkta inbördes samband skulle vara utan betydelse. Sådana kontaktsamband kan och bör beaktas, men bedömningen kan ske från fall till fall med hänsyn till ett fåtal myndigheters inbördes förhållande.

De komplexa indirekta kontaktsambanden står i stark kontrast till de direkta inbördes sambanden. Det kan ligga många led mellan de källor som ytterst är gemensamma för två myndigheter. Mönstret blir snabbt svåröverskådligt och praktiskt ohanterligt.

De statistiska analyser som genomförts i samband med denna undersökning har påvisat vissa återkommande komplicerade mönster, där vissa kontaktkällor framstår som mer centrala än andra. Omfattningen av detta nätverk av relationer gör dock att det inte kan läggas till grund för några slutsatser med anknytning till verkligheten. Blockbildningar av det format det kan bli fråga om i ett land av Sveriges storlek kan inte väntas ge möjlighet att ta hänsyn till denna typ av indirekt samverkan. De indirekta sambanden är således främst ett område för fortsatt forskning.

Praktisk hänsyn till indirekta samband kan endast tas genom beaktande av sådana förhållanden som innebär att vissa myndigheter har en större uppgift i det totala samspelet än andra. I denna undersökning gäller detta främst myndigheter som har särskilt hög andel orienteringskontakter.

Den praktiskt mest intressanta grunden för samlokaliseringar utgör de fall då ett antal myndigheter samverkar med en gemensam, eller gemensam typ av yttre kontaktkälla. Det kan vara fråga om exempelvis forskningsorgan eller speciella serviceföretag, vilka utgör den starkaste föreningslänken mellan två myndigheter. Ett beaktande av detta kan ge kontaktmässiga fördelar även i det fall den gemensamma kontaktkällan stannar kvar i storstockholmsområdet. Både myndigheterna och kontaktkällan kan få större möjlighet att samordna de nödvändiga kontakterna.

"Kombinationskontakter", dvs kontakter som berör mer än en myndighet, blir lättare att genomföra.

Av stor betydelse på längre sikt är också att en samlokalisering av myndigheter med likartade yttre kontaktbehov kan öka underlaget för nyetablering eller expansion av specialiserade kontaktkällor på den nya lokaliseringsorten.

De genom undersökningen framtagna uppgifterna om de olika myndigheternas kontaktkällor kan bearbetas i en sökprocess som innefattar en serie analysmetoder, bl a faktoranalys. Härigenom ges möjlighet till en överblick över sådana tänkbara gruppbildningar av myndigheter som samverkar med samma typ av kontaktkälla. Valet av olika antal eftersträvade gruppbildningar liksom av olika indelningar av kontaktkällorna kan leda till skilda resultat.

I redovisningen av undersökningens resultat har intagits en siffermässig belysning av en möjlig blockbildning som innebär att de 34 myndigheterna i undersökningen hänförts till tio grupper med likartade samband med vissa angivna yttre kontaktkällor. Den härvid erhållna grupperingen av myndigheterna framgår av följande sammanställning.

Öppna grupper. Myndigheter fördelade på grupper med hänsyn till gemensam yttre kontaktkälla.

Grupp A (Departement, centrala myndigheter, intresseorganisationer)
Bankinspektionen, försäkringsinspektionen, riksrevisionsverket, statskontoret, statens jordbruksnämnd, statens pris- och kartellnämnd.

Grupp B (Forskningsorgan)
Statens naturvårdsverk, statens strålskyddsinstitut, styrelsen för teknisk utveckling, utrustningsnämnden för universitet och högskolor.

Grupp C (Konsulter, datorföretag)
Statens institut för företagsutveckling, patent- och registreringsverket, statens trafiksäkerhetsverk, transportnämnden, överstyrelsen för ekonomiskt försvar.

Grupp DA (Andras regionala/lokala organ samt departement, centrala myndigheter, intresseorganisationer)
Socialstyrelsen, riksskatteverket.

Grupp DB (Andras regionala/lokala organ samt forskningsorgan)
Statens bakteriologiska laboratorium, statens planverk.

Grupp DF (Andras regionala organ samt speciell anknytning)
Försvarets civilförvaltning.

Grupp EA (Egna regionala/lokala organ samt departement, centrala myndigheter, intresseorganisationer)
Arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, civilförsvarsstyrelsen, generaltullstyrelsen, skolöverstyrelsen.

Grupp EC 1 (Egna regionala/lokala organ samt konsulter, datorföretag)
Postverket (exkl postbanken), rikspolisstyrelsen.

Grupp EC 2 (Egna regionala/lokala organ samt industri, konsulter, datorföretag)
Statens järnvägar, statens vattenfallsverk, statens vägverk, televerket.

Grupp F (Speciell anknytning)
Fortifikationsförvaltningen, riksantikvarieämbetet.

Kontaktbehov och resemöjligheter

De kontaktproblem som kan bli följden av omlokalisering av statlig verksamhet torde enligt samstämmiga bedömningar bli mycket kännbara i form av längre och tätare resor för att upprätthålla nödvändiga personkontakter. Om ett stort antal statliga myndigheter förläggs till ett femtontal olika orter måste behovet av resor öka både för myndigheternas personal och för deras kontaktkontrahenter. Visserligen är det möjligt att begränsa ökningen av resebehovet genom omfördelning av arbetsuppgifter, ändringar i administrativa rutiner, samlokalisering av myndigheter med sinsemellan hög kontaktfrekvens m fl åtgärder, men en viss ökning blir en naturlig följd av omlokalisering. Därför kommer en enstaka omlokaliserad myndighets möjligheter att fungera effektivt efter utflyttning att bli beroende av lokaliseringsortens persontransportförbindelser.

För att belysa vissa förhållanden som är av betydelse i detta sammanhang har delegationen låtit företa ett par särskilda studier genom institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi vid Lunds universitet.

Den ena studien[1] har avsett att belysa den regionala balansen i Sverige mellan utbud och efterfrågan på resemöjligheter. Härvid har olika orters eller stadsregioners tillgänglighet (åtkomlighet) i förhållande till varandra ställts i relation till de kontaktbehov som finns inom dem. Redovisningen har begränsats till att gälla de 70 A-regionerna. De beräkningar som har presenterats baseras på det totala utbudet av kontaktmöjligheter som finns i olika lägen utan hänsyn till att alla dessa möjligheter naturligtvis inte kan eller behöver utnyttjas av varje enskild individ eller organisation. Utgångspunkten för studien är således inte den enskilda organisationen och dess mer eller mindre unika kontaktsituationen i olika lägen. Resultaten har redovisats i form av beskrivningar av det svenska "kontaktlandskapet" avseende dess nuvarande utseende och dess konstaterade utveckling samt även dess tänkbara framtida utveckling under förutsättning av vissa förändringar i fråga om såväl den regionala fördelningen av kontaktbehovet (efterfrågesidan) som av transportsystemet (utbudssidan).

Den andra studien[2] har avsett att uppskatta effekten på tidsåtgång och kostnader för externa direkta personkontakter vid en utflyttning av statlig verksamhet i en andra etapp. Utgångspunkten är här den enskilda organisationen och det "unika" kontaktmönstret som kartlagts för varje organisation. Med hjälp av en modell simuleras olika hypotetiska utflyttningsalternativ och studeras effekterna härav. Modellförsöken baseras bl a

[1] Kontaktbehov och resemöjligheter. Studier av regionala samband mellan sysselsättningsstruktur och transportsystem i Sverige. Författad av Gunnar Törnqvist i samarbete med Mats-G Engström och Bengt Sahlberg.

[2] Omlokalisering av statlig verksamhet. En studie av kontaktbehov och resemöjligheter. Författad av Christer Persson och Bengt Sahlberg.

på det empiriska material som erhållits genom undersökningen KOMM 71 och som visat de statliga verksamheternas regionala kontaktmönster. Resultaten har presenterats i en serie lokaliseringsmodeller, som avser att med utgångspunkt från olika antaganden beskriva förändringar i tidsåtgång och kostnad för att upprätthålla personkontakter vid de olika utflyttningsalternativen.

Det svenska "kontaktlandskapets" utveckling. En analys av den regionala balansen i Sverige mellan utbud och efterfrågan på resemöjligheter åren 1960, 1965 och 1970 har visat att det föreligger väsentliga skillnader mellan stadsregioner i olika delar av landet i fråga om möjligheter att upprätthålla direkta personkontakter.

Resultaten av analysen har åskådliggjorts i kartografiska beskrivningar som anger de regionala olikheterna i kontaktlandskapet genom jämförelsetal för landets 70 A-orter. Jämförelsetalen uttrycker orternas "kontaktpotential" i förhållande till vad som gäller för Stockholm, som fått talet 100. De ger således ett mått på de relativa skillnaderna mellan A-orterna i fråga om möjligheter att från dessa upprätthålla personkontakter med landet i övrigt med flyg, tåg eller bil/buss.

Kontaktlandskapet år 1970 har även åskådliggjorts med hänsyn till utländska kontakter. Härvid har sexton utländska storstäder vilka kan nås för dagsbesök från Sverige tagits med i beräkningarna.

De kartografiska beskrivningarna av kontaktlandskapen återges i figurerna 1–4.

Vid samtliga tidpunkter (1960, 1965 och 1970) noterades de bästa kontaktmöjligheterna för Stockholm och mälardalen jämte ett brett bälte runt en axel Stockholm – Göteborg samt längs hallandskusten. De sämsta möjligheterna noterades för Norrland och sydöstra Götaland. Från 1960 till 1970 förbättrades nästan samtliga A-orters kontaktpotential, men de inbördes relationerna förändrades föga. I förhållande till Stockholm försämrades situationen något t ex i delar av Västergötland och östra Småland. Däremot förbättrades kontaktpotentialerna väsentligt för t ex Visby, Göteborg, Norrköping, Nyköping, Enköping, Uppsala, Luleå och Kiruna.

När hänsyn tas till utländska kontakter ökar kontaktpotentialerna för i första hand Malmö, Stockholm och Göteborg. Ytterligare några orter med goda resemöjligheter till storstadsområdena får också påtagligt förbättrade kontaktmöjligheter. I övrigt blir förändringarna små. Detta medför att de regionala olikheterna inom landet ökar. Med några undantag – Malmö, Göteborg, Norrtälje, Enköping, Uppsala och Haparanda – ökar de relativa skillnaderna mellan Stockholm och övriga orter i landet.

De redovisade förändringarna i det svenska kontaktlandskapet hänger samman dels med ändrad fördelning av kontaktberoende befattningshavare och dels med ändrade resemöjligheter genom förändringar i transportsystemen.

Modellförsök som har utgått från förutsättningen att dagens svenska transportsystem bibehålls men fört in antaganden om olika förändringar av den regionala fördelningen av kontaktberoende verksamheter har visat följande. En fortsatt koncentration av kontaktberoende befattningshavare till i första hand Stockholm leder till ökade kontaktmöjligheter inte

bara i huvudstaden utan även i de flesta stadsregionerna i landet. En decentralisering av kontaktberoende verksamheter leder däremot till starkt försämrade möjligheter att upprätthålla direkta personkontakter. Även sådana primära centra i olika delar av landet som tar emot inflyttande verksamheter får sina kontaktmöjligheter försämrade.

Ett av de koncentrationsalternativ som har prövats i modellförsöken förutsätter att den antagna expansionen av kontaktberoende verksamheter helt tillfaller storstadsregionerna och därvid fördelas med 50 % till Stockholm och 25 % till vardera Göteborg och Malmö. Detta alternativ, som betecknats modell I, ger sammanlagt för hela riket den högsta kontaktpotentialen av olika prövade alternativ. Genom regional koncentration ökar de sammanlagda kontaktmöjligheterna. Dessutom får så gott som samtliga A-orter i landet – med 1970 års transportsystem – större kontaktpotentialer när antalet kontaktberoende befattningshavare ökar i storstadsregionerna och särskilt i Stockholm. Olikheterna mellan olika stadsregioner förändras endast obetydligt i modell I i förhållande till 1970 års kontaktlandskap som redovisats tidigare (se figur 3).

Ett annat av de decentraliseringsalternativ som har prövats i modellförsöken ansluter i sina förutsättningar till vad som angetts i inrikesdepartementets stencil "Ortsklassificering i ett regionalpolitiskt handlingsprogram". I detta alternativ antas statsmakterna med olika medel styra utvecklingen så att den antagna sysselsättningsökningen i första hand tillfaller sådana orter som kan utgöra s k storstadsalternativ och regionala tillväxtcentra. Tillväxten av kontaktberoende funktioner dämpas i storstadsregionerna och avlänkas till i första hand nio primära centra med över 100 000 invånare. Samtidigt antas sex sådana centra nära storstadsområdena växa spontant. Ytterligare åtta primära centra får en något mindre sysselsättningsökning.

Det angivna decentraliseringsalternativet, som betecknats modell III, ger – med 1970 års transportsystem – den effekten att de regionala olikheterna i kontaktpotential snarare ökar än minskar. Endast tre stadsregioner – Uddevalla, Mora och Lycksele, som kan sägas vara dåligt integrerade i det nuvarande mellanregionala transportsystemet – får sina kontaktmöjligheter förbättrade.

Alla andra får ett försämrat kontaktläge i modell III i förhållande till i modell I. Dessa försämringar belyses av den kartografiska beskrivning av modell III som återges i figur 5.

En slutsats av resultaten av modellförsöken är att en jämnare regional fördelning av styrande och kontaktberoende verksamheter måste ske till priset av försämrade kontaktmöjligheter så länge transportapparaten är anpassad efter behoven i ett starkt centraliserat samhälle.

Ytterligare modellförsök, som utöver ändrad fördelning av kontaktberoende verksamheter även avser förändringar i det mellanregionala transportsystemet, har visat att de effektivaste regionalpolitiska medlen sannolikt finns inom kommunikationsväsendet. En utbyggnad av den mellanregionala transportapparaten genom tvärförbindelser mellan primära centra utanför storstadsregionerna leder till en avsevärd utjämning av skillnaderna mellan storstadsregionerna och andra regioner i landet.

Det angivna decentraliseringsalternativet enligt modell III har prövats i

samband med ett utbyggt inrikes flyglinjenät som direkt binder samman tolv storstadsalternativ. Detta alternativ, som betecknats modell III_K, innebär att kontaktmöjligheterna avsevärt ökar för de flesta A-orter i landet i förhållande till den "bästa" modellen – modell I – med 1970 års transportsystem. De enda orter som får sina kontaktmöjligheter något försämrade är Stockholm, Norrtälje, Uppsala, Halmstad och Visby. De beräknade förändringarna belyses av den kartografiska beskrivningen av modell III_K som återges i figur 6.

Effekterna av ett förändrat transportsystem framgår ännu klarare vid en jämförelse av kontaktpotentialerna enligt modell III_K med dem som erhölls enligt modell III. Jämförelserna avser då modeller med samma regionala fördelning av kontaktberoende befattningshavare. De nya resemöjligheterna med flyg medför att alla stadsregioner, även storstadsområdena, får förbättrade kontaktmöjligheter. De största förbättringarna får orter i Norrland, nordvästra Svealand och sydöstra Götaland, områden som 1960, 1965 och 1970 utmärktes av låga kontaktpotentialer. Förändringarna belyses av den kartografiska beskrivning av modell III_K som återges i figur 7.

En beskrivning av det regionala utfallet av antagandena i modell III_K, som är konstruerad på samma sätt som beskrivningarna av de svenska kontaktlandskapen 1960, 1965 och 1970 (se figurerna 1–4), visar en avsevärd utjämning av de regionala olikheterna i Sverige. Den antagna utbyggnaden av transportsystemet leder till att skillnaderna mellan orter i särskilt södra och mellersta delarna av landet blir små. Stockholm får inte längre landets högsta kontaktpotential. Orter som Norrköping, Örebro, Karlstad, Uppsala och Jönköping får större eller lika stora kontaktpotentialer. Beskrivningen av det svenska kontaktlandskap som erhålls vid antaganden enligt modell III_K återges i figur 8.

Förändringar i reseinsatser efter omlokalisering av myndigheter. Studier av det slag som den som redovisats i föregående avsnitt visar att de regionala skillnaderna i resemöjligheter i Sverige år 1970 är påtagliga. Det kan vidare på liknande sätt visas att skillnaderna i stort sett är likartade oberoende av vilken måttstock som används. Olika "landskap" som konstrueras med hänsyn till restid, vistelsetid, resmöjlighet (vistelsetid reducerad med restid) eller reskostnad företer överensstämmande mönster.

Som framgår av föregående avsnitt kan utjämningar av regionala skillnader i kontaktmöjligheterna åstadkommas genom ändringar i kommunikationerna. Ett modellförsök med ett hypotetiskt utbyggt inrikes flyglinjenät av liknande slag som det som berördes i föregående avsnitt anger effekter av framför allt två slag. Totalt sett ökar resemöjligheterna kraftigt såväl i fråga om förkortad restid som ökad vistelsetid. Beräkningar av vistelsetiden utgår från förutsättningen att resor måste företas efter kl. 06.00 och före kl. 23.00 och att användbar vistelsetid endast är sådan som uppnås på arbetstid (09.00–17.00). Den totala restiden mellan de 70 A-regioncentra i landet minskas med 31 procent jämfört med förhållandena år 1970. Med samma jämförelse ger modellen en höjning av totala antalet vistelsetimmar i systemet med 22 procent. Den maximala potentiella vistelsetiden i hela systemet uppgår till 38 640 timmar. Modellen representerar en täckning av 89 procent av den maximalt möjliga

utdelningen.

Enligt modellen sker en utjämning av de regionala skillnaderna i resemöjligheter sett från vistelsetidssynpunkt. Ett fåtal regioner befinner sig fortfarande perifert. Restidsmässigt är de regionala skillnaderna fortfarande stora bl a beroende på att även en förhållandevis omfattande utbyggnad av flygnätet regionalt sett blir av selektiv karaktär. Ett mindre antal regioner får starkt förbättrade resemöjligheter i förhållande till övriga regioner. Från regioner utan flygtransportmöjligheter krävs mer eller mindre tidskrävande marktransporter för att nå dessa. Vistelsetiden påverkas inte i samma utsträckning av sådana marktransporter eftersom vistelsetiden endast räknas mellan 09.00 och 17.00. Om resan varar mellan 06.00 och 09.00 eller 08.30 och 09.00 inverkar inte på vistelsetiden.

Med användning av de uppgifter som erhållits ur undersökningen KOMM 71 och konstruerade värden för rese-, traktaments- och tidkostnader har de faktiska reseinsatserna för KOMM 71-myndigheterna och deras kontrahenter under undersökningsperioden uppskattats.

Den faktiska reseinsats som krävs av KOMM 71-myndigheternas befattningshavare kan uttryckas i en restid eller i en kontaktkostnad. I det faktiska läget då samtliga myndigheter är koncentrerade till stockholmsregionen omfattar restiden 12 900 timmar medan kontaktkostnaden beräknas till 1 175 900 kr. Motsvarande värden för kontrahenterna är 23 000 timmar och 2 200 300 kr. Det blir totalt 35 900 timmar och 3 376 200 kr. för att upprätthålla det kontaktmönster som KOMM 71-myndigheterna uppvisade under undersökningsperioden. Förutom restiden tillkommer tid för förberedelser och själva sammanträdestiden. Den sistnämnda uppgår grovt uppskattat till cirka 17 500 timmar.

Ett genomförande av redan beslutade omlokaliseringar av myndigheter enligt etapp 1 förändrar enligt beräkningarna inte KOMM 71-myndigheternas faktiska reseinsatser. Det torde bero på att endast två procent av KOMM 71-myndigheternas kontrahenter kommer från dessa myndigheter.

Modellförsök med olika slumpmässigt valda omlokaliseringar av KOMM 71-myndigheter belyser de förändringar i reseinsatserna som kan väntas dels vid det faktiska kommunikationssystemet år 1970 och dels vid ett hypotetiskt kommunikationssystem omfattande ett utbyggt inrikes flyglinjenät.

I modellförsöken förekommer myndigheterna i grupper om 10, 20 och 34 myndigheter. Tillhörigheten till de två första grupperna är helt slumpmässig. Valet av lokaliseringsorter som ingår i modellförsöken grundas till stor del på den ortsklassificering som redovisas i inrikesdepartementets stencil "Ortsklassificering i ett regionalpolitiskt handlingsprogram". I försöken ingår 30 A-regioncentra. Dessa orter grupperas på tre olika sätt. Första gruppen består av åtta s k storstadsalternativ. Det är orter med ett lokalt befolkningsunderlag överstigande 100 000 invånare. Andra gruppen utgöres av 15 primära centra inklusive de åtta storstadsalternativen. Primära centra är större tätortsregioner i vilka en spontan tillväxt bör kunna stimuleras. Tredje gruppen består av samtliga 30 orter. Förutom primära centra ingår här s k länsdelscentra coh servicebasorter.

Modellförsöken avser några slumpmässiga fördelningar av de olika

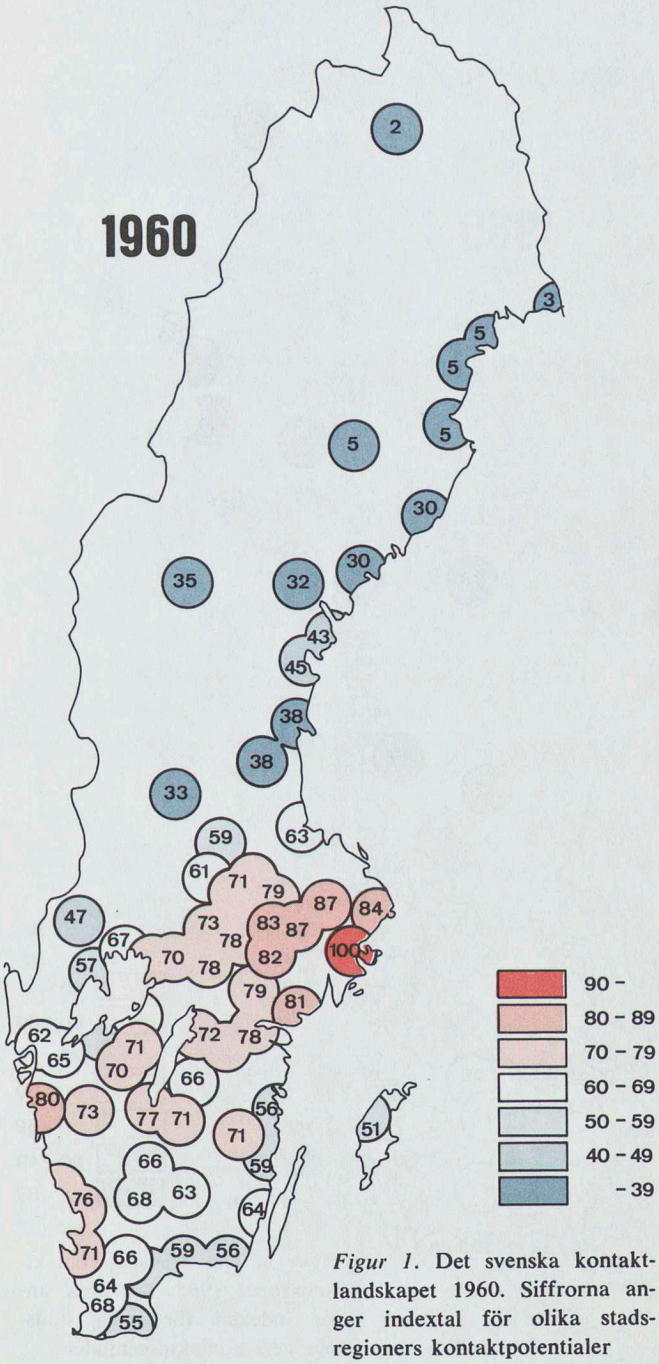

Figur 1. Det svenska kontaktlandskapet 1960. Siffrorna anger indextal för olika stadsregioners kontaktpotentialer (Stockholm = 100).

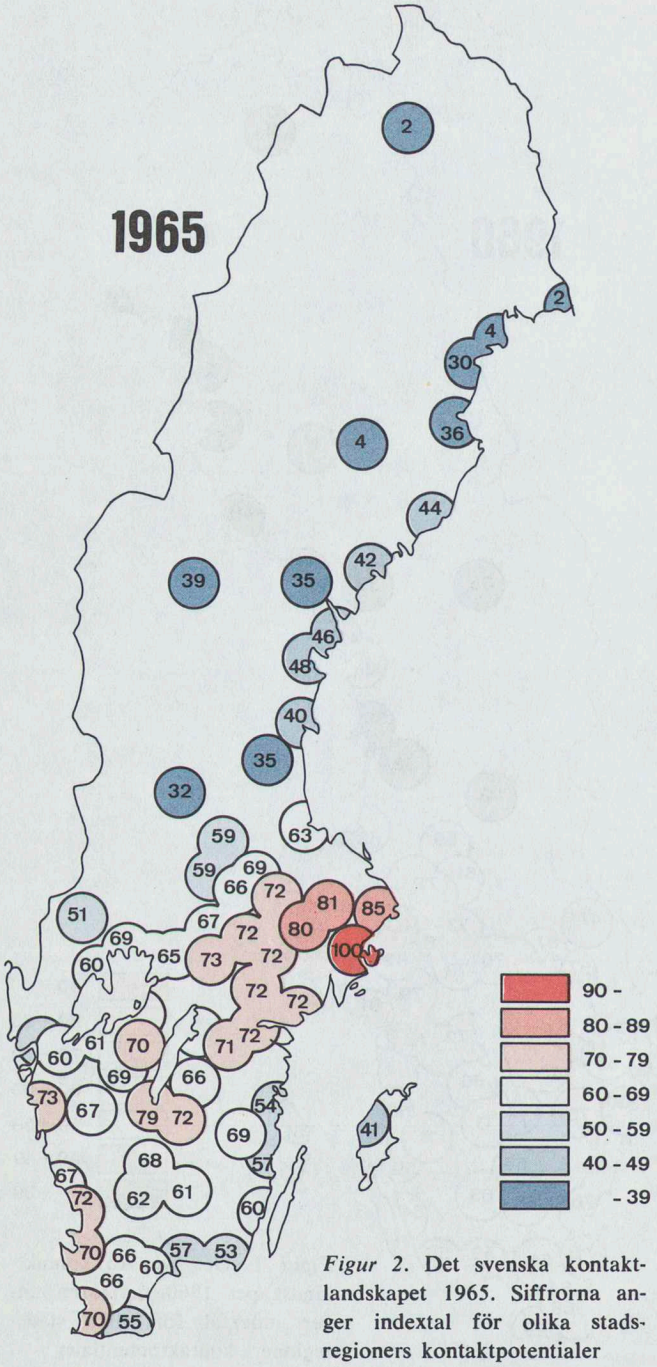

Figur 2. Det svenska kontaktlandskapet 1965. Siffrorna anger indextal för olika stadsregioners kontaktpotentialer (Stockholm = 100).

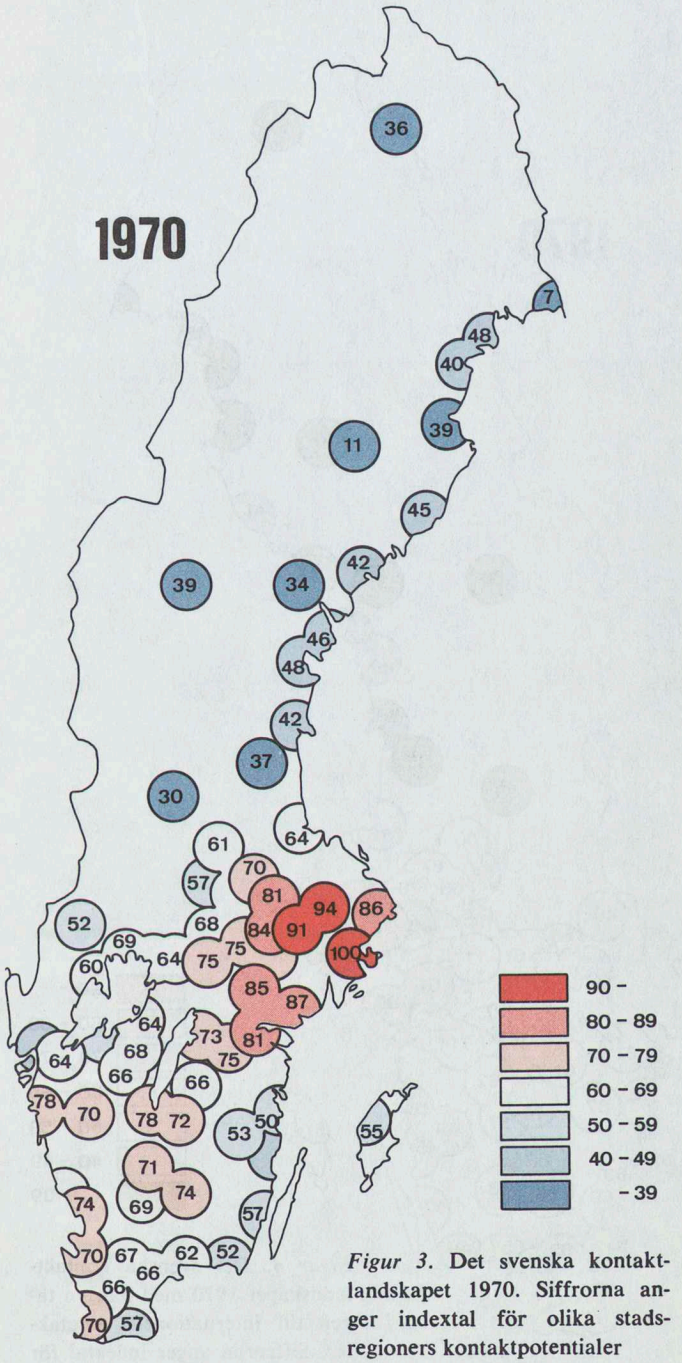

Figur 3. Det svenska kontaktlandskapet 1970. Siffrorna anger indextal för olika stadsregioners kontaktpotentialer (Stockholm = 100).

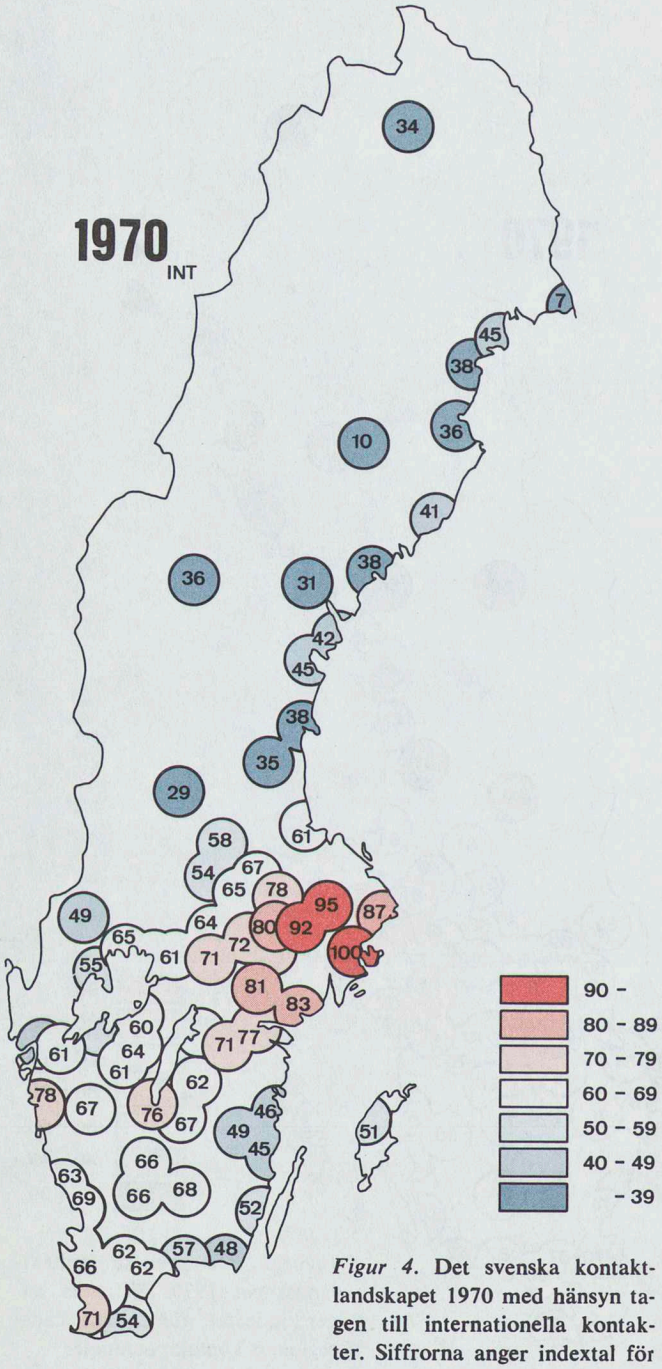

Figur 4. Det svenska kontaktlandskapet 1970 med hänsyn tagen till internationella kontakter. Siffrorna anger indextal för olika stadsregioners kontaktpotentialer (Stockholm = 100).

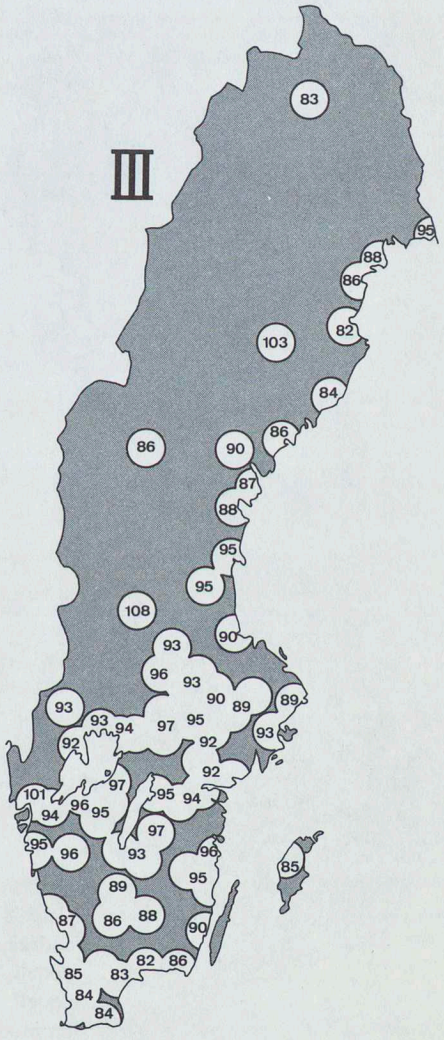

Figur 5. Det svenska kontaktlandskapets förändring enligt modell III i förhållande till modell I (varje stadsregion enligt modell I = 100).

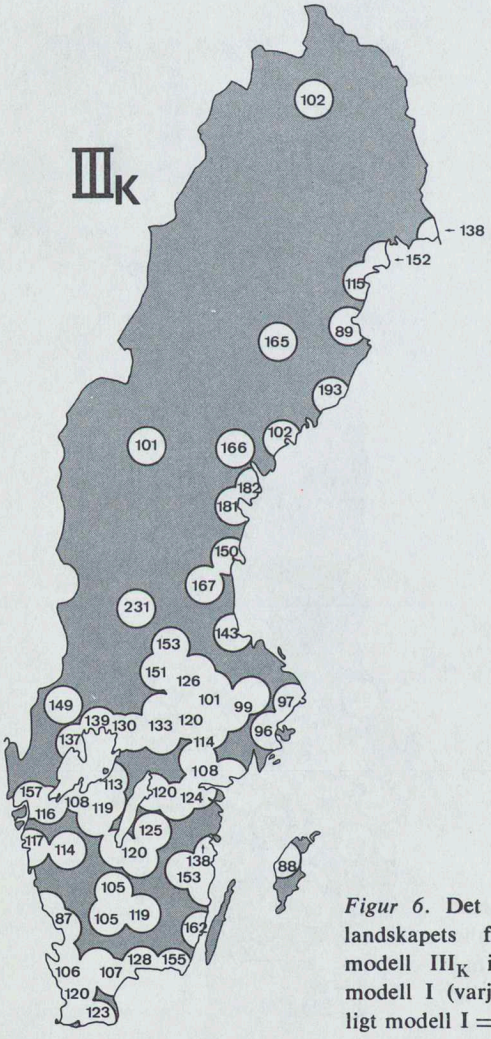

Figur 6. Det svenska kontaktlandskapets förändring enligt modell III_K i förhållande till modell I (varje stadsregion enligt modell I = 100).

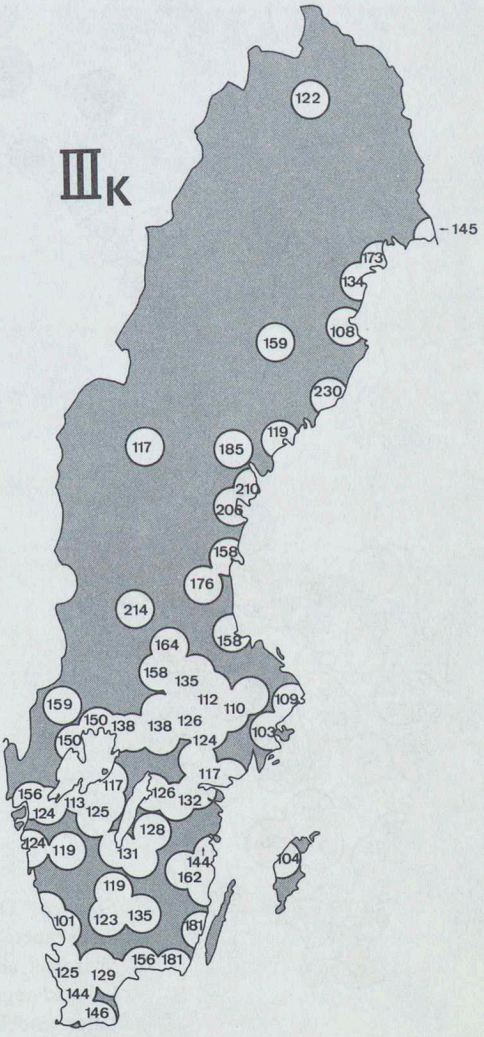

Figur 7. Det svenska kontaktlandskapets förändring enligt modell III_K i förhållande till modell III (varje stadsregion enligt modell III = 100).

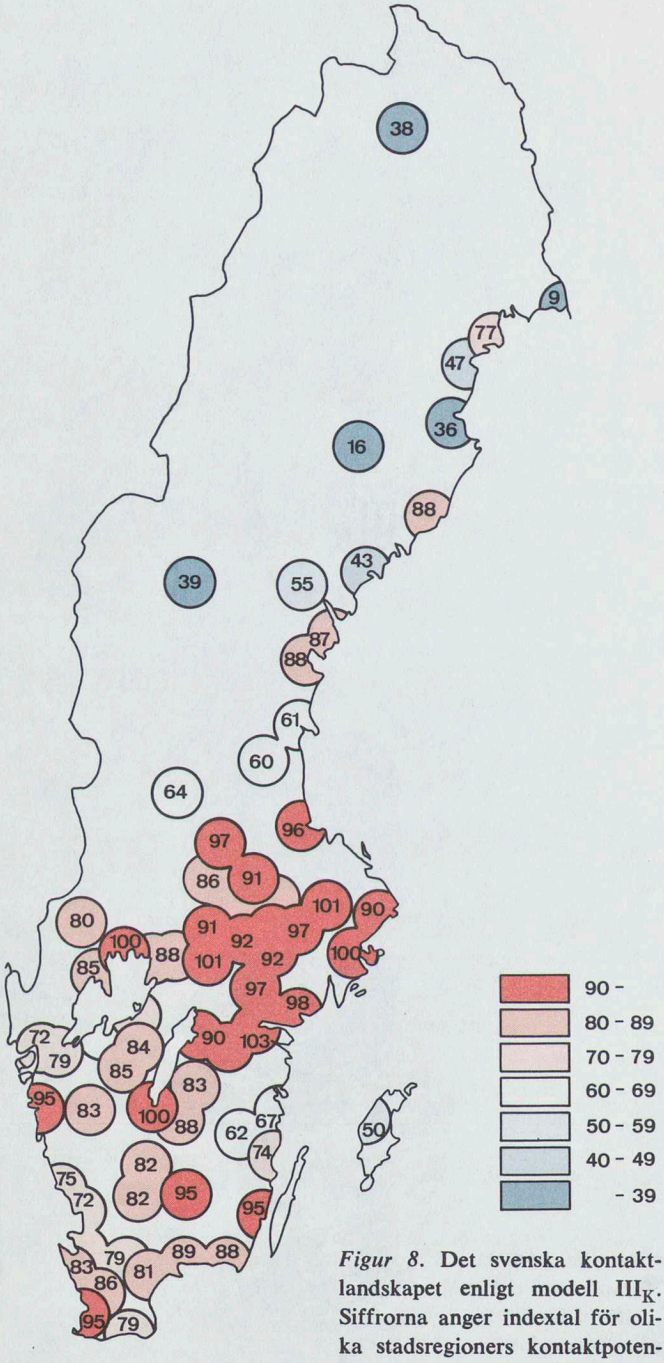

Figur 8. Det svenska kontaktlandskapet enligt modell III_K. Siffrorna anger indextal för olika stadsregioners kontaktpotentialer (Stockholm = 100).

grupperna av myndigheter till de olika grupperna av lokaliseringsorter. Vid fördelningen av myndigheterna tillämpas två former av slumpmässighet. I det ena fallet gäller total slumpmässighet. I det andra fallet sker en viss styrning genom att ett antal stora myndigheter endast tillåts lokaliseras till de åtta storstadsalternativen. De fördelningar av myndigheter på olika orter som testas i modellförsöken är således inte att betrakta som verkliga omlokaliseringsalternativ.

De resultat i fråga om beräknade reseinsatser som modellförsöken ger för olika omlokaliseringsalternativ sammanfattas i tabell 5.

En omlokalisering av samtliga KOMM 71-myndigheter kommer att innebära en kraftig *ökning* av reseinsatsen. Under de förutsättningar under vilka modellförsöken genomförts ökar restidsindex till 289 enheter och kontaktkostnadsindex till 326 enheter (utgångsläget lokalisering till Stockholm = 100). Andra slumpmässiga fördelningar av myndigheterna skulle säkert ge andra värden, men variationerna skulle sannolikt inte bli särskilt stora. Att ökningen blir så markant beror på att myndigheternas researbete i det faktiska läget är starkt koncentrerat till stockholmsregionen. En omlokalisering kräver därför ett kraftigt ökat mellanregionalt researbete, om kontaktbehovet skall kunna tillfredsställas.

En utspridning av myndigheterna till 8 eller 15 orter visar sig ge mycket små skillnader i reseinsatsen. Om däremot 30 orter utväljs som lokaliseringsorter ökar reseinsatsen med ungefär 40 procent jämfört med alternativet åtta orter. En accelererande relativ ökning av reseinsatsvärdet skulle sannolikt erhållas om lokaliseringsorter väljs även utanför dessa 30 orter. Då 15 eller 30 orter fungerar som lokaliseringsorter erhålls ett lägre reseinsatsvärde om de större myndigheterna koncentreras till de åtta storstadsalternativen.

De variationer i reseinsatsen som kan konstateras vid de olika modellförsöken bestäms till stor del av kommunikationsstrukturens utseende. Att inga större påvisbara skillnader existerar vid omlokalisering till 8 respektive 15 orter förklaras av att dessa orter har goda förbindelser med storstadsregionerna, främst stockholmsregionen. Först när orterna utökas till 30 uppträder orter som har ett från kommunikationssynpunkt sämre läge. Det gäller framför allt orter i Norrland och i sydöstra Götaland. Researbetets koncentration till resesträckor med stockholmsregionen som slutmål beror på att huvuddelen av kontrahenterna är lokaliserade där. Kontakter mellan KOMM 71-myndigheter uppgår endast till sex procent av totala antalet kontakter, varför en utspridning av myndigheterna inte i större utsträckning påverkar de enskilda resemönstren. Därmed erhålles ganska få "tvärgående" resor mellan de nya lokaliseringsorterna. Dessa sträckor är genomgående sämre tillgodosedda från kommunikationssynpunkt. Detta förhållande kommer dock inte att påverka reseinsatsen i nämnvärd grad.

Vissa förändringar av den faktiska kommunikationsstrukturen kommer att reducera tidsåtgång och kostnader för resor i samband med personkontakter. Samtliga i rapporten beskrivna modellförsök har testats med en hypotetisk kommunikationsstruktur. Resultatet blev genomgående lägre reseinsatsvärden, vilket avspeglar kommunikationernas betydelse. I genomsnitt uppgick reduktionen till cirka 30 indexenheter. Trots en om-

Tabell 5. Beräknade reseinsatser enligt några modellförsök.

	Antal			Restid (timmar)				Kontaktkostnad (100-tal kronor)			
	Berörda myndigheter	Berörda orter	Omlok. bef. havare	Bef. havarna		Kontrahent	Summa	Bef. havarna		Kontrahent	Summa
				Totalt	Index	Totalt	Totalt	Totalt	Index	Totalt	Totalt
Faktiskt läge	0	0	0	12 946	100	23 097	36 043	11 759	100	22 003	33 762
Faktiskt läge inkl etapp 1	0	0	0	12 946	100	23 458	36 404	11 759	100	22 415	34 174
Modellförsök											
I[a]	10	8	3 042	16 210[c]	125	27 557	43 767	15 377	131	26 974	42 351
				14 915	115	24 884	37 799	14 795	126	25 749	40 544
II[a]	20	8	7 958	30 547	159	35 505	56 052	20 490	174	36 040	56 530
				17 717	137	30 424	48 141	19 247	164	33 848	53 095
III[b]	20	8	14 994	27 060	209	42 159	69 219	28 016	238	43 510	71 526
				21 584	167	34 328	55 912	25 730	219	40 237	65 967
IV o. I[a]	34	8	18 249	32 374	250	49 990	82 364	36 002	306	54 806	90 808
				25 768	199	41 341	67 109	33 181	282	49 305	82 486
2[b]	34	8	18 249	30 568	236	49 110	79 678	31 748	270	51 711	83 459
				24 070	186	40 232	64 302	29 134	248	48 046	77 180
3[a]	34	15	18 249	34 720	268	53 559	88 279	36 016	306	56 098	92 114
				27 415	212	43 813	71 228	32 997	281	51 960	84 957
4[b]	34	15	18 249	29 895	231	48 103	77 998	31 216	265	49 909	81 125
				24 118	186	39 963	64 081	28 765	245	46 413	75 178
5[a]	34	30	18 249	37 445	289	59 275	96 720	38 276	326	60 927	99 203
				32 203	249	51 450	83 653	36 327	309	57 828	94 155
6[b]	34	30	18 249	34 605	267	55 851	90 456	35 868	305	58 746	94 614
				27 819	215	47 032	74 851	33 126	282	55 234	88 360

[a] Fördelningen av myndigheterna är fullständigt slumpmässig.
[b] Stora myndigheter fördelas endast till de åtta storstadsalternativen.
[c] Största talet avser faktisk kommunikationstruktur, andra avser hypotetisk kommunikationsstruktur.

fattande förändring av kommunikationsstrukturen har restidsindex värdet 249 i det modellförsök (5) där samtliga myndigheter omlokaliseras helt slumpmässigt. Om de stora myndigheterna koncentreras till storstadsalternativen erhålles värdet 215. Det innebär att vidare reduktion av reseinsatsen måste knytas till försök att vid en omlokalisering av KOMM 71-myndigheter få med olika kontrahentgrupper. I föreliggande undersökning har det inte funnits möjlighet att identifiera händelser av typen – en kontrahent besöker flera befattningshavare vid samma restillfälle. För denna typ av kontrahenter innebär en utspridning av KOMM 71-myndigheterna en olägenhet, eftersom deras reseinsats kommer att öka. Samlokalisering av de myndigheter som har gemensamma kontrahenter skulle eventuellt medföra att kontrahenten följde efter.

För att i någon mån belysa omlokaliseringseffekterna för en enskild myndighet har ett antal modellförsök genomförts där en myndighet lokaliseras till några olika slumpvis uttagna orter. Försöken innebär att myndigheten får genomföra det "kontaktprogram" som framgår av undersökningen KOMM 71 från de olika orterna. Detta "faktiska" resmönster är, som för KOMM 71-myndigheterna i allmänhet, starkt centrerat till stockholmsregionen.

Det bör betonas att resmönstret med dess inriktning mot vissa orter bygger på de kontakter som registrerades under en begränsad tidsperiod av sex dagar. Det innebär att speciella faktorer kan ha påverkat resmönstret och därur beräknade reseinsatser.

Modellförsöken visar att kontaktkostnaderna ökar i samtliga fall av prövade omlokaliseringar. Vid försök som avser den faktiska kommunikationsstrukturen år 1970 ökar index (lokalisering i Stockholm = 100) som mest till ca 360. Den minsta ökningen av index är till ca 220. Variationerna i fråga om ökade kontaktkostnader är således betydande mellan olika lokaliseringsalternativ.

När den tidigare nämnda hypotetiska kommunikationsstrukturen får gälla vid beräkningarna i de olika försöken uppnås vissa reduktioner i kontaktkostnaderna. Förändringarna är dock förhållandevis små. Den största reduktionen av index utgör 30 enheter. Detta beror på att resorna efter en omlokalisering till stor del riktas mot stockholmsregionen med vilken de i försöken ingående orterna redan har goda kommunikationer.

Modellförsöken visar att en lokaliseringsorts kommunikationsmässiga läge framstår som mera betydelsefullt för den enskilda myndigheten än för ett stort antal myndigheter sammantagna eftersom speciella resmönster ställer olika krav på resemöjligheterna.

Framtida kommunikationsutveckling

Statskontoret har som ett led i sina utredningar för delegationen ställt samman vissa bedömningar av den utveckling i fråga om former och teknik för kommunikationer som kan förutses under 1970- och 1980-talen. Sammanställningen bygger väsentligen på synpunkter som framförts i ett par redogörelser som utarbetats dels inom avdelningen för företagsekonomi vid Umeå universitet och dels av televerket.

Förändringar i formerna för kommunikation. I en studie som har ut-

förts inom avdelningen för företagsekonomi vid Umeå universitet[1] framförs den uppfattningen att en omlokalisering av central statlig verksamhet torde innebära en viss omfördelning i utnyttjande av kommunikationsmedia, främst från person- till telefonkontakter. Övergången från direkta till indirekta kontaktformer kan få till följd att den information som verksamheten utnyttjar blir mer strukturerad. Härigenom kan visserligen informationen användas mer systematiskt, men riskerna att genom ökad strukturering förlora värdefull information blir betydande.

För oprogrammerade beslut är informationsöverföring med indirekta media underlägsen personkontakter, särskilt vad avser sådana indirekta media som telex och datatransmission. Telefonen kan dock inte utan vidare föras in i samma kategori. Laboratorieexperiment i England har givit vid handen att informationsöverföring med telefon i vissa ostrukturerade beslutssituationer kan vara lika effektiv eller till och med överlägsen direkta personkontakter. Telefonkontakter har befunnits effektivare än personkontakter vid överföring av korta meddelanden och starka argument. I förhandlingssituationer framstår däremot personkontakterna som överlägsna. Preferenser för direkta personkontakter torde enligt de nämnda experimenten i många fall mer kunna tillskrivas sociala förhållanden än effektivitetsskäl.

Flervägskommunikation, dvs samtidigt informationsutbyte mellan fler än två individer, förekommer i dag nästan enbart vid personkontakter. En indirekt kommunikationsform som konferenstelefon torde dock vara möjlig att utnyttja i flera sammanhang. Personkontaktens största fördelar gentemot andra media ligger i den förstärkningseffekt som synförnimmelser ger. Fördelarna åstadkommes dels av att visuella hjälpmedel kan utnyttjas, dels av att gester, ansiktsuttryck m m kan tolkas. Bildtelefon torde i vissa fall upplevas som en ersättning för personkontakter. Amerikanska försök tyder dock på att beteenden som utvecklas vid kommunikation via bildtelefon mer liknar telefonkontakter än personkontakter. Det begränsade utnyttjandet av bildtelefonens visuella förutsättningar torde bero på svårigheten att omedelbart använda nya tekniska hjälpmedel, som kräver ändrat beteende i invanda situationer.

Mot bakgrund av det förda resonemanget kan dras den slutsatsen att en utveckling mot större användning av indirekta media även i ostrukturerade beslutssituationer är trolig. Denna utveckling accentueras av ytterligare kostnadsfördelar för indirekt kommunikation.

När det gäller persontransporter är möjligheterna att på en arbetsdag hinna med resor och sammanträden på annan ort än hemorten en kritisk gräns. Detta kan möjligen tolkas som att den alternativkostnad som resan kräver i förlorad arbetsinsats är mer väsentlig än de direkta resekostnaderna. Taxesänkningar i offentliga kommunikationer eller kostnadsminskning för andra transportmedel skulle i så fall inte på ett avgörande sätt påverka mönstret för direkta personkontakter. Däremot skulle mönstret påverkas av nya rutter och tätare turer. Snabbare förbindelse mellan orter, särskilt morgon och kväll, möjliggör längre vistelsetider vid dagsbesök, vilket innebär bättre förutsättningar för personkontakter.

Utveckling av datorer och datasystem medför att datorn i en allt större omfattning nyttjas i programmerade beslutssituationer. Med uppbyggna-

[1] Organisationsuppdelning i samband med lokaliseringsöverväganden. En teoretisk föreställningsram. Författad av Dezsö Horváth och Dick Ramström.

den av stora databanker och s k modellbanker, som även tillhandahåller komplicerade beslutsregler, och tillkomsten av datanät med terminaler blir datoranvändaren mer geografiskt oberoende än i dag. Datorn torde enligt vissa bedömare redan under 1980-talet ha tagit över huvuddelen av företagens programmerade beslutsaktivitet.

Telekommunikationer. Televerket behandlar i en särskild redogörelse[1] bl a möjligheter till utbyggnad av stationer och kabelnät för att tillgodose kraven vid omlokalisering samt utveckling och introduktion av nya teletjänster under 1970- och 1980-talen.

För att televerket skall kunna disponera sina resurser på ett sådant sätt att telekommunikationsbehovet skall kunna tillgodoses för företag, institutioner och allmänhet på lokaliseringsorterna krävs att tiden mellan beslut och verkställighet av omlokaliseringen blir tillräckligt lång. Minimitider bestäms av sådana faktorer som att televerkets planering kan påbörjas först sedan de kommunala myndigheterna slutfört sin fysiska planering, att anläggningsverksamheten för telekommunikationer kommer i slutskedet av anläggningsverksamheten inom ett nybyggnadsområde, och att installationen av teleutrustningar först kan ske i nästan inflyttningsklara byggnader. Därtill kommer förhållanden som har att göra med utrustning av teleanläggningar på orten och omlokaliseringens omfattning, ev krav på speciella tjänster m m. Beroende på de nämnda faktorerna varierar således den kritiska tiden för varje ort och omlokalisering. Tider på 5–6 år torde gälla i de fall ett nytt stationshus eller större tillbyggnad av befintligt stationshus erfordras.

Televerket har ett antal nya tjänster under planering och utveckling vilka kan vara intressanta i omlokaliseringsfrågan. Dessa tjänster kräver emellertid fältförsök och närmare marknadsanalys innan de introduceras, varför det kan dröja länge innan de tas i praktiskt bruk.

Aktuella nya tjänster är bl a konferenssamtal, tillfälligt upplåtna förbindelser för ljud och bild, bildtelefon och konferensrumstjänst, dataöverföring, snabbsökningstjänster och tjänster vid telefonstationer (snabbkoppling, återuppringning, medflyttning m m).

De nya tjänsterna kommer att förbättra telekommunikationerna. Ett allmänt separat datanät torde emellertid kunna införas tidigast i slutet av 1970-talet och bildkommunikationen torde inte få någon större användning förrän under 1980-talet. De aktuella tjänsterna kan dock i begränsad utsträckning utnyttjas betydligt tidigare.

Betr kostnadsutvecklingen för telekommunikationerna nämns att totala telekostnader för omlokaliserade myndigheter och kontrahenter troligen kommer att öka men att ökningen kan komma att begränsas genom en förväntad utjämning av avgifterna mellan långväga och kortväga riksamtal.

Televerket behöver extra investeringsmedel för att klara de behov omlokaliseringarna ger upphov till. Omfattningen av de av omlokaliseringar påkallade extra investeringarna kan anges först sedan slutliga omlokaliseringsbeslut fattats.

[1] Telekommunikation som en faktor vid omlokalisering av företag och myndigheter. PM sammanställd av televerket.

Det framtida tätortssystemet

Då en verksamhet omlokaliseras genereras effekter på det mottagande och avsändande orterna, men omlokaliseringen ger även återverkningar på tätortssystemet som helhet. Dessa senare indirekta verkningar kan ha betydelse för den regionala tillväxten i stort genom att vissa samband mellan orter förändras, vilket i sin tur kan ändra betingelserna för vissa verksamheter bl a på lokaliseringsorten. Effekterna kan alltså beskrivas som ett spridningsförlopp som börjar på de mottagande och avsändande orterna, till viss grad fortplantas i tätortssystemet som helhet och därigenom i ett senare led på nytt påverkar de mottagande och avsändande orterna. Om landets tätorter betraktas som en hierarki med en form av balans, kan denna balans sägas rubbas av omlokaliseringen för att senare återtas i ett delvis nytt läge. Mot bakgrund av detta betraktelsesätt kan hävdas att möjligheterna för en omlokaliserad verksamhet att fungera effektivt på en ny ort är en funktion av dels vissa egenskaper hos lokaliseringsorten och omlokaliseringens effekter på dessa, dels vissa egenskaper hos tätortssystemet som helhet. Detta förhållande påverkar i första hand bedömningar av omlokaliseringens allmänna regionalekonomiska konsekvenser, men det inverkar även på bedömningar rörande den enskilda omlokaliserade enheten.

För att söka belysa hur den framtida ortsstrukturen kan komma att påverkas vid utlokalisering av statlig verksamhet har delegationen låtit genomföra en särskild studie genom kulturgeografiska institutionen vid Göteborgs universitet.[1]

Huvudvikten i studien läggs vid en belysning av sambanden mellan tre faktorer, nämligen

- den omlokaliserade verksamheten
- de anställda i verksamheten som producenter och konsumenter
- förändringar i ortsstrukturen till följd av den omlokaliserade verksamhetens behov och effekter i resp ort och region.

Dessa samband skall ses mot bakgrunden av att förändringarna i tätortssystemen är en relativt kontinuerlig och långsam process. Långsamheten i förändringen torde innebära att det svenska tätortssystemet år 2000 troligen kommer att vara mer likt än olikt systemet år 1971.

Studien utgår från att en ny eller utökad verksamhet i en ort får multiplikatoreffekter inte enbart i lokaliseringsorten utan också utanför denna. En sådan spridning av effekter kan förekomma inom en närregion och långt utanför regionen t ex i utlandet. En sådan fjärrspridning uppfattas i regel som spontan tillväxt på en ort men kan lika gärna vara en följd av beslut om förändringar utanför orten i fråga.

Det vanligaste måttet på regionala förändringar är befolkningens storlek. Ett annat mått är förändringar i den regionala sysselsättningen som mer förfinat kan kompletteras med analyser av sysselsättningstillfällenas funktionella innehåll, befattningsnivåer m m. Andra mått är det i regionen nedlagda kapitalets storlek, sammansättning och ålder.

En viss regions tillväxt eller tillbakagång beror i hög grad på förändringar utanför regionen, men graden av tillväxt eller tillbakagång i ett

[1] Framtida tätortssystem och decentralisering av statlig verksamhet. Författad av Lars Nordström och Olof Wärneryd.

specifikt fall är en funktion av resp regions egen faktoruppsättning. För att förklara dessa förlopp och samband har den geografiska analysen kommit att behandla begreppen "clusters" eller "knippen". Med knippe menas en geografisk koncentration av enheter – industri, service och administration – med ett inbördes byte av varor, tjänster och information. För att omlokalisering skall ge positiva effekter i ett knippe i form av andra nytillskott fordras att det råder underkapacitet i fråga om den omlokaliserande verksamheten. Den nya enheten kan nämligen då ge upphov till att tröskelvärden överskrids och nya enheter tillförs, exempelvis företagsservice (konsultföretag, servicebyråer för databehandling, annonsbyråer m fl) som enligt studien är särskilt betydelsefulla för tillväxten hos övriga enheter i knippet. Omlokaliseringens positiva effekter inom knippet och gentemot omgivningen kan vara förbättrade produktions- och innovationsbetingelser och förbättrade möjligheter för gods- och persontransporter med ytterligare nylokaliseringar som följd, t ex av privat verksamhet, vilket innebär ett kumulativt tillväxtförlopp av knippet.

Förändringen inom ett knippe, exempelvis i form av förbättrad transportapparat, får som nämnts ingen spridningseffekt om det inte råder balans eller underkapacitet i utgångsläget. Man åstadkommer ingen tillväxt i en ort med från början dåligt utnyttjad infrastruktur genom att ytterligare förbättra infrastrukturen. Flertalet orter i glesbygden befinner sig i en sådan situation att investeringar i t ex transportapparaten inte ger någon spridningseffekt medan motsvarande investering i expansiva tätorter däremot bidrar till en ytterligare expansion.

Den främsta slutsats som härleds ur de behandlade sambanden är att om stora spridningseffekter eftersträvas vid omlokalisering av en enhet, skall enheten förläggas till relativt stora tätorter. I mindre orter blir effekten marginell. För dessa orter bör andra medel än omlokalisering av starkt kontaktkrävande verksamheter användas för att åstadkomma en önskad utveckling.

I en diskussion av effekter av alternativa regionstrukturer behandlas tre typfall av strukturer med avseende på fem faktorer, nämligen regionernas service, kommunikationerna mellan regionerna, sysselsättningen, beslutsstrukturen (dvs frågan om vilka beslut som fattas inom regionen) och regionernas stabilitet.

Ett typfall är en framskrivning av det pågående förändringsförloppet med koncentration av befolkningen till ett fåtal regioner. Ett annat typfall är en bromsning av storstadsregionerna och en styrning av tillväxten till ett relativt begränsat antal regioner i det s k mellanskiktet. Ett tredje typfall är det när betydande regionalpolitiska insatser används för att stimulera tillväxten inom alla regioner utanför storstadsregionerna.

Det första typfallet innebär en kvalitativ koncentrering i alla fem avseendena till storstadsregionerna medan de små regionerna kommer att utsättas för motsvarande försämring. Även i det tredje typfallet förväntas de små regionerna trots betydande insatser stå inför tillväxtproblem. I detta fall uppstår också en koncentrerande kraft. En formell spridning av en mängd beslutsfunktioner (funktionärer) till ett stort antal regioner får till effekt att makten hos de i storstadsregionen kvarvarande funktio-

nerna ökar eller att de utlokaliserade enheterna upprättar små speciella "storstadskontor". Orsakerna till att denna mekanism uppträder är bl a följande. En mycket spridd regionstruktur leder till ett polariserat kommunikationssystem. Centralt placerade enheter får härigenom en speciell favör. För delar av en organisation med stort behov av externa kontakter framstår en lokalisering till dessa poler som väsentlig. Reella beslutsfunktioner kan hänföras till denna grupp. Vidare kommer känslan av isolering att göra sig gällande för beslutsfattarna och öka vid alltmer spridd lokalisering. Detta medverkar i sin tur till att vissa funktioner avskiljes från organisationerna och söker sig till lägen med större kontaktmöjligheter.

Konkret uttryckt innebär denna process att en långt driven regional decentralisering medför en reell fortsatt koncentration av de väsentliga maktfunktionerna. En spridning av ämbetsverk till ett mycket stort antal regioner kan följaktligen öka departementens reella makt. Beslutsstrukturen inom organisationer kan således förväntas bli påverkad av den regionala fördelningen av verksamheter.

Det andra typfallet motsvarar närmast de nuvarande regionalpolitiska insatserna, där omlokalisering av statlig verksamhet är ett led. Det gynnar de mellanstora regionerna, där lokalisering kan bli tillväxtbefrämjande genom att generera multiplikatoreffekter. Detta sägs kunna ske utan att vare sig storstädernas eller de små regionernas villkor försämras. Regionalisering inom såväl den privata som den offentliga sektorn är redan nu orsak till att mellanstora regioner tillvuxit snabbt under det senaste årtiondet.

Som sammanfattning av analysen av de tre typfallen av regionstrukturen med hänsyn till utfallet i fråga om fem olika faktorer anges – med erinran om de stora osäkerheter som finns – att en framtida regionstruktur grundad på en satsning på mellanstora regioner synes erbjuda de mest positiva och minst negativa effekterna.

Om vissa orter inom sådana regioner genom att tillföras central statlig förvaltning utvecklas till en kombination av regionala och nationella styrcentra förväntas tillväxtstimulansen till följd av ökat serviceutbud och stordriftsfördelar främja tillkomsten av nya s k knippeenheter. Då det existerande ömsesidiga beroendet mellan skilda orter och regioner förstärks, t ex genom vidgad och mer differentierad arbetsmarknad, mer kvalificerad service m m, kommer detta kringliggande orter och regioner till del. En begränsning av antalet lokaliseringsorter behöver därför inte innebära att övriga orter stagnerar. Regionaliseringen kan således innebära att lokaliseringsorten börjar konkurrera med orter på regional nivå i landet som helhet, medan en inbördes konkurrens orter emellan inom den egna regionen eller närliggande regioner upphör.

Beträffande de effekter på de fem faktorerna service, kommunikationer, sysselsättning, beslutsstruktur och stabilitet, som kan förväntas vid en integrering av nationella och regionala styrenheter, anges bl a följande.

I de regionala orterna finns redan en utbyggd serviceapparat för kvalificerade administrativa enheter. I huvudsak torde denna servicestruktur vara lämpad även för nationella organ. Detta innebär att någon ny struk-

tur ej behöver byggas upp eller att de nationella organen måste köpa service utifrån. Genom att förlägga sådana nationella organ som centrala ämbetsverk etc till dessa orter kan följaktligen en reell utflyttning från storstäderna ske vad gäller möjligheterna att tillgodose de olika organens behov av service.

De regionala orterna har goda externa förbindelser med framför allt Stockholm. Om nationella organ förläggs till dessa orter kan turtäthet etc förväntas bli ännu bättre. För de nationella organen betyder goda förbindelser med huvudstaden mycket. Genom kombinationen av nationella och regionala styrenheter kan bättre kontaktmöjligheter uppnås än om de nationella organen förläggs till orter som inte är regionala styrcentra. Vidare kommer vid utlokalisering av nationella organ underlaget för tvärförbindelser att öka, även om förbindelserna med i första hand Stockholm ytterligare kommer att förbättras. Förbättrade direkta kommunikationer mellan olika regioncentra leder till effekter på stockholmsregionens tillväxt. Tillkomsten av tvärförbindelser minskar uppenbarligen trycket på huvudstadsregionen, eftersom denna inte längre på samma sätt befinner sig i centrum.

En utflyttning av nationella organ innebär för de orter, till vilka enheterna förläggs, stora fördelar genom t ex flera sysselsättningstillfällen, ökade skatteinkomster osv. Å andra sidan kommer stora krav att ställas på bland annat den kommersiella servicen. Beroende på enheternas storlek kommer de att i varierande grad sätta sin prägel på mottagarorten. För att inga regionala eller lokala snedheter i rekrytering skall ske, krävs att stora enheter lokaliseras till ur befolkningssynpunkt stora regioner. Även här spelar således de regionala styrcentra en viktig roll.

Genom att de regionala orterna har centrala lägen, god inre struktur och bra externa kontaktmöjligheter kan riskerna anses små för att de nationella organ som förläggs där skall förlora reell makt. Beslutsstrukturen i de organisationer som har regionala indelningar visar att det är möjligt att tillämpa en långt driven decentralisering av reell makt. Anmärkas bör att de organisationer som tillämpat detta mest konsekvent även placerat sina regionala organ i ur kommunikationshänseende mycket frekventa orter.

De regionala orterna är vidare i regel så stora att nya verksamheter kan förläggas till dem utan att några risker för instabilitet uppstår.

Delning av organisationer och partiell omlokalisering

I syfte att erhålla en allmän bakgrund för bedömningar av möjligheterna att omlokalisera delar av myndigheter har statskontoret inom ramen för sitt uppdrag åt delegationen låtit utföra en teoretisk studie av olika förutsättningar för en geografisk uppdelning av organisationer. Studien har utförts inom avdelningen för företagsekonomi vid Umeå universitet.[1]

Framställningen begränsas till att i första hand avse de administrativa och funktionella konsekvenserna av en geografisk uppdelning, varvid bland faktorer som påverkar den administrativa effektiviteten framhävs kommunikationskanalernas kostnad och kvalitet, typ av beroendeför-

[1] Organisationsuppdelning i samband med lokaliseringsöverväganden. En teoretisk föreställningsram. Författad av Dezsö Horváth och Dick Ramström.

hållanden mellan olika organisationsenheter samt former och förutsättningar för samordning av dessa.

Kommunikationskanaler

Den process inom en organisation som leder fram till beslut om en viss aktivitet innebär en successiv omvandling av information om förhållandena inom organisationen och i dess omgivning – lägesinformation – till information om vald åtgärd – åtgärdsinformation. De olika beslutssteg som ingår i denna beslutsprocess är fördelade på olika enheter inom organisationen. Informationen mellan organisationsenheterna och mellan dessa och organisationens omgivning förmedlas längs olika slag av kommunikationskanaler. En geografisk uppdelning av organisationen påverkar i första hand egenskaperna hos kommunikationskanalerna.

Ett sätt att beskriva kommunikationskanalerna utgår från de olika slag av media som används för överföringen av information. Med en grov uppdelning kan här skiljas mellan direkta personkontakter och olika slag av indirekta media såsom brev, telefon, telex, datatransmission m m. När det gäller kommunikationskostnadernas storlek är avståndsfaktorn oftast av mindre betydelse för den indirekta överföringen än för den direkta.

Ett annat sätt att karaktärisera kommunikationskanalernas egenskaper utgår från en bedömning av hur informationens innehåll förändras under överföringen och kan sägas avse kanalernas kvalitet. Användningen av ett visst medium tenderar alltid att få en bestämd inverkan på den överförda informationens kvalitet. Det gäller oberoende av de kostnader som läggs ned på överföringen.

Valet av media för informationsöverföringen hänger nära samman med egenskaperna hos den information som skall överföras. För det första kan hävdas att ju större krav som ställs på informationens kvalitet, desto mera kommer överföringen att ske genom direkta personkontakter. Kontakt genom indirekta media leder ofta till en försämrad kvalitet på den överförda informationen. För det andra kan framhållas att ju mera strukturerad informationen är, desto större relativa fördelar är förenade härmed. Den mera strukturerade informationen kan återges och tillhandahållas i ett regelbundet och över tiden tämligen konstant "mönster".

Det finns ett samband mellan kravet på informationens struktureringsgrad och egenskaperna hos den beslutsprocess för vilken informationen skall användas. Med tillämpning av den indelning av samverkansformer och därmed beslutsprocesser som har behandlats i det föregående och som skiljer på program-, planerings- och orienteringsförlopp kan anföras att den indirekta kommunikationen är mest gynnsam för beslut i program- och i viss mån planeringsförloppen, under det att den är mindre lämplig för överväganden i orienteringsförloppet.

Kommunikationskanalerna vid geografisk spridning av en organisation

I fråga om förutsättningarna att med hänsyn till kommunikationskanalernas kostnad och kvalitet företa en geografisk delning av organisationen hävdas att dessa förutsättningar är gynnsammare ju mindre krav som ställs på den överförda informationens omfattning, detaljrikedom

och kvalitet, ju mindre avstånden är mellan de utspridda organisationsenheterna och ju mera strukturerad informationen är.

När det gäller avstånd mellan olika organisationsenheter bör detta fattas i en vid bemärkelse. Inte endast det geografiska avståndet bör beaktas i sammanhanget. Det geografiska avståndet är en viktig faktor, särskilt när det gäller direkta personkontakter. Det är emellertid också viktigt att beakta det ekonomiska avståndet, som ger uttryck för de kostnader som är förenade med informationsöverföringen. Detta avstånd kan samvariera med det geografiska avståndet men behöver inte alltid göra det. I synnerhet gäller detta vid användningen av indirekta media, där kostnaderna för informationsöverföringen ofta är mera eller mindre oberoende av avståndet. Vidare kan framhållas det psykologiska avståndet, som ger uttryck för individens upplevelse av svårigheterna att nå kontakt med sin "partner" i informationsöverföringen. Det behöver inte heller visa någon starkare samvariation med vare sig det geografiska eller det ekonomiska avståndet. Det psykologiska avståndet torde starkt påverkas av tillgängligheten hos olika media och av de – subjektivt upplevda eller reella – svårigheter som är förenade med avståndskommunikation jämfört med den närkommunikation som den direkta personkontakten innebär. Här kommer bl a in i bilden de störningar och förseningar som informationen utsätts för under överföringen, liksom den förlust i "nyanser" som övergången från när- till avståndskommunikation vanligen medför.

Frågorna om informationens omfattning, detaljrikedom och kvalitet samt även dess grad av strukturering har nära samband med arten och styrkan av de beroendeförhållanden som föreligger mellan de geografiskt skilda organisationsenheterna.

Beroende och samordning mellan organisationsenheter

Beroendeförhållandena mellan en verksamhets olika delar är av olika typer. Sålunda kan skiljas mellan delat, sekvensiellt och ömsesidigt beroende. Organisationsenheter med delat beroendeförhållande påverkar varandra genom att de delar eller konkurrerar om gemensamma resurser. Sekvensiellt beroende mellan två enheter innebär att den ena enhetens prestation är produktionsfaktor för den andra enheten, eller med andra ord output från en enhet är input för en annan. Ett ömsesidigt beroende föreligger mellan två enheter när deras verksamhet påverkar varandra i flera led i en process och det sker en ömsesidig anpassning till respektive prestationer genom en följdserie av aktioner i de olika enheterna.

De olika typerna av beroendeförhållanden ställer delvis olika krav på formerna för samordning av verksamheten inom en organisation. Vid delat beroende kan samordning ske genom standardisering av rutiner och regler som styr de beroende enheternas beteende. Vid sekvensiellt beroende sker samordning främst med hjälp av planering, varvid de olika enheternas verksamhet anpassas i tid och rum. Slutligen kräver ömsesidigt beroende att det sker en kontinuerlig informationsåterkoppling eller ömsesidig anpassning mellan enheterna under pågående verksamhet.

Det kan antagas att kostnaderna för samordning är högst för ömsesidig

anpassning och lägst för standardisering. Den ömsesidiga anpassningen kräver mest i fråga om beslut och kommunikation.

Externt och internt orienterade organisationsenheter

Beroende på om enheterna inom en organisation är externt eller internt orienterade tillhör de vad som kallas det adaptiva systemet respektive det tekniska systemet.

Det adaptiva systemet har till uppgift att på ett så effektivt sätt som möjligt anpassa verksamheten till omgivningens krav. Förmågan till anpassning beror dels på omgivningens karaktär och dels på strukturen i det adaptiva systemet. En heterogen och dynamisk omgivning ställer flera och mera differentierade krav på organisationen än en homogen och stabil omgivning. Ju mera dynamisk och heterogen omgivningen är, desto mera svårbemästrad blir komplexiteten i verksamheten. Den måste "brytas ned" i hanterbara bitar. Detta åstadkoms genom specialiserade enheter som var för sig konfronteras med homogena delar av omgivningen och som endast behöver möta en del av den osäkerhet som föreligger i en dynamisk omgivning. I en stabil omgivning kan samspelet med omgivningen i betydande utsträckning regleras genom standardiserade regler och rutiner. Inom ramen för dessa kan förekommande delenheter fungera i stort sett oberoende av varandra. I en dynamisk omgivning torde det bli nödvändigt med en decentralisering av ansvar och befogenheter till olika delenheter som själva får planera hur anpassningen till omgivningens förändringar skall ske.

I det tekniska systemet försiggår den s k resursomvandlingsprocessen, dvs framställningen av produkter och/eller tjänster. Effektivitet och samordning i det tekniska systemet beror bl a av hur väl systemet kan avskärmas från variationer i omgivningen och hur väl utarbetad och instrumentellt perfekt den tillämpade teknologin är. Olika åtgärder som t ex lagerhållning, utjämning av belastningsvariationer eller planering är ägnade att avskärma systemet från variationer i omgivningen. I ett fullständigt avskärmat system som tillämpar en fullständigt perfekt teknologi torde samordningen av verksamheten kunna åstadkommas genom standardisering av rutiner och regler och/eller planering. I andra fall måste även samordning genom återkoppling av information tillämpas. I allmänhet torde inte fullständig avskärmning och perfekt teknologi förekomma. Därav följer att de aktiviteter som ingår i det tekniska systemet uppvisar ett mycket varierande beroende sinsemellan.

Ur rationell synpunkt ter det sig lämpligt att gruppera aktiviteterna så att beroendeförhållandena så långt som möjligt elimineras. I första hand gäller det de ömsesidiga beroendena som kräver den mest kostsamma samordningsformen, nämligen återkoppling av information. En organisationsstruktur som innebär att beroende aktiviteter fördelas till en och samma enhet kan i vissa fall stå i konflikt med den "traditionella" arbetsgrupperingen enligt specialiseringens grundprinciper. En specialisering av verksamheten leder nämligen oftast till ett ökat beroende mellan de skilda enheterna. Inom de relativt oberoende enheterna bör dock verksamheten kunna vidareuppdelas med inriktning på specialisering.

Den samlade effekten av omgivningens och teknologins påverkan på *hela* organisationen bestäms främst av i vilken mån de tekniska och adaptiva systemen kan isoleras från varandra.

När en tämligen fullständig isolering av systemen är möjlig torde organisationen få en struktur som innebär en centralisering av beslutsfattandet och en uppdelning av verksamheten i olika huvudfunktioner av typen inköp, tillverkning, försäljning och transport. Funktionerna samordnas genom centralplanering. Verksamheten inom huvudfunktionerna vidareindelas på regional eller funktionsmässig grund. Hur denna indelning sker torde variera mellan olika organisationer. Avgörande faktorer är omgivningens heterogenitet och dynamik samt möjligheten till eller nödvändigheten av självständigt beslutsfattande hos förekommande enheter.

En förutsättning för en funktionsorienterad organisationsstruktur med i hög grad centraliserat beslutsfattande torde vara att omgivningen inte är alltför dynamisk och osäker. I en sådan omgivning torde det knappast vara möjligt att isolera de båda systemen från varandra.

En fullständig isolering mellan de tekniska och adaptiva systemen torde oftast inte kunna åstadkommas. Om omgivningen dessutom är dynamisk och osäker, är förutsättningarna för ett centraliserat beslutsfattande begränsade. Det kan antas att besluten i detta fall förskjuts nedåt i organisationshierarkin och fattas på den nivå där det erforderliga beslutsunderlaget finns. Samordning mellan funktionerna sker direkt genom kontakter mellan de olika enheterna i organisationen i form av samråd mellan befattningshavare, kommittéer, speciella befattningshavare eller enheter med samordningsuppgifter m m. I en stabil och förutsägbar omgivning samordnas de skilda funktionerna däremot via ledarhierarkin.

När det tekniska systemet inte kan isoleras från det adaptiva systemet, vilket är fallet under komplexa förhållanden när ömsesidigt beroende föreligger mellan organisationens huvudenheter, torde en annan organisationsstruktur föredras. Den innebär att komponenterna i verksamheten grupperas i självförsörjande enheter, som var och en konfronteras med en viss del av omgivningen. Denna struktur brukar i företagsekonomisk litteratur vanligen kallas för divisionaliserad struktur eller profit-center organisation.

Varje självförsörjande enhet eller division omfattar ett större eller mindre antal funktioner av olika slag. På central nivå i den samlade organisationen samlas dock vissa funktioner som i större eller mindre utsträckning begränsar divisionernas handlingsfrihet. Det gäller i allmänhet olika ledarfunktioner såsom planering, organisation och kontroll samt stabsfunktioner avseende bl a finansiering, juridiska frågor, personalfrågor, marknadsplanering, tekniska frågor, forskning och utveckling.

Den divisionaliserade organisationsstrukturen har följande egenskaper. Om det adaptiva systemet konfronteras med en dynamisk och heterogen omgivning torde organisationen ha svårt att anpassa sig till omgivningens krav. Om det adaptiva systemet dessutom är ömsesidigt beroende av det tekniska systemet, vilket i sig självt är komplext, blir komplexiteten som helhet alltför svårbemästrad. Genom uppdelning av omgivningen i åtskilj-

bara delar och sammanförande av de adaptiva och tekniska komponenterna i grupper, som var och en riktas in mot en viss del av omgivningen, blir komplexiteten kontrollerbar. Diversifierade företag har t ex ofta en struktur som innebär att verksamheten divisionaliseras kring olika produkter eller produktgrupper.

Utlokalisering av organisationsenheter

Möjligheterna till utlokalisering av organisationsenheter hänger främst samman med förutsättningarna att upprätthålla en tillfredsställande avståndskommunikation. Kraven på vad som skall anses vara tillfredsställande kommunikationer bestäms av de olika slag av informationer som behöver överföras. Informationsutbytets karaktär hänger i sin tur samman med de olika slag av beroenden som finns mellan organisationsenheterna och de former för samordning av deras verksamhet som tillämpas.

Sammanfattningsvis är förutsättningarna för en effektiv avståndskommunikation mest gynnsamma då beroendet mellan organisationenheterna kan karaktäriseras som delat. Samordning kan då ske genom standardisering av program, rutiner och regler. Behovet av kontinuerligt utbyte av information är litet eftersom program, rutiner och regler i allmänhet har relativt lång varaktighet. De är oftast även återgivna i skrift. Informationen är följaktligen strukturerad, och indirekta media kan användas vid överföringen.

Förutsättningarna för avståndskommunikation är minst gynnsamma då det föreligger ett ömsesidigt beroende mellan organisationsenheter. Samordning behöver då ske genom ömsesidig fortlöpande anpassning av verksamheten inom de skilda enheterna. Ett kontinuerligt utbyte av ostrukturerad information måste komma till stånd mellan enheterna. Detta kan till stor del ske endast genom direkta personkontakter.

Då beroendet mellan organisationsenheter är sekvensiellt är möjligheterna till avståndskommunikation i viss utsträckning begränsade. Samordning av verksamheten sker genom planering. De "program" som härvid styr aktiviteterna har oftast en begränsad giltighet och avser enstaka, inte upprepade förhållanden. Utbytet av information kan antas ske i välstrukturerade former när det gäller planernas innehåll. Utarbetandet av planerna, som oftast sker i samråd med berörda enheter, torde dock i viss utsträckning kräva direkta personkontakter. Informationsutbytet kan i dessa fall mera sällan standardiseras. Detta torde medföra att ju flera personer från de berörda enheterna som måste medverka i planeringsarbetet och ju oftare sådant samarbete måste komma till stånd, dvs ju kortare planeringshorisonten är, desto mindre är förutsättningarna för en effektiv avståndskommunikation.

En funktionsorienterad organisation i en stabil och förutsägbar omgivning ger möjligheter till att rutinisera eller åtminstone i förväg planera verksamheten.

Förutsättningarna för en geografisk spridning av de olika funktionerna kan därför bedömas vara relativt goda. Ju mindre de åtskilda enheterna ingår i planeringsprocessen och ju längre planeringshorisonten är desto större blir förutsättningarna.

I en dynamisk och osäker omgivning är det däremot svårt att inom en funktionsorienterad organisation geografiskt särskilja de olika funktionerna. Förhållandet mellan dem har här mera karaktären av ömsesidigt beroende. Samordningen måste i högre grad ske genom återkoppling som ställer större krav på kommunikationskanalerna.

En divisionaliserad organisation, som är särskilt utformad för att hålla samman ömsesidigt beroende aktiviteter inom självförsörjande enheter eller divisioner, erbjuder vanligtvis goda förutsättningar för särlokalisering av de olika divisionerna. Delar av divisioner är däremot i regel mycket svåra att sprida geografiskt.

Vid sidan av de allmänna förutsättningarna för geografisk uppdelning av organisationer framhålls vissa särskilda förhållanden som bör beaktas vid en bedömning av möjligheterna till partiella omlokaliseringar. Sådana förhållanden är följande.

Ju högre graden av specialisering är i en organisation, desto större är beroendet mellan de skilda organisationsenheterna. Det kan dock antas att verksamheten i dessa fall i betydande utsträckning kan standardiseras om omgivningen är stabil. Den begränsande effekten på utlokaliseringsmöjligheterna bör därför bedömas med hänsyn till omgivningens karaktär.

Förekomsten av stabsenheter kan under vissa förhållanden förhindra en eventuell geografisk åtskillnad av organisationsenheter, antingen de utgör linje- eller stabsenheter. Hindren kan dock i många fall kringgås genom att utlokaliserade linjeenheter förses med egna staber, delar av staber eller enskilda "stabsrepresentanter".

Inslag av projekt och projektenheter i en organisation kan begränsa möjligheterna till geografisk uppdelning av organisationen. Detta hänger främst samman med behovet av nära kontakter mellan projektenheterna och de specialist- eller funktionsenheter som i allmänhet också ingår i organisationen. Förutsättningarna för en geografisk uppdelning begränsas också också av att projektenheterna oftast har en i tid och rum avgränsad verksamhet.

Vid bedömning av möjligheterna till partiella omlokaliseringar bör inte endast rådande förhållanden inom en organisation beaktas utan även dess förmåga till förändringar och anpassning till nya förutsättningar. Olika förändringsmekanismer kan underlätta en anpassning till de nya förhållandena vid en geografisk spridning av organisationen. Bland sådana förändringsmekanismer kan nämnas dubblering av vissa utlokaliserade funktioner under en övergångsperiod, subventionering under en övergångsperiod av "nya" kommunikationskanaler, placering av en "förbindelseofficer" hos den utlokaliserade enheten, inrättande av en inom den centrala organisationen placerad "utpost" till den utlokaliserade enheten, utbyggnad av kommunikationssystemen och upprättandet av kommunikationscentraler som kan ge service i fråga om såväl telekommunikationer o d som sammanträdesrum m m.

Avslutningsvis anförs vissa synpunkter på hur centralisering resp decentralisering av beslutsfunktioner kan påverka förutsättningarna för en geografisk spridning av organisationsenheter. I den centraliserade organisationen föreligger goda möjligheter för omlokalisering av de

verkställande enheterna eller delar av dem, medan den decentraliserade organisationen bl a på grund av en relativt hög grad av ostrukturerat informationsutbyte mellan organisationsenheter är mindre lämpad för geografisk delning.

4 Val av myndigheter

Som tidigare redovisats har delegationens utgångspunkt varit att redovisa förslag beträffande samtliga centrala statliga verksamheter till vilka ställning inte slutligt togs vid 1971 års riksdag. För verksamheter som enligt 1971 års riksdagsbeslut skulle förbli i storstockholmsområdet har delegationen även prövat förutsättningarna att föreslå en partiell omlokalisering. Sammanlagt har ca 85 myndigheter och institutioner granskats av delegationen.

Vissa avgränsningar i delegationens prövning har dock gjorts.

Således har ingen prövning skett av verksamheter med mindre än 10 anställda.

Inte heller har delegationen prövat förläggningen av kulturella institutioner av rikskaraktär. Dessa omfattas f ö delvis av det arbete som bedrivs av 1965 års musei- och utställningssakkunniga (MUS-65). Jordbrukets kontrollanstalter och deras förläggning prövas av en särskild utredning och har därför inte prövats av delegationen.

När det gäller den högre utbildningens och forskningens lokalisering prövas denna fråga av 1968 års utbildningsutredning (U 68). Delegationen har innan den utformat sina förslag samrått med företrädare för U 68.

När det gäller frågan om de statliga bolagen anförde delegationen i sin huvudrapport att en prövning av bolagens lokalisering borde anstå. Anledningen härtill var den organisatoriska förändring som skett beträffande flertalet statliga bolag genom tillkomsten från årsskiftet 1969/70 av Statsföretag AB. Delegationen ansåg att frågor om ev omlokaliseringar av de statliga bolagen naturligen bör prövas i samråd med Statsföretag AB. Delegationen uttalade vidare att den i en senare etapp av sitt arbete avsåg att ta upp ett sådant samråd.

Vid en ytterligare prövning har delegationen kommit till den uppfattningen att de statliga bolagen i lokaliseringshänseende bör behandlas av statsmakterna på samma sätt som enskilt ägda företag. Det kan f ö erinras om att bolagen inte är underkastade den förvaltningsrättsliga styrning som gäller för myndigheterna utan lyder under aktiebolagslagens bestämmelser. Principen om konkurrens på lika villkor måste gälla de statliga bolagen också i detta sammanhang. Således är de statliga bolagen redan nu underkastade reglerna om lokaliseringssamråd och har möjlighet erhålla lokaliseringsstöd. Skulle statsmakterna finna skäl att tillskapa nya

instrument för att påverka näringslivets lokalisering kommer dessa naturligen att omfatta såväl enskilda som statliga företag. Mot denna bakgrund har delegationen inte gått in på en närmare prövning av de statliga bolagens lokalisering.

De statliga affärsverken däremot har en annan ställning. Delegationen har således i denna andra etapp prövat förläggningen av de fyra affärsverk som nu är lokaliserade i Stockholm och till vilka ställning inte togs 1971, nämligen postverket, statens järnvägar, televerket och statens vattenfallsverk. Det bör emellertid redan här påpekas att det förhållandet att dessa verk har en i huvudsak affärsmässig verksamhet, delvis bedriven i konkurrens med det enskilda näringslivet, beaktats vid delegationens ställningstaganden.

När det gäller att avgränsa vilka verksamheter som bör kunna omlokaliseras och vilka som bör förbli i stockholmsområdet har delegationen bl a beaktat följande förhållanden.

Kostnaderna för en omlokalisering.

Verksamhetens sambands- och kontaktmönster så som de framkommit genom kommunikationsundersökningen (KOMM 71), särskilda utredningar samt genom av myndigheter och personal lämnade uppgifter.

Särskilda funktionella och organisatoriska förhållanden, t ex extrem känslighet för störningar i samband med själva utflyttningen.

Däremot har delegationen, bl a mot bakgrund av uttalanden från statsmakterna vid 1971 års riksdag, inte tillmätt den varierande flyttningsbenägenheten hos den berörda personalen vid olika verk självständig betydelse.

Flyttningsbenägenheten hos här berörda personalkategorier torde i och för sig inte skilja sig från den hos andra grupper av anställda. Det kan emellertid noteras att, enligt den preliminära enkät som verkställts vid myndigheter i första etappen, flyttningsbenägenheten för berörd personal synes ha ökat inte oväsentligt efter 1971 års riksdagsbeslut.

En utgångspunkt vid delegationens prövning av möjligheterna att dela och partiellt omlokalisera myndigheter har varit att administrativ effektivitet skall kunna upprätthållas på sikt även om vissa ökade kostnader kan godtas av regionalpolitiska skäl. Delegationen har försökt identifiera enheter eller verksamheter inom myndigheterna som med hänsyn till kontakter och beroendeförhållanden är lämpliga omlokaliseringsobjekt. Delegationen har härvid bl a undersökt verksamheter mellan vilka delat beroende föreligger i den bemärkelsen att de organisatoriskt tillhör samma myndighet men i övrigt har föga eller inget samband i funktionellt eller materiellt avseende. Hjälpmedel i arbetet har bl a varit beskrivningar av uppgiftsfördelningen inom myndigheterna, av viktigare arbetsprocesser och av ärendehandläggningsrutiner. I de utredningar som statskontoret utfört för delegationens räkning har ingått en undersökning av de interna kontakterna vid fem verk under två veckor.

Inom några av de större myndigheterna har det visat sig att förslag om partiella omlokaliseringar kräver utredningar på lägre organisatorisk nivå än som varit aktuellt i detta sammanhang. Detta gäller bl a statens vattenfallsverk, vilket framgår av en av statskontoret utförd utredning. En annan svårighet vid partiell omlokalisering har varit att genomgripande orga-

nisationsförändringar kan aktualiseras. I statens vattenfallsverks remissyttrande över statskontorets utredning anfördes bl a att en sådan organisationsutredning som erfordras för att bedöma möjligheterna till partiell omlokalisering förmodligen skulle leda till en helt ny huvudorganisation för verket. Enligt den teoretiska studien av Horváth-Ramström talar också mycket för att en organisation vid partiell omlokalisering endast kan nå en tillfredsställande effektivitetsnivå i samband med av omlokaliseringen betingade ändringar av organisationsstrukturen.

Horváth-Ramström tar också upp ett antal förhållanden som kan begränsa möjligheterna att geografiskt dela upp en organisation. Dessa förhållanden är graden av specialisering i organisationen, verksamhetens differentiering i s k avsnittsfunktioner (funktioner av typ personalplanering, underhållsarbete och avsyning) samt förekomsten av projektinslag och övertäckande organisationsstrukturer. Det har också visat sig i delegationens arbete att sådana förhållanden var för sig eller i olika kombinationer begränsat möjligheterna att föreslå lämpliga omlokaliseringsobjekt inom myndigheterna. Som exempel på förekomsten av en för partiell omlokalisering försvårande kombination av förhållanden kan även här anföras statens vattenfallsverk. Byggnadsverksamheten är där uppdelad i två huvudavdelningar efter tekniskt fack (byggnadsteknik resp el- och värmeteknik). Huvudavdelningarna är uppdelade i sektioner huvudsakligen efter funktion. Sektionerna är i sin tur uppdelade i avdelningar för olika specialistområden, vilka utnyttjas för olika projekttyper. Vidare tillämpas projektorganisation för värmekraft- och vattenkraftutbyggnaden. Denna projektorganisationsstruktur är lagd över den grundläggande fack- och funktionsuppdelade organisationsstrukturen.

Delegationen har inte ansett det ligga inom sin uppgift att göra organisationsutredningar eller föreslå omorganisationer som skulle kunna skapa förutsättningar för partiella omlokaliseringar.

Sammanfattningsvis har delegationens studier visat att – vid nuvarande organisationsstruktur – partiella omlokaliseringar endast i undantagsfall kan förordas utan risk för stora och bestående störningar av myndigheternas funktionsduglighet.

I det följande redovisas myndighetsvis och i departementsordning uppgifter om sammanlagt ca 115 myndigheter som granskats av delegationen i de bägge etapperna. Utöver faktiska uppgifter som tagits fram vid delegationens utredning redovisas, i förekommande fall, myndigheternas och personalens framförda synpunkter samt delegationens ställningstagande.

För de ca 55 myndigheter som varit föremål för en mera ingående granskning redovisas mera detaljerade faktauppgifter samt ges en utförligare redogörelse för myndigheternas och personalens synpunkter i bilaga III.

Högsta domstolen och nedre justitierevisionen

Högsta domstolen är överrätt i mål som fullföljs från hovrätt. Domstolen är delad på tre avdelningar med tillsammans 23 justitieråd. Två justitieråd tjänstgör i lagrådet som f n har en avdelning. Beredningen av målen till högsta domstolen sker f n i nedre justitierevisionen. Totala antalet an-

ställda vid högsta domstolen och nedre justitierevisionen uppgår till ca 120. Den 1 juli 1972 ersätts nedre justitierevisionen av ett särskilt kansli inom högsta domstolen.

Delegationen

Delegationen hade redan i sitt första betänkande som utgångspunkt att statsmakterna, dvs regering och riksdag, skulle förbli i Stockholm. Även rikets högsta rättsinstanser, däribland högsta domstolen, bör enligt delegationen alltjämt vara lokaliserade i Stockholm.

Regeringsrätten

Regeringsrätten är högsta allmänna förvaltningsdomstol. Domstolen är uppdelad på fyra avdelningar med tillsammans 21 regeringsråd. Ett regeringsråd tjänstgör f n i lagrådet. För regeringsrätten finns ett särskilt kansli till vilket föredragandena hos regeringsrätten är knutna. Antalet anställda vid regeringsrätten (inkl kansliet) uppgår till ca 100.

Delegationen

Delegationen hade redan i sitt första betänkande som utgångspunkt att statsmakterna, dvs regering och riksdag, skulle förbli i Stockholm. Även rikets högsta rättsinstanser, däribland regeringsrätten, bör enligt delegationen alltjämt vara lokaliserade i Stockholm.

Kammarrätterna

Kammarrätterna är allmänna förvaltningsdomstolar närmast under regeringsrätten med i stort sett samma målområde som denna. Fr o m den 1 januari 1972 finns det två kammarrätter, kammarrätten i Stockholm och kammarrätten i Göteborg med nio resp sex avdelningar.

Två av stockholmskammarrättens avdelningar med tillsammans ca 25 anställda kommer enligt beslut av 1971 års riksdag att förläggas till Sundsvall. Detta kommer att ske den 1 juli 1972.

Justitiekanslern

Justitiekanslern (JK) bevakar statens rätt och har tillsyn över att domare och andra, som är underkastade ämbetsansvar, efterlever lagar, andra författningar och instruktioner och i övrigt fullgör sina åligganden. Personalen hos JK uppgår till 11 anställda.

Delegationen

Delegationen hade redan i sitt första betänkande som utgångspunkt att regeringen skulle kvarbli i Stockholm. Detta innebär att Kungl. Maj:ts kansli, i vilket ingår inte bara statsdepartementen utan också justitiekanslern, alltjämt bör vara förlagt till Stockholm.

Riksåklagaren

Riksåklagaren (RÅ) är den högsta åklagaren och leder åklagarväsendet i landet. RÅ:s kansli är organiserat på två byråer, kanslibyrån och tillsynsbyrån. Vid sidan härav finns viss personal för RÅ:s egen åklagarverksamhet. Personalen hos RÅ uppgår till ca 40 anställda.

Delegationen

Delegationen hade redan i sitt första betänkande som utgångspunkt att regeringen skulle kvarbli i Stockholm. Detta innebär att Kungl. Maj:ts kansli, i vilket ingår inte bara statsdepartementen utan också riksåklagaren, alltjämt bör vara förlagt till Stockholm.

Rikspolisstyrelsen

Rikspolisstyrelsen utövar som central förvaltningsmyndighet högsta inseendet över polisväsendet. Styrelsen bedriver vidare polisutbildning vid polisskolorna. Styrelsen är chefsmyndighet för statens kriminaltekniska laboratorium.

Verksamheten leds av en styrelse. Inom rikspolisstyrelsen finns en polisavdelning med två polisbyråer, en avdelning för teknik och utbildning med en teknisk byrå och en utbildningsbyrå, en administrativ avdelning med en kanslibyrå, en personalbyrå, en registerbyrå och en dataenhet samt en säkerhetsavdelning. Med anslutning till den andra polisbyrån finns vidare rikskriminalen. I utbildningsbyrån ingår två polisskolor. Antalet anställda vid rikspolisstyrelsen med undantag för säkerhetsavdelningen och rikskriminalen uppgår under 1971/72 till 510.

Rikspolisstyrelsens olika enheter är i sin verksamhet i betydande utsträckning integrerade i varandra. Polisbyråerna, rikskriminalen och säkerhetsavdelningen har fortlöpande kontakt med verksledningen. Enheternas verksamhet är vidare till stor del inriktad på förhållanden i storstockholmsområdet.

Registerbyråns verksamhet hänger nära samman med polisverksamheten. Spaningen inleds och stöds fortlöpande genom registerverksamhet. Ett viktigt hjälpmedel i registerverksamheten är den maskinella databehandling som utförs vid dataenheten. Det krävs dock fortlöpande kompletterande insatser av manuellt och intellektuellt slag.

Rikspolisstyrelsen hänvisar i yttrande till delegationens tidigare uttalande att en omlokalisering av den samlade verksamheten vid styrelsen inte är aktuell. Mot bakgrund härav anför styrelsen att en splittring av enheterna vid styrelsen skulle innebära allvarliga olägenheter och avsevärt försvåra styrelsens möjligheter att arbeta effektivt. Särskilt framhålls registerbyråns och dataenhetens inbördes samband och deras väsentliga uppgifter i fråga om spaning m m i polisverksamheten. Om registerbyrån och/eller dataenheten ändå skulle omlokaliseras beräknar styrelsen de årliga merkostnaderna till ca 2,3 milj. kr. för registerbyrån särskilt och ca 1,9 milj. kr. för dataenheten särskilt samt ca 4 milj. kr. för båda enheterna tillsammans. Därtill skulle komma vissa merkostnader för styrelsens övriga enheter. Med hänvisning även till de två lokala företagsnämndernas

enhälliga uttalanden avstyrker styrelsen att verket splittras genom utlokalisering av vare sig dataenheten, registerbyrån eller annan del av styrelsen.

Rikspolisstyrelsens lokala företagsnämnd avvisar bestämt tanken på utlokalisering av rikspolisstyrelsen helt eller delvis.

Delegationen

Delegationen förklarade i sitt första betänkande att vissa myndigheter, däribland rikspolisstyrelsen, hade sådana uppgifter att en total omlokalisering inte var aktuell. Delegationen har därför i denna utredningsetapp prövat förutsättningarna för en partiell omlokalisering av styrelsen. Från en närmare prövning har undantagits dels polisskolorna, vilkas lokalisering prövades av statsmakterna så sent som år 1970, dels säkerhetsavdelningen samt rikskriminalen, vilkas verksamhet uppenbarligen inte lämpar sig för omlokalisering.

Delegationen har vid sin granskning funnit att polisbyråerna och tekniska byrån har ett så nära inbördes samband samt en så central roll i rikspolisstyrelsens ledningsfunktioner att en omlokalisering av dessa enheter inte bör aktualiseras.

Av särskilt intresse för delegationen har varit registerbyrån och dataenheten. Dessa enheter har tillsammans ca 265 anställda, dvs ca 50 % av det totala antalet anställda vid styrelsen. Från rikspolisstyrelsen har redovisats den viktiga uppgift som dessa enheter har för det polisiära spaningsarbetet. Styrelsen har därvid hävdat att en omlokalisering utöver en årlig fördyring av verksamheten på ca 4 milj. kr., skulle allvarligt försvåra polisens arbete. Vidare har delegationen inhämtat att transmissionskapacitet för de datamängder, som är aktuella i förevarande sammanhang, under beaktande också av de särskilda sekretesskraven, knappast torde kunna ställas till förfogande till rimliga kostnader under 1970-talet. Delegationen anser sig således inte kunna förorda en omlokalisering av registerbyrån och dataenheten.

Sammanfattningsvis anser delegationen att rikspolisstyrelsen även i fortsättningen bör vara förlagd till stockholmsområdet.

Statens kriminaltekniska laboratorium

Arbetsuppgifterna för kriminaltekniska laboratoriet består huvudsakligen i att utföra kriminaltekniska undersökningar åt domstolar samt åklagar- och polismyndigheter och att bedriva självständig forskning inom sitt verksamhetsområde. Rikspolisstyrelsen är chefsmyndighet för laboratoriet. Vid laboratoriet finns 60 anställda.

Riksdagen beslutade 1971 att kriminaltekniska laboratoriet skulle omlokaliseras till Linköping. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 planeras omlokaliseringen ske under åren 1975–1976.

Kriminalvårdsstyrelsen

Kriminalvårdsstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för ärenden om kriminalvård. Styrelsen är chefsmyndighet för kriminalvårdsdirektörerna, fångvårdsanstalterna, de allmänna häktena och skyddskonsulentorga-

nisationen. Styrelsen tillhandahåller personal och annan service för den verksamhet som bedrivs av kriminalvårdsnämnden, ungdomsfängelsenämnden och interneringsnämnden. Dessa nämnder är centrala organ som har att ta befattning med ärenden rörande dem som har dömts till fängelse, ungdomsfängelse resp internering. Vid styrelsen finns totalt 300 anställda.

Riksdagen beslutade 1971 att kriminalvårdsstyrelsen skulle omlokaliseras till Norrköping. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 skall flyttningen planeras äga rum under januari och februari 1976.

Centralnämnden för fastighetsdata

Centralnämnden för fastighetsdata har till uppgift att förbereda uppbyggnad av centrala fastighets- och inskrivningsregister, baserade på ADB-teknik.

Nämnden leds av en styrelse. Till styrelsen är knutet ett råd med uppgift att verka för en samordning av nämndens verksamhet med verksamheten hos kommunala organ som kan komma att lämna uppgifter till eller utnyttja registren.

Antalet anställda vid nämnden uppgår till ca 70.

Riksdagen beslutade 1971 att centralnämnden för fastighetsdata skulle förläggas till Gävle. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 skall flyttningen planeras äga rum under augusti 1973.

Domstolsverket

I årets statsverksproposition (bil 4 s 60) har Kungl. Maj:t föreslagit att en central förvaltningsmyndighet för domstolsväsendet inrättas i Jönköping fr o m den 1 juli 1973. Riksdagen har beslutat (JuU 1972:8, rskr 1972:159) att ett domstolsverk skall inrättas men har, i avvaktan på delegationens förslag, beslutat uppskjuta avgörandet beträffande tidpunkten för inrättandet och valet av lokaliseringsort till höstsessionen med 1972 års riksdag.

Delegationen förklarade i sitt yttrande till domstolsverksutredningen den 18 mars 1971 att ett blivande domstolsverk borde kunna förläggas utanför Stockholm. I yttrandet förordade delegationen vidare en förläggning till Sundsvall.

Sedan delegationen avgav sitt yttrande har inga nya förhållanden tillkommit som ger delegationen anledning till ändrat ställningstagande.

Styrelsen för internationell utveckling (SIDA)

SIDA är central myndighet för det direkta utvecklingsarbete på skilda områden som Sverige bedriver i u-länderna. I detta samarbete ingår också vissa insatser som helt eller delvis finansieras av Sverige men förvaltas av någon av de mellanstatliga organisationerna. Antalet anställda vid SIDA uppgår till ca 275.

Delegationen

Delegationen angav redan i sitt första betänkande att SIDA inte borde bli föremål för en total omlokalisering. Med hänsyn till styrelsens uppgifter som central biståndsmyndighet anser delegationen att inte heller en partiell omlokalisering bör aktualiseras.

Försvarsstaben, arméstaben, marinstaben, flygstaben, försvarets materielverk och försvarets brevskola

Försvarsstaben är överbefälhavarens stab. I stabens arbetsuppgifter ingår bl a att biträda överbefälhavaren i fråga om ledning av den operativa verksamheten inom krigsmakten samt krigsmaktens utveckling och inriktning. Staben är organiserad på operationsledning och fyra sektioner för i huvudsak samverkansfrågor, underrättelse- och säkerhetstjänst, personalfrågor och försvarsupplysning samt studie- och planeringsverksamhet. Dessutom finns en personalvårdsbyrå, en kommendanturavdelning och en befästningsinspektion. Staben har ca 400 anställda.

Arméstaben, som biträder chefen för armén med ledningen av förbandsproduktionen inom armén, är organiserad på tre sektioner, sex truppslagsavdelningar, en administrativ avdelning och en budgetavdelning. Staben har ca 400 anställda.

Marinstaben, som biträder chefen för marinen med ledningen av förbandsproduktionen inom marinen, är organiserad på en planeringsavdelning, fyra sektioner och en chefssektion. Staben har ca 350 anställda.

Flygstaben, som biträder chefen för flygvapnet med ledningen av förbandsproduktionen inom flygvapnet, är organiserad på en planeringsavdelning, två sektioner, en flygsäkerhetsavdelning, en systemgrupp, en chefsexpedition och ett centralorgan för den militära vädertjänsten. Staben har ca 350 anställda.

Försvarets materielverk är central förvaltningsmyndighet för tyg- och intendenturförvaltningen vid krigsmakten och har till uppgift att tillgodose krigsmaktens behov av materiel och andra förnödenheter inom verkets verksamhetsområde. Verket har totalt ca 3 400 anställda.

Försvarets brevskolas främsta uppgift är att utveckla och framställa utbildningshjälpmedel samt genomföra studier och försök inom det utbildningsteknologiska området. Antalet anställda är ca 40. Härtill kommer ett 30-tal värnpliktiga programmerare.

Riksdagen beslutade 1971 att vissa delar av försvarets materielverk skulle lokaliseras utanför stockholmsområdet (prop. 1971:29, InU 1971:15, rskr 1971:196 och prop. 1971:124, FöU 1971:22, rskr 1971:292). Sålunda beslutades att huvudavdelningen för drifttjänst samt mätdonssektionen i huvudavdelningen för arméemateriel skall lokaliseras till karlstadsområdet. Vidare beslutades att provningsenheten i huvudavdelningen för flygmateriel med undantag av försöksplatserna skall lokaliseras till Linköping (Malmslätt). Totalt beräknas omlokaliseringarna beröra ca 500 anställda.

Delegationen begärde i skrivelse den 14 september 1971 att överbefälhavaren – i samråd med försvarets materielverk (FMV) och under med-

verkan av försvarsgrenscheferna – skulle biträda delegationen med kartläggning av de fyra staberna och FMV. Kartläggningen skulle påvisa vilka enheter ur staber och FMV som bör utlokaliseras vid utflyttningstal på 2 000, 1 500 resp 1 000 befattningar. Som en förutsättning för kartläggningen angav delegationen att ingen av FMV:s materielförvaltningar i sin helhet fick utlokaliseras.

Överbefälhavaren framhåller att avgörande för ett beslut om utflyttning måste vara att fundamentala krav på samverkan mellan myndigheterna och rationell uppbyggnad av dessa alltjämt skall kunna åstadkommas. ÖB anser att direktiven för att biträda med kartläggningen motverkar dessa strävanden.

Staberna och FMV är organiserade med utgångspunkt i samverkansbehovet och så att de skall kunna komplettera varandra med t ex fackexpertis. Myndigheternas nuvarande organisationsstruktur är med hänsyn härtill den minst personalkrävande. Nuvarande lokalisering är enligt ÖB motiverad av det omfattande samarbetsbehov som föreligger de centrala krigsmaktsmyndigheterna sinsemellan samt mellan dem och Kungl. Maj:ts kansli. Utflyttning enligt delegationens förutsättningar medför enligt ÖB merkostnader i form av investeringar (uppskattningsvis 150–250 milj. kr./år) samt krav på personalförstärkningar (10–15 % av antalet utflyttade). Dessa uppskattade nackdelar av en splittrad lokalisering är sammantagna sådana att en ev utflyttning bör avse alla berörda myndigheter till en kommun. Eftersom det anges i direktiven att ledningen skall vara kvar i Stockholm anser ÖB att utflyttning av begärd omfattning inte kan ske.

En delad utflyttning av myndigheterna medför enligt ÖB avsevärda ekonomiska och personella konsekvenser. Att i nuvarande personalläge ytterligare åderlåta utbildningsförbanden är inte försvarbart. Det är ÖB:s strävan att så rationalisera stabs- och förvaltningsverksamheten att personella vinster därigenom görs som kan komma utbildningsverksamheten tillgodo.

I de tre utredningsalternativ som angetts av delegationen har ÖB som en lösning angett utflyttning av delar av de fyra staberna samt resp marinmaterielförvaltningens, armematerielförvaltningens och flygmaterielförvaltningens huvuddelar. Den redovisade lösningen avvisades emellertid med stor skärpa av såväl överbefälhavaren som försvarsgrenscheferna och materielverket.

ÖB har också skisserat ett alternativ där diverse enheter ur skilda staber och materielverket skulle omlokaliseras. Som exempel på sådana funktioner kan nämnas underrättelse- och säkerhetsverksamheten, truppslagsinspektionerna, läromedelsproduktionen och vissa personalvårdsuppgifter. Även detta alternativ avstyrks bestämt av överbefälhavaren.

När det gäller försvarets brevskola har *försvarets rationaliseringsinstitut* på uppdrag av delegationen kartlagt skolans verksamhet. Institutet framhåller att brevskolans verksamhet ställer stora anspråk på nära samarbete med försvarsgrensstabernas, f n främst arméstabens utbildningsavdelningar. Frågan om skolans utlokalisering bör därför icke prövas separat utan i sammanhang med en eventuell partiell utflyttning av försvarsgrensstaberna.

Chefen för försvarets brevskola har med instämmande av personalen bestämt avstyrkt skolans utlokalisering. *Chefen för armén* biträder för sin del utredningens uppfattning.

Delegationen

Delegationen uttalade i förra betänkandet att försvarsledningen och de centrala militära staberna inte borde omlokaliseras. I yttrande över Försvarets materielanskaffningsutredning (UMA) förordade delegationen att delar av försvarets materielverk borde omlokaliseras. Riksdagen beslöt 1971 att ca 400 anställda vid försvarets materielverk skulle omlokaliseras till Karlstad och ca 100 till Linköping (Malmslätt). Försvarets brevskola omfattades inte av delegationens utredning i första etappen.

De sex aktuella myndigheterna har f n exkl de delar av FMV som skall omlokaliseras, ca 4 300 anställda i stockholmsområdet. Delegationen har i denna etapp undersökt förutsättningarna för partiella omlokaliseringar av staberna och ytterligare partiella omlokaliseringar av FMV. Underlaget härför har tagits fram av överbefälhavaren på uppdrag av delegationen.

Den av överbefälhavaren verkställda utredningen kan enligt vår uppfattning inte läggas till grund för ett beslut om partiell omlokalisering av staberna och materielverket. Utredningen har emellertid belyst det förhållandet att partiella omlokaliseringar för dessa myndigheter torde kräva ingående organisatoriska studier.

Sådana studier har vi ansett ligga utanför vårt utredningsuppdrag. Delegationen förutsätter emellertid att om en omorganisation av de centrala staberna skulle aktualiseras, frågan om partiell omlokalisering eller delegering av vissa av de nuvarande stabsfunktionerna också tas upp till prövning.

När det gäller försvarets brevskola har den undersökning som försvarets rationaliseringsinstitut utfört visat att skolan inte lämpligen bör omlokaliseras för sig.

Delegationen har dock funnit en funktion där en partiell omlokalisering redan nu förefaller värd en närmare kartläggning, nämligen i fråga om publikationsverksamheten vid centrala staber och förvaltningar samt försvarets brevskola liksom den s k normalieverksamheten vid försvarets materielverk. Det kan erinras om att inom försvarets rationaliseringsinstitut f n pågår en översyn av publikationstjänsten.

Delegationen föreslår att Kungl. Maj:t låter institutets utredning vidgas till att avse hela publikations- och normalieverksamheten inom försvaret samt förutsättningarna att omlokalisera denna verksamhet.

Försvarets civilförvaltning

Försvarets civilförvaltning leder och övervakar krigsmaktens avlönings-, kassa- och räkenskapsväsende. Verket svarar vidare för krigsmaktens rättsliga angelägenheter. Häri ingår bl a att vara krigsmaktens patentorgan. Civilförvaltningen leder även utvecklingen och införandet av system för redovisning och revision inom försvaret.

Civilförvaltningen består av fyra byråer, nämligen kanslibyrån, kame-

ralbyrån, revisionsbyrån och juridiska byrån. För ledning av datadriften inom försvaret har provisoriskt inrättats en särskild enhet, datadriftledningen. Till denna är knuten en datadriftenhet som utför databehandling främst för civilförvaltningens behov men även för andra centrala myndigheter inom försvaret. Antalet anställda vid civilförvaltningen är 297.

Civilförvaltningens utåtriktade kontakter avser till väsentlig del försvarets myndigheter och hänger samman med verkets uppgifter som serviceorgan åt i första hand centrala staber och förvaltningar. Verket har även kontakter med olika civila myndigheter genom att det inom sitt verksamhetsområde fungerar som samordnande och förmedlande instans mellan försvaret och den civila statsförvaltningen.

Av särskild betydelse för verkets lokalisering har angetts vara de kontakter som ankommer på kameralbyråns utvecklingssektion och juridiska byråns patenttekniska och patenträttsliga sektioner. Utvecklingssektionen har i sitt arbete med system för redovisning och revision fortlöpande kontakter i form av personliga sammanträffanden med försvarets centrala staber och förvaltningar samt försvarets rationaliseringsinstitut och riksrevisionsverket. Handläggningen av patentärenden omfattar dels i stor utsträckning besök av patenttekniska sektionens tjänstemän vid patent- och registreringsverket och dels personliga sammanträffanden mellan tjänstemän vid patenträttsliga sektionen och uppfinnarna samt företrädare för deras anställningsmyndigheter.

Civilförvaltningen har i inhämtat yttrande anfört synpunkter i omlokaliseringsfrågan som helt ansluter till synpunkter som framförts av verkets företagsnämnd. Synpunkterna avser bl a följande.

Vid en omlokalisering kommer de bestående ökningar av driftskostnaderna som i första hand kan förutses att hänföra sig till ökad reseverksamhet. Svårigheterna att åstadkomma personliga sammanträffanden kan även medföra förseningar i handläggningen av olika ärenden coh sämre arbetsresultat.

Verksamheten i fråga om central löneutbetalning för försvarets och en stor del av den civila statsförvaltningens personal samt postgirobetalningar av fakturor m m får inte avbrytas vid en omlokalisering.

Vid en omlokalisering kan förtidspensionering bli aktuell för ca 45 tjänstemän. Kostnaderna härför beräknas till mellan 3 och 3,5 milj. kr.

Delegationen

Huvuduppgifterna för försvarets civilförvaltning är att vara central ekonomimyndighet för försvarssektorn. Det innebär bl a att införandet av försvarets nya planerings- och ekonomisystem som nu pågår och en förändrad inriktning av revisionsverksamheten inom försvarssektorn kan komma att påverka innehållet i förvaltningens verksamhet. Dessa förändringar kan dock enligt delegationen inte bli av den art att de på ett avgörande sätt behöver påverka frågan om förvaltningens lokalisering.

Enligt kontaktundersökningen KOMM 71 har civilförvaltningen sina kontakter inriktade med tyngdpunkten på försvarets myndigheter. Andelen rutinmässiga kontakter är förhållandevis hög. Inte heller de uppgifter som i övrigt redovisats beträffande civilförvaltningen tyder på att en

omlokalisering av förvaltningen inte bör kunna ske. Den ökade reseverksamhet som skulle bli aktuell, bl a för utvecklingssektionens personal, torde varken kostnadsmässigt eller funktionsmässigt vara ett avgörande hinder för en omlokalisering.

Ett särskilt problem utgör de bägge patentsektionerna vid juridiska byrån. Med hänsyn till deras nära kontakter med patentverket, som delegationen förordar skall förbli i Stockholm, bör dessa sektioner inte omlokaliseras. Frågan om dessa enheters administrativa anknytning torde få prövas i särskild ordning. Delegationen vill emellertid peka på möjligheten att göra enheterna till patenthandläggare även för civila myndigheters ärenden, varvid en anknytning till en civil myndighet, t ex kammarkollegiet, kan vara tänkbar.

Ett speciellt personalproblem vid civilförvaltningen utgör de 17 anställda som är hörselskadade. Delegationen förutsätter att vid omlokaliseringen särskilda åtgärder vidtas för att dessa befattningshavares specifika krav tillgodoses.

Sammanfattningsvis förordar delegationen att civilförvaltningen omlokaliseras. Därvid bör dock patentsektionerna med 11 anställda förbli i Stockholm. Omlokaliseringen kommer vid nuvarande personalstyrka således att omfatta ca 285 anställda.

Försvarets sjukvårdsstyrelse

Försvarets sjukvårdsstyrelse leder krigsmaktens hälso- och sjukvård och är central förvaltningsmyndighet för sjukvårdsförvaltningen inom krigsmakten. Styrelsen är chefsmyndighet för militärapoteket, militärmedicinska undersökningscentralen samt de centrala sjukvårdsförråden och läkemedelscentralerna. Antalet anställda vid sjukvårdsstyrelsen uppgår till 110.

Riksdagen beslutade 1971 att försvarets sjukvårdsstyrelse skulle omlokaliseras till Karlstad. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 planeras omlokaliseringen ske under budgetåret 1975/76.

Fortifikationsförvaltningen

Försvarets rationaliseringsinstitut har lämnat delegationen underlag för prövning av lokaliseringsfrågan.

Fortifikationsförvaltningen är central förvaltningsmyndighet för fortifikations- och byggnadsväsendet inom krigsmakten. I förvaltningens uppgifter ingår också att för krigsmaktens räkning svara för markfrågor. Fortifikationsförvaltningen skall vidare i fred organisera byggnads- och reparationsberedskapen.

Förvaltningen är organiserad på två avdelningar och sju byråer. Därjämte finns två fristående sektioner, utredningssektionen och kalkylsektionen.

På regional nivå finns sju byggnadskontor som har viss dubbelställning, eftersom de dels är lokalmyndigheter under militärbefälhavarna, dels är distriktsorgan åt fortifikationsförvaltningen i vad avser kontroll m m av större, centralt upphandlade arbeten.

Fortifikationsförvaltningen har 1971/72 totalt 864 tjänster. Den egentliga centralförvaltningen hade den 1 oktober 1971 721 anställda.

Försvarets rationaliseringsinstitut har Kungl. Maj:ts uppdrag att se över fortifikationsförvaltningens organisation. Översynen utgår från att förvaltningen skall bibehållas som centralt ämbetsverk direkt underställt Kungl. Maj:t. Förvaltningens huvudsakliga arbetsuppgifter förutsätts enligt institutet vara i stort sett desamma som i dagsläget.

Förvaltningen har omfattande kontakter med försvarets centrala staber och förvaltningar, regionala och lokala försvarsmyndigheter samt konsultföretag, entreprenörer och leverantörer.

Försvarets rationaliseringsinstitut framhåller att en eventuell omlokalisering bör i princip omfatta hela verket, undantaget kasernbyråns stockholmssektion samt byggnads- och reparationsberedskapens centralkontor. Försöksanläggningen i Märsta bör heller inte flyttas. Det antal tjänster som berörs av en eventuell omlokalisering uppgår därvid till ca 600.

Institutet framhåller att kontaktverksamheten skulle försvåras vid en omlokalisering och den bestående kostnadsökningen för att vidmakthålla nödvändig kontaktstruktur har beräknats till ca 2 milj. kr. per år.

Försvarskoncernen bör enligt försvarets rationaliseringsinstitut i möjligaste mån hållas samlad och därför anses Karlstad komma i fråga vid en ändrad lokalisering av förvaltningen. Även andra faktorer, såsom krigsberedskapsaspekten och tillgång på försvarsdator talar enligt institutet för detta.

Fortifikationsförvaltningen och dess företagsnämnd har i yttrande över institutets utredningsmaterial i lokaliseringsfrågan framhållit bl a att en omlokalisering av förvaltningen utan att överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna med staber samt försvarets materielverk lokaliseras till samma ort på sikt leder till att förvaltningen inte kan leda byggprocessen. Den omorganisation av förvaltningen som den nu pågående organisationsöversynen sannolikt leder till medför allvarliga övergångssvårigheter. Lägger man till detta de påfrestningar som en omlokalisering skulle innebära kan resultatet enligt förvaltningen bli förödande för effektiviteten i förvaltningens verksamhet under ett stort antal år.

Även *överbefälhavaren, chefen för armén* och *chefen för marinen* har ställt sig avvisande till en eventuell omlokalisering av förvaltningen. *Chefen för flygvapnet* anför bl a att ett överförande av flygfältssektionen till flygmaterielförvaltningen (flygstaben) synes vara en rationell åtgärd för att undvika en del av omlokaliseringens negativa effekter.

Delegationen

Försvarets rationaliseringsinstitut, som har Kungl. Maj:ts uppdrag att göra en organisationsöversyn av fortifikationsförvaltningen och därvid i samråd med delegationen också pröva lokaliseringsfrågan, har lämnat delegationen ett underlag för ställningstagande i lokaliseringsfrågan. Av detta framgår att inga avgörande hinder finns mot en omlokalisering. Delegationen anser därför att fortifikationsförvaltningen bör omlokaliseras.

Med hänsyn till vad fortifikationsförvaltningen anfört om sitt samverkansbehov med de militära myndigheterna anser delegationen att förvaltningen bör lokaliseras på begränsat avstånd från Stockholm.

1969 års försvarsforskningsutredning (FU-69) har lämnat delegationen underlag för prövning av lokaliseringsfrågan.

Försvarets forskningsanstalt (FOA) bedriver forskning för försvarsändamål, främst inom de naturvetenskapliga, teknisk-vetenskapliga och medicinska forskningsgrenarna i den mån sådan forskning ej ankommer på andra myndigheter och institutioner. Verksamheten består bl a av s k kunskapsuppbyggande forskning (riktad grundforskning) inom olika tillämpade vetenskaper och teknologier syftande till mer långsiktig metodutveckling och underlagsframtagning med sikte på framtida tillämpningar inom totalförsvaret. Vidare består verksamheten av tillämpad forskning i direkt anslutning till framtagande och värdering av specifika systemlösningar och komponenter i samarbete med berörda myndigheter inom totalförsvaret.

FOA är organiserad på fyra avdelningar samt en administrativ byrå och en planeringsbyrå. Av de fyra avdelningarna avser en avdelning kemi och medicin (FOA 1), en fysik (FOA 2), en teleteknik (FOA 3) samt en kärnfysik, kärnkemi och material (FOA 4). Antalet anställda vid FOA är drygt 1 600.

Huvuddelen av FOA:s verksamhet är lokaliserad till tre platser i stockholmsområdet, nämligen Linnégatan 89 samt försöksstationerna i Ursvik, Sundbyberg och Grindsjön, Sorunda. På Linnégatan är administrativa byrån och planeringsbyrån, FOA 3 samt delar av FOA 2 och FOA 4 placerade (sammanlagt 900 anställda). I Ursvik är FOA 1 och en del av FOA 4 placerade (475 anställda). I Grindsjön är delar av FOA 2 placerade (147 anställda). Därtill kommer viss personal placerade vid olika laboratorier, försöksstationer o d inom och utom stockholmsregionen.

FU-69 har till uppgift att se över den framtida försvarsforskningen. Utredningen har i sitt betänkande Försvarsforskningens ledning (Fö stencil 1971: 5, 6) lämnat förslag till detaljorganisation av en styrelse för försvarsforskning samt förslag rörande ansvarsfördelning och finansieringsvägar i försvarsforskningsorganisationen i stort. Enligt förslaget skall huvuddelen av FOA P (planeringsbyrån) uppgå i den nya styrelsen, som beräknas få ca 120 anställda.

Någon ställning till förslaget har statsmakterna ännu inte tagit och FU-69 fortsätter sin översyn av resterande delar av försvarsforskningsorganisationen med tyngdpunkt på FOA och flygtekniska försöksanstalten. Målet för FU-69 är att avsluta detta arbete i sådan tid att de organisationsändringar som på grundval härav kan beslutas av statsmakterna om möjligt kan träda i kraft den 1 juli 1973.

Beträffande FOA:s kontaktnät har FU-69 låtit företa en specialundersökning av vissa delar av forskningsanstaltens externa kontakter som bedömdes vara av särskild betydelse i lokaliseringssammanhang. FU-69 framhåller att kontakterna med i första hand försvarets staber och förvaltningar (försvarets materielverk) måste tillmätas stor betydelse ur funktionell synpunkt. Vidare tillmäts nära kontakter med universitets- och högskoleinstitutioner också stor betydelse. FU-69 anser däremot att FOA:s industrikontakter i jämförelse med de nyss nämnda kontaktkäl-

lorna är av mindre betydelse ur lokaliseringssynpunkt.

Enligt en inventering och värdering av vissa anläggningstillgångar vid FOA, som försvarets rationaliseringsinstitut låtit verkställa, har nyanskaffningskostnaden (år 1971) av Ursviks-anläggningarna beräknats till 60 milj. kr. och marknadsvärdet till 75 milj. kr. Vid en omlokalisering av verksamheten vid Ursvik kan alltså en vinst beräknas uppstå på ca 15 milj. kr.

Nyanskaffningskostnaderna för anläggningarna vid Linnégatan har beräknats till ca 85 milj. kr. och marknadsvärdet till ca 50 milj. kr. För Grindsjö-området beräknas återanskaffningsvärdet för byggnader och fasta anläggningar till ca 17 milj. kr. Till detta skall läggas värdet av mark, vägar etc.

När det gäller de direkta flyttnings- och stilleståndskostnaderna i samband med en eventuell omlokalisering har FOA beräknat dessa till 30–50 milj. kr.

Försvarets forskningsanstalt har i yttrande över det av FU-69 framtagna underlaget bl a understrukit vikten av samarbetet mellan anstalten samt universitet och högskolor. Stor hänsyn måste enligt anstalten tas till de möjligheter akademikerna vid anstalten har just i Stockholm för att uppehålla kontakter med universitet och högskolor. Ett bortfall av specialister av skilda slag anses ej kunna undvikas vid en utlokalisering och det bedöms ta flera år att ersätta dessa specialister. Anstalten har i ärendet samrått med sin företagsnämnd.

Delegationen

Delegationen anser att den föreslagna styrelsen för försvarsforskning, SFF, bör vara lokaliserad i Stockholm.

Delegationen har inte funnit att samverkanskraven vare sig internt eller med staber och försvarets materielverk är så starka att en omlokalisering av delar av FOA inte är möjlig. Ett krav är att mottagningsorten har en lämplig "miljö".

Enligt delegationen bör det vara möjligt att omlokalisera de funktioner vid FOA som avser medicin, psykologi och kemi samt övriga beteendevetenskaper som sammanhänger med forskningen kring människan i ett totalförsvarssystem. Antalet anställda vid dessa delar uppgår till 300 à 400. Vidare bör de funktioner vid FOA som avser teknisk informationsbehandling, spaning, samband, etc med 400 anställda kunna omlokaliseras. Organisationen för och avgränsningen av de enheter som enligt delegationen bör omlokaliseras bör närmare utredas av FU-69. Delegationens val av lokaliseringsorter redovisas i kapitel 5.

Vidare bör enligt delegationen i samband med avvecklingen av anläggningarna i Ursvik viss verksamhet tillföras forskningsstationen i Sorunda, Nynäshamns kommunblock. Sysselsättningseffekten kan beräknas till minst ca 60 anställda.

Värnpliktsverket

Värnpliktsverket är centralt organ för inskrivning och personalredovisning inom krigsmakten. I verkets uppgifter ingår bl a att leda andra in-

skrivnings- och personalredovisningsmyndigheters verksamhet, att efter samråd med berörda myndigheter ansvara för och meddela föreskrifter om tillhörighet, uttagning, fördelning och inkallelse av värnpliktiga, att i samråd med berörda myndigheter samordna personalprövning och bedömning och ansvara för den centrala registreringen av krigsmaktens personal och att besluta i ärenden om befrielse från eller anstånd med värnpliktstjänstgöring.

Vid verket finns totalt bortåt 400 anställda, varav 75 vid huvudkontoret i Solna.

Riksdagen beslutade 1971 att värnpliktsverket skulle omlokaliseras till Karlstad. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 planeras omlokaliseringen ske under budgetåret 1975/76.

Militärpsykologiska institutet

Militärpsykologiska institutet leder den militärpsykologiska verksamheten inom krigsmakten och bedriver till detta fackområde hörande forskning och tillämpning.

Antalet anställda vid institutet uppgår till 40.

Riksdagen beslutade 1971 att militärpsykologiska institutet skulle omlokaliseras till Karlstad. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 planeras omlokaliseringen ske under budgetåret 1975/76.

Krigsarkivet

Krigsarkivet övervakar arkivväsendet hos myndigheter inom försvarsdepartementets område och fungerar därvid bl a som arkivmyndighet och arkivdepå. Arkivet skall även främja vetenskaplig forskning m m.

Vid krigsarkivet finns fem sektioner. Fyra av dessa är sektioner för arkivdepåärenden m m. Varje sektion svarar för såväl verksamhet som arkivmyndighet som depåuppgifter avseende i första hand en viss grupp myndigheter. Den femte sektionen är en administrativ sektion. I denna ingår bl a en forskarexpedition. Antalet anställda vid krigsarkivet är 24. Därutöver sysselsätts normalt 5–6 arkivarbetare.

Krigsarkivet har arkivutrymmen omfattande ca 35 000 hyllmeter. Inemot hälften av dessa finns i bergrumsmagasin.

I verksamheten som arkivmyndighet har krigsarkivet kontakter med samtliga myndigheter inom försvaret. Krigsarkivet samarbetar vidare med riksarkivet i fråga om utformning av föreskrifter m m. Kontakter sker även med andra myndigheter som i sin verksamhet kräver tillgång till uppgifter ur arkivmaterial som krigsarkivet har övertagit från andra myndigheter. I den forskningsfrämjande verksamheten ger krigsarkivet service åt forskare och allmänheten i övrigt.

Krigsarkivet har i inhämtat yttrande anfört olika synpunkter i omlokaliseringsfrågan och härvid särskilt framhållit att arkivets viktigaste uppgift är forskningsservice åt allmänhet och myndigheter. Arkivet är i likhet med riksarkivet en kulturinstitution av rikskaraktär. Sammanfattningsvis anser krigsarkivet att vid bedömningen av frågan om arkivets omlokalisering bör den regionalpolitiska vinsten av att flytta 24 befattningshavare

vägas mot olägenheten av en försämrad service åt forskare och allmänhet och mot kostnaderna för att uppföra en ny i berg insprängd arkivbyggnad. Krigsarkivets personal har anfört liknande synpunkter. Personalen har även strukit under den stora betydelse som ligger i möjligheterna att direkt hålla kontakt med andra institutioner med likartad verksamhet såsom riksarkivet, kungliga biblioteket, olika museer m fl. Dessa kontakter är inte bara en stimulans för personalen utan även en förutsättning för att denna skall kunna utföra sitt arbete på ett för alla tillfredsställande sätt.

Delegationen

Krigsarkivet disponerar f n lämpliga lokaler i Stockholm, innefattande bl a betydande bergrumsutrymmen. Dessa kan endast i begränsad utsträckning användas för annat ändamål. Med hänsyn bl a till de betydande kapitalinvesteringar som en omlokalisering skulle kräva anser delegationen att krigsarkivet inte bör omlokaliseras.

Civilförsvarsstyrelsen

Civilförsvarsstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för civilförsvaret. I styrelsens uppgifter ingår bl a att planlägga civilförsvarsåtgärder som är gemensamma för hela landet, att i övrigt leda och övervaka planläggningen för civilförsvaret, att bedriva, leda och övervaka civilförsvarsutbildning samt att anskaffa och ha uppsikt över förvaring av materiel.

Civilförsvarsstyrelsen består av fem byråer. Därutöver finns bl a ett kansli för riksnämnden för kommunal beredskap och ett tillfälligt sekretariat för studier och långsiktig planering. Byråerna är planeringsbyrån, utrustningsbyrån, kanslibyrån, tekniska byrån och utbildningsbyrån. I utbildningsbyrån ingår civilförsvarsskolan i Rosersberg – med bl a befälsskolan och undsättningskårsskolan – samt fyra fältskolor i olika delar av landet. Civilförsvarsstyrelsen har vidare ett antal förråds- och verkstadsanläggningar ute i landet. Antalet anställda i Stockholm är 164 och i Rosersberg 213.

Civilförsvarsstyrelsen samverkar med ett betydande antal myndigheter inom totalförsvaret samt olika frivilligorganisationer. Av särskild betydelse har angetts vara samverkan och kontakter med försvarsstaben, överstyrelsen för ekonomiskt försvar, fortifikationsförvaltningen och försvarets forskningsanstalt. Kontakter sker bl a av sekretesskäl till stor del genom personliga sammanträffanden.

För utbildningsverksamheten i Rosersberg har investerats ca 20,7 milj. kr. dels i administrations-, förläggnings- och försörjningslokaler och dels i särskilda övningsanläggningar. Investeringarna kan mycket grovt fördelas med ca 5 milj. kr. på befälsskolan och ca 15,7 milj. kr. på undsättningskårsskolan.

Civilförsvarsstyrelsen har med anslutning av företagsnämnderna i Stockholm och Rosersberg i inhämtat yttrande anfört olika synpunkter i omlokaliseringsfrågan. Styrelsen har härvid särskilt framhållit att en samlokalisering med överstyrelsen för ekonomiskt försvar, försvarsstaben,

försvarets forskningsanstalt och även fortifikationsförvaltningen är av stor betydelse för styrelsens möjligheter att fullgöra sina uppgifter. I övrigt har bl a angetts att en samlokalisering av den egentliga styrelsen och befälsskolan erfordras. Befälsskolan har också behov av nära kontakt med undsättningskårsskolan för gemensamma övningar och utnyttjande av samma slags utbildningsanordningar. Om befälsskolan flyttas till annan ort än undsättningskårsskolan behövs utbildnings- och övningsanordningar även på den nya orten. Styrelsen har vidare angett att personalsvårigheter i samband med en omlokalisering medför risk för att beredskapen nedgår.

Delegationen

Civilförsvarsstyrelsen samverkar med ett betydande antal myndigheter inom totalförsvaret samt olika frivilligorganisationer. Delegationen anser att styrelsens kontakter med dessa myndigheter och organisationer kan upprätthållas på ett tillfredsställande sätt även efter en omlokalisering. Med hänsyn till de omfattade investeringar som gjorts för framför allt undsättningskårsskolan anser delegationen dock att denna bör stanna i Rosersberg. Däremot bör befälsskolan liksom övriga delar av civilförsvarsstyrelsen omlokaliseras. Det antal anställda som berörs av omlokaliseringen beräknas till ca 200.

Försvarets rationaliseringsinstitut (FRI)

FRI är central förvaltningsmyndighet för rationaliseringsverksamheten inom den del av statsförvaltningen som hör till försvarsdepartementets verksamhetsområde. I institutets uppgifter ingår bl a att följa och samordna rationaliseringsverksamheten samt att ta initiativ till rationaliseringsåtgärder. Antalet anställda vid FRI uppgår till 53.

Delegationen

FRI:s ställning som central rationaliseringsmyndighet inom försvaret direkt underställd försvarsdepartementet innebär att FRI i många frågor fungerar som utredningsorgan åt departementet. Mot denna bakgrund anser delegationen att FRI inte bör omlokaliseras. Den begränsade personalstyrkan gör att en partiell omlokalisering inte är aktuell.

Flygtekniska försöksanstalten

Flygtekniska försöksanstalten har till uppgift att främja utvecklingen av flygtekniken inom landet. Försöksanstalten bedriver dels flygteknisk forsknings- och försöksverksamhet på uppdrag och mot ersättning och dels viss egen, främst grundläggande forskning av allmän flygteknisk karaktär.

Försöksanstalten leds av en styrelse. I övrigt omfattar organisationen ett kansli och fyra avdelningar. Antalet anställda under 1971/72 är 235.

Försöksanstalten disponerar lokaler och särskilda anläggningar i Brom-

ma. Anläggningarna utgörs till större delen av vindtunnlar med försörjningsutrustning m m.

Under förutsättning av fortsatt utveckling av attackversionen av flygplan 37, utveckling av en jaktversion och därefter utveckling av ett ersättningsflygplan för attackversionen kan förutses en periodisk uppgång i uppdragsverksamheten för försvaret under mitten och senare delen av 1970-talet och en periodisk nedgång under första hälften av 1980-talet.

Försöksanstaltens utåtriktade kontakter avser till övervägande del försvarets materielverk, flygmaterielförvaltningen och SAAB i Linköping samt i viss mån tekniska högskolans institution för flygteknik.

I försöksanstaltens byggnader har investerats ca 19 milj. kr. och i de särskilda anläggningarna ca 55 milj. kr. Enligt försöksanstalten krävs betydande investeringar i utrustning m m fram till omkring år 1985. Kostnaderna härför har av anstaltens utredning rörande behov av investering i experimentella resurser (INVEST 71) uppskattats till ca 90 milj. kr. med ett betalningsutfall av ca 70 milj. kr. under de närmaste fem åren. Vid en flyttning skulle tillkomma investeringar för flyttning av befintlig utrustning, ersättning av utrustning som inte kan flyttas m m till en kostnad som av försöksanstalten har beräknats till ca 80 milj. kr. Restvärdet på anläggningar och tomt i Bromma har beräknats till ca 28 milj. kr.

Försöksanstalten har i yttrande anfört att såväl personal som verksledning starkt ifrågasätter om det kan påvisas sådana ekonomiska fördelar av en utflyttning som ens kan uppväga de direkta flyttningskostnaderna.

Enligt yttrande från företagsnämnden vill personalen bestämt uttala sig mot en utflyttning av försöksanstalten från Stockholm.

Delegationen

FFA disponerar f n omfattande fasta anläggningar i Stockholm. FFA har beräknat investeringsutgifterna för att vid en omlokalisering ersätta befintliga anläggningar vid anstalten till brutto ca 100 milj. kr. och netto ca 70 milj. kr.

Mot angiven bakgrund anser delegationen att en flyttning av FFA inte bör aktualiseras nu. FFA har emellertid redovisat investeringsplaner på 90 milj. kr. Om det skulle bli aktuellt att genomföra ett så omfattande investeringsprogram bör statsmakterna enligt delegationen på nytt pröva frågan om FFA:s lokalisering.

Försvarets förvaltningsskola

Överbefälhavaren avlämnade till Kungl. Maj:t den 30 juni 1969 förslag till organisation av krigsmaktens förvaltningsutbildning. Förslaget innebar bl a att en för krigsmakten gemensam förvaltningsskola med ca 50 anställda skulle inrättas.

Riksdagen beslutade 1971 att förlägga en blivande för krigsmakten gemensam förvaltningsskola till Östersund. Genom beslut den 26 februari 1971 fick krigsmaktens förvaltningsutbildningsutredning i uppdrag att –

med hänsyn till de ändrade förutsättningarna som hade inträtt med föreslagen lokalisering av förvaltningsutbildningen – utreda och inkomma med förslag till förvaltningsutbildning inom krigsmakten.

Arméns tekniska skola

Riksdagen beslutade 1971 att en blivande teknisk skola för armén skall förläggas till Östersund. Skolan beräknas efter fullständig utbyggnad ha inemot 200 anställda.

Vissa av försvarets centrala skolor

Försvarets rationaliseringsinstitut (FRI) har på delegationens uppdrag utrett de organisatoriska och funktionella förhållandena vid försvarets centrala skolor i stockholmsområdet samt närmare granskat vissa angivna lokaliseringsorter. De utredda skolorna är försvarshögskolan, militärhögskolan, krigsskolan, sjökrigsskolan, försvarets brevskola, artilleri- och ingenjörsofficersskolan, försvarets skyddsskola, arméns gymnastik- och idrottsskola, artilleriskjutskolan, luftvärnsskjutskolan och kustartilleriets skjutskola.

Institutet har inhämtat yttrande över sin utredning från överbefälhavaren, berörda försvarsgrenschefer, skolchefer och förekommande företagsnämnder vid skolorna.

Institutet framhåller att utvecklingen inom fredsorganisationens område kännetecknas av bl a strävan mot en koncentration av verksamheten. Ett led är härvid att sammanföra skolor med likartad verksamhet samt administrativt ansluta dessa till fredsförband. Handlingsfrihet bör även skapas inför möjliga förändringar inom befälsutbildningsområdet. Följdverkningarna av det civila samhällets tryck på fredsförbandens markinnehav måste även beaktas. Särskild vikt har tillmätts personalens förhållanden.

I det följande redovisas dels institutets utredningar beträffande dessa skolor – utom brevskolan som redovisats i det föregående – dels remissvaren över utredningarna. Avslutningsvis redovisas i ett sammanhang delegationens ställningstagande till skolornas framtida lokalisering.

Försvarshögskolan

Försvarshögskolan har till uppgift att ge högre militär, civilmilitär och civil personal utbildning för verksamhet i ledande befattningar inom totalförsvaret. Skolan anordnar kurser, planlägger och genomför stabstjänstövningar på hög nivå med centrala totalförsvarsmyndigheter samt utför studier av aktuella totalförsvarsproblem. Antalet anställda är tolv av vilka sex är lärare. För undervisningens huvuddel utnyttjas inemot hundratalet kvalificerade föreläsare från ett trettiotal myndigheter.

Högskolans undervisning i och befattning med totalförsvaret förutsätter ett rikt förgrenat kontaktbehov inom ett brett ämnesområde. Högskolan bedöms icke kunna upprätthålla erforderlig kvalitet på undervisning och verksamhet i övrigt på annan plats än där departement, nämn-

der och huvuddelar av totalförsvarets myndigheter är koncentrerade. En omlokalisering av skolan medför investeringar om 1,5 milj. kr. samt ökade årliga driftkostnader om 100 000 till 150 000 kr.

Chefen för försvarshögskolan har med instämmande av personalen starkt ifrågasatt om icke skolan vid en utflyttning tappar de kontakter som utgör grunden för verksamheten. *Överbefälhavaren* biträder denna uppfattning.

Militärhögskolan

Militärhögskolan har till uppgift att meddela officerare på aktiv stat de kunskaper som behövs för tjänstgöring i kaptensbefattningar (obligatoriska ettåriga kurser om ca 200 elever) samt i kvalificerade tjänster vid högre staber och förvaltningar, i särskilt kvalificerade lärarbefattningar eller som chefer för högre förband (högre kurser, tvååriga om ca 160 elever). Antalet anställda är ca 100 av vilka 50 är lärare. Elever vid högre kurser omstationeras till Stockholm. De är med få undantag gifta. Omkring hälften av deras hustrur är yrkesverksamma.

Militärhögskolans nuvarande undervisning genomförs till ca 30 % av deltidslärare och föreläsare. Endast stockholmsområdet kan tillgodose detta behov. Vid en omlokalisering måste skolan tillföras minst tio heltidslärare. Trots detta måste ett stort antal deltidslärare (minst 4 000 undervisningstimmar) tas i anspråk från stockholmsområdet. Skolan måste därför ha mycket goda kommunikationer med korta restider till Stockholm. Återstående lärarbehov kan täckas om högskolan lokaliseras till ort med universitetsresurser och helst militärområdesstab. Faktorer som en väl differentierad och rörlig arbetsmarknad samt god tillgång på bostäder bör tillmätas stor vikt. Mot denna bakgrund synes endast Karlstad och Linköping kunna komma ifråga som alternativa lokaliseringsorter för militärhögskolan. En omlokalisering torde medföra väsentligt ökade svårigheter att anställa deltidslärare av nuvarande kvalitet. Den till högskolan knutna militärhistoriska avdelningen bör ligga kvar i Stockholm.

Investeringskostnaderna för ett nytt skoletablissement uppskattas till ca 30 milj. kr. medan de årliga merkostnaderna för lärare, resor m m beräknas till ca 1 milj. kr.

Chefen för militärhögskolan har med anslutning av företagsnämnden framhållit att utredningens strävan att växla ut nuvarande deltidslärare drivits för långt och att en omlokalisering kommer att leda till så försämrade möjligheter till urval av deltidslärare och föreläsare att det allvarligt kan ifrågasättas om högskolan kan fullgöra sina uppgifter med nuvarande målsättning. *Överbefälhavaren* biträder chefens för militärhögskolan yttrande.

Krigsskolan

Krigsskolan som är en arméskola har till uppgift främst att utbilda officersaspiranter för anställning som officer på aktiv stat. Antalet anställda är 139 av vilka 42 heltidstjänstgörande lärare. Antalet elever

(kadetter) uppgår till ca 350 under sommarhalvåret och till ca 175 under övrig del av året. Krigsskolan är av traditionsskäl förbunden med Karlbergs slott.

Krigsskolan är jämte livgardeskvadronen (K 1, Östermalm) de enda enheter i centrala Stockholm som kan organisera kuppförsvarsstyrkor. En utflyttning av skolan innebär en sådan försvagning av kuppförsvaret att den icke kan accepteras av överbefälhavaren.

Krigsskolans organisatoriska förhållanden och kontaktbehov i övrigt synes icke utgöra hinder för en utlokalisering. Lokaliseringsorten bör bl a ha högskoleresurser i pedagogik och sociologi, centralt läge och gott rekryteringsklimat.

Möjligheten att till orten även kunna förlägga arméns underofficersskola bör beaktas. Karlstad och Linköping är de orter som i första hand bör komma ifråga. Investeringskostnaderna uppskattas till mellan 70 och 75 milj. kr. Årskostnaderna för deltidslärare m m beräknas öka med 100 000 kr.

Chefen för krigsskolan har med anslutning av *företagsnämnden* avstyrkt utlokalisering av skolan från såväl utbildnings- som ekonomisk synpunkt. Företagsnämnden anför även att endast två av ca 100 långtidsanställda vill acceptera en flyttning från Stockholm. *Krigsskolans elevråd* framhåller bl a den positiva effekt på rekryteringen som nuvarande lokalisering har. *Chefen för armén* avstyrker en utlokalisering av skolan bl a med hänsyn till den allvarliga försvagning av mobiliseringsberedskapen som en flyttning skulle innebära. Största handlingsfrihet inför ett eventuellt nytt befälsutbildningssystem erhålls enligt chefen för armén om nuvarande lokalisering bibehålls. *Överbefälhavaren* har särskilt understrukit behovet av att snabbt gripbara förband för rörlig strid finns tillgängliga i Stockholm samt erinrat om att tidigare omlokalisering av fredsförband endast kunnat accepteras från beredskapssynpunkt under förutsättning att krigsskolan och sjökrigsskolan blev kvar i Stockholm.

Sjökrigsskolan

Sjökrigsskolan har till uppgift främst att meddela utbildning för anställning som officer på aktiv stat eller reservofficer inom marinen samt till värnpliktig officer. Skolan är förlagd till Näsby Park, Täby. Antalet anställda är ca 125 av vilka ca 30 lärare. Antalet samtidiga elever varierar mellan 100 och 150.

Sjökrigsskolans utbildning ställer krav på nära tillgång till marina verksamheter. Av aktuella lokaliseringsorter har endast Karlskrona sådana. En stor del av marinens befälsutbildning är emellertid förlagd till Berga örlogsskolor. Som ett alternativ till Karlskrona har därför sjökrigsskolans förläggning till Berga närmare granskats.

Lokalsituationen i Karlskrona är starkt splittrad. Skolan kan ej rymmas in i befintliga etablissement. Skolans driftkostnader kan icke heller minskas. Investeringskostnader om 60 till 70 milj. kr. beräknas uppkomma. Härtill kommer att tveksamhet synes råda om ortens rekryteringsklimat.

Förläggs skolan till Berga bör från utlokaliseringssynpunkt vissa verk-

samheter flyttas från Berga till Karlskrona. Antalet anställda som med begränsade olägenheter kan överflyttas är ca 40. Erforderliga merinvesteringar m m uppgår till ca 13 milj. kr. Sjökrigsskolans förläggning till Berga medför fördelar från utbildnings- och driftkostnadssynpunkter. Investeringsbehovet torde kunna begränsas till ca 35 milj. kr. Rekryteringsklimatet bedöms som gott. Från organisatoriska utgångspunkter är därför sjökrigsskolans förläggning till Berga att föredra framför Karlskrona.

Chefen för sjökrigsskolan har med anslutning av företagsnämnden i inhämtat yttrande bl a framhållit att utbildnings- m fl skäl talar för att skolan bör ligga kvar. Om den av särskilda skäl måste flytta förordas entydigt Berga som förläggningsort framför Karlskrona. Av skolans civila personal har 86 % angett att de ej önskar följa med vare sig till Berga eller Karlskrona. *Chefen för Berga örlogsskolor* anför att en utlokalisering från örlogsskolorna ej är erforderlig eller önskvärd för att sjökrigsskolan skall kunna förläggas till Berga. *Företagsnämnden vid Berga örlogsskolor* framhåller med skärpa den obetydliga lokaliseringseffekten av utflyttningen från Berga eftersom maximalt 10 tjänstemän kan antas flytta. *Chefen för marinen* avstyrker utlokaliseringen av sjökrigsskolan med hänsyn till bl a att en flyttning av specialskolor från Berga medför orationella dubbleringar samt att Berga örlogsskolor ej tål ytterligare belastning. *Överbefälhavaren* motsätter sig en utlokalisering av sjökrigsskolan.

Arméns gymnastik- och idrottsskola

Gymnastik- och idrottsskolan har främst till uppgift att utbilda aktivt befäl till idrottsofficerare och idrottsinstruktörer. Skolan som är förlagd till Karlberg har fem fast anställda.

Gymnastik- och idrottsskolan är en liten skolenhet men kräver kostsamma utbildningsanordningar. Dessa bör därför utnyttjas gemensamt med en annan skola, lämpligen krigsskolan. En utlokalisering bedöms därför vara aktuell endast under förutsättning att krigsskolan flyttas. Såväl *chefen för gymnastik- och idrottsskolan* som *chefen för armén* biträder utredningens förslag.

Artilleriskjutskolan

Artilleriskjutskolan har till uppgift att vidareutbilda artilleriets befäl. Skolan är sommartid förlagd till Älvdalens skjutfält och under vintern till frösundaområdet i Solna. Under sistnämnda tid genomförs bl a teoretisk kurs för underofficerare. Antalet anställda under solnaperioden är 11.

Som ett led i strävan att sammanföra skol- och kursverksamheter till ett färre antal enheter bör skjutskolans verksamhet under vinterhalvåret slås samman med artilleriets kadett- och aspirantskola som sannolikt måste flytta från Jönköping.

De båda skolorna bör förläggas till ett artilleriregemente med goda utbildningsbetingelser. Av granskade orter är Kristinehamn den enda som svarar mot ställda krav. Investeringskostnaderna för skjutskolan uppskattas till 1,2 milj. kr.

Chefen för artilleriskjutskolan har anfört att skolan tills vidare bör bli kvar i Solna. *Skolans företagsnämnd* anser att ytterligare utbildning bör förläggas till Älvdalen så att ökad åretruntanställning kan erhållas där. *Chefen för armén* biträder utredningens förslag.

Artilleri- och ingenjörsofficersskolan

Artilleri- och ingenjörsofficersskolan har till uppgift att meddela officerare på aktiv stat ur artilleriet, luftvärnet, ingenjörstrupperna och signaltrupperna den ca 10 månaders obligatoriska utbildning som skall genomgås under tredje officersåret. Utbildningen bedrivs på fyra linjer (kurser). Skolans antal anställda är 13. Antalet elever är vid jämn rekrytering ca 55.

Skolan förfogar över ett begränsat antal fasta lärare varför dess behov av deltidslärare är stort. Detta kan icke tillgodoses vid en omlokalisering. Skolan måste därvid tillföras fyra heltidstjänstgörande lärare. Kvarstående behov av deltidslärare bör kunna tillgodoses från militärområdesstab. Sådan finns i eller i närheten av Luleå, Östersund och Karlstad. En samlokalisering med militärhögskolan aktualiserar Linköping och Karlstad medan samverkan med arméns tekniska skola och försvarets blivande förvaltningsskola talar för Östersund. Investeringskostnaderna för ny skolbyggnad beräknas till ca 4 milj. kr. De årliga merkostnaderna för lärare m m uppgår till inemot 300 000 kr.

Chefen för artilleri- och ingenjörofficersskolan har bestämt avstyrkt skolans lokalisering till Luleå och Östersund med hänsyn till rådande utbildningsbetingelser m m. Antalet tillförda lärare bör ökas från fyra till fem. *Chefen för armén* avstyrker en utlokalisering.

Försvarets skyddsskola

Försvarets skyddsskola meddelar utbildning i den ABC-skyddstjänst som är gemensam för totalförsvaret samt den specialutbildning som erfordras för arméns behov. Antalet anställda är ca 25. Skolans värnpliktsutbildning omfattar bl a ca 150 man ur armén och marinen. Försvarets forskningsanstalt svarar för en viktig del av skolans utbildning.

Skyddsskolan är förlagd till Svea livgardes nya etablissement i Kungsängen. Lokalinnehavet är ändamålsenligt. Del av utbildningsanordningarna kan ej alternativanvändas. En utlokalisering bedöms medföra investeringsbehov på ca 20 milj. kr. samt ökade årliga driftkostnader om ca 100 000 kr. Skall strävan vara att även fortsättningsvis utnyttja Svea livgardes etablissement rationellt bör detta som ersättning för skyddsskolan tillföras en motsvarande utbildningskontingent jämte befäl från landsorten. Därmed blir den totala lokaliseringseffekten minimal.

Chefen för skyddsskolan har med instämmande av personalen biträtt utredningens synpunkter. *Chefen för armén* framhåller att anförda rationaliseringsskäl mot en omlokalisering överensstämmer med dennes grundsyn på organisationsförändringar.

Luftvärnsskjutskolan

Luftvärnsskjutskolan har till uppgift att vidareutbilda luftvärnets befäl samt bedriva försöksverksamhet. Skolan är under vinterhalvåret förlagd till frösundaområdet i Solna. Under denna tid genomförs bl a teoretisk kurs för underofficerare. Antalet anställda under solnaperioden är 13.

Skjutskolans eventuella utlokalisering bör ses som en etapp mot en sammanslagning med luftvärnets kadett- och aspirantskola som är förlagd till Göteborg och sannolikt måste flyttas. Skjutskolan är under sommarhalvåret förlagd till Väddö skjutfält som förvaltas av luftvärnsregementet i Norrtälje. En utflyttning till Norrtälje av skjutskolans verksamhet under vinterhalvåret synes därför vara en rationell lösning. Investeringskostnaderna beräknas till 1,2 milj.kr.

Chefen för luftvärnsskjutskolan och *chefen för armén* biträder utredningens synpunkter.

Kustartilleriets skjutskola

Kustartilleriets skjutskola har till uppgift att vidareutbilda befäl vid kustartilleriet. Antalet anställda är ca tio.

Skolan är vintertid förlagd i anslutning till marinstaben i Stockholm. Under årets huvuddel bedriver skolan en ambulerande kursverksamhet med basering på olika kustartilleriförband och vissa skjutplatser. Möjligheter bedöms föreligga att fastare knyta del av kursverksamheten samt förläggningen vintertid till ett kustartilleriförband med goda utbildningsbetingelser främst i fråga om skjutning mot sjömål. Av granskade orter är Härnösand den enda som på ett nöjaktigt sätt synes svara mot ställda krav. Investeringskostnaderna uppskattas till 1 milj. kr. De årliga driftkostnaderna beräknas öka med ca 40 000 kr.

Chefen för kustartilleriets skjutskola har i inhämtat yttrande avstyrkt skolans omlokalisering med hänsyn till bl a att en sådan ej medför några fördelar. Karlskrona anges som den lämpligaste orten om skolan trots allt måste flytta. *Skolans personal* anför som sin enhälliga uppfattning att Stockholm bör bibehållas som stationeringsort. *Chefen för marinen* avstyrker skolans utlokalisering och framhåller därvid det stora samverkansbehovet vintertid mellan marinstaben och skolan.

Delegationen

Vi har i första hand koncentrerat vår prövning till de större skolor som inte prövas av försvarets fredsorganisationsutredning, nämligen försvarshögskolan, militärhögskolan, krigsskolan och sjökrigsskolan.

När det gäller försvarshögskolan har vi funnit att skolan väsentligen stöder sig på ett system med deltidslärare från centrala militära och civila myndigheter. Dessa lärarkrafter torde knappast kunna ersättas med ett större antal heltidsanställda lärare. Med hänsyn härtill och även till karaktären av försvarshögskolans utbildningsprogram har vi kommit till den uppfattningen att försvarshögskolan inte bör omlokaliseras.

Beträffande militärhögskolan har vi kommit till den uppfattningen att utbildningen skulle kunna fungera även utanför Stockholm om ett antal

deltidslärarbefattningar omvandlades till heltidslärartjänster och under förutsättning att förläggning sker till annan universitetsort med flera militära förband. En omlokalisering skulle emellertid omöjliggöra det nuvarande systemet enligt vilket ett stort antal av högskolans elever fortstätter med tjänstgöring vid centrala staber och förvaltningar på samma ort i direkt anslutning till utexamineringen vid högskolan. En förläggning av högskolan till annan ort än den där staber och förvaltningar finns har därför ansetts vara starkt rekryteringshämmande. Delegationen anser att militärhögskolan av rekryterings- och personalskäl inte bör omlokaliseras.

Krigsskolan är sedan Svea livgarde och Svea ingenjörregemente lämnat Storstockholm den enda återstående truppenhet av betydelse i stockholmsområdet. Även om krigsskolan ur andra synpunkter synes vara möjlig att omlokalisera anser delegationen att krigsskolan av beredskapsskäl bör förbli i Storstockholm.

För sjökrigsskolan har FRI studerat två alternativa lokaliseringar, nämligen Berga utanför Stockholm och Karlskrona. Det framgår av utredningen att en omlokalisering till Karlskrona med hänsyn till rådande mark- och lokalförhållanden samt till samordningsbehovet med annan sjömilitär utbildning är kostsam och även i övrigt mindre lämplig. Det andra av FRI studerande alternativet innebär att sjökrigsskolan förläggs till Berga och att en utbildningsvolym motsv. ca 40 anställda omlokaliseras från Berga till Karlskrona. Investeringsutgifterna för en sådan omlokalisering skulle ligga i storleksordningen 50 milj. kr. Härtill kommer övriga med omlokaliseringen sammanhängande kostnader. Delegationen anser inte att de lokaliseringspolitiska vinsterna uppvägs av kostnaderna för en sådan omlokalisering. Delegationen anser sig därför inte böra föreslå omlokalisering av sjökrigsskolan.

När det gäller övriga skolor som utretts av FRI anser delegationen att deras lokalisering – med undantag av försvarets brevskola, som behandlats i det föregående – bör prövas av försvarets fredsorganisationsutredning i samband med dess övriga överväganden. Delegationen anser sig emellertid redan nu, efter samråd med försvarets fredsorganisationsutredning, vilja förorda att luftvärnsskjutskolan, som vintertid är förlagd till Stockholm och resten av året till Väddö, förläggs till Norrtälje. Av bl a organisatoriska skäl bör till Norrtälje även förläggas luftvärnets kadett- och aspirantskola som nu är förlagd till Göteborg. Delegationen förordar att denna omlokalisering sker.

Militärapoteket

Militärapoteket är krigsmaktens centrala organ för läkemedelsförsörjning. Apoteket är också läkemedelscentral för vissa militära enheter samt sjukhusapotek för karolinska sjukhuset. Apoteket skall genom läkemedelshantering vidmakthålla krigsmaktens beredskapslager. Omsättningsförsörjning sker till karolinska sjukhuset samt till apotek och myndigheter. Antalet anställda vid apoteket uppgår till totalt ca 95.

Genom militärapotekets ställning som sjukhusapotek för karolinska sjukhuset kan det i stor utsträckning sägas vara en lokal institution. Med hänsyn härtill bör en omlokalisering inte aktualiseras.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för frågor om socialvård, hälso- och sjukvård samt läkemedelsförsörjning. Styrelsen har vidare tillsyn över olika vårdområden, bekämpandet av smittosamma sjukdomar, sjuktransportväsendet och efterlevnaden av läkemedelsförordningen samt handlägger ärenden om social omvårdnad och vård av alkohol- och läkemedelsmissbrukare.

Verksamheten leds av en styrelse. Inom verket finns sex avdelningar. Avdelningarna är i sin tur indelade i sammanlagt 23 byråer och ett läkemedelslaboratorium. Till styrelsen är vidare knutna ett flertal råd och nämnder. Antalet anställda under 1971/72 är enligt personalförteckning 561. Enligt uppgift från socialstyrelsen är det sammanlagda antalet anställda ca 720.

Läkemedelsavdelningen som omfattar 106 anställda skall enligt statsmakternas beslut förläggas till Uppsala.

Socialstyrelsens verksamhet och organisation kan i flera avseenden komma att påverkas av resultaten av olika pågående utredningar. Särskilt gäller detta socialutredningen, som enligt sina direktiv bl a skall pröva frågan om huvudmannaskapet för ungdomsvårdsskolor och anstalter för alkoholmissbrukare. En översyn av krigsorganisationen för allmänt civila hälso- och sjukvården har på Kungl. Maj:ts uppdrag påbörjats inom socialstyrelsen.

Omorganisationen av socialstyrelsen 1 januari 1968, som innefattade en sammanläggning av förutvarande socialstyrelsen, medicinalstyrelsen och medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd, avsåg att skapa bättre förutsättningar för att på de berörda verksamhetsområdena nå fram till en gemensam integrerad och konstruktiv policy. De medicinska och sociala funktionerna inom det nya verket skulle integreras. Beredskaps- och krigssjukvårdsfrågorna skulle också integreras för att samla ansvaret för sjukvården i både fred och krig i en central instans.

Socialstyrelsen har i yttrande med anslutning i allt väsentligt av företagsnämnden anfört olika synpunkter på omlokalisering av delar av styrelsen. Styrelsen har bl a framhållit att en eventuell omlokalisering bör begränsas till uppgifter som inte är av central betydelse för resurs- och kvalitetsstyrning av hälso-, sjuk- och socialvården i landet. Styrelsen har även framhållit att de uppgifter som skulle kunna omlokaliseras även kan delegeras till regionala och/eller lokala organ såsom landsting, primärkommuner, socialstyrelsens underförvaltningar m fl. Delegerad beslutanderätt ter sig i många avseenden fördelaktigare än utlokalisering.

I fråga om en eventuell omlokalisering av verksamheten avseende beredskaps- och krigssjukvårdsfrågor har styrelsen framhållit att en utlokalisering skulle starkt minska socialstyrelsens möjligheter att utöva ett

odelat ansvar för sjukvården i både fred och krig. Den integration som skedde 1 januari 1968 har varit till mycket stor nytta för beredskapsplaneringen.

I styrelsens yttrande har vidare intagits ett uttalande från socialstyrelsens beredskapsråd, som bl a stryker under betydelsen av en löpande samverkan mellan de enheter som har hand om beredskaps- och krigssjukvårdsfrågor och de olika fackenheterna inom styrelsen.

Delegationen

Delegationen förklarade i sitt första betänkande att vissa myndigheter, däribland socialstyrelsen, hade sådana uppgifter att en total omlokalisering inte var aktuell. Delegationen har därför i denna utredningsetapp prövat förutsättningarna för en partiell omlokalisering av styrelsen.

Socialstyrelsen har på delegationens uppdrag granskat förutsättningarna att omlokalisera vissa uppgifter hos styrelsen. Styrelsen har därvid särskilt pekat på ärenden rörande internationella adoptioner, flyktingar och zigenare liksom de ärenden som handläggs av socialpsykiatriska nämnden och rättsläkarrådet samt de uppgifter som åligger verket i egenskap av central myndighet för ungdomsvårdsskolor och anstalter för alkoholmissbrukare. Delegationen finner att det inte är rationellt att överväga omlokalisering av så begränsade och heterogena enheter som socialstyrelsen tagit fram. I den mån socialstyrelsen skall avlastas dessa uppgifter bör detta ske genom delegering.

Socialstyrelsens utredning har även omfattat styrelsens beredskaps- och krigssjukvårdsfunktioner (PB 4 och PB 5). Delegationen har närmare prövat förutsättningarna för omlokalisering av dessa funktioner med sammanlagt ca 50 anställda. En omlokalisering av PB 4 och PB 5 skulle innebära en isolering av styrelsens krigssjukvårdsfunktioner från dess fredssjukvårdsfunktioner. Detta skulle vara olämpligt för verksamheten och delegationen anser sig inte kunna förorda en sådan lösning.

Eftersom vi inte heller funnit några andra delar av socialstyrelsen som bör omlokaliseras, anser vi att socialstyrelsen i dess helhet även i fortsättningen bör vara förlagd till stockholmsområdet.

Statens rättskemiska laboratorium

Statens rättskemiska laboratorium (SRL) har till uppgift att utföra undersökningar av rättskemisk och blodgruppsserologisk art samt att utöva viss kontrollverksamhet. Laboratoriet är underställt socialstyrelsen och är uppdelat på en kemisk och en blodgruppsserologisk avdelning.

Antalet anställda vid laboratoriet uppgår till ca 85.

Riksdagen beslutade 1971 att rättskemiska laboratoriet skall omlokaliseras till Linköping.

Giftnämnden

Giftnämnden är giftmyndighet enligt giftförordningen och registreringsmyndighet enligt bekämpningsmedelsförordningen. Nämnden skall följa utvecklingen i frågor om hälsofarliga varor och bekämpningsmedel.

Nämnden biträds av ett kansli med bl a en allmän sektion, en registreringssektion, en sektion för inspektioner och en detalj för destruktionsfrågor. Antalet anställda under 1971/72 är 16.

Giftnämnden har väsentliga funktioner för att upprätthålla samband mellan olika myndigheter som har sakkunskap eller i övrigt berörs av frågor om gifter och bekämpningsmedel. Dessa myndigheter är främst socialstyrelsen, statens livsmedelsverk, statens veterinärmedicinska anstalt, statens naturvårdsverk, statens växtskyddsanstalt, arbetarskyddsstyrelsen, karolinska institutet, kommerskollegium och styrelsen för teknisk utveckling.

Olika utredningar och undersökningar i nämndens verksamhet bedrivs i arbetsgrupper med företrädare för nämnden, dess kansli och berörda myndigheter samt olika specialister.

I verksamheten för registrering av bekämpningsmedel har nämnden kontakter med mellan 200 och 300 tillverkningsföretag och andra företag som söker registrering. Nämnden företar även inspektioner hos tillverkare på olika platser i landet.

Giftnämnden har i yttrande bl a anfört att en så liten och betungad arbetsenhet som nämndens nuvarande kansli knappast torde kunna fungera utan den miljö med direkta kontaktmöjligheter som en sådan ort erbjuder, där åtskillig angränsande verksamhet såväl på myndighetsplanet som forskningsplanet finns lokaliserad.

Giftnämndens personal har i särskilt yttrande anfört synpunkter på olika följder av en omlokalisering av nämnden och de krav som bör tillgodoses vid en sådan. I övrigt framhålls bl a att det är nödvändigt att nämnden lokaliseras till ett väl utvecklat vetenskapligt centrum med institutioner och bibliotek inom framför allt de naturvetenskapliga och medicinska ämnesområdena.

Delegationen

Giftnämnden har till uppgift att bl a följa utvecklingen i fråga om hälsofarliga varor och bekämpningsmedel samt pröva om och hur nya bekämpningsmedel får försäljas eller användas. Nämnden har behov av nära kontakter med bl a socialstyrelsen och statens naturvårdsverk. Miljökontrollutredningen har i sitt betänkande Lag om hälso- och miljöfarliga varor (SOU 1972:31) föreslagit att giftnämnden upphör som självständig myndighet och sammanslås med naturvårdsverket.

Som framgår av det följande förslår delegationen att naturvårdsverket förblir i stockholmsområdet. Mot denna bakgrund anser delegationen det naturligt att även giftnämnden – antingen nämnden kvarstår som självständig myndighet eller slås samman med naturvårdsverket – blir kvar i detta område.

Arbetarskyddsstyrelsen och arbetsmedicinska institutet

Arbetarskyddsstyrelsen är central myndighet för arbetarskydds- och arbetstidsfrågor och är chefsmyndighet för yrkesinspektionen. Antalet anställda uppgår till 125.

Arbetsmedicinska institutet har till uppgift att bedriva utredningsarbete, forskning och undervisning inom arbetsmedicin, yrkeshygien, arbetspsykologi och arbetsfysiologi, däri inbegripet utredningsuppdrag från myndigheter, organisationer, företag och enskilda. Institutet har 140 anställda.

Genom tilläggsdirektiv till arbetsmiljöutredningen den 26 februari 1971 har Kungl. Maj:t uppdragit åt utredningen att i anslutning till övriga utredningsarbeten verkställa utredning och lägga fram förslag om dels arbetsmedicinska institutets integrering i arbetarskyddsstyrelsen, dels organisationen av en arbetsmedicinsk filial placerad i Umeå.

Årets riksdag har beslutat att arbetsmedicinska institutet skall integreras med arbetarskyddsstyrelsen den 1 juli 1972.

Försäkringsdomstolen

Försäkringsdomstolen är högsta prövningsinstans för socialförsäkringen. Den har att pröva sådana beslut av riksförsäkringsverket, försäkringsrådet eller tillsynsmyndigheten för erkända arbetslöshetskassor över vilka besvär anförts eller vilka underställts domstolens prövning. Domstolen, som har totalt 30 anställda, utgörs av nio lagfarna och nio icke lagfarna ledamöter.

Delegationen

Delegationen hade i sitt första betänkande som utgångspunkt att statsmakterna skulle förbli i Stockholm. Även rikets högsta rättsinstanser, däribland försäkringsdomstolen, bör enligt delegationen alltjämt vara lokaliserade i Stockholm.

Försäkringsrådet

Försäkringsrådet har att följa yrkesskadeförsäkringens tillämpning och utveckling och utgör första besvärsinstans i yrkesskadeärenden m m. Antalet anställda vid rådet uppgår till 19 personer.

I betänkandet (Ds S 1970:1) angående yrkesskadeförsäkringens administration föreslogs att riksförsäkringsverket skulle ersätta försäkringsrådet som mellaninstans inom yrkesskadeförsäkringen. Genom beslut av Kungl. Maj:t den 30 april 1971 har tillkallats en utredning om översyn av yrkesskadeförsäkringen m m. I direktiven till utredningen framhålls att försäkringsrådet bör bestå till dess en decentralisering av handläggningen av yrkesskadeärenden i första instans till försäkringskassorna blivit genomförd.

Delegationen

Med hänsyn till att försäkringsrådet utgör en central besvärsinstans för yrkesskadeärenden och att rådets fortsatta verksamhet är oklar anser sig delegationen inte böra aktualisera en omlokalisering av verket.

Riksförsäkringsverket

Riksförsäkringsverket är central förvaltningsmyndighet för ärenden som rör den allmänna försäkringen, dvs sjukförsäkring, folkpensionering och tilläggspensionering. I verkets uppgift ingår bl a att utöva tillsyn över de allmänna försäkringskassorna, som är lokala organ för den allmänna försäkringen.

Vid verket finns ca 930 anställda.

Riksdagen beslutade 1971 att riksförsäkringsverket även i fortsättningen skall vara lokaliserad till Stockholm. Däremot beslutade riksdagen att verkets ADB-enhet med ca 200 anställda skall omlokaliseras till Sundsvall. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 skall denna omlokalisering planeras äga rum periodvis under tiden september 1972 till november 1975.

Statens strålskyddsinstitut

Statens strålskyddsinstitut är som strålskyddsmyndighet enligt strålskyddslagen central förvaltningsmyndighet för ärenden om skydd mot joniserande strålning. Institutet har vidare till uppgift att vara samordnande organ för olika strålskyddsintressen i landet samt att stå till förfogande för arbeten inom sjukvård, undervisning och forskning vid karolinska sjukhuset.

Verksamheten leds av en styrelse. Inom institutet finns fyra avdelningar, nämligen röntgenkontrollavdelningen, kärnfysikaliska avdelningen, avdelningen för strålskyddsmedicin och avdelningen för klinisk radiofysik. Antalet anställda under 1971/72 är ca 100.

Till institutet är vidare knuten en kommission för rådgivning vid atomolyckor.

Institutet har delvis specialbyggda lokaler inom karolinska sjukhusets område. Vissa lokaler används gemensamt med institutionerna för radiofysik och radiobiologi vid karolinska institutet.

Strålskyddsinstitutets verksamhet är till en del helt knuten till sjukvården vid radiumhemmet inom karolinska sjukhuset. Avdelningen för klinisk radiofysik fullgör här samma uppgifter som de radiofysiska centrallaboratorierna vid andra sjukhus.

En fortlöpande daglig samverkan sker vidare mellan strålskyddsinstitutet och de radiofysiska och radiobiologiska institutionerna vid karolinska institutet.

I sin övriga verksamhet har strålskyddsinstitutet både normgivande och inspekterande funktioner. Den normgivande verksamheten sker fortlöpande i kontakt med departement och vissa centrala myndigheter såsom arbetarskyddsstyrelsen, socialstyrelsen och naturvårdsverket.

Kommissionen för rådgivning vid atomolyckor består av olika experter som avses snabbt kunna samlas i en kontaktcentral inom institutets lokaler. Där finns då tillgång till radiobiologisk sakkunskap, strålskyddsinstitutets resurser och karolinska sjukhusets medicinska resurser.

Strålskyddsinstitutet har i yttrande sammanfattningsvis anfört att den skadligaste följden av en omlokalisering blir omöjligheten att i en period

av snabb utbyggnad av den svenska kärnkraftindustrin göra nödvändiga arbetsinsatser och vidmakthålla en tillfredsställande olycksberedskap. En utlokalisering av institutet kan dessutom endast beröra de två tredjedelar av personalen som inte har sina arbetsuppgifter direkt knutna till karolinska sjukhuset.

Företagsnämnden vid strålskyddsinstitutet framför liknande synpunkter i fråga om svårigheter, olägenheter och följder för institutets verksamhet vid en omlokalisering.

Rektorsämbetet vid karolinska institutet har till delegationen anfört att rektorsämbetet inte har några principiella invändningar mot en utflyttning av strålskyddsinstitutet. Rektorsämbetet understryker dock att det kontinuerliga samarbetet mellan de radiofysiska och radiobiologiska institutionerna och strålskyddsinstitutet är av stort värde och synnerligen fruktbart för både forskning och undervisning.

Direktionen vid karolinska sjukhuset har för delegationen framhållit att konsekvenserna för sjukhuset av en omlokalisering av strålskyddsinstitutet torde bli begränsade under förutsättning att institutets avdelning för klinisk radiofysik och vissa övriga servicefunktioner blir kvar inom sjukhusområdet.

Delegationen

Strålskyddsinstitutet deltar – vid sidan av sina uppgifter som myndighet för ärenden om skydd mot joniserande strålning – i sjukvårds- och undervisningsverksamheten vid karolinska sjukhuset och karolinska institutet. Det framtagna utredningsmaterialet visar enligt delegationen att ca 1/3 av institutets bortåt 100 anställda är så nära knutna till verksamheten vid karolinska sjukhuset att en omlokalisering för deras del inte kan aktualiseras. En omlokalisering av institutet skulle således omfatta endast ca 70 anställda. Utredningsmaterialet visar att en omlokalisering skulle aktualisera krav på betydande förstärkningar på universitetssidan på den nya förläggningsorten. Även investeringarna skulle bli av betydande storleksordning. Av betydelse i sammanhanget är också den nu uppbyggda beredskapsorganisationen mot atomolyckor, vars funktionsduglighet skulle försvåras under en viss övergångsperiod.

Mot den redovisade bakgrunden har delegationen kommit till den uppfattningen att en omlokalisering av institutet inte är lämplig.

Statens bakteriologiska laboratorium

Statens bakteriologiska laboratorium (SBL) är i samverkan med socialstyrelsen landets centrala anstalt för epidemiologiskt befolkningsskydd. Den dominerande uppgiften är att förebygga och bekämpa infektionssjukdomar. I detta syfte utför laboratoriet diagnostiska undersökningar, framställer och tillhandahåller bakteriologiska preparat samt övervakar läget i landet beträffande epidemiska och andra smittsamma sjukdomar. I fråga om diagnostiska undersökningar verkar SBL som centrallaboratorium för enhetlighet och säkerhet vid sådana undersökningar i landet. En speciell uppgift för SBL är att upprätthålla civil och militär beredskap mot epidemier.

SBL leds av en styrelse. Laboratoriet är i övrigt organiserat på åtta avdelningar. Dessa är bakteriologiska avdelningen, virologiska avdelningen, immunologiska avdelningen, produktionsavdelningen, epidemiologiska avdelningen, kemiska avdelningen, tekniska avdelningen och ekonomiavdelningen. Därutöver finns en parasitologisk sektion. Antalet anställda under 1971/72 är 552.

SBL förutser att verksamhetens omfattning kommer att öka kraftigt under 1970-talet. Utvecklingen av den diagnostiska verksamheten, som till stor del är knuten till ett upptagningsområde i Stockholms, Södermanlands och Gotlands läns landstingsområden, kan dock komma att påverkas av att Stockholms läns landsting beräknas ta i bruk egna bakteriologiska laboratorieresurser vid Huddinge sjukhus 1975 eller 1976.

Verksamheten vid SBL kan vidare komma att påverkas av resultaten av pågående utredningar om samordning av den statliga läkemedelsproduktionen samt om den framtida organisationen av mikrobiologisk service inom Stockholms läns landstingsområde.

Kontakter i vetenskapliga frågor upprätthålls i första hand med karolinska institutet. Institutets virologiska och immunologiska institutioner har lokaler inom SBL:s område. Viktiga kontakter upprätthålls även med statens veterinärmedicinska anstalt, veterinärhögskolan, institutioner för utbildning av laboratorieteknisk personal och statliga läkemedelsproducerande företag. SBL hämtar vidare i stort sett dagligen leveranser av vacciner, biologiskt material, apor m m vid Arlanda flygplats.

I den epidemiologiska övervakningen samverkar SBL med socialstyrelsen, karolinska institutet, karolinska sjukhuset, Stockholms läns mikrobiologiska centrallaboratorium. I akuta epidemisituationer kan ett hundratal personer från olika myndigheter och organ snabbt behöva dras samman och arbeta under SBL:s direkta ledning.

Nybyggnadsvärdet av SBL:s nuvarande lokaler uppskattas till ca 41 milj. kr. Pågående och planerade utbyggnader innebär investeringar för drygt 20 milj. kr. Enligt föreliggande ramprogram för vidare utbyggnad förutsätts ytterligare investeringar på ca 100 milj. kr. Enligt en överslagsmässig uppskattning skulle en omlokalisering av SBL:s anläggning med den omfattning som angivna utbyggnadsprogram syftar till medföra investeringar på ca 200 milj. kr.

SBL:s styrelse har med anslutning av SBL:s företagsnämnd i yttrande anfört bl a att SBL f n ligger i den enda region i landet som har ett faktiskt behov av ett laboratorium med landets största kapacitet. SBL:s funktion som centrallaboratorium kräver en provvolym av nuvarande omfattning.

Rekrytering av utbildad och inträndad personal för SBL:s specialiserade funktioner kan inte ske i erforderlig omfattning annat än i ett storstadsområde.

Centralen för epidemiologisk övervakning bör ligga i den folktätaste regionen med de största riskerna för svåra epidemier och de bästa resurserna för effektiva motåtgärder.

Uppbyggnad av ett nytt laboratorium med den omfattning som förutses i föreliggande utbyggnadsplaner skulle kosta ca 200 milj. kr., vilket är ca 100 milj. kr. mera än motsvarande utbyggnad i Solna. Vid krav på

täckning av kapitalkostnaderna skulle avgifterna för SBL:s tjänster behöva höjas till en ohållbar nivå.

SBL har inte kunnat hitta några fackmässiga, funktionella eller ekonomiska skäl, som talar *för* en utflyttning.

Delegationen

Statens bakteriologiska laboratorium (SBL) anför i sitt yttrande att det inte kan hitta några fackmässiga, funktionella eller ekonomiska skäl som talar *för* en utflyttning. Delegationen har vid sina överväganden utgått från att de undersökta myndigheterna bör som tidigare nämnts av regionalpolitiska skäl omlokaliseras om inte tillräckliga fackmässiga, funktionella eller ekonomiska skäl talar *mot* en utflyttning.

SBL:s uppgifter kan sägas ligga dels på riksplanet, dels på det regionala planet. Uppgifterna på det regionala planet, som till stor del är knutna till ett upptagningsområde i Stockholms och Södermanlands läns landstingsområden samt Gotlands kommun, torde komma att påverkas av de överväganden som f n pågår om den framtida mikrobiologiska servicen inom Stockholms läns landstingsområde. Enligt delegationens uppfattning torde förutsättningar finnas att tillgodose denna service inom området även efter en omlokalisering av SBL, t ex i anslutning till Huddinge sjukhus och andra medicinska institutioner i området. Stockholms läns landsting beräknas ta i bruk egna bakteriologiska laboratorieresurser vid Huddinge sjukhus 1975 eller 1976.

För sin verksamhet på riksplanet har SBL behov också av samverkan med verksamhet på det regionala planet. Om en omlokalisering blir aktuell måste därför förutsättningar för att ordna denna samverkan på den nya lokaliseringsorten undersökas i samverkan med berörda landsting.

SBL:s behov av kontakter med vetenskapliga institutioner inom teoretisk medicin, biokemi m fl naturvetenskapliga ämnen torde kunna tillgodoses på annan ort med medicinsk fakultet. De erforderliga kontakterna med andra institutioner såsom socialstyrelsen, veterinärmedicinska anstalten och läkemedelsproducerande företag torde enligt vår mening kunna upprätthållas på ort utanför stockholmsområdet.

SBL framhåller vikten av tillgång till goda kommunikationer bl a för transport av inkommande prov och försöksdjur. Transportbehoven bör kunna tillgodoses även på annan ort än i Solna.

Vid våra överväganden har vi också beaktat att SBL:s anläggningar delvis är hårt nerslitna och att krav på nyinvesteringar om ca 100 milj. kr. förts fram. SBL har också anfört att en mycket kraftig expansion av verksamheten kan förväntas i framtiden. Dessa båda faktorer talar för att en omlokalisering lämpligen bör ske. Delegationen vill även erinra om att SBL f n har sina lokaler i nära anslutning till bostadsområden i Solna och att kommunens byggnadsnämnd av miljövårdsskäl därför vägrat begärt byggnadslov för utbyggnaden och att Solna hälsovårdsnämnd uttalat att SBL om möjligt bör flyttas.

SBL har som ett ytterligare argument mot en omlokalisering anfört att kraven på förräntning av investeringarna på den nya lokaliseringsorten skulle tvinga SBL att i orimlig utsträckning höja sina taxor. Delegationen

kommer i det följande att föreslå att särskilda avskrivningsmedel anvisas i fall som dessa, varför argumentet inte torde ha avgörande betydelse för ett ställningstagande i lokaliseringsfrågan.

Såvitt delegationen kan bedöma torde omlokaliseringen av en så stor och komplicerad institution som SBL kräva en omfattande planering och sannolikt få genomföras successivt under flera år.

Sammanfattningsvis finner delegationen för sin del att, då inga avgörande hinder visats mot en omlokalisering av SBL, laboratoriet bör omlokaliseras. Med hänsyn till de komplicerade förhållandena vid omlokalisering av SBL, bl a kraven på att tillgodose den bakteriologiska och virologiska servicen i stockholmsområdet, att ordna en samverkan med landstingsorganen i mottagningsregionen samt att trygga en oavbruten verksamhet vid SBL, förordar delegationen emellertid att formerna för SBL:s omlokalisering utreds genom särskilda sakkunniga.

Statens arbetsklinik

Statens arbetsklinik prövar handikappades förutsättningar för olika arbeten, bedriver därmed sammanhängande forskning och medverkar vid utbildning av rehabiliteringspersonal. Vid arbetskliniken finns 30 anställda.

Delegationen

Statens arbetsklinik har nära anknytning till karolinska sjukhuset och samarbetar intimt också med bl a handikappinstitutet som är beläget i Stockholm. Delegationen anser därför övervägande skäl tala för att arbetskliniken inte omlokaliseras.

Postverket: Postbanken

Postverkets huvuduppgift är att befordra brevförsändelser, tidningar och paket samt att bedriva bankrörelse. Postverket har organisatoriskt sett ställning som ett affärsdrivande verk. Högsta instans är postverkets styrelse som handlägger frågor som är gemensamma för den allmänna poströrelsen och postbanken.

Postbanken är en huvudenhet inom postverket med särskild styrelse. Postbankens verksamhet regleras av en särskild lag, postbankslagen (1969:732). Denna ger postbanken med övriga bankinstitut likartad ställning.

Postbanksstyrelsen samverkar med den statliga affärsbanken Sveriges Kreditbank. Detta kommer bl a till uttryck i styrelserepresentationen. I postbankens styrelse ingår förutom generaldirektören i postverket, postbankschefen och två ledamöter i styrelsen för den allmänna poströrelsen, även tre ledamöter från Kreditbankens styrelse. På motsvarande sätt ingår tre företrädare för postbankens styrelse i Kreditbankens styrelse.

Postbanken är organiserad i fyra avdelningar – drift-, finans-, marknads- och organisationsavdelningarna – ett sekretariat samt ett redovisnings- och revisionskontor. Avdelningarna är indelade i 3–6 sektioner. Driftsektionen vid driftavdelningen – den personalmässigt dominerande

sektionen – är indelad i postgirokontoret, sparbankskontoret och 6 ytterligare enheter.

Sammanlagt hade postbanken vid årsskiftet 1970/71 ca 4 200 heltidsanställda. Av dessa tjänstgjorde ca 3 500 vid driftsektionen. Postgirokontoret svarade därvid för ca 2 400 heltidsanställda, vartill kom drygt 1 000 deltidsanställda. Om man till postgirokontoret även förde personal vid andra enheter inom banken som sysslade med girouppgifter var det sammanlagda antalet heltidsanställda drygt 3 400 och närmare 1 200 deltidsanställda.

Postsparbankskontoret hade inemot 500 anställda och driftsektionens övriga enheter drygt 600 anställda. Som framgår av dessa siffror är postgirorörelsen helt dominerande personalmässigt inom postbanken.

I fråga om inlåningen dominerar postsparbanksrörelsen med en inlåning (juni 1971) på 10,0 miljarder kr. mot 4,8 miljarder kr. för postgirot. Med en sammanlagd inlåning på 14,8 miljarder kr. är postbanken en av landets största banker.

Antalet girokonton uppgår till ca 630 000 vartill kommer ca 600 000 s k personkonton. Antalet transaktioner över postgirot uppgår till ca 330 miljoner per år och de omsatta beloppen (1971) till ca 1440 miljarder kr.

Girorörelsen har sin tyngdpunkt i stockholmsområdet. Ungefär 1/3 av kontostocken tillhör stockholmsregionen och dess närområde, och omsättningsmässigt svarar detta område för 40–50 % av verksamheten.

Postgirot har ett centraliserat bokföringssystem där alla transaktioner bokförs vid kontoret i Stockholm. Målsättningen är att alla inkommande transaktioner skall behandlas under dagens lopp och expedieras till mottagaren med avgående kvällspost. Detta ställer enligt postverket exceptionella krav på ett transportmässigt centralt läge i landet. Enligt postverket kan detta krav endast uppfyllas i Stockholm. Vissa regionala transaktioner fullgörs dock vid postgirokontorets filialer i Malmö, Göteborg, Visby och Boden.

Efter överenskommelse med ledningen för postverket har postbanken inte omfattats av den utredning som statskontoret gjort vid postverket, utan postbankens förhållanden har kartlagts av delegationen.

Delegationen

Postbanken är med sina drygt 4 000 anställda den största enhet vars lokalisering prövats av delegationen. Arbetsuppgifterna, i första hand inom postgirokontoret, fullgörs f n väsentligen av kvinnlig personal. En omlokalisering skulle således kunna leda till en kraftig ökning av den kvinnliga förvärvsfrekvensen på mottagningsorten.

Postbanken har inemot hälften av sin omsättning inom stockholmsområdet. Denna marknadsmässiga anknytning gör det enligt delegationen klart olämpligt att förorda en total omlokalisering av banken.

Vid sina överväganden har delegationen vidare beaktat att postbankens framtida organisation f n är oklar. Den samverkan som redan finns mellan Sveriges Kreditbank och postbanken skall enligt statsmakternas beslut ytterligare utvecklas. Formerna härför prövas av en särskild samarbetsdelegation. Vidare pågår en utredning (Fi 1970:70) av de framtida relatio-

nerna mellan bankgirot och postgirot.

Mot denna bakgrund har delegationen inte heller ansett det lämpligt att nu pröva en partiell omlokalisering av postbanken. När statsmakterna tagit ställning till nyssnämnda utredningsarbete och postbankens framtida organisatoriska förhållanden därmed klarnat finns det emellertid anledning att pröva möjligheterna till en partiell omlokalisering eller decentralisering av postbankens – i första hand postgirots – verksamhet.

Postverket: Allmänna poströrelsen

De organisatoriska och funktionella förhållandena vid allmänna poströrelsen har på uppdrag av delegationen kartlagts av statskontoret.

Postverkets huvuduppgift är att befordra brevförsändelser, tidningar och paket samt att bedriva bankrörelse. Dessutom utför verket olika uppdrag åt staten såsom skatteuppbörd, utbetalning av pensioner och barnbidrag samt upphandling och lagerhållning av kontorsmateriel för statsverkets räkning. I rörelsen ingår vidare linjetrafik med postdiligenser i Norrland, som förutom postbefordran omfattar även person- och godstrafik.

Postverket har organisatoriskt sett ställning som ett affärsdrivande verk. Högsta instans är postverkets styrelse som handlägger frågor som är gemensamma för den allmänna poströrelsen och bankrörelsen. Högsta instans för den allmänna poströrelsen är poststyrelsen och för bankrörelsen postbankens styrelse. Under poststyrelsen är den centrala förvaltningen uppdelad på två huvudenheter, driftenheten och ekonomienheten. Under driftenheten har sammanförts drift-, personal-, intendents- och kanslibyråerna. Till ekonomienheten hör kommersiella byrån och ekonomibyrån.

Regionalt indelas riket i sju postdistrikt, vart och ett med en postdirektör som chef. Postdirektionsorterna är Boden, Sundsvall, Gävle, Stockholm, Linköping, Göteborg och Malmö. Ca 80 % av postverkets driftkostnader utgörs av personalkostnader. Antalet anställda i allmänna poströrelsen uppgår till ca 45 000 personer. Av dessa tillhör ca 1 600 tjänstemän och ca 500 industrianställda den del av centralförvaltningen som varit föremål för statskontorets kartläggning.

Poststyrelsens funktionella samband med postbanken är starka. Enligt statskontorets bedömning skulle en geografisk åtskillnad av allmänna poströrelsens centralförvaltning och postbanken medföra att den nuvarande effektivitetsnivån i verksamheten inte kommer att kunna upprätthållas. Övervägande skäl talar enligt statskontoret för att en fullständig omlokalisering av poststyrelsen inte bör ske. Skulle en sådan komma till stånd bör sådana till den centrala postförvaltningen hörande enheter undantas som har stark regional anknytning. Till dessa hör bl a postverkets adressregister och industrierna i Ulvsunda.

Postverket understryker i sitt yttrande statskontorets slutsats och betonar att i den regionala och lokala organisationen är bankverksamheten en integrerad och oskiljbar del av produktionssystemet. Det är detta starka produktionssamband som utgör det reella kravet på samverkan i centralförvaltningens lednings- och utvecklingsarbete. En omlokalisering inne-

bärande särskiljande av postverkets huvudenheter skulle innebära klyvning av ledningsfunktionerna i en organisation vars styrka och möjlighet att fungera baseras på samproduktion med utnyttjande av en gemensam apparat för de olika rörelsegrenarna.

Postverket har även gjort beräkningar av de verksekonomiska konsekvenserna vid en eventuell omlokalisering av huvudparten av drift- och ekonomienheterna till annan ort än postbanken. De negativa effekterna under en 20-årsperiod beräknas till 2 407 milj. kr.

Tänkbara för en partiell omlokalisering är enligt statskontorets bedömning reklamationskontoret, som organisatoriskt tillhör kommersiella byrån, samt revisions- och räkenskapsavdelningarna inom ekonomibyrån. Beträffande reklamationskontoret gäller den förutsättningen att omlokalisering bör ske till en ort som kan godkännas av rikspolisstyrelsen som stationeringsort för postkommissionen.

Härom har postverket yttrat följande.

Det totala antalet befattningar vid reklamationskontoret är 57, varav 12 ingår i kontrollsektionen. Därjämte tjänstgör åtta polismän (rikspolisstyrelsens postkommission) vid reklamationskontoret. Utvecklingen av brott, riktade mot postverket, ställer allt större krav på verket när det gäller brottsbekämpande åtgärder. Dessa måste ske i intim samverkan mellan reklamationskontoret och driftbyråns säkerhetssektion samt de för resp. fackverksamheter ansvariga enheterna. Arbetet nödvändiggör omfattande personkontakter inom centralförvaltningen. Postverket bedömer det även som olämpligt att rikspolisstyrelsens postkommission förläggs till annan ort än postverkets centrala förvaltning.

Revisionsavdelningen kommer enligt beslut i december 1971 att organisatoriskt ingå i internrevisionen. Ändringen sker i samråd med riksrevisionsverket. En utlokalisering skulle innebära en isolering av internrevisionen från dess viktigaste arbetsfält.

Räkenskapsavdelningens uppgifter kommer också att förändras. De regionala redovisningscentralerna kommer att överta större delen av räkenskapsavdelningens nuvarande uppgifter med postanstalternas räkenskaper. Internfakturering för allmänna poströrelsen gentemot övriga verksamhetsområden samt driftbokslut upprättas f n inom ekonomibyråns allmänna avdelning. Dessa göromål, som förutsätter kontakter med skilda avdelningar inom poststyrelsen, kommer framdeles att överflyttas till räkenskapsavdelningen. Det nu relativt omfattande rutinarbetet inom räkenskapsavdelningen kommer i allt större utsträckning att förvandlas till ledning av ett ADB-system för intern- och externfakturering och framställning av bokslut. De delar av räkenskapsavdelningen som kvarstår år 1975 är de kvalificerade redovisningsfunktionerna. Postverket bedömer det som orealistiskt att dessa funktioner skall vara lokaliserade på annan ort än centralförvaltningen i övrigt.

Postverkets centrala företagsnämnd och *poststyrelsens lokala företagsnämnd* har uttalat som sin uppfattning att postverkets organisation redan i nuläget är baserad på en långt driven decentralisering till de regionala och lokala förvaltningarna och att realistiska förutsättningar inte finns för att genom utlokalisering från Stockholm skilja drift- och ekonomienheterna i postverkets centralförvaltning från postbanken. Beträffande

personalens reaktion inför en tvångsvis omlokalisering gör nämnderna den bedömningen att en enkät i postverket avseende denna fråga med all sannolikhet skulle ge ett negativt resultat. Genom att personalfrågorna kommer att bevakas av personalens huvudorganisationer bör f n inga särskilda undersökningar beträffande personalens reaktioner genomföras inom postverket.

Delegationen

Statskontoret har kommit till den uppfattningen att en total omlokalisering av poststyrelsen inte är lämplig. Med hänsyn till den administrativa integrationen mellan allmänna poströrelsen och postbanken framstår en separat omlokalisering av allmänna poströrelsen som klart olämplig. Delegationen delar denna bedömning.

När det gäller frågan om en partiell omlokalisering har statskontoret framhållit att reklamationskontoret samt revisions- och räkenskapsavdelningarna är tänkbara i detta sammanhang. Delegationen har vid en närmare granskning för sin del funnit att de funktionella sambanden mellan dessa enheter och den allmänna poströrelsen i övrigt är sådana att en omlokalisering inte bör aktualiseras.

Centralförvaltningen inom postverkets allmänna poströrelse bör således i sin helhet förbli i stockholmsområdet.

Televerket

De organisatoriska och funktionella förhållandena vid televerket har på uppdrag av delegationen kartlagts av statskontoret.

Televerket tillhandahåller telekommunikationer, utför anläggning, drift och underhåll av luftfartsradiostationer, handhar programdistribution, fakturering och uppbörd av avgifter för ljudradio och television samt tillverkar vid egna verkstäder bl a abonnentväxlar, telefonapparater, automatiska telefonstationsutrustningar m m.

Av televerkets organisationsenheter i stockholmsområdet har i första hand följande varit föremål för undersökningar och överväganden beträffande förutsättningar för omlokalisering: centralförvaltningen, teleskolan, datacentralen, östra distriktskontoret, östra radio-fjärrnätskontoret samt byggnadsavdelningen. Den sammanlagda personalstyrkan för dessa enheter uppgick vid undersökningstillfället 1971 till 3 555 personer, varav 2 868 tillhörde centralförvaltningen. Av det nyssnämnda totala personalantalet utgörs 2 087 av handläggande personal och 1 468 av övrig personal.

Centralförvaltningen med lokaler i Farsta har fem huvudavdelningar: administrativa avdelningen, drift-, ekonomi-, projekterings- samt utvecklingsavdelningarna. Den till centralförvaltningen hörande industriavdelningen finns i Nynäshamn i anslutning till den största av televerkstäderna.

Televerkets internrevision är direkt underställd generaldirektören i funktionellt hänseende men är administrativt underordnad chefen för administrativa avdelningen. Under denne sorterar även teleskolan med lokaler vid Hornsgatan. Under ekonomiavdelningen lyder regionalt fyra

förrådsområden samt verkets två datacentraler. Datacentralen i Stockholm har lokaler i Farsta. Under driftavdelningen lyder de fyra teledistrikten samt byggnadsavdelningen. Östra teledistriktets kontor ligger vid Tantogatan i samma byggnad som östra radio-fjärrnätskontorets. Byggnadsavdelningen som svarar för den landsomfattande anläggningsverksamheten m m har sina lokaler i Årstadal.

Vid bedömningen har förutsättningarna för en eventuell omlokalisering har beträffande *centralförvaltningen* särskild uppmärksamhet ägnats behovet av kontakter inom utvecklingsarbetet med bl a Telefon AB LM Ericsson samt det av verket hälftenägda ELLEMTEL Utvecklings Aktiebolag. Vid bedömningen har nackdelarna med den väntade försvagningen av dessa kontaktrelationer liksom av relationerna till andra industrier i Stockholm vägt tungt, och en omlokalisering av centralförvaltningen har inte ansetts böra komma i fråga. Härtill kommer att det inom televerket pågår en genomgripande översyn av ett antal frågor av vital betydelse för verkets framtida ekonomi och organisation. Centralförvaltningens organisation och personalbehov kommer härigenom att väsentligt kunna förändras inom loppet av 5–10 år. Det har därför bedömts vara till fördel om televerket får tillfälle att avsluta det pågående utredningsarbetet innan ställning tas till en eventuell ändrad lokalisering av hela eller delar av centralförvaltningen.

I fråga om *teleskolan* har vid undersökningarna inga absoluta hinder kunnat konstateras för en ändrad lokalisering även om vissa svårigheter sannolikt kommer att uppstå i utbildningsverksamheten övergångsvis. Inom televerket har en utredning påbörjats angående den totala utbildningsverksamheten och behovet av central utbildning. Det anses troligt att behovet av den senare utbildningen framdeles kan komma att minska varigenom en förändring av teleskolans uppgifter och personalstyrka blir sannolik. Det har därför bedömts lämpligt att avvakta resultatet av ifrågavarande utredningsarbete innan beslut fattas i lokaliseringsfrågan.

Den framtida dataverksamheten kommer att närmare klarläggas genom de omfattande utredningar, bl a inom det s k TAD-projektet, som pågår inom televerket. Antalet datacentraler kommer sannolikt att ökas samtidigt som de nuvarande datacentralerna får delvis ändrade arbetsuppgifter. Genom de ändrade förutsättningarna kommer *datacentralen* i Stockholm troligen att kunna minska sin personalstyrka inom en nära framtid. Statskontoret förordar därför att man avvaktar ifrågavarande utredningsresultat innan beslut fattas angående datacentralens lokalisering.

Östra distriktskontorets framtida ställning och organisation berörs av den översyn som påbörjats beträffande centralförvaltningens organisation. Som en följd härav kommer ett antal arbetsuppgifter sannolikt att kunna decentraliseras till i första hand lokala organ, men behovet av regional stabspersonal torde därvid komma att omprövas. En omlokalisering av distriktskontoret måste med nuvarande distriktsindelning begränsas till östra teledistriktet. Statskontoret förordar att östra distriktskontoret f n inte omlokaliseras.

Östra radio-fjärrnätskontoret har av statskontoret föreslagits inte böra komma i fråga för en omlokalisering främst med hänsyn till rådande funktionssamband med driftcentralen m fl anläggningar i stockholmsom-

rådet. En förlängning av kontaktvägarna till det stora antalet objekt och fältorgan inom området anses inte kunna ske utan allvarliga konsekvenser för arbetets effektivitet och ekonomi.

Undersökningarna beträffande *byggnadsavdelningen* har visat att en omlokalisering av avdelningens byggnadskontor bör kunna ske utan väsentliga funktionella nackdelar för anläggningsverksamheten på längre sikt. Övergångsvisa svårigheter kan komma att uppstå beträffande rekryteringen av viss kvalificerad personal. Skulle en omlokalisering genomföras för byggnadsavdelningen torde man företrädesvis böra välja en ort med goda kommunikationer och belägen i Mellansverige. Tyngdpunkten av avdelningens verksamhet kommer inom överskådlig tid att ligga inom denna del av landet.

Televerket har i sitt remissyttrande i anledning av statskontorets undersökningsrapport i huvudsak anslutit sig till de synpunkter och förslag som lagts fram av utredningsmännen. Också televerkets centrala företagsnämnd samt företagsnämnderna vid centralförvaltningen respektive byggnadsavdelningen ansluter sig i stort till förslagen även om man önskat en mer ingående belysning i detta sammanhang av personalaspekterna. Byggnadsavdelningens företagsnämnd anser dessutom att underlaget för en bedömning i lokaliseringsfrågan är alltför bristfälligt och att tidpunkten för ett beslut om omlokalisering av avdelningen är mindre lämplig.

Delegationen

Delegationen har kommit till den uppfattningen att den organisationsöversyn som nu inletts vid televerket kommer att radikalt påverka centralförvaltningens organisation och personalbehov. Det finns således anledning anta att televerkets centralförvaltning, som f n uppgår till närmare 2 900 anställda, genom omorganisationen skulle kunna nedbringas till kanske hälften. Detta skulle ske dels genom rationaliseringar, dels genom delegering till regionala och lokala organ. Omställningen kan beräknas kräva återstoden av 1970-talet.

Enligt delegationens uppfattning vore det olämpligt att genomföra en omlokalisering samtidigt som en så väsentlig omorganisation pågår. Dessutom kan den i anledning av omorganisationen erforderliga personalavvecklingen inte ske lika smidigt för personalen på någon annan ort än Stockholm. Mot denna bakgrund anser sig delegationen inte vilja aktualisera en omlokalisering av televerkets centralförvaltning.

Televerket har i dag betydande kontakter på utvecklingssidan med Telefon AB LM Ericsson och med det av verket hälftenägda ELLEMTEL Utvecklings Aktiebolag. Dessa kontakter torde snarast öka i relativ betydelse för en nedbantad centralförvaltning. Såvitt nu kan bedömas torde det därför även på sikt vara svårt att omlokalisera centralförvaltningen.

Av statskontorets kartläggning har framgått att inga väsentliga hinder finns mot en utbrytning ur centralförvaltningen av teleskolan och byggnadsavdelningens byggnadskontor. Även televerket och dess centrala företagsnämnd har i huvudsak anslutit sig till denna bedömning. Vi delar denna uppfattning och föreslår därför att teleskolan och byggnadskonto-

ret omlokaliseras. När det gäller teleskolan kan det bli aktuellt att inrätta ytterligare tjänster för heltidslärare som ersättning för nuvarande deltidslärare samt att i Stockholm bibehålla vissa kurser.

Delegationen beräknar att det antal anställda som berörs av en omlokalisering är ca 180 på byggnadskontoret och ca 70 vid teleskolan.

Statens Järnvägar

De organisatoriska och funktionella förhållandena vid statens järnvägar (SJ) har på uppdrag av delegationen kartlagts av statskontoret.

SJ:s uppgift är att under krav på realekonomisk kostnadstäckning och förräntning av det bokförda statskapitalet driva järnvägs-, färje- och biltrafik samt därmed sammanhängande rörelse.

SJ får enligt de trafikpolitiska riktlinjerna ersättning för underskott på vissa trafiksvaga järnvägslinjer. En minimering av driftunderskottet och därmed av behovet av ersättning ingår i målsättningen.

SJ:s personal uppgick 1970/71 till totalt 45 900 personer. Av dessa tillhörde 2 100 centralförvaltningen varav 1 800 (motsv knappt 4 % av totala antalet anställda) med placering i Stockholm. Av dessa är ca 280 55 år eller äldre. Personalkostnaderna utgjorde 1970/71 totalt 1 998 milj. kr. Intäkterna samma budgetår var 2 449,3 milj. kr. innefattande bl a godstrafik 1 364,4 milj. kr., persontrafik 600,3 milj. kr. och busstrafik 152,5 milj. kr. Personalkostnaderna motsvarar m a o drygt 80 % av totalintäkterna.

Nuvarande lokaler omfattar totalt 49,279 m^2. Av dessa är 40,195 m^2 kontorslokaler.

SJ äger direkt eller indirekt ca 80 aktiebolag och ekonomiska föreningar till hälften eller mer.

SJ:s organisation är indelad i tre huvudnivåer under verksledningen (styrelsen/chefen för SJ) nämligen central, regional och lokal organisation.

Direkt under chefen för SJ lyder åtta centrala avdelningar, vilka tillsammans utgör SJ:s centralförvaltning:

- driftavdelningen (regionalt 11 driftdistrikt)
- kommersiella avdelningen
- banavdelningen (regionalt 11 bandistrikt)
- maskinavdelningen (regionalt 7 huvudverkstäder)
- ekonomiavdelningen (regionalt 4 huvudförråd)
- administrativa avdelningen
- juridiska avdelningen
- utvecklingsavdelningen

Inom SJ pågår en successiv genomgång av centralförvaltningen i syfte att ytterligare inrikta dennas arbete på övergripande samordning och planering. Det är enligt SJ möjligt att personalbehovet vid centralförvaltningen som ett resultat av genomgången kan komma att minska avsevärt, bl a med hjälp av ökad decentralisering genom delegering av arbetsuppgifter till distrikten, köp av tjänster etc. Översynen är inriktad på att förstärka samverkan mellan de till sin karaktär centrala enheterna vilket

även kan innebära ökad centralisering av vissa funktioner. Trafikledningen har nämnts som en funktion som successivt bör centraliseras. Genomgången beräknas vara klar senhösten 1972.

Vid statskontorets kartläggning av organisatoriska och funktionella förhållanden inom SJ:s centralförvaltning har konstaterats att marknadsföringsfunktionen torde vara den som är mest känslig för störningar vid en omlokalisering. Av särskild betydelse för SJ har angetts vara möjligheterna att genom personliga kundkontakter tillfredsställa behovet av löpande information om i första hand de större företagens transportbehov. Tillgången på marknadsinformation anses i många fall vara avgörande för SJ:s förmåga att hävda sig i konkurrensen med andra transportföretag. En stor del av SJ:s största kunder är idag lokaliserade i Stockholm och de flesta större transportköparna besöker tämligen regelbundet Stockholm i olika ärenden. Detta gör att SJ:s möjligheter att upprätthålla personliga kontakter med kunderna är särskilt gynnsamma med nuvarande lokalisering av centralförvaltningen.

I centralförvaltningens totala kontaktmönster avser enligt KOMM 71 48 % av hela antalet personkontakthändelser (= alla kontakttillfällen vid vilka en befattningshavare vid SJ:s centralförvaltning varit närvarande) samröre med kontrahenter hemmahörande i stockholmsområdet. Medianvärdet för hela KOMM 71-materialet är 71 % och undre kvartilen 63 %. I fråga om kontaktstruktur uppvisar SJ en hög andel orienterings- och planeringskontakter främst inom maskinavdelningen och kommersiella avdelningen. Kontakterna med distriktskontoret i Stockholm har varit betydligt flera än med övriga distrikt bl a beroende på hög trafikintensitet och en omfattande utbyggnad av lokaltrafiken.

De transporttjänster SJ producerar kräver samarbete mellan olika enheter inom centralförvaltningen, i första hand mellan kommersiella avdelningen och driftavdelningen. För att uppnå god samordning bör enligt statskontorets redogörelse dessa samband som regel upprätthållas genom direkta personliga kontakter. Detta framgår bl a av en särskild undersökning av det interna kontaktmönstret. Undersökningen pekade på nära arbetssamband också mellan andra avdelningar och ofta även internt inom avdelningarna. En hög andel av kontakterna var av sådant slag att de inte utan svårigheter skulle kunna ersättas med telefonsamtal eller enkla beslutsregler.

Beträffande det framtida personalbehovet räknar SJ som nämnts med en minskning av antalet anställda vid centralförvaltningen. Någon enkät för att fastställa personalens inställning till en flyttning har ej gjorts vid SJ. En grov uppskattning gjord av avdelningscheferna har visat på en förväntad personalavgång som följd av omlokaliseringsbeslut av ca 30 %. SJ:s krav på en lokal arbetsmarknad hänför sig främst till rekrytering av biträdespersonal, medan chefer och handläggande personal vanligen rekryteras från den egna distriktsorganisationen.

Centralförvaltningens framtida lokalbehov bör bl a som följd av pågående genomgång av arbetsuppgifterna minska jämfört med dagsläget. Särskilda kostnader kan uppstå vid en flyttning av datacentral och telefonväxel. Med hänsyn till uppbyggnaden av nätet för data- och teleöverföring blir kostnaderna mycket beroende av val av lokaliseringsort.

I skrivelse till delegationen har *chefen för SJ* betonat de företagsekonomiska bedömningar som affärsverken måste göra vid ställningstagande till lokaliseringsfrågor. Enligt SJ bör därför vid lokaliseringspolitiskt motiverade avvikelser från företagsekonomiska bedömningar särskild ersättning aktualiseras.

SJ har i detta sammanhang utrett frågan om en flyttnings ekonomiska konsekvenser. I en kostnadskalkyl har man diskonterat uppskattade kostnadsökningar till kapitalvärden år 1975 vid en räntefot av 7 %.

Kalkylen har resulterat i kapitalvärden för direkta kostnader (lokaler, flyttning etc) på 150 milj. kr., för intäktsbortfall (vagnslaster) på 720 milj. kr. och för effektivitetsminskning på 320 milj. kr. Fördelarna, samlad organisation i samma byggnad m m, har uppskattats till 120 milj. kr. Detta motsvarar ett totalt kapitalvärde 1975 på nettokostnaderna av 1 070 milj. kr.

SJ:s centrala företagsnämnd har i sitt yttrande anslutit sig till de av chefen för SJ anförda synpunkterna. Nämnden tar även upp de personalproblem som kan uppstå vid en flyttning och uttrycker ett önskemål om en undersökning inom centralförvaltningen av attityder och familjesociala förhållanden.

I sin skrivelse framhåller nämnden också att hänsyn måste tas till de ökade kostnaderna för landsvägstransporter, väghållning, olyckor, miljövård etc som kan bli följden om en del av trafikmängden avleds från SJ.

Delegationen

Statskontoret har i sin utredning konstaterat att organisatoriska och funktionella förhållanden inte talar mot en total omlokalisering av SJ. Utredningen pekar emellertid på behovet av särskilda åtgärder för att upprätthålla marknadskontakterna i Stockholm.

SJ har först anfört att ytterligare decentralisering och administrativ rationalisering under de närmaste åren kommer att väsentligt minska den personal som f n är verksam i centralförvaltningen (ca 1 800 anställda). En omlokalisering skulle motverka dessa strävanden.

Vidare har SJ som skäl mot en omlokalisering anfört de stora kostnaderna som denna skulle medföra. SJ har beräknat dessa till inemot 1,1 miljard kr. Härav skulle 150 milj. kr. vara direkta kostnader för omflyttningen, 720 milj. kr. den kapitaliserade kostnaden för minskade fraktintäkter till följd av försämrad marknadskontakt och 320 milj. kr. kostnader för effektivitetsminskning. Mot detta ställs vissa effektivitetsvinster till ett uppskattat värde av 120 milj. kr.

Delegationen har för sin del – i likhet med statskontoret – funnit att en omlokalisering vore möjlig ur organisatoriska och funktionella synpunkter. Den försämring av marknadskontakterna som skulle uppstå vid en omlokalisering, ett förhållande som åberopats av såväl SJ som statskontoret, borde kunna i huvudsak mötas bl a genom en annan organisation av marknadsföringsfunktionen, t ex genom att ett särskilt marknadsföringskontor inrättades i Stockholm.

De av SJ uppgivna kostnaderna för en omlokalisering, ca 1,1 miljarder kr. eller 600 000 kr. per omlokaliserat sysselsättningstillfälle, överstiger

enligt delegationens mening den nivå som kan anses acceptabel i detta sammanhang. De av SJ beräknade kostnaderna torde dock knappast utan vidare kunna accepteras. Beräkningen t ex av minskade godstrafikintäkter bygger på att den årliga ökningen av godsvolymen genom försämrad marknadskontakt skulle nedgå från 3 1/2 % till 2 1/2 %. Något underlag för denna bedömning har inte redovisats. Även om SJ:s antagande vore riktigt måste konsekvenserna av en omlokalisering radikalt kunna begränsas genom nyss angivna satsning på marknadsföringsfunktionen. En liknande osäkerhet gäller för beräkningen av kostnaderna för ev effektivitetsminskning.

Även om SJ:s kalkyler således är långt ifrån invändningsfria torde det vara svårt att presentera säkrare kostnadsberäkningar. Delegationen finner det dock troligt att kostnaderna för en omlokalisering av SJ är väsentligt lägre än som angivits av verket. Delegationen anser likväl sannolikt att det här är fråga om så stora belopp att kostnadsaspekten måste anses utgöra ett väsentligt återhållande moment inför ett beslut om omlokalisering av SJ.

Ett förhållande som i detta sammanhang enligt delegationen bör tillmätas stor vikt är den allmänna transportpolitiska situation i vilken SJ f n befinner sig. Oklarhet råder om järnvägarnas roll i den regionala trafikplanering som f n pågår. Vidare är utvecklingen av konkurrensförhållanden mellan järnvägs- och landsvägstransporter också oklar. F n kan dock konstateras att järnvägarna har betydande svårigheter att hävda sig och att det krävs energiska insatser från hela SJ:s organisation för att bemästra existerande och förutsebara problem. Beslut om omlokalisering av SJ skulle kräva att en stor del av organisationens insatser fick avdelas för att genomföra omlokaliseringen, vilket skulle negativt påverka insatserna i övrigt.

Sammanfattningsvis har delegationen kommit till den uppfattningen att en omlokalisering av SJ inte bör aktualiseras. Delegationen anser det emellertid vara av synnerlig betydelse att ansträngningarna att delegera arbetsuppgifter från centralförvaltningen till lägre nivå drivs med kraft och skyndsamhet.

Statens vägverk

De organisatoriska och funktionella förhållandena vid vägverket har på uppdrag av delegationen kartlagts av statskontoret.

Statens vägverk är central förvaltningsmyndighet för vägväsendet.

Verket svarar för den allmänna väghållning som åligger staten, dvs för byggande och drift av vägar på landsbygden. Inom tätort sköts den allmänna väghållningen av kommun under inseende av vägverket. Vidare handlägger verket ärenden om enskilda vägar samt utövar viss tillsyn över enskilda järnvägar, spårvägar och tunnelbanor.

Statens vägverk är den sammanfattande benämningen på verkets centrala, regionala och lokala organisation. Totalt har statens vägverk ca 12 500 anställda. Delegationens överväganden berör endast verkets centralförvaltning i Stockholm, som har ca 700 anställda.

Centralförvaltningen är under generaldirektören indelad i driftavdel-

ning, byggnadsavdelning, teknisk avdelning, ekonomiavdelning och administrativ avdelning. Dessutom finns en revisionssektion.

Statskontoret har på uppdrag av delegationen kartlagt organisatoriska och funktionella förutsättningar för lokalisering av vägverkets centralförvaltning utanför Storstockholm. Statskontoret har ansett att den mest betydelsefulla faktorn i kartläggningen är samband och beroenden mellan olika aktiviteter inom vägverket och gentemot omvärlden.

Enligt KOMM 71 fördelar sig centralförvaltningens externa personkontakter ungefär jämnt mellan Stockholm och övriga Sverige. Centralförvaltningens kontaktmönster präglas starkt av sambandet med vägförvaltningar och byggnadsdistrikt. Dessa kontaktrelationer omfattar enligt KOMM 71 43 % av hela antalet, varav 9 % avser vägverkets regionala och lokala organ i Stockholm. Vägverkets personkontakter är för övrigt mycket spridda.

Statskontoret anser sammanfattningsvis att vägverkets kontaktrelationer i stockholmsområdet inte utgör avgörande skäl mot en omlokalisering.

Vad beträffar möjligheterna att omlokalisera delar av vägverkets centralförvaltning anser statskontoret att analysen av funktionssamband och arbetsprocesser visat att de viktigare sambanden berör praktiskt taget hela centralförvaltningen. Enligt statskontorets mening är en delning av centralförvaltningen ur organisatorisk synpunkt ett klart sämre alternativ än en utflyttning av hela centralförvaltningen.

Vägverket framhåller att centralförvaltningens personkontakter vid en omlokalisering kommer att utsättas för störningar. Verket bedömer att kostnaderna för dessa störningar blir av samma storleksordning som för övriga verk med regional organisation och likartad riksomfattande verksamhet.

Vägverket anser – i likhet med statskontoret – att departmentens arbete skulle försvåras vid en omlokalisering och att detta skulle leda till behov av ökningar av departementens personal. Risk för dubbelt planeringsarbete föreligger enligt vägverket om den nära kontakten med den sakplanerande myndigheten försvinner och en uppluckring sker i den traditionella ansvarsfördelningen mellan statsmakterna och myndigheterna.

Vägverket anser att det krävs mer ingående funktionella och organisatoriska analyser och överväganden i fråga om de statliga myndigheternas lokalisering. Det krävs överväganden bl a om formerna för samverkan mellan departement och myndigheter och en samordnad översyn av hela förvaltningsapparaten där funktionella i stället för totala decentraliseringsmöjligheter undersöks.

Verket framhåller att det bedriver interna utredningar som kan leda till förbättrade förutsättningar för ytterligare decentralisering av arbetsuppgifter från centralförvaltningen till de regionala enheterna. Decentraliseringsmöjligheterna bör undersökas helt oberoende av var en eventuellt minskad centralförvaltning bör ligga. En bedömning av lokaliseringsort kan göras först när utredningen föreligger färdig. Framför allt för att undvika att en omlokalisering för lång tid framöver förhindrar en rationell ändring av verkets organisation föreslår vägverket att beslut inte

fattas om ändrad lokalisering av verkets centralförvaltning förrän överväganden skett om verkets framtida organisation.

Delegationen

Statskontoret har vid sin kartläggning inte funnit några avgörande skäl mot en total omlokalisering av vägverket. Delegationen ansluter sig till denna bedömning.

Vägverket har anfört att en omlokalisering av verket skulle medföra en uppluckring av den traditionella arbets- och ansvarsfördelningen mellan statsmakterna och verket. Delegationen har inte haft anledning att närmare pröva den nuvarande kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t och vägverket. Det finns emellertid enligt delegationen inga sakliga skäl för att en omlokalisering i sig skulle medföra en kompetensförskjutning i den ena eller andra riktningen. Det av vägverket framförda argumentet synes därför inte behöva tillmätas betydelse vid ett ställningstagande till vägverkets framtida lokalisering.

Delegationen föreslår således att vägverket omlokaliseras.

I detta sammanhang vill delegationen understryka vikten av att verket, oberoende av eventuellt beslut om omlokalisering, fortsätter sina pågående överväganden om ytterligare delegering av verkets arbetsuppgifter. Antalet anställda vid verket uppgår f n till ca 700 men detta antal kan alltså genom delegering komma att bli lägre vid tidpunkten för omlokaliseringen.

Statens trafiksäkerhetsverk

Trafiksäkerhetsverket är central myndighet för uppgifter rörande trafikreglering, fordonskontroll och förarutbildning samt allmänt trafiksäkerhetsarbete och information i trafiksäkerhetsfrågor. Verket kommer enligt statsmakternas beslut (prop. 1969:30, SU 1969:42, rskr 1969:136 och prop. 1971:65, TU 1971:12, rskr 1971:209) att – när omläggning till maskinella register är slutförd – bli ansvarig myndighet för de nya centrala bil- och körkortsregistren med beräknat ca 50 resp. 20 anställda. Omläggningen beräknas ske under år 1973. Registerenheterna avses komma att förläggas till Örebro.

Trafiksäkerhetsverket leds av en styrelse. Verkets centrala organisation omfattar fyra byråer, nämligen trafik- och informationsbyrån, fordonsbyrån, körkortsbyrån och kanslibyrån. För förarprov, fordonsbesiktning m m finns en regional organisation med sju distrikt.

Som ett led i uppgiften att samordna trafiksäkerhetsarbetet har verket inrättat en planeringsnämnd och en rådgivande delegation. I dessa ingår företrädare för olika intressenter på trafiksäkerhetsområdet.

Antalet anställda vid den centrala förvaltningen under 1971/72 är bortåt 100. Antalet anställda vid registerenheterna beräknas komma att uppgå till ca 70.

För den centrala förvaltningen disponerar verket förutom kontorslokaler i Solna även särskilda besiktningslokaler i Hägersten samt en provbana i Strängnäs.

I samordnings- och informationsverksamheten samarbetar trafiksäkerhetsverket med bl a statens vägverk, kommunala väghållare, Svenska kommunförbundet, rikspolisstyrelsen, skolöverstyrelsen, socialstyrelsen, AB Svensk Bilprovning, motororganisationerna, bransch- och yrkesorganisationer, NTF, Sveriges Radio, Allmänna Förlaget och olika reklambyråer. I verksamheten för fordonskontroll har verket nära kontakt med bl a tillverkare/generalagenter, motorbranschens företrädare och AB Svensk Bilprovning.

Trafiksäkerhetsverket har i yttrande, som verkets företagsnämnd anslutit sig till, framhållit att en utlokalisering inte skulle innebära några oöverstigliga hinder men medföra så stora nackdelar för verksamheten både ur effektivitetssynpunkt och ur ekonomisk synpunkt att det inte kan vara försvarligt att genomföra en sådan.

En av ledamöterna i verkets styrelse har emellertid i ett till verkets remissvar fogat särskilt yttrande framhållit att en utlokalisering till ort i Mellansverige bör vara fullt möjlig utan att effektiviteten behöver eftersättas.

Trafiksäkerhetsverket anger som skäl för sin uppfattning bl a att en utlokalisering kan beräknas medföra årliga merkostnader på ca en milj. kr. för ökade resor, förstärkning och dubblering av personal m m. Flertalet av de myndigheter, organisationer och företag som verket samarbetar med finns i Stockholm. Kontakterna med dessa kommer att försvåras efter en utlokalisering. Vid en utlokalisering torde en del av den handläggande specialistpersonalen lämna verket. Möjligheterna är små att rekrytera tillräckligt kvalificerad arbetskraft som ersättning för ett större bortfall av specialiserad personal.

Delegationen

Majoriteten av trafiksäkerhetsverkets styrelse har angett nackdelarna vara så stora ur effektivitetssynpunkt och ur ekonomisk synpunkt att det inte kan vara försvarligt att genomföra en utlokalisering. En ledamot i styrelsen har däremot ansett utlokalisering till ort i Mellansverige möjlig utan att effektiviteten behöver eftersättas.

De argument som förts fram av trafiksäkerhetsverket avser i första hand verkets vittförgrenade kontaktnät.

Enligt kommunikationsundersökningen, KOMM 71, avviker verkets kontaktmönster inte nämnvärt från normalvärdena för de undersökta myndigheterna. Det vittförgrenade kontaktnätet bekräftas dock av undersökningen. Man kan emellertid konstatera att redan fattade beslut om omlokalisering och de övriga förslag som delegationen nu framlägger innebär att flera av verkets kontaktytor får nya förläggningsorter. Delegationen kan inte finna att trafiksäkerhetsverkets kontakter om också detta verk omlokaliseras skulle försvåras i sådan grad att omlokalisering framstår som oförsvarlig. Beträffande det av verket anförda behovet av nära kontakter med Sveriges Radio och andra massmedia anser delegationen att dessa kontakter bör kunna upprätthållas till rimliga kostnader även vid en annan förläggningsort. Delegationen anser att den av verket angivna driftkostnadsfördyringen, ca 10 000 kr./anställd och år, är betydligt

överdriven. Delegationen har inte heller i övrigt funnit några avgörande skäl som talar mot en omlokalisering. Delegationen förordar således att trafiksäkerhetsverket omlokaliseras från storstockholmsområdet.

När det gäller typbesiktningsverksamheten som disponerar dels en typbesiktningsanläggning i Hägersten i Stockholm, dels provbanan vid Strängnäs, har delegationen prövat förutsättningarna för en särförläggning av fordonsbyråns typbesiktningssektion.

Delegationen har inte funnit att fördelarna av en lokalisering av typbesiktningssektionen till Strängnäs eller ev Hägersten uppväger nackdelarna av en splittring av verket. Delegationen förordar således att typbesiktningssektionen omlokaliseras med övriga delar av verket.

Bilregisterverksamheten är av sådan omfattning att kravet på samförläggning med återstoden av verkets centralförvaltning saknas.

Sjöfartsverket

Sjöfartsverket är central förvaltningsmyndighet för ärenden som rör sjöfarten i den mån handläggningen ej ankommer på annan myndighet. Verksamhet bedrivs med inriktning huvudsakligen på handelssjöfarten.

Vid verkets centralförvaltning finns ca 290 anställda.

Riksdagen beslutade 1971 att sjöfartsverket skulle omlokaliseras till Norrköping. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 skall omlokaliseringen planeras äga rum under oktober och november 1975.

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) har till uppgift att inhämta tillförlitlig kännedom om Sveriges meteorologi och hydrologi samt att delta i det internationella samarbetet på dessa områden.

I institutets uppgifter ingår bl a att anordna och övervaka meteorologiska och hydrologiska observationer och mätningar inom landet och att bearbeta insamlat material. Vidare handhar institutet den allmänna väderlekstjänsten, stormvarningstjänsten och kustistjänsten samt den civila flygväderlekstjänsten. Institutet utför undersökningar och utredningar på uppdrag av myndighet eller enskild. Vid institutet finns ca 400 anställda.

Riksdagen beslutade 1971 att SMHI skall omlokaliseras till Norrköping. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 skall flyttningen planeras äga rum under första halvåret 1975.

Luftfartsverket

Luftfartsverket har till uppgift att svara för den civila luftfartens markorganisation, i den mån denna ankommer på staten och ej anförtrotts annan statlig myndighet, samt handlägger ärenden om den civila luftfarten.

Verket driver och förvaltar statens flygplatser för civil luftfart och därmed sammanhängande rörelse. Vidare har verket överinseendet över flygsäkerheten för den civila luftfarten. Antalet anställda vid verkets centralförvaltning uppgår till drygt 300 personer.

Riksdagen beslutade 1971 att luftfartsverket skulle omlokaliseras till Norrköping. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 skall omlokaliseringen planeras äga rum under oktober och november 1976.

Statens väg- och trafikinstitut

Statens väg- och trafikinstitut svarar för forsknings- och utvecklingsverksamhet avseende vägar, vägtrafik och vägtrafiksäkerhet i den mån sådana uppgifter inte ankommer på annan statlig myndighet. Institutet har ca 150 anställda.

Riksdagen beslutade 1971 att väg- och trafikinstitutet skall förläggas till Linköping. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 planeras omlokaliseringen ske under åren 1975–1976.

Statens geotekniska institut

Statens geotekniska institut handlägger geotekniska ärenden i den mån handläggningen av dessa inte ankommer på annan statlig myndighet. I institutets uppgifter ingår bl a att bedriva forskning samt utföra vetenskapliga undersökningar och praktiska försök, att bearbeta och när det anses lämpligt offentliggöra resultat som erhålls vid verksamheten, att utprova nya metoder för markförstärkning och att biträda statliga och kommunala myndigheter samt enskilda med geotekniska undersökningar och utredningar. Vid institutet finns ca 80 anställda.

Riksdagen beslutade 1971 att geotekniska institutet skulle omlokaliseras till Linköping. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 planeras omlokaliseringen ske under åren 1975–1976.

Transportnämnden

Transportnämnden är central myndighet för planläggning av den civila transportregleringsverksamheten vid krig eller krigsfara. Beredskapsplanläggningen i fråga om landsvägstransporter ankommer på nämnden som även har att genomföra av Kungl. Maj:t beslutad drivmedelsransonering. Nämnden meddelar vidare tillstånd för internationella landsvägstransporter, fastställer rikets indelning i lokalområden för beställningstrafik för godsbefordran m m, fastställer allmänna grunder för uppställning av taxor för yrkesmässig trafik samt utdelar statsbidrag för olönsam busstrafik på landsbygden.

Transportnämndens verksamhet leds av en nämnd. Till nämnden är knuten en rådgivande delegation. Hos nämnden finns vidare ett kansli som omfattar dels en sektion för beredskapsärenden och dels en sektion för yrkestrafikärenden och administrativa ärenden. Antalet anställda under 1971/72 är 15.

Nämndens ordförande ingår i försvarsrådet och totalförsvarets chefsnämnd.

I planläggningen för olika beredskapsändamål samarbetar nämnden med försvardepartementet och kommunikationsdepartementet, försvarsstaben, överstyrelsen för ekonomiskt försvar och de olika transportver-

ken samt i viss mån även med transportföretag och branschorganisationer. Kontakter sker ofta genom sammanträden i olika arbetsgrupper. Ett skäl härför är att en stor del av det material som behandlas är sekretessbelagt. Om en drivmedelsransonering blir aktuell kan kontakterna med regeringen och överstyrelsen för ekonomiskt försvar bli mycket omfattande och kräva personliga sammanträffanden med mycket kort varsel. Kontakter kan även krävas med olika intresseorganisationer för drivmedelskonsumenterna.

I verksamheten avseende yrkestrafiken har nämnden kontakter med kommunikationsdepartementet och utrikesdepartementet. Det gäller väsentligen förhandlingar om olika regleringar av de internationella landsvägstransporterna. De dominerande kontakterna gäller dock de lastbilsföretag som söker tillstånd för internationella transporter.

Transportnämnden har i yttrande som godkänts av personalen anfört att en omlokalisering inte är rimlig med hänsyn till storleken av de olägenheter och kostnader som förutses i samband härmed. De olägenheter som anförs avser främst nämndens kontakter i olika beredskapsfrågor.

Delegationen

Vid sin bedömning av nämndens framtida lokalisering har delegationen ansett att av nämndens två huvuduppgifter beredskapsuppgiften bör vara den avgörande. Vidare har delegationen beaktat att nämndens uppgifter som drivmedelsransoneringsmyndighet kan aktualiseras även i situationer som inte innebär krig eller krigsfara för Sverige eller dess omedelbara omvärld. I en akut ransoneringssituation torde det vara en fördel för statsmakterna att ha omedelbar tillgång till nämndens expertis.

Delegationen har samrått med försvarsdepartementets samordningsavdelning. Därvid har bl a framhållits att transportnämnden ensam representerar hela transportsektorn i försvarsrådet. I beredskapslägen har nämnden vissa transportledande uppgifter.

En omlokalisering av transportnämnden med endast 15 anställda skulle få en begränsad lokaliseringspolitisk effekt. Denna kan inte anses uppväga de nyss angivna nackdelarna av en omlokalisering.

Delegationen förordar således att transportnämnden även i fortsättningen förblir lokaliserad till stockholmsområdet.

Kammarkollegiet

Kammarkollegiet är central förvaltningsmyndighet för ärenden som är av fastighets- eller kameralrättslig natur eller angår vissa allmänna intressen eller avser kyrklig egendom. Kollegiet är dessutom bevakningsmyndighet för civila myndigheter i fråga om fordran, som tillkommer staten, och granskningsmyndighet i fråga om stämpelskatt, arvsskatt och gåvoskatt.

Enligt beslut av årets riksdag (prop. 1972:32, FiU 1972:20, rskr 1972:119) skall till kammarkollegiet föras över de uppgifter som f n handläggs inom statskontorets fondbyrå.

Kammarkollegiet har i yttrande till delegationen närmare redogjort för verkningarna av en omlokalisering av kollegiet utan att uttala sig för eller

emot en omlokalisering. Lokalföreningen av jurist- och samhällsvetareförbundet avstyrker däremot en omlokalisering.

Delegationen

Delegationen anförde i yttrande över förslag av utredningen om kammarkollegiets uppgifter och organisation (Fi stencil 1971:16) att huvuddelen av kollegiet inte skulle komma att få sådana kontakter med till Storstockholm förlagd verksamhet att kollegiet oundgängligen borde vara lokaliserat till Stockholm. Riksdagen har numera beslutat att överföra statskontorets fondbyrå – med dess i huvudsak regionala uppgifter (redovisningscentral och revisionskontor) – till kammarkollegiet. Vidare kvarstår att bl a den fondförvaltande verksamheten har en stark stockholmsanknytning. Vid en avvägning mellan de regionalpolitiska vinsterna av en omlokalisering av kammarkollegiet, exkl de rent regionala funktionerna, och de nackdelar som skulle följa för verksamheten har delegationen stannat för att förorda att kammarkollegiet inte omlokaliseras.

Statskontoret

Statskontoret är central förvaltningsmyndighet för rationaliseringsverksamheten inom statsförvaltningen i den mån sådan verksamhet inte ankommer på annan myndighet. Verket svarar vidare för samordning av anskaffning och utnyttjande av datamaskiner inom statsförvaltningen. Statskontoret är chefsmyndighet för datamaskincentralen för administrativ databehandling (DAFA).

Statskontoret leds av en styrelse. Enligt en organisation som tillämpas försöksvis finns inom statskontoret fem enheter, nämligen en utredningsenhet, en utbildningsenhet, en planeringsenhet, en dataadministrativ enhet och en administrativ enhet. Härutöver finns f n en fondbyrå, som enligt beslut av årets riksdag (prop. 1972:32, FiU 1972:20, rskr 1972:119) skall föras över till kammarkollegiet.

Antalet anställda under 1971/72 motsvarar 304 helårsbefattningar med heltidstjänstgöring. Härav avser 48 fondbyrån.

Statskontoret har kontakter med i princip hela den övriga statsförvaltningen. Därutöver har verket kontakter med bl a Statskonsult AB, andra utomstående konsulter samt olika universitetsinstitutioner.

Utredningsenheten är den största av verkets enheter och har omkring hälften av personalen vid statskontoret bortsett från fondbyrån. Enheten indelas i ett varierande antal tillfälliga grupper som knyts till och anpassas till förekommande projekt i utredningsverksamheten. Den sammanhållna stora utredningsenheten avses underlätta bl a kommunikationer och erfarenhetsutbyte mellan olika delar av verksamheten, sammanlagt av lämpliga projektgrupper, fördelning av uppdrag och arbetsuppgifter samt utnyttjande av specialister i flera projekt över hela utredningsverksamheten.

Utbildningsenheten, planeringsenheten och administrativa enheten har till stor del service- och stöduppgifter för utredningsverksamhetens projektorganisation. Detta gäller i viss mån även dataadministrativa enheten.

Statskontoret har i yttrande sammanfattningsvis föreslagit att frågan

om att omlokalisera en del av statskontoret inte aktualiseras nu, utan att den prövas först då förvaltningsstrukturen inom landet funnit sin nya form sedan omlokaliseringsfrågorna i huvudsak avgjorts.

Företagsnämnden har i yttrande till statskontoret uttalat att den ansluter sig till uppfattningen att ett avskiljande av en del av organisationen för placering på annan ort skulle kunna medföra negativa konsekvenser för verksamheten.

Delegationen

Delegationen uttalade i sitt första betänkande att verksamhet som har anknytning till i stort sett hela den övriga statliga förvaltningen och inte är av rutinbetonad karaktär inte utan avsevärda olägenheter i sin helhet kan flyttas utanför storstockholmsområdet. Bland myndigheter som bedriver sådan verksamhet nämndes statskontoret. Delegationen har i denna etapp prövat möjligheterna att omlokalisera delar av statskontoret.

Delegationen har inte funnit att någon enskild enhet vid statskontoret har sådana uppgifter att en partiell omlokalisering bör aktualiseras. När det gäller utredningsenheten – som är den största enheten med ca 170 anställda – innebär dess projektinriktade arbetsformer att en partiell omlokalisering av delar av denna enhet är olämplig. Delegationen vill således föreslå att statskontoret i sin helhet förblir i stockholmsområdet. Delegationen vill emellertid framhålla att när de nu beslutade och föreslagna omlokaliseringarna genomförts kan det vara lämpligt att på nytt ta upp frågan om att omlokalisera en del av statskontoret.

Mynt- och justeringsverket

Mynt- och justeringsverket är central förvaltningsmyndighet med uppgift att tillverka mynt och medaljer, handha kontrollen av ädelmetallarbeten, verkställa probering av ädelmetaller och bestämning av vikt fin metall, leda justeringsväsendet samt handlägga ärenden om mått och vikt samt utföra justeringar. Verket har 125 anställda.

1971 års riksdag (prop. 1971:164 och 165, NU 1971:49 och 50, rskr 1971:355 och 356) har beslutat att de uppgifter som f n ankommer på avdelningarna för mått och vikt resp ädelmetallkontroll skall föras över till statens provningsanstalt den 1 juli 1972. Riksdagen beslutade vidare att övriga delar av verket, dvs. mynt- och medaljtillverkningen, motsvarande ca 50 anställda, skall omlokaliseras till Eskilstuna. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 skall omlokaliseringen planeras äga rum under juli månad 1974.

1972 års riksdag (prop. 1972:32, SkU 1972:24, rskr 1972:120) har beslutat att verket – sedan avdelningarna för mått och vikt samt för kontroll av ädelmetallarbeten avskilts – skall benämnas myntverket.

Generaltullstyrelsen

Generaltullstyrelsen utövar den centrala ledningen av tullverket, som har till huvuduppgift att debitera, uppbära och redovisa tull samt vissa skat-

ter och andra avgifter. Verket har vidare uppsikt över trafiken till och från utlandet och fullgör i samband därmed vissa kontroll- och övervakningsuppgifter. Därjämte har verket hand om oljebekämpningen till sjöss och i kustvatten. Inom ramen för tullverkets uppgifter åligger det generaltullstyrelsen bl a att övervaka och granska uppbörden och redovisningen av avgifter. Styrelsen meddelar vidare anvisningar och upplysningar i fråga om tillämpningen av tulltaxeförordningen och tulltaxan samt svarar för utbildning av tullpersonal.

Inom generaltullstyrelsen finns två avdelningar, nämligen en driftavdelning och en tulltaxeringsavdelning. Vid sidan av avdelningarna finns en kanslibyrå och en ekonomibyrå. Antalet anställda vid generaltullstyrelsen under 1971/72 är ca 315.

Generaltullstyrelsen förbereder f n en ändring av tullverkets distriktsorganisation. Antalet myndigheter som är direkt underställda styrelsen avses minska från drygt 50 till sex genom utbyggnad av regionala ledningsorgan. Dessa får resurser att överta vissa beslutsfunktioner från styrelsen. Styrelsens verksamhet avses komma att mer än hittills inriktas på lednings-, planerings- och utredningsfunktioner och internationella uppgifter. En viss minskning av styrelsens personal kan förutses i samband med omorganisationen vid i övrigt oförändrade uppgifter för tullverket.

Generaltullstyrelsen har vitt förgrenade kontakter med den centrala statsförvaltningen. Kontakterna hänför sig dels till styrelsens funktion som utredningsorgan åt och i samverkan med olika departement och centrala myndigheter och dels till dess uppgifter som chefsmyndighet för en regional och lokal förvaltningsorganisation. Styrelsen har även omfattande kontakter med branschorganisationer i olika tull- och handelsfrågor.

Utbildning av tullpersonal bedrivs vid en tullskola i Stockholm. Flertalet av lärarna vid tullskolan utgörs av tjänstemän vid styrelsen. En stor del av lärarna utgörs även av tjänstemän vid de lokala tullmyndigheterna i Stockholm.

De interna sambanden inom generaltullstyrelsen och behoven av kontakter mellan styrelsens olika byråer är omfattande. Det hänger till stor del samman med att olika enheter arbetar med samma material i form av tullsedlar, importfakturor och varuanmälningar.

Frågan om ett avskiljande av revisionsbyråns statistiska sektion har behandlats vid flera tillfällen och senast i en utredning inom styrelsen år 1971. Sektionen har dock vissa samband med andra enheter inom styrelsen. Sambanden gäller dock inte sektionens stansningsenhet som omfattar 30–40 anställda.

Generaltullstyrelsen har i yttrande med instämmande av företagsnämnden framhållit vissa negativa verkningar och olägenheter av omlokalisering helt eller delvis av styrelsen.

En utflyttning från Stockholm skulle mycket negativt påverka styrelsens möjligheter att i kontakt med departement, centrala myndigheter och branschorganisationer fullgöra sina uppgifter i fråga om utformning av författningar m m samt förberedelser för och deltagande i överläggningar m m i internationella samarbetsorgan.

En utflyttning helt eller delvis av statistiska sektionen är vidare enligt styrelsen förenad med komplicerade tekniska samordningsproblem. Ett beslut om utflyttning bör därför föregås av kompletterande tekniska och organisatoriska undersökningar. Härvid bör även beaktas möjligheterna att decentralisera dataregistreringsarbete till regionala eller lokala organ i den planerade framtida organisationen.

Delegationen

Generaltullstyrelsen tillhör de myndigheter om vilka delegationen i sitt första betänkande uttalade att underlag inte fanns för ett ställningstagande i lokaliseringsfrågan. Vid den mera ingående prövning som nu skett har det framkommit att styrelsens kontakter med departement, branschorganisationer m fl liksom styrelsens internationella kontakter är omfattande. Vidare har framkommit att styrelsen – bl a för att på ett flexibelt sätt utnyttja sina resurser – är beroende av en stor tullmyndighet på orten. Mot denna bakgrund anser delegationen att en omlokalisering av styrelsen inte bör aktualiseras.

Under utredningsarbetet har klarlagts att vissa möjligheter finns att avskilja stansningsenheten vid revisionsbyråns statistiska sektion. Det har emellertid uppgetts att en sådan åtgärd reser flera tekniska och organisatoriska problem. Delegationen förordar att styrelsen får i uppdrag att undersöka möjligheterna att delegera eller eventuellt omlokalisera ifrågavarande dataregistreringsarbete.

Byggnadsstyrelsen

Byggnadsstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för ärenden om byggande för statens räkning och förvaltning av statliga fastigheter. Bland styrelsens främsta uppgifter ingår att anskaffa lokaler för statsmyndigheterna.

Inom styrelsen finns en administrativ byrå, en utredningsbyrå, en intendentsbyrå, en fastighetssektion, en utrikesbyrå, en ekonomibyrå, en kalkylsektion, en utvecklingsbyrå, två projekteringsbyråer och en byggnadsbyrå. Vidare finns fem regionala byggnadsförvaltningar som är förlagda i Lund, Göteborg, Stockholm, Uppsala och Umeå.

Antalet anställda under 1971/72 vid den centrala förvaltningen i Stockholm är ca 610. Det sammanlagda antalet tjänstemän är ca 840. Härutöver finns byggnads- och driftpersonal till ett antal av ca 700. Av dessa är ca 370 placerade i Stockholm.

Byggnadsstyrelsen har f n hand om ett lokalbestånd i statsägda fastigheter och hyrda lokaler som omfattar ca 4,8 milj. m^2 lägenhetsyta. Beståndet fördelas med ca 37 % på Stockholms län och ca 63 % på landet i övrigt. För de statsägda fastigheterna är den andel som kommer på Stockholms län ca 40 %. Under perioden 1971–1977 beräknas det totala lokalbeståndet öka med ca 1 milj. m^2.

Byggnadsstyrelsens verksamhet i fråga om fastighetsförvaltning är i hög grad koncentrerad till storstadsområdena och inom dessa till stockholmsområdet. Uppgifter i fastighetsförvaltningen ankommer i huvudsak centralt på intendentsbyrån och regionalt på byggnadsförvaltningarna.

Verksamheten i fråga om lokalförsörjning sker i samverkan och kontakt med departement och centrala förvaltningsmyndigheter. Lokalförsörjningsfrågor för regionala och lokala statliga myndigheter och institutioner behandlas även främst med berörda centrala myndigheter. Lokalförsörjningsverksamheten berör främst verksledningen, utredningsbyrån, projekteringsbyråerna och fastighetssektionen.

Utrikesbyrån som främst svarar för anskaffning, förvaltning, inredning m m av lokaler och bostäder för utrikesrepresentationen har en omfattande samverkan med utrikesdepartementet.

Inom byggnadsstyrelsen pågår försök med att delegera uppgifter till de regionala byggnadsförvaltningarna. F n ligger ca 10 % av projekteringsverksamheten på dessa. I första hand gäller det förvaltningen i Umeå men även till en del den i Göteborg.

Byggnadsstyrelsens betydande köp av tjänster och varor föranleder omfattande kontakter med konsulter, entreprenadföretag och leverantörer av inredning. Dessa är f n i hög grad koncentrerade till stockholmsområdet. Upphandlingen kommer dock bl a som ett led i pågående delegering av uppgifter till byggnadsförvaltningarna att successivt i större utsträckning decentraliseras till konsulter m fl på berörda byggorter.

Byggnadsstyrelsen har i yttrande med anslutning av företagsnämnden anfört vissa synpunkter på lämplig lokalisering av styrelsens verksamhet. Sammanfattningsvis har bl a framhållits att det är av stort värde att styrelsens centrala enheter förblir knutna till det praktiska arbetet genom närhet till byggnadsförvaltning och större del av styrelsens fastighetsbestånd. Vid en eventuell utlokalisering måste vissa byråer helt eller delvis stanna kvar med hänsyn till att verksamheten är knuten till stockholmsområdet. En splittring av styrelsens verksamhet på en förhållandevis stor del i Stockholm och en annan del i landsorten med frekventa kontakter i Stockholm måste innebära en irrationell och kostnadskrävande organisation. Styrelsen anser därför att en partiell utlokalisering får anses i praktiken utesluten.

Delegationen

Byggnadsstyrelsen hänfördes i delegationens första betänkande till den grupp av myndigheter som hade anknytning till i stort sett hela den övriga statliga förvaltningen och därför inte utan avsevärda olägenheter i sin helhet kunde flyttas utanför storstockholmsområdet. Delegationen har i denna etapp prövat förutsättningarna för en partiell omlokalisering.

Enligt delegationens uppfattning möjliggör varken styrelsens organisation eller uppgifternas art en partiell omlokalisering. Däremot anser delegationen det angeläget att delegering av arbetsuppgifter sker i största möjliga utsträckning till styrelsens regionala organ.

Statistiska centralbyrån

Statistiska centralbyrån (SCB) är central förvaltningsmyndighet för den statliga statistikproduktionen och handhar huvuddelen av denna. Centralbyrån har dessutom en allmänt samordnande funktion inom statistikom-

rådet. Det åligger vidare centralbyrån att utföra folkräkningar och vissa andra räkningar och att göra långsiktiga yrkes- och utbildningsprognoser. Hos centralbyrån förs bl a äktenskapsregistret och företagsregistret.

Delegationen

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 27 juni 1969 beslutades att SCB skulle få disponera lokaler för högst 1 000 anställda i Stockholm. SCB skulle i övrigt enligt beslutet förläggas till i första hand Örebro. Uppbyggnaden av en produktionsfilial i Örebro har skett successivt och är nu i huvudsak genomförd. När utbyggnaden är fullt genomförd i mitten av 1970-talet beräknas denna filial ha i genomsnitt ca 700 anställda.

Med hänsyn till den redan verkställda omlokaliseringen anser sig delegationen inte böra förorda någon ytterligare omlokalisering av SCB.

Datamaskincentralen för administrativ databehandling (DAFA)

DAFA har till uppgift att inom det statliga området på uppdrag utföra administrativ databehandling samt metod- och utvecklingsarbete i samband härmed. I mån av resurser får DAFA även åtaga sig uppdrag från annan än statlig uppdragsgivare. Statskontoret är chefsmyndighet för DAFA, som har ca 340 anställda.

Delegationen

Datacentralen för administrativ databehandling (DAFA) fungerar f n som regional organisation för den civila statsförvaltningens behov av datamaskinkapacitet i stockholmsområdet. Det saknas därför anledning att aktualisera en omlokalisering av DAFA.

Däremot kommer den nya förvaltningsstruktur som följer av delegationens förslag i detta och föregående betänkande att skapa behov av betydande datamaskinskapacitet utanför Stockholm. Detta gäller bl a Sundsvall och Gävle. Frågan om vilken administrativ struktur som lämpligen bör tillskapas för datadriften på dessa och ev ytterligare orter får enligt delegationen prövas i annat sammanhang.

Bankinspektionen

Bankinspektionen har till huvuduppgift att utöva tillsyn över kreditinstitut, fondkommissionärer och fondbörsen. Den är vidare registreringsmyndighet för kreditinstitut. Det åligger även inspektionen bl a att följa utvecklingen av och främja allmän kännedom om pris- och konkurrensförhållanden inom dess verksamhetsområde.

Bankinspektionen leds av en styrelse. Inom inspektionen finns en allmän avdelning, en kreditavdelning och en redovisningsavdelning samt en administrativ byrå. Antalet anställda under 1971/72 är 61.

Bankinspektionens verksamhet finansieras huvudsakligen genom obligatoriska bidrag från dem som är underkastade tillsyn av inspektionen.

Tillsynsverksamheten medför omfattande kontakter med de kreditinstitut och andra organ som berörs härav. Ledningen av landets kredit-

väsende är i hög grad koncentrerad till Stockholm. Där ligger ledningen för de största bankerna samt bankväsendets gemensamma organisationer. Fondtillsynen avser vidare väsentligen organ som verkar i Stockholm. Det har grovt uppskattats att omkring två tredjedelar av inspektionens kontakter avser stockholmsområdet.

Tillsynsuppgifterna avseende kreditinstitut ute i landet samt regionala och lokala enheter medför en betydande reseverksamhet för inspektionens tjänstemän. De flesta resorna avser södra och mellersta Sverige.

Personliga kontakter mellan bankinspektionen och de organ som står under dess tillsyn utgör enligt vad som framhållits från inspektionen ett väsentligt led i den intensiva och goda samverkan som är en av förutsättningarna för verksamheten.

Bankinspektionens kontakter med andra statliga organ är mest omfattande i fråga om riksbanken och statistiska centralbyrån. Kontakterna som delvis sker genom personliga sammanträffanden avser till stor del olika frågor om kreditmarknadsstatistiken samt utredningar på uppdrag av riksbanken.

Bankinspektionen har med instämmande av företagsnämnden i yttrande bl a anfört, att en omlokalisering måste beräknas medföra att inspektionens möjligheter att med oförändrad personalstyrka fullgöra sina uppgifter allvarligt försvåras. Skälet härtill är den starka koncentrationen av kreditinstituten och deras organisationer till Stockholm. Denna kan väntas bestå.

Delegationen

Bankinspektionens huvuduppgifter avser tillsyn av bankväsendet och fondbörsverksamheten. Samtliga intresseorganisationer inom branschen, de största affärsbankerna och postbanken samt fondbörsen är belägna i Stockholm. Det är därför naturligt att bankinspektionen bör vara lokaliserad till Stockholm.

Försäkringsinspektionen

Försäkringsinspektionen har som huvuduppgift att utöva tillsyn över försäkringsväsendet. Inspektionen skall även bl a följa utvecklingen av och främja allmän kännedom om pris- och konkurrensförhållanden inom försäkringsväsendet samt i övrigt verka för en sund utveckling på försäkringsväsendets område.

Inom inspektionen finns tre byråer, nämligen en för försäkringsjuridiska och administrativa frågor, en för livförsäkringsfrågor och en för skadeförsäkringsfrågor. Inom byrån för livförsäkringsärenden finns en avdelning för livbolag och en för understödsföreningar. Antalet anställda under 1971/72 är 49.

Försäkringsinspektionens verksamhet finansieras genom obligatoriska bidrag från försäkringsbolagen och vissa understödsföreningar samt bidrag från staten.

Tillsynsverksamheten och de kontakter med företrädare för försäkringsväsendet som den föranleder är i hög grad koncentrerade till Stock-

holm. Volymmässigt har enligt inspektionens bedömning ca 28 tjänstemän hos denna sin verksamhet inriktad på Stockholm. Det kvalificerade tillsynsarbetet är enligt inspektionen i ännu högre grad koncentrerat till Stockholm. Detta sammanhänger med att försäkringsbolagen och understödsföreningarna med de största premieinkomsterna och förvaltade tillgångarna huvudsakligen ligger i Stockholm. Försäkringsväsendets centrala organisationer och särskilda kommittéer m m för handläggning av gemensamma frågor har vidare sin verksamhet i Stockholm. Större och principiella frågor behandlas oftast genom kontakter mellan försäkringsinspektionen och försäkringsväsendets gemensamma organ.

Försäkringsinspektionens kontakter sker enligt vad som framhållits från inspektionen i mycket stor utsträckning under hand genom personliga sammanträffanden. I tillsynsverksamheten tillbringar vidare inspektionens tjänstemän avsevärd tid i försäkringsbolagens lokaler.

Försäkringsinspektionen har med instämmande av företagsombuden vid inspektionen i yttrande anfört att den samhällsekonomiska vinsten av en omlokalisering av ett verk med ett så litet antal anställda som inspektionen inte rimligtvis kan uppväga de arbetsmässiga nackdelarna av en utflyttning från den ort på vilken verksamheten i så hög grad är lokalt inriktad.

Delegationen

Försäkringsinspektionens uppgifter avser tillsyn av försäkringsbranschen. Branschen är i exceptionellt hög utsträckning koncentrerad till stockholmsområdet. De 17 större bolag, vilkas huvudkontor är förlagda till Stockholm, svarar tillsammans för 90 % av premieintäkterna och 90 % av de förvaltade tillgångarna. Det är därför naturligt att inspektionens verksamhet till en helt övervägande del är koncentrerad till stockholmsområdet.

Mot denna bakgrund anser delegationen att försäkringsinspektionen alltjämt bör vara lokaliserad till Stockholm.

Riksrevisionsverket

Riksrevisionsverket är central förvaltningsmyndighet för kontroll av statens inkomster och utgifter samt av förvaltningen av statsförmögenheten. Kontrollen avser främst effektiviteten i statlig verksamhet. Verket skall bl a även utveckla statens redovisningssystem.

Riksrevisionsverket leds av en styrelse. Inom verket skall fr o m 1 juli 1972 finnas tre revisionsavdelningar, en planeringsavdelning och en avdelning för ekonomi och administration. Antalet anställda under 1971/72 är 244.

En omorganisation av den statliga redovisnings- och revisonsverksamheten pågår. Härvid inrättas successivt s k redovisningscentraler som var och en skall svara för utbetalnings- och redovisningsuppgifter för ett antal myndigheter. Ett nytt redovisningssystem, system S, som bygger på ADB, införs. I anslutning till redovisningscentralerna organiseras revisionskontor. Den centrala revisionen genom riksrevisionsverket läggs sam-

tidigt om till en effektivitetsinriktad förvaltningsrevision.

Riksrevisionsverket har i princip kontakter med hela den övriga statsförvaltningen.

En successiv omorganisation av verket sedan år 1967 har bl a inneburit att verkets olika arbetsuppgifter har integrerats med varandra. Härigenom är det inte möjligt att inom verket avgränsa några homogena arbetsuppgifter som har så liten kontakt med övrig verksamhet att de skulle lämpa sig för särskild lokalisering.

Riksrevisionsverket har i yttrande framhållit att riksrevisionsverket under överskådlig tid bör bibehållas intakt och följaktligen inte omlokaliseras vare sig partiellt eller i sin helhet. Ett slutgiltigt ställningstagande i fråga om riksrevisionsverkets lokalisering bör anstå tills dess bilden av den övriga statsverksamhetens lokalisering är klar.

Företagsnämnden vid riksrevisionsverket anför i särskilt yttrande att nämnden finner att verket inte bör omlokaliseras under nuvarande förhållanden. Nämnden hänvisar härvid till synpunkter av samma slag som de som anförts av verket.

Delegationen

Delegationen uttalade i sitt första betänkande att verksamhet som har anknytning till i stort sett hela den övriga statliga förvaltningen och inte är av rutinbetonad karaktär inte kan utan avsevärda olägenheter i sin helhet flyttas utanför stockholmsområdet. Bland myndigheter som bedriver sådan verksamhet nämndes riksrevisionsverket. Delegationen har i denna etapp prövat möjligheterna att omlokalisera delar av riksrevisionsverket.

Ingen av verkets avdelningar har sådana uppgifter att en partiell omlokalisering förefaller rimlig. Delegationen vill emellertid peka på att den nya redovisnings- och revisionsorganisation som är under uppbyggnad kommer att påverkas av omlokaliseringarna. Det förefaller således naturligt att uppbyggnaden anpassas till den nya geografiska strukturen av förvaltningen, t ex genom att redovisningscentraler och revisionskontor inrättas på de större mottagningsorterna.

Riksskatteverket och exekutionsväsendets organisationsnämnd

Riksskatteverket är central förvaltningsmyndighet i fråga om beskattning, uppbörd av skatt, folkbokföring och val, för tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga varor samt för alkoholfrågor i den mån uppgifterna inte ankommer på annan myndighet. Verket är dessutom beskattningsmyndighet för sjömansskatt, kupongskatt och punktskatter.

Exekutionsväsendets organisationsnämnd har rådgivande och samordnande uppgifter i samband med genomförandet av förstatligandet och omorganisationen av exekutionsväsendet. Nämnden fullgör även provisoriskt uppgifter som ankommer på en centralmyndighet inom exekutionsväsendet. Enligt beslut av årets riksdag (prop. 1972:1 bil 14 s 14, CU 1972:7, rskr 1972:70) skall nämnden ingå i riksskatteverket.

Riksskatteverket leds av en styrelse. Inom verket finns en administrativ

avdelning, en rättsavdelning, en avdelning för direkt skatt, en avdelning för indirekt skatt, en kontrollavdelning, en avdelning för folkbokföring och val, en driftteknisk avdelning och en byrå för alkoholärenden. Dessutom finns en enhet för allmänna ombud och ett sekretariat till verksledningen.

I avdelningen för direkt skatt ingår ett sjömansskattekontor som är förlagt till Göteborg. I kontrollavdelningen ingår fyra distriktskontor som är förlagda till Stockholm, Malmö, Göteborg och Sundsvall.

Till riksskatteverket är knutna en nämnd för rättsärenden, en sjömansskattenämnd och en energiskattenämnd.

Antalet anställda vid riksskatteverket under 1971/72 är drygt 500 varav vid verkets centrala förvaltning i Stockholm ca 400. Antalet anställda vid exekutionsväsendets organisationsnämnd är ca 30.

Riksskatteverkets verksamhet föranleder samverkan och kontakter med bl a finansdepartementet, andra centrala myndigheter, branschorganisationer inom näringslivet och enskilda. I frågor som gäller samordning av författningar och tillämpningsbestämmelser och anpassning av deras utformning till de krav som de administrativa systemen och den praktiska tillämpningen i övrigt ställer har riksskatteverket tidvis mycket omfattande kontakter med finansdepartementet.

För att främja en enhetlig och riktig tillämpning av författningar inom verksamhetsområdet meddelar verket olika slag av råd och anvisningar. Arbetet härmed sker bl a i samråd med branschorganisationer och andra intresseorganisationer.

De administrativa och tekniska systemen inom skatte- och folkbokföringsområdena har anknytningar till avgiftssystemet inom socialförsäkringsområdet och flera andra administrativa system.

Beslutet att uppgifterna som centralmyndighet för exekutionsväsendet skall hänföras till riksskatteverket utgår bl a från att sambandet mellan taxering och uppbörd å ena sidan och indrivning å den andra fordrar särskilda samordningsåtgärder.

Riksskatteverket har i yttrande framhållit olika olägenheter för verksamheten som en omlokalisering av verket skulle föra med sig. Främst gäller det verkets kontakter och verksamheten med de administrativa och tekniska system som verket utvecklar och ansvarar för. Möjligheterna till personliga kontakter med finansdepartementet, centrala myndigheter och branschorganisationer m fl kommer att försämras. Sådana kontaker är enligt verket nära nog en förutsättning för de snabba insatser som ofta krävs i verksamheten.

Företagsnämnden vid riksskatteverket har i särskilt yttrande bestämt avstyrkt att riksskatteverket helt eller delvis omlokaliseras. Olägenheterna skulle bli så stora att lokaliseringspolitiska synpunkter ovillkorligen bör få vika för ekonomiska, personalpolitiska och praktiska skäl.

När det gäller frågan om att till riksskatteverket hänföra uppgifter för en central myndighet för exekutionsväsendet finner riksskatteverket att en partiell utlokalisering av denna del av verksamheten inte är lämplig.

Exekutionsväsendets organisationsnämnd har i särskilt yttrande, som avgetts i samråd med nämndens personal, anfört bl a att, under förutsättning att en total omlokalisering av riksskatteverket inte bedöms bli

aktuell, nämnden ifrågasätter om det inte är lämpligt att i samband med utarbetandet av förslag till ny organisation för riksskatteverket också utreda och klarlägga förutsättningarna för en partiell omlokalisering.

Delegationen

Riksskatteverket tillkom den 1 januari 1971 genom sammanslagning av riksskattenämnden och kontrollstyrelsen m fl organ. Enligt beslut av årets riksdag (prop. 1972:1 bil 14 s 14, CU 1972:7, rskr 1972:70) skall även exekutionsväsendets organisationsnämnd ingå i verket.

Riksskatteverkets uppgifter som central myndighet för hela beskattningsområdet innebär att verket har täta och nära kontakter med departement och till stockholmsområdet förlagda branschorganisationer. Mot den bakgrunden bör riksskatteverket föras till den grupp av myndigheter som även framgent bör vara förlagd till stockholmsområdet.

Delegationen har även övervägt frågan om en partiell omlokalisering av verket. En utbrytning och omlokalisering av någon eller några enheter ur verket skulle emellertid på nytt splittra den centrala skatteorganisationen. Mot den bakgrunden vill delegationen inte förorda någon partiell omlokalisering av riksskatteverket.

Konjunkturinstitutet

Konjunkturinstitutet är ett vetenskapligt forsknings- och utredningsorgan med uppgift att följa och analysera den ekonomiska utvecklingen inom och utom landet, utarbeta prognoser för den svenska ekonomin och bedriva forskning i anslutning härtill. Vid institutet finns 34 anställda.

Delegationen

Med hänsyn till institutets uppgifter anser delegationen att institutet även i fortsättningen bör vara förlagd till stockholmsområdet.

Statens förhandlingsnämnd

Statens förhandlingsnämnd har till uppgift att efter uppdrag av Kungl. Maj:t eller chef för statsdepartement föra förhandlingar med kommun eller annan icke-statlig huvudman, främst om villkor för samverkan mellan staten och huvudmannen inom sjukvård, utbildning och forskning. Nämnden skall vidare efter uppdrag av markförvaltande myndighet föra förhandlingar om överlåtelse av staten tillhörig mark till kommun för samhällsbyggnadsändamål. Nämnden svarar även för samordning i ärenden om överlåtelse av statlig eller kyrklig mark till kommun. Vid förhandlingsnämnden finns 15 anställda.

Delegationen

Med hänsyn till förhandlingsnämndens uppgifter anser delegationen att nämnden även i fortsättningen bör vara förlagd till stockholmsområdet.

Statens avtalsverk

Statens avtalsverk är central förvaltningsmyndighet med uppgift att förhandla om anställnings- och arbetsvillkor för arbetstagare hos staten med undantag av riksdagen och dess verk samt för övriga arbetstagare, vilkas anställnings- och arbetsvillkor skall fastställas under medverkan av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Avtalsverket har ca 100 anställda.

Delegationen

Delegationen uttalade i sitt första betänkande att avtalsverket inte borde bli föremål för total omlokalisering. Med hänsyn till verkets uppgifter bör enligt delegationens mening inte heller en partiell omlokalisering aktualiseras.

Statens personalpensionsverk

Statens personalpensionsverk är central förvaltningsmyndighet för ärenden rörande den statliga personalpensioneringen och därmed sammanhängande frågor samt för ärenden rörande statens grupplivförsäkring. Vid verket finns 245 anställda.

Riksdagen beslutade 1971 att personalpensionsverket skall omlokaliseras till Sundsvall. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 skall omlokaliseringen planeras äga rum periodvis under tiden oktober 1972 till juni 1976.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 25 februari 1972 har tillkallats en sakkunnig för att utreda registrering och bearbetning av matrikeluppgifter inom den statliga personalpensioneringen m m. Den sakkunnige skall även utreda förutsättningarna för en aktualisering av uppgifterna och på grundval därav lägga fram förslag om hur en aktualisering skall genomföras. Den sakkunnige skall också kartlägga vilka återverkningar förslagen kan få på personalpensionsverkets arbetsuppgifter och organisation.

Statens personalutbildningsnämnd

Statens personalutbildningsnämnd är centralt organ för statlig personalutbildning, i den mån sådan utbildning ej ankommer på annan myndighet. I nämndens uppgifter ingår bl a att undersöka behovet av personalutbildning, att planera och genomföra personalutbildning som är gemensam för flera myndigheter, att bistå statliga myndigheter i utbildningsfrågor och att främja samordning av statlig personalutbildning. Hos nämnden finns 45 anställda.

Delegationen

Enligt delegationens mening bör personalutbildningsnämnden med hänsyn till arten av dess uppgifter även i fortsättningen vara förlagd till stockholmsområdet.

Nämnden disponerar f n en kursgård i Sigtuna. Delegationen anser att

– när statsmakterna tagit ställning till de nu aktuella omlokaliseringarna – nämnden bör pröva förutsättningarna att inrätta en eller flera utbildningsfilialer utanför stockholmsområdet.

Statens personalnämnd

Statens personalnämnd är central förvaltningsmyndighet för den personaladministrativa verksamheten inom statsförvaltningen och, enligt särskilt beslut av Kungl. Maj:t, inom statsunderstödd verksamhet, allt i den mån sådan uppgift ej ankommer på annan myndighet. Nämnden är centralt organ inom tillämpningsområden för den statliga personalpensioneringen i frågor som rör partiellt arbetsföra och åtgärder för att förebygga sjukpensionering. Antalet anställda hos nämnden uppgår till ca 70, varav ungefär hälften är placerade regionalt.

Delegationen

Personalnämnden spelar en central roll vid genomförandet av omlokaliseringarna av statlig verksamhet. Detta innebär att en utbyggnad kommer att ske av nämndens centralt placerade funktioner. När omlokaliseringen är genomförd bör nämnden enligt vår mening i största möjliga utsträckning decentralisera de resurser som tills vidare måste hållas samlade centralt.

Riksarkivet

Riksarkivet är central myndighet för arkivfrågor och chefsmyndighet för landsarkiven. I riksarkivens uppgifter ingår att vara arkivdepå och att främja vetenskaplig forskning. Antalet anställda uppgår till 80.

Delegationen

Riksarkivet flyttade 1968 in i nya lokaler i Stockholm, vilka bl a består av en omfattande specialdisponerad bergrumsanläggning. Kostnaderna för anläggningen har i 1972 års penningvärde uppskattats till ca 22 milj. kr. Någon rimlig alternativanvändning för lokalerna torde knappast finnas.

Mot bl a denna bakgrund bör en omlokalisering av riksarkivet inte aktualiseras.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum

Riksantikvarieämbetet är central myndighet för ärenden om forn- och kulturminnesvård. Statens historiska museum har till uppgift att bevara minnet av kulturutvecklingen i Sverige. Ämbetet och museet har också till uppgift att sprida kunskap hos allmänheten om landets kulturminnen.

Ämbetsverket förvaltar vidare fonder och andra tillgångar för vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

Inom riksantikvarieämbetet finns en fornminnesavdelning och en byggnadsminnesavdelning. Till ämbetet är vidare provisoriskt knuten en kulturhistorisk byrå, som förts över från byggnadsstyrelsen. Inom statens

historiska museum finns fyra avdelningar, nämligen en för sten- och bronsåldern, en för järnåldern, en för medeltid och nyare tid samt en för myntkabinettet.

För ämbetet och museet gemensamt finns fem avdelningar, nämligen en för administrativa och kamerala frågor, en för bibliotek samt akt- och bildarkiv, en för tekniska frågor, en för pedagogiska frågor och en för tillsyn av landsantikvarieorganisationen.

Antalet anställda under 1971/72 är 220. Därtill kommer personal vid olika vetenskapliga företag som är anknutna till ämbetsverket, arkivarbetare samt sommartid tillfälligt anställd inventeringspersonal m fl. Det sammanlagda antalet sysselsatta personer uppgick under sommaren 1971 till ca 365.

Ämbetet och museet disponerar speciellt inredda kontorslokaler, biblioteks- och arkivlokaler, utställningslokaler, föremålsmagasin m m i en statsägd fastighet.

Målsättning och organisation för samhällets kulturminnesvård utreds f n av 1965 års musei- och utställningssakkunniga (MUS 65).

Riksantikvarieämbetets verksamhet förutsätter tillgång till samt fortlöpande samverkan och kontakt med andra centrala kulturinstitutioner. Utöver statens historiska museum, där särskilda organisatoriska och funktionella samband föreligger, gäller det bl a riksarkivet, krigsarkivet, Nationalmuseum, Nordiska museet, statens sjöhistoriska museum, Stockholms stadsmuseum, kungliga biblioteket, universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund, konstakademien m fl.

Sambanden mellan riksantikvarieämbetet och historiska museet hänför sig i första hand till att de i stor utsträckning arbetar med samma material i form av fornlämningar, fornfynd, kyrkliga inventarier m m.

De gemensamma avdelningarna betjänar både ämbetet och museet. Av särskilt stor betydelse är härvid arkivet och biblioteket. Betydande delar av biblioteket ägs även av vitterhetsakademien.

Riksantikvarieämbetet tar bestämt avstånd från tanken på en utlokalisering av verksamheten från Stockholm. Det avgörande skälet härför är att ämbetsverket inte bedöms ha möjlighet att fungera utan samlokalisering med statens historiska museum, övriga centrala museer och arkiv och ett flertal andra kulturinstitutioner av rikskaraktär.

Företagsnämnden vid riksantikvarieämbetet avstyrker bestämt den ifrågasatta utlokaliseringen från Stockholm av riksantikvarieämbetet. Sammanfattningsvis anförs bl a att ämbetet och museet f n är *ett* verk, där gränserna mellan de båda huvudenheterna är svåra att klart fixera och där de olika ingående enheterna fungerar tillsammans enligt ett mycket komplicerat kontaktmönster.

Delegationen

Delegationen uttalade i sitt första betänkande att den inte avsåg att ta upp frågan om lokaliseringen av kulturella institutioner av rikskaraktär. Detta innebär att delegationen inte tagit upp frågan om en omlokalisering av statens historiska museum.

Delegationen har undersökt förutsättningarna att skilja riksantikvarie-

ämbetet från museet och omlokalisera ämbetet. Undersökningen har emellertid visat på ett antal olika samband mellan ämbetet och dels museet, dels vitterhetsakademien. Det gäller bl a biblioteket och arkivet. Vidare bedrivs ämbetets vetenskapliga arbete i så nära samarbete med museets motsvarande verksamhet att en lokalisering av museet och ämbetet till skilda orter framstår som orationell.

Med hänsyn till dessa förhållanden vill delegationen inte förorda en separat omlokalisering av riksantikvarieämbetet.

Universitetskanslersämbetet

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) är central förvaltningsmyndighet för universiteten, karolinska institutet, de tekniska högskolorna, högskoleenheterna i Linköping och Luleå samt för vissa andra institutioner enligt särskilda beslut av Kungl. Maj:t. Vid UKÄ finns ca 115 anställda.

Delegationen

Delegationen angav redan i sitt första betänkande att UKÄ inte borde bli föremål för en total omlokalisering. Vi har inte heller funnit en partiell omlokalisering möjlig.

Utrustningsnämnden för universitet och högskolor

Utrustningsnämnden för universitet och högskolor har till uppgift att utrusta institutioner vid universitet och högskolor samt de övriga institutioner som Kungl. Maj:t bestämmer. Nämnden svarar även för anskaffning av viss apparatur åt de statliga forskningsråden samt bistår universitetskanslersämbetet och lokal- och utrustningsprogramkommittéerna för universitet och högskolor vid planering av utrustning.

Verksamheten leds av nämnden. Organisationen omfattar ett sekretariat, en planeringssektion, en teknisk sektion, en samordningssektion, en upphandlingssektion, en kameralsektion och en expedition. Antalet anställda under 1971/72 är 44.

Utrustningsnämnden har organisatoriska anknytningar till organisationen för lokal- och utrustningsprogram vid universitet och högskolor (LUP). Nämnden företräds dels av en ledamot och två experter i samarbetsnämnden för LUP-kommittéerna (LUP-nämnden) och dels av en ledamot i var och en av de lokala LUP-kommittéerna.

Enligt statsmakternas beslut år 1964 (prop. 1964:50) skulle utrustningsnämnden upphöra vid en senare tidpunkt och verksamheten övertas av universitetskanslersämbetet.

Utrustningsnämndens ställning och organisation kan komma att påverkas av resultaten av pågående arbete inom 1968 års utbildningsutredning (U 68).

Utrustningsnämndens verksamhet har under senare år genom uppdrag från Kungl. Maj:t vidgats till områden som ligger utanför universitet och högskolor. Av nämndens upphandling, som för 1971/72 beräknas till ca 70 milj. kr., avser f n ca 25 % verksamhet utanför universitetsområdet.

Genom Kungl. Maj:ts beslut 26 november 1971 har nämnden erhållit uppdrag att medverka vid upphandling av utrustning för myndigheter och institutioner som skall omlokaliseras.

Utrustningsnämnden är till stor del ett planeringsorgan som i betydande utsträckning samverkar med och har kontakter med andra planeringsorgan. Det gäller f n främst utbildnings- och jordbruksdepartementen, LUP-organisationen, universitetskanslersämbetet, byggnadsstyrelsen, statskontoret, riksrevisionsverket och skolöverstyrelsen. Vidgningen av nämndens verksamhetsområde torde komma att öka behoven av samverkan och kontakter även med andra myndigheter.

I upphandlingsverksamheten har nämnden omfattande kontakter med olika slag av konsulter och leverantörer.

Utrustningsnämnden har i yttrande anfört att en utflyttning av nämnden totalt eller partiellt skulle skapa utomordentligt stora svårigheter. Nämnden hänvisar härvid bl a till avsevärt sämre kontakter med för planeringsverksamheten centrala myndigheter och med leverantörer samt avbrott i verksamheten till följd av stor avgång bland den handläggande personalen. Företagsnämnden avstyrker i särskilt yttrande en omlokalisering av utrustningsnämnden till ort utanför Stockholm.

Delegationen

Med hänsyn till nämndens behov av samverkan med myndigheter som delegationen anser bör förbli i stockholmsområdet, bl a byggnadsstyrelsen och universitetskanslersämbetet, och till oklarheten beträffande nämndens framtida organisatoriska ställning vill delegationen inte aktualisera en omlokalisering av nämnden helt eller delvis.

Skolöverstyrelsen

Skolöverstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för frågor om utbildningsväsendet, i den mån detta inte står under ledning eller inseende av annan statlig myndighet direkt under Kungl. Maj:t.

Inom sitt verksamhetsområde har styrelsen inseende över skolor och utbildning för barn, ungdom och vuxna, över det allmänna folkbildningsväsendet samt över utbildning, fortbildning och vidareutbildning av lärare och tjänstemän. Inom sitt verksamhetsområde skall styrelsen bl a sörja för översiktlig och samordnad planering av utbildningsväsendets omfattning, inriktning och organisation, stödja den regionala och lokala planeringen samt i övrigt stödja och främja utbildningsverksamheten på det regionala planet genom upplysning, rådgivning och andra åtgärder.

Verksamheten leds av en styrelse. Inom skolöverstyrelsen finns fem avdelningar, nämligen en undervisningsavdelning för allmänna skolfrågor, en undervisningsavdelning för yrkesutbildningsfrågor, en avdelning för lärarutbildning och pedagogiskt utvecklingsarbete, en avdelning för planering och en avdelning för administrativa frågor, samt en byrå för folkbildningsfrågor. Inom avdelningarna finns sammanlagt 17 byråer.

Riksdagen har beslutat (prop. 1972:1 bil 10 s 166, UbU 1972:12, rskr 1972:125) om vissa ändringar av verkets organisation fr o m 1 juli 1972.

Beslutet innebär att det inom skolöverstyrelsen skall finnas fem avdelningar, nämligen en undervisningsavdelning för skolan, en undervisningsavdelning för vuxenutbildning, en avdelning för lärarutbildning och pedagogiskt utvecklingsarbete, en avdelning för planering och en avdelning för administrativa frågor. I propositionen har departementschefen även uttalat att han avser att återkomma till Kungl. Maj:t i fråga om en särskild utredning om skolöverstyrelsens framtida arbetsuppgifter och organisation.

Antalet anställda under 1971/72 är 668. Därtill kommer tillfälligt anställda experter m fl så att det sammanlagda antalet anställda blir ca 750.

Skolöverstyrelsen samverkar och har kontakter med flera statsdepartement och ett stort antal centrala statliga myndigheter, kommunala myndigheter, intresseorganisationer och egna regionala och lokala organ.

Skolöverstyrelsen är organiserad enligt en s k funktionsprincip som innebär att indelningen i avdelningar utgår från arbetsuppgifternas art och inte från deras inriktning på olika skolformer. Den tillämpade organisationen förutsätter ett mycket nära samarbete mellan avdelningarna. Inom skolöverstyrelsen sker sådant samarbete fortlöpande genom sammanträden mellan tjänstemän på olika arbetsenheter, snabbcirkulation av handlingar och ofta i mera fasta former genom arbetsgrupper, s k tvärgrupper, för särskilda frågor.

Inom den funktionsorienterade organisationen finns några spridda arbetsenheter som har hand om vissa uppgifter av mera avgränsat slag, där sambanden med övriga delar av organisationen är av mindre omfattning.

En viss särställning i detta avseende intar den verksamhet som avser konstruktion och distribution av standardprov och centrala prov. Verksamheten omfattar f n ca 15 anställda vid styrelsen, vartill kommer ett stort antal experter ute i landet som anlitas för konstruktion av enskilda prov. Enligt skolöverstyrelsen är en mycket stark utveckling av arbetet med utvärdering av skolans verksamhet och därmed behovet av olika slags prov att förutse under de närmaste åren. I den mån resurser ställs till förfogande förutses en personalökning i verksamheten till lägst ca 50 personer 1975/76 med ökning under de följande åren till lägst ca 150 personer. Enligt skolöverstyrelsen kan det dock diskuteras om verksamheten, som till stora delar är av förlagsmässig karaktär, i fortsättningen bör ankomma på styrelsen.

En annan enhet med klart avgränsade uppgifter är intagningssektionen. Denna har f n 13 heltidsanställda vartill kommer deltidspersonal motsvarande ca 18 årsanställda. Sektionens uppgifter är att svara för central intagning till förskollärar-, klasslärar- och ämneslärarutbildning m m. Kontakterna mellan sektionen och övriga verket förefaller inte vara av den art att de förhindrar en omlokalisering.

Skolöverstyrelsen har i yttrande, som företagsnämnden har instämt i, bl a framhållit olika olägenheter av en omlokalisering av delar av styrelsen som främst hänger samman med de tillämpade organisations- och arbetsformerna.

Delegationen

Delegationen uttalade redan i sitt första betänkande att skolöverstyrelsen tillhörde den grupp av myndigheter som har omfattande kontakter med statsdepartmenten och andra huvudstadsfunktioner och därför inte bör flyttas utanför storstockholmsområdet. Delegationen har därför i denna etapp prövat förutsättningarna för en partiell omlokalisering av styrelsen.

En partiell omorganisation av skolöverstyrelsen kommer, som tidigare nämnts, att ske den 1 juli 1972 och en mera omfattande organisationsöversyn har aviserats av chefen för utbildningsdepartementet i 1972 års statsverksproposition. De organisatoriska förutsättningarna för en partiell omlokalisering är således oklara. Delegationen har likväl funnit att två enheter, nämligen intagningssektionen och provkonstruktionsverksamheten, bör kunna omlokaliseras. Enheterna har f n ca 30 resp ca 20 årsanställda. Av särskilt intresse är den sistnämnda verksamheten mot bakgrund av den av skolöverstyrelsen förutsedda kraftiga expansionen. Sysselsättningseffekten av de båda enheternas omlokalisering skulle enligt denna bedömning på sikt öka till 150 à 200 anställda.

Centrala studiehjälpsnämnden

Centrala studiehjälpsnämnden är central förvaltningsmyndighet för ärenden om studiesocial verksamhet och därmed sammanhängande frågor i den mån sådana ärenden ej ankommer på annan myndighet. Nämnden är chefsmyndighet för studiemedelsnämnderna. Nämndens delegation för utländska studerande handlägger även frågor som rör utländska studerande. Vid nämnden finns 90 anställda.

Riksdagen beslutade 1971 att centrala studiehjälpsnämnden skulle omlokaliseras till Sundsvall. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 skall omlokaliseringen planeras äga rum under juli och augusti 1974.

Kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet samt utbildningsprogramenheten vid Sveriges Radio AB

Delegationen föreslog i sin huvudrapport att kommittén för tv och radio i utbildningen (TRU) samt under viss förutsättning Sveriges Radios utbildningsenhet skulle lokaliseras till Umeå. Kungl. Maj:t föreslog (prop. 1971:29) att TRU-kommitténs produktionsenhet och delar av Sveriges Radios utbildningsenhet skulle lokaliseras till Norrköping. 1971 års riksdag beslöt (InU 1971:15, s 61, rskr 1971:196) – med anledning av att ett förslag till ny organisation för de berörda verksamheterna nyligen framlagts – att inte träffa ett definitivt avgörande. Riksdagen beslöt vidare att bl a frågan om möjligheter att förlägga verksamheterna till Umeå skulle bli föremål för ytterligare utredning. Även andra lokaliseringsalternativ skulle kunna övervägas.

Kungl. Maj:t har den 16 september 1971 uppdragit åt delegationen att mot bakgrund av riksdagens uttalande på nytt överväga och framlägga förslag till lokalisering av TRU-kommitténs produktionsenhet och delar av Sveriges Radios utbildningsenhet.

Med anledning av förslag från Kommittén för tv och radio i utbildningen (SOU 1971:36) att sammanföra verksamheten vid kommittén och utbildningsprogramenheten till en enhet uppdrog Kungl. Maj:t den 30 december 1971 åt kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet att framlägga förslag om en framtida mer definitiv organisation.

Kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet ("Nya TRU") skall planera och leda den fortsatta verksamheten med radio och television i utbildningsväsendet samt framlägga slutliga förslag om hur denna verksamhet skall organiseras. Den framtida produktionen skall i första hand inriktas mot vuxenutbildning på alla utbildningsnivåer och förskola.

Utbildningsprogramenheten vid Sveriges Radio AB svarar – inom ramen för avtalet mellan svenska staten och Sveriges Radio aktiebolag angående rundradions programverksamhet – för den direkta programverksamheten för utbildningsprogram. Programverksamheten finansieras av skattemedel.

Produktionen omfattar program för i första hand låg-, mellan- och högstadiet, det gymnasiala stadiet samt lärarfortbildning.

Antalet anställda vid de bägge enheterna uppgår till ca 300 personer. Utöver den fast anställda personalen utnyttjas ett stort antal experter, sammanlagt ca 1 300 personer.

Kommittén och enheten har redovisat en kartläggning av de personliga kontakter som under 1970/71 tagits av personal och externa medarbetare i de olika projektgrupperna.

Av kartläggningen framgår att antalet kontakter till övervägande del avser personer och institutioner (såsom arkiv, bibliotek, bildbyråer, centralorganisationer, kulturinstitut, informationsorgan, museer, myndigheter, rekvisitaförråd) i stockholmsområdet. Kommittén och enheten framhåller att en betydelsefull del av verksamheten bygger på möjligheter att köpa tjänster på frilansbasis av bl a Sveriges Radio. Sveriges Radio understryker särskilt vikten av tillgång till utländska medarbetare i kurser i främmande språk. Enligt Sveriges Radio måste produktionen av språkprogrammen därför ske i Stockholm. Sveriges Radio understryker vidare vikten av kontakt med skolöverstyrelsen.

Delegationen har – i avvaktan på ställningstagande i organisationsfrågan – prövat hur kostnaderna för en hypotetisk sammanslagen organisation påverkas av alternativa lokaliseringar (Stockholm/Umeå/Norrköping).

Av kartläggningen framgår att inga större skillnader mellan alternativen föreligger vad avser investeringskostnaderna. I såväl Stockholm, Umeå som Norrköping ligger de i storleksordningen 25 à 30 milj. kr. De bestående ökningar av driftkostnaderna som uppstår vid val av annan lokaliseringsort än Stockholm hänför sig till ökat personalbehov samt ökade rese-, traktaments- och telefonkostnader. Denna ökning kan uppskattas till i storleksordningen 5 milj. kr.

Sveriges Radio framhåller att det är svårt att bedöma frågan om lokalisering av utbildningsprogrammens produktion så länge organisationsfrågan ej är löst och är av den uppfattningen att ett beslut i lokaliserings-

frågan om möjligt bör anstå tills vidare.

Utbildningsprogramenhetens underkommitté av Sveriges Radios företagsnämnd anser det nödvändigt och självklart att definitivt beslut i lokaliseringsfrågan på nytt uppskjuts tills beslut i organisationsfrågan föreligger.

Kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet framhåller att den f n kan se ett antal alternativa lösningar som tillgodoser ändamålet av utlokalisering av tekniska resurser och personal från Stockholm. Omfattning och ortsbestämning kan dock av naturliga skäl anges först när verksamhetens mål och inriktning klarlagts och en organisatorisk modell fastställts. Kommittén föreslår därför att delegationen ej tar slutlig ställning till frågan om utbildningsenhetens och TRU:s lokalisering förrän kommittén genomfört sin utredning. Utredningsarbetet beräknas pågå i två år.

Företagsnämnden vid kommittén för television och radio i utbildningen framhåller att underlag för beslut om verksamhetens framtida inriktning, utformning och organisation inte finns i dag.

Delegationen

Delegationen har på nytt ingående prövat förutsättningarna att omlokalisera verksamheterna. Den kartläggning delegationen gjort visar att verksamheterna bör ha tillgång till filial i Stockholm i syfte att underlätta kontakter i stockholmsområdet. Delegationen har dragit den slutsatsen av kartläggningen att ökningen av driftkostnader till följd av en omlokalisering skulle bli klart högre för denna typ av verksamheter än för förvaltningsverksamheter. Med hänsyn till det stora lokaliseringsvärde verksamheterna kan anses ha bör de högre kostnaderna dock inte anses förhindra en omlokalisering. Några avgörande kostnadsskillnader synes inte föreligga mellan Umeå och Norrköping.

Från berörda parter har emellertid anförts att – vid sidan av kostnadsaspekterna – väsentliga funktionsmässiga svårigheter skulle uppkomma vid en omlokalisering. Delegationen har inte blivit övertygad om att de funktionsmässiga olägenheter som skulle uppkomma är av den omfattningen att de förhindrar en partiell omlokalisering av den nuvarande verksamheten.

Genom Kungl. Maj:ts beslut i december 1971 har kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet fått i uppdrag att framlägga förslag om hur verksamheterna skall organiseras. Enligt delegationens mening kan så väsentliga förändringar i fråga om verksamheternas framtida inriktning, omfattning och organisation komma att ske till följd av kommitténs utredningsarbete att det inte synes meningsfullt att nu ta slutlig ställning i lokaliseringsfrågan. Delegationen förordar därför att kommittén ges i uppdrag att i samband med förslag i organisationsfrågan även pröva frågan om verksamheternas framtida lokalisering.

Kungl. Tekniska högskolan i Stockholm (KTH)

Delegationen har i yttrande över förslag av organisationskommittén för högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland tillstyrkt att geoteknologisk utbildning och forskning förläggs till högskoleenheten i Luleå.

Årets riksdag (prop. 1972:37, UbU 1972:23, rskr 1972:173) har beslutat att de gruvinriktade institutionerna vid sektionen för bergsvetenskap vid KTH i Stockholm, nämligen geologiska institutionen, institutionen för bergteknik och institutionen för mineralberedning, omlokaliseras till Luleå. Effekten härav kan beräknas till ca 50 anställda.

När utbyggnaden i Luleå är helt genomförd läsåret 1979/80 beräknas verksamheten kräva ca 400 anställda.

Lantbruksstyrelsen

Lantbruksstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för ärenden om lantbruket och lantbrukets rationalisering samt rennäringen i den mån sådana ärenden inte ankommer på annan myndighet. Styrelsen är vidare central förvaltningsmyndighet även för ärenden om den allmänna hälso- och sjukvården bland husdjuren och om djurskyddet, i den mån sådana ärenden inte ankommer på annan myndighet, samt huvudman för veterinärväsendet i allmänhet och distriktsveterinärorganisationen. Styrelsen är chefsmyndighet för lantbruksnämnderna samt statens hingstdepå och stuteri. Styrelsen är också tillsynsmyndighet över statens lantbruksinformation, statens centrala frökontrollanstalt och de lokala frökontrollanstalter som är behöriga att utföra statsplombering av utsädesvara, statens maskinprovningar samt de lokala lantbrukskemiska kontrollanstalter vars stadgar styrelsen fastställt. Styrelsen skall vidare följa verksamheten vid de hushållningssällskap för vilka styrelsen fastställt stadgar. Antalet anställda vid lantbruksstyrelsen uppgår till ca 185.

Riksdagen beslutade 1971 att lantbruksstyrelsen skulle omlokaliseras till Jönköping. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 skall omlokaliseringen planeras äga rum under sommaren 1975.

Skogsstyrelsen

Skogsstyrelsen har till uppgift att leda de statliga åtgärderna för att främja det enskilda skogsbruket. Styrelsen är centralt organ för skogsvårdsstyrelsernas verksamhet och central myndighet för rådgivnings- och fortbildningsverksamhet rörande det enskilda skogsbrukets rationalisering samt för virkesmätning och skogsstatistik. Antalet anställda vid styrelsen uppgår till närmare 100.

Riksdagen beslutade 1971 att skogsstyrelsen skulle omlokaliseras till Jönköping. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 skall omlokaliseringen planeras äga rum under sommaren 1975.

Statens livsmedelsverk

Statens livsmedelsverk är central förvaltningsmyndighet för livsmedelsfrågor. Verket har 186 anställda.

Riksdagen beslutade 1971 att livsmedelsverket skall förläggas till Uppsala.

Statens jordbruksnämnd

Statens jordbruksnämnd är central förvaltningsmyndighet för ärenden rörande prisreglering och marknadsföring på jordbrukets och fiskets områden. Nämnden svarar även för den ekonomiska försvarsberedskapen på livsmedelsområdet och är huvudman för skördeskadeskyddet.

Jordbruksnämnden har vidare överinseende över de s k regleringsföreningarna som svarar för de direkta marknadsreglerande åtgärderna i fråga om jordbrukets och fiskets olika produkter.

Nämnden leds av en styrelse. Inom nämnden finns fem byråer och två särskilda sektioner. Byråerna är animaliebyrån, vegetabiliebyrån, administrativa byrån, utredningsbyrån och utrikeshandelsbyrån. Sektionerna är fiskesektionen och beredskapssektionen.

Till jordbruksnämnden är knutna en konsumentdelegation och ett beredskapsråd. Vid sidan av nämnden finns lantbruksekonomiska samarbetsnämnden.

Antalet anställda vid jordbruksnämnden under 1971/72 är ca 150. Vid lantbruksekonomiska samarbetsnämnden finns två anställda. Antalet anställda vid kanslierna hos de sex regleringsföreningar som ligger i Stockholm är ca 30.

I prisregleringsverksamheten tillämpas ett system med förhandlingar, överläggningar och andra kontakter med berörda intressentgrupper som företräds med ledamöter i jordbruksnämndens olika organ, regleringsföreningarnas styrelser och jordbrukets och fiskets förhandlingsdelegationer. Ledamöterna kommer till mycket stor del från centrala organisationer inom jordbruket, handeln och näringslivet i övrigt samt arbetsmarknadens parter. De organ som ifrågavarande ledamöter representerar är f n i hög grad koncentrerade till Stockholm. Den mest omfattande sammanträdesfrekvensen avser regleringsföreningarnas styrelser och arbetsutskott, i vilka även tjänstemän från nämnden ingår. Antalet formella sammanträden beräknas till ca 170 per år. Av dessa hålls f n ca 150 i Stockholm.

I handelspolitiska frågor deltar tjänstemän från nämnden ofta i överläggningar inom utrikes-, handels- och jordbruksdepartementen samt kommerskollegium.

I fråga om planering av livsmedelsberedskapen samverkar nämnden i första hand med det tjugotal centrala myndigheter som ingår i det ekonomiska försvaret. I första hand gäller det överstyrelsen för ekonomiskt försvar. I ett krisläge skall nämnden som centralt regleringsorgan svara för försörjningen med och fördelningen av livsmedel och jordbruksförnödenheter. I krig skall nämnden ingå i den s k riksstyrelsen.

Jordbruksnämnden har i yttrande, som även nämndens företagsnämnd anslutit sig till, bestämt avstyrkt en utlokalisering av nämnden. I flera viktiga avseenden räknar nämnden med att inte kunna fungera tillfredsställande efter en utlokalisering. Jordbruksnämndens karaktär av utrednings-, planerings-, förhandlings- och regleringsorgan gör den särskilt

kännbar för sådan utlokalisering som försämrar samarbetsmöjligheterna.

En utlokalisering skulle innebära att de hårt engagerade personer med centrala positioner inom berörda organisationer som nu är ledamöter i nämnden och vissa av dess organ inte kan påräknas för sådana uppdrag.

Jordbruksnämndens uppgifter i en kristid ställer speciella krav på en central lokalisering med bästa kommunikationsmöjligheter och med personunderlag för en snabb rekrytering av kvalificerad personal.

Enligt jordbruksnämnden skulle en omlokalisering av nämnden kunna tänkas påverka lokaliseringen av de regleringsföreningar som f n finns i Stockholm samt Lantbrukarnas riksförbund med anslutna branschföreningar. Nämnden framhåller dock att dessa organ även efter en utlokalisering av nämnden har starka anknytningar till olika myndigheter och organisationer i Stockholm.

Delegationen

Statens jordbruksnämnd tillhör de myndigheter om vilka delegationen i sitt första betänkande uttalade att underlag inte fanns för ett ställningstagande i lokaliseringsfrågan.

Jordbruksnämnden intar en särställning bland de myndigheter delegationen kartlagt genom att dess kontakter i så hög grad vetter mot bransch- och intresseorganisationer. I första hand gäller dessa kontakter regleringsföreningarna samt Lantbrukarnas riksförbund med anslutna branschföreningar.

Nämndens kontakter med förvaltningen avser bl a jordbruksdepartementet och överstyrelsen för ekonomiskt försvar. Såvitt delegationen kunnat utröna är dessa förvaltningskontakter av den arten att de bör kunna tillgodoses på ett tillfredsställande sätt även efter en omlokalisering. Bortsett från kontakterna med jordbrukets organisationer har delegationen inte heller i övrigt funnit avgörande skäl mot en omlokalisering av jordbruksnämnden. Det enda väsentliga motivet till en fortsatt stockholmslokalisering för nämnden är således det förhållandet att flertalet regleringsföreningar och Lantbrukarnas riksförbund är förlagda till detta område.

Regleringsföreningarna och riksförbundet med dess branschföreningar har ca 2 300 anställda i storstockholmsområdet, varav drygt 1 500 har uppgifter i central verksamhet. Delegationen har utgått från att de nämnda organisationerna är positiva till att flytta ut sin centrala verksamhet från storstockholmsområdet. Mot den bakgrunden anser delegationen att jordbruksnämnden bör omlokaliseras.

Statens naturvårdsverk

Statens naturvårdsverk är central förvaltningsmyndighet för ärenden om naturvård, rörligt friluftsliv, jakt och viltvård. I naturvård inbegrips vattenvård, luftvård och renhållning utomhus. Till verkets förvaltningsområde hör även ärenden enligt miljöskyddslagen. Verket har även till uppgift att leda och främja företrädesvis målinriktad forskning och undersökningsverksamhet inom miljövårdsområdet.

Naturvårdsverket leds av en styrelse. Inom verket finns fyra byråer, nämligen administrativa byrån, naturvårdsbyrån, vattenvårdsbyrån och luftvårdsbyrån, samt ett undersökningslaboratorium. Dessutom finns ett forskningssekretariat och ett planeringssekretariat. Fr o m 1 januari 1972 är den omgivningshygieniska avdelningen vid tidigare statens institut för folkhälsan provisoriskt placerad vid naturvårdsverket. Antalet anställda under 1971/72 är ca 290.

Naturvårdsverkets verksamhetsområde och organisation kan komma att utvidgas och ändras som ett resultat av miljökontrollutredningens förslag.

Naturvårdsverkets uppgifter avser i hög grad utredning, planering och rådgivning. Verksamheten bedrivs i samverkan och kontakt med ett stort antal statliga myndigheter och olika intresseorganisationer samt forskningsinstitutioner.

Naturvårdsverkets verksamhet förutsätter tillgång till särskilda anläggningar och utrustning främst för undersökningslaboratoriet.

Naturvårdsverket har i yttrande bl a anfört att en omlokalisering av verket skulle innebära sådana avbrott i verksamheten, förseningar i ärendehandläggningen och organisatoriska påfrestningar att de därmed förenade negativa konsekvenserna för samhället inte kan uppvägas av de fördelar, som det från regionalpolitiska utgångspunkter eventuellt skulle innebära att flytta ut verket. Enligt verkets mening bör i stället olika funktioner i ökad utsträckning delegeras till länsstyrelserna. Sådan delegering har redan skett i fråga om vissa miljöskyddsärenden, och verket avser föreslå ytterligare överföring av lämpliga ärendegrupper till länsstyrelserna.

Företagsnämnden vid naturvårdsverket har i särskilt yttrande anfört att de negativa konsekvenserna av en utflyttning av verket blir omfattande. Nämnden anser bl a att en närmare utredning av konsekvenserna av en utflyttning med försök till beräkning av de totala kostnaderna är en förutsättning för ställningstaganden i omlokaliseringsfrågorna. Företagsnämnden framhåller även de speciella förhållanden för omgivningshygieniska avdelningen som hänger samman med att avdelningen tillika utgör karolinska institutets hygienska institution.

Delegationen

Statens naturvårdsverk tillhör de myndigheter om vilka delegationen i sitt första betänkande uttalade att underlag inte fanns för ett ställningstagande i lokaliseringsfrågan.

Enligt delegationens uppfattning är naturvårdsverkets uppgifter, i det dynamiska skede där miljövården befinner sig, sådana att verket f n bör föras till den grupp av myndigheter som har behov av nära kontakter med statsdepartement och andra huvudstadsfunktioner. Naturvårdsverket bör således enligt vår mening tills vidare förbli i stockholmsområdet.

Med hänsyn till den snabba expansionen som karakteriserat verket sedan dess tillkomst anser delegationen emellertid att kraftiga åtgärder bör vidtas för att delegera arbetsuppgifter från verket och därmed begränsa dess fortsatta tillväxt.

Ett särskilt problem utgör verkets laboratorieresurser. Dessa är enligt verket otillfredsställande. Delegationen anser att, om ett större investeringsprogram skulle aktualiseras för laboratoriet, frågan om att lokalisera laboratoriet utanför stockholmsområdet då bör aktualiseras.

Koncessionsnämnden för miljöskydd

Koncessionsnämnden för miljöskydd handlägger enligt miljöskyddslagen ärenden rörande tillstånd till eller förbud mot miljöfarlig verksamhet. Ärenden kommer under nämndens prövning genom ansökningar från industriföretag och kommuner eller framställningar från statens naturvårdsverk.

Koncessionsnämnden består enligt miljöskyddslagen av ordförande och tre andra ledamöter. Nämnden arbetar på tre avdelningar. Antalet anställda under 1971/72 är 14.

Koncessionsnämndens ställning och organisation kan i väsentliga avseenden komma att påverkas av resultaten från den pågående vattenlagsutredningen. I direktiven för denna utredning berörs möjligheterna att förlägga prövningen av större, mera principiella eller riksviktiga frågor i kraftverks- och vattenregleringsmål till koncessionsnämnden för miljöskydd.

Vid handläggningen av inkomna ärenden samråder koncessionsnämnden alltid med statens naturvårdsverk, statens planverk och berörda länsstyrelser samt med berörda hälsovårdsnämnder. I många fall samråder nämnden även med andra statliga och kommunala myndigheter. Samråden sker genom ett skriftligt remissförfarande. Efter detta håller nämnden sammanträde och besiktning på platsen.

Sammanträdena med nämnden hålls regelmässigt i den ort där den anläggning som ansökan gäller är belägen. Den övervägande delen av sammanträden och resor har hittills avsett södra och mellersta Sverige.

Koncessionsnämnden har i yttrande med instämmande av nämndens personal avstyrkt en omlokalisering. Om en sådan likväl anses ofrånkomlig bör beslut härom inte fattas innan klarhet vunnits om nämndens framtida befattning med vattenmålen och om den omorganisation som kan bli följden härav. Som skäl för sin uppfattning anför nämnden olika olägenheter vid en omlokalisering. Nämnden anger bl a merkostnader i samband med resor för såväl nämnden som sökande, sämre kontakter med sökande och därmed ökade svårigheter att komplettera ofullständiga ansökningshandlingar samt svårigheter att erhålla medverkan från nämndledamöter med samma sakkunskap och erfarenhet som f n.

Koncessionsnämnden framhåller även att förseningar av nämndens beslutsgivning innebär dels risk för stora samhällsekonomiska kostnader genom fördröjd igångsättning av nya industriföretag m m och dels försvårat genomförande av angelägna företag för sanering av den yttre miljön.

Delegationen

Delegationen har i det föregående förordat att naturvårdsverket skall förbli i stockholmsområdet. Verksamheten vid koncessionsnämnden är så

nära knuten till den vid naturvårdsverket att en separat omlokalisering av nämnden är olämplig.

Skogshögskolan

Vid skogshögskolan bedrivs utbildning, forskning och försöksverksamhet på skogsbrukets område. Verksamheten är uppdelad på 13 institutioner fördelade på fyra institutionsgrupper. Utbildningen vid högskolan är fyraårig. Intagningen uppgår till 40 studerande per läsår. Antalet anställda vid högskolan uppgår till ca 310.

Riksdagen beslutade 1971 att skogshögskolan skulle omlokaliseras till Umeå. Inrikesutskottet uttalade emellertid i sitt av riksdagen godkända betänkande (InU 1971:15 s 59) att modifikationer i lokaliseringsfrågan kunde bli nödvändiga dels med hänsyn till högskolans möjligheter att bedriva forskning i södra och mellersta Sverige och dels med hänsyn till den framtida organisationen av undervisningen. Utskottet förutsatte att dessa frågor närmare penetreras vid den fortsatta behandlingen av ärendet.

Kungl. Maj:t har sedermera uppdragit åt styrelsen för skogshögskolan att i samråd med samarbetsnämnden för jordbrukets högskolor utreda i vilken omfattning det kan vara lämpligt att integrera viss verksamhet vid högskolan med annan närliggande verksamhet och i vilken utsträckning det kan vara lämpligt att lokalisera viss del av högskolan till annan ort än Umeå.

Styrelsen för skogshögskolan föreslog den 14 april 1972 som sitt huvudalternativ att ca 240 av högskolans anställda skulle flyttas till Uppsala. Till Umeå föreslogs omlokaliseras ca 40 anställda, medan ca 30 föreslogs flytta till Garpenberg i Kopparbergs län.

Kungl. Maj:t har den 2 juni 1972 uppdragit åt styrelsen för skogshögskolan att förbereda omlokalisering av högskolan i enlighet med ett av styrelsen angivet Umeå-alternativ. Detta innebär att ca 190 anställda vid högskolan omlokaliseras till Umeå, medan ca 60 förläggs till Uppsala och ca 50 till Garpenberg.

Kommerskollegium

Kommerskollegium är central förvaltningsmyndighet för inrikes- och utrikeshandeln, industri och bergshantering samt hantverk och slöjd. Verket är också chefsmyndighet för bergsstaten, sprängämnesinspektionen och elektriska inspektionen. Vid kollegiet finns ca 150 anställda.

Kommerskollegieutredningen har i sitt betänkande Näringspolitiken – ny verksorganisation (SOU 1971:69) föreslagit en utbyggnad av och viss ändrad inriktning för kommerskollegium.

Kommerskollegium och dess företagsnämnd understryker betydelsen av att kollegiet ligger i närheten av departementen. Frågan om en eventuell partiell omlokalisering bör prövas först sedan ställning tagits till verkets slutliga organisation.

Delegationen

Delegationen har i yttrande över kommerskollegieutredningens förslag framhållit att det nya kommerskollegiet enligt delegationens mening skulle få så omfattande kontakter med statsdepartementen och andra huvudstadsfunktioner att verket bör förläggas till storstockholmsområdet.

Några förhållanden som föranleder ändrat ställningstagande föreligger enligt delegationens mening inte. Samma bedömning i lokaliseringsfrågan anser delegationen bör göras även för nuvarande kommerskollegium.

Patent- och registreringsverket

Patent- och registreringsverket har två väsensskilda huvuduppgifter, nämligen dels granskning av patentansökningar och beviljande av patent, dels registrering av nybildade aktiebolag och av vissa handlingar för existerande aktiebolag. Besläktade med den förstnämnda uppgiften är verkets uppgifter avseende varumärken, mönster och namn.

Inom verket finns en patentavdelning med åtta byråer och ett patentkansli, ett bibliotek, en varumärkesbyrå, en mönstersektion, en namnsektion, en bolagsbyrå, en besvärsavdelning, en administrativ byrå samt en planerings- och utvecklingsenhet.

Antalet heltidsanställda under 1971/72 är enligt personalförteckning 588. Med hänsyn till förekommande deltidsanställning är det faktiska antalet anställda personer ca 620.

Verket disponerar f.n. främst lokaler i en förvaltningsbyggnad som är specialplanerad för verksamheten. Större utrymmen behövs dock, och en överföring av bolagsbyrån till andra lokaler i Stockholm planeras f n.

Internationellt samarbete kan få betydelse för utvecklingen inom patentområdet. Enligt en plan inom ramen för Patent Cooperation Treaty (PCT) kan det svenska "patentverket" komma att få uppgifter i fråga om nyhetsgranskning och eventuellt också patenterbarhetsbedömning inom hela Norden och även vissa andra länder.

Patent- och registreringsverkets kunder finns främst inom näringslivet i såväl Sverige som utlandet. De företräds i stor utsträckning av patentbyråer eller särskilda patentavdelningar inom företagen. Patentbyråerna finns huvudsakligen i Stockholm liksom flertalet av de större företagens patentavdelningar.

Handläggningen av ansökningsärendena kräver ofta upprepade kontakter genom personliga sammanträffanden mellan företrädare för patent- och registreringsverket, patentbyråerna och de patentsökande. Antalet personliga besök i angivna sammanhang har uppgetts vara ca 45 000 per år.

Patent- och registreringsverkets kundkrets i bolagsärenden finns enligt vad som uppgetts till övervägande del i stockholmsområdet. I registrerings- och ansökningsärenden sker kontakter mellan verket och bolagen eller deras ombud främst per post eller telefon men även till viss del genom personliga besök på verket. Antalet besökare är ca 12 000 per år.

Patent- och registreringsverket har med anslutning av verkets företags-

nämnd i yttrande anfört att en flyttning av patentadministrationen i praktiken skulle omöjliggöra för verket att uppfylla de handläggningskrav som patentlagen uppställer och att motsvara den patentpolitik som statsmakterna givit anvisning om.

En flyttning av verksamheten i fråga om aktiebolagsärenden skulle försvåra, fördyra och försämra den service som lämnas i denna verksamhet. Som skäl härför anförs bl.a. att en omlokalisering kan leda till en betydande avgång av den specialiserade handläggningspersonalen som är svår att ersätta.

Utöver en radikal nedskärning av produktionsförmågan genom personalavgång kommer försämrade kontakter mellan verket och dess kunder att medföra långsammare och kostsammare behandling av ärendena och ytterligare bidra till längre behandlingstider och ökade balanser. De olägenheter för näringslivet som följer härav är särskilt kännbara i fråga om patentärendena men är också besvärande när det gäller aktiebolagsärendena.

Svenska patentombudsföreningen och *Svenska industriens patentingenjörers förening* har i skrivelser till delegationen framhållit angelägenheten av att patent-, varumärkes-, och mönsterverksamheten vid patent- och registreringsverket även i framtiden ligger i Stockholm. *Sveriges industriförbund* har angett att det är av stor betydelse att "patentverket" ligger på en ort med goda flygkommunikationer.

Delegationen

Patent- och registreringsverket tillhör de myndigheter om vilka delegationen i sitt första betänkande uttalade att underlag inte fanns för ett ställningstagande i lokaliseringfrågan.

Enligt delegationens uppfattning borde patentverksamheten i och för sig kunna bedrivas på en ort utanför Stockholm. De omställningssvårigheter som skulle uppträda vid en omlokalisering skulle emellertid kunna bli av den art att de för en längre tidsperiod skulle förrycka verkets patentgranskningsverksamhet. Med hänsyn till betydelsen av en effektiv patentgranskning för näringslivet anser sig delegationen inte kunna förorda en omlokalisering av patentverksamheten. Det blir då naturligt att inta samma inställning beträffande verkets uppgifter i fråga om varumärken, mönster och namn.

Bolagsärendena är till sin karaktär helt fristående från patentärendena. Ur organisatorisk synpunkt synes något hinder att avskilja och omlokalisera bolagsbyrån inte föreligga. Delegationen föreslår följaktligen att bolagsbyrån omlokaliseras. En omlokalisering skulle omfatta ca 120 anställda. Frågan om byråns administrativa anknytning och dess behov av eventuell förstärkning med viss administrativ personal torde få prövas i annat sammanhang.

Näringsfrihetsombudsmannen

Näringsfrihetsombudsmannen har till uppgift att ta upp till behandling konkurrensbegränsningar som är av betydelse för större konsumentintres-

sen eller påverkar konkurrensförhållanden inom en hel näringsgren eller på ett påtagligt och avgörande sätt försvårar eller hindrar företagarens näringsutövning. Antalet anställda hos näringsfrihetsombudsmannen uppgår till 20 personer.

Delegationen

Delegationen anser att näringsfrihetsombudsmannens uppgifter är av den art att ämbetet bör i lokaliseringshänseende jämställas med t.ex. justitiekanslern och riksåklagaren. Näringsfrihetsombudsmannen bör enligt delegationens mening följaktligen inte omlokaliseras.

Konsumentombudsmannen

Konsumentombudsmannen har till uppgift att granska dels marknadsföringsåtgärder och avtalsvillkor inom områden där otillbörliga åtgärder eller villkor kan antas vara speciellt vanliga eller till särskilt men för konsumenterna, dels andra marknadsföringsåtgärder, som har stor praktisk betydelse. Antalet anställda hos konsumentombudsmannen uppgår till 20 personer.

Delegationen

Delegationen anser att konsumentombudsmannens uppgifter är av den art att ämbetet bör i lokaliseringshänseende jämställas med t.ex. justitekanslern och riksåklagaren. Konsumentombudsmannen bör enligt delegationens mening följaktligen inte omlokaliseras.

Statens pris- och kartellnämnd

Statens pris- och kartellnämnd skall följa utvecklingen av och främja kännedom om pris- och konkurrensförhållandena inom näringslivet med undantag för bank- och försäkringsväsendet. Nämnden utför sådana utredningar som behövs för tillämpningen av konkurrensbegränsningslagen samt för den löpande prisövervakningen. Nämnden är huvudorgan för den statliga konsumentupplysningen på prisområdet.

Nämndens verksamhet leds av en styrelse. Inom nämnden finns fyra utredningsbyråer, en statistisk byrå och en upplysningssektion.

Fältarbete i fråga om uppgiftsinsamling utförs av priskontor vid länsstyrelserna utom i Stockholm där priskontoret ingår som en kontrollsektion i nämndens statistiska byrå.

Antalet anställda vid nämnden i Stockholm under 1971/72 är 162. För handläggning av prisstoppsärenden har därtill utnyttjats extra personal till ett antal av 34.

I utredningsverksamheten samverkar nämnden med i första hand marknadsrådet, näringsfrihetsombudsmannen och konsumentombudsmannen samt även med statliga utredningar, olika departement och andra statliga myndigheter såsom konsumentinstitutet och konsumentrådet. Nämnden samverkar vidare i betydande utsträckning med olika branschorganisationer och enskilda företag samt vetenskapliga institutioner.

I prisregleringsverksamheten samarbetar nämnden mycket nära med handelsdepartementet. Under prisstoppet var kontakterna mycket täta. Under olika skeden av en prisreglering krävs vidare överläggningar med näringslivets branschorganisationer för utformning av tillämpningsföreskrifter m.m. och för överenskommelser om organisationernas medverkan och stöd vid genomförandet av olika regleringsåtgärder.

Efter prisstoppets avveckling har nämnden Kungl. Maj:ts uppdrag att efter samma system som utvecklats under prisstoppet upprätthålla en utvidgad och intensifierad prisövervakning. Detta innebär att etablerade samverkansformer i prisregleringsverksamheten i väsentliga avseenden kommer att behållas och utvecklas.

Pris- och kartellnämnden har i yttrande med anslutning av företagsnämnden anfört vissa skäl för att nämnden inte kan lokaliseras utanför stockholmsområdet. Det gäller främst omfattningen och karaktären av de kontakter som nämnden har med handelsdepartementet och olika branschorganisationer m.fl. i prisregleringsverksamheten. Nämnden har vidare framhållit att någon uppdelning och partiell omlokalisering av verksamheten inte är praktiskt möjlig med hänsyn till uppgifternas karaktär, interna och externa kontakter m.m.

Delegationen

Statens pris- och kartellnämnd bör enligt delegationen, främst med hänsyn till nämndens uppgifter på prisregleringens område, hänföras till den grupp av myndigheter som har så omfattande kontakter med statsdepartementen och andra huvudstadsfunktioner att de inte bör flyttas utanför storstockholmsområdet. Delegationen förordar alltså att nämnden inte omlokaliseras.

Delegationen har inte heller funnit förutsättningar föreligga att föreslå en partiell omlokalisering av nämnden.

Konsumentverket

Årets riksdag (prop. 1972:33, NU 1972:40, rskr 1972:225) har beslutat att den 1 januari 1973 skall inrättas en ny central myndighet, konsumentverket. Samtidigt upphör statens institut för konsumentfrågor och statens konsumentråd. Även varudeklarationsnämnden kommer därvid att upphöra. Konsumentverkets huvudsakliga uppgift blir att på konsumentpolitikens område bedriva utrednings- och informationsverksamhet. Antalet anställda vid verket beräknas uppgå till ca 150 personer.

Delegationen har berett här berörda myndigheter och deras personal tillfälle att anföra synpunkter i lokaliseringsfrågan. *Företagsnämnden vid statens institut för konsumentfrågor* framhåller att verksamheten vid konsumentverket kommer att kännetecknas av en starkt tvärvetenskaplig inriktning och understryker behovet av intima kontakter med bl.a. tillverkare och importörer samt näringslivets branschorganisationer. *Statens konsumentråd* anser att förutsättningen för att verket skall kunna fullgöra sina uppgifter är att det lokaliseras till stockholmsregionen. Två av rådets ledamöter har dock reserverat sig och anser att väsentliga praktiska

hinder inte föreligger för en utlokalisering av verket. *Varudeklarationsnämnden* avstyrker bestämt en lokalisering av konsumentverket utanför Stockholm. Som motiv åberopar nämnden behovet av dagliga personliga kontakter med bl a andra myndigheter och institutioner i stockholmsområdet samt svårigheterna att rekrytera personal.

Delegationen

Delegationen framhöll i sitt yttrande över konsumentutredningens betänkande att – mot bakgrund av den uppgiftsbeskrivning utredningen lämnat – det inte var oundgängligen nödvändigt att konsumentverket förlades till stockholmsområdet.

Sedan delegationen avgav nyssnämnda yttrande har konsumentverkets uppgifter närmare definierats i prop. 1972:33. Av propositionen framgår att verkets uppgifter i betydande utsträckning har anknytning till skilda huvudstadsfunktioner. Bl.a. skall verket enligt departementschefen samverka i konsumentfrågor med statens pris- och kartellnämnd, bostadsstyrelsen, skolöverstyrelsen och styrelsen för teknisk utveckling. Samtliga dessa myndigheter bör enligt delegationen förbli i stockholmsområdet. Mot denna bakgrund har delegationen kommit till den uppfattningen att även konsumentverket bör förbli i detta område.

Delegationen har inte funnit förutsättningar föreligga att föreslå en partiell omlokalisering av verket.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar har till uppgift att samordna landets försvarsberedelser på det ekonomiska området. I den mån det inte ankommer på annan myndighet skall styrelsen också ombesörja att det totala försvarets behov av förnödenheter kan tillgodoses vid krig eller avspärrning.

Verksamheten leds av en styrelse. Inom överstyrelsen finns fem byråer, nämligen administrativa byrån, affärsbyrån, bränslebyrån, utredningsbyrån och varubyrån, samt en informationssektion och ett sekretariat för studier och långsiktsplanering. Sekretariatet, utredningsbyrån och varubyrån hålls samman inom en planeringsavdelning. Antalet anställda under 1971/72 är 150.

Till överstyrelsen är knutet ett råd för ekonomiskt försvar.

Samordningen av beredskapsplanläggningen inom det stora antal myndigheter som har uppgifter inom det ekonomiska försvaret föranleder olika slag av kontakter mellan företrädare för överstyrelsen och de berörda myndigheterna. Bland de myndigheter som överstyrelsen samverkar med kan anges statens jordbruksnämnd, transportnämnden, arbetsmarknadsstyrelsen, kommerskollegium, statistiska centralbyrån och kommunikationsverken samt även civilförsvarsstyrelsen och försvarsstaben. Kontakter förekommer också med i första hand handels-, försvars-, jordbruks- och industridepartementen.

I fråga om produktionsplanläggning, köp, lagring, försäljning m m har överstyrelsen kontakter med näringslivet. Det gäller såväl olika bransch-

organ och andra sammanslutningar som enskilda företag.

Vid krig ombildas överstyrelsen till en central handels- och industrimyndighet och en central bränsleförsörjningsmyndighet med placering i riksledningens krigsuppehållsplats.

Den interna samverkan mellan de olika enheterna inom överstyrelsen är omfattande. En delning av organisationen är därför olämplig.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar och verkets företagsnämnd har i gemensamt yttrande bl.a. framhållit att en omlokalisering starkt försvårar överstyrelsens möjligheter att lösa ålagda uppgifter i fråga om effektiv extern samordning och samverkan. Särskilt i en krissituation kommer överstyrelsens roll som stabsfunktion till Kungl. Maj:ts kansli att bli mycket svår att fylla.

Överstyrelsens möjligheter att för särskilda utredningar m.m. utnyttja experter och konsulter hos branschorganisationer i Stockholm bedöms bli avsevärt försämrade vid en omlokalisering.

Delegationen

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar har ett vittförgrenat kontaktnät med sin tyngdpunkt i näringslivet och dess organisationer. Av betydelse är överstyrelsens ansvar för oljeförsörjningen, då ransonering på detta område kan aktualiseras även i lägen då Sverige inte är i krig eller krigsfara.

Vid en sammanvägning av de olika förhållanden som bör påverka överstyrelsens lokalisering har delegationen stannat för att föreslå att överstyrelsen skall förbli i Stockhom.

Delegationen har inte heller funnit förutsättningar föreligga att föreslå en partiell omlokalisering av överstyrelsen.

Arbetsmarknadsstyrelsen

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) är central förvaltningsmyndighet för allmänna arbetsmarknadsfrågor. I AMS uppgifter ingår främst att leda planläggning av och själv vidtaga eller initiera åtgärder som betingas av arbetslöshet eller brist på arbetskraft. AMS leder vidare verksamheten i fråga om regionalpolitiskt stöd samt rådgivning och upplysning m m i lokaliseringsfrågor. AMS är chefsmyndighet för länsarbetsnämnderna.

Verksamheten leds av en styrelse. Inom AMS finns nio byråer. Dessa är arbetsförmedlingsbyrån, arbetsvårdsbyrån, yrkesvägledningsbyrån, försäkringsbyrån, lokaliseringsbyrån, utredningsbyrån, tekniska byrån, kanslibyrån och kameralbyrån. Därutöver finns en försvarssektion och en rationaliseringsenhet. Inom tekniska byrån finns sju regionkontor som är förlagda till Stockholm, Örebro, Växjö, Göteborg, Härnösand, Umeå och Luleå. Till kameralbyrån är knutna maskinverkstad och förråd i Gnesta.

Enligt beslut av årets riksdag (prop. 1972:1 bil 13, s 37, InU 1972:3, rskr 1972:63) skall styrelsen omorganiseras den 1 juli 1972. Inom AMS kommer det att finnas tre avdelningar, en avdelning för arbetsmarknadsservice, en avdelning för sysselsättningsplanering och en avdelning för ekonomi och administration.

AMS har härutöver en arbetslöshetsförsäkringsdelegation, en lokaliseringsdelegation, en rådgivande delegation för arbetsvårdsfrågor, en lönedelegation, en samarbetsdelegation för omskolningskurser m m och en yrkesvägledningsnämnd samt samrådsgrupper och arbetsgrupper för olika beredningsoch utredningsuppgifter m m.

Antalet anställda under 1971/72 vid den centrala förvaltningen i Stockholm är enligt personalförteckning 632. Härtill kommer personal som avlönas från sakanslag, tillfälligt anställda, arkivarbetare m fl. Det sammanlagda antalet anställda är ca 730.

Verksamheten vid AMS:s sakbyråer eller motsvarande enheter i den föreslagna modifierade organisationen avser till stor del centrala funktioner i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. Byråerna och enheterna medverkar också mer eller mindre i de kontakter med departement, riksdagen, centrala myndigheter och olika intresseorganisationer m fl huvudstadsfunktioner som allmänt karaktäriserar arbetsmarknadsstyrelsens verksamhet.

Arbetsmarknadsstyrelsen genomför sedan flera år fortlöpande en decentralisering av uppgifter till länsarbetsnämnder och lokala organ inom arbetsförmedlingen. Vissa lednings-, tillsyns- och förvaltningsuppgifter avseende beredskapsarbetena samt teknisk rådgivning till länsarbetsnämnderna har decentraliserats till de sju regionkontoren.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i yttrande med anslutning av företagsnämnden framhållit bl a att en utflyttning av delar av styrelsen skulle medföra försämringar i de berörda enheternas utåtriktade kontakter och störa det kontinuerliga och intima samarbetet inom styrelsen.

Delegationen

Delegationen framhöll i sitt första betänkande att vissa myndigheter, däribland arbetsmarknadsstyrelsen, hade sådana uppgifter att en total omlokalisering inte var aktuell. Delegationen har därför i denna utredningsetapp prövat förutsättningarna för en partiell omlokalisering av styrelsen.

Av särskilt intresse har delegationen funnit vara att undersöka förutsättningarna att omlokalisera den del av styrelsen vars verksamhet är inriktad på beredskapsarbeten. Beredskapsarbetena bedrivs nämligen till sin huvuddel i de fyra nordligaste länen. En lokalisering av dessa funktioner till denna region skulle därmed dels föra ledningsfunktionen närmare verksamheten på fältet, dels samtidigt tillgodose statsmakternas uttalanden om behovet av att tillföra de fyra nordligaste länen ytterligare statlig verksamhet.

En närmare granskning har emellertid visat att betydande ledningsfunktioner redan delegerats till styrelsens regionkontor, belägna i bl a Luleå, Umeå och Härnösand. Delar av de i Stockholm kvarvarande funktionerna är av den art att de måste vara lokaliserade i anslutning till verksledningen. Delegationen anser emellertid att styrelsen bör kunna delegera ytterligare en del uppgifter avseende beredskapsarbeten till regional nivå. Delegationen föreslår att Kungl. Maj:t ger arbetsmarknadsstyrelsen direktiv härom.

Delegationen har i övrigt inte funnit några funktioner eller enheter hos arbetsmarknadsstyrelsen som lämpar sig för partiell omlokalisering.

Bostadsstyrelsen

Bostadsstyrelsen är central förvaltningsmyndighet med uppgift att främja bostadsförsörjningen. I styrelsens uppgifter ingår främst att ha hand om den statliga låne- och bidragsverksamheten för bostadsförsörjningen. Styrelsen skall vidare bl a undersöka och belysa utvecklingen i fråga om bostadsbyggandet och bostadsmarknaden och beräkna det framtida bostadsbehovet. Styrelsen är chefsmyndighet för länsbostadsnämnderna.

Verksamheten leds av en styrelse. Inom verket finns fem byråer. Dessa är kanslibyrån, låne- och bidragsbyrån, planeringsbyrån, tekniska byrån och värderingsbyrån. Antalet anställda under 1971/72 är ca 150.

Bostadsstyrelsen har ett brett kontaktmönster som omfattar flera statsdepartement, en rad centrala myndigheter, länsbostadsnämnderna, Svenska kommunförbundet, enskilda kommuner, de bostadspolitiska riksorganisationerna, centrala kreditinstitutioner, byggnadsföretag m fl. Bland centrala statliga instanser som styrelsen har kontakter med är främst inrikesdepartementet, arbetsmarknadsstyrelsen och statistiska centralbyrån samt i övrigt statens planverk, statens råd för byggnadsforskning och statens institut för byggnadsforskning, statens hyresråd, lantmäteristyrelsen, statens institut för konsumentfrågor, riksbanken m fl.

Bostadsstyrelsen har i yttrande, som utan erinran föredragits i företagsnämnden, anfört vissa synpunkter i omlokaliseringsfrågan. Enligt styrelsen var ett av de starkaste skälen för inrättandet av länsbostadsnämnderna att åstadkomma en decentralisering av verksamheten och beslutsfunktionerna till varje län för att ge en god service. Under årens lopp har även pågått en utflyttning av besluts- och servicefunktioner till kommunerna. Styrelsen har därför numera i huvudsak ledningsfunktioner och tjänstgör som besvärsinstans. Då ledningsfunktionerna men även bostadsstyrelsens allmänt bostadspolitiska verksamhet kräver fortlöpande samråd och bred kontaktverksamhet med stadsdepartementen, andra ämbetsverk och olika organisationer med huvudkontoren förlagda till storstockholmsområdet anser styrelsen att en utflyttning skulle medföra en avsevärd belastning på verksamheten.

Delegationen

Enligt delegationens uppfattning är bostadsstyrelsens uppgifter sådana att styrelsen bör föras till den grupp av myndigheter som har behov av nära kontakter med statsdepartement och andra huvudstadsfunktioner. Bostadsstyrelsen bör således enligt vår mening förbli i stockholmsområdet.

Delegationen har inte heller funnit förutsättningar föreligga att föreslå en partiell omlokalisering av styrelsen.

Statens hyresråd

Statens hyresråd är central myndighet för handläggning av mål och ärenden på hyresregleringens område. Hyresrådet har också hand om vissa centrala administrativa uppgifter för den statliga hyresnämnds- och arrendenämndsorganisationen. Hos hyresrådet finns ett kansli med sammanlagt 27 anställda.

Delegationen

Delegationen hade i sitt första betänkande som utgångspunkt att statsmakterna skulle förbli i Stockholm. Även rikets högsta rättsinstanser bör enligt delegationen alltjämt vara lokaliserade i Stockholm. Till dessa bör även räknas statens hyresråd som är högsta instans i hyresregleringsmål.

Statens institut för byggnadsforskning

Institutet har till uppgift att bedriva forsknings- och försöksverksamhet som är ägnad att främja rationell utveckling av planering, produktion och förvaltning inom byggnadsområdet.

Vid institutet finns 160 anställda.

Riksdagen beslutade 1971 att statens institut för byggnadsforskning skall omlokaliseras till Gävle. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 skall omlokaliseringen planeras äga rum under juni månad 1976.

Statens invandrarverk

Statens invandrarverk är central förvaltningsmyndighet för invandrar- och medborgarskapsfrågor i den mån de inte ankommer på annan myndighet. Verket skall fortlöpande bevaka behovet av samt föreslå och samordna åtgärder för att främja invandrares anpassning i Sverige. Antalet anställda vid verket uppgår till 210.

Riksdagen beslutade 1971 att invandrarverket skulle omlokaliseras till Norrköping. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 skall omlokaliseringen planeras äga rum under maj och juni 1976.

Statens planverk

Statens planverk är central förvaltningsmyndighet för ärenden om planläggning av bebyggelse och om byggnadsväsendet. I anslutning till den allmänna uppsikten på dessa områden skall verket ge råd och vägledning för planläggningen samt meddela föreskrifter, råd och anvisningar för byggnadsväsendet. Planverket skall vidare verka för samordning mellan verkets egna och andra myndigheters insatser på dessa områden.

Planverket leds av en styrelse. Inom planverket finns fyra byråer. Dessa är administrativa byrån, planbyrån, utvecklingsbyrån och tekniska byrån. Anslutna till planverket är ett råd för samhällsplanering, ett tekniskt råd och en statens va-nämnd. Antalet anställda under 1971/72 är ca 120.

Planverkets samordningsuppgifter på samhällsplaneringens område föranleder omfattande samverkan och kontakter med ett stort antal

myndigheter och organisationer. De främsta av dessa är företrädda i det råd för samhällsplanering som är knutet till verket. I rådet ingår företrädare för bl a planverket, socialstyrelsen, statens vägverk, statens trafiksäkerhetsverk, byggnadsstyrelsen, skolöverstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, statens naturvårdsverk, arbetsmarknadsstyrelsen och bostadsstyrelsen. I rådet ingår eller adjungeras vidare företrädare för Svenska kommunförbundet, vetenskapliga institutioner, konsulterande företag m fl.

Planverket fungerar vidare i betydande omfattning som sakkunnigorgan åt civildepartementet, andra departement och till departementen knutna kommittéer och arbetsgrupper. I den tekniskt inriktade verksamheten samarbetar planverket med olika slag av sakkunnigorgan och annan expertis. Planverket har även kontakter med enskilda kommuner i stadsplaneärenden och olika tekniska frågor i samband med utformning av föreskrifter m m. I växande utsträckning deltar planverket även i den internationella samverkan på plan- och byggnadsväsendets område som bedrivs i olika internationella samarbetsorgan.

Planverket har i yttrande anfört olika förhållanden som bör beaktas vid överväganden om verkets lokalisering. Planverket hänvisar bl a till de uppgifter som enligt civildepartementets nyligen framlagda rapport (SOU 1971:75) om den fysiska riksplaneringen skall ankomma på verket. Sambanden mellan den politiska beredningen av riksplanefrågor och planverkets uppgifter i fråga om central samordning och sammanställning av material kräver enligt verket nära samverkan med civildepartementet.

Företagsnämnden vid planverket har i särskilt yttrande bl a starkt framhållit personalfrågornas stora betydelse i samband med en omlokalisering av verket. Företagsnämnden framhåller även den stora betydelsen av kontakter med intressenter på planverkets område och deras starka anknytning till stockholmsområdet.

Delegationen

Enligt delegationens uppfattning är planverkets uppgifter sådana att verket bör föras till den grupp av myndigheter som har behov av nära kontakter med statsdepartement och andra huvudstadsfunktioner. Planverket bör således enligt vår mening förbli i stockholmsområdet.

Delegationen har inte heller funnit förutsättningar föreligga att föreslå en partiell omlokalisering av planverket.

Lantmäteristyrelsen

Lantmäteristyrelsen är central förvaltningsmyndighet för ärenden om fastighetsbildning, fastighetsregistrering och mätningsverksamhet. Överlantmätarmyndigheterna har uppgifter beträffande ledningen av och tillsynen över fastighetsbildningen och mätningsverksamheten i länen.

Antalet anställda vid styrelsen uppgår till 170.

Riksdagen beslutade 1971 att lantmäteristyrelsen skulle omlokaliseras till Gävle. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 skall omlokaliseringen planeras äga rum under tiden maj–augusti 1975.

Rikets allmänna kartverk

Rikets allmänna kartverk är central förvaltningsmyndighet för ärenden om den allmänna kartläggningen och därmed sammanhängande frågor.

Kartverket har till uppgift att upprätta, utge och vid behov revidera de kartor som ingår i allmänna kartserier samt att utföra de vetenskapliga, geodetiska och astronomiska uppgifter som står i samband med verkets arbeten eller som Kungl. Maj:t bestämmer med hänsyn till det internationella samarbetet. Verket skall även publicera de resultat av verksamheten som har allmänt intresse. Kartverket skall vidare på begäran av myndighet eller enskild mot ersättning utföra eller låta utföra specialkartor, framställa fotogrammetriskt bild- och kartmaterial, utföra geodetiska specialarbeten och sammanställa och tillhandahålla uppgifter från verkets geodetiska arkiv. Antalet anställda vid kartverket uppgår till 520.

Riksdagen beslutade 1971 att kartverket skulle omlokaliseras till Gävle. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 skall omlokaliseringen planeras äga rum under tiden maj–augusti 1975.

Statens brandinspektion, statens brandskola och sprängämnesinspektionen

Statens brandinspektion har som central förvaltningsmyndighet tillsyn över brandförsvaret i riket. I inspektionens uppgifter ingår bl a att ge råd och anvisningar till kommuner och enskilda i frågor av allmän betydelse för brandförsvaret, att verka för att brandförsvaret ordnas ändamålsenligt och att verka för standardisering av brandmateriel. Vid inspektionen finns 9 anställda.

Statens brandskola har till uppgift att utbilda brandpersonal och skorstensfejare och att genom annan utbildningsverksamhet och brandteknisk forskning främja brandförsvarets utveckling. Antalet anställda uppgår till 9. Härutöver utnyttjar skolan ett mycket stort antal deltidslärare.

Sprängämnesinspektionen är statligt tillsynsorgan för ärenden om explosiva och brandfarliga varor och därmed sammanhängande frågor. Kommerskollegium är chefsmyndighet för inspektionen som har 17 anställda.

Räddningstjänstutredningen har i sitt betänkande Räddningstjänst (SOU 1971:50) föreslagit att de ärenden angående brandfarliga varor m m som nu handläggs av kommerskollegium och sprängämnesinspektionen och som inte är av militär natur överförs till brandinspektionen. Utredningen har också framhållit att påtagliga fördelar skulle vinnas om även brandskolan inordnas i brandinspektionen.

Delegationen har berett här berörda myndigheter och deras personal tillfälle att anföra synpunkter i lokaliseringsfrågan. *Statens brandinspektion* har förklarat sig inte ha några synpunkter främst med hänsyn till att lokaliseringsorten inte angetts. *Styrelsen för statens brandskola* och *personalen vid brandskolan* anser att det är nödvändigt att brandskolan är förlagd till stockholmsområdet för att ett tillräckligt rekryteringsunderlag för deltidslärare skall kunna uppnås. Styrelsen anser det vidare olyckligt

om frågan om brandskolans lokalisering avgörs innan en av styrelsen aktualiserad utredning om brandförsvarsutbildningen genomförts. *Sprängämnesinspektionen* och dess *personal* åberopar som skäl mot en omlokalisering bl a behovet av nära samarbete med kommerskollegium och arbetarskyddsstyrelsen. Vidare anses att ställning till eventuell omlokalisering ej bör tas förrän statsmakterna tagit ställning till vissa utredningar om inspektionen.

Delegationen

I yttrande den 29 oktober 1971 över räddningstjänstutredningens betänkande förordade delegationen att – om den föreslagna omorganisationen av brandinspektionen genomförs – inspektionen lokaliseras utanför Storstockholm. Även om den föreslagna omorganisationen inte skulle genomföras ansåg delegationen att brandinspektionen och brandskolan borde bli föremål för omlokalisering. I sitt yttrande framhöll delegationen vidare att den kommer att ta ställning till valet av lokaliseringsort först i sin slutrapport.

Sedan delegationen avgav sitt yttrande har inga nya förhållanden framkommit som ger delegationen anledning till ändrat ställningstagande. Delegationen förordar således att de f n tre myndigheterna – brandinspektionen, brandskolan och sprängämnesinspektionen – omlokaliseras. Delegationen anser således att kontaktbehovet för de tre myndigheterna – brandinspektionen, brandskolan, sprängämnesinspektionen – bör kunna tillgodoses även på annan ort än i Stockholm. Delegationen vill emellertid peka på brandskolans behov av tillgång till tillfälliga lärare från större brandkår och teknisk undervisningsanstalt.

Delegationen föreslår att brandinspektionen, brandskolan och sprängämnesinspektionen omlokaliseras.

Statens institut för företagsutveckling

Statens institut för företagsutveckling har till uppgift att främja näringslivets tekniska och ekonomiska utveckling med särskild hänsyn till de mindre och medelstora industriföretagen samt hantverket. Institutet skall bl a genom kurser, föreläsningar, publiceringsverksamhet och rådgivning sprida information i tekniska, administrativa, kommersiella och ekonomiska frågor och i övrigt främja utbildning av företagare och anställda inom industri och hantverk. Institutet bedriver även försöks- och utvecklingsverksamhet samt utför provningar och undersökningar.

Institutet leds av en styrelse. Inom institutet finns tre byråer. Dessa är allmänna byrån, informations- och utbildningsbyrån och tekniska byrån. Institutet har regionalkontor i Malmö, Göteborg och Luleå och lokalkontor i Härnösand, Umeå och Skellefteå samt en kursgård i Älvsbyn. Antalet anställda under 1971/72 är 255. Därtill kommer 12 arkivarbetare. Av de anställda är 57 stationerade utanför stockholmsområdet.

Institutets verksamhet finansieras till övervägande del genom avgifter från mottagarna av institutets tjänster. Självfinansieringsgraden uppgick 1970/71 till 78,9 %, vilket motsvarade ca 15,8 milj. kr. i avgifter m m.

Institutet inhämtar kunskaper och erfarenheter inom sitt verksamhetsområde genom ett stort kontaktnät som omfattar expertis vid olika tekniska och vetenskapliga institutioner, branschorganisationer, konsultföretag och enskilda industriföretag. För litteraturstudier utnyttjas vidare olika tekniska och vetenskapliga bibliotek vid universitet och högskolor.

Institutets utåtriktade informationsverksamhet sker till mycket stor del genom kurser. Verksamhetsåret 1970/71 fördelades kurserna med 403 inom stockholmsområdet och 372 inom de områden som ankommer på regionalkontoren. Som lärare i kursverksamheten anlitas dels institutets tjänstemän och dels utomstående föreläsare m fl. Av de närmare 1 100 utomstående lärare som anlitades 1970 kom över 800 från stockholmsområdet.

Inom institutet sker ett nära samarbete mellan olika tekniska sektioner och mellan dessa och de mera serviceinriktade sektionerna. Denna integration av verksamhetsgrenarna innebär att en geografisk spridning av de olika enheterna skulle vara irrationell.

Institutet disponerar förutom allmänna förvaltningslokaler även undervisningslokaler samt laboratorie- och verkstadslokaler med särskild utrustning dels i en egen huvudbyggnad och dels i hyrda lokaler.

Statens institut för företagsutveckling har i yttrande med anslutning av företagsnämnden bl a framhållit att institutet har en väl utvecklad regional verksamhet genom regionala och lokala kontor. Ett alternativ till omlokalisering av institutet är en ökad decentralisering. Härigenom uppnås en lugnare anpassning för såväl myndigheten som personalen.

I övrigt har institutet anfört en rad olägenheter som skulle uppstå för verksamheten vid och efter en omlokalisering. Institutet skulle bl a få bestående merkostnader för resor och traktamenten för såväl utomstående speciallärare som institutets egen personal samt för fast anknytning till institutet av viss expertis i stället för sådan utomstående expertis som inte beräknas kunna anlitas efter en utlokalisering.

Vid en flyttning måste institutet räkna med ett intäktsbortfall. Det är även troligt att marknadsbortfallet under omställningsperioden blir svårt att återta i framtiden.

Om den centrala verksamheten omlokaliseras är det vidare institutets bestämda uppfattning att bl a ett regionalkontor med ändamålsenliga kurslokaler måste bibehållas i Stockholm.

Delegationen

Statens institut för företagsutveckling har i betydande utsträckning decentraliserat sin verksamhet. Således har institutet regionalkontor i Malmö, Göteborg och Luleå, lokalkontor i Härnösand, Umeå och Skellefteå samt en kursgård i Älvsbyn. Myndigheten i Stockholm är delvis att anse som regionalkontor för stockholmsområdet. Av de ca 200 anställda i Stockholm kan uppskattningsvis ca 80 anses fullgöra regionala uppgifter. Den egentliga centralförvaltningen uppgår således till ca 120 anställda.

Delegationen har prövat centralförvaltningens anknytning till stockholmsområdet och därvid funnit att inga avgörande hinder finns mot en omlokalisering. Det är emellertid viktigt att omlokaliseringen sker till en

ort där möjlighet till samverkan med närbesläktade verksamheter finns och där institutets tekniska kontakter kan upprätthållas på ett tillfredsställande sätt. Delegationen föreslår således att institutet omlokaliseras.

Statens vattenfallsverk

De organisatoriska och funktionella förhållandena vid statens vattenfallsverk har på uppdrag av delegationen kartlagts av statskontoret.

Statens vattenfallsverk (Vattenfall) är ett affärsdrivande verk. Vattenfall handhar statens kraftverksrörelse och kanalrörelse vid Trollhätte kanalverk samt verkar för en rationell elkraftförsörjning inom riket. Den huvudsakliga verksamheten består i att producera och distribuera elenergi, att handha stamlinjenätet för kraftöverföring samt att planera och genomföra den utbyggnad som följer av det växande elkraftbehovet. Verksamhetsområdet har kommit att utvidgas med oljeprospektering och värmeleveranser. Vattenfalls andel av den svenska elkraftförsörjningen är ca 45 %.

Vattenfalls organisation omfattar under en styrelse och en generaldirektör fyra huvudavdelningar och ett fristående stabsorgan. Dessa är administration (A), byggnadsteknik (B), el- och värmeteknik (E), drift och förvaltning (D) samt staben (S).

Vattenfalls personal är geografiskt placerad dels vid huvudkontoret i Stockholm (Råcksta), dels vid anläggningsplatserna och lokalförvaltningarna ute i landet. Av de anställda i Råcksta tillhör ca 1 820 centralförvaltningen, varav ca 1 360 män och 460 kvinnor. Den regionalt/lokalt placerade personalen uppgår till ca 7 100. Delegationens överväganden berör de i Råcksta lokaliserade delarna av centralförvaltningen.

Statskontoret har undersökt förutsättningarna att omlokalisera Vattenfalls centralförvaltning med hänsyn till dennas behov av externa kontakter. Härvid har Vattenfalls behov av kontakter inom stockholmsområdet, med övriga Sverige och med utlandet studerats. Stockholmskontakterna har analyserats för grupperna statsdepartementen, centrala myndigheter och organ, företag och branschorganisationer m fl inom elenergisektorn, återdistributörer och större konsumenter samt leverantörer och konsulter. Vidare har de internationella kontakterna analyserats. Kontakterna mellan Vattenfall och dessa grupper har inte för någon enskild grupp av statskontoret bedömts utgöra ett avgörande hinder mot omlokalisering. Inte heller har kontakterna gentemot alla grupperna sammantagna bedömts på ett avgörande sätt förhindra omlokalisering.

Statskontoret undersökte vidare på grundval av de interna sambanden och beroendeförhållandena möjligheterna att flytta ut dels delar av byggnadsverksamheten, dels drift- och förvaltningsuppgifterna. Med hänsyn till sambandens art och omfattning anser emellertid statskontoret att en delning och partiell omlokalisering kräver en mer detaljerad organisationsutredning än som förutsatts i utredningsuppdraget.

Vattenfall instämmer i sitt remissyttrande över statskontorets rapport i konstaterandet att behovet av externa kontakter inte är det avgörande hindret mot omlokalisering. Vattenfall är emellertid inte övertygat om att det redovisade resultatet av KOMM 71 ger en rättvisande bild av

kontaktmönstret. Verket anser kontaktsvårigheterna vara en väsentlig faktor i den slutliga avvägningen av för- och nackdelar.

Vattenfall ansluter sig till statskontorets uppfattning att en partiell omlokalisering måste föregås av en detaljerad organisationsutredning. Denna torde enligt Vattenfall leda till en helt ny huvudorganisation för verket.

I anslutning till statskontorets undersökningar genomförde Vattenfall egna beräkningar för att belysa konsekvenserna av en omlokalisering. Resultatet av utredningarna redovisades i skrivelse till delegationen den 30 november 1971.

Vattenfall erinrar om den stora betydelse som energiförsörjning till lågt pris har för samhällsekonomin och för den enskilda individen. Utbyggnadsprogrammet under de närmaste tio åren kommer att anstränga verkets resurser till det yttersta.

Bland bestående konsekvenser av en utlokalisering framhåller Vattenfall försvårade och fördyrade kontakter i stockholmsområdet. Dessa kontakter dominerar för verkets del. Vidare riskeras en uttunning av verkets "erfarenhetsbank" genom förlust av kunnig och erfaren personal. Verkets konkurrensförmåga skulle påverkas ogynnsamt härav.

Övergående konsekvenser av en utlokalisering innefattar, utöver betydande personliga förluster för personalen och samhällsekonomiska merkostnader, direkta flyttningskostnader på 90 milj. kr. för Vattenfall samt kostnader för byggnader på 150 milj. kr.

Det avgörande hindret mot en omlokalisering anges dock vara den betydande personalavgång som bedöms sannolik. Personalomsättningen i samband med en omlokalisering beräknas medföra ett bortfall av tjänsteproduktion, som har beräknats till genomsnittligt 15 % av det samlade behovet under perioden 1972–78. Vid oförändrat arbetssätt leder detta bl a till att utbyggnaderna blir försenade med en successivt ökande kraftbrist som följd. En sådan kan lösas genom ransonering. Enligt en kalkyl skulle en ransonering kosta Vattenfall och abonnenterna 3 600 milj. kr. under perioden 1972–85.

Ett ändrat arbetssätt som bl a innebär minskade planeringsinsatser och tekniskt utvecklingsarbete, ökad konsultinsats samt upphandling av färdiga anläggningar skulle kunna eliminera kraftbristen. Det medför dock kostnadsökningar som lågt räknat anges till 5 %. Merkostnaden vid det ändrade arbetssättet blir då 1 500–2 000 milj.kr. under en tioårsperiod.

Enligt Vattenfall får man vid en utflyttning sannolikt räkna med en sammanlagd kostnad som inte kommer att understiga två miljarder kr. under en övergångsperiod.

Delegationen har genom en särskild expert låtit utföra en granskning av de delar av Vattenfalls utredningar som avser de kraftekonomiska konsekvenserna av personalavgång vid en utlokalisering. Granskningen har redovisats i en promemoria den 21 mars 1972.

Experten har i fråga om den av Vattenfall förutsatta belastningsökningen under 1980-talet antytt tänkbarheten av en viss dämpning. En minskning av belastningsökningen skulle få påtaglig betydelse för den

beräknade skadan av en utlokalisering. Experten har vidare funnit beräkningstekniska skäl för en viss minskning av den beräknade personalavgången och därmed av produktionsbortfallet.

Genom ett räkneexempel har experten försökt belysa omfattningen av en överrekrytering som skulle kunna eliminera brister i tjänsteproduktionen. Resultatet anger att en erforderlig överrekrytering skulle uppgå till 32 personer under fyra år eller sammanlagt 128 personer. Merkostnaderna för den ifrågasatta överrekryteringen har beräknats hålla sig inom 110 milj. kr. Enligt experten är Vattenfalls bedömningar att en överrekrytering inte är möjlig av tvivelaktigt värde.

Experten anser att de invändningar med varierande betydelse och kvantifieringsgrad som kan anföras mot Vattenfalls kalkyl gör att kalkylens värde som underlag vid bedömning av för- och nackdelar av en utlokalisering synes vara begränsat.

Vattenfall har i skrivelse till delegationen den 11 april 1972 kommenterat de av delegationens expert redovisade synpunkterna på de kraftekonomiska konsekvenserna av en utlokalisering av Vattenfall. Vad experten anför anser Vattenfall inte rubba de slutsatser som verket tidigare redovisat. Vattenfall finner således inte anledning frångå sin bedömning att man vid en utflyttning sannolikt får räkna med en sammanlagd kostnad överstigande två miljarder kr. under en tioårsperiod.

Vattenfall anför bl a att det inte finns anledning att frångå den prognos om belastningsökningen som ligger till grund för verkets utbyggnadsplanering. En hög ökningstakt i belastningsutvecklingen under 1980-talet förklaras för Vattenfalls del av anknytningen till speciella abonnenter om vilkas kraftefterfrågan vissa bestämda antaganden kan göras. De av experten nämnda sätten att mildra svårigheterna vid en utlokalisering har redan i möjlig utsträckning beaktats i Vattenfalls överväganden. Den minskning av den beräknade personalavgången som experten anser motiverad kan hänföras till vissa beräkningstekniska förenklingar i kalkylerna som ger detta resultat. Andra förenklingar kan anföras som påverkar resultatet åt andra hållet. Mot bakgrund av praktiska erfarenheter av rekryteringssvårigheter i ett normalt läge anser Vattenfall den antydda överrekryteringen vara orealistisk.

Delegationen

Statens vattenfallsverk tillhör de verk som kartlagts av statskontoret. Statskontoret har därvid funnit att Vattenfalls kontaktmönster inte är av den art att det förhindrar en omlokalisering.

Vattenfall har i huvudsak instämt i denna statskontorets bedömning men anfört att själva omlokaliseringen skulle innebära mycket stora påfrestningar för verket. Svårigheterna för Vattenfall att fullgöra sina arbetsuppgifter skulle enligt verket leda till minskad leveranssäkerhet och en oekonomisk kraftproduktion. Vattenfallsverket har beräknat merkostnaden för att neutralisera dessa negativa effekter på krafttillgången till 1 500 à 2 000 milj.kr. Härtill kommer de egentliga kostnaderna för omlokaliseringen.

Det torde vara uppenbart att en kostnad som överstiger en milj. kr. per

omlokaliserad anställd inte är försvarlig. Delegationen har emellertid låtit granska verkets beräkningar genom en fristående expert. Granskningen påvisar alternativa möjligheter att trygga kraftproduktionen. Enligt expertens bedömning skulle en tillfredsställande försörjningstrygghet kunna uppnås till en kostnad som endast är tiondedelen av vad verket anfört.

Vid en jämförelse med de flyttningskostnader som uppstår för andra verk och som kommer att redovisas i det följande framstår kostnaderna för en omlokalisering av Vattenfall även efter angivna nedjustering som betänkligt höga.

Man torde genom skilda åtgärder, om vilkas kostnader osäkerhet kvarstår, kunna begränsa riskerna för allvarliga störningar i kraftproduktionen. Likväl kommer risker för störningar att föreligga om Vattenfall tvingas inrikta en betydande del av sina resurser på att planera och genomföra en omlokalisering. Med hänsyn till kraftförsörjningens centrala betydelse i samhällsekonomin anser sig delegationen inte kunna förorda en omlokalisering av vattenfallsverket.

Statskontoret har i sin kartläggning också utrett förutsättningarna för en partiell omlokalisering av verket. Av denna utredning framgår att några sådana möjligheter inte finns vid nuvarande organisation. Delegationen vill emellertid erinra om att Vattenfall självt 1970 satte igång en utredning (Utlok 70) som syftade till att begränsa centralförvaltningens tillväxt genom att maximera antalet anställda i Stockholm. Utredningen avbröt emellertid sitt arbete när delegationen påbörjade sin granskning av verket. Delegationen anser det viktigt inte bara att en fortsatt expansion av centralförvaltningen begränsas, utan också att denna om möjligt nedbringas. Delegationen förordar således att Kungl. Maj:t prövar förutsättningarna att maximera antalet anställda vid Vattenfall i Stockholm i analogi med vad som tidigare skett för statistiska centralbyrån. Huruvida en reduktion av centralförvaltningens personal i Stockholm bör ske genom delegering eller genom att inrätta filial på annan ort torde lämpligen kunna utredas av Vattenfall.

Sveriges geologiska undersökning

Sveriges geologiska undersökning (SGU) är central förvaltningsmyndighet för ärenden om landets geologiska beskaffenhet. I geologiska undersökningens uppgifter ingår bl a att verkställa bergarts- och jordartskartering, att uppsöka och undersöka förekomster av malmer och andra tekniskt användbara mineral, bergarter och jordarter. Geologiska undersökningen skall också bedriva forskning av såväl vetenkaplig som praktisk natur med särskild uppmärksamhet på frågor av betydelse för näringslivets utveckling och tillgodoseendet av samhälleliga behov. Antalet anställda vid SGU uppgår till ca 260.

Riksdagen beslutade 1971 att huvuddelen av SGU (motsv. ca 160 anställda) skall omlokaliseras till Uppsala och att återstoden, inemot 100 anställda, skall omlokaliseras till Luleå.

Statens provningsanstalt

Statens provningsanstalt utför provningar och undersökningar av material och konstruktioner och därmed förenad verksamhet på uppdrag av myndighet eller enskild. Anstalten bedriver även teknisk-vetenskaplig forskning inom sitt verksamhetsområde och ställer personal till förfogande för nationellt och internationellt standardiseringsarbete m.m. Antalet anställda vid provningsanstalten uppgår till totalt ca 320 varav ca 100 är sysselsatta i regional verksamhet.

Riksdagen beslutade 1971 att provningsanstalten skall omlokaliseras till Borås. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1972 skall omlokaliseringen planeras äga rum under tiden juni–augusti 1976.

Styrelsen för teknisk utveckling.

Styrelsen för teknisk utveckling (STU) är central förvaltningsmyndighet för statens stöd till tillämpad teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete. Styrelsen svarar även för viss administration åt statens råd för vetenskaplig information och dokumentation (SINFDOK).

Verksamheten leds av en styrelse. Inom verket finns fyra enheter. Dessa är administrativa enheten, utrednings- och beredningsenheten, planerings- och samordningsenheten samt rådgivnings- och förmedlingsenheten. I organisationen ingår även ett sekretariat för statens råd för vetenskaplig information och dokumentation. Antalet anställda under 1971/72 är 97.

För behandling av ansökningar om finansiellt stöd av forsknings- och utvecklingsprojekt, rådgivning m m har styrelsen inrättat ett tiotal nämnder. Därutöver finns olika tillfälliga grupper.

Styrelsen för teknisk utveckling skall hålla kontakt med forskare, institutioner och företag och främja kontakter mellan myndigheter, näringsliv och forskningsinstitutioner. Kontakterna sker härvid dels i arbetet inom nämnder och kommittéer, dels genom ett stort antal besök hos styrelsen av forskare, uppfinnare, företagare m fl och dels genom att styrelsens tjänstemän i betydande omfattning besöker universitet, högskolor och industriföretag. I verksamheten utnyttjas vidare i stor utsträckning biblioteks- och andra dokumentationsresurser vid universitet, tekniska högskolor och andra högskolor samt patentverket.

Kontakterna avser till stor del storstockholmsområdet. Större delen av ledamöterna i nämnderna kommer från detta område. Samma gäller en stor del av uppfinnarna. Forskningsråden, ingenjörsvetenskapsakademien, transportforskningsdelegationen, patentverket, patentbyråer m fl finns i Stockholm.

Styrelsen för teknisk utveckling har i yttrande sammanfattningsvis anfört att de direkta ekonomiska konsekvenserna av en omlokalisering kan bedömas vara av begränsad omfattning medan däremot den funktionella påverkan av styrelsens arbete måste bedömas som avsevärd och troligen större än för flertalet andra myndigheter.

Företagsnämnden vid styrelsen för teknisk utveckling framhåller olika olägenheter med en omlokalisering av styrelsen. Det gäller bl a merkost-

nader och minskad arbetskapacitet genom tidsförluster vid ökad resefrekvens, försämrade kontaktmöjligheter och därmed förenade svårigheter att fullgöra styrelsens uppgifter samt olika omställningsproblem för personalen vid en mer eller mindre påtvungen flyttning och anpassning på en ny lokaliseringsort.

Delegationen

Styrelsen för teknisk utveckling tillhör de myndigheter om vilka delegationen i sitt första betänkande uttalade att underlag inte fanns för ett ställningstagande i lokaliseringsfrågan.

Delegationen har vid en närmare kartläggning funnit att styrelsens kontaktmönster är sådant att styrelsen skulle få svårt att på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina uppgifter vid en omlokalisering. Delegationen förordar således att styrelsen för teknisk utveckling förblir i stockholmsområdet.

Delegationen har inte heller funnit förutsättningar föreligga att föreslå en partiell omlokalisering av styrelsen.

Domänverket

Domänverket har till uppgift att driva skogsbruk på den fasta egendom som hör till domänverkets fond (domänfonden) och förvaltar i övrigt denna egendom och de andra tillgångar som hör till fonden samt förvaltar och utövar tillsyn över vissa andra allmänna skogar. Vid verket finns f n ca 400 anställda.

Riksdagen beslutade 1971 att domänverket skall omlokaliseras till Borlänge/Falun-regionen.

Sammanfattning

Tillsammans med tidigare beslut om omlokalisering innebär delegationens förslag att ca 11 300 anställda i central statlig verksamhet förläggs utanför stockholmsområdet. De verksamheter som berörs av omlokalisering till följd dels av tidigare beslut av statsmakterna, dels av delegationens nu föreliggande förslag har sammanställts i tabell 6 (s 153).

Återstående centrala myndigheter (delar av myndigheter) med ca 32 000 anställda bör enligt delegationen även i framtiden vara förlagd till stockholmsområdet. Ifrågavarande verksamheter har sammanställts i tabell 7 (s 154).

Ett genomförande av delegationens förslag skulle tillsammans med statsmakternas redan fattade beslut innebära att ca 3/4 av de anställda i central statlig förvaltning kommer att vara stationerade i stockholmsområdet. Av samtliga statsanställda i stockholmsområdet skulle 12 % omlokaliseras och 88 % förbli i detta område (tabell 8, s 155).

Tabell 6. Beslutad och föreslagen omlokalisering utan fördelning på orter.

Myndighet	Antal anställda (avrundat)	
I. Tidigare beslut		
Kammarrätten, två avdelningar	25	
Statens kriminaltekniska laboratorium	60	
Kriminalvårdsstyrelsen	300	
Centralnämnden för fastighetsdata	70	
Försvarets sjukvårdsstyrelse	110	
Försvarets materielverk (del av)	500	
Värnpliktsverket	75	
Militärpsykologiska institutet	40	
Försvarets förvaltningsskola	50	
Arméns tekniska skola	200	
Statens rättskemiska laboratorium	85	
Arbetsmedicinska institutet (filial)	40	
Riksförsäkringsverket (del av)	200	
Sjöfartsverket	290	
Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	400	
Luftfartsverket	305	
Statens väg- och trafikinstitut	150	
Statens geotekniska institut	80	
Bilregistret Körkortsregistret }	70	–
Mynt- och justeringsverket (del av) (= myntverket)	50	
Statistiska centralbyrån (del av)[a]	700	–
Statens personalpensionsverk	245	
Centrala studiehjälpsnämnden	90	
Kungl. Tekniska högskolan i Stockholm (del av)	400	–
Socialhögskolan i Östersund	40	
Bibliotekshögskolan	40	
Lantbruksstyrelsen	185	
Skogsstyrelsen	95	
Statens livsmedelsverk	185	
Skogshögskolan	330	
Statens institut för byggnadsforskning	160	
Statens invandrarverk	210	
Lantmäteristyrelsen	170	
Rikets allmänna kartverk	520	
Sveriges geologiska undersökning	260	
Statens provningsanstalt	220	
Domänverket	400	7 350[2]
II. Nu föreliggande förslag		
Domstolsverket	75	
Försvarets civilförvaltning	285	
Fortifikationsförvaltningen	600	
Försvarets forskningsanstalt (del av)	750	
Civilförsvarsstyrelsen	200	
Statens bakteriologiska laboratorium	550	
Televerket (del av)	250	
Statens vägverk	700	
Statens trafiksäkerhetsverk	95	
Skolöverstyrelsen (del av)	50	
Statens jordbruksnämnd	150	
Patent- och registreringsverket (del av)	120	
Statens brandinspektion Statens brandskola Sprängämnesinspektionen }	35	
Statens institut för företagsutveckling	120	3 980
Summa		11 330[b]

[a] Enligt beslut av Kungl. Maj:t i särskild ordning.

[b] Därav 10 385 omlokaliseringar och 390 nyetableringar i Luleå och Östersund.

Tabell 7. Centrala statliga myndigheter som enligt delegationen bör förbli i stockholmsområdet.

Departementstillhörighet	Myndighet	Antal anställda (avrundade tal)
–	Statsdepartementen	1 650
Justitie-	Högsta domstolen	120
	Regeringsrätten	100
	Justitiekanslern	10
	Riksåklagaren	40
	Rikspolisstyrelsen	510
Utrikes-	Styrelsen för internationell utveckling	275
Försvars-	Försvarsstaben	400
	Arméstaben	400
	Marinstaben	350
	Flygstaben	350
	Försvarets materielverk (del av)	2 800
	Försvarets forskningsanstalt (del av)	900
	Krigsarkivet	25
	Försvarets rationaliseringsinstitut	55
	Flygtekniska försöksanstalten	235
	Försvarshögskolan	15
	Militärhögskolan	100
	Krigsskolan	140
	Sjökrigsskolan	125
	Militärapoteket	95
Social-	Socialstyrelsen	720
	Giftnämnden	15
	Arbetarskyddsstyrelsen + arbetsmedicinska institutet (del av)	265
	Försäkringsdomstolen	30
	Försäkringsrådet	20
	Riksförsäkringsverket (del av)	340
	Statens strålskyddsinstitut	100
	Statens arbetsklinik	30
Kommunikations-	Postverket	6 400
	Televerket (del av)	2 600
	Statens järnvägar	1 800
	Transportnämnden	15
Finans-	Kammarkollegiet	60
	Statskontoret	320
	Generaltullstyrelsen	315
	Byggnadsstyrelsen	615
	Statistiska centralbyrån (del av)	1 000
	Datamaskincentralen för administrativ databehandling (DAFA)	340
	Bankinspektionen	60
	Försäkringsinspektionen	50
	Riksrevisionsverket	250
	Riksskatteverket (inkl. exekutionsväsendets organisationsnämnd)	430
	Konjunkturinstitutet	35
	Statens förhandlingsnämnd	15
	Statens avtalsverk	100
	Statens personalutbildningsnämnd	45
	Statens personalnämnd	70
Utbildnings-	Riksarkivet	80
	Riksantikvarieämbetet	160
	Universitetskanslersämbetet	115

Tabell 7. forts. Centrala statliga myndigheter som enligt delegationen bör förbli i stockholmsområdet.

Departements-tillhörighet	Myndighet	Antal anställda (avrundade tal)
	Utrustningsnämnden för universitet och högskolor	45
	Skolöverstyrelsen (del av)	695
Jordbruks-	Statens naturvårdsverk	290
	Koncessionsnämnden för miljöskydd	15
Handels-	Kommerskollegium	150
	Patent- och registreringsverket (del av)	500
	Näringsfrihetsombudsmannen	20
	Konsumentombudsmannen	20
	Statens pris- och kartellnämnd	165
	Konsumentverket	150
	Överstyrelsen för ekonomiskt försvar	150
Inrikes-	Arbetsmarknadsstyrelsen	730
	Bostadsstyrelsen	150
	Statens hyresråd	30
Civil-	Statens planverk	120
Industri-	Statens vattenfallsverk	1 820
	Styrelsen för teknisk utveckling	100
	Diverse övriga myndigheter (kommittéer, kulturella institutioner, forskningsråd m fl)	ca 1 500
	Summa (avrundat)	31 700

Tabell 8. Anställda vid statliga myndigheter i stockholmsområdet (avrundade tal).

	Antal	%
Centrala myndigheter		
som omlokaliseras	10 900	12
som förblir i stockholmsområdet	31 700	34
Regionala och lokala myndigheter	50 000	54
Summa	92 600	100

5 Val av lokaliseringsorter

Delegationen redovisade i sitt första betänkande de principer som borde vara vägledande vid valet av lokaliseringsorter för central statlig förvaltning. En viktig utgångspunkt var därvid att från stockholmsregionen utflyttad statlig förvaltning skulle lokaliseras framför allt till sådana regioner som kunde utvecklas till alternativa lokaliseringsorter till storstäderna. Delegationen försökte i sina överväganden tillämpa de principer beträffande valet av dessa s k storstadsalternativ som angavs i propositionen 1970:75 angående riktlinjer för den fortsatta regionalpolitiken. En första utgångspunkt framhölls där vara att så befolkningsrika regioner skulle väljas att de med rimliga insatser kunde ges fördelar som är ungefär likvärdiga med storstadsområdenas när det gäller kommunikationer, differentierad arbetsmarknad, utbildningsmöjligheter, kvalificerad service m m. En andra utgångspunkt var att man borde välja orter som ligger på betryggande avstånd från de nuvarande storstadsområdenas influensfält för att en påtaglig avlastning av storstadsregionerna skulle uppnås.

Delegationen redovisade material som tydde på att förutsättningarna att utveckla storstadsalternativ var begränsade. Framför allt gäller detta i Norrland. Delegationen ansåg emellertid att på grund av de speciella obalansproblem som finns inom stödområdet statlig verksamhet borde lokaliseras till ett antal orter även i detta område.

Vid valet av lokaliseringsorter beaktade delegationen dessutom att vissa verksamheter var beroende av speciellt goda kommunikationer med huvudstaden medan andra åter borde anknyta till befintliga institutioner av olika slag.

Från dessa utgångspunkter föreslog delegationen följande orter som lämpliga lokaliseringsorter för central statlig verksamhet som utflyttas från Stockholm, nämligen: Norrköping, Linköping, Karlstad, Gävle, Falun/Borlänge, Sundsvall, Östersund, Umeå och Luleå.

I propositionen om omlokalisering av viss statlig verksamhet (prop. 1971:29) accepterade departementschefen de föreslagna lokaliseringsorterna men förordade därutöver att även Uppsala, Eskilstuna, Jönköping och Borås skulle bli lokaliseringsorter för central statlig förvaltning. Genom tidigare beslut har även Örebro kommit att utgöra lokaliseringsort för sådan verksamhet (del av statistiska centralbyrån). Departementschefen underströk att de berörda orterna kunde betraktas som så väl

utbyggda regionala tillväxtcentra att de lämpade sig för lokalisering av central statlig verksamhet samt att det framlagda förslaget till omlokalisering inte innebar något ställningstagande till frågan om vilka orter som i framtiden borde utvecklas till s k storstadsalternativ.

Riksdagen anslöt sig till departementschefens uppfattning och framhöll (InU 1971:15, rskr 1971:196) att regionalpolitiska insatser i den form och omfattning som nu är aktuell bör koncentreras till ett begränsat antal regionala tillväxtcentra och då i första hand till sådana som kan tänkas få betydelse som storstadsalternativ.

Sedan propositionen om omlokalisering av viss statlig verksamhet avlämnades fördes diskussionen om valet av s k storstadsalternativ vidare bl a inom ramen för den regionalpolitiska planeringen. Samtliga länsstyrelser har sålunda till inrikesdepartementet redovisat regionalpolitiska handlingsprogram *(länsprogram 1970)*. I dessa program framförs bl a förslag till sysselsättningspolitiska åtgärder. Dessutom görs prioriteringar mellan olika orter när det gäller behov av sådana insatser. I programmen förs också diskussioner kring lokaliseringen av statlig verksamhet.

Länsstyrelserna har i länsprogram 1970 kommit med förslag om att 22 s k storstadsalternativ bör utvecklas. Följande orter berörs.

Luleå jämte övriga kommuner i den s k Fyrkanten
Umeå
Östersund
Sundsvall
Gävle/Sandviken
Falun/Borlänge
Uppsala
Västerås
Eskilstuna
Örebro
Karlstad
Trollhättan/Vänersborg/Uddevalla
Skövde
Norrköping/Linköping
Borås
Jönköping
Halmstad
Växjö/Alvesta
Kalmar/Nybro/Emmaboda
Hela Blekinge län
Hässleholm/Kristianstad
Helsingborg

En arbetsgrupp inom inrikesdepartementet har redovisat en skiss till ortsklassificering tänkt som underlag för ett riksomfattande regionalpolitiskt handlingsprogram (Ds In 1971:7). I promemorian redovisas forskningsresultat som antyder att det finns en intressant gräns vid ett lokalt befolkningsunderlag på ca 100 000 invånare ifråga om service och för-

delar av annat slag för både företag och enskilda. Arbetsgruppen föreslår att det är bland regioner av detta slag som de s k storstadsalternativen bör väljas. Förslag till storstadsalternativ framförs inte. Däremot anges bl a med utgångspunkt i statsmakternas utvärdering av den s k Länsplanering 1967 (prop. 1969:1 bil. 13 s 92, BaU 1969:48, SU 1969:57, rskr 1969:408) 22 primära centra vilka exakt motsvarar de storstadsalternativ som länsstyrelserna har föreslagit. Bland dessa primära centra särskiljer arbetsgruppen först de som har ca 100 000 invånare och som ligger utanför de nuvarande storstadsområdenas influensfält. Dit räknas Luleå, Sundsvall, Gävle/Sandviken, Falun/Borlänge, Karlstad, Örebro, Norrköping/Linköping, Skövde och Jönköping. Till sådana primära centra som har mer än 100 000 invånare men som ligger nära de nuvarande storstadsområdena hänförs Uppsala, Västerås, Eskilstuna, den s k trestadskombinationen (Trollhättan/Vänersborg/Uddevalla), Borås, Helsingborg och Kristianstad/Hässleholm. Till övriga primära centra har gruppen hänfört Umeå, Östersund, Kalmar, Karlskrona, Växjö och Halmstad.

Flertalet länsstyrelser föreslår i sina länsprogram att central statlig förvaltning skall lokaliseras till angivna storstadsalternativ eller primära centra men dessutom tar man upp behov av lokalisering till andra orter. Sålunda föreslår länsstyrelsen i Västerbottens län att förutom i Umeå omlokaliserad statlig verksamhet bör förläggas till Skellefteå. Länsstyrelsen i Västernorrlands län framhåller att vid fortsatt utflyttning av verksamhet måste flera orter än Sundsvall komma ifråga i länet. Man nämner speciellt Kramfors. Hofors anses av länsstyrelsen i Gävleborgs län som lämplig lokaliseringsort för statliga administrativa enheter, medan länsstyrelsen i Stockholms län anser att Norrtälje bör beaktas vid utlokalisering av statlig verksamhet. Länsstyrelserna i Uppsala och Hallands län uttalar sig till förmån för Enköping resp Falkenberg. Å andra sidan finns det länsstyrelser som starkt understryker att insatserna bör koncentreras till det storstadsalternativ man har pekat ut i länet. Det gäller t ex länsstyrelsen i Kalmar län. Några länsstyrelser talar allmänt om behovet av statlig sysselsättning i vissa orter. Ett ganska betydande antal orter berörs av sådana förslag. I vissa fall berörs därvid verksamheter som inte är föremål för överväganden inom delegationen.

Ett antal länsstyrelser och kommuner har direkt till delegationen framfört önskemål om lokalisering av central statlig verksamhet.

Delegationen redovisade i sitt första betänkande en rad uppgifter ifråga om arbetsmarknaden, service, kommunikationer m m för ett antal större orter. Redovisningen byggde på information som erhållits genom expertgruppen för regional utredningsverksamhet (ERU), arbetsmarknadsstyrelsen och vissa länsstyrelser.

ERU har i bilaga 7 till 1970 års långtidsutredning (SOU 1971:16) kallad "Regional utveckling och planering" lämnat ytterligare analyser av den regionala utvecklingen och regionala obalansproblem. För delegationens överväganden är det av speciellt intresse att man i stort sett verifierar den storleksgräns när det gäller valet av s k storstadsalternativ som den ovan nämnda arbetsgruppen inom inrikesdepartementet utgått ifrån.

I den modellanalys rörande det framtida tätortssystemet och decentrali-

seringen av statlig verksamhet som utförts för delegationens räkning diskuterar *Nordström/Wärneryd* olika effekter i fråga om service, kommunikationer, sysselsättningsstruktur, beslutsstruktur och stabiliteten i skilda regioner vid tre olika utvecklingsalternativ med hänsyn till centraliseringsgraden. En närmare redogörelse för analysen har lämnats i kapitel 3.

Även om osäkerheten naturligtvis är betydande tyder analysen på att en framtida regionstruktur som grundar sig på en satsning på medelstora orter ger de mest positiva och minst negativa effekterna. Med exempel från kommunikationssystemet förs följande resonemang.

Om näringslivet koncentreras till ett fåtal regioner förbättras kommunikationerna mellan storstadsregionerna och från övriga delar av landet in mot storstäderna. Behovet av tvärförbindelser blir förhållandevis ringa och kommunikationsservicen för de mest glesbebyggda områdena kommer efterhand att försämras.

Om expansionen i storstadsområdena omfördelas till de medelstora orterna kommer fortfarande behovet av goda förbindelser in till storstäderna att vara betydande. Det kommer emellertid att finnas underlag för fler tvärförbindelser i vilka de medelstora orterna blir utgångspunkter. Effekterna av sådana tvärförbindelser kommer antagligen att bli positiva även för de mindre regionerna eftersom dessa lättare kan inlemmas i ett tvärgående kommunikationssystem.

Om insatserna sprids till ett stort antal orter uppstår däremot troligen kommunikationsproblem. Det fordras stora investeringar för att ge flertalet regioner hög kommunikationsstandard med snabbtåg och flyg. Även om de regionalpolitiska ambitionerna skulle vara att satsa på de mindre regionerna måste troligen transporterna kanaliseras till storstadsområdena.

I analysen konstateras att det förhållandet att den framtida regionalpolitiken i huvudsak bör inriktas på ett begränsat antal orter eller regioner inte i och för sig innebär att övriga orter måste stagnera. Genom att vissa orter utvecklas till en kombination av regionala och nationella s k "styrcentra", t ex genom lokalisering av central statlig förvaltning, kommer kringliggande orter och regioner att kunna tillgodogöra sig vissa spridningseffekter.

I en studie om kontaktbehov och resemöjligheter analyserar *Törnkvist* förhållandet mellan å ena sidan de delar av näringsliv och offentlig förvaltning som omfattar kontaktintensiva funktioner (ca 250 000 sysselsatta) och å andra sidan transportapparatens utformning. En närmare redogörelse för studien har lämnats i kapitel 3.

För att förbättra underlaget för delegationens överväganden beträffande valet av lokaliseringsorter för utflyttning av central statlig förvaltning i en andra etapp har delegationen låtit utreda vilka möjligheter att ta emot ytterligare utlokalisering de kommuner har som omfattas av den första utflyttningsetappen. En sammanfattning av materialet lämnas i bilaga I.

Av denna utredning framgår att det är svårt att exakt ange *mottagningskapaciteten* för lokalisering av statlig verksamhet till enskilda kommuner. Även om ingen enskild komponent för sig utgör begränsning för lokalisering till en ort kan summan av de olika delproblemen bli av den

omfattningen att kommunens administration inte kan bemästra dem.

Vissa begränsningar i mottagningskapaciteten framstår dock som generella problem för flertalet orter. Det gäller framförallt möjligheterna att ge medflyttande familjemedlemmar önskad sysselsättning på den nya bostadsorten. Möjligheterna att finansiera de kommunala investeringar som följer av en lokalisering av statlig verksamhet framstår för flertalet kommuner också som en begränsande faktor.

Möjligheterna att lokalt rekrytera kontorsarbetskraft för verkens behov bedöms genomgående som så goda att några problem av betydelse för bedömningen av mottagningskapaciteten inte föreligger. Planeringen och tillgången på byggarbetskraft för investeringarna ger sällan den snävaste begränsningen i mottagningskapaciteten.

De resonemang som förts med representanter för de undersökta kommunerna antyder vissa olikheter i kommunernas möjligheter att under begränsad tid ta emot statlig verksamhet i mera betydande omfattning. Den grupp av kommuner som torde ha de bästa förutsättningarna härvidlag består av Uppsala, Norrköping, Linköping och Jönköping. Däremot förefaller vissa mindre orter som Luleå och Östersund inte ha lika goda förutsättningar. Samma förhållanden torde gälla för Kalmar. Övriga orter intar en mellanställning i dessa hänseenden.

Personalorganisationerna och de berörda kommunerna har beretts tillfälle att yttra sig över ovan nämnda utredning. Flera kommuner understryker beredvilligheten att ta emot omlokaliserad statlig central verksamhet. I anslutning därtill accepteras i stort sett de synpunkter som framförs i utredningen. I vissa fall görs smärre justeringar av i utredningen lämnade uppgifter. Dock framhåller Falun och Borlänge att dessa orter vid en bedömning av mottagningskapaciteten bör behandlas som en enhet. Luleå poängterar att samtliga kommuner i den s k Fyrkanten (Luleå, Piteå, Boden och Älvsbyn) bör tas med när man bedömer Luleå kommuns möjligheter att ta emot omlokaliserad verksamhet. Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) framhåller att utredningen har styrkt organisationens uppfattning att det inte är försvarligt att föreslå utflyttning av ytterligare myndigheter från Stockholm under nu gällande förutsättningar. Liknande synpunkter framförs av Statstjänstemännens riksförbund (SR).

Delegationen har mot den här redovisade bakgrunden haft att välja lokaliseringsorter för de myndigheter som föreslås omlokaliserade i etapp 2.

Delegationen fick i 1971 års riksdagsbeslut om omlokaliseringen stöd för sin uppfattning att endast ett fåtal orter kunde väljas för lokalisering av statlig central förvaltning. De nytillkomna forskningsresultat som redovisats ovan stöder detta synsätt.

Vägledande för vårt val av lokaliseringsorter i denna etapp har vidare varit riksdagens uttalande (InU 1971:15, rskr 1971:196) att delegationen i sitt fortsatta utredningsarbete skulle beakta de förbättringar av de fyra nordligaste länens näringsstruktur som en fortsatt utflyttning till dessa län av statlig verksamhet skulle innebära. Utskottet framhöll också att mycket talar för att möjligheterna till omlokalisering av statlig verksamhet till sydöstra Sverige särskilt borde prövas.

Ett grundläggande motiv för delegationens uppfattning att en koncentration av insatserna borde ske var att, eftersom utflyttningens omfattning är begränsad, några väsentliga regionalpolitiska effekter kan uppstå endast om utflyttningen koncentreras till ett ganska litet antal orter. Vidare bedömde delegationen en koncentration fördelaktig med hänsyn till framtida möjligheter till rationaliseringar. Om verksamheter som är beroende av varandra eller som är av likartad karaktär samlokaliseras underlättas dessutom kontakterna. Tankegångarna bakom dessa motiv redovisades utförligare i delegationens första betänkande.

Som framgår av den fortsatta redovisningen föreslår delegationen utflyttning av centrala statliga verksamheter som i vissa fall har starkt inbördes beroende eller som har nära anknytning till verksamheter som flyttades ut redan i den första etappen. Med hänsyn härtill och på grund av den relativt begränsade omfattning omlokaliseringen i en andra etapp enligt delegationens uppfattning måste få har delegationen funnit att ytterligare lokaliseringsorter i princip inte bör införas. Delegationen har ansett sig kunna göra undantag härifrån i endast ett fall. Det har skett i anslutning till riksdagens uttalande om att möjligheterna till en lokalisering till sydöstra Sverige bör prövas. Med hänsyn till de regionalpolitiska problemen i Kalmarområdet anser delegationen att Kalmar bör prioriteras.

I förslaget till den första utflyttningsetappen framhöll delegationen att vid valet av lokaliseringsorter de regionalpolitiska problemen i de norra delarna av landet speciellt beaktats. Samma synsätt bör enligt delegationens uppfattning komma till uttryck i det förslag delegationen nu framlägger. Större delen av de omlokaliserade verksamheterna förslås därför bli förlagda till de s k skogslänen.

Som redovisats ovan har delegationen låtit undersöka de olika orternas förutsättningar att ta emot central statlig verksamhet i en andra etapp. Förutsättningarna varierar något, men med den tidsplan som i det följande kommer att föreslås för genomförandet av vårt omlokaliseringsförslag är vi övertygade om att mottagningskapaciteten i de berörda orterna är tillräcklig för att förslaget skall kunna förverkligas utan mera betydande störningar.

Genom tidigare fattade beslut om omlokalisering har, som framgått av det föregående, till vissa av mottagningsorterna lokaliserats närbesläktade verksamheter. Sålunda kan de myndigheter som lokaliserats till Gävle sägas bilda ett "markblock". Till Karlstad har lokaliserats försvarsmyndigheter och till Jönköping lantbruksmyndigheter. Vidare har till Umeå och Linköping förlagts verksamheter som har behov av nära kontakt med universitet och högskolor. Beträffande vissa andra mottagningsorter är den till resp ort omlokaliserade myndighetsgruppen mera heterogen. Detta gäller främst Sundsvall och Norrköping.

I det följande redovisas motiven till valet av de olika lokaliseringsorterna.

Vad först gäller *Luleå* skall enligt statsmakternas beslut en del av Sveriges geologiska undersökning med ca 100 anställda förläggas till denna ort. Vidare har årets riksdag (prop. 1972:37, UbU 1972:23, rskr 1972:173) beslutat att tre institutioner vid tekniska högskolan i Stock-

holm med ca 50 anställda skall flyttas till Luleå. Samtidigt har riksdagen beslutat att den geoteknologiska utbildningen vid högskoleenheten i Luleå byggs ut. När utbyggnaden är helt genomförd läsåret 1979/80 beräknas verksamheten kräva ca 400 anställda. Härigenom kommer Luleå alltså att få direkta tillskott av sysselsättningstillfällen motsvarande sammanlagt 500 anställda. Härtill skall då läggas ca 1 000 elever vid fullständig utbyggnad av den geoteknologiska utbildningen. Delegationen har funnit att härutöver någon av de i denna etapp aktuella verksamheterna inte bör förläggas till Luleå.

Umeå har enligt den undersökning delegationen låtit göra beträffande kommunernas mottagningskapacitet relativt goda möjligheter att ta emot ytterligare statlig verksamhet. Undersökningen visar bl a att Umeå har ett relativt sett bra utgångsläge när det gäller att skaffa arbete åt medföljande familjemedlemmar. Umeå är vidare, tillsammans med Linköping, den enda av de föreslagna lokaliseringsorterna med högre utbildning och forskning av någon större omfattning. Ur regionalpolitiska synpunkter har emellertid Umeå företräde vid valet mellan dessa båda orter.

Delegationen har tidigare förordat att statens bakteriologiska laboratorium omlokaliseras. Med hänsyn till laboratoriets behov av närhet till medicinsk fakultet föreslår vi att laboratoriet förläggs till Umeå. Delegationen vill dock erinra om den särskilda utredning som enligt delegationens mening bör föregå omlokaliseringen. Till Umeå bör även förläggas de medicinskt, biologiskt och beteendevetenskapligt inriktade delarna av försvarets forskningsanstalt med 300 à 400 anställda.

Genom en lokalisering av laboratoriet och angivna delar av forskningsanstalten till Umeå bör de båda institutionernas krav på lämplig vetenskaplig miljö kunna tillgodoses. Samtidigt kommer ifrågavarande verksamheter tillsammans med de medicinska institutionerna att bilda ett medicinskt centrum av betydande värde.

Riksdagen har tidigare beslutat förlägga skogshögskolan till Umeå. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 2 juni 1972 skall ca 190 anställda vid högskolan förläggas till Umeå. Vidare skall en filial av arbetsmedicinska institutet med ca 40 anställda inrättas i Umeå. De verksamheter som delegationen nu föreslår lokaliserade till Umeå har tillsammans f n ca 900 anställda.

Riksdagen har tidigare beslutat att till *Sundsvall* förlägga statens personalpensionsverk, centrala studiehjälpsnämnden, dataenheten vid riksförsäkringsverket och två avdelningar av kammarrätten i Stockholm med sammanlagt (245 + 90 + 200 + 25 =) 560 anställda. När det gäller personalpensionsverket vill delegationen erinra om att Kungl. Maj:t den 25 februari 1972 bemyndigat statsrådet Löfberg att tillkalla en särskild sakkunnig med uppdrag att utreda frågan om registrering och bearbetning av matrikeluppgifter inom den statliga personalpensioneringen, m m. I uppdraget ingår bl a att också se över personalpensionsverkets arbetsuppgifter och organisation.

Delegationen har i yttrande till domstolsverksutredningen föreslagit att domstolsverket förläggs till Sundsvall. I valet mellan Jönköping och Sundsvall ansåg delegationen att de regionalpolitiska argumenten vägde tyngre för en lokalisering till Sundsvall. Delegationen har inte funnit att

några nya omständigheter tillkommit som ger delegationen anledning till ändrad bedömning. Till Sundsvall bör enligt delegationens mening vidare förläggas patent- och registreringsverkets bolagsbyrå samt de delar av skolöverstyrelsen – intagningssektionen och provkonstruktionsverksamheten – som delegationen föreslår omlokaliserade. Antalet anställda vid de berörda verksamheterna som berörs av omlokaliseringen kan beräknas till ca (75 + 120 + 50 =) 245.

Falun/Borlänge betraktades redan i delegationens första betänkande som en region. Denna bedömning får också stöd av länsstyrelsen i Kopparbergs län, som i skrivelse till delegationen bl a framhållit att Falun/Borlänge utgör en enhetlig arbetsmarknad och att de två kommunernas olika näringsliv snarare attraherar och kompletterar varandra än utgör två skilda poler. Länsstyrelsen har också meddelat att initiativ tagits till snabbt genomförda överläggningar rörande frågan om bildandet av ett nytt kommunblock med de båda nuvarande kommunerna som medlemmar.

Riksdagen har tidigare beslutat att domänverket skall förläggas till regionen. Verket har f n ca 400 anställda. Enligt vad delegationen erfarit avser verket att under de närmaste åren delegera en betydande del av centralförvaltningens arbetsuppgifter, bl a till distriktsförvaltningarna. Tillsammans med rationaliseringsarbetet i övrigt inom verket leder detta enligt uppgift till en minskning till bortåt hälften av nuvarande antalet anställda vid verkets centralförvaltning.

Delegationen har i det föregående föreslagit att statens vägverk och statens trafiksäkerhetsverk omlokaliseras. Med hänsyn till sambanden mellan verken anser delegationen vidare att de bör samlokaliseras. Ur funktionssynpunkt kräver verken en relativt central förläggning. Vid en avvägning mellan detta krav och de regionalpolitiska kraven har delegationen funnit att Falun/Borlänge-regionen är en lämplig förläggningsort för dessa verk. Delegationen föreslår alltså att statens vägverk och statens trafiksäkerhetsverk omlokaliseras till Falun/Borlänge-regionen. Verken har f n ca (700 + 95 =) 795 anställda, men som delegationen tidigare påpekat kan delegeringsarbetet inom vägverket leda till att detta tal blir lägre vid tidpunkten för omlokaliseringen.

Karlstad har i den undersökning delegationen låtit göra bedömts ha förhållandevis goda möjligheter att ta emot ytterligare statlig verksamhet. En begränsande faktor är dock svårigheten att bereda medföljande familjemedlemmar önskad sysselsättning.

Riksdagen har beslutat att vissa militära myndigheter, nämligen värnpliktsverket, militärpsykologiska institutet och försvarets sjukvårdsstyrelse samt vissa delar av försvarets materielverk med sammanlagt ca 625 anställda, skall flyttas till Karlstad. Delegationen har i det föregående föreslagit att försvarets civilförvaltning och civilförsvarsstyrelsen omlokaliseras. Med hänsyn till den beslutade förläggningen av vissa försvarsmyndigheter till Karlstad är det enligt vår mening naturligt att också dessa myndigheter omlokaliseras dit. Delegationen föreslår alltså att försvarets civilförvaltning och civilförsvarsstyrelsen omlokaliseras till Karlstad. Antalet anställda som berörs av omlokaliseringen beräknas uppgå till ca 485.

Eskilstuna har ett näringsliv som domineras av metallmanufaktur-

industrin. Arbetstillfällena inom tjänstesektorn är få. Riksdagen har beslutat att mynt- och medaljtillverkningen vid mynt- och justeringsverket (= myntverket fr o m den 1 juli 1972) med ca 50 anställda skall förläggas till Eskilstuna.

Delegationen har i det föregående föreslagit att fortifikationsförvaltningen omlokaliseras. Mot bakgrund av att huvuddelen av omlokaliserad central militär förvaltning avses förläggas till Karlstad vore det i och för sig naturligt att förlägga även fortifikationsförvaltningen dit. Med hänsyn till förvaltningens behov av kontakter med framför allt försvarets centrala staber och försvarets materielverk bör förvaltningen enligt vår mening dock förläggas närmare Stockholm. Med hänsyn härtill och mot bakgrund av behovet av regionalpolitiska insatser i Eskilstuna föreslår delegationen att fortifikationsförvaltningen omlokaliseras till denna ort. Antalet anställda som berörs av omlokaliseringen kan uppskattas till ca 600.

Linköping hör till de orter som bedöms ha goda möjligheter att ta emot statlig verksamhet. Samtidigt är Linköping, vid sidan av Umeå, den enda av lokaliseringsorterna som har högre utbildning och forskning av någon större omfattning. Riksdagen har beslutat att till denna ort förlägga verksamheter med behov av nära samarbete med teknisk utbildning och forskning, nämligen statens kriminaltekniska laboratorium, statens rättskemiska laboratorium, statens geotekniska institut och statens väg- och trafikinstitut samt viss provningsverksamhet vid försvarets materielverk.

Delegationen har i det föregående föreslagit att de funktioner vid försvarets forskningsanstalt som avser teknisk informationsbehandling, spaning, samband etc omlokaliseras. Dessa funktioner ställer särskilda krav på vetenskaplig miljö. De enheter som sysslar med informationsbehandling m m kräver vidare tillgång till teknisk högskola med inriktning bl a på elektronik m m och en industriell närmiljö av besläktat slag. Enligt vår mening uppfylls dessa krav vid en förläggning i Linköping. Delegationen föreslår följaktligen att nyssnämnda funktioner vid forskningsanstalten omlokaliseras till Linköping. Antalet anställda som berörs av omlokaliseringen kan beräknas till ca 400.

Jönköping torde ha samma förutsättningar att ta emot ytterligare statlig verksamhet som jämstora orter. Motsvarande gäller beträffande möjligheterna att bereda medföljande familjemedlemmar önskad sysselsättning.

Riksdagen har beslutat att omlokalisera vissa myndigheter på jordbrukets och skogsbrukets områden, nämligen lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen med tillsammans ca 265 anställda, till Jönköping. Eftersom delegationen funnit att också statens jordbruksnämnd bör kunna omlokaliseras, bör därför även denna myndighet förläggas till Jönköping. Delegationen föreslår alltså att statens jordbruksnämnd – med ca 150 anställda – omlokaliseras till Jönköping.

Riksdagen har beslutat att statens provningsanstalt skall omlokaliseras till *Borås*. Genom riksdagens beslut att till anstalten föra över viss del av mynt- och justeringsverket kommer omlokaliseringen att beröra ca 220 anställda. Vidare skall i Borås inrättas en bibliotekshögskola med ca 40 anställda.

Delegationen har i det föregående föreslagit att den egentliga centralförvaltningen vid statens institut för företagsutveckling omlokaliseras. Med hänsyn till de samverkansmöjligheter som finns mellan provningsanstalten och institutet bör institutet lokaliseras till Borås.

Delegationen har vidare föreslagit att statens brandinspektion, statens brandskola och sprängämnesinspektionen omlokaliseras. Även för dessa myndigheter bör Borås utgöra lämplig lokaliseringsort. Brandskolans behov av tillfälliga lärare torde kunna tillgodoses i Borås och från Göteborg.

Delegationen föreslår alltså att till Borås omlokaliseras statens institut för företagsutveckling, statens brandinstitut, statens brandskola och sprängämnesinspektionen. Antalet anställda vid de verksamheter som berörs av omlokaliseringen beräknas till ca 155.

Mot bakgrund av riksdagens uttalande har delegationen prövat möjligheterna att till sydöstra Sverige omlokalisera central statlig verksamhet. Delegationen har därvid funnit det angeläget att i första hand *Kalmar* tillförs sådan verksamhet. Vi har i det föregående föreslagit att vissa delar av televerket, nämligen teleskolan och byggnadsavdelningens byggnadskontor, omlokaliseras. Vi föreslår att dessa verksamheter förläggs till Kalmar. Antalet anställda som berörs av omlokaliseringen beräknas till ca 250.

Sammanfattningsvis innebär de fattade besluten om omlokalisering jämte delegationens nu föreliggande förslag att ca 54 % (i etapp 2 ca 62 %) av de omlokaliserade sysselsättningstillfällena tillförs skogslänen (Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Jämtlands, Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län). Det kan erinras om att berörda län har något mer än 20 % av landets befolkning. Beslutad och föreslagen omlokalisering framgår av tabell 9 (s 166).

I anslutning till de här redovisade förslagen förordar delegationen också att vissa delar av försvarets forskningsanstalt – i samband med att anläggningarna i Ursvik avvecklas – tillförs forskningsstationen vid Grindsjön i Nynäshamns kommunblock. Antalet anställda som berörs härav beräknas till minst 60. Vidare förordar delegationen att luftvärnsskjutskolan och luftvärnets kadett- och aspirantskola med sammanlagt ca 35 anställda förläggs till Norrtälje.

Företrädare för Stockholms kommun och Stockholms läns landsting har inför delegationen betecknat effekterna av omlokaliseringen av statlig verksamhet som mycket oroväckande. Antalet av omlokaliseringen berörda sysselsatta måste givetvis vara av avgörande betydelse när det gäller att bedöma dessa effekter. De förslag delegationen nu lägger fram är enligt delegationens uppfattning inte av sådan omfattning att de äventyrar en balanserad utveckling i storstockholmsområdet.

Den föreslagna omfattningen av den samlade omlokaliseringen bör enligt vår uppfattning verksamt kunna bidra till en mera balanserad utveckling på lokaliseringsorterna. För stockholmsregionens del innebär den föreslagna omlokaliseringen att expansionen under 1970-talet av statsförvaltningen i regionen, som tidigare växt med i genomsnitt ca 4 % per år, kommer att dämpas. Regionen kommer dock fortfarande att vara den överlägset största lokaliseringsorten för statsförvaltningen. Vidare förutses en betydande befolkningstillväxt under de närmaste decen-

Tabell 9. Beslutad och föreslagen omlokalisering med fördelning på orter.

Ort	Myndighet	Antal anställda (avrundat)	Summa
Luleå	Sveriges geologiska undersökning (del av)	100	
	Högskoleenheten i Luleå (teknisk utbildning och forskning)	ca 400	500
Umeå	Skogshögskolan	330[a]	
	Arbetsmedicinska institutet (filial)	40	
	Försvarets forskningsanstalt (del av)	350	
	Statens bakteriologiska laboratorium	550	1 270
Östersund	Försvarets förvaltningsskola	50	
	Arméns tekniska skola	200	
	Socialhögskola	40	290
Sundsvall	Statens personalpensionsverk	245	
	Centrala studiehjälpsnämnden	90	
	Riksförsäkringsverket (del av)	200	
	Kammarrätten, två avdelningar	25	
	Domstolsverket	75	
	Skolöverstyrelsen (del av)	50	
	Patent- och registreringsverket (del av)	120	805
Gävle	Lantmäteristyrelsen	170	
	Rikets allmänna kartverk	520	
	Centralnämnden för fastighetsdata	70	
	Statens institut för byggnadsforskning	160	920
Falun/ Borlänge	Domänverket	400	
	Statens vägverk	700	
	Statens trafiksäkerhetsverk	95	1 195
Karlstad	Värnpliktsverket	75	
	Militärpsykologiska institutet	40	
	Försvarets sjukvårdsstyrelse	110	
	Försvarets materielverk (del av)	400	
	Försvarets civilförvaltning	285	
	Civilförsvarsstyrelsen	200	1 110
Örebro[b]	Statistiska centralbyrån (del av)	700	
	Bilregistret Körkortsregistret	70	770
Eskilstuna	Mynt- och justeringsverket (del av) (= myntverket)	50	
	Fortifikationsförvaltningen	600	650
Uppsala	Statens livsmedelsverk	185	
	Sveriges geologiska undersökning (del av)	160	345
Norrköping	Statens invandrarverk	210	
	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	400	
	Luftfartsverket	305	
	Sjöfartsverket	290	
	Kriminalvårdsstyrelsen	300	1 505

[a] Enligt riksdagens beslut 1971. (Jfr s 133).

[b] Enligt Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut i särskild ordning.

Tabell 9. forts. Beslutad och föreslagen omlokalisering med fördelning på orter.

Ort	Myndighet	Antal anställda (avrundat)	Summa
Linköping	Statens kriminaltekniska laboratorium	60	
	Statens rättskemiska laboratorium	85	
	Statens geotekniska institut	80	
	Statens väg- och trafikinstitut	150	
	Försvarets materielverk (del av)	100	
	Försvarets forskningsanstalt (del av)	400	875
Jönköping	Lantbruksstyrelsen	185	
	Skogsstyrelsen	95	
	Statens jordbruksnämnd	150	430
Borås	Statens provningsanstalt (jfr prop. 1972:54)	220	
	Bibliotekshögskolan	40	
	Statens institut för företagsutveckling	120	
	Statens brandinspektion Statens brandskola Sprängämnesinspektionen	35	415
Kalmar	Televerket (del av)		250
	Summa		11330[c]

[c] Därav 10 925 omlokalisering och 390 nyetablering i Luleå och Östersund.

nierna. Olika prognoser ger något olika resultat, men för dem gemensamt är att fortsatt tillväxt förutses. Den stagnation i Storstockholms tillväxt som noterats under de senaste månaderna synes enligt vår uppfattning väsentligen vara konjunkturellt betingad, och en dämpning av den förutsedda starka tillväxten i området framstår alltjämt som eftersträvansvärd.

Omlokalisering av statlig verksamhet är ett medel att i någon mån dämpa stockholmsområdets tillväxt. Den direkta effekten förstärks i viss utsträckning genom påverkan på andra sektorer, den s k multiplikatoreffekten. Samtidigt kan emellertid en fortsatt expansion av i Storstockholm kvarvarande förvaltningar emotses. Dämpningen får alltså mera karaktären av minskad ökning av antalet anställda än av en i absoluta tal minskad sysselsättning. Även ett sådant resultat är emellertid från regionalpolitisk synpunkt önskvärt.

6 Kostnader och intäkter vid omlokalisering av statlig verksamhet

Varje omlokalisering av statlig verksamhet medför kostnader för den berörda verksamheten. Bland de olika kostnadsposterna kan nämnas direkta flyttningskostnader, kostnader för att rekrytera ny personal i anledning av personalavgång i samband med omlokalisering och försämrade produktionsförhållanden till följd av omställningen. Sistnämnda förhållanden kan leda till såväl ökade kostnader som minskade intäkter för den berörda verksamheten.

Myndigheternas driftansvar avser i första hand den egna myndighetens kostnadsutveckling. Det är därför självklart att myndigheterna vid sina bedömningar av en eventuell omlokalisering fäst stort avseende vid de företagsekonomiska konsekvenserna av en omlokalisering. För statsmakterna gäller det däremot att bedöma såväl effekterna för den enskilda myndigheten som effekterna för statsförvaltningen i dess helhet. Statsmakterna måste emellertid även gå ett steg längre. De måste nämligen grunda sina ställningstaganden också på de samhällsekonomiska konsekvenserna av ett omlokaliseringsbeslut.

Det enskilda företaget grundar sina lokaliseringsbeslut på företagsekonomiska överväganden. Statsmakterna har emellertid lokaliseringspolitiska instrument – lokaliseringsbidrag och lokaliseringslån, utnyttjande av investeringsfonder, lokaliseringsutbildning och sysselsättningsstöd – som gör det möjligt att påverka de företagsekonomiska förutsättningarna för företagets val av lokaliseringsort. Det kan erinras om att de årliga insatserna över statsbudgeten för dessa ändamål uppgår till ca 400 milj. kr. Häri ingår då inte de minskade skatteintäkterna till följd av att investeringsfonder utnyttjas regionalpolitiskt eller de insatser som görs inom arbetsmarknadspolitikens ram.

När det gäller de statliga myndigheterna är existerande regionalpolitiska stödinstrument inte användbara. Här får i stället en bedömning göras från fall till fall om de beräknade företagsekonomiska kostnaderna står i rimlig proportion till den regionalpolitiska effekten.

Omlokaliseringen av en statlig myndighet kan betraktas som en investering, där kostnaderna för omlokaliseringen är att likställa med de egentliga investeringskostnaderna. Intäkterna och även en del av kostnaderna är emellertid i huvudsak "externa", dvs de påverkar inte den enskilda myndighetens ekonomi utan andra subjekt – staten, kommuner, konsumenter, m fl. För att göra en sådan avvägning mellan kostnader och

intäkter måste man tillgripa vad som kallas "cost – benefit"-analyser eller samhällsekonomiska kostnads-intäkts-analyser.

Till sin principiella innebörd är dessa analyser inget annat än sedvanliga investeringskalkyler, i vilka man till nuvärde diskonterar en serie framtida kostnader och intäkter. Skillnaden i förhållande till de sedvanliga kalkylerna ligger egentligen endast i att man vidgar hänsynstagandet till att omfatta även sådana variabler och effekter som ligger utanför företagets intressesfär. I den konventionella investeringskalkylen tar man i princip endast med de kostnader och intäkter som registreras i dennes egen bokföring. I "cost – benefit"-analysen gör man ett försök att även medräkna effekter på andra ekonomiska subjekt.

Ur teoretisk synvinkel medför detta utvidgade hänsynstagande i allmänhet inte något större problem. Däremot uppstår vid en tillämpning ofta mycket svårlösta mätproblem. De faktiska tillämpningar som hittills utförts har visserligen kunnat peka ut en rad samhällsekonomiska effekter som borde inkluderas i en "cost – benefit"-analys, men dessa har i endast mycket begränsad omfattning kunnat kvantifieras.

Om endast en del av effekterna kan kvantifieras, löper man risken att resultaten av denna partiella analys blir andra än om samtliga faktorer kunnat medräknas. I en hel del tillämpningsfall synes kvantifieringsmöjligheter föreligga för de kortsiktiga och de företagsekonomiska effekterna, medan däremot långsiktiga och icke-ekonomiska förhållanden undandrar sig mätmöjligheter.

Detta resonemang har en omedelbar relevans för en analys av omlokaliseringsbeslut. Man kan här å ena sidan konstatera att effekterna av ett sådant beslut går vida utanför den ram som sätts av de rena förvaltningsekonomiska övervägandena, vilket således talar för att besluten borde grundas på en omfattande "cost – benefit" -analys. Man kan dock å andra sidan omedelbart konstatera att av alla de variabler och effekter som borde ingå i en sådan analys är endast en begränsad del av dessa möjliga att något så när invändningsfritt kvantifiera. Till dessa hör då i första hand de omedelbara utflyttningskostnaderna, men även vissa mera långsiktiga kostnadsökningar för t ex en ökad resefrekvens kan inräknas i denna grupp.

Det grundläggande syftet med omlokaliseringen är att åstadkomma en mera balanserad regional utveckling i landet. Sådana effekter är emellertid mycket långsiktiga och därför redan av denna anledning svåra att kvantifiera. Dessutom har de inslag av klart icke-ekonomiska element.

Även om vi sålunda inte funnit det vara möjligt att genomföra en analys av alla kostnader och intäkter, har vi dock funnit det vara angeläget att så långt möjligt bedöma ekonomiska och andra för- och nackdelar som följer med en omlokalisering av statliga myndigheter. Vi har i detta läge valt att föra en diskussion i icke-kvatitativa termer. Enligt vår uppfattning ger en sådan diskussion grundval för en vägning av för- och nackdelar mot varandra.

Effekterna av omlokaliseringen kan sägas påverka den berörda myndigheten, staten som huvudman för myndigheten, "konsumenterna" av verkets tjänster, den "avlämnande" och den "mottagande" kommunen, invånarna på mottagningsorten, de anställda vid myndigheten samt sam-

hällsekonomin i stort.

För den flyttande myndigheten uppstår dels engångskostnader i samband med flyttningen och dels förändrade driftkostnader i fortvarighetstillståndet. Till dessa kostnader återkommer delegationen i det följande. Vid avvägningen av våra förslag har vi bedömt varje myndighet för sig. Vi har därvid sökt bedöma de kostnader som skulle följa av en omlokalisering, inkl de indirekta kostnaderna, och ställt dessa mot de regionalpolitiska fördelarna av den tänkta omlokaliseringen. I samtliga de fall där vi föreslår omlokalisering har vi bedömt att fördelarna tar över nackdelarna och kostnaderna.

När det gäller staten som huvudman för myndigheternas verksamhet innebär omlokaliseringen ett finansieringsansvar dels för myndighetens engångskostnader i samband med omlokaliseringen och dels för de förändrade driftkostnaderna. Vidare måste staten finansiera de kapitalinvesteringar – i form av byggnader och utrustning – som krävs i samband med omlokaliseringen. Till beräkningen av dessa utgifter återkommer delegationen i det följande.

Bland icke kvantifierbara effekter för staten som förvaltningens huvudman kan nämnas en möjlig ökad stelhet i förvaltningsstrukturen till följd av myndigheternas spridda lokalisering. Av samma orsak kan risker uppstå för en isolering av den enskilda myndigheten från förvaltningen i övrigt. Denna senare effekt kan dock delvis motverkas, om lokaliseringen utformas i tillräckligt stora "block". En positiv effekt kan vara att omlokaliseringen påskyndar rationaliseringen inom förvaltningen.

Omlokaliseringen påverkar naturligtvis "konsumenterna" av myndigheternas tjänster. Genom den mera spridda lokaliseringen kan konsumenterna, som tidigare kunnat vid *ett* besök i Stockholm kontakta flera myndigheter, nu tvingas resa till flera orter i landet. Detta innebär merkostnader för dessa konsumenter. Genom att omlokaliseringen av regionalpolitiska skäl fått sin tyngdpunkt i skogslänen, där en förhållandevis mindre del av förvaltningens konsumenter är bosatta, ökar dessa kostnader. Omlokaliseringen kan också förväntas leda till en viss ökning av telekostnaderna för konsumenterna. Genom att föreslå att omlokaliseringen av andra etappens myndigheter skall begränsas till de lokaliseringsorter som omfattas av omlokaliseringen i första etappen samt Kalmar har vi emellertid sökt hålla tillbaka kostnadsökningarna för konsumenterna.

För stockholmsområdet som "lämnar ifrån sig" den omlokaliserade verksamheten innebär omlokaliseringen en dämpning av den annars förutsebara utvecklingen. Innebörden av detta har diskuterats i kapitel 5.

Det är emellertid uppenbart att för mottagningsorterna är det de positiva effekterna som dominerar. Bland sådana effekter kan nämnas att en inlokalisering av statlig förvaltning i regel innebär en förbättrad balans och minskad konjunkturkänslighet för ortens arbetsmarknad. I orter med ensidigt strukturerat sysselsättningsmönster kan inlokaliseringen också innebära en förbättrad social balans. Kommunens skattekraft förbättras dels genom lönestrukturen hos den inflyttande verksamheten, dels genom att förutsättningar skapas för en ökad kvinnlig förvärvsintensitet. I många fall torde inlokaliseringen också innebära ett bättre utnyttjande av resur-

ser i form av serviceanläggningar och liknande. Verkningarna av omlokaliseringarna förstärks självfallet av multiplikatoreffekten.

När det gäller de mottagande kommunerna kan de positiva effekterna inte erhållas utan vissa kortfristiga påfrestningar. Således kan påfrestningar uppstå för den kommunala ekonomin och servicen vid en snabb investeringsökning och vid en snabb inflyttning. Dessa konsekvenser kan förstärkas av de tidigare nämnda multiplikatoreffekterna. Dessa problem har redovisats i kapitel 5 och utvecklas ytterligare i bilaga I.

När de i det föregående angivna positiva effekterna på mottagningsorterna inträder bör även en positiv effekt uppstå för statsverket. Man kan nämligen anta att statsbudgetens utgifter för bl a arbetsmarknads- och regionalpolitik samt skatteutjämning blir lägre än vad som annars varit fallet.

När det gäller invånarna på mottagningsorten innebär inlokaliseringen av statlig verksamhet i första hand nya och annorlunda sysselsättningstillfällen.

För de anställda innebär omlokaliseringen merkostnader. Dessa torde emellertid i princip täckas av de förmåner som staten som arbetsgivare beviljar berörd personal. De redovisas därför som kostnader hos vederbörande myndighet. Mera svårgripbara är de uppoffringar som de anställda får göra genom att de måste byta vistelseort eller anställningsmyndighet eller i vissa fall förtidspensioneras. Ett särskilt problem uppstår för de fall där den anställde omlokaliseras och en medföljande familjemedlem inte kan få ett likvärdigt arbete på den nya vistelseorten. Som framgått av kapitel 5 är den bristande kapaciteten hos mottagningsorternas arbetsmarknad i många fall en försvårande faktor vid beslut om omlokalisering. Å andra sidan bör erinras att syftet med omlokaliseringen bl a är att skapa just en mera differentierad arbetsmarknad.

För de anställda som omlokaliseras kan flyttningen innebära såväl förbättringar som försämringar i bostadsförhållandena beroende på utgångsförutsättningarna. Det torde inte finnas möjligheter att dra några generella slutsatser i detta hänseende.

I allmänhet torde omlokaliseringen innebära en begränsning av den tid tjänstemännen får ägna åt resor till och från arbetsplatsen. Härigenom ökas den tillgängliga fritiden. Normalt torde också de aktuella mottagningsorterna ha mera lättillgängliga fritidsområden.

Flertalet av de kostnads- och intäktsposter som påverkar en analys av omlokaliseringarnas effekter kan således inte omsättas i mätbara termer. Som tidigare angetts är det främst flyttningskostnaderna, kapitalinvesteringarnas omfattning och driftkostnadernas förändring som kan beräknas med viss tillförlitlighet.

Vissa av de myndigheter som vi föreslår omlokaliserade har själva redovisat uppgifter om de ekonomiska konsekvenserna av en utflyttning. Det gäller försvarets forskningsanstalt (FOA), fortifikationsförvaltningen, statens bakteriologiska laboratorium (SBL), statens trafiksäkerhetsverk och televerket.

FOA har beräknat flyttnings- och "stillestånds"-kostnaderna till 30 à 50 milj. kr. SBL beräknar flyttningskostnaderna för myndigheten till 3 milj. kr. och för personalen till 1 milj. kr. Televerket beräknar flyttnings-

kostnaderna för teleskolan till 1,2 milj. kr.

FOA har beräknat nyanskaffningsvärdet av sina anläggningar i Stockholm, Ursvik och Sorunda till ca 160 milj. kr. Fortifikationsförvaltningen har angett nyanskaffningsvärdet för sin förvaltningsbyggnad till 35 milj. kr., exkl mark. SBL har angett ett investeringsbehov i Stockholm av 100 milj. kr. och på en omlokaliseringsort till 200 milj. kr. Med hänsyn till förväntade investeringar i Solna under 1970-talet beräknar SBL merutgiften vid omlokalisering till 135 à 145 milj. kr. Televerket redovisar investeringsutgifter för teleskolan om totalt 27 milj. kr.

Den bestående ökningen av de årliga driftkostnaderna för fortifikationsförvaltningen beräknas av försvarets rationaliseringsinstitut och förvaltningen till 2 à 3 milj. kr. Trafiksäkerhetsverkets uppskattning slutar på 1 milj. kr. och televerket beräknar ökningen av driftkostnaderna för teleskolan till ca 2 milj. kr. per år.

I det följande redovisas delegationens beräkningar för samtliga myndigheter som föreslås omlokaliserade. En mer utförlig redovisning av beräkningsmetodiken finns i bilaga II.

Vår redovisning avser den direkta statsfinansiella effekten av omlokaliseringen. Vi har däremot inte beräknat ev indirekta budgeteffekter, t ex genom påskyndad rationalisering eller minskat behov av skatteutjämningsbidrag.

Vi har valt att belysa den direkta budgeteffekten bl a för att den uttrycker det reformutrymme som får avsättas för denna lokaliseringspolitiska insats. En sådan redovisning medger också en jämförelse med andra statliga insatser inom regionalpolitikens område. Vidare kan budgeteffekten definieras entydigt och klart avgränsas.

Den valda metodiken innebär att vissa kostnader, som inte slår utgiftsmässigt, inte ingår i vår redovisning. Det gäller främst sådana produktionsstörningar i samband med omställningen som inte kan kompenseras med en ökning av antalet anställda. Det gäller också t ex produktionsbortfallet i samband med personalens resor för att besöka den nya lokaliseringsorten. I de fall där vi föreslår omlokalisering har vi dock ansett störningarna och produktionsbortfallet inte vara av sådan storleksordning att våra bedömningar påverkas på ett avgörande sätt.

Under rubriken *engångsutgifter* beräknas utgifter för besöksresor, för omstationering och för dubbelhyra i vissa fall, för personalens och myndighetens flyttning, för omplacering och förtidspensionering av personal, för nyrekrytering av personal (inkl utgifter för viss dubbelbemanning) samt för planering av omlokaliseringen.

Vad först gäller besöksresorna har utgiften beräknats såväl för kollektiva som individuella besöksresor både före och efter omlokaliseringen. I avvaktan på utgången av förhandlingarna om förmåner för omlokaliserade tjänstemän har vi fått beräkna de skilda förmånerna med utgångspunkt i det bud statens avtalsverk lämnade personalens huvudorganisationer den 6 april 1972. Detta gäller bl a utgifterna för omstationeringstraktamenten och särskilda hemresor i anslutning härtill. Beräkningen på denna punkt är naturligtvis osäker med hänsyn till att man tvingas till ovissa antaganden om under hur lång tid omstationeringstraktamenten genomsnittligt kommer att utgå. Vidare har utgifterna beräknats för den

ersättning som avtalsverket föreslagit skall utgå för dubbelhyra vid uppskjuten inflyttning. Utgifterna för personalens flyttning har – med viss uppräkning – beräknats bl a på grundval av de ersättningsbelopp som erfarenhetsmässigt utgår. Myndighetens flyttningskostnader har beräknats på grundval av erfarenheter från andra flyttningar.

Utgifterna för förtidspensionering av personal som närmar sig pensionsåldern och som av skilda anledningar inte kan omplaceras är naturligtvis svårberäknade. Det enda erfarenhetsmässiga underlag som finns är de studier som gjordes i samband med förenade fabriksverkens motsvarande omlokalisering till Eskilstuna. Delegationen har för beräkningen av antalet förtidspensioneringar schablonmässigt antagit att frekvensen av förtidspensioneringar blir densamma som vid fabriksverken. Som ett alternativ till förtidspensionering finns enligt avtalsverkets bud möjlighet till förlängda omstationeringstraktamenten. Utgiften härför är väsentligt lägre. Likaledes på grundval av erfarenheterna från förenade fabriksverken har beräkningar gjorts över antalet omplaceringar och utgifterna härför. Vidare har beräknats utgifterna för att rekrytera ny personal i samband med extra avgångar och för dubbelbemanning under den tid den nya personalen är under inskolning.

Kostnaderna för planering av omlokaliseringens genomförande har beräknats på grundval av de hittills gjorda erfarenheterna i samband med första etappen.

Med de gjorda antagandena blir engångsutgifterna i storleksordningen 23 000 à 26 000 kr. per anställd vid de skilda myndigheterna. Genomsnittligt för de 4 000 anställda blir beloppet inte fullt 25 000 kr. per anställd eller i runt tal sammanlagt 100 milj. kr.

Jämfört med de av myndigheterna redovisade engångsutgifterna leder våra beräkningar till klart högre belopp för teleskolan och mångdubbelt högre belopp för statens bakteriologiska laboratorium. Vad gäller försvarets forskningsanstalt torde det av anstalten redovisade beloppet 30 à 50 milj. kr. väsentligen avse svåruppskattade "stilleståndkostnader". För den verksamhet som omfattas av förslaget till omlokalisering har vår beräkning lett till engångsutgifter på 19 à 20 milj. kr.

Kapitalinvesteringarna omfattar anskaffande av mark, uppförande av lokaler samt inredning och utrustning av dessa.

Det finns inledningsvis anledning att erinra om vad delegationen uttalade redan i sitt första betänkande, nämligen att det finns ett stort uppdämt behov av förvaltningslokaler i stockholmsområdet. Byggnadsstyrelsen har således i sin lokalförsörjningsplan 1971 beräknat kostnaderna för planerade investeringar i Storstockholm med byggstart under åren 1972–1977 avseende förvaltningslokaler samt statens bakteriologiska laboratorium till i storleksordningen 250 milj. kr.

Det investeringsbehov som uppstår genom omlokaliseringarna kommer således att i viss utsträckning begränsa behovet av nybyggnader i stockholmsområdet samt i övrigt möjliggöra avvecklingen av mindre lämpliga förhyrningar. Delegationen vill i detta sammanhang peka på att man från Stockholms kommuns sida understrukit angelägenheten av att staten i samband med omlokaliseringen medverkar till att återställa kontoriserade bostäder till sitt ursprungliga ändamål.

De statliga lokaler som friställs genom omlokaliseringen torde normalt kunna användas för andra statliga ändamål. I vissa fall kan en försäljning bli aktuell. Det kan således påpekas att enligt ett utredningsmaterial som redovisats för delegationen av försvarsforskningsutredningen skulle en avveckling och försäljning av försvarets forskningsanstalts anläggning i Ursvik kunna finansiera uppförandet av en ny motsvarande anläggning på annan plats och därutöver ge ett överskott på ca 15 milj. kr. Mot denna beräkning har anstalten dock anmält viss tveksamhet.

I något enstaka fall kan eventuellt vissa extra avskrivningar, dvs en kapitalförlust, bli aktuella i samband med att specialinredda lokaler avvecklas. Det skulle bli fallet vid statens bakteriologiska laboratorium. I detta fall kan kapitalförlusten beräknas till samma storleksordning som den uppskattade kapitalvinsten vid avvecklingen av Ursvik.

Sammanfattningsvis kan man alltså konstatera att de ökade kapitalinvesteringarna innebär en tidigareläggning och geografisk omfördelning av investeringar som ändå skulle ha kommit till stånd. De kan alltså inte anses utgöra någon egentlig merutgift.

När det gäller beräkningen av investeringsutgifterna har delegationen accepterat televerkets och fortifikationsförvaltningens egna beräkningar, med tillägg för markkostnader i det senare fallet. När det gäller statens bakteriologiska laboratorium har delegationen medräknat endast utgifter för uppförande av lokaler motsvarande laboratoriets nuvarande lokalinnehav, dvs inemot 80 milj. kr.

För övriga verksamheter har delegationen inhämtat kostnadsuppskattningar från byggnadsstyrelsen. Dessa visar att investeringskostnaden, inkl markanskaffning, för renodlade förvaltningslokaler kan uppskattas till storleksordningen 70 000 kr. per anställd. För myndigheter med laborativa uppgifter eller med krav på omfattande undervisningslokaler stiger naturligtvis beloppet väsentligt. Genomsnittsinvesteringen för samtliga föreslagna omlokaliseringar uppgår till drygt 100 000 kr. per anställd eller sammanlagt ca 420 milj. kr.

Som nyss nämnts ersätter dessa investeringar i betydande utsträckning ett investeringsbehov som ändå förelegat i stockholmsområdet. Det finns då anledning att notera att investeringskostnaden för mark och byggnader är minst 10 % lägre i de föreslagna omlokaliseringsorterna än i centrala lägen i Stockholms förorter. En överslagsvis beräkning visar att mindreutgiften för de här aktuella investeringarna ligger i storleksordningen 40 à 50 milj. kr. för ett förortsläge och minst 100 milj. kr. för innerstadslägen.

Beroende på nuvarande lokalförhållanden kommer de utflyttande myndigheterna att få större eller mindre ökningar av sina lokalkostnader. Den nyssnämnda mindreutgiften innebär emellertid att statsverkets utgifter för sin totala lokalhållning minskar med minst 1 500 kr. per anställd och år jämfört med om investeringarna skulle ha gjorts i stockholmsområdet. Denna besparing uppträder alltså för statsverket som en helhet och kommer inte direkt de utflyttande myndigheterna till del.

Till följd av omlokaliseringen beräknar delegationen att myndigheterna belastas med *ökade driftkostnader.*

Dessa utgörs först och främst av ökade kostnader för resor och trakta-

menten. Vidare har delegationen beräknat de utgifter som skulle vara nödvändiga för att anställa extra personal för inträffande restidsförluster. Slutligen har delegationen räknat med en ökning av telekostnaderna. Beräkningarna grundar sig på det kontaktmönster som framkommit vid kommunikationsundersökningen, KOMM 71. Vid den föreslagna geografiska fördelningen av myndigheterna kan de årliga merkostnaderna uppskattas till i genomsnitt högst 5 000 kr. per anställd. Delegationens beräkningar visar god överensstämmelse med fortifikationsförvaltningens och teleskolans beräkningar men ligger väsentligt högre än den uppskattning som gjorts av trafiksäkerhetsverket.

Det bör påpekas att beräkningen utgår från nuvarande kontaktmönster. Delegationen har antagit att initialt endast en liten del av kontakterna kan överföras till den nya orten. Erfarenheten talar emellertid för att kontaktmönstret successivt anpassas till den nya lokaliseringen. Vissa kontakter kan överföras från stockholmsområdet till den nya orten och den stora mängden stockholmskontakter torde kunna samordnas och rationaliseras. Det finns därför grundad anledning anta att kontaktkostnaderna successivt kommer att nedgå.

I inledningsskedet beräknas alltså en ökning av de årliga driftutgifterna på statsbudgeten med (5 000–1 500 i minskade lokalkostnader=) netto ca 3 500 kr. per anställd, eller sammanlagt knappt 15 milj. kr. Dessa utgifter torde successivt minska.

De ökade driftkostnaderna vid de omlokaliserade myndigheterna bör sättas i relation till deras nuvarande driftkostnader. Dessa kan beräknas f n uppgå till ca 300 milj. kr.

De i det föregående redovisade beräkningarna av utgifterna på budgeten till följd av omlokaliseringen har sammanfattats i tabell 10. Det finns anledning att understryka att engångsutgifterna och investeringsutgifterna kommer att fördelas över flera år. När det gäller engångsutgifterna kommer de att successivt öka åren före utflyttningen, kulminera flyttningsåret för att sedan snabbt avta. Någon fördelning i tiden av dessa utgifter har dock inte gjorts, utan de redovisade uppgifterna avser en odiskonterad summa.

Tabell 10. Utgifter i samband med omlokaliseringen.

	1 000 kr. per anställd	Milj. kr.
Engångsutgifter	ca 25	ca 100
Kapitalinvestering (mark, byggnader, inredningar och utrustning)	ca 104	ca 420
Ökade årliga driftkostnader för statsverket första året efter omlokalisering	ca 3,5[1]	ca 15

[1] 5 000 kr. i ökade driftkostnader minus 1 500 kr. i minskade lokalkostnader för statsverket.

När man skall bedöma huruvida de av delegationen beräknade merutgifterna för den föreslagna omlokaliseringen är acceptabla är det intressant att göra en jämförelse med de utgifter staten har för andra regionalpolitiska insatser.

Det bör således erinras om att de totala budgetutgifterna för lokaliseringsstöd till industriföretag f n uppgår till ca 400 milj. kr. per år. Härutöver kommer de minskade skatteintäkterna till följd av att investeringsfonderna får användas i regionalpolitiskt syfte. Vidare är en betydande del av de mycket avsevärda belopp som satsas inom arbetsmarknadspolitikens ram en återspegling av den bristande regionala balansen. Detsamma kan sägas om det belopp på drygt två miljarder kr som 1972/73 satsas på kommunal skatteutjämning och om driftbidraget till statens järnvägar som 1972/73 beräknas uppgå till drygt 320 milj. kr. Statsmakterna satsar alltså idag miljardbelopp för att utjämna brister som följer med den regionala obalansen.

För att belysa relationen mellan de av oss beräknade statsutgifterna för den föreslagna omlokaliseringen och de utgifter som uppträder vid industrilokaliseringar, har vi i det följande applicerat de regionalpolitiska stödreglerna på den föreslagna omlokaliseringen.

Enligt nuvarande regler för regionalpolitiskt stöd utgår inom stödområdet lokaliseringsbidrag med högst 35 % av byggnadskostnaderna. Härutöver kan lokaliseringslån utgå till ett belopp som högst motsvarar skillnaden mellan bidraget och 2/3 av investeringskostnaderna för byggnader och maskiner. Värdet av den ränteeftergift som medges på lokaliseringslånet kan uppskattas till minst 10 % av lånebeloppet. Utanför stödområdet kan endast lån utgå.

Vidare kan inom ramen för lokaliseringsstödet utgå s k schablonmässigt utbildningsstöd med 4 500 kr. per anställd. I vissa fall kan högre bidrag utgå. För flyttningskostnader kan personalen inom ramen för arbetsmarknadskungörelsen få flyttningsersättning. Utgiften härför kan uppskattas till ca 5 000 kr. per bidragstagare.

Det bör vidare erinras om att staten vid omlokaliseringen av företag ofta får ytterligare kostnader inom ramen för arbetsmarknadspolitiken och – för förtidspensionering – inom ramen för den allmänna försäkringen.

För de av delegationen nu föreslagna omlokaliseringarna kan ca 175 milj. kr. i byggnadsinvesteringar och ca 27 milj. i maskininvesteringar beräknas ske i stödområdet. Ca 120 milj. kr. beräknas bli investerade utanför stödområdet på orter där lokaliseringslån kan tänkas utgå.

För dessa investeringar skulle utgå lokaliseringsbidrag med 61 milj. kr. samt en räntesubvention värd ca 15 milj. kr. Härutöver skulle utbildningsstöd utgå med ca 18 milj. kr. och flyttningsersättningar med ca 20 milj. kr. Vidare skulle lokaliseringslån utgå med drygt 150 milj. kr. Den omedelbara budgetbelastningen om lokaliseringspolitikens vanliga stödregler tillämpades skulle således bli (61 + 18 + 20 + 150 =) ca 250 milj. kr. Den egentliga subventionen skulle bli (61 + 15 + 18 + 20 =) ca 115 milj. kr.

Detta beräkningsexempel visar att subventionen enligt de lokaliseringspolitiska stödreglerna – ca 115 milj. kr. – är av samma storleksordning som de av oss beräknade engångsutgifterna för omlokaliseringen. Kapitalinvesteringarna kommer, som vi anfört i det föregående, att bli lägre utanför än i stockholmsområdet. Kvar står den bestående ökningen av driftkostnaderna på i början ca 5 %. Mot denna ökning bör emellertid

ställas de svårberäknade men tämligen säkra rationaliseringsvinster som kommer att uppstå i samband med omlokaliseringen.

Sammanfattningsvis finner vi att de av oss beräknade utgifterna för den föreslagna omlokaliseringen av statliga myndigheter framstår som rimliga, i relation såväl till samhällets övriga insatser på regionalpolitikens område som till de förväntade positiva effekterna på mottagningsorterna. Som förut framhållit har någon fullständig samhällsekonomisk "cost – benefit"-analys inte kunnat göras. Delegationen har dock insamlat ett omfattande material för att belysa faktorer av betydelse i detta sammanhang. Det är vår bestämda uppfattning att även om en fullständig analys kunnat göras skulle denna inte förändra vår bedömning.

7 Genomförandet

Genomförandet av statsmakternas beslut våren 1971 att omlokalisera 34 myndigheter eller delar av myndigheter med sammanlagt ca 6 100 anställda har börjat förberedas undet det förflutna året. Kungl. Maj:t har genom beslut den 24 mars 1972 efter förslag av resp myndigheter fastställt tidpunkter för omlokaliseringen av statens invandrarverk, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, luftfartsverket, sjöfartsverket, kriminalvårdsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, statens provningsanstalt, lantmäteristyrelsen, rikets allmänna kartverk, centralnämnden för fastighetsdata, statens institut för byggnadsforskning, statens personalpensionsverk, centrala studiehjälpsnämnden, del av riksförsäkringsverket, del av mynt- och justeringsverket samt den del av kammarrätten i Stockholm som skall förläggas till Sundsvall. Vidare har beslut fattats att en bibliotekshögskola skall inrättas i Borås hösten 1972. Genom beslut den 19 maj 1972 har omlokaliseringstidpunkt fastställts för värnpliktsverket, militärpsykologiska institutet, försvarets sjukvårdsstyrelse och den del av försvarets materielverk som skall omlokaliseras till Karlstad. De beslutade omlokaliseringstidpunkterna framgår av tabell 11.

Beslut om detaljerad tidpunkt för omlokaliseringen har ännu inte meddelats beträffande de myndigheter eller delar av myndigheter som skall omlokaliseras till Linköping (statens kriminaltekniska laboratorium, statens rättskemiska laboratorium, statens geotekniska institut, statens väg- och trafikinstitut samt del av försvarets materielverk), Falun/Borlänge (domänverket), Östersund (försvarets förvaltningsskola och arméns tekniska skola), Umeå (skogshögskolan och filial vid arbetsmedicinska institutet), Luleå (del av Sveriges geologiska undersökning) och Uppsala (statens livsmedelsverk och del av Sveriges geologiska undersökning).

Beträffande Linköpingsgruppen föreligger beslut att omlokalisering skall ske åren 1975–1976. Ställningstagande till den exakta flyttningstidpunkten torde ske inom kort.

Vad gäller Falun/Borlänge har domänverket och dess personal i valet mellan Falun och Borlänge förordat Falun. Kungl. Maj:t har ännu inte tagit ställning i ortsfrågan.

Beträffande försvarets förvaltningsskola och arméns tekniska skola måste man för ett ställningstagande beträffande omlokaliseringstidpunkten avvakta beslut i organisationsfrågan.

Vad gäller skogshögskolan har Kungl. Maj:t den 2 juni 1972 beslutat

Tabell 11. Tidpunkter för genomförande av beslutad omlokalisering.

Myndighet	Ort	Flyttningstidpunkt
Statens invandrarverk	Norrköping	1.5–30.6.1976
Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	”	1.12.1974–30.6.1975
Luftfartsverket	”	1.10–30.11.1975
Sjöfartsverket	”	1.10–30.11.1975
Kriminalvårdsstyrelsen	”	1.1–29.2.1976
Lantbruksstyrelsen	Jönköping	sommaren 1975
Skogsstyrelsen	”	sommaren 1975
Statens provningsanstalt	Borås	1.6–31.8.1976
Bibliotekshögskolan	”	hösten 1972 (nyetablering)
Lantmäteristyrelsen	Gävle	1.5–31.8.1975
Rikets allmänna kartverk	”	1.5–31.8.1975
Centralnämnden för fastighetsdata	”	1–31.8.1973
Statens institut för byggnadsforskning	”	1–30.6.1976
Statens personalpensionsverk	Sundsvall	periodvis 1.10.1972–30.6.1976 med huvuddelen under 1976
Centrala studiehjälpsnämnden	”	1.7–31.8.1974
Riksförsäkringsverket, del av	”	periodvis 1.9.1972–30.11.1975
Kammarrätten (2 avdeln.)	”	30.6.1972 (nyetablering)
Mynt- och justeringsverket, del av (= myntverket)	Eskilstuna	1–30.6.1974
Socialhögskola	Östersund	januari 1972 (nyetablering)
Värnpliktsverket	Karlstad	juni 1976
Militärpsykologiska institutet	”	maj 1976
Försvarets sjukvårdsstyrelse	”	april 1976
Försvarets materielverk, del av	”	januari–mars och augusti–oktober 1976

att huvuddelen av högskolan skall förläggas till Umeå. Därvid skall ca 190 anställda omlokaliseras till Umeå, medan ca 60 förläggs till Uppsala och ca 50 till Garpenberg i Kopparbergs län. Beslut om tidpunkten för förläggningen av en filial av arbetsmedicinska institutet till Umeå avvaktar förslag från arbetsmiljöutredningen.

Beträffande Sveriges geologiska undersökning, som skall förläggas dels till Luleå, dels till Uppsala, måste ett ställningstagande till omlokaliseringstidpunkten avvakta vissa beslut i organisationsfrågan.

Beträffande livsmedelsverket, som skall förläggas till Uppsala, har beslut fattats i tomtvalsfrågan. Ställningstagande till den exakta flyttningstidpunkten torde ske inom kort.

Genomförandet av omlokaliseringen berör ett betydande antal myndigheter utöver dem som omfattas av omlokaliseringen. Huvudansvaret vilar dock på omlokaliseringsmyndigheterna. Vid dessa myndigheter har genom Kungl. Maj:ts beslut den 4 juni 1971 inrättats särskilda organisationskommittéer. Företagsnämnden eller underutskott hos nämnden fungerar som organisationskommitté. Kommittén skall bl a fastställa planer

som är direkt avhängiga av myndighetens omlokalisering och som avser personalinformation, personaladministration, kontorsrationalisering och andra åtgärder i samband med omlokaliseringen. Det ankommer vidare på organisationskommittéerna att besluta i sådana arbetsmiljöfrågor som avser förvaltningsbyggnadens utformning och som eljest ankommer på myndigheten.

Som samrådsorgan mellan myndigheter eller institutioner som lokaliseras till samma ort skall enligt Kungl. Maj:ts beslut den 4 juni 1971, bildas en gemensam ortskommitté. Ortskommittén består av två ledamöter från varje myndighet, varav en företräder myndigheten och den andra de anställda.

Särskilda resurser har ställts till organisations- och ortskommittéernas förfogande.

Genom skilda beslut har Kungl. Maj:t uppdragit åt bl a statens personalnämnd, byggnadsstyrelsen, utrustningsnämnden för universitet och högskolor, statskontoret och arbetsmarknadsstyrelsen att medverka vid genomförandet av omlokaliseringen. För att biträda organisations- och ortskommittéerna har vidare bildats särskilda referens- och arbetsgrupper från dessa administrativa myndigheter. Vidare har inrättats en särskild nämnd för omplaceringsfrågor (NOM), som skall pröva om anställd vid myndighet som skall omlokaliseras har så vägande skäl mot flyttning från Stockholm att han bör undantas från flyttning.

Statens personalnämnd skall allmänt biträda den av omlokaliseringen berörda personalen. Bl a skall nämnden medverka till omplacering av sådana tjänstemän som av nämnden för vissa omplaceringsfrågor anses böra undantas från flyttning. För att underlätta nämndens omplaceringsverksamhet har Kungl. Maj:t genom beslut den 21 april 1972 (SFS 1972:156) meddelat inskränkningar i rätten för myndighet att ledigförklara och tillsätta tjänst. Beslutets innebörd är att personalnämnden får ökade möjligheter att placera tjänstemän som undantas från flyttningen på lämplig befattning.

Byggnadsstyrelsen svarar för mark- och lokalanskaffningen samt inredningen av lokaler för de omlokaliserade myndigheterna utom vad avser försvarets förvaltningsskola och arméns tekniska skola. I dessa fall vilar ansvaret på fortifikationsförvaltningen. I sin verksamhet samråder byggnadsstyrelsen med organisations- och ortskommittéerna.

Utrustningsnämnden för universitet och högskolor skall enligt Kungl. Maj:ts uppdrag medverka vid upphandlingen av utrustning för myndigheter och institutioner som skall omlokaliseras.

Statskontoret biträder bl a med diverse organisationsfrågor. Av särskilt intresse i detta sammanhang är utvecklingen av det personaladministrativa informationssystemet för omlokalisering (OPAI).

Arbetsmarknadsstyrelsen medverkar bl a för att bereda medflyttande familjemedlemmar sysselsättning.

Inom Kungl. Maj:ts kansli har bildats en interdepartemental ledningsgrupp. För den tekniska och administrativa samordningen har inom finansdepartementet bildats en särskild arbetsgrupp för omlokaliseringsfrågor.

På det kommunala planet har också särskilda organisatoriska åtgärder

vidtagits för att förbereda omlokaliseringen.

Enligt vad delegationen inhämtat har det hittillsvarande förberedelsearbetet fortskridit planenligt. Nämnden för vissa omplaceringsfrågor har nyss påbörjat sin verksamhet, och förhandlingarna om förmåner för de anställda som berörs av omlokaliseringen mellan statens avtalsverk och personalens huvudorganisationer pågår alltjämt. Det är således för tidigt att ange hur stor andel av de anställda som kommer att följa med vid omlokaliseringen och hur många som kommer att beröras av särskilda omplaceringsåtgärder. De preliminära enkäter som gjordes i december 1971 tyder emellertid på att benägenheten hos de anställda att följa med sin myndighet efter hand har ökat betydligt i förhållande till tidigare gjorda enkäter. Det finns skäl att anta att denna tendens kommer att accentueras fram till flyttningstidpunkten.

Det är ur regionalpolitisk synpunkt angeläget att omlokaliseringen kommer till stånd så snart som möjligt. Å andra sidan kräver myndigheternas förberedelsearbete för omlokaliseringen, uppförandet av förvaltningslokaler och personalens behov av en rimlig omställningstid att omlokaliseringen inte sker alltför brådstörtat.

Såvitt vi kan bedöma bör omlokaliseringen i andra etappen väsentligt underlättas av de erfarenheter som gjorts och kommer att göras i första etappen. Bl a torde erforderliga rutiner ha etablerats för att klara den berörda personalens skilda problem. Vidare bör förmånsfrågorna för berörd personal då vara avgjorda. Det finns därför anledning anta att de nu föreslagna omlokaliseringarna bör kunna genomföras under smidiga former.

De hittills gjorda erfarenheterna från den första etappen visar emellertid att omlokaliseringen kräver betydande insatser av all berörd personal. Detsamma kommer naturligen att gälla även i andra etappen.

Vid avvägningen mellan dessa olika synpunkter har delegationen kommit fram till att omlokaliseringen i andra etappen huvudsakligen bör kunna ske under åren 1976–1980. I vissa fall torde det vara naturligt att försöka att nära ansluta till första etappen. Detta torde t ex gälla statens institut för företagsutveckling, där viss lokalgemenskap med statens provningsanstalt synes böra eftersträvas. I andra fall torde omlokaliseringen sannolikt kunna genomföras först emot slutet av perioden. Detta torde bl a gälla statens bakteriologiska laboratorium där såväl verksamhetens karaktär som byggnadsinvesteringarnas omfattning talar för en successiv överföring av verksamheten från Solna till Umeå. Ett närmare ställningstagande till omlokaliseringstidpunkterna torde liksom varit fallet i första etappen få ske efter samråd med bl a de organisations- och ortskommittéer som kommer att inrättas vid de berörda myndigheterna.

Delegationen vill understryka vikten av att man visar erforderlig flexibilitet i tidsplaneringen. Detta är nödvändigt för att underlätta såväl den berörda personalens omställning som de mottagande kommunernas planering. Vissa av de av oss föreslagna mottagningsorterna har som vi angett i det föregående svårigheter att bereda medflyttande familjemedlemmar önskad sysselsättning på den nya bostadsorten. Delegationen anser att dessa problem är av stor betydelse för den enskilde och att alla ansträngningar måste göras för att lösa dem på ett tillfredsställande sätt. Delega-

tionen förordar därför att möjligheterna att lösa de medflyttande familjemedlemmarnas sysselsättningsfrågor ytterligare undersöks bl a i samverkan med berörda kommuner.

Även när det gäller myndigheterna kommer det att uppstå ett antal övergångsproblem av skilda slag.

Delegationen vill särskilt peka på de övergångsproblem som kan uppstå för uppdragsfinansierade verksamheter som föreslås omlokaliserade i båda etapperna. Dessa verksamheter kommer att påverkas på flera sätt. Deras intäktssida kommer att påverkas negativt i första hand genom produktionsstörningar vid själva omlokaliseringen. På kostnadssidan kommer dessa verksamheter att drabbas av dels en betydande del av vad vi i det föregående betecknat som engångsutgifter, dels ökade kapitalkostnader för de på mottagningsorten nyuppförda lokalerna.

För att möta dessa problem är det enligt delegationens mening rimligt att förräntnings- och avskrivningskraven i lämplig utsträckning sätts ned för kapitalinvesteringarna på den nya lokaliseringsorten. En parallell härvidlag är bl a de förmåner som utgår till privata företag inom ramen för lokaliseringspolitiken. Det är även rimligt – inte minst mot bakgrund av att omlokaliseringen beslutas av statsmakterna och inte av myndigheterna på företagsekonomiska grunder – att staten lämnar bidrag över budgeten för den merbelastning som omlokaliseringen förorsakar ifrågavarande affärsverksamheter. Även härvidlag kan parallell i viss utsträckning dras med stödåtgärder som lämnas enskilda företag. Med stödinsatser av här angivet slag bör omlokaliseringen även av uppdragsfinansierade verksamheter enligt vår mening kunna genomföras utan allvarliga konsekvenser för dessa.

Som framgått av vår tidigare redogörelse kommer frågan om att upprätthålla de omlokaliserade myndigheternas kontakter att vara av stor betydelse för deras fortsatta effektivitet. De av oss föreslagna lokaliseringsorterna har redan i nuläget acceptabla flyg- och järnvägsförbindelser. Det ökade passagerarunderlag som omlokaliseringen medför kan eventuellt tänkas leda till ytterligare förbättringar. Det av oss inhämtade utredningsunderlaget visar särskilt på behovet av förbättrade interregionala förbindelser.

När det gäller teleförbindelserna torde det vara angeläget att bl a öka myndigheternas tillgång till telex- och telefonkonferensförbindelser. Vi vill i detta sammanhang peka på att utredningar som gjorts i Storbritannien tyder på att telefonförbindelser mellan särskilt inredda telekonferensrum i betydande utsträckning kan ersätta vanliga sammanträden ("face-to-face-contact") och därmed tjänsteresor.

Ett ytterligare problem som synes böra närmare övervägas är behovet av lokaler för de omlokaliserade myndigheterna i samband med tillfälliga överläggningar i Stockholm.

Som delegationen anfört i tidigare avsnitt finns det i flertalet fall en omedelbar alternativanvändning för de lokaler som friställs genom omlokaliseringen.

När det gäller statsägda lokaler blir det naturligt att använda dem för myndigheter som f n har en mindre tillfredsställande lokalsituation. Specialinredda lokaler, t ex vid försvarets forskningsanstalt och statens bak-

teriologiska laboratorium, torde emellertid kräva ombyggnadsåtgärder för att kunna användas för annan statlig verksamhet. Ett alternativ som är tänkbart i dessa båda exempel är att ifrågavarande markområden med byggnader försäljs. Denna fråga bör bli föremål för särskild prövning.

Beträffande förhyrda lokaler torde det i vissa fall vara lämpligt att även fortsättningsvis utnyttja dem som en del av det statliga lokalbeståndet. I åter andra fall torde en avveckling förefalla lämplig. Det gäller t ex lokaler som disponeras i s k rivningshus samt lokaler i perifera lägen eller med extremt höga hyror.

Delegationen vill i anslutning till frågan om en avveckling av existerande förhyrningar erinra om problemet med s k kontoriserade lägenheter. Statsverket förhyr f n en del lokaler som av fastighetsägaren förvandlats från bostadsändamål till kontorsändamål. Byggnadsstyrelsen har i sin lokalförsörjningsplan 1971 angett det vara en viktig uppgift för den samlade statliga lokalplaneringen inom stockholmsområdet under 1970-talet att successivt undanröja det motsatsförhållande mellan statlig lokalförsörjning och av kommunerna uppställda mål för samhällsplaneringen som nu i viss mån kan sägas vara för handen. Även Stockholms kommun har vid överläggningar med delegationen understrukit angelägenheten av att staten medverkar till att i samband med omlokaliseringen återställa kontoriserade bostadslägenheter till deras ursprungliga ändamål. Delegationen anser för sin del att omlokaliseringen öppnar möjligheter att på ett snabbare sätt avveckla sådana kontoriserade lägenheter. Delegationen utgår ifrån att byggnadsstyrelsen i samverkan med Stockholms kommun närmare undersöker förutsättningarna och metoderna härför.

Som framgått av vad vi tidigare anfört har delegationen med detta förslag avslutat sitt arbete. Något ytterligare förslag om total eller partiell omlokalisering kommer delegationen således inte att lägga fram. Vi vill emellertid erinra om att vi förordat vissa ytterligare utredningar, bl a i vad avser de militära staberna och försvarets materielverk. Vi har vidare för ett antal myndigheter pekat på behovet av ansträngningar att begränsa storleken av centralförvaltningen i Stockholm genom delegering av arbetsuppgifter. Vi vill även erinra om det arbete som i samma syfte pågår i länsberedningen. Det torde även finnas anledning att i samband med organisationsundersökningar och förvaltningsrevisionella utredningar generellt granska förutsättningarna att delegera arbetsuppgifter från centralförvaltningen eller att etablera filialer till centralförvaltningen utanför stockholmsområdet. Ett framgångsrikt exempel på denna metod är statistiska centralbyråns etablering av en filial i Örebro.

8 Sammanfattning

Delegationen föreslår att en andra etapp av omlokaliseringen av central statlig verksamhet bör omfatta 12 hela myndigheter och delar av ytterligare 4 myndigheter. Härtill kommer en partiell omlokalisering av Kungl. tekniska högskolan i Stockholm varom beslut redan fattats av årets riksdag (prop. 1972:37, UbU 1972:23, rskr 1972:173).

Tillsammans med tidigare beslut om omlokalisering innebär delegationens förslag att ca 11 300 anställda i central statlig verksamhet förläggs utanför Stockholm. Återstående centrala myndigheter (delar av myndigheter) med ca 32 000 anställda bör enligt delegationen även i framtiden vara förlagda till stockholmsområdet. Det innebär att ca 3/4 av de anställda i central statlig förvaltning kommer att vara stationerade i detta område. Av samtliga statsanställda i stockholmsområdet skulle 12 % omlokaliseras och 88 % förbli i stockholmsområdet (tabell 8 s 155).

De myndigheter som föreslås bli omlokaliserade i andra etappen framgår av tabell 6 s 153.

Beträffande kommittén för television och radio i utbildningen (TRU) och Sveriges Radios utbildningsprogramenhet föreslår delegationen att lokaliseringsfrågan prövas av den nyligen tillkallade kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet.

Delegationen anser att förutsättningarna att omlokalisera publikationsverksamheten m m vid försvarets centrala staber och förvaltningar samt försvarets brevskola bör närmare kartläggas i anslutning till en pågående utredning om försvarets publikationstjänst.

Delegationens nu föreliggande förslag och tidigare riksdagsbeslut har sammanställts i tabell 9 s 166.

Delegationen föreslår i denna andra etapp endast en ny lokaliseringsort, Kalmar. I övrigt bör omlokaliseringarna ske till samma orter som omfattades av 1971 års riksdagsbeslut. Genom koncentrationen till ett begränsat antal orter förstärks den regionalpolitiska effekten av inlokaliseringen samtidigt som förvaltningens effektivitetskrav tillgodoses. På dessa orter kan också personalens behov av differentierad service tillfredsställas.

Som framgår av tabell 9 s 166 tillförs ca 54 % (etapp 2 ca 62 %) av de omlokaliserade sysselsättningstillfällena skogslänen (Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Jämtlands, Gävleborgs, Kopparbergs och Värm-

lands län). Det kan erinras om att berörda län har något mer än 20 % av landets befolkning. De sysselsättningstillfällen som omlokaliseras till övriga Sverige har i huvudsak koncentrerats till orter och regioner där särskilda regionalpolitiska insatser är motiverade. Härigenom anser delegationen att statsmakternas uttalade regionalpolitiska intentioner tillgodoses.

I anslutning till sina övriga förslag förordar delegationen även att delar av försvarets forskningsanstalt med minst ca 60 anställda lokaliseras till Grindsjön i Nynäshamns kommunblock och att luftvärnsskjutskolan och luftvärnets kadett- och aspirantskola med sammanlagt ca 35 anställda förläggs till Norrtälje.

Den föreslagna omfattningen av den samlade omlokaliseringen bör verksamt kunna bidra till en mera balanserad utveckling på lokaliseringsorterna. För stockholmsregionens del innebär den föreslagna omlokaliseringen att expansionen under 1970-talet av statsförvaltningen i regionen, som tidigare växt med i genomsnitt ca 4 % per år, kommer att dämpas. Regionen kommer dock fortfarande att vara den överlägset största lokaliseringsorten för statsförvaltningen.

Delegationen beräknar att utgifterna för den nu föreslagna omlokaliseringen uppgår till ca 100 milj. kr. eller i genomsnitt ca 25 000 kr. per anställd. Häri ingår kostnader för bl a flyttning av den anställde och hans familj, besöksresor till den nya lokaliseringsorten, omstationeringstraktamenten, dubbelhyra i vissa fall, extra personal för planering och genomförande av myndighetens flyttning, i förekommande fall förtidspensionering av anställda vid den flyttande myndigheten, kostnader för omplacering av personal som inte följer med till den nya lokaliseringsorten samt kostnader för rekrytering och upplärning av ny personal i samband med flyttningen.

Till dessa utgifter kommer vissa kapitalförluster som kan uppstå i enstaka fall vid utflyttning från lokaler i Stockholm eller för extra avskrivning för de nya lokalerna i vissa fall. Härifrån kan å andra sidan eventuellt avräknas vissa möjliga kapitalvinster.

Som en jämförelse till de nyss angivna utgifterna kan nämnas att det lokaliseringsstöd som skulle ha utgått i form av skilda bidrag om reglerna för dessa stödformer hade tillämpats skulle uppgått till ca 115 milj. kr.

Den av delegationen föreslagna omlokaliseringen beräknas initialt öka myndigheternas driftkostnader med ca 15 milj. kr. eller ca 3 500 kr. per anställd. Häri ingår utgifter för ökade resor och telekontakter, kostnader för viss ökning av personalen samt minskade lokalkostnader. Dessa ökade driftkostnader beräknas successivt minska när myndigheterna anpassat sina kontaktmönster till de nya lokaliseringsorterna. Den angivna kostnadsökningen kan sättas i relation till de sammanlagda driftkostnaderna vid dessa myndigheter som f n uppgår till ca 300 milj. kr.

Investeringsbehovet, inkl. markförvärv, för de föreslagna omlokaliseringarna kan beräknas till i storleksordningen 420 milj. kr. Huvuddelen av de angivna investeringarna kan anses ersätta investeringar som annars skulle behöva göras i stockholmsområdet. De friställda lokalerna kommer att möjliggöra en rationalisering av statens lokalinnehav i stockholmsområdet och viss friställning av kontoriserade bostadslägenheter.

Den första omlokaliseringsetappen beräknas enligt gällande planer ge-

nomföras åren 1972–1976. Den nu föreslagna etappen bör enligt delegationen i huvudsak kunna genomföras under åren 1976–1980.

Någon ytterligare omlokalisering av myndigheter kommer inte att föreslås av delegationen. Det är emellertid angeläget att ansträngningarna att delegera uppgifter från centrala organ fullföljs. Vidare bör ytterligare tillväxt av centrala myndigheter såvitt möjligt förläggas utanför stockholmsområdet. Ett exempel härpå är statistiska centralbyråns filial i Örebro.

Delegationen är enhällig i sina förslag.

Bilaga I PM angående vissa kommuners möjligheter att ta emot statlig verksamhet

Syfte och metodik

Syfte

Utredningen[1] syftar till en översiktlig bedömning av vissa kommuners kapacitet när det gäller att ta emot statlig verksamhet i en andra utlokaliseringsetapp.

Kommunerna har tidigare var för sig vid överläggningar med delegationen redovisat egna bedömningar av utbyggnadsmöjligheterna vid en snabb expansion betingad av inflyttning av statlig verksamhet. Det finns inte anledning att ifrågasätta kommunernas kompetens att på ett riktigt sätt bedöma dessa möjligheter. Då emellertid utgångspunkterna för bedömningarna har skiftat från den ena kommunen till den andra har det funnits skäl för att utarbeta ett enhetligt material.

Syftet med föreliggande undersökning kan mot den bakgrunden sägas vara att med av delegationen givna utgångspunkter och efter kontakter med berörda kommuner bedöma storleksordningen av den inflyttning som de olika orterna kan ta emot i den andra inflyttningsetappen. Det bör understrykas att bedömningen avser möjligheterna att ta emot statlig verksamhet och inte lämpligheten eller angelägenheten av en inflyttning. Det senare måste givetvis bedömas från andra utgångspunkter –framför allt regionalpolitiska.

Metodik

Ortsval

Undersökningen har av praktiska skäl begränsats till de orter som i första etappen erhöll statlig verksamhet. Därtill har uppgifter tagits fram för Kalmar kommun, som i ett senare skede kom in som mottagningsort. Det har dock inte funnits utrymme för direktkontakter med Kalmar kommun, och bedömningen måste därför på den punkten anses vara mycket osäker.

Falun och Borlänge har så långt möjligt behandlats som en enhet.

[1] Denna bilaga har utarbetats av två av delegationens experter, nämligen planeringsdirektörerna Sture Sandberg och Claes Sjöblom.

Utgångspunkter

Den första utgångspunkten för utredningen har varit att mottagarkommunerna utan speciella statliga stödåtgärder skall kunna realisera den samhällsutbyggnad som befolkningstillskottet i samband med inflyttning av statliga verk kommer att medföra.

Inflyttningen har antagits komma att ske under senare delen av 1970-talet, antingen i form av spridd inflyttning med ett visst antal statliga befattningshavare under vartdera året 1976, 1977, 1978 och 1979 eller i form av en koncentrerad inflyttning av ett stort antal befattningshavare under ett år inom perioden 1976–1979.

Befolkningstillskottet vid inflyttning av statlig verksamhet har beräknats via en multiplikator gånger antalet inflyttade befattningshavare. Flera olika utredningar pekar på att lokaliseringsmultiplikatorn ligger mellan 3,0 och 4,0. Här har det högre värdet generellt använts. Det avser då de multiplikativa effekterna i initialskedet. Den långsiktiga effekten kan dock antas ligga väsentligt högre, i vissa fall så högt som 7,0–9,0. Lokala förhållanden, t ex överkapacitet inom servicesektorn, stort utrymme för lokal rekrytering av arbetskraft m m kan naturligtvis innebära att det för vissa orter finns anledning att räkna med en lägre multiplikatoreffekt. Man bör också utgå ifrån att multiplikatoreffekten är något förskjuten i tiden.

Vid beräkningen av bostadsbyggnadsbehovet har hushållsstorleken antagits vara 2,25 personer per hushåll.

Ca 80 % av de anställda vid de utlokaliserade statliga verken har antagits följa med till den nya lokaliseringsorten.

Arbetsgång

Som underlag för diskussionen med kommunerna bedömdes befolkningsutvecklingen med tillägg för effekterna av inflyttningen av statliga verk enligt olika alternativ.

De lokala problemen och resursanspråken i samband med en inflyttning behandlades vid en ingående diskussion med först länsmyndigheterna och därefter kommunerna.

Kommunerna gjorde sedan en egen bedömning av den maximala storleken på inflyttningen av statlig verksamhet i den andra etappen och i en principskiss redovisades – så långt möjligt i precisa termer – händelseförlopp, resursanspråk och restriktioner vid den valda utflyttningsnivån. Följande områden berördes i flertalet principskisser.

a) Befolkningsutveckling
b) Arbetsmarknad
c) Bostadsbyggande
d) Investeringar
e) Ekonomi.

De olika avsnitten behandlas vart för sig nedan. Efter komplettering med statistiska uppgifter inom ovan angivna ämnesområden har kommunernas material lagts till grund för en preliminär bedömning av mottagningskapaciteten. Den preliminära versionen har därefter remissbe-

handlats och i viss mån omarbetats med hänsyn till kommunernas remissvar. I samband därmed har det statistiska materialet så långt möjligt aktualiserats.

De nedan redovisade ortsbeskrivningarna utgör korta sammandrag av det material som presenterades i den preliminära versionen.

Osäkerheter i metoden

Den använda metodiken ger inte utrymme för exakta uppskattningar av mottagningskapaciteten på varje enskild ort. Det torde över huvud taget knappast vara möjligt att med någon större grad av säkerhet göra exakta bedömningar för en tidsperiod efter 1975. Antalet osäkra faktorer i utvecklingsförloppet är många och de redovisade uppgifterna måste därför betraktas endast som indikationer på storleksordningen av mottagningskapaciteten.

Syftet har närmast varit att via kartläggning av ett antal symptomdata och genom jämförelser mellan berörda kommuner skapa underlag för en enhetlig bedömning av kommunernas egna uttalanden.

Det kan vidare framhållas att de restriktioner för snabb tillväxt som föreligger på olika håll som regel inte är av absolut karaktär. Kommunerna kan genom speciella insatser på plansidan eller den ekonomiska sidan vidga vissa trånga sektorer. Vidare kan givetvis staten genom särskilda insatser i någon enskild kommun höja mottagningskapaciteten om så skulle erfordras.

Allmän beskrivning av orterna

Befolkningsutveckling

Utveckling under 1960-talet (tabell 1)

I befolkningsavsnittet behandlas uppgifter om invånarantal och tillväxttakt under 1960-talet samt prognoser för befolkningsutvecklingen fram till 1980 enligt olika prognosalternativ.

De historiska uppgifterna har ett visst intresse vid bedömningen av mottagningskapaciteten. Stora och tillväxtvana orter kan generellt sett antas ha goda möjligheter till snabb expansion medan mindre orter med en liten tillväxtvana i princip måste anses ha mera begränsade möjligheter att snabbt öka tillväxten. Höga befolkningssiffror i utgångsläget är självfallet inte avgörande för mottagningskapaciteten utan endast en av många indikationer på tillväxtmöjligheterna. Tillväxttakten är då sannolikt en faktor av större intresse. De orter som under en följd av år haft en snabb tillväxt har i allmänhet utvecklat administrativa resurser för att klara av alla de detaljproblem som är förenade med snabb expansion.

De största kommunerna i gruppen är Uppsala och Norrköping med ett invånarantal som klart överstiger 100 000 – för Uppsalas del 133 000 och för Norrköpings del 122 000 invånare. Linköping, Jönköping och Borås ligger något över 105 000 invånare, medan Sundsvall, Falun/Borlänge och Eskilstuna har ett invånarantal på något över 90 000. Gävle har ca 85 000 invånare och därefter följer Umeå och Karlstad med be-

folkningstal omkring 70 000. Luleå, Kalmar och Östersund är de minsta kommunerna med befolkningstal på 59 000, 53 000 resp 50 000 invånare. Invånarsiffrorna avser nu gällande kommunblocksindelning. Flertalet block utgör redan fördigbildade kommuner.

Samtliga kommuner har haft en snabb tillväxt under 1960-talet. Största befolkningstillskottet redovisas för Uppsala. Uppsala har vuxit med i genomsnitt ca 2 500 invånare per år, och tillväxttakten har under flera år legat högre än vid 3 000 invånare. Umeå har i relativa tal vuxit ännu snabbare än Uppsala och ökningen i absoluta tal har också legat på en hög nivå eller vid ca 1 500 personer per år. Eskilstuna, Linköping och Jönköping har haft en tillväxt av storleksordningen 1 100 personer per år, medan Karlstad har ökat sin folkmängd med ca 900 personer per år. Luleå, Sundsvall, Norrköping och Borås har vuxit med ca 800 invånare per år. Falun/Borlänge har ökat med 650 invånare per år medan Gävle, Kalmar och framför allt Östersund har haft en långsammare tillväxt – 500, 450 resp 300 invånare per år. I relativa tal har ökningen varit snabbast i Umeå, Uppsala, Luleå och Karlstad i nu nämnd ordning.

Uppsala hade i början av 1960-talet ca 100 000 invånare och den årliga tillväxten låg under 1960-talets första år i storleksordningen 1 400 invånare per år. Tillväxttakten har därefter ökat kraftigt till ett maximitillskott för ett enskilt år på ca 3 300 invånare, och ökningen har under 1960-talet – de två första åren undantagna – legat i storleksordningen 2 500–3 000 invånare per år. Exemplet Uppsala visar att en tillväxtökning på ca 2 000 personer per år i och för sig är fullt möjlig i orter av storleksordningen 100 000 invånare. 2 000 invånare motsvarar med de antaganden om multiplikatoreffektens storlek som här har använts en inflyttning av 500 statliga befattningshavare per år under förutsättning att inga andra extraordinära insatser som ger befolkningseffekter genomförs samtidigt.

Den maximala ökningen av folkmängden utöver medeltillväxten per år har beräknats som ett mått på de tidigare inträffade svängningarna i tillväxttakten. I allmänhet har undersökningsorterna under något år ökat sin folkmängd med 700 invånare utöver den normala ökningen. Ett extra befolkningstillskott på 700 personer motsvarar en inflyttning av 175 statliga befattningshavare.

Materialet om befolkningsförändringarna under 1960-talet ger sammanfattningsvis en anvisning om att en inflyttning av ca 200 befattningshavare per år ligger inom de normala variationerna av tillväxttakten för flertalet av berörda kommuner. Vidare finns det praktiska exempel på att tillväxtförändringar motsvarande 500 befattningshavare per år under en viss period varit fullt möjliga att realisera vad avser utbyggnaden av mottagarkommunen. Det finns därtill andra skäl som talar för att i varje fall de större orterna i utredningsgruppen har förutsättningar att ta emot större inflyttningar än 500 befattningshavare per år. Vid en inflyttning av statlig verksamhet får kommunerna t ex ett relativt säkert besked om storleken på inflyttningen 3–4 år i förväg. Kommunerna får därmed mera tid än vad som eljest är vanligt för att planera tillväxten på ett tillfredsställande sätt.

Beräknad utveckling under 1970-talet (tabell 2)

Kommunerna har i KELP 1970 redovisat en bedömning av befolkningsutvecklingen som sträcker sig fram till slutet av 1974 och de kommunala bostadsbyggnadsprogrammen för perioden 1972–1976 innehåller en befolkningsprognos för tiden fram till 1980.

Prognoserna bygger i många fall på äldre material. När 1970 års folk- och bostadsräkning föreligger kan relativt stora förändringar aktualiseras för vissa kommuner. För att ge en uppfattning om var prognosjusteringar kan komma ifråga har trenderna för perioden 1966–1970 framskrivits – med tillägg för effekterna av den första etappen av inflyttning av statliga verk – till 1980 och jämförts med de för kommunblocken redovisade prognoserna.

Samtliga kommuner räknar med tillväxt under 1970-talet enligt de bedömningar som redovisats i de kommunala bostadsbyggnadsprogrammen. Kalmar räknar med en befolkningsökning på 7 000 invånare under perioden 1970–1980. För Luleå, Sundsvall, Falun/Borlänge, Eskilstuna, Norrköping och Borås anger prognosen en befolkningstillväxt på 9 000–13 000 invånare. Umeå, Östersund, Gävle, Linköping och Jönköping räknar med ökningar på 14 000–18 000 invånare medan Karlstad har bedömt en tillväxt med över 20 000 invånare vara rimlig. Uppsala har slutligen räknat med en ökning som överstiger 35 000 personer. Om prognoserna jämförs med den trendmässiga förändringen under perioden 1966–1970 efter tillägg för effekterna av redan fattade beslut avseende inflyttning av statlig verksamhet, kan man konstatera att trend och prognos i stort sett sammanfaller för Sundsvall, Falun/Borlänge, Jönköping och Kalmar. För Luleå, Umeå, Eskilstuna och Norrköping har den faktiska utvecklingen under senare delen av 1960-talet gått snabbare än prognoserna anger – för Eskilstuna och Norrköping väsentligt snabbare. Östersund, Gävle, Uppsala, Karlstad, Linköping och Borås har hittills haft en långsammare tillväxt än den prognostiserade. I denna grupp är avvikelsen betydande förutom de fyra förstnämnda orterna.

Det bör understrykas att avvikelser från den trendmässiga utvecklingen inte får uppfattas som ett uttryck för att prognoserna skulle vara felaktiga. I de fall där prognoserna har underskattat den faktiska utvecklingen är skillnaderna relativt små, och det finns vidare i en del fall strukturella förhållanden i näringslivet som ger anledning att räkna med en dämpning av utvecklingstakten. Det gäller t ex för Eskilstuna.

I de fall där prognoserna ligger över den faktiska utvecklingen är skillnaderna mera markerade. Differenserna kan här till en del förklaras av att prognoserna innehåller ett målsättningsmoment. Kommunerna har alltså i sina prognoser räknat med okända lokaliseringspolitiska händelser av typ nyetablering av industri eller inflyttning av statlig förvaltning.

Teoretiskt skulle detta – om kommunerna hade en fullt utvecklad och integrerad fysisk och ekonomisk planering – innebära att man i planeringen redan hade beaktat resursanspråken i samband med ett kommande beslut om inflyttning av statlig verksamhet. I praktiken måste man emellertid konstatera att en sådan slutsats inte utan vidare kan dras. För det första så har de aktuella kommunerna inte i alla detaljer en översiktlig

planering som konsekvent följer upp prognoserna. För det andra vore det felaktigt att utgå ifrån att kommuner där utvecklingen överensstämmer med den prognostiserade inte skulle ha marginaler när det gäller t ex mark för bostadsbebyggelse.

Relationerna mellan faktisk utveckling och prognos har beaktats vid kapacitetsbedömningen. För varje ort har diskuterats om effekterna av inflyttning av statlig verksamhet i en andra etapp skall antas ligga inom ramen för kommunens prognos eller om de skall läggas till prognosvärdena. Den bedömningen har i sin tur haft betydelse för beräkningen av resursanspråken under den aktuella perioden.

Arbetsmarknad

Allmänna synpunkter

Anspråken på den lokala arbetsmarknaden i samband med inflyttning av statlig verksamhet kan delas upp i tre olika delar som var för sig kan bilda kapacitetsgräns för inflyttningens storlek. Den *första delen* avser möjligheterna att rekrytera arbetskraft till verken på den nya lokaliseringsorten. Den *andra delen* avser möjligheterna att placera medföljande familjemedlemmar på den lokala arbetsmarknaden. Den *tredje delen* avser möjligheterna att rekrytera byggarbetskraft för utbyggnad av bostäder, service och verksamhetslokaler.

De olika delarna har i hög grad samband med varandra. Rekryteringsbehovet och behovet av byggarbetskraft är avhängigt av i vilken utsträckning verkens nuvarande personal är beredd att flytta med till den nya lokaliseringsorten, vilket i sin tur påverkas av möjligheterna för familjemedlemmarna att erhålla arbete. Vid en hög medföljandegrad minskar anspråken på den lokala rekryteringen, medan behovet av byggarbetskraft ökar. Samtidigt stiger självfallet kraven på att mottagarorten skall kunna tillhandahålla förvärvsarbete för medföljande familjemedlemmar. Utgångspunkten har här varit att 80 % av befattningshavarna följer med till den nya lokaliseringsorten. Tyngdpunkten i problemställningen kommer därmed att ligga på möjligheten att ordna förvärvsarbete för medföljande familjemedlemmar samt möjligheten att rekrytera byggarbetskraft.

Det bör här framhållas att man i arbetsmarknadsbedömningen måste beakta de allmänna förändringar som kan inträffa på arbetsmarknaden under 1970-talet. Rekryteringsmöjligheterna till administrativa verksamheter på olika nivåer kommer sannolikt att avsevärt förbättras på flertalet orter i landet.

Samtidigt kommer möjligheterna till kvalificerad sysselsättning för medföljande att öka genom den serviceexpansion som kommer att ske under samma period.

Arbetsmarknadsproblemen skall inte – annat än i undantagsfall – betraktas som absoluta restriktioner för inflyttning av statliga verk till större orter utanför storstadsområdena. En massiv insats av arbetsmarknadspolitisk natur kan i hög grad förbättra förutsättningarna för en inflyttning.

De allmänna synpunkterna ger ingen ledning när det gäller att kvantita-

tivt bedöma storleksordningen av den med hänsyn till arbetsmarknaden möjliga inflyttningen till olika orter. Det är knappast heller rimligt att nu precisera dessa möjligheter för senare delen av 1970-talet. En exakt bedömning förutsätter bl a detaljkännedom om arbetsmarknadsutbudets sammansättning med avseende på yrkesområden samt detaljerade kunskaper om medföljande familjemedlemmars önskemål om arbete. Redovisningen är i det följande närmast inriktad på jämförelser mellan de olika lokaliseringsorterna avseende förutsättningarna i nuläget.

Rekrytering av verkspersonal (tabell 3)

Tyngdpunkten i rekryteringsbehovet kommer av allt att döma att ligga på kontorspersonalsidan. I tabell 3 förutsättes att intresset för förvärvsarbete för kvinnor i lokaliseringsorterna är detsamma som det som gäller i Stockholm och att nya sysselsättningstillfällen skulle innebära ett ökat utbud av kvinnor på arbetsmarknaden. Den potentiella utbudsökningen har beräknats som skillnaden mellan nuvarande antal förvärvsarbetande och det antal förvärvsarbetande som skulle finnas om yrkesverksamhetsgraden i varje åldersgrupp låg på samma nivå som den som gäller för Stockholm. Grundmaterialet har hämtats ur 1965 års folk- och bostadsräkning och beräkningen har genomförts för kommunblock, A-regioner och län då man i samtliga fall får räkna med att arbetskraftsrekryteringsområdet är större än det egna kommunblocket.

Redan inom kommunblockens ram finns möjligheter till ett tillskott av kvinnlig arbetskraft av mycket betydande omfattning. Även om bara en bråkdel av potentialen kan tas i anspråk för de statliga verkens rekrytering, torde rekryteringsbehoven i inledningsskedet kunna tillgodoses. Därtill kommer de möjligheter som A-regionen och länet ger till ytterligare rekrytering.

Borås avviker något från övriga orter genom en lägre potential. För Borås del kan man emellertid anta att strukturella förändringar i näringslivet kan öka rekryteringsunderlaget för de statliga verken.

Det redovisade materialet ger underlag för slutsatsen att det i samtliga orter finns en betydande arbetskraftspotential för verkens rekrytering som ger goda möjligheter att klara rekryteringsfrågorna för befattningar av rutinkaraktär.

När det gäller specialister är det inte meningsfullt att göra någon bedömning förrän mera exakta uppgifter om rekryteringsbehovets storlek och inriktning föreligger.

Arbetstillfällen för medföljande familjemedlemmar (tabell 4)

Möjligheterna att ordna arbeten för medföljande familjemedlemmar är beroende av näringslivets storlek och differentieringsgrad. Utan närmare kunskaper om önskemålens inriktning är det inte möjligt att göra några precisa bedömningar. Även om den lokala arbetsmarknaden är relativt väl differentierad innebär det alltid stora svårigheter att tillgodose de mest speciella önskemålen. Även önskemål om mera vanligt förekommande yrken kan bli svåra att tillgodose om många personer har samma yrke. Samtliga orter i undersökningsgruppen har, trots ett efter svenska för-

hållanden väl utvecklat och differentierat näringsliv, betydligt sämre förutsättningar på det här området än de tre storstäderna. De hittillsvarande erfarenheterna från den första utlokaliseringsetappen tyder på att möjligheterna att ordna förvärvsarbete för medföljande familjemedlemmar är den restriktion som sätter de snävaste gränserna för inflyttningens storlek.

Det är sannolikt att de medföljande familjemedlemmarna till övervägande delen är kvinnor och vidare att dessa kvinnor i regel har en relativt hög teoretisk utbildning. Önskemålen kan i hög grad väntas bli riktade mot servicesektorn, främst sjukvård, undervisning, offentlig förvaltning och handel. Utflyttningsorten Stockholm har hög andel förvärvsarbetande inom dessa näringar, medan inflyttningsorterna har lägre andelar.

För en jämförelse mellan orterna när det gäller utgångsläget inom servicesektorn har uppgifter om antalet sysselsatta inom sjukvård, offentlig förvaltning, undervisning och handel sammanställts ur 1965 års folk- och bostadsräkning.

Tabellmaterialet visar att Uppsala är den ort som har den i särklass största volymen förvärvsarbetande inom dessa servicenäringar med höga tal inom alla de redovisade delarna.

Norrköping, Linköping, Jönköping och Borås ligger samtliga på en hög nivå – omkring 13 000 förvärvsarbetande – men med något olika sammansättning. Norrköping och Borås har stora inslag av handel medan den offentliga förvaltningen i Borås ligger relativt lågt. I Linköping utgör offentlig förvaltning och i viss mån utbildning stora andelar av servicesektorn medan Jönköping har en hög andel sysselsatta inom sjukvården.

Umeå, Sundsvall, Falun/Borlänge, Gävle och Karlstad ligger på 10 000 –11 000 sysselsatta. Sjukvård och undervisning utgör tunga inslag i Umeå, medan Sundsvall har tyngdpunkten på sjukvård och handel. Luleå, Östersund, Eskilstuna och Kalmar ligger på tal klart under 10 000 där det för Luleås, Östersunds och Kalmars del kan förklaras av en låg folkmängd och därmed sammanhängande låg volym handelsanställda. För Eskilstunas del ligger servicesysselsättningen frapperande lågt i förhållande till kommunens storlek. Underskottet är mest markant när det gäller offentlig förvaltning men även talen för utbildning och handel ligger på låg nivå.

Rekrytering av byggarbetskraft (tabell 5)

På byggsidan redovisas antalet sysselsatta inom byggnadssektorn i kommunblock, A-region och län. Det bör betonas att förändringar i byggarbetskårens storlek i vissa fall kan ske relativt snabbt.

Antalet förvärvsarbetande inom byggnadsindustrin följer enligt uppgifter i 1965 års folk- och bostadsräkning relativt väl befolkningsstorlekarna i kommunerna. När det gäller andelen byggnadsarbetare av totala antalet förvärvsarbetare är variationerna små. Det finns emellertid en antydan till högre andelar för kommunerna i Norrlandslänen och skogslänen där andelen byggnadsarbetare i allmänhet ligger över 10 %. Även Uppsala har en byggandel på över 10 % vilket får ses som ett resultat av den mycket snabba expansionen i Uppsala under den aktuella perioden.

Tabell 5 har kompletterats med uppgifter ur arbetskraftsundersök-

ningen för 1970 avseende A-regionerna. Siffermaterialet är inte jämförbart med folkräkningsuppgifterna, men en jämförelse mellan de olika A-regionerna ger ungefär samma utslag som tidigare. Norrlandskommunerna redovisar fortfarande relativt höga tal, och speciellt Sundsvall har en hög andel byggnadsarbetare. Uppsala har fortfarande en hög andel byggnadsarbetare. I Syd- och Mellansverige har Linköping och Norrköping nu andelar i paritet med A-regionerna i norra Sverige, medan Borås redovisar en låg andel byggnadsarbetare. Uppgifterna ur arbetskraftsundersökningen är relativt osäkra på regional nivå då grundmaterialet inhämtas via ett begränsat stickprov.

Anspråken på byggarbetskraft vid en inflyttning av statlig verksamhet kan grovt beräknas med hjälp av de schablontal som arbetsmarknadsstyrelsen använder i sin prognosverksamhet. En byggnadsarbetare antas i de sammanhangen producera 2 lägenheter i flerfamiljshus, 1 lägenhet i småhus eller ett byggnadsvärde på ca 200 000 kr. per år. En inflyttning på 500 befattningshavare per år ger ett bostadsbyggnadsbehov på ca 900 lägenheter per år – uppskattningsvis fördelat på 360 småhus och 540 lägenheter i flerfamiljshus. Därtill kommer kommunala investeringar i servicelokaler och statliga investeringar i verksamhetslokaler som mycket grovt kan beräknas till storleksordningen 20 milj. kr. per år. Totalt skulle med dessa antaganden det extra byggarbetskraftsbehovet uppgå till ca 800 byggnadsarbetare. Det motsvarar 10–20 % av den nuvarande byggarbetskåren inom berörda A-regioner enligt AKU 1970.

Det bör dessutom framhållas att vissa delar av byggsektorn kan utgöra begränsningar för byggandet även om totala antalet byggnadsarbetare är tillräckligt stort. Man kan därför inte för någon ort utesluta att byggarbetskraften genom en bristsituation inom en viss delsektor, t ex träarbetare, kan bli en restriktion för ortens mottagningskapacitet.

Diskussionen med kommunerna har emellertid givit vid handen att byggnadsarbetarkåren på många håll är överdimensionerad för normala konjunkturlägen. Inflyttningen av statlig verksamhet i den första etappen innebär dessutom att tillgången på byggarbetskraft upparbetas under den första delen av 1970-talet, vilket ger ett gynnsamt utgångsläge för den andra etappen. I de fall där den andra etappen blir av samma omfattning eller mindre än den första så kommer övergången vad avser byggsidan i princip att kunna ske utan egentliga rekryteringsproblem. Därtill kommer att byggarbetskåren traditionellt har en relativt stor rörlighet.

Vidare slutsatser om anspråken och möjligheterna att tillgodose anspråken på byggarbetskraft kan f n inte redovisas. Det bör dock avslutningsvis påpekas att det i andra sammanhang har varit möjligt att skapa stora byggarbetsplatser i områden med betydligt sämre utgångsläge än de relativt stora orter som nu är aktuella för inflyttning av statlig verksamhet.

Bostadsbyggande

Allmänna synpunkter

För planeringen och verkställigheten av bostadsbyggandet krävs i allmänhet stort tidsutrymme för att resultatet kvalitativt och ekonomiskt skall

bli acceptabelt. Det är vidare från ekonomisk och arbetsmarknadspolitisk synpunkt angeläget med kontinuitet i byggandet. Snabba förändringar i byggnadsvolymen på en ort bör därför undvikas.

Vid en större inflyttning av statlig verksamhet måste man emellertid räkna med en kraftig stegring av bostadsbyggandet under några år. Svårigheter kan då uppstå när det gäller att förvärva och planlägga markområden för bostadsbyggande samt att projektera bostäder till dessa områden i tid för igångsättningen av byggandet. Möjligheterna att bebygga de planerade och projekterade bebyggelseområdena så att bostäderna står färdiga vid tidpunkten för inflyttningen kan dessutom genom brist på byggarbetskraft utgöra en begränsande faktor. Det sistnämnda problemet har behandlats i tidigare avsnitt.

För att man ska kunna genomföra byggprocessen med erforderliga tidsmarginaler är det av avgörande betydelse att den översiktliga planeringen för framtida utbyggnader är väl utvecklad. Kommunerna bör redan nu ha klara uppfattningar om vilka områden som behöver tas i anspråk för bostadsbyggande i samband med inflyttning av statliga verksamheter under andra hälften av 1970-talet. Samtliga i utredningen ingående kommuner har också en översiktlig planering som anger kommande bebyggelseområden i en omfattning som väl täcker de behov som kommer att uppträda under 1970-talet inklusive en andra utlokaliseringsetapp.

Svårigheterna skulle då närmast ligga i att genomföra detaljplaneringen och byggandet under den tid som står till kommunernas förfogande från den tidpunkt beslut om utlokalisering fattas tills inflyttningen sker. Kommunerna kommer att få de första signalerna om en kommande inflyttning genom delegationens betänkande under år 1972. Riksdagen kan väntas fatta beslut senast under våren 1973, och de första flyttningarna kan ske 1976. Detaljplaneringen och byggandet skulle därmed behöva genomföras på 3–4 år för de inflyttningar som sker 1976, medan det för huvuddelen av den andra etappen skulle stå ytterligare något eller några år till förfogande. Det får betraktas som en normal tidsrymd för att genomföra byggprocessen med de utgångslägen berörda kommuner har. Tiden kan också under gynnsamma omständigheter pressas ytterligare genom kraftinsatser från kommunerna.

En stor inflyttning på 2 000–3 000 befattningshavare till en ort under ett år bör naturligtvis behandlas speciellt vad avser bostadsbyggandet. Det kan i och för sig vara möjligt att planera, projektera och bygga för en sådan inflyttning fram till 1977 eller 1978. Några kommuner har också framhållit att den möjligheten föreligger. Kommunerna har dock haft svårt att i detalj penetrera och överblicka de speciella problem som är förenade med en koncentrerad inflyttning. Det kan på goda grunder påstås att en sådan inflyttning är omöjlig att genomföra till flertalet av de aktuella orterna och att den endast med mycket stor svårighet skulle kunna genomföras i de orter som har de bästa förutsättningarna som mottagarorter.

Bedömningen när det gäller bostadsbyggandet avser enbart de kvantitativa möjligheterna att bygga bostäder, medan de kvalitativa delarna av planeringen inte har tagits upp till behandling. Det enda kvalitetsmoment som berörs är fördelningen av byggandet mellan småhus och flerfamiljs-

hus. Dessutom har också med kommunerna diskuterats möjligheterna att fördela bostadsbyggandet på flera olika områden.

Hela diskussionen i bostadsbyggnadsavsnittet förutsätter slutligen också att kommunerna vid tilldelningen av bostadslånemedel ges möjligheter att bygga bostäder i den omfattning som erfordras. Bostadslåneramen har alltså inte ansetts behöva utgöra en restriktion för inflyttningen av statlig verksamhet.

Bostadsbyggandet under perioden 1965–1970 (tabell 6)

Bostadsbyggandets storlek har direkt samband med befolkningsstorleken men framför allt med tillväxttakten i kommunerna. Det är då naturligt att Uppsala är den kommun som har haft det största bostadsbyggandet under andra hälften av 1960-talet. Det har i medeltal byggts ca 2 850 lägenheter per år i Uppsala. Norrköping och Linköping har vardera byggt 1 700–1 800 lägenheter, medan Umeå, Eskilstuna och Jönköping haft ett byggande på ca 1 400 lägenheter per år. I Sundsvall, Falun/Borlänge och Borås har antalet färdigställda lägenheter legat mellan 1 150 och 1 250, och Gävle och Karlstad redovisar ett byggande på något över 1 000 lägenheter per år. I Luleå har bostadsbyggandet legat något lägre än 1 000 lägenheter per år. Östersund och Kalmar har haft det lägsta bostadsbyggandet under perioden med 650 lägenheter per år.

Andelen småhus i nybyggnationen under perioden 1965–1970 har beräknats bl a därför att den personal som flyttar med de statliga verken från Stockholm i relativt hög grad kan antas komma att efterfråga småhus. De lägsta andelarna (omkring 20 %) redovisas för Uppsala, Umeå, Norrköping och Sundsvall. När det gäller Uppsala och Umeå kan den låga andelen delvis förklaras av att den snabba befolkningstillväxten i dessa orter inte har medgivit en större andel småhus. Borås, Jönköping, Kalmar och Luleå är de kommuner som har byggt mest småhus relativt sett under den aktuella perioden (28–33 %) medan övriga orter vad avser småhusandelen ligger samlade i intervallet 22–27 %.

Planerat bostadsbyggande under perioden 1972–1976 (tabell 6)

Uppgifterna om det planerade bostadsbyggandet har hämtats ur de kommunala bostadsbyggnadsprogrammen avseende perioden 1972–1976. Uppsala, Linköping och Norrköping är de kommuner som räknar med det högsta bostadsbyggandet under perioden – ca 1 900 lägenheter per år – vilket för Uppsalas del är en kraftig minskning av byggandet. Gävle räknar med en kraftig ökning till 1 700 lägenheter per år och Sundsvall till 1 600. Borås anger en ökning av bostadsbyggandet till 1 500 lägenheter per år. Jönköping och Umeå räknar med någon minskning till ca 1 300 lägenheter per år, medan Falun/Borlänge och Karlstad har angivit ökningar till 1 300–1 450 och Östersund till 1 100 lägenheter som rimliga. Luleå, Eskilstuna och Kalmar räknar med att bygga 800 lägenheter per år. Det innebär en mycket kraftig nedskärning av programmet i Eskilstuna, en mindre nedskärning i Luleå samt en viss ökning i Kalmar.

Andelen småhus i nybyggnationen beräknas öka i alla kommuner. De högsta andelarna redovisar Norrköping (54 %), Jönköping (48 %) och

Eskilstuna (40 %). De lägsta andelarna anges för Östersund (27 %), Linköping (29 %) och Karlstad (29 %).

Investeringsproblem

Ett ofta diskuterat problem inom samhällsplaneringen är förekomsten av s k tröskelinvesteringar. Om en orts befolkning ökar över en viss nivå uppstår stora investeringsbehov inom t ex vatten och avlopp, skolor eller något liknande. En tillväxt kan då i vissa lägen betraktas som samhällsekonomiskt olämplig.

När det gäller utlokalisering av statlig verksamhet har samtliga tänkta mottagarorter en spontan tillväxtkraft. Statsmakterna har dessutom uttalat sig för att man bland orter av den typen ska utveckla alternativ till nuvarande storstadsområden. Tröskelinvesteringarna kommer därför under alla omständigheter att göras – en statlig lokalisering kan endast påskynda investeringarnas utförande. Det finns därför i princip inte skäl att avstå från lokalisering till en viss ort för att vissa investeringströsklar nås.

Den expansion, som föranleds av lokalisering av statlig verksamhet, skapar emellertid under några år en betydande investeringsverksamhet som påverkar kommunens ekonomi. Om betydande investeringströsklar passeras just under dessa ekonomiskt ansträngande år, kan de kommunalekonomiska möjligheterna att ta emot statlig verksamhet reduceras. Utredningen har vid sina kontakter med kommunerna inte funnit några sådana avgörande investeringströsklar, som skulle kunna utgöra hinder för en lokalisering av statlig verksamhet.

Kommunalekonomiska förhållanden

Den befolkningsökning som följer av inflyttning av statlig verksamhet skapar på kort sikt kommunalekonomiska problem i lokaliseringsorterna. Kommunerna får under ett antal år kraftigt ökade investeringskostnader, medan skatteintäkterna från de nyinflyttade inflyter först några år senare. Kommunernas likviditet utsätts därigenom för stora påfrestningar. Möjligheterna för kommunerna att höja upplåningen eller att höja utdebiteringen spelar då en stor roll.

I det följande avsnittet redovisas uppgifter ur Kommunal Ekonomisk Långtidsplanering 1969–1975 (KELP 70) som en belysning av utgångsläget före inflyttningen av statlig verksamhet i de undersökta kommunerna. Till följd av konflikten på arbetsmarknaden våren 1971 hann KELP 70 inte färdigbehandlas till en konsekvent och användbar ekonomisk långtidsplan i Norrköping, Sundsvall och Jönköping. För dessa kommuner är därför samtliga prognosuppgifter hämtade ur KELP 72–76. Det har inte varit möjligt att få fram uppgifter från denna mer aktuella långtidsplan för samtliga kommuner. KELP 70 har därför använts som undersökningsmaterial i övrigt.

För en verklig värdering av kommunernas ekonomiska möjligheter att ta emot ny verksamhet fordras en ingående analys av de bakomliggande faktorerna. Någon sådan analys har varken tidsramen för utredningen eller underlagsmaterialet gett möjlighet till. KELP-materialet är inte fullt

jämförbart mellan olika kommuner. I en del ej sammanlagda eller nyligen sammanlagda kommunblock har de långsiktiga målsättningarna ännu ej utkristalliserats, medan andra kommuner har en mycket målmedveten ekonomisk långtidsplanering. I vissa kommuner har KELP 70 en stark politisk förankring, i andra kommuner har den mer karaktären av tjänstemannaprodukt. I KELP-materialet finns en rad prognosbedömningar, t ex om möjligheterna att placera lån på kreditmarknaden, om skattekrafts- och kostnadsutveckling osv. Kommunerna har där gjort olika bedömningar som är av stor betydelse för KELP 70 i sin helhet. Borås kommun har t ex i sina långtidsbedömningar haft tillfälle att arbeta in utfallet av 1971 års avtalsförhandlingar liksom Norrköping, Sundsvall och Jönköping i KELP 72–76 och har därigenom i sina prognoser utgått ifrån en kraftigare skattekrafts- och nettokostnadsökning än flertalet av de undersökta kommunerna. Trots dessa brister är KELP-materialet det bästa och mest aktuella material som finns för jämförelser mellan olika kommuners ekonomiska förhållanden. Det har därför använts i denna undersökning.

Av de 15 kommunerna ingår fem i kommunblock som inte kommer att vara sammanlagda förrän 1974. Det gäller Umeå, Sundsvall, Uppsala, Norrköping och Borås. De i det följande redovisade KELP-uppgifterna avser i dessa fall centralortskommunerna. För Uppsala och Norrköping innebär detta inga större skillnader mot en hypotetisk KELP för kommunblocket, eftersom endast mindre delar av blocket står utanför centralortskommunen. För Umeå, Sundsvall och Borås torde skillnaderna vara större. Bl a är det troligt att de färdigbildade kommunerna i dessa fall kommer att ha en lägre skattekraft än som nu anges för centralortskommunerna.

Borås har inte utarbetat någon KELP 70. I stället har kommunens finans- och investeringsplan för tiden t o m 1976 använts som källa för de statistiska uppgifterna. Kommunen har gjort vissa omräkningar för att göra uppgifterna jämförbara med KELP-uppgifterna från de andra kommunerna. Det gäller skattekraften, nettokostnaderna och sättet att finansiera investeringar.

Falu och Borlänge kommuner redovisas i detta avsnitt var och en för sig eftersom de utgör två kommunalekonomiska enheter.

Nettokostnader (tabell 7)

Nettokostnaderna, dvs skillnaden mellan de kommunala driftkostnaderna och driftintäkterna, har stigit kraftigt under senare år och väntas även göra det under de närmast kommande åren. Nettokostnadernas storlek i kronor är givetvis starkt beroende av kommunernas invånarantal. I det följande kommenteras därför nettokostnadernas relativa ökningstakt, sedan hänsyn tagits till befolkningsutvecklingen, och nettokostnaderna per invånare.

Den genomsnittliga nettokostnadsökningen per år uppgick i Uppsala, Gävle och Borås till mer än 20 procent under åren 1967–1970. De flesta av de undersökta kommunerna hade ökningar på mellan 10 och 20 procent.

De lägsta nettokostnadsökningarna hade man i Sundsvall med 5,7 procent i genomsnitt. Även Norrköping och Kalmar hade nettokostnadsökningar som understeg 10 procent.

Kommunerna kalkylerar i KELP 70 i regel med en långsammare nettokostnadsökning under tiden fram till 1975. Det är endast Sundsvall och Kalmar som räknar med en snabbare nettokostnadsökning. Gävle räknar med att minska den årliga nettokostnadsökningen från 20,7 till 10,2 procent.

Nettokostnaderna per invånare låg år 1970 i regel mellan 1 000 och 1 200 kronor. Den högsta nettokostnaden per invånare hade Luleå med 1 317 kronor, medan Kalmar hade den lägsta med 899 kronor. Östersund, Gävle, Norrköping och Borås hade också nettokostnader på mindre än 1 000 kronor per invånare.

År 1975 beräknas Luleås nettokostnader uppgå till 2 182 kronor per invånare. Även Sundsvalls, Uppsalas och Borås nettokostnader beräknas överstiga 2 000 kronor. Borås kraftiga nettokostnadsökning är framför allt betingad av att kommunen arbetat in utfallet av 1971 års avtalsrörelse i prognosen. Lägsta nettokostnaderna per invånare, 1 419 kronor, räknar Kalmar med.

Skillnaderna mellan olika kommuner i nettokostnader per invånare är alltså mycket stor. Kostnadskillnaderna får dock inte tas som en entydig indikator på kommunernas sociala och tekniska servicestandard. Kommunernas befolkningssammansättning, bebyggelsestruktur och areella storlek spelar en mycket stor roll för nettokostnaderna. Skillnader i uppdelning av kommunal verksamhet i egen regi och i bolagsform är också av betydelse liksom regionala pris- och löneskillnader. Man kan heller inte bortse ifrån att kommunerna haft olika prognosbedömningar av den framtida pris- och kostnadsutvecklingen. Det har inte varit möjligt att på grundval av KELP-materialet närmare analysera orsakerna till skillnaderna i nettokostnaderna.

Nettoinvesteringar (tabell 8)

Investeringsvolymen i de undersökta kommunerna kommer under första hälften av 1970-talet att ligga ungefär på samma nivå som 1970. Variationerna mellan olika år för enskilda kommuner är stora, eftersom investeringarna ofta gäller stora odelbara projekt, där investeringarna görs under ett fåtal år. Skillnaderna mellan olika kommuner är ofta avsevärt större än folkmängdsskillnaderna motiverar. Det beror till en stor del på att i vissa kommuner stora andelar av samhällsinvesteringarna utförs av kommunala bolag eller stiftelser.

Rikssammanställningar för investeringsuppgifterna i KELP 69 visade en markant uppgång av investeringarna de första prognosåren och betydligt lägre investeringsbelopp under de senare prognosåren. Investeringarna enligt KELP 1970 för de undersökta kommunerna uppvisar med undantag för Falun och Karlstad inte några s k investeringspucklar. I Falun är investeringspuckeln närmast en följd av investeringar i ett skidstadion och en sim- och sporthall under de första prognosåren och en mycket liten investeringsverksamhet under de senare åren. Karlstads största projekt i

puckeln är ett nytt stadsbibliotek.

De absoluta talen för nettoinvesteringarna är av mindre intresse vid jämförelser mellan olika kommuner. Tabell 8 visar därför nettoinvesteringarna per invånare åren 1969–1975. Sundsvall hade de högsta nettoinvesteringarna åren 1969–1971 med i genomsnitt 931 kronor. De flesta kommunerna hade mellan 500 och 900 kronor per invånare i genomsnitt. Linköping hade med 398 kronor per invånare i genomsnitt den lägsta årliga nettoinvesteringen. Denna extremt låga siffra är en följd av att ett kommunalt bolag utför en mycket stor del av investeringsverksamheten.

Under prognosperioden 1972–1975 uppgår nettoinvesteringarna för de flesta kommunerna fortfarande i årligt genomsnitt till mellan 500 och 900 kronor per invånare. Karlstad ligger högst med 859 kronor och Falun lägst med 431 kronor per invånare.

Kostnadsräntor och amorteringar (tabell 9)

Under perioden 1971–1975 beräknas kostnadsräntorna och amorteringarna på anläggningslån öka betydligt.

År 1970 hade Norrköping de högsta kostnadsräntorna med 205 kronor per invånare. Luleå och Umeå hade ungefär 190 kronor per invånare i kostnadsräntor. Linköping låg lägst med 31 kronor. Även Borlänge hade låga kostnadsräntor att betala (73 kronor per invånare). De övriga undersökta kommunerna hade kostnadsräntor på mellan 100 och 160 kronor.

År 1975 beräknas kostnadsräntorna i Luleå ha stigit till 284 kronor och i Umeå till 259 kronor. Det stora flertalet kommuner kommer enligt KELP att få kostnadsräntor på mellan 140 och 230 kronor per invånare. Linköping räknar med att fortfarande ligga lägre än de andra kommunerna (nu med 93 kronor per invånare).

Även när det gäller amorteringar per invånare hade Norrköping och Umeå de högsta kostnaderna. Amorteringarna år 1970 låg på 161 kronor per invånare. De undersökta kommunerna hade i regel mellan 90 och 140 kronor per invånare att betala i amorteringar. Linköping hade de lägsta amorteringarna med 58 kronor. Borlänge hade 72 kronor per invånare i amorteringar.

Falun räknar med att 1975 ha amorteringar på 248 kronor per invånare. Flertalet kommuner väntas ha mellan 100 och 225 kronor att amortera. Linköping ligger även här lägst med 78 kronor att amortera per invånare.

Skattekraft (tabell 10)

Antalet skattekronor per invånare uppvisade år 1971 relativt små avvikelser mellan de undersökta kommunerna. De flesta hade ungefär 100 skattekronor per invånare. Umeå och Uppsala hade en skattekraft på drygt 110 skattekronor per invånare. Umeås höga skattekraft bör ses mot bakgrunden av att uppgifterna endast gäller centralortskommunen och att kommunblocket även innehåller glesbygdsdelar av betydande omfattning. Lägst skattekraft, 96 skattekronor per invånare, hade Kalmar.

Prognoserna för skattekraftens utveckling fram till år 1975 skiljer sig i högre utsträckning mellan olika kommuner. Umeå räknar med en nära

50-procentig ökning av antalet skattekronor per invånare mellan 1971 och 1975. Sundsvall, Borlänge, Linköping och Borås har i KELP-prognosen skattekraftsökningar på drygt 40 procent. I Östersund, Uppsala, Eskilstuna, Jönköping och Kalmar räknar man med ökningar på mindre än 30 procent. De övriga kommunerna räknar med skattekraftsökningar på mellan 30 och 40 procent.

Umeå beräknas med 165 skattekronor per invånare ha den högsta skattekraften per invånare av de undersökta kommunerna år 1975. Sundsvall och Borås räknar med skattekraft på 154 respektive 152 skattekronor per invånare.

Lägst skattekraft kommer enligt KELP 70 Kalmar att ha med 122 skattekronor per invånare. Även Östersund, Eskilstuna och Luleå räknar med mindre än 130 skattekronor per invånare år 1975.

Svenska Kommunförbundet har för riket räknat med en medelskattekraft år 1975 på 135 skattekronor per invånare. Ökningen mellan 1971 och 1975 beräknas uppgå till 31 procent.

Utdebitering (tabell 11)

Utdebiteringen per skattekrona till borgerlig primärkommun år 1972 varierar bland de undersökta kommunerna mellan 13:65 och 15:10. Högsta utdebitering har Norrköping med 15:10 per skattekrona. Uppsala har 15:00 i utdebitering. Lägst är utdebiteringen i Gävle med 13:65. Sundsvall, Linköping och Jönköping har en skattesats på 14:00. Samtliga undersökta kommuner erhöll år 1971 skatteutjämningsbidrag för hög utdebitering.

Flertalet kommuner räknar i sin KELP-planering med utdebiteringshöjningar fram till år 1975. Uppsala kommun räknar med en höjning på 3:50 från utgångsåret 1971. Karlstad och Borås kalkylerar i sina planer med höjningar på 2:05 resp 2:00.

Enligt KELP kommer Uppsala år 1975 att ha den högsta utdebiteringen med 17:00. Karlstad räknar med en utdebitering på 15:50. Gävle planerar för en oförändrad utdebitering på 13:65. Sundsvall och Linköping beräknas ligga kvar på 14:00.

KELP 70 utarbetades under våren 1971 vilket medfört att prognosen för utdebiteringen år 1971 i en del fall avviker från den under hösten beslutade utdebiteringen. Avvikelserna framgår av nedanstående tabell.

Kommun	Utdebitering år 1972 enligt	
	Prognos	Beslut
Luleå	14:75	14:20
Falun	14:25	14:75
Karlstad	14:50	14:60
Linköping	13:75	14:00
Kalmar	13:80	14:20

Den lägre utdebiteringen i budgeten för Luleå torde vara en följd av en allmänt restriktivare politik än tidigare. För de kommuner som beslutat om högre utdebitering än i KELP-prognosen torde prognoserna i regel ha underskattat lönekostnadernas ökning efter 1971 års avtalsförhandlingar

och de ökade kostnaderna för socialvården. Detta torde även vara fallet för flertalet av de kommuner som hållit KELP-prognosen för 1972 års utdebitering. Men i dessa kommuner har de ökade kostnaderna kompenserats av en dämpning i den kommunala expansionen, en ökad upplåning eller en minskning av driftkapitalet.

Finansieringskapitalets förändring (tabell 12)

Ett mått på den kommunala likviditeten utgör finansieringskapitalet som motsvaras av skillnaden mellan omsättningstillgångar och kortfristiga skulder. I finansieringskapitalet ingår såväl driftkapital för den löpande verksamheten som disponibelt stamkapital för kapitalbildande ändamål.

I flera kommuner kommer inte skatteinkomsterna och de nya lånen att räcka till för att finansiera verksamheten. Flera kommuner tvingas därför att minska sitt finansieringskapital så kraftigt att man kommer att ha ett negativt finansieringskapital under större delen av KELP-perioden. Vid prognosperiodens början, dvs 1970, var det endast Karlstad som hade ett negativt finansieringskapital (13 miljoner kronor).

En stor minskning av det disponibla stamkapitalet kan vara en form av budgetteknisk redovisning av skillnaden mellan de kommunalpolitiska önskemålen och de ekonomiska möjligheterna. Man får därför räkna med att kommunerna inte kommer att få en så stor negativ likviditet när väl budgeten för de enskilda åren fastställs.

Kraftiga nettoökningar av finansieringskapitalet planeras i Umeå, Östersund och Karlstad med 50, 33 och 25 miljoner kronor.

Finansiering av investeringar m m (tabell 13)

Finansieringen av nettokapitalutgifter, amorteringar och nettoökning av stamkapital sker genom en kombination av direkt skattefinansiering (överföringspost från driftbudgeten till kapitalbudgeten och avskrivningar), lånefinansiering och nettominskning av disponibelt stamkapital (dvs minskning av den del av omsättningstillgångarna som är avsedd för kapitalbildande ändamål). Andelen av de olika finansieringssätten varierar starkt mellan olika kommuner.

Östersunds kommun planerar att finansiera sina investeringar med skattemedel till mellan 77 och 79 procent under hela KELP-perioden. Umeå och Kalmar har likaså en hög skattefinansiering. Uppsala, Linköping och Jönköping når även de enstaka år upp till en skattefinansiering på 70 procent.

Hög låneandel har Luleå, Falun och Borås. Där utgör lånen mellan 40 och 50 procent av investeringsmedlen. Borlänge och Karlstad har under delar av KELP-perioden låneandelar på över 40 procent.

De på sina håll mycket höga andelarna av lånefinansiering och nettominskning av disponibelt stamkapital kan betraktas som en differens mellan de kommunalpolitiska ambitionerna och de kommunalekonomiska resurserna. När budgeten för de enskilda åren fastställs för dessa kommuner har man två möjligheter att minska dessa diskrepanser. Den ena är att skära ned ambitionerna och därmed nettokostnaderna och nettoinvesteringarna. Den andra är att höja utdebiteringen. I de flesta

fall kommer kommunerna förmodligen att använda sig av en kombination av dessa möjligheter.

Beskrivning av enskilda orter

Luleå

Luleå kommun räknar i sin principskiss med att en inflyttning omfattande 300 befattningshavare per år under 4 år kan genomföras utan problem. Även en större inflyttning är möjlig att realisera, speciellt om finansieringsfrågorna kan underlättas genom statliga åtgärder.

Det är realistiskt att utgå ifrån ett bostadsbyggnadsbehov på 1 500 lägenheter per år i stället för de 1 200 som kommunen har angett vid en inflyttning omfattande 500 befattningshavare per år. De anvisade bebyggelseområdena ger i och för sig utrymme för ett större byggande under den aktuella perioden. Markförvärven och planeringen av bostadsområdena bör kunna genomföras i tid även för en inflyttning av storleksordningen 500 befattningshavare per år.

Rekryteringen av byggarbetskraft samt personalrekryteringen till de statliga verken bör vid en lokalisering till Luleå kunna genomföras utan större problem. Möjligheterna att placera medföljande familjemedlemmar på den lokala arbetsmarknaden är mera begränsade i Luleå än i flertalet andra orter. Luleå har ett förhållandevis begränsat antal servicesysselsatta.

Den ekonomiska prognosen i KELP 70 anger en relativt kraftig ekonomisk belastning fram till 1975 och ger därför inga reserver för en snabb expansion under andra hälften av 1970-talet. Kommunen måste mot den bakgrunden räkna med att i huvudsak finansiera kostnaderna vid en inflyttning av statlig verksamhet genom ökad upplåning.

Möjligheterna att ordna förvärvsarbete för medföljande familjemedlemmar på den lokala arbetsmarknaden samt möjligheterna att finansiera en snabbare utbyggnad kommer för Luleås del att bli de mest markerade restriktionerna vid en inflyttning av statlig verksamhet. När det gäller det förstnämnda har Luleå ett sämre utgångsläge än de flesta av övriga berörda orter. Redan en inflyttning av storleksordningen 300 befattningshavare per år under fyra år kan ur den synpunkten innebära svårigheter. Om en spridd utbyggnad inom den s k "fyrkanten" – Luleå, Piteå, Älvsbyn, Boden – ur andra synpunkter kan accepteras, ökar givetvis mottagningskapaciteten väsentligt.

Umeå

Umeå kommun räknar med att utan större svårigheter kunna ta emot 500 statliga befattningshavare per år under en fyraårsperiod. Kommunen utgår därvid ifrån att en viss dämpning av den spontana utvecklingen kommer att inträffa efter 1975 och ge utrymme för inflyttning av statlig verksamhet.

Målsättningen för planeringen av bostadsbyggandet anges vara ett möjligt bostadsbyggande på 1 600 lägenheter per år vilket enligt kommunens uppfattning skall täcka behovet även vid inflyttning av statlig verksam-

het. Det är dock mer rimligt att räkna med ett byggande av storleksordningen 1 900 lägenheter per år vid en inflyttning av 500 statliga befattningshavare per år. Bostadsbyggandet har under senare år legat på ca 1 500 lägenheter per år. Kommunen undersöker för närvarande de ekonomiska konsekvenserna av fem olika utbyggnadsalternativ – vartdera beräknat för cirka 12 000 invånare. För tre av dem fem aktuella områdena är markförvärven i stort sett avslutade.

Rekryteringen av byggarbetskraft samt av personal till de statliga verken bör vid en lokalisering till Umeå kunna ske utan problem. Möjligheterna att ordna förvärvsarbete till medföljande familjemedlemmar är, med den inriktning som önskemålen har antagits komma att få, förhållandevis goda.

Kommunen räknar med att efter en skattehöjning år 1972 kunna hålla utdebiteringen på oförändrad nivå (14:77) fram till 1975. Investeringarna antas ändå i mycket stor utsträckning (ca 70–75 %) kunna skattefinansieras. Samtidigt sker enligt prognosen en kraftig uppbyggnad av finansieringskapitalet med cirka 50 miljoner kronor. Umeå kommun kommer därför, om det ekonomiska programmet fram till 1975 fullföljs, att ha ett gynnsamt ekonomiskt utgångsläge för att ta emot statlig verksamhet under andra hälften av 1970-talet.

När det gäller den fysiska planeringen finns det inga skäl att ifrågasätta möjligheten av en inflyttning omfattande 500 befattningshavare per år under 4 år. Det är också ur andra synpunkter en rimlig bedömning. På arbetsmarknadssidan kan möjligheterna att ordna förvärvsarbete för medföljande familjemedlemmar bli en begränsande faktor redan tidigare än på denna nivå, även om Umeå relativt sett har ett bra utgångsläge i berörda avseenden. Kommunens möjligheter att finansiera en ökad utbyggnad får, genom den förstärkning av likviditeten som planeras, bedömas vara goda. Möjligheterna att placera lån på kreditmarknaden kan emellertid bli en restriktion för ökningen av tillväxten.

Östersund

Östersunds kommun beräknar att 250 tjänster i central statlig förvaltning kan mottagas årligen.

Kommunen har bedömt att lokalisering av statlig verksamhet är en förutsättning för att kommunen skall kunna uppnå den folkmängd – 66 000 invånare år 1980 – som kommunen och länsstyrelsen ställt upp som planeringsmål. Den hittillsvarande utvecklingen tyder på att dessa bedömningar är riktiga.

Kommunens bostadsbyggnadsprogram är dimensionerat för en folkmängd på 66 000 invånare år 1980. Ett genomförande av programmet fordrar en avsevärd ökning av det nuvarande bostadsbyggandet.

De av kommunen anvisade bebyggelseområdena ger utrymme för det planerade byggandet. Markförvärven och planeringen av bostadsområdena för den ökade bostadsbyggnadsvolymen ställer dock stora krav på kommunens planeringsorganisation.

Rekryteringen av byggarbetskraft för det ökade byggandet och kontorspersonal för ny statlig förvaltning bör knappast innebära några avgö-

rande restriktioner för en eventuell lokalisering av statlig verksamhet till Östersund. Däremot kan en lokalisering i den av kommunen önskade storleksordningen medföra problem när det gäller att ge sysselsättning åt medflyttande familjemedlemmar. Antalet arbetstillfällen inom servicenäringarna är relativt litet.

Enligt kommunens ekonomiska långtidsplanering bör kommunen ha goda möjligheter att finansiera en stark expansion. De nödvändiga investeringarna och driftkostnadsökningarna bör kunna finansieras genom utdebiteringshöjningar, genom ianspråktagande av disponibelt stamkapital eller genom en ökad upplåning.

Begränsningarna för omfattningen av en nylokalisering av statlig verksamhet ligger främst i svårigheterna att ordna lämpligt förvärvsarbete för medföljande familjemedlemmar på Östersunds arbetsmarknad samt i problemen med att genomföra en stark ökning av bostadsproduktionen.

Sundsvall

Sundsvalls kommun räknar med att kunna ta emot en inflyttning av statlig verksamhet omfattande 500 befattningshavare per år under 4 år. Även en mera koncentrerad inflyttning med 1 000 befattningshavare per år under 2 år bedöms vara möjlig.

Det extra bostadsbyggnadsbehovet uppskattas till 3 100 lägenheter. Med de schablontal som har använts vid bedömningen för övriga orter skulle det extra bostadsbyggnadsbehovet vara av storleksordningen 3 600 lägenheter. För närvarande byggs ca 1 400 lägenheter per år. Kommunen avser att ta tre områden i anspråk för bostadsbyggande vid en inflyttning av statliga verk – Sidsjö-Böle, Fläsian och Vårsätt med ett sammanlagt utrymme för ca 3 300 lägenheter. Härtill har reservområden för ca 1 000 lägenheter anvisats. Markförvärven har till stor del redan avklarats och planeringen bör kunna genomföras på den tid som står till kommunens förfogande.

Rekryteringen av byggarbetskraft samt rekrytering av personal till de statliga verken bör vid en inflyttning till Sundsvall kunna klaras för de inflyttningsalternativ som avser en fyraårsperiod. En koncentrerad omflyttning kan givetvis ge vissa rekryteringsproblem på byggarbetsmarknaden. Antalet sysselsatta inom de delar av servicesektorn som har bedömts vara intressanta för medföljande familjemedlemmar som önskat förvärvsarbete är jämförbart med det som gäller för flertalet andra orter i utredningsgruppen.

Kommunen har framskrivit KELP 70 för perioden 1976–1980 under antagande att en inflyttning av statlig verksamhet kommer att ske efter 1975. Kostnaderna i samband med en inflyttning av statlig verksamhet har beräknats till 47 miljoner kronor, varav 26 miljoner antas kunna finansieras genom ökad upplåning. Kalkyler bygger på realistiska antaganden och ger bl a utrymme för standardhöjande investeringar på sammanlagt 65 miljoner kronor vid oförändrad utdebitering (14 kr.).

När det gäller den fysiska planeringen och bostadsbyggandet finns goda möjligheter att klara en utbyggnad av erforderlig omfattning. På arbetsmarknadssidan kan möjligheterna att tillgodose medföljande famil-

jemedlemmars önskemål om förvärvsarbete bli en restriktion vid en utlokalisering till Sundsvall såväl som till andra aktuella orter. Den finansiella sidan är väl penetrerad och redovisade kalkyler visar att ekonomin med stor sannolikhet kan klaras vid den angivna storleken på inflyttningen. Sundsvall bör alltså ha goda möjligheter att ta emot 500 befattningshavare per år under en fyraårsperiod.

Gävle

Gävle kommuns mottagningskapacitet för statlig verksamhet har bedömts ligga i storleksordningen 450–500 inflyttade statsanställda per år.

Befolkningsprognosen i kommunens bostadsbyggnadsprogram 1971–1975 ger förmodligen utrymme för en betydande inflyttning av statlig verksamhet. Den fysiska planeringen medger en inte oväsentlig ökning av bostadsbyggandet utöver den som anges i bostadsbyggnadsprogrammet. Det bör vara möjligt att genomföra markförvärven i tid för en inflyttning av uppemot 500 omlokaliserade befattningshavare per år.

Rekryteringen av byggarbetskraft kan bli en begränsande faktor för det ökade bostadsbyggandet om det samtidigt sker en kraftig expansion i grannlänen och stockholmsområdet.

Den lokala rekryteringen av kontorspersonal bör inte erbjuda några problem. Däremot kan möjligheterna att placera medflyttande familjemedlemmar på arbetsmarknaden liksom på övriga orter bli en begränsande faktor. Nyrekryteringsbehovet i servicenäringarna kan väntas bli lågt i förhållande till antalet nyinflyttade arbetssökande vid en större lokalisering av statlig verksamhet.

Enligt den ekonomiska långtidsplanen (KELP 70) bör Gävle kommun ha goda möjligheter att finansiera en ökad expansion till följd av nylokalisering av statlig verksamhet. De nödvändiga ökningarna i investeringsverksamheten och i driftkostnaderna bör kunna finansieras genom utdebiteringshöjningar, genom ianspråktagande av disponibelt stamkapital eller genom en ökad upplåning.

Restriktionerna för inflyttning av statlig verksamhet ligger främst i svårigheterna att ge medflyttande familjemedlemmar önskad sysselsättning.

Falun/Borlänge

Falun och Borlänge har i delegationens utredningar betraktats som en enhet.

Mottagningskapaciteten för statlig verksamhet har beräknats ligga i storleksordningen 400–500 befattningshavare per år under förutsättning att de båda kommunerna vid lokaliseringstillfället utgör *en* kommunal enhet. Belastningen på den kommunala ekonomin gör att mottagningskapaciteten för nuvarande Falu och Borlänge kommuner var och en för sig kan beräknas till cirka 200–250 befattningshavare per år. Kommunerna har dessutom ansett sig, vid en inflyttning koncentrerad till ett år, kunna ta emot 1 200–1 300 befattningshavare (Falun 600 och Borlänge 675).

Kommunernas befolkningsprognoser i bostadsbyggnadsprogrammen

förefaller ge en god bild av den spontana utvecklingen för området som helhet. En lokalisering av statlig verksamhet till området förutsätter därför en betydande ökning av bostadsproduktionen utöver vad kommunerna nu planerar.

Den nödvändiga tidigareläggningen av markförvärv och fysisk planering kan vålla stora påfrestningar för den kommunala planeringsorganisationen.

Vid den av kommunerna skisserade storlokaliseringen under ett enda år skulle enligt utredningens bedömningar uppemot 2 500 lägenheter behöva byggas under kort tid. Det verkliga byggandet under senare år har legat på 1 300–1 400 lägenheter årligen. Bostadsbyggandet kan vid den av kommunerna skisserade storleksordningen vara svårt att realisera.

Falun/Borlänge bör ha goda möjligheter att få byggarbetskraft för det ökade bostadsbyggandet vid en lokalisering utsträckt över flera år. Alternativet med en stor flyttning under ett enda år kan vara svårare att genomföra.

Möjligheterna att rekrytera arbetskraft lokalt för nytillkommande statlig verksamhet är goda. Särskilt gäller detta Borlängedelen, där det finns få arbetstillfällen för kvinnor.

Alternativet med en storutflyttning torde vara mycket svårt att genomföra så att flertalet av de inflyttade befattningshavarnas familjemedlemmar kan få en önskad sysselsättning. Svårigheter torde även uppstå vid en årlig inflyttning av 400–500 tjänstemän på grund av den begränsade arbetsmarknaden i servicenäringarna. Dessa problem är särskilt påtagliga i Borlänge.

Falu kommun räknar i sin ekonomiska långtidsplanering (KELP 70) med att 1975 ha betydande lånekostnader och ett relativt begränsat disponibelt stamkapital. Det är därför sannolikt att en kraftig expansion till följd av en eventuell statlig lokalisering får finansieras framför allt genom en ökad utdebitering.

Borlänge kommun räknar för sin del med att de ökade kostnaderna i samband med en eventuell statlig lokalisering skall lånefinansieras. Kreditmarknaden kan här bli en restriktion som tvingar fram en viss skattefinansiering.

Begränsningarna för omfattningen av en statlig lokalisering ligger framför allt i svårigheterna att ordna lämpligt förvärvsarbete för medflyttande familjemedlemmar, i problemen med att snabbt öka bostadsproduktionen och i den kommunala ekonomin.

Uppsala

Kommunen räknar med att mottagningskapaciteten i varje fall överstiger 250 befattningshavare per år under en fyraårsperiod. 500 befattningshavare per år bedöms vara en övre gräns som inte utan vidare bör överskridas.

Planeringen av bostadsområden behöver knappast bli en restriktion för inflyttningen. Bostadsproduktionen har under senare år legat i storleksordningen 3 000 lägenheter per år.

Den lokala tillgången av byggarbetskraft ger enligt kommunen emeller-

tid inte utrymme för ett ökat bostadsbyggande på mera än 400 lägenheter per år, vilket svarar mot en utflyttning på ca 250 befattningshavare per år. Möjligheterna att rekrytera utifrån är med hänsyn till den konkurrens som kommer att göra sig gällande bl a från Forsmark och från Stockholmsområdet mycket svår att bedöma. Underlaget för rekrytering av personal till de statliga verken är tillfredsställande. Det gäller även volymen på arbetsmarknaden för medföljande familjemedlemmar. Uppsala har ett exceptionellt stort antal förvärvsarbetande inom servicesektorn.

Den kommunalekonomiska utvecklingen enligt KELP 70 fram till år 1975 ger inga reserver för en snabbare expansion efter 1975. Kommunen skulle därmed i huvudsak vara hänvisad till en ökad upplåning för att finansiera tillväxten vid en inflyttning av statlig verksamhet. Kreditmarknaden kan då bli en restriktion.

Arbetsmarknadssituationen och då speciellt tillgången på byggarbetskraft skulle för Uppsalas del bli den mest markerade restriktionen vid en inflyttning av statlig verksamhet. Den lokala tillgången på byggarbetskraft skulle enligt kommunens egen bedömning endast medge en inflyttning av storleksordningen 250 befattningshavare per år. Effekten av och utbyggnadsbehovet vid en utflyttning av statlig verksamhet till Uppsala kan emellertid fördelas över tiden om man utgår ifrån att befattningshavarna under en kortare eller längre övergångsperiod kan pendla mellan Stockholm och Uppsala. Om den möjligheten utnyttjas systematiskt bör mottagningskapaciteten ligga väsentligt högre – sannolikt över 500 befattningshavare per år.

Eskilstuna

Kommunen har angivit att mottagningskapaciteten ligger i storleksordningen 500 befattningshavare per år under 4 år. Kommunen utgår då ifrån att en viss dämpning av den spontana utvecklingstakten kommer att inträffa under 1970-talet och skapa utrymme för t ex en inflyttning av statlig verksamhet.

Kommunen har räknat med att byggandet bör ökas med 500 lägenheter per år vid en inflyttning av 500 befattningshavare per år. Erforderligt extrabyggande bör emellertid ligga på ca 900 lägenheter per år. Byggandet har under andra hälften av 1960-talet legat på ca 1 400 lägenheter per år men antas under första hälften av 1970-talet gå ner till ca 800 lägenheter per år. Det finns utrymme för bostadsbyggandet på anvisade områden. Kommunen äger redan nu marken i berörda områden.

Tillgången på byggarbetskraft är för närvarande god. Vid en fortsatt kraftig expansion i Mälarregionen kan konkurrensen om byggarbetskraft emellertid begränsa rekryteringsmöjligheterna till Eskilstuna. Rekryteringen av kontorspersonal till de statliga verken kommer inte att bli något problem vid en lokalisering till Eskilstuna. Antalet förvärvsarbetande inom servicenäringarna är litet. Kommunen har bland kommunerna i utredningsgruppen den i särklass lägsta andelen sysselsatta inom berörda näringar. Begränsningarna i servicesektorns storlek innebär att svårigheterna att ordna förvärvsarbete för medföljande familjemedlemmar vid en

lokalisering till Eskilstuna blir större än vid en utflyttning till övriga orter.

Enligt KELP 70 kommer det ekonomiska utgångsläget för en snabb tillväxt under andra hälften av 1970-talet att vara jämförbart med det som gäller för flertalet andra orter i utredningsgruppen. Någon påtaglig reserv för en snabb tillväxt efter 1975 kommer inte att finnas.

Begränsningarna av mottagningskapaciteten kommer i första hand att utgöras av möjligheterna att ordna förvärvsarbete för medföljande familjemedlemmar där Eskilstuna har ett sämre utgångsläge än flertalet andra orter. Mottagningskapaciteten måste i det avseendet anses ligga lägre än de 500 befattningshavare per år som kommunen har avgivit. Kreditmarknaden kan för Eskilstuna liksom för övriga kommuner ge restriktioner för en snabb utbyggnad.

Karlstad

Karlstads kommun har bedömts kunna ta emot uppemot 500 statliga befattningshavare. Kommunen har dessutom uttalat att den anser att "även en koncentrerad utlokalisering omfattande 1 500 à 2 000 tjänster under ett år kan genomföras, under förutsättning av kompletterande arbetsmarknadspolitiska insatser från arbetsmarknadsverkets sida".

Prognoserna i det kommunala bostadsbyggnadsprogrammet och den kommunala ekonomiska långtidsplaneringen ger betydligt högre befolkningsvärden än den nuvarande utvecklingen pekar mot. Planeringsmålsättningarna ger därför utrymme för en betydande nylokalisering av statlig verksamhet.

Även om kommunens prognosvärden är höga kommer en inflyttning av cirka 500 statliga befattningshavare att tvinga fram en inte obetydlig ökning av kommunens bostadsbyggande. Kommunen har mark tillgänglig för en sådan snabbare utbyggnad under andra hälften av 1970-talet. En viss risk finns för att det enda stora utbyggnadsområdet för flerfamiljshus, Kronoparken, kan få prägeln av kategoriområde för statstjänstemän.

Byggarbetskraften bör inte vara någon restriktion mot en i tiden utdragen lokalisering av statlig verksamhet. Vid en stor lokalisering under ett enda år får man räkna med balansproblem på byggarbetsmarknaden här likaväl som på andra håll.

Den lokala rekryteringan av kontorspersonal bör inte medföra några hinder för lokalisering av statlig verksamhet.

Möjligheterna att bereda medflyttande familjemedlemmar sysselsättning likvärdig med den de har i Stockholm är begränsade.

Karlstads kommun utgår ifrån att den kan finansiera de ökade kostnaderna vid en statlig lokalisering till Karlstad med utdebiteringshöjningar och en ökad upplåning. Detta förefaller mot bakgrund av det i KELP 70 beräknade utgångsläget vara en rimlig bedömning. Kreditmarknadsläget kan dock bli en restriktion för en ökad upplåning.

Den mest markerade restriktionen för en lokalisering av statlig verksamhet till Karlstad är svårigheten att bereda medflyttande familjemedlemmar önskad sysselsättning.

Vid en utlokalisering av 1 500 à 2 000 statliga befattningshavare under

ett år blir svårigheterna med familjemedlemmarnas sysselsättning mycket stora. Byggarbetsmarknaden kan då också komma i obalans.

Norrköping

Norrköpings kommuns mottagningskapacitet har beräknats överstiga 500 nyinflyttade statliga befattningshavare per år. Kommunen har i en principskiss för inflyttning av statlig verksamhet även förklarat sig kunna klara en "inflyttning av 3 000 statliga tjänster år 1978".

Befolkningsprognosen för tiden fram till 1980 i kommunens bostadsbyggnadsprogram för åren 1971–1975 ger inte utrymme för någon andra inflyttningsetapp av statlig verksamhet. Kommunen räknar med att med en i stort sett oförändrad bostadsbyggnadsvolym kunna tillgodose behovet av bostäder. Enligt utredningens bedömningar beräknas bostadsbyggnadsbehovet bli större än som angivits i principskissen. Några planeringsmässiga svårigheter torde detta ökade bostadsbyggnadsbehov inte innebära, eftersom kommunen under senare hälften av 1970-talet kommer att ha flera stora bebyggelseområden under utbyggnad och den årliga produktionen på dessa bör kunna ökas utan större problem.

Rekryteringen av byggarbetskraft och kontorspersonal bör inte vara någon restriktion mot en eventuell lokalisering av statlig verksamhet till Norrköping.

Däremot lär Norrköping i likhet med alla andra tänkbara utlokaliseringsorter få problem med att ge medflyttande familjemedlemmar lämplig sysselsättning. Genom sin storlek och det stora antalet arbetstillfällen i undervisning, sjukvård, förvaltning och handel hör dock Norrköping till de orter som har störst möjligheter att erbjuda attraktiva anställningar.

Norrköping kommer enligt den senaste ekonomiska långtidsplaneringen (KELP 72–76) att minska finansieringskapitalet betydligt under 1970-talet. Kommunen beräknas trots detta ha vissa ekonomiska reserver för en expansion under andra hälften av 1970-talet. Huvuddelen av investeringarna torde dock vid en eventuell lokalisering av statlig verksamhet få lånefinansieras. Kreditmarknaden kan därvid bli en begränsning för lokaliseringens storlek.

Begränsningarna för omfattningen av en nylokalisering av statlig verksamhet ligger främst i svårigheterna att ordna önskad sysselsättning för medflyttande familjemedlemmar på Norrköpings arbetsmarknad och i problemen att finansiera en snabbare utbyggnad av kommunen.

Linköping

Linköping hör till de kommuner som bedöms ha en mottagningskapacitet överstigande 500 statliga befattningshavare per år. Kommunen har dessutom anfört att den "anser sig ha tekniska och ekonomiska möjligheter att exempelvis år 1978 under ett kvartal emottaga ca 2 000 utifrån kommande anställda med tillhörande familjer".

Befolkningsprognoserna i kommunens bostadsbyggnadsprogram ger förmodligen utrymme för ny statlig verksamhet. Kommunen räknar också med att 2 600 nu icke kända arbetstillfällen av basnäringskaraktär

behöver tillföras kommunen under 1970-talet för att den nuvarande bostadsbyggnadsvolymen på 1 700 lägenheter per år skall kunna bibehållas.

En lokalisering av statlig verksamhet till Linköping skulle således inte kräva en så stor procentuell ökning av bostadsbyggandet som på en del andra håll.

Kommunen har två stora bebyggelseområden där utbyggnaden kan forceras vid en lokalisering av statlig verksamhet till Linköping.

Vid mitten av 1970-talet dämpas utbyggnadstakten vid högskolan och regionsjukhuset. Byggarbetskraft kommer då att finnas tillgänglig för andra ändamål.

Den lokala rekryteringen av kontorspersonal för statlig verksamhet bör inte vålla några problem vid en lokalisering som är fördelad på flera år. En stor lokalisering under en kort tid måste förberedas omsorgsfullt av arbetsmarknadsmyndigheterna.

Linköping är en av de orter som har störst möjligheter att ge lämplig sysselsättning för medflyttande familjemedlemmar genom det stora antalet arbetstillfällen inom servicenäringarna. En stor lokalisering torde dock möta stora svårigheter även här.

Enligt KELP 70 har Linköpings kommun en i förhållande till flertalet undersökta kommuner hög skattefinansiering av investeringar och låg skattesats. Kommunen bör ha goda förutsättningar att ekonomiskt genomföra den utbyggnad som en statlig lokalisering kan föranleda.

Den mest markerade restriktionen vid en inflyttning av statlig verksamhet till Linköping är möjligheterna att ordna förvärvsarbete för medflyttande familjemedlemmar. Vid en stor lokalisering under ett enda år kan det dessutom bli svårt att bygga ett tillräckligt antal bostäder för de inflyttande.

Jönköping

Kommunen har räknat med att kunna ta emot en inflyttning på 500 befattningshavare per år under ett antal år, vilket skulle medföra ett extra bostadsbyggnadsbehov av 700 lägenheter per år. Det faktiska behovet torde emellertid ligga i storleksordningen 900 lägenheter per år. Byggandet ligger för närvarande på 1 400 lägenheter per år. Kommunen har anvisat mark motsvarande ett extra bostadsbyggande på 4 200 lägenheter. Kommunen äger marken, och plantekniskt finns inga hinder för att i tid ta de aktuella områdena i anspråk.

Möjligheterna att rekrytera byggarbetskraft och personal till de statliga verken vid en lokalisering till Jönköping kan bedömas vara ungefär desamma som på flertalet andra orter. Även när det gäller möjligheten att ordna förvärvsarbete för medföljande familjemedlemmar har Jönköping ungefär samma förutsättningar som flertalet jämstora orter.

Jönköpings kommun har redovisat de kommunalekonomiska effekterna av en inflyttning av statlig verksamhet i form av en framskrivning av KELP 70 för perioden 1976–1980. Kalkylen innebär att Jönköpings kommun skulle ha möjligheter att utan ökad upplåning och med oförändrad utdebitering klara av en inflyttning av storleksordningen 500 befattningshavare per år.

De restriktioner som gäller för ökad inflyttning till Jönköping är de som generellt gör sig gällande i samtliga orter och de förefaller i allmänhet vara mindre markerade i Jönköping än i flertalet andra orter. En inflyttning på mer än 500 befattningshavare per år under 4 år kan anses vara en realistisk bedömning av mottagningskapaciteten. På arbetsmarknadssidan kan möjligheterna att ordna förvärvsarbete för medföljande familjemedlemmar bli en restriktion för Jönköping såväl som för andra orter. Möjligheterna att finansiera en snabb utbyggnad får anses vara goda även om en viss ökning av upplåningen kan bli nödvändig.

Borås

Kommunen har behandlat effekterna av olika alternativ för inflyttning av statlig verksamhet. Nedanstående bedömning avser det lägsta alternativet omfattande 500 befattningshavare per år under 4 år.

Kommunens beräkning av bostadsbyggnadsbehovet i samband med en sådan inflyttning måste anses vara mycket försiktig. Ur planeringssynpunkt finns emellertid inga hinder för ett bostadsbyggande av erforderlig omfattning. Markberedskapen måste betecknas som mycket god.

När det gäller byggarbetskraft är tillgången för närvarande god. Konkurrensen om byggarbetskraft från Göteborgsområdet och Väröhalvön är dock märkbar och kan i framtiden begränsa möjligheterna till en snabbare utbyggnad i Borås. Rekryteringen av kontorspersonal till de statliga verken antas kunna ske utan större problem. Möjligheterna att placera medföljande familjemedlemmar på den lokala arbetsmarknaden kan för Borås liksom för övriga orter bli en begränsande faktor.

Följdinvesteringarna vid en inflyttning av statlig verksamhet har kostnadsberäknats till 70 miljoner kronor, varav 50 miljoner skulle finansieras genom ökad upplåning. Kalkylen är väl uppbyggd med detaljerade kostnadsuppskattningar avseende skolor, barnstugor, parker, gatubelysning m m. Kommunens ekonomiska situation uppvisat enligt det material som står till förfogande inga exceptionella avvikelser vid jämförelser med övriga orter i utredningsgruppen.

Borås har vad avser planeringen av bostadsbyggandet med tillhörande service goda möjligheter att genomföra en utbyggnad även enligt större utflyttningsalternativ än 500 befattningshavare per år. De begränsade faktorerna torde komma att utgöras av möjligheterna att rekrytera byggarbetskraft, möjligheterna att placera medföljande familjemedlemmar på den lokala arbetsmarknaden samt möjligheterna att placera erforderliga lån på kreditmarknaden. Det bör emellertid finnas möjligheter att klara en inflyttning av 500 befattningshavare per år.

Kalmar

Bedömningen av mottagningskapaciteten för Kalmar kommun har gjorts utan direktkontakt med de kommunala myndigheterna. Genom en allmän jämförelse mellan tillgängliga data för Kalmar och motsvarande uppgifter för övriga berörda kommuner har dock Kalmars mottagningskapacitet bedömts ligga i storleksordningen 250 inflyttade statliga befattningshavare per år.

Befolkningsprognosen i det kommunala bostadsbyggnadsprogrammet förefaller att ge en god bild av den spontana utvecklingen. En lokalisering av statlig verksamhet förutsätter en betydande ökning av den nuvarande bostadsproduktionen. Kommunen har betydande markreserver. Det bör därför vara möjligt att genomföra den nödvändiga ökningen av bostadsbyggandet.

Rekryteringen av byggarbetskraft och kontorspersonal för statlig verksamhet bör inte innebära någon restriktion för inflyttningens storlek.

Kalmar har mindre antal arbetstillfällen inom handel, förvaltning, hälso- och sjukvård än någon annan av de undersökta kommunerna. Möjligheterna att ge medflyttande familjemedlemmar önskad sysselsättning är därigenom starkt begränsade.

Kalmar kommun bör enligt den ekonomiska långtidsplaneringen (KELP 70) ha goda möjligheter att även i ett kärvt kreditmarknadsläge finansiera den kommunala utbyggnad som blir följden av en lokalisering till Kalmar. Troligen finns vissa finansiella reserver år 1975, och utdebiteringen är sannolikt så låg i förhållande till andra kommuner att skattehöjningar kan vara genomförbara.

Den främsta restriktionen för en statlig lokaliserings storlek torde vara de begränsade möjligheterna att ge medflyttande familjemedlemmar önskad sysselsättning.

Tabell 1. Befolkningsutveckling och befolkningsförändring under perioden 1960–1971

Kommunblock	Antal invånare den 31.12			Befolkningsförändring			
	1960	1965	1971	Totalt under perioden 1960–1971	Genom snitt per år	% per år	Maximal ökning över genomsnittet
Luleå	50 596	53 181	59 457	+ 8 861	+ 806	+1,46	782
Umeå	54 417	61 296	70 851	+16 434	+1 494	+2,39	485
Östersund	47 035	47 874	50 482	+ 3 447	+ 313	+0,64	497
Sundsvall	83 248	85 883	91 632	+ 8 384	+ 762	+0,87	674
Gävle	79 263	82 467	84 698	+ 5 435	+ 494	+0,60	736
Falun/Borlänge	84 630	86 595	91 737	+ 7 107	+ 646	+0,73	395
Uppsala	104 569	115 420	132 976	+28 412	+2 492	+2,10	778
Eskilstuna	80 899	86 721	93 319	+12 420	+1 129	+1,30	924
Karlstad	62 540	67 551	72 751	+10 211	+ 928	+1,37	436
Norrköping	113 195	116 089	121 905	+ 8 710	+ 792	+0,67	1 120
Linköping	93 536	98 314	105 817	+12 281	+1 116	+1,12	726
Jönköping	95 527	101 357	107 853	+12 326	+1 120	+1,10	708
Borås	98 090	103 379	106 827	+ 8 523	+ 775	+0,76	612
Kalmar	47 782	49 776	52 802	+ 5 121	+ 465	+0,92	360

Tabell 2. Beräknad befolkningsutveckling fram till 1980

Kommunblock	Antal invånare			
	1970	1974 enligt KELP	1980 enligt trend 1966–70	1980 enligt bostads-byggnads-program
Luleå	58 956	62 702	70 886	67 750
Umeå	69 582	76 748[1]	87 634	85 500
Östersund	49 672	55 470	54 428	66 000
Sundsvall	90 896	94 625[1]	103 162	103 500
Gävle	84 625	88 480	92 621	100 700
Falun/Borlänge	90 835	95 100	100 915	102 600
Uppsala	130 327	146 000	161 521	167 000
Eskilstuna	94 076	97 300	108 986	104 150
Karlstad	72 467	80 700	84 799	93 000
Norrköping	121 531	126 159	137 595	132 600
Linköping	104 642	113 400	118 798	121 400
Jönköping	107 768	112 862	121 650	121 675
Borås	107 468	112 482[1]	116 406	120 000
Kalmar	52 770	55 720	58 766	60 000

[1] Prognosen för 1974 har beräknats genom interpolering av den beräknade utvecklingen under perioden 1970–1980.

Tabell 3. Tillskott av kvinnlig arbetskraft om yrkesverksamhetsgraderna höjdes till samma nivå som i Stockholm. Enligt FoB 1965

Kommunblock	Kommunblock	A-region	Län
Luleå	2 671	5 007	18 463
Umeå	2 576	5 372	15 581
Östersund	1 328	7 159	7 159
Sundsvall	3 442	6 663	15 813
Gävle	3 684	7 320	17 062
Falun/Borlänge	4 178	7 615	17 457
Uppsala	3 537	5 116	7 807
Eskilstuna	3 780	4 610	12 065
Karlstad	3 058	9 727	17 094
Norrköping	5 408	8 119	19 822
Linköping	4 385	5 922	19 822
Jönköping	4 171	5 315	13 674
Borås	951	492	8 737
Kalmar	2 395	6 176	14 423

Tabell 4. Antalet förvärvsarbetande inom hälso- och sjukvård, offentlig förvaltning, undervisning och handel enligt 1965 års folk- och bostadsräkning

Kommunblock	Hälso- och sjuk-vård	Off förv.	Under-visn.	Handel	Summa	Procent av totala ant. för-värvsarb.
Luleå	697	1 799	1 284	3 596	7 376	32,4
Umeå	2 679	1 858	1 919	4 626	11 082	41,2
Östersund	1 763	2 208	986	3 523	8 480	40,7
Sundsvall	2 253	993	1 403	6 718	11 367	30,5
Gävle	1 618	1 575	1 408	5 824	10 425	28,7
Falun/Borlänge	1 844	1 585	1 713	5 440	10 582	28,3
Uppsala	4 579	2 762	5 300	7 864	20 505	41,4
Eskilstuna	1 689	1 011	1 255	4 970	8 925	22,8
Karlstad	1 696	1 539	1 235	5 585	10 055	33,5
Norrköping	1 830	1 795	1 712	8 573	13 910	27,2
Linköping	2 022	2 723	1 875	6 412	13 032	29,6
Jönköping	2 757	1 820	1 736	7 283	13 596	29,5
Borås	2 077	1 292	1 519	8 208	13 096	25,0
Kalmar	1 049	1 330	1 038	3 734	7 151	33,4

Tabell 5. Tillgången på byggarbetskraft i kommuner, A-regioner och län år 1965 enligt FoB 1965 samt i A-regioner 1970 enligt AKU

Kommunblock	Antal förvärvsarbetande inom byggnadsindustrin år 1965			Andel av totala antalet förvärvsarbetande år 1965			Antal sysselsatta byggnadsarb i A-regioner	Andel av totala antalet sysselsatta
	Kommunblock	A-regio	Län	Kommun	A-regio	Län	1970	1970
Luleå	2 407	4 928	13 990	10,6	12,9	14,1	4 600	10,4
Umeå	2 972	4 393	10 559	11,0	10,6	11,3	5 800	11,9
Östersund	2 165	7 095	7 095	10,4	13,1	13,1	6 200	10,6
Sundsvall	4 248	5 779	13 407	11,4	11,4	11,5	7 100	12,7
Gävle	3 794	7 043	12 090	10,5	9,3	9,8	8 100	9,4
Falun/Borlänge	3 612	6 448	12 350	9,7	11,1	10,4	7 400	11,8
Uppsala	5 853	6 660	8 793	11,8	11,4	11,3	7 600	11,1
Eskilstuna	3 285	4 125	10 438	8,4	8,7	9,9	4 000	8,1
Karlstad	3 080	7 214	11 589	10,3	10,2	9,5	8 000	10,1
Norrköping	5 016	6 611	14 055	9,8	9,5	8,9	8 100	10,8
Linköping	3 673	4 505	14 055	8,3	8,4	8,9	6 600	10,6
Jönköping	3 937	4 636	10 519	8,6	8,4	8,0	5 400	8,4
Borås	4 168	7 031	15 188	8,0	7,7	8,2	6 400	6,6
Kalmar	2 101	4 442	9 029	8,8	8,9	9,2	3 700	9,8

Tabell 6. Bostadsbyggandet 1965–70 samt planerat bostadsbyggande 1972–1976

Kommunblock	Färdigställda lägenheter 1965–70		Planerat byggande 1972–1976. Antal lägenheter						
	Genomsnitt per år	Andel småhus %	1972	1973	1974	1975	1976	Genomsnitt per år	Andel småhus %
Luleå	915	28,3	851	977	805	809	703	829	37,7
Umeå	1 413	19,6	1 370	1 316	1 325	1 328	1 357	1 339	37,1
Östersund	658	26,9	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	27,2
Sundsvall	1 212	21,2	1 788	1 730	1 701	1 413	1 505	1 627	36,5
Gävle	1 090	23,5	1 652	1 852	1 909	1 600	1 500	1 703	33,1
Falun/Borlänge	1 148	24,8	1 395	1 446	1 420	1 402	1 412	1 415	35,9
Uppsala	2 849	16,8	1 785	1 633	1 922	1 835	1 849	1 805	35,5
Eskilstuna	1 380	25,5	800	800	800	800	800	800	39,9
Karlstad	1 039	24,0	1 350	1 350	1 300	1 200	1 200	1 280	29,3
Norrköping	1 822	20,6	1 827	1 932	1 999	2 015	1 966	1 948	54,0
Linköping	1 726	22,3	2 045	2 000	1 934	2 002	1 905	1 977	28,5
Jönköping	1 399	31,5	887	1 100	1 400	1 400	1 400	1 237	48,3
Borås	1 243	33,5	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	30,7
Kalmar	667	31,7	800	800	800	800	800	800	36,2

Tabell 7. Nettokostnader i kronor per invånare åren 1969–1975

Kommunblock	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Luleå	1 094	1 317	1 537	1 725	1 866	2 015	2 182
Umeå[1]	785	1 008	1 328	1 539	1 718	1 866	1 995
Östersund	794	941	1 128	1 227	1 338	1 464	1 604
Sundsvall[1, 2]	923	1 075	1 274	1 521	1 681	1 860	2 035
Gävle	726	963	1 132	1 278	1 354	1 461	1 553
Falun	1 042	1 205	1 346	1 528	1 674	1 800	1 935
Borlänge	870	1 074	1 317	1 475	1 627	1 800	1 980
Uppsala[1]	921	1 124	1 314	1 531	1 681	1 837	2 032
Karlstad	911	1 057	1 226	1 368	1 514	1 641	1 754
Eskilstuna	929	1 106	1 258	1 301	1 425	1 518	1 605
Norrköping[1, 2]	808	978	1 174	1 453	1 525	1 586	1 668
Linköping	1 000	1 173	1 263	1 453	1 575	1 728	1 868
Jönköping[2]	932	1 091	1 349	1 478	1 501	1 673	1 791
Borås[1]	812	939	1 204	1 583	1 714	1 868	2 013
Kalmar	883	899	1 138	1 171	1 228	1 318	1 419

[1] Endast centralortskommunen.
[2] Prognosuppgifterna är hämtade ur KELP 72–76.

Tabell 8. Nettoinvesteringar i kronor per invånare åren 1969–1975

Kommunblock	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Luleå	794	572	755	805	749	762	792
Umeå[1]	672	1 085	946	733	621	637	681
Östersund	528	1 032	552	733	697	646	627
Sundsvall[1, 2]	466	782	1 012	872	856	860	813
Gävle	623	625	774	580	640	521	615
Falun	201	689	537	805	426	310	184
Borlänge	622	528	376	577	623	657	721
Uppsala[1]	432	604	668	556	548	604	596
Karlstad	866	926	883	1 104	922	667	742
Eskilstuna	674	734	712	529	636	618	518
Norrköping[1, 2]	614	667	847	785	762	779	623
Linköping	327	362	505	545	620	742	649
Jönköping[2]	647	592	699	703	528	497	525
Borås[1]	670	655	671	858	771	661	709
Kalmar	502	484	495	560	559	587	583

[1] Endast centralortskommunen.
[2] Prognosuppgifterna är hämtade ur KELP 72–76.

Tabell 9. Kostnadsräntor i kronor per invånare och amorteringar i kronor per invånare åren 1970 och 1975

Kommunblock	Kostnadsräntor		Amorteringar	
	1970	1975	1970	1975
Luleå	193,9	283,8	140,3	216,8
Umeå[1]	187,4	259,4	160,9	224,3
Östersund	100,9	143,5	120,5	103,6
Sundsvall[1,2]	115,5	141,2	99,3	133,9
Gävle	123,9	181,9	90,5	172,9
Falun	136,3	201,2	135,4	248,4
Borlänge	73,1	150,8	71,7	96,9
Uppsala[1]	126,8	184,9	85,1	195,1
Karlstad	153,7	208,1	111,8	167,4
Eskilstuna	133,2	228,4	118,9	174,7
Norrköping[1,2]	205,0	224,4	161,1	220,3
Linköping	31,4	92,5	58,1	78,4
Jönköping[2]	155,4	220,5	137,7	258,9
Borås[1]	143,7	180,3	118,9	178,1
Kalmar	152,6	174,6	107,0	149,1

[1] Endast centralortskommunen.
[2] Prognosuppgifterna är hämtade ur KELP 72–76.

Tabell 10. Antal skattekronor per invånare åren 1967–1975 (skattekraft)

Kommunblock	Verkligt utfall					Prognos			
	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Luleå	75:38	82:36	88:83	93:76	98:01	105:60	112:62	119:87	127:97
Umeå[1]	80:40	89:85	98:98	105:15	111:69	124:13	139:19	153:22	165:74
Östersund	70:55	78:68	87:26	92:43	98:36	105:25	112:62	118:25	124:16
Sundsvall[1, 2]	82:45	91:78	97:38	102:72	109:08	121:79	133:39	143:88	153:97
Gävle	73:59	81:88	87:39	92:39	99:10	107:03	114:52	122:54	131:12
Falun	72:95	79:23	87:20	92:35	100:34	110:37	119:20	126:25	133:93
Borlänge	71:05	76:15	86:00	89:00	100:33	107:50	119:30	131:20	144:30
Uppsala[1]	82:20	90:57	98:76	105:23	111:60	118:22	126:07	133:88	141:06
Karlstad	76:50	83:65	89:77	94:61	101:81	110:80	119:70	126:60	133:50
Eskilstuna	77:49	83:15	87:85	91:05	99:91	106:48	110:61	119:05	127:09
Norrköping[1,2]	77:11	83:15	87:72	94:00	101:24	111:66	117:82	127:36	136:42
Linköping	78:61	86:39	93:90	100:91	105:52	115:76	129:77	140:19	149:27
Jönköping[2]	74:28	80:95	86:17	92:41	98:90	108:71	118:49	121:15	138:19
Borås[1]	81:11	88:18	95:14	99:25	106:89	116:44	127:55	142:48	152:88
Kalmar	67:38	75:53	82:16	87:46	96:14	99:98	106:75	114:05	121:75
Medelskattekraft för riket	77:01	84:00	90:15	95:97	102:91	112:00	121:00	128:00	135:00

[1] Endast centralortskommunen.
[2] Prognosuppgifterna är hämtade ur KELP 72–76

Tabell 11. Utdebitering per skattekrona till borgerlig kommun åren 1968–1975

Kommunblock	Faktisk				Prognos enligt KELP 70				Förändr
	1969	1970	1971	1972	1972	1973	1974	1975	1971–75
Luleå	12:30	13:30	13:30	14:20	14:75	14:77	14:78	14:87	1:57
Umeå[1]	12:77	13:27	14:27	14:77	14:77	14:77	14:77	14:77	0:50
Östersund	–	–	13:50	14:25	14:25	14:25	14:25	14:25	0:75
Sundsvall[1,2]	13:00	13:00	14:00	14:00	14:00	14:00	14:00	14:00	0:00
Gävle	12:65	12:65	12:65	13:65	13:65	13:65	13:65	13:65	1:00
Falun	12:96	13:51	14:25	14:75	14:25	14:25	14:75	15:25	1:00
Borlänge	12:27	12:27	13:94	14:95	14:94	14:94	14:94	14:94	1:00
Uppsala[1]	12:40	12:40	13:50	15:00	15:00	16:00	16:00	17:00	3:50
Karlstad	12:70	13:45	13:45	14:60	14:50	15:00	15:00	15:50	2:05
Eskilstuna	13:70[3]	13:70[3]	14:70	14:70	14:70	14:70	14:70	14:70	0:00
Norrköping[1,2]	13:55	14:15	14:55	15:10	15:10	15:10	15:10	15:10	0:55
Linköping	11:84	12:88	13:00	14:00	13:75	13:75	13:75	14:00	1:00
Jönköping[2]	12:76[4]	13:45[4]	14:00	14:00	14:00	14:00	15:00	15:00	1:00
Borås[1]	12:70	12:70	12:70	14:70	14:70	14:70	14:70	14:70	2:00
Kalmar	12:51	13:47	14:20	14:20	13:80	13:80	13:80	13:80	–0:40

[1] Endast centralortskommunen.
[2] Prognosuppgifterna är hämtade ur KELP 72–76.
[3] Endast staden.
[4] Vägt medeltal.

Tabell 12. Finansieringskapitalets förändringar åren 1969–1975

Kommunblock	Storlek i 1 000-tal kr.		Beräknad förändring					Storlek
	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1975
Luleå	– 1 474	2 952	– 6 118	– 5 007	– 720	– 1 063	– 2 541	–12 497
Umeå[1]	22 912	16 646	–17 663	– 487	15 983	26 991	25 448	66 918
Östersund	40 629	34 201	3 135	3 905	6 590	10 205	9 385	67 421
Sundsvall[1,2]	32 948	25 530	–13 574	– 3 645	1 550	3 900	– 450	13 311
Gävle	70 836	59 577	–21 868	– 4 785	– 1 690	814	– 1 100	30 948
Falun	24 758	15 437	– 2 293	– 8 661	45	251	8 957	13 736
Borlänge	11 141	2 452	– 7 433	1 127	1 085	1 075	1 100	– 594
Uppsala[1]	51 882	39 866	–25 000	493	9 457	6 608	6 341	37 765
Eskilstuna	48 007	23 882	–16 973	10 950	– 1 632	– 8 527	3 694	11 334
Karlstad	3 701	– 13 144	– 2 143	–11 040	5 430	18 410	14 360	11 873
Norrköping[1,2]	124 783	106 642	–17 306	–21 352	–13 054	– 9 407	– 6 299	36 178
Linköping	38 900	31 121	–16 575	– 9 210	11 435	3 487	– 6 094	14 164
Jönköping[2]	54 119	29 989	–31 208	–22 850	4 640	13 568	9 442	3 581
Borås[1]	60 459	49 111	– 9 000	–13 000	– 6 000	+ 6 000	+ 4 000	31 075
Kalmar	5 714	13 250	6 217	3 445	2 425	0	0	25 337

[1] Endast centralortskommunen.
[2] Prognosuppgifterna är hämtade ur KELP 72–76.

Tabell 13. Finansiering av investeringar m m åren 1971–1975

Kommunblock	Procentandel av investeringsmedel				
	1971	1972	1973	1974	1975
Luleå					
1. Skattefinansiering	43	43	49	50	51
2. Lånefinansiering	47	43	44	42	39
3. Nettominskn disp stamkapital	10	14	7	8	10
Umeå[1]					
1. Skattefinansiering	55	68	71	75	76
2. Lånefinansiering	38	32	29	25	24
3. Nettominskn disp stamkapital	7	–	–	–	–
Östersund					
1. Skattefinansiering	77	77	77	79	79
2. Lånefinansiering	23	23	23	21	21
3. Nettominskn disp stamkapital	–	–	–	–	–
Sundsvall[1,2]					
1. Skattefinansiering	39	64	73	64	66
2. Lånefinansiering	18	33	27	36	31
3. Nettominskn disp stamkapital	43	3	–	–	3
Gävle					
1. Skattefinansiering	48	63	61	69	65
2. Lånefinansiering	31	37	37	31	34
3. Nettominskn disp stamkapital	21	–	2	–	1
Falun					
1. Skattefinansiering	53	28	47	52	52
2. Lånefinansiering	47	47	44	48	48
3. Nettominskn disp stamkapital	–	25	9	–	–
Borlänge					
1. Skattefinansiering	70	52	54	65	64
2. Lånefinansiering	–	48	46	35	36
3. Nettominskn disp stamkapital	30	–	–	–	–
Uppsala[1]					
1. Skattefinansiering	47	59	65	65	70
2. Lånefinansiering	35	41	35	35	30
3. Nettominskn disp stamkapital	18	–	–	–	–
Karlstad					
1. Skattefinansiering	56	52	60	64	66
2. Lånefinansiering	44	36	40	36	34
3. Nettominskn disp stamkapital	–	12	–	–	–
Eskilstuna					
1. Skattefinansiering	47	62	56	65	76
2. Lånefinansiering	31	33	33	24	24
3. Nettominskn disp stamkapital	22	6	11	11	–
Norrköping[1,2]					
1. Skattefinansiering	41	41	46	50	63
2. Lånefinansiering	39	37	37	36	22
3. Nettominskn disp stamkapital	20	22	17	14	15

[1] Endast centralortskommunen.
[2] Prognosuppgifterna är hämtade ur KELP 72–76.

Kommunblock	Procentandel av investeringsmedel				
	1971	1972	1973	1974	1975
Linköping					
1. Skattefinansiering	59	60	70	64	68
2. Lånefinansiering	21	24	30	36	24
3. Nettominskn disp stamkapital	20	16	–	–	8
Jönköping[2]					
1. Skattefinansiering	53	45	57	71	69
2. Lånefinasiering	29	33	34	29	31
3. Nettominskn disp stamkapital	18	22	9	–	–
Borås[1]					
1. Skattefinansiering	43	49	56	64	66
2. Lånefinansiering	42	34	36	36	34
3. Nettominskn disp stamkapital	15	18	8	–	–
Kalmar					
1. Skattefinansiering	69	70	70	70	71
2. Lånefinansiering	31	30	30	30	29
3. Nettominskn disp stamkapital	–	–	–	–	–

[1] Endast centralortskommunen.
[2] Prognosuppgifterna är hämtade ur KELP 72–76.

Bilaga II Kostnader för omlokaliseringen – beräkningsunderlag[1]

Utgiftsposter

I samband med omlokalisering av statliga myndigheter kan budgetbelastningen delas upp i poster av olika karaktär.

Den första typen av utgifter karaktäriseras av att de utgör engångsutgifter i anslutning till flyttningen. Utgifterna avser inte anskaffning av produktionsresurser i egentlig mening, utan är helt beroende på beslutet om flyttning. Exempel kan vara flyttningskostnader, kostnader för ökad nyrekrytering, förtidspensionering etc. Engångsutgifterna kommer att fördela sig över en fyra- till sexårsperiod i anslutning till flyttningen.

Den andra typen av utgifter är de egentliga kapitalinvesteringarna. På omlokaliseringsorten finns normalt inte ändamålsenliga lokaler i den utsträckning verken behöver. All kontorsutrustning och alla kontorsinventatier är inte alltid lönsamma att flytta. Viss fast utrustning därutöver går inte att flytta.

Ett tredje slag av utgifter leder till mera bestående kostnadsökningar. Genom omlokalisering kan restider öka och kontaktmönster försvåras. I en del fall går det att kompensera detta genom att öka personalstyrkan. Vidare ökar res- och transportkostnaderna liksom telekostnaderna.

I det följande redovisas en mer utförlig genomgång av innehållet i de olika utgiftsposterna.

Engångsutgifter

Engångsutgifterna kommer att fördelas över en fyra- till sexårsperiod omkring flyttningen. Utgifterna kommer att öka åren före utflyttningen, kulminera flyttningsåret för att sedan snabbt avta. Någon fördelning i tiden har inte gjorts för dessa utgiftsposter, en odiskonterad summa har beräknats. Strikt beräkningstekniskt bör vissa utgiftsposter beräknas på basis av det antal anställda som flyttar med vid omlokaliseringstillfället. Fastän dessa som framgår av det följande antagits utgöra 92 % av de vid omlokaliseringstillfället anställda, har likväl basen 100 % använts. Detta beräkningssätt innebär en överskattning av ifrågavarande utgifter med 8,7 %.

I avvaktan på utgången av förhandlingarna om förmåner för omlokaliserade tjänstemän, har de skilda förmånerna beräknats med utgångspunkt

[1] Denna bilaga har utarbetats för delegationen av förste revisorn i riksrevisionsverket Hjalmar Strömberg.

i det bud statens avtalsverk lämnade personalens huvudorganisationer den 6 april 1972.

Kollektiva besöksresor

För att ge personalen möjligheter att lära känna den nya orten anordnas resor för hela personalen. Dessa medför direkta finansiella utlägg i form av traktaments- och reskostnader. I anslutning till besöksresorna gör myndigheten även en produktionsförlust, som endast i undantagsfall resulterar i budgetbelastning.

I allmänhet genomförs de kollektiva besöksresorna med charterbuss. Äkta make/maka har rätt att medfölja. Utgiften för de kollektiva besöksresorna har beräknats per anställd till 2 gånger priset på en tur och retur-biljett med tåg Stockholm – lokaliseringsorten. Här har alltså antagits att priset på en orabatterad tågbiljett täcker kostnaderna för en charterresa för den anställde med maka/make. Till dessa utgifter kommer kostnaderna för traktamente, vilket beräknats med hänsyn till restid och vistelsetid i det enskilda fallet.

Individuella besöksresor

Personalen har rätt till tre stockholmsresor efter omlokaliseringen. I en del fall kan extra resor tillkomma. Den genomsnittliga familjestorleken har beräknats till 2,8 personer. För att gardera för eventuellt ytterligare resbehov har 5 extra tur och retur-resor till Stockholm adderats. Sammanlagt har således beräknats att (3 x 2,8 + 5 =) 14 tur och retur-resor kommer att göras per anställd. Kostnaderna har beräknats till tur och retur-biljett per tåg. Möjligheterna till familjerabatt har inte beaktats.

Traktamentsersättningar

I samband med flyttningen kan den anställde – om hans personliga flyttning ej kan arrangeras på tillfredsställande sätt – erhålla viss traktamentsersättning under längre eller kortare tid. Viss personal kan få behålla Stockholm som stationeringsort under kvarvarande anställningstid till pensionering. En skattning av dessa utlägg utgår från antaganden om flyttningsvillighet, möjligheter att snabbt bereda lämplig bostad etc.

Enligt gällande avtal utgår dygnstraktamente med 89 kr. under de första 15 dygnen och med 42 kr. för tiden därefter.

Antagande: 10 % av personalen får traktamente under 30 dagar, 30 % under 60 dagar, 50 % under 90 dagar och 10 % under 1 år. Utgiften blir då 4 136 kr. per anställd. Schablonbeloppet har satts till 4 100 kr. per anställd.

Till detta kommer extra ersättning under ytterligare två år för personal nära pensionsåldern, som behåller Stockholm som lokaliseringsort. Denna utgift torde direkt ersätta utgiften för förtidspensionering och behöver därför inte beräknas i detta sammanhang.

Dubbelhyra

Personalen har i viss utsträckning rätt att erhålla ersättning för dubbelhyra i samband med flyttningen under maximalt 3 månader. Under antagandet att medelhyran är 750 kr. per månad och att utnyttjandetiden är 2 månader, blir kostnaden för förmånen 1 500 kr. per tjänsteman som utnyttjat den. Under förutsättning att hälften av personalen utnyttjar förmånen sjunker utgiften till 750 kr. per anställd. I denna kalkyl har antagits en utgift om 750 kr. per anställd, vilket motsvarar att en tredjedel av personalen inte utnyttjar förmånen, en tredjedel utnyttjar den under en månad och en tredjedel under två månader.

Rätt till viss reseersättning

Personal som behåller Stockholm som lokaliseringsort har rätt till resebidrag för två resor per månad till den del reskostnaden överstiger 50 kr. Under antagande att genomsnittsresan kostar 110 kr. blir utgiften, vid samma antaganden som i avsnittet om traktamentsersättningarna, i genomsnitt 400 kr. per anställd. Att beräkna resekostnadsersättning för personal nära pensionsåldern skulle innebära dubbelräkning, eftersom denna ej samtidigt kan få såväl förtidspensionering som omplacering och resebidrag.

Planeringskostnader

Såväl personalens som myndighetens flyttning måste planeras och förberedas. Planeringskostnaderna behöver inte nödvändigtvis resultera i utgifter. Det kan i många fall likaväl tas i form av produktionsbortfall. Hur stor del av planeringskostnaden som resulterar i utgifter är svårt att bedöma.

Planeringskostnaderna beror på personalens speciella problem och önskemål, den tekniska komplexiteten i myndighetens produktion, lokaliseringsort etc. Planeringskostnaderna kan i viss utsträckning sägas utgöra en motpost till rekryterings-, omplacerings- och pensioneringskostnaderna liksom till flyttnings- och traktamentskostnaderna. Förenklat uttryckt kan man säga att ju större planeringskostnader, ju lägre blir övriga kostnader.

En skattning av dels hur stora planeringskostnaderna blir, dels i hur stor omfattning planeringskostnaderna tillåts medföra budgetbelastning kan göras med utgångspunkt i den tilldelning av extramedel som myndigheterna i etapp 1 erhållit för sin flyttning.

För budgetåret 72/73 har etapp-1-myndigheterna tilldelats mellan 300 kr. och 500 kr. per anställd för förberedelser för omlokalisering. Sammanlagt utbetalas till myndigheterna i etapp 1 3,6 milj. kr. för budgetåret 1972/73. Utöver dessa utgifter kommer ersättning till ÖB, statskontoret, byggnadsstyrelsen och statens personalnämnd m.fl.

Planeringsutgiften har därför rimlighetsskattats till 800 kr. per omlokaliserad och år. Den beräknas utgå under 4 år, dvs 3 200 kr. per anställd.

Utgifter för personalens flyttning

Kostnaden för en flyttning av en lägenhet varierar inte i någon större utsträckning med flyttsträckan, utan mer med det flyttade godsets volym och vikt. Genom att göra en översiktlig bedömning kan en relativt god skattning göras. Osäkerheten i skattningen ligger snarare i hur stor andel av personalen som flyttar med.

Kontakt har tagits med flyttföretag. Den uppskattade flyttkostnaden för en trerumslägenhet till Karlstad är omkring 2 800 kr. inklusive moms. Enligt RRV:s beräkningar uppgick utgiften för 2 200 statliga flyttningar 1970 till 4,3 milj. kr., dvs knappt 2 000 kr. per flyttning. Detta pris inkluderar även packning. Å ena sidan kan priset kanske pressas genom samlad upphandling, å andra sidan bör gardering göras för vissa extra flyttkostnader som kan tillkomma.

I denna kalkyl har flyttningskostnaden beräknats till i genomsnitt 2 800 kr. per anställd.

Utgifter för myndighetens flyttning

Av flera skäl är myndighetens flyttkostnad svårbedömbar. Kostnaderna beror främst på vilken utrustning som flyttas med och vilken som kommer att nyanskaffas. Flyttkostnaden måste alltså vägas mot bl a kapitalinvesteringarna. För många rena "kontorsmyndigheter" är det säkert möjligt att med schablonmetoder beräkna flyttkostnader på basis av antalet anställda. I vissa fall måste dock hänsyn tas till produktionens behov av kapitalutrustning samt den befintliga utrustningens tekniska status.

Utgifter för flyttning av kontorsinventarier och kontorsutrustning

Denna utgiftspost är helt beroende på hur stor del av inventarier och utrustning som flyttas med. Enligt byggnadsstyrelsen kan utgiften variera mellan 100 och 600 kr. Utgiftsposten måste vägas mot nyanskaffning av kontorsinventarier och kontorsutrustning.

Utgifter för flyttning av speciell utrustning

Att flytta arkiv kostar ca 13 kr. hyllmetern, ett kassaskåp 500 kr. Utgifter för flyttning av speciell utrustning kan alltså variera kraftigt beroende på karaktären hos myndighetens produktion. I genomsnitt kan utgiften antas bli 100 kr. per anställd men för vissa myndigheter upp till 600 kr. per anställd.

Produktionsbortfall, alternativt dubbelbemanning

I samband med flyttningen uppstår produktionsbortfall, vilket antingen kan uppvägas genom dubbelbemanning eller tillåtas resultera i köer eller motsvarande. Det beräkningsbara produktionsbortfallet relaterar sig till följande situationer.

A. I samband med besöksresor
B. I samband med verkets flyttning (personalens rätt till tjänstledighet)

C. I samband med ökad nyrekrytering.

Dessutom finns eventuellt ett ytterligare slag av produktionsbortfall

D. På grund av vantrivsel/omställningssvårigheter.

Punkten D är så gott som omöjlig att beräkna. Beroende på attityden till utlokalisering hos den som söker genomföra en beräkning kommer resultaten att vara väsensskilda.

En beräkning bör därför utgå ifrån punkterna A–C och eventuellt kompletteras med en diskussion kring punkten D.

Produktionsbortfall under punkten A kommer i de allra flesta fall inte att utgöra någon belastning på budgeten. I viss intäktstyrd verksamhet där inte köer eller motsvarande kan ökas måste produktionsbortfallet kompenseras med framförallt övertid. Utslaget per anställd torde dock denna budgetbelastning för en hel utflyttningsomgång bli marginell.

Produktionsbortfallet under punkten B medför liksom det under A i de flesta fall ej någon budgetbelastning. För intäktstyrd verksamhet gäller dock undantaget att den inte alltid kan komponeras med övertid, utan viss tillfällig nyrekrytering blir aktuell. I huvudsak medför produktionsbortfallet ej någon budgetbelastning.

Den tredje typen av produktionsbortfall (typ C0 är i stor utsträckning beroende på antaganden om *dels* rekryteringspolitik, *dels* produktionens karaktär.

Ett alternativ för myndighetens rekrytering utgår ifrån att efterträdaren skall vara fullärd när hans företrädare slutar. I detta fall uppstår ett produktionstillskott som successivt ökar från 0 % i anställningsögonblicket till 100 % när företrädaren slutar. Om myndigheten inte har någon "kö" till sina tjänster betyder detta att en överkapacitet på i genomsnitt 50 % av en anställds arbetsinsats råder från det ersättare anställs till dess företrädaren slutar. Om myndigheten arbetar med kö borde denna minska och resultera i en "kvalitetshöjning" på myndighetens totala produktion. Detta fall kan sägas vara bland de mest ogynnsamma ur budgetbelastningssynpunkt då hela det ökade nyrekryteringsbehovet resulterar i en budgetbelastning.

Ett annat alternativ innebär att en ny befattningshavare anställs i samband med företrädarens avgång. Resultatet blir ett produktionsbortfall som exempelvis resulterar i ökade köer. I viss verksamhet kanske inte ett dylikt produktionsbortfall kan tolereras. Myndigheten får då tillgripa överrekrytering. Denna överrekrytering resulterar då i en situation liknande den föregående.

Den rekryteringspolitik som myndigheterna kommer att tillämpa ligger troligen mellan extremerna. I detta fall resulterar anställningspolitiken i såväl produktionsbortfall som i en överkapacitet. Budgetbelastningen blir mellan 0 och 100 % beroende på antaganden om rekryteringspolitik. I de fall där myndigheten arbetar med kö finns möjlighet att rekrytera så att inget produktionsbortfall kommer att uppstå.

Som framgått är budgetbelastning och produktionsbortfall intimt förknippade. De kan genom olika antaganden om produktionskapacitet, köer etc. göras delvis substituerbara. Ett antagande om budgetbelastning

medför i de flesta fall antagande om produktionsbortfall, vilket i sin tur måste grundas på antaganden om inlärningstid, inlärningskurva, rekryteringsmöjligheter, lön och liknande faktorer.

Utgifter för rekrytering och omplacering

Det finns ett intimt samband mellan utgifterna för rekrytering, omplacering och förtidspensionering. En bedömning av dessa utgiftsposter måste utgå från antaganden om bl a förväntad personalomsättning utan beslut om omlokalisering, förväntad personalomsättning vid beslut om omlokalisering, flyttningsbenägenhet hos olika ålders- och personalgrupper, omplaceringsmöjligheter för olika personalkategorier samt svårigheten att rekrytera kompetent personal. Dessutom krävs kunskap om personalens åldersstruktur, familjesammansättning, pensioneringsvillkor, omstationeringsvillkor etc.

Något egentligt underlag för beräkningar av dessa utgiftsposter eller för förtidspensioneringskostnaderna finns inte. Beräkningsexemplet nedan utgår från det enda existerande erfarenhetsunderlaget, nämligen Förenade fabriksverkens flyttning 1965 till Eskilstuna.

Förtidspensionering

Som tidigare nämnts är kostnaden för förtidspensionering intimt förknippad med rekryterings- och omplaceringskostnaderna. En förtidspensionering är från alla utgångspunkter dyrare än omplacering eller pendling. Uppskattningsvis torde det kosta fyra à fem gånger så mycket att förtidspensionera en anställd som att genomföra en omplacering.

Genom att anta hög personalomsättning oavsett beslut om utflyttning, hög flyttningsbenägenhet och gynnsam åldersstruktur blir budgetbelastningen låg på grund av ökad nyrekrytering, omplacering och förtidspensionering. Om dessutom antagande görs om effektiv rekryteringspolitik och möjligheten att arbeta med kö, kan produktionsbortfallet nedbringas till ett minimum. I detta sammanhang har mera normala förhållanden dock tagits till utgångspunkt för beräkningen.

För att uppskatta utgifterna i samband med pensionering krävs förutom ovan diskuterade antaganden kunskap om pensioneringsvillkor och förväntat nuvärde av en förtidspension.

Räkneexempel avseende rekrytering, omplacering och förtidspensionering

Vid beslutet om utflyttning av fabriksverken var 250 anställda. Av dessa var 100 alltjämt anställda vid flyttningstidpunkten. Av dessa 100 flyttade 80 med till Eskilstuna medan 20 stannade kvar i Stockholm. Av dessa 20 förtidspensionerades 7 (35 %). Av dem som slutade sin anställning mellan beslutet och flyttningen uppgav 90 stycken flyttningen som orsak till att de slutade.

Antaganden:

1. 80-procentig flyttningsbenägenhet. Detta innebär att 80 % av den

personal som var anställd vid beslutet om utflyttning och alltjämt är anställd vid flyttningstillfället flyttar med.

2. Den personal som anställs mellan beslut och flyttning flyttar med utan undantag.
3. Omkring 35 % av dem som stannar kvar vid flyttningen förtidspensioneras (jfr. ovan 7/20).
4. Personalomsättningen för handläggare är 5 %.
5. Personalomsättningen för kontorspersonal är 10 %.
6. Relation handläggare/kontorspersonal är 50/50.
7. Endast handläggare antas förtidspensioneras medan kontorspersonal beräknas kunna omplaceras.
8. De som stannar i Stockholm på grund av flyttningen omplaceras såvitt de ej förtidspensioneras.
9. De som slutar på grund av beslutet om utflyttning har antagits avgå i den normala avgången. Det bör noteras att en högre "normal avgång" leder till totalt lägre kostnader.
10. Nuvärdet av en förtidspension med 8 % ränta och 5 % obetingad dödlighet är omkring 160 000 kr. Detta belopp täcker kostnaderna för förtidspensioneringar fr. o. m. 60 t. o. m. 65 års ålder.
11. Rekryteringskostnaden för en handläggare är 5 500 kr., för en kontorsanställd 1 500 kr., skattat efter RRV:s beräkningar.
12. Omplaceringskostnaden beräknas vara lika stor som rekryteringskostnaden, dvs att omplacera en befattningshavare och skaffa ersättare kostar för handläggare 11 000 kr., för kontorspersonal 3 000 kr.
13. Fem år förflyter mellan beslut och flyttning.

Beräkningsexempel 100 anställda

	Vid beslut om flyttn. (st)	"Normalt" kvar vid flyttning (st)	Flyttar ej med p g a omlokaliseringen (st)
Handl.	50	37,5	7,5
Kontorsp.	50	25,0	5,0
	100	62,5	12,5

	Handläggare (st)	Kontorspersonal (st)
Nyrekryteringsbehov	7,5	5
Omplaceringsbehov	3,5	5
Förtidspensionerade	4[1]	–

[1] (Jfr antagande 3 ovan, 35 % av 10 som ej flyttar med).

Utgift för nyrekrytering: 7,5 x 5 500 + 1 500 = 48 750 kr. eller 490 kr./anställd.

Utgift för omplacering: 3,5 x 5 500 + 5 x 1 500 = 26 750 kr. eller 270 kr./anställd.

Utgift förtidspensionering: 4 x 160 000 = 640 000 kr. eller 6 400 kr./anställd.

För att beräkningen av omplaceringskostnaden skall vara giltig måste dessutom följande antagande göras.

13) En omplacerad anställd går direkt från sitt "gamla arbete" till sitt "nya".

Räkneexempel avseende dubbelbemanning

Utgiften under denna rubrik är helt beroende på antaganden om rekryteringsbehov och rekryteringspolitik. Under antagandet att en ny befattningshavare tillträder dagen efter det den föregående slutade blir budgetbelastningen 0. Här antas följande.

1. En handläggarbefattning dubbleras i 6 mån.
2. En kontorsbefattning dubbleras i 3 mån.
3. Lön inklusive löneomkostnader för handläggare 80 000 kr. per år, för kontorsanställd 36 000 kr. per år. Enligt rekryteringsbehovet ovan blir utgiften

$$\frac{7{,}5 \times 40\,000 + 5 \times 9\,000}{100} = \frac{350\,000}{100} = 3\,500 \text{ kr./anställd}$$

Sammanfattning av engångsutgifterna

De i det föregående redovisade utgifterna kan sammanfattas i nedanstående tabell.

Utgiftspost	Utgift per anställd (kr.)
Kollektiva besöksresor (genomsnitt; inkl. traktam.)	380
Individuella besöksresor (genomsnitt)	1 960
Traktamentsersättningar (genomsnitt)	4 100
Dubbelhyra	750
Viss reseersättning	400
Planeringsutgifter	3 200
Flyttning	2 800
Myndighetens flyttning (genomsnitt)	560
Nyrekrytering	490
Omplacering	270
Förtidspensionering	6 400
Dubbelbemanning	3 500
Avrundning	190
Summa	25 000

Bruttoinvesteringar

I samband med omlokalisering synes det svårt att genom förhyrning bereda myndigheterna tillgång till ändamålsenliga lokaler. Likaså bör flyttkostnader och flyttmöjligheter för inredning och utrustning vägas mot möjligheterna till nyanskaffningar i samband med omflyttningen. I det beräknade investeringsbehovet ligger, med hänsyn till de lokaler och den utrustning många myndigheter nu nyttjar, dock en avsevärd standardförbättring.

Fastigheter, mark

Möjligheterna att på omlokaliseringsorten genom förhyrning bereda myndigheterna ändamålsenliga lokaler är små. Endast i undantagsfall och

för myndigheter utan speciella lokalbehov kan en förhyrning vara aktuell. Till allra största delen kommer därför myndigheternas lokalbehov att tillfredsställas genom nybyggnad i statlig regi. Nybyggnad av lokaler skapar förutsättningar för rationaliseringar. Vissa myndigheter har lokaler spridda i olika stadsdelar i Stockholm. För dessa myndigheter innebär omlokaliseringen möjlighet att få en sammanhållen verksamhet.

Den nybyggnad som kommer till stånd på grund av omlokalisering innebär en tidmässig och geografisk omfördelning av statlig byggnadsproduktion. De lokaler som lämnas i Stockholm kan i stor utsträckning utnyttjas för förväntad expansion av lokalbehovet för kvarvarande myndigheter. Förhyrda lokaler kan utnyttjas av andra statliga myndigheter liksom privata företag eller kommunala institutioner. Vissa myndigheter disponerar saneringsobjekt och skulle alltså förr eller senare tvingats efterfråga nya lokaler. Endast i undantagsfall blir det nödvändigt med mer omfattande ombyggnad eller nybyggnad för att friställda lokaler skall kunna erbjudas annan nyttjare.

I de fall där myndigheterna uppgivit skattning av bygg- och markkostnader har uppgifterna godtagits. I de fall där uppgifter saknats har byggkostnaden beräknats som genomsnittlig lägenhetsyta per anställd gånger genomsnittlig byggkostnad per kvadratmeter. Utgiften för mark har beräknats till 10 % av byggnadsvärdet. I de fall där myndigheten redovisat expansionsplaner, har beräkningarna justerats så att dessa uteslutits.

Kontorsinventarier, kontorsutrustning

Vid bedömning av utgifter för nyanskaffning av kontorsutrustning och kontorsinventarier får en avvägning ske mot flyttkostnaderna. I de fall där utrustningen är nedsliten eller av dålig teknisk standard är flyttbehovet litet och investeringsbehovet stort. Dessutom innebär investeringar i detta fall en standardhöjning och en möjlighet till rationalisering. Endast en mindre del av investeringsutgiften är ersättning för kapitalförstörelse.

I de fall myndigheterna ej uppgivit speciella behov har utgifter för inredning och utrustning skattas till 2 500 kr. per anställd.

Speciella investeringsbehov

Ett fåtal av de myndigheter som föreslagits omlokaliserade disponerar utrustning som av olika skäl inte kan flyttas. Vid en beräkning av utgifterna för en omlokalisering bör dylika särskilda investeringsbehov beaktas. I den utsträckning myndigheterna angett särskilda investeringsbehov har dessa accepterats. För denna typ av utrustning är det svårare att bedöma i hur stor omfattning investeringsutgiften är uttryck för kapitalförstörelse och utgör egentlig kostnad. På samma sätt som för kontorsutrustning och kontorsinventarier måste en avvägning göras mellan flyttkostnader och speciella investeringsbehov.

Allmänna synpunkter på investeringsverksamheten

Som framgått av tidigare resonemang måste en diskussion kring investeringsutgifter i samband med omlokalisering beakta standardhöjning, kapitalförstörelse samt geografisk eller tidsmässig omfördelning.

I många fall kommer investeringarna på omlokaliseringsorten att direkt ersätta motsvarande investeringar i Stockholm, i andra innebär investeringarna en tidigareläggning av en nödvändig investering i Stockholm. Endast i de fall då lokaler och utrustning är av god teknisk standard och samtidigt inte kan nyttjas av annan myndighet eller annat företag föreligger någon egentlig kapitalförstörelse. Kapitalförstörelsen blir även i dessa fall begränsad. Som exempel kan nämnas en beräkning som genomförts av Orrje & Co. Beräkningen visar att försäljning av försvarets forskningsanstalts Ursviksanläggning skulle finansiera uppbyggnaden av en motsvarande anläggning på annan ort och dessutom ge ett överskott om ca 15 milj. kr. En annan beräkning utförd av byggnadsstyrelsen visar att det markområde som SBL f n disponerar kan försäljas för ca 20 milj. kr.

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att utgifterna i stor utsträckning endast omfördelas mellan olika budgetår och att den geografiska fördelningen förändras. Endast i mindre utsträckning motsvaras bruttoinvesteringarna av kostnader i form av kapitalförstörelse.

Löpande fördyring

I och med omlokalisering förändras en myndighets kontaktmönster, resekostnaderna och traktamentsersättningar kan tänkas öka, telekostnaderna ökar, fraktkostnaderna kan ibland öka.

Allmänna synpunkter på kontaktmönstret

Det enda som med säkerhet kan sägas om en omlokaliserad myndighets kontaktmönster är *att* det förändras. På vilket sätt och i vilken riktning förändringen sker och vilka konsekvenserna för myndighetens produktion blir är i stort sett omöjligt att annat än spekulera kring. Bedömningens osäkerhet minskar knappast genom att spekulationerna översätts i kronor.

För att kunna göra en meningsfull bedömning av merutgifter för att upprätthålla nödiga kontakter krävs vissa antaganden. Viktigast bland dessa antaganden är att det över huvud taget är möjligt att förstärka svaga och samtidigt betydelsefulla kontaktlänkar med ökad personal, nya tekniska landvinningar etc. Det går naturligtvis att hävda att, även om myndigheten kompenseras med personal för den ökade restiden som uppstår om samtliga kontakter skall upprätthållas, kontaktmönstret trots detta ej kan upprätthållas. I uppdragsverksamhet skulle förhållandet resultera i intäktsbortfall, i annan verksamhet i minskad effektivitet.

Dylika antaganden och invändningar kan knappast översättas i kronor. Från fall till fall får någon form av rimlighetsbedöming göras. Bedömningen kräver kunskap om kontaktintensitet, kontaktnödvändighet,

kundrelationer, kundfördelning geografiskt, vilken personal som svarar för kontakterna, behovet av "brandkårsutryckningar" och spontana konsultationer, inbördes samband mellan olika kontakter etc. Bedömningen måste göras för varje enskilt fall, någon allmän bedömning kan knappast göras.

I KOMM 71 kommenteras antaganden om förändringar i kontaktmönster i anslutning till fabriksverksflyttningen på bl a följande sätt:

"Som framgår av tabell 2.2.1. var totalvolymen praktiskt taget oförändrad, trots omlokaliseringen. Någon märkbar övergång från personkontakter till telefonkontakter skedde inte heller. Valet av kontaktkällor påverkades däremot kraftigt.

Kontrahenter från Stockholmsområdet har genomgående ersatts av kontrahenter från den nya lokaliseringsorten. Effekten är dock av olika storleksordning för skilda kontakttyper. De *interna* personkontakterna med produktionsenheten i Eskilstuna har stigit från 4 till 108 per sexdagarsperiod, i samband med att utvecklingsarbetet ökades vid denna förut ganska isolerade enhet.

De rent *kommersiella* kontakterna (E-gruppen) hade också i hög grad överflyttats från Stockholms- till Eskilstunaområdet, i huvudsak beroende på val av nya inköpskällor. Kontakterna med övriga samhällssektorer, exempelvis myndigheter och forskning, hade inte ersatts i motsvarande utsträckning. Denna del av det "gamla" kontaktnätet hade trots restider på 2 timmar i vardera riktningen och trots möjligheten till telefonkontakt uppehållits genom personkontakter.

De enskilda resultaten får självfallet tolkas med stor försiktighet, jämförelsen avser en enda enhet där speciella omständigheter haft stort spelrum. En uppföljningsstudie genomförd år 1967 pekar dock på att tendensen varit stabil.

En säker slutsats kan dras från detta enskilda fall. En realistisk bedömning av omlokaliseringseffekter på kontaktarbetet måste ta hänsyn till att dramatiska omfördelningar kan förekomma inom vissa delar av kontaktnätet, medan andra kan vara anmärkningsvärt stabila både i tid och rum.

Det är av detta skäl rent volymmässiga beräkningar av det totala kontaktarbetet i nuläget utgör ett vilseledande underlag för framtidsbedömningar. Också nerräkningar, exempelvis att 50 % av det totala "kontaktbehovet" antas kvarstå efter en omlokalisering, blir snedvridna av samma skäl. Vissa delar kan helt bortfalla, andra kvarstå helt och hållet, ännu andra öka eller tillkomma.

Vilka är då möjligheterna att förutsäga sådana ändringar av kontaktnäten? Det finns flera vägar att följa. En näraliggande möjlighet är att studera tänkbara kontaktkällors antal, storlek och belägenhet i rummet. Vissa kontaktkällor kan sägas vara unika, exempelvis department, andra finns i begränsat antal, exempelvis vissa forskningsorgan, medan ännu andra finns eller kan upprättas i de flesta lokaliseringar, exempelvis vissa inköpskällor. En sådan beräkning säger dock ganska litet om utbytesmöjligheterna för olika slags myndigheter. För viss verksamhet är tillgång till viss typ av forskning oundgänglig, för andra kan den vara helt ointressant. Kontaktbehoven är särpräglade. De kan gälla enskilda individer inom en viss kontaktkälla, eller speciella kombinationer av kontaktkällor i tid och rum. En beskrivning med tillräcklig detaljeringsnivå för att täcka in sådana förhållanden riskerar inte endast att bli praktiskt ohanterlig. Ju fler detaljer, desto större är känsligheten för att små ändringar skall rubba totalbilden. Det gäller således att finna något grundläggande fenomen, som är allmängiltigt och stabilt, att användas som gemensam bas för sinsemellan olikartade myndigheter och kontaktkällor.

Kontaktutbytets karaktär kan sägas utgöra en sådan gemensam nämnare. Alla myndigheters kontakter försiggår i en gemensam omvärld, där kommunikationstekniska möjligheter, sociala spelregler och inte minst tillgänglig tid under dygnet är förhållandevis likartade för samtliga deltagare. Endast ett begränsat antal alternativ med utifrån bestämda egenskaper står öppna för varje enskild individ.

Är det fråga om ett intensivt kontaktutbyte mellan några få eller om sällan återkommande möten med många deltagare? Är det möjligt att planera in kontakterna i förväg eller inträffar de slumpmässigt med kort varsel? Kan informationsutbytet följa i förväg avtalade procedurer eller måste det improviseras från fall till fall? Kan varje kontakt betraktas som en avslutad händelse eller ingår den i en lång kedja av ömsesidigt beroende möten, där bortfallet av en enda kontakt eller deltagare kan förstöra utbytet av andra tidigare eller senare kontakter?"

En beräkning av utgiften för att upprätthålla nödvändiga kontakter blir därför bräcklig. Beräkningen kan för det första endast avse det första året i omlokaliserat tillstånd. För det andra måste den utgå ifrån att nödvändiga personkontakter upprätthålls genom ökade resor. För det tredje måste ett antagande göras i vilken omfattning personkontakterna direkt avser kontakter som kan överflyttas till nya lokaliseringsorten. För det fjärde gäller det tidigare antagandet om att de ökade resorna kan kompenseras med ökad personal.

För att möjliggöra beräkningen av den löpande fördyringen har här antagits att restidsförluster kan kompenseras med ökad personal. Beräkningarna kan vara tekniskt svåra att följa varför ett exempel redovisas.

Ur KOMM 71 kan exempelvis hämtas följande. En myndighet har haft 168 personkontakter, dessa har resulterat i 78 resor. Det betyder att i genomsnitt 46 à 47 % av personkontakterna medför resor. Av personkontakterna gällde 82 % Stockholm och 18 % övriga landet. Antalet kontakthändelser per sysselsatt var under undersökningsperioden 1,1. Genomsnittlig restid per resa var knappt 100 minuter.

Ur dessa siffror kan vi skatta följande kontakt- och resmönster under antagandet att en stockholmskontakt utanför myndigheten medför en halvtimmes resa.

Beräkningsexempel för kontaktstrukturen i Stockholm för schablonmyndighet med 100 anställda

Kontakt	Plats	Andel Kontakter (%)	Antal Kontakter per år	Genomsn. Restid per resa (tim)	Total Restid per år (tim)
Med Stockholm	På verket	44	1 584	–	–
	Utanför	38	1 368	0,5	684
Med övriga landet	På verket	10	360	–	–
	Utanför	8	288	6,8	1 966
	Summa	100	3 600		2 650

För att kunna beräkna restidsökningen måste antagande göras om hur det nya kontaktmönstret kommer att se ut. I det följande har antagits att

10 % av personkontakterna varit "lokala" kontakter som direkt kan flyttas över till den nya orten. Dessutom bör ett mått på restidsökningen för resor till övriga landet sökas. Här har restiden för dessa approximerats genom restidsindex. Detta index är ett vägt värde på restiderna mellan 60 orter i Sverige med svenska folkets resmönster som vägningsfaktor. Om Stockholm har restidsindex 100 har en ort med sämre åtkomlighet ett lägre restidsvärde (i detta fall 70). Följande uppställning kan då härledas. Restiden Stockholm – omlokaliseringsort T o R har beräknats till restid med tåg eller flyg beroende på möjlighet, dessutom har spilltid adderats. I detta fall blir summan ca 6 timmar.

Beräkningsexempel för kontaktstrukturen efter omlokalisering till ort med restidsindex 70 för schablonmyndighet med 100 anställda.

Kontakt	Plats	Andel Kontakter (%)	Antal Kontakter	Genomsn. Restid (tim)	Total Restid (tim)
Med Stockholm	På verket	39	1 404	–	–
	Utanför	33	1 188	6	7 128
Med övriga landet	På verket	10	360	–	–
	Utanför	8	288	9,7	2 794
Med den nya orten	På verket	5	180	–	–
	Utanför	5	180	0,25	45
	Summa	100	3 600		9 967

Restidsökningen blir i detta fall (9 967 – 2 650 =) 7 317 timmar, vilket motsvarar 4,6 årsanställda. Om vi antar att de som reser tillhör de högre avlönade, motsvarar detta en utgiftsbelastning på omkring (4,6 x 80 000 =) 368 000 kr. eller i genomsnitt 3 700 kr. per anställd.

Merutgifterna för att upprätthålla kontaktmönstret har således beräknats som ett behov av ökad personal. Beräkningen lider av de brister som diskuteras ovan. Beräkningen bör kompletteras med några allmänna synpunkter.

De kontaktmönster som kartlades i KOMM 71 förändras genom en omlokalisering. Vissa kontakter har bara anknytning till Stockholm som lokaliseringsort och kommer så gott som omedelbart att överflyttas till den nya orten. Kontakterna med Stockholm kommer i större utsträckning att bli planerade. Varje kontakt resulterar alltså inte i en resa. Vissa tidigare personkontakter kan upprätthållas med andra kontaktformer. Således kan följande slutsatser dras. Det framräknade personalbehovet kommer att vara för högt. Beräkningen kan endast gälla det första omlokaliseringsåret. På sikt kommer en rationalisering av personkontakterna till stånd. Merutgiften kommer alltså att minska från år till år.

Reskostnader

Upprätthållandet av kontaktmönster leder, som tidigare diskuterats, till ökade res- och traktamentskostnader. Vid lokalisering till vissa orter kan även kostnaden för de resor som nu görs öka. Med utgångspunkt i

myndighetens kontaktmönster och nuvarande reskostnader kan en överslagsmässig merutgift beräknas, som dock lider av tidigare diskuterade brister.

Utgifterna för resor kommer att öka p g a att stockholmsresorna ökar. För resor till övriga landet kan för beräkning som approximation användas reskostnadsindex. Detta index är konstruerat så att reskostnaden för resor mellan 60 olika orter i Sverige vägts med hänsyn till svenska folkets resmönster. Ett högt reskostnadsindex innebär låga reskostnader och tvärtom.

Reskostnaden för stockholmsresor har beräknats till tåg eller flyg alternativt bil, beroende på vilket som är det snabbaste transportsättet.

Det har inte varit möjligt att fastställa den genomsnittliga reskostnaden i nuläget för resor till övriga delar av landet. I stället har som approximation använts reskostnaden för tur och retur-resa Stockholm – föreslagen omlokaliseringsort. Efter omlokaliseringen har reskostnaden antagits öka med reskostnadsindex. Till det direkta biljettpriset har i samtliga fall adderats beräknat traktamente.

På grundval av de siffror som redovisats under avsnittet Allmänna synpunkter på kontaktmönstret kan då reskostnadsökningen beräknas för myndigheten.

Beräkningsexempel för reskostnader för schablonmyndighet i Stockholm med 100 anställda.

	Antal resor per år	Reskostnad per resa, kr.	Summa kr.
Till Stockholm	1 368	2	2 736
Till övriga landet	288	165	47 520
Summa	1 656		50 256

Beräkningsexempel för reskostnader efter omlokalisering till ort med resekostnadsindex 90 för schablonmyndighet med 100 anställda.

	Antal resor per år	Reskostnad per resa, kr.	Summa kr.
Till Stockholm	1 188	165	196 020
Till övriga landet	288	182	52 416
Summa	1 476		248 436

Reskostnadsökningen per anställd blir i detta exempel

$$\left[\frac{248\,436 - 50\,256}{100}\right] = \text{ca } 2\,000 \text{ kr. per anställd och år.}$$

Telekostnader

En stor del av myndigheternas telefonkontakter tas med abonnenter i stockholmsområdet. Till en del avser samtalen lokala kontakter som

överflyttas till den nya orten, övriga stockholmssamtal kommer att fördyras. Det är realistiskt att räkna med ökad volym stockholmssamtal. Merutgiften för ökade telekostnader bygger på likartade antaganden som de ökade reskostnaderna. Telekostnaderna utgör dock endast en marginell post jämfört med ökade reskostnader och kostnader för ökad restid.

För att kunna beräkna de ökade teleutgifterna måste på samma sätt som för personkontakterna antaganden om kontaktmönstrets förändring göras. Här har antagits att teletrafiken med Stockholm ökar med 20 %. Samtal till övriga landet antas ej öka till antal eller pris. Beräkning kan då göras i enlighet med följande exempel.

Genomsnittlig samtalslängd	5,6 min.
Kostnad per samtal Stockholm – omlokaliseringsorten	2,35 kr.
Antal samtal/100 anställda och år	21.780
Andel stockholmssamtal	50 %

De ökade utgifterna blir då för befintlig samtalsstruktur

$$\left[\frac{50}{100} \times 21\,780 \times (2{,}35 - 0{,}13)\right]$$

samt för nyskapad trafik

$$\left[\frac{20}{100} \times \frac{50}{100} \times 21\,780 \times 2{,}35\right]$$

eller tillhopa 29 294 kr. Då myndigheten kan antas bli uppringd i hälften av fallen, bör den uppgift som registreras på myndigheten vara hälften så stor, dvs 14 647 kr., vilket med nuvarande taxor och taxestruktur motsvarar 146 kr. per anställd.

Ökade transportkostnader

De allra flesta myndigheterna i omlokaliseringsförslaget kommer inte att drabbas av ökade transportkostnader för material och liknande. Så gott som enda undantaget därvidlag torde utgöras av SBL, vars djurtransporter kommer att fördyras. Fördyringen beror i mindre utsträckning på att den direkta transportkostnaden ökar, utan mer på att exempelvis dödligheten hos transporterade apor ökar. Liknande kostnadsökningar kan även förekomma för andra typer av transporter. Vid en skattning av merutgiften på grund av transporter gäller att den på sikt bör minska på grund av ökad effektivitet i själva transporten. För vissa slag av leveranser bör myndigheten också kunna orientera sig mot lokala leverantörer och kunder. Det senare är samtidigt en önskvärd effekt av omlokaliseringen. Jämfört med övriga utgiftsposter torde utgifter för ökade och mindre effektiva transporter vara marginella.

Övriga synpunkter

I viss intäktstyrd verksamhet kan eventuellt intäktsbortfall uppstå. Detta skulle bero på att kontaktförluster ej var möjliga att kompensera med ökad personal eller andra åtgärder. Det är vanskligt att bedöma i vilken omfattning intäktsbortfall skulle uppstå. Emellertid bör inte samtidigt antaganden om intäktsbortfall och ökad personalinsats göras. Ett sådant

antagande innebär antingen dubbelräkning eller förutsätter att personalökningen inte leder till något som helst produktionstillskott. Däremot kan antaganden göras om att restids- och kontaktförluster endast delvis kan kompenseras med ökad personal, och att resterande förluster får tas i form av intäktsbortfall. Budgetbelastningen torde oberoende av antagande bli densamma.

Sammanfattning

De beräknade utgifterna för den av delegationen föreslagna omlokaliseringen kan genomsnittligt beräknas uppgå till följande belopp per anställd.

Budgetutgifter	*Kr. per anställd*
A: Engångsutgifter	
1. Egentlig flyttning	15 100
2. Förtidspensionering	6 400
3. Dubbelbemanning	3 500
B. Löpande utgifter	
Årlig fördyring första året efter flyttning	
1. Ökad personal	2 500
2. Resor, tele	2 500
C. Bruttoinvesteringar	
1. Fastigheter, mark, utrustning	104 000

Posten A 1 innefattar utgifter för den anställdes och verkets flyttning, besöksresor, traktamenten, planering, rekrytering och omplacering. För en enskild anställd eller myndighet kan utgiften teoretiskt variera mellan 8 000 och 26 000 kr. per anställd. Vid en genomgång myndighet för myndighet och med rimliga antaganden ligger utgifterna för de enskilda myndigheterna ganska väl samlade kring 15 000 kr. per anställd. Det kan vidare tilläggas att engångsutgifterna endast i liten utsträckning är ortsberoende.

Posten A 2 avser utgiften för förtidspensionering. Beroende på antaganden om åldersfördelning etc. kan den teoretiskt variera mellan 200 och 12 000 kr. per anställd. Sett över omlokaliseringsförslaget som helhet torde utgiften per anställd ligga kring 6 000 kr. Om dessutom förtidspensionering undviks genom att vissa befattningshavare får behålla Stockholm som stationeringsort minskar utgiften betydligt.

Posten A 3 avser utgifter för dubbelbemanning (jfr punkt 2.9). Beroende på antagande om anställningspolitik etc kan utgiften teoretiskt variera mellan 200 och 7 000 kr. per anställd. En beräkning myndighet för myndighet ger genomsnittsutgiften 3 000 kr. per anställd.

Posten B 1 avser den teoretiska personalökning som skulle krävas för att myndighetens produktion skall upprätthållas oförändrad på omlokaliseringsorten. Posten B 2 avser ökade rese-, traktaments- och telekostnader för att upprätthålla kontaktmönstret. För myndigheter där KOMM 71-data funnits tillgängliga för föreslagna utflyttade enheter har de löpande utgifterna, beräknat enligt tidigare redovisade exempel, legat mellan 4 000 och 5 000 kr. per anställd och år. I de fall KOMM 71-data saknats har schablonen 6 000 kr. per anställd utnyttjats. Trots detta

ligger den beräknade genomsnittsutgiften per omlokaliserad tjänsteman på omkring 5 000 kr.

De återkommande utgifterna kan teoretiskt variera mellan 2 000 och 11 000 kr. per anställd under det första året på omlokaliseringsorten. Skattningen 6 000 kr. avser en teoretisk myndighet med ett mer intensivt kontaktmönster än genomsnittet av de utflyttade.

Investeringar i fastigheter, mark och utrustning varierar kraftigt mellan olika myndigheter beroende på produktionens specialiseringsgrad och möjligheten att flytta med utrustning. För en ren förvaltningsmyndighet bör investeringar i fastigheter, mark och viss utrustning ligga på ca 70 000 kr./anställd. Medelvärdet på 104 000 kr. orsakas av att vissa myndigheter kräver speciella undervisningslokaler, laboratorier etc.

Ingen av de myndigheter som föreslås omlokaliserade har redovisat mera ingående beräkningar av utgifterna i samband med omlokaliseringen. Riksskatteverket har däremot presenterat en preliminär kalkyl över vad en omlokalisering skulle medföra för utgifter. Beräkningen utgår ifrån två alternativ, det ena förutsätter flyttning 50 mil, det andra flyttning 25 mil. Beräkningen avser dessutom endast en del av de tidigare redovisade engångsutgifterna. Totalutgiften per omlokaliserad anställd enligt verkets beräkningar uppgår till omkring 11 600 kr. för 50-milsalternativet. Differensen mellan detta belopp och här beräknade 25 000 kr. beror på att utgiften för nyrekrytering och förtidspensionering ej medtagits, och att planeringskostnader ej medtagits. Verket beräknar ingen utgift för förtidspensionering utan antar att samtliga anställda nära pensionsåldern blir "veckoslutspendlare". Kostnaderna för dubbelbemanning beräknar verket endast till något mer än hälften av vad som skattats i föreliggande beräkning.

Engångsutgifter, utgift per anställd i kr.

	Riksskatteverket, 50-mils-*alternativet*	*Delegationen*
Kollektiva besöksresor	430	380
Individuella besöksresor[1]	640	2 000
Personalens flyttkostnader	2 675	2 800
Verkets flyttkostnader[2]	1 400	400
Planeringskostnader	Ej ber.	3 200
Traktamenten (+ vissa reseersättningar)	1 500	4 500
Dubbelhyra	360	750
Ersättning till personal[3] nära pensionsåldern	2 900	6 400
Rekrytering	Ej ber.	490
Omplacering	Ej ber.	270
Dubbelbemanning	1 700	3 500
Summa	11 600	24 690

[1] Riksskatteverket beräknar väsentligt billigare och färre resor.
[2] Riksskatteverket beräknar kostnad för flyttning av tryckeri.
[3] Riksskatteverket pendling, föreliggande beräkning förtidspensionering.

Som framgår av tabellen synes föreliggande beräkning av utgifterna inte innebära någon underskattning av engångsutgifterna. Jämförelsen med verkets beräkningar visar att kostnaderna för omlokaliseringen kan beräknas med ett flertal olika metoder och på flera olika sätt. Under föutsättning att rimliga antangaden görs och samtliga kostnadselement beaktas torde resultatet oberoende av beräkningsmetod dock bli likartat.

Statsbudgeten beräknas sammanfattningsvis belastas med ca 100 milj. kr. för engångsutgifter och ca 420 milj. kr. för investeringar. För engångsutgifter och investeringar gäller att endast en liten del är uttryck för kapitalförstörelse och att utgiften till största del är en tidsmässig och/eller geografisk omfördelning av nödvändiga utgifter. Det första omlokaliseringsåret tillkommer merutgifter på grund av ökad personal, ökade resor- och telekostnader på omkring 20 milj. kr. Dessa utgifter kommer dock successivt att minska.

Bilaga III Sammanfattning av grundmaterial avseende vissa myndigheter

Bilaga III har i huvudsak utarbetats av en av delegationens experter, organisationsdirektör Birger Jensen. Den innehåller en sammanfattning av de uppgifter som insamlats av delegationen för dess ställningstagande beträffande vissa myndigheter samt myndigheternas och deras företagsnämnders yttranden häröver.

I bilagan redovisas också den rapport överbefälhavaren överlämnat beträffande försvarets centrala staber och försvarets materielverk. Vidare redovisas i bilagan försvarets rationaliseringsinstituts sammanfattning avseende vissa av försvarets centrala skolor och statskontorets sammanfattning av sina myndighetsvisa rapporter. Dessutom redovisas en sammanfattning rörande kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet samt utbildningsprogramenheten vid Sveriges Radio aktiebolag. Sistnämnda sammanfattning har utarbetats av kanslirådet Svante Englund.

Rikspolisstyrelsen

Uppgifter och organisation

Rikspolisstyrelsen utövar som central förvaltningsmyndighet högsta inseendet över polisväsendet. Utöver olika tillsyns- och samordningsuppgifter m m i polisverksamheten åligger det styrelsen bl a att föra centrala polisregister och centralt passregister, att bedriva informationsverksamhet och att samverka med andra organ vilkas verksamhet berör polisverksamheten.

Rikspolisstyrelsen leder den särskilda polisverksamheten för hindrande och uppdagande av brott mot rikets säkerhet m m. I övrigt leder styrelsen bl a bevaknings- och säkerhetsarbetet i samband med statsbesök m m samt verksamhet i fråga om brott, som kräver riksomfattande spaning.

Styrelsen bedriver vidare polisutbildning vid polisskolorna samt leder och övervakar övrig utbildningsverksamhet och rekryteringsverksamhet inom polisväsendet.

Styrelsen är chefsmyndighet för statens kriminaltekniska laboratorium.

Rikspolisstyrelsen omfattar följande enheter och antal tjänster.

Styrelse		
Rikspolischef och överdirektör		2
Sekretariat		14
Polisavdelning	1	
Polisbyrå I	13	
– övervakningssektion		
– trafiksektion		
Polisbyrå II	36	
– allmän sektion		
– kriminalsektion		
– interpolsektion		
(– rikskriminalen)		50
Teknik- och utbildningsavdelning	1	
Teknisk byrå	27	
– utrustningssektion		
– fordonssektion		
– telesektion		
– lokalsektion		
Utbildningsbyrå	39	
– utbildningssektion		
– polisskolor		
– rekryteringssektion		67
Administrativ avdelning	1	
Dataenhet	43	
– systemsektion		
– driftsektion		
Kanslibyrå	89	
– ekonomisektion		
– inköpssektion		
– juridisk sektion		
– organisationssektion		
– servicesektion		
Personalbyrå	21	
– allmän sektion		
– personalsektion		
– personalvårdssektion		
Registerbyrå	223	
– kontrollsektion		
– stanssektion		
– registersektion		377
Säkerhetsavdelning		
Byrå A		
Byrå B		
Summa tjänster (exklusive rikskriminalen och säkerhetsavdelningen)		510

Antalet tjänster fördelas med 223 för handläggande personal och 287 för övrig personal.

De olika enheternas huvudsakliga arbetsuppgifter framgår av följande redogörelse.

Sekretariatet biträder rikspolischefen och överdirektören främst vid samordning, uppföljning och planering av verksamheten. Sekretariatet svarar vidare för extern och intern information. Genom militärassistenter vid sekretariatet samordnas polisens, krigsmaktens och civilförsvarets beredskapsplanering.

Polisbyrå I handlägger bl a frågor om trafikövervakning och annat trafiksäkerhetsarbete, utlänningskontroll samt övervakningstjänst i övrigt.

Polisbyrå II svarar bl a för samordning av spaningsverksamhet i fråga om riksomfattande brottslighet, utövar ledningen över rikskriminalen och planlägger brottsförebyggande verksamhet. Byrån är vidare nationell byrå för Interpol.

Tekniska byrån svarar bl a för den tekniska bedömningen vid anskaffning av motorfordon, båtar och helikoptrar, drivmedel, trafikövervakningsmateriel och annan utrustning. Byrån handlägger vidare frågor om radionätets organisation och användning samt polisväsendets lokalfrågor.

Utbildningsbyrån svarar för all utbildningsverksamhet inom polisväsendet och för rekryteringsverksamheten.

Dataenheten svarar för systemutvecklingen m m i fråga om såväl administrativa som polisiära rutiner samt för drift av styrelsens datamaskinanläggning.

Kanslibyrån handlägger olika ekonomiska, kamerala och administrativa frågor.

Personalbyrån handlägger olika personaladministrativa frågor.

Registerbyrån svarar för vissa centrala register, såsom polisregister och passregister, utför fingeravtrycksundersökningar m m samt handlägger frågor om ordningsbot, parkeringsbot, strafförelägganden och databehandling av domar i brottmål. Byrån svarar även för det allmänna kriminalregistret.

Byråerna A och B inom säkerhetsavdelningen har uppgifter inom den särskilda polisverksamheten för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet m m.

Rikskriminalen svarar för verksamheten i fråga om brott som kräver riksomfattande spaning.

Rikspolisstyrelsen disponerar f n lokaler på omkring 20 ställen i Stockholm, i huvudsak på Kungsholmen.

Anslaget för verksamheten vid rikspolisstyrelsen – exkl. säkerhetsavdelningen – uppgår under 1971/72 till ca 53,4 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Rikspolisstyrelsens olika enheter är i sin verksamhet i betydande utsträckning integrerade med varandra.

Polisbyråerna, rikskriminalen och säkerhetsavdelningen har fortlöpande kontakt med verksledningen. Enheternas verksamhet är vidare till stor del inriktad på förhållanden i storstockholmsområdet.

Registerbyråns verksamhet är i hög grad integrerad med polisverksamheten. Spaningen inleds och stöds fortlöpande genom registerverksamhet. En stor del av verksamheten är även inriktad på storstockholmsområdet. Det gäller särskilt det centrala fingeravtrycksregistret.

Inom registerbyrån finns en sambandscentral som utanför ordinarie arbetstid är den enda centrala kontaktpunkten för svenska polisen, såväl nationellt som internationellt. Sambandscentralen är knuten till registerbyrån med hänsyn till att polisarbetet kräver att uppgifter ur de centrala registren omgående skall kunna lämnas ut dygnet runt.

Ett viktigt hjälpmedel i registerverksamheten är den maskinella databehandling som utförs vid dataenheten. Det krävs dock fortlöpande kompletterande insatser av manuellt och intellektuellt slag. Registerbyrån svarar bl a genom en särskild spaningsenhet för betydande delar härav och förbinder härigenom datamaskinanläggningen med den direkta polisverksamheten.

Stora datamängder överförs mellan dataenheten och registerbyrån. Med hänsyn bl a till kraven på snabbhet och sekretess samt till materialets omfattning sker transporterna med bil flera gånger per dag. Kraven på snabbhet i aktualiseringen av de olika registren är mycket stora. Volymmässigt svarar registerbyrån för ca 50 % av produktionen vid dataenhetens driftsektion.

Säkerhetsavdelningen har genom ett antal dataterminaler direktförbindelse med avdelningens på ADB-teknik baserade polisregister. Överföringslinjerna mellan datamaskinanläggningen och terminalerna går inom styrelsens egna lokaler vilket är nödvändigt om hemlig information skall kunna förmedlas på ett från sekretessynpunkt tillfredställande sätt. Nuvarande telekommunikationsteknik erbjuder inte något godtagbart sek-

retessskydd för information som sänds via ledningar som inte kan bevakas.

Dataenhetens systemsektion svarar för konstruktion m m av nya system. Det sker i samarbete med de olika fackbyråerna. Grovt räknat svarar registerbyrån för 50 % av uppdragen till systemsektionen medan övriga 50 % fördelar sig relativt jämnt på övriga byråer.

Den reguljära polisutbildningen sker dels vid den ursprungliga polisskolan i Solna och dels vid en nyligen inrättad polisskola i Ulriksdal. Vid behandlingen av vissa investeringsanslag för polisskolan i Ulriksdal redovisade statsutskottet (1970:21) olika skäl för att förlägga även denna skola till stockholmsområdet.

Genom anknytning av utbildningen vid polisskolorna till rikspolisstyrelsens utbildningsbyrå kan de personella resurserna samordnas. För utbildningsverksamheten anlitas ett stort antal deltidsengagerade speciallärare. Antalet är f n omkring 450. En stor del av dessa är befattningshavare från praktiskt taget samtliga byråer inom styrelsen. Därutöver anlitas utomstående.

Polisskolan i Solna har under huvuddelen av året 300–350 elever, vilka som erfarna polismän undergår vidare- eller specialutbildning. De är ett värdefullt tillskott till den polisiära beredskapen i Stockholm.

Utbildningsbyrån samverkar vidare i stor utsträckning med tekniska byrån, som bl a tar fram ny materiel. Kunskaper om denna måste snabbt föras ut genom utbildningsverksamheten.

Tekniska byrån samverkar dock främst med polisbyråerna och säkerhetsavdelningen. Byrån är en serviceenhet åt dessa enheter i fråga om både framtagning och användning av teknisk materiel.

Tekniska byrån samarbetar vidare med vissa enheter inom kanslibyrån i inköpsfrågor.

Kanslibyrån och personalbyrån samverkar sinsemellan och biträder vidare övriga enheter inom styrelsen i ekonomiska och personaladministrativa m fl frågor.

I enkätundersökningen KOMM 71 undantogs rikskriminalen och säkerhetsavdelningen. Undersökningen utfördes i övrigt med uppdelning av rikspolisstyrelsen på tre särskilt konstruerade enheter (”tjänsteställen”) som utgjordes av registerbyrån, dataenheten och övriga verket. Resultaten av undersökningen visar att registerbyrån och dataenheten är betydande kontaktkällor för ömsesidiga personkontakter. Vidare framgår att registerbyrån är den främsta källan för personkontakter för övriga verket och tvärtom. De främsta källorna för personkontakter för dataenheten är olika konsult- och datamaskinföretag.

De enligt KOMM 71 erhållna värdena för olika volymer i fråga om personkontakter ligger jämfört med värdena för det samlade undersökningsmaterialet mycket högt för dataenheten men relativt lågt för registerbyrån och övriga verket. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har dataenheten ett mycket högt värde för storstockholmsområdet. För registerbyrån och övriga verket är motsvarande värden genomsnittliga. När det gäller kontaktstrukturen ligger dataenhetens värden för orienterings- och planeringskontakter mycket högt. Registerbyråns värden är låga för orienteringskontakter men höga för både planeringskon-

takter och programkontakter. För övriga verket är värdet lågt för orienteringskontakter, genomsnittligt för planeringskontakter och högt för programkontakter.

Rikspolisstyrelsens och berörda företagsnämnders synpunkter på en omlokalisering

Rikspolisstyrelsen hänvisar till delegationens tidigare uttalande att en omlokalisering av den samlade verksamheten vid styrelsen inte är aktuell men att detta inte utesluter att vissa funktioner kan komma ifråga för omlokalisering. Styrelsen hänvisar vidare till uppläggningen av undersökningen KOMM 71 och utgår från att lokaliseringsfrågan behöver belysas huvudsakligen beträffande registerbyrån och dataenheten.

Sammanfattningsvis anför rikspolisstyrelsen att en splittring av enheterna vid styrelsen skulle innebära allvarliga olägenheter och avsevärt försvåra styrelsens möjligheter att arbeta effektivt.

I fråga om olägenheterna av en omlokalisering av registerbyrån framhåller rikspolisstyrelsen att den centrala registerspaningen i stor utsträckning sker som ett lagarbete mellan registersektionen och rikskriminalen, som leds genom polisbyrå II. Registerspaningen skulle avsevärt försvåras om registerbyrån och polisbyrå II med rikskriminalen skulle lokaliseras till olika orter. Betydande fördelar erbjuds vidare genom att de centrala polisregistren är tillgängliga på den ort där landets största polisdistrikt arbetar.

Sambandscentralen vid registerbyrån kan vidare inte fullgöra sina uppgifter för rikspolisstyrelsens ledning och polisbyråerna om den är lokaliserad på annan ort än dessa.

När det gäller dataenheten framhålls att denna är ett serviceorgan för samtliga fackbyråer inom styrelsen. Det skulle uppstå mycket stora problem i den löpande verksamheten om dataenheten skils från styrelsen i övrigt. Det gäller särskilt i fråga om registerbyrån. Behovet av korta transporttider för datamaterial mellan dataenheten och registerbyrån är mycket stort. Förlängda transportvägar skulle försämra spaningsmöjligheterna. Även säkerhetsavdelningen måste ha omedelbar tillgång till dataenheten.

Rikspolisstyrelsen framhåller vidare bl a betydelsen av den samverkan i den centrala utbildningsverksamheten som sker mellan utbildningsbyrån, polisskolorna och övriga enheter inom styrelsen. Behovet av deltidsanställda utomstående speciallärare kan enligt styrelsen endast tillgodoses i Stockholm.

Enligt rikspolisstyrelsens mening är det uteslutet att omlokalisera vare sig dataenheten eller registerbyrån. Styrelsen vill ändå belysa de investeringskostnader och ökade driftskostnader som skulle bli en följd av en partiell omlokalisering. Inredning av lokaler för dataenhetens driftsektion beräknas kosta ca 1 milj. kr. utöver normala kostnader för anskaffning av lokaler. Planering och genomförande av flyttning av datamaskinanläggningen beräknas kosta ca 500 000 kr. Vid lokalisering av dataenheten och registerbyrån till olika orter krävs viss terminalutrustning vid registerbyrån till en kostnad av ca 1 milj. kr. Om dataenheten omlokaliseras måste vidare en separat dataanläggning installeras vid säkerhetsavdel-

ningen till en kostnad av ca 650 000 kr.

Vid en omlokalisering av registerbyrån beräknas de årliga merkostnaderna uppgå till ca 2 320 000 kr. Häri ingår kostnader för dubblering av styrelsens sambandscentral, dubblering av fingeravtrycksregister i Stockholm, fördyring av trycksaker, ökade rese- och traktamentsersättningar, förstärkning av chefspersonalen vid registerbyrån, fördyring av telefonkostnader och dataöverföring mellan dataenheten och registerbyrån.

Vid omlokalisering av dataenheten beräknas de årliga kostnaderna för drift av en separat dataanläggning vid säkerhetsavdelningen uppgå till ca 1 900 000 kr.

Rikspolisstyrelsens lokala företagsnämnd avvisar bestämt tanken på utlokalisering av rikspolisstyrelsen i sin helhet eller delar därav. En sådan utlokalisering skulle avsevärt försämra styrelsens arbetsmöjligheter. Nämnden anför härvid liknande synpunkter på olika samband i verksamheten som rikspolisstyrelsen.

Nämnden framhåller även att en förutsättning för att rikspolisstyrelsen vid en fullständig eller partiell omlokalisering skall kunna fungera på avsett sätt är att personalen är positivt inställd till förändringen. Beträffande personalintressena finns det grundad anledning att anta att förhållandena vid rikspolisstyrelsen inte skulle komma att avvika från vad som framkommit vid de myndigheter varom beslut om utlokalisering redan fattats.

Lokala företagsnämnden vid utbildningsbyrån och polisskolorna ansluter sig till de uttalanden som rikspolisstyrelsens lokala företagsnämnd gjort men understryker dessutom att utbildningen vid polisskolorna skulle försämras avsevärt om vissa delar av rikspolisstyrelsen omlokaliseras. Härvid hänvisas till alla de föreläsare som anlitas från styrelsen och den lokala polisorganisationen samt de många studiebesök som eleverna gör vid styrelsen och då bl a vid registerbyrån.

Nämnden vill även rikta uppmärksamheten på den stora betydelse man fäster vid trivselfrågorna och den negativa inverkan på arbetsresultatet som en omlokalisering kan tänkas medföra på grund av de problem den anställde befattningshavaren då ställs inför.

Försvarets civilförvaltning

Uppgifter och organisation

Försvarets civilförvaltning leder och övervakar krigsmaktens avlönings-, kassa- och räkenskapsväsende. Verket svarar vidare för krigsmaktens rättsliga angelägenheter. Häri ingår bl a att vara krigsmaktens patentorgan.

Enligt Kungl. Maj:ts särskilda uppdrag leder civilförvaltningen vidare utvecklingen och införandet av system för redovisning och revision inom försvaret samt försök med en ekonomiskt självbärande datadriftorganisation bestående av enheter inom främst civilförvaltningen, försvarets materielverk och värnpliktsverket.

Försvarets civilförvaltning omfattar följande enheter och antal anställda.

Verkschef (generaldirektör)		1
Kanslibyrån	1	
– centralsektionen	2	
– första lönesektionen	14	
– andra lönesektionen	14	
– värnpliktssektionen	10	
– expeditionen	6	47
Kameralbyrån	1	
– redovisningssektionen	9	
– kassasektionen	30	
– avlöningscentralen	26	
– utvecklingssektionen	14	
– expeditionen	1	81
Revisionsbyrån	1	
– centraldetaljen	10	
– första revisionskontoret	9	
– andra revisionskontoret	10	
– tredje revisionskontoret	8	
– transportenheten	3	41
Juridiska byrån	1	
– första rättssektionen	11	
– andra rättssektionen	15	
– patenträttsliga sektionen	3	
– patenttekniska sektionen	8	38
Administrativa sektionen	51	51
Datadriftorganisationen	1	
– datadriftledningen	3	
– datadriftenheten	34	38
Summa anställda		297

Vid civilförvaltningen finns även försvarets skaderegleringsnämnd som har vissa rådgivningsuppgifter.

Antalet anställda fördelas med 109 på handläggande och 188 på övrig personal. Inbegripet 21 vakanser uppgår antalet tjänster till 318 fördelade med 112 för handläggande och 206 för övrig personal.

De olika enheternas huvudsakliga arbetsuppgifter framgår av följande redogörelse.

Kanslibyrån handlägger ärenden om avlöningsförmåner till anställda inom krigsmakten och förmåner till värnpliktiga. Byrån har även hand om författningsfrågor samt organisations- och personalstatsfrågor om personalorganisation och personalstater.

Kameralbyrån svarar för allmänna kamerala frågor, anslags-, budget- och redovisningsfrågor, kassatjänst och kassaorganisation m m samt central uträkning och utbetalning av månadslöner till ca 43 000 tjänstemän

inom försvaret. Därutöver ombesörjer byrån den centrala löneutbetalningen till ca 53 000 tjänstemän inom den civila statsförvaltningen.

Kameralbyrån har vidare hand om utveckling och samordning av ekonomiska redovisningssystem m m för försvaret.

Revisionsbyråns uppgifter omfattar f n redovisningsrevisionen vid samtliga myndigheter inom krigsmakten utom de centrala försvarsmyndigheterna. Verksamheten omfattar även viss förvaltningsrevision, främst inom fortifikations- och byggnadsförvaltningarnas områden.

Juridiska byrån svarar för skadereglering och indrivning av fordringar samt bevakar kronans rätt i övrigt inom försvarets verksamhetsområde. Byrån handlägger vidare inom försvaret förekommande patent- och mönsterärenden och har hand om därmed förenad verksamhet.

Administrativa sektionen svarar för olika stöd- och servicefunktioner för civilförvaltningens egen verksamhet.

Datadriftledningen leder genom direktiv och anvisningar driften i fred vid civilförvaltningens, försvarets materielverks och värnpliktsverkets datadriftenheter.

Datadriftenheten utför ADB- och hålkortsbearbetningar, stansning, programmering och kundrådgivning. Den utnyttjades budgetåret 1970/71 till omkring två tredjedelar för civilförvaltningen och i övrigt främst för försvarets materielverk, fortifikationsförvaltningen samt försvars- och marinstaberna.

Civilförvaltningen har under hösten 1971 flyttat in i nya lokaler i den av fortifikationsförvaltningen förvaltade ämbetsbyggnaden i kvarteret Kavalleristen vid Lidingövägen.

Civilförvaltningens verksamhet torde inte komma att genomgå några väsentliga förändringar i fråga om inriktning och karaktär under de närmaste åren. Revisionsverksamheten kan dock inom fem eller sex år komma att decentraliseras till tre eller fyra revisionskontor, som lokaliseras till olika delar av landet.

Anslaget för civilförvaltningens verksamhet uppgår under budgetåret 1971/72 till ca 15 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Civilförvaltningens kontakter med andra statliga organ avser till väsentlig del försvarets myndigheter och hänger samman med verkets uppgifter som serviceorgan åt i första hand centrala staber och förvaltningar. Verket har även kontakter med en rad civila myndigheter genom att det inom sitt verksamhetsområde fungerar som samordnande och förmedlande instans mellan försvaret och den civila statsförvaltningen.

Kontakternas karaktär och omfattning varierar i hög grad mellan olika enheter inom civilförvaltningen. Av särskild betydelse för verkets lokalisering har angetts vara de kontakter som ankommer på kameralbyråns utvecklingssektion och juridiska byråns patenträttsliga och patenttekniska sektioner.

Utvecklingssektionens uppgifter avser införande och vidareutveckling inom försvaret av bl a planerings- och budgeteringssystem, system S och personaladministrativt informationssystem. Utvecklingssektionen har här-

vid dagliga underhandskontakter med försvarsstaben, försvarsgrensstaberna, centrala förvaltningsmyndigheter och övriga centrala myndigheter inom hela försvaret. Nära kontakter förekommer dessutom med försvarets rationaliseringsinstitut och riksrevisionsverket. Kontakterna sker vid sammanträden och andra personliga sammanträffanden.

I handläggningen av patentärenden besöker tjänstemän från patenttekniska sektionen dagligen och under flera timmar patent- och registreringsverkets bibliotek, forskararkiv och granskare. Sektionen tar även mot besök av uppfinnare och företrädare för de myndigheter som uppfinnarna är anställda hos. Förhandlingar om ersättning till uppfinnare/arbetstagare föranleder vidare personliga sammanträffanden mellan tjänstemän vid patenträttsliga sektionen och uppfinnarna samt företrädare för de myndigheter som skall betala ersättning enligt blivande avtal.

Civilförvaltningens största uppdragsgivare i patenttekniska frågor är förenade fabriksverken. Kontakterna med dessa försvåras av de skilda lokaliseringsorterna men fabriksverkens personal har ofta andra ärenden i Stockholm som kan kombineras med besök vid patenttekniska sektionen. Fabriksverken har vidare patentkontaktmän i Stockholm.

Fabriksverken kan komma att inrätta en egen patentsektion. Det skulle innebära att omfattningen av verksamheten vid patenttekniska sektionen kommer att nedgå väsentligt.

Resultaten av enkätundersökningen KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för försvarets civilförvaltning och för det samlade undersökningsmaterialet att civilförvaltningen har låga värden för olika volymer av personkontakter. De största kontaktkällorna är försvarets materielverk, försvarsdepartementet, försvarets rationaliseringsinstitut, försvarsmyndigheter av regional och lokal karaktär i storstockholmsområdet, fortifikationsförvaltningen, enskilda personer, militära regionala och lokala organ utanför storstockholmsområdet, industriföretag, patent- och registreringsverket, kommunala myndigheter utanför storstockholmsområdet, allmänna intresseorganisationer, statens avtalsverk och arbetstagarorganisationer. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har civilförvaltningen ett högt relativt värde för storstockholmsområdet och ett lågt värde för övriga Sverige. Beträffande kontakternas fördelning på olika sektorer har civilförvaltningen höga relativa värden för centrala myndigheter och departement. När det gäller kontaktstrukturen har civilförvaltningen ett högt värde för programkontakter och låga värden för orienterings- och planeringskontakter.

Det största antalet kontakter mellan huvudenheter inom civilförvaltningen förekommer mellan kameralbyrån och revisionsbyrån och därnäst mellan kameralbyrån och kanslibyrån samt mellan revisionsbyrån och kanslibyrån. Antalet interna kontakter inom huvudenheterna är störst i juridiska byrån och därnäst i kameralbyrån och revisionsbyrån.

Civilförvaltningens och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Civilförvaltningen har anslutit sig till de synpunkter som har anförts av verkets företagsnämnd.

Inledningsvis har anförts den allmänna synpunkten att det inte finns anledning till något uttalande om lämpligheten m m av en omlokalisering innan delegationens överväganden och förslag i frågan föreligger. Först då går det att överblicka och väga samman den mångfald faktorer som bör ha inflytande på en helhetsbedömning av en eventuell omlokaliserings konsekvenser för myndigheten och dess tjänstemän. Bl a torde det vara nödvändigt att göra mera ingående kostnadsberäkningar och statistiska undersökningar för att belysa verkningarna av en omlokalisering. Härför krävs konkreta förutsättningar.

I fråga om följderna av en omlokalisering har i huvudsak anförts följande.

De bestående ökningar av driftkostnaderna, som i första hand kan förutses, hänför sig till ökat antal tjänsteresor, eventuell förlängning av resor till andra orter än Stockholm samt ökat personalbehov för att kompensera bortfall av arbetstid i samband med resorna. Effekter på kostnaderna kan också uppstå genom att de svårigheter som ett ökat resebehov medför leder till att önskvärda kontakter genom personliga sammanträffanden med utomstående skjuts upp eller inte alls blir av. I så fall blir följden att handläggningen av ärenden försenas eller eventuellt ger ett kvalitativt sämre resultat än om direkta personkontakter hade kunnat ske utan omgång.

Det kan vidare ifrågasättas om inte de strävanden att förbättra kostnadsmedvetandet, som drivits med ganska stor framgång inte minst inom försvaret, skulle påverkas ogynnsamt med sekundära kostnadsökningar som följd.

I samband med en omlokalisering torde särskilda insatser krävas för tidig rekrytering av ersättare för personal som inte följer med. I stor utsträckning får därvid räknas med dubblering av tjänster i utbildningssyfte under någon tid före flyttningen.

Vissa delar av civilförvaltningens verksamhet är av den arten att avbrott inte kan tillåtas. Det gäller främst de centrala löneutbetalningarna och postgirobetalningarna av fakturor m m. Tillfällig övergång till decentraliserad manuell betalning kan möjligen ske men får bedömas vara förenad med betydande risker för fel och även merkostnader. De båda betalningssystemen och bl a även den ekonomiska redovisningen för försvaret kräver lätt åtkomliga databehandlingsmöjligheter om nuvarande servicestandard skall kunna upprätthållas. Även om det måste förutsättas att tillgång till sådana möjligheter bereds på den nya orten, skulle omläggningen troligen medföra svåra övergångsproblem och kostnader, särskilt om övergång sker till datamaskin av annan typ eller annat fabrikat.

I en enkätundersökning bland civilförvaltningens personal har frågan om benägenhet att flytta med vid en omlokalisering besvarats med "Ja" av 14,8 %, med "Nej" av 58,3 % och med "Vet ej" av 26,9 % av de ca 90 % av personalen som deltog i undersökningen. Av alla handläggare har 63,2 % ställt sig negativa till en utflyttning. En betydande nyrekrytering kan förutses bli nödvändig vid en omlokalisering. Med hänsyn till den handläggande personalens inställning kan stora svårigheter befaras uppstå att i ett sammanhang få tillgång till personal med sådan utbildning och erfarenhet att verksamheten inom rimlig tid kan fungera tillfredsställande.

Inom civilförvaltningen sysselsätts f n 17 hörselskadade tjänstemän. För dessa kan väsentliga problem uppstå vid en omlokalisering. Genomsnittsåldern hos dessa tjänstemän är 55 år. Anställningstiden för 12 av dem är över 20 år. I fråga om benägenheten att flytta har av de 16 som deltagit i enkätundersökningen 12 svarar "Nej" och 4 "Vet ej". Genom att de utgör en relativt stor grupp har de stora möjligheter till kontakter. Det värdefulla i dessa kontaktmöjligheter måste starkt understrykas. Ett överförande av de hörselskadade tjänstemännen till andra myndigheter bör därför inte medföra att de splittras på alltför många arbetsplatser.

I samband med en omlokalisering kan förtidspensionering bli aktuell för ca 45 tjänstemän som vid det aktuella tillfället kan beräknas ha högst fem år kvar till nedre gränsen för pensionsavgång. Beroende av om omlokaliseringen sker 1978 eller 1979 och av om reducering av pensionen tillämpas eller inte kan kostnaden för förtidspensionering beräknas till mellan 3,1 och 3,5 milj. kr.

Fortifikationsförvaltningen

Uppgifter och organisation

Fortifikationsförvaltningen är central förvaltningsmyndighet för fortifikations- och byggnadsväsendet vid krigsmakten. Förvaltningens uppgifter avser främst anskaffning, vård och förvaltning av mark, anläggningar och byggnader. I samband därmed skall förvaltningen vara sakkunnig åt sina uppdragsgivare, chefen för försvarsstaben och försvarsgrenscheferna. Inom förvaltningen bedrivs även forskning avseende fortifikatoriskt skydd mot vapenverkan och därmed sammanhängande frågor.

Fortifikationsförvaltningen skall vidare i fred organisera byggnads- och reparationsberedskapen.

Fortifikationsförvaltningen omfattar följande enheter och ungefärliga antal tjänster.

Verksledning (generaldirektör och överdirektör)	2
Utredningssektionen	20
Kalkylsektionen	17
Befästningsavdelningen	179
Kasernavdelningen	161
Forskningsbyrån	31
Markbyrån	33
Administrativa byrån	125
Byggnadsbyrån	99
Värmebyrån	58
Elektrobyrån	46
Väg- och vattenbyggnadsbyrån	85
Byggnads- och reparationsberedskapens centralkontor	8
Summa tjänster	864

Antalet tjänster vid fortifikationsförvaltningen uppgår under 1971/72 till 864. Av dessa finns 45 vid kasernbyråns stockholmssektion, som förvaltar ämbetshus m m i Stockholm, och 10 vid ett förråd i Valla. Det faktiska antalet anställda vid den egentliga centralförvaltningen uppgick den 1 oktober 1971 till 721. Härvid har personalen vid stockholmssektionen, förrådet och byggnads- och reparationsberedskapens centralkontor samt vakanser frånräknats.

På regional nivå finns sju byggnadskontor som har viss dubbelställning genom att de dels är lokalmyndigheter under militärbefälhavaren och chefen för Gotlands militärkommando och dels är distriktsorgan åt fortifikationsförvaltningen i frågor om kontroll m m av större, centralt upphandlande arbeten.

De olika enheternas huvudsakliga uppgifter framgår av följande.

Utredningssektionen är stabsorgan åt generaldirektören och handlägger bl a frågor om budget och säkerhetstjänst.

Befästningsavdelningen och *kasernavdelningen* samt *värmebyrån, elektrobyrån, väg- och vattenbyggnadsbyrån* och *kalkylsektionen* svarar i samverkan för projektering m m av ny-, till- och ombyggnad samt vård och underhåll av befästningar resp kaserner.

Forskningsbyrån svarar för fortifikatorisk forskning.

Markbyrån handlägger frågor om förvärv och försäljning samt rättslig vård av fast egendom och praktisk vård av övnings- och skjutfält.

Administrativa byrån har hand om olika administrativa frågor och uppgifter samt intendentsverksamhet. Den senare verksamheten avser även försvarets civilförvaltning och staben för Stockholms försvarsområde.

Byggnadsbyrån svarar för byggledning, arbetsmarknadsfrågor, upphandling, normaliefrågor och bibliotekstjänst.

Väg- och vattenbyggnadsbyrån har utöver ovan angivna uppgifter hand om projektering m m av ny-, till- och ombyggnad av flygfält.

Byggnads- och reparationsberedskapens centralkontor handlägger frågor om organisation av byggnads- och reparationsberedskapen, planläggning m m för organisationens verksamhet vid krigsfara eller i krig.

Fortifikationsförvaltningen flyttade under hösten 1971 in i en ny förvaltningsbyggnad i kvarteret Kavalleristen. Förvaltningen disponerar vidare en särskild försöksanläggning i Märsta. Nyanskaffningskostnaden för anläggningen har enligt försvarets rationaliseringsinstitut beräknats till ca 20 milj. kr. och marknadsvärdet år 1976 till ca 10 milj. kr.

En översyn av organisationen för fortifikations- och byggnadsförvaltningen inom försvaret pågår. Översynen bedrivs enligt Kungl. Maj:ts uppdrag den 25 april 1969 av försvarets rationaliseringsinstitut i samverkan med fortifikationsförvaltningen. Ett delförslag beträffande bl a fortifikationsförvaltningens organisation beräknas komma att överlämnas till Kungl. Maj:t under hösten 1972. Enligt vissa tendenser som kan urskiljas i översynsarbetet torde fortifikationsförvaltningens framtida organisation komma att innebära att antalet enheter som är direkt underställda verkschefen minskar. Större vikt tillmäts verkets centrala planering. Särskild uppmärksamhet ägnas åt möjligheterna att decentralisera vissa delar av den centralt bedrivna verksamheten till de regionala organen.

Anslaget för fortifikationsförvaltningens verksamhet under 1971/72 utgör ca 16,5 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Fortifikationsförvaltningen har omfattande kontakter med försvarets centrala staber och förvaltningar samt departementen, främst försvarsdepartementet. Dessutom förekommer omfattande kontakter med regionala och lokala myndigheter samt konsultföretag, entreprenörer och leverantörer.

Förvaltningens kontakter med de centrala staberna hänger samman med att överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna är förvaltningens största uppdragsgivare. Planering och samordning av verksamheten och de däri ingående uppdragen samt budget- och petitaarbetet sker i nära samverkan mellan staberna och förvaltningen, som medverkar i att ta fram behovsunderlag. Under projekteringsarbetet för olika anläggningar m m sker vidare en fortlöpande samverkan mellan förvaltningen och försvarsgrensstaberna.

Kontakter med försvarsdepartementet förekommer bl a i anslutning till budget- och petitaarbetet. I övrigt sker samverkan i allmänna målsättningsfrågor i anslutning till anskaffningsprocessen då förvaltningen svarar

på frågor och lämnar kompletterande underlag.

I fortifikationsförvaltningens samarbete med övriga centrala försvarsmyndigheter dominerar försvarets materielverk. Samarbetet avser olika frågor i samband med projektering, konstruktion och materielanskaffning. En relativt omfattande samverkan förekommer vidare med försvarets sjukvårdsstyrelse, försvarets forskningsanstalt, försvarets civilförvaltning och civilförsvarsstyrelsen.

Fortifikationsförvaltningen har även en ganska omfattande samverkan med vissa civila centrala myndigheter. Det gäller främst byggnadsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och sprängämnesinspektionen.

Fortifikationsförvaltningens kontakter med militärområdesstaberna och byggnadskontoren samt med de lokala försvarsmyndigheterna är mycket intensiva och omfattande. De avser i stort sett förvaltningens hela verksamhetsområde.

Vissa kontakter förekommer vidare mellan fortifikationsförvaltningen och tekniska högskolor, andra högskolor, ingenjörsvetenskapsakademien, vissa forskningsinstitutioner samt olika normerande organ.

Till följd av verksamhetens tekniska inriktning utgör ritningar och kartor ofta ett väsentligt underlag och arbetsmaterial vid fortifikationsförvaltningens kontakter. Dessa måste därför i stor utsträckning ske genom personliga sammanträffanden.

Resultatet av enkätundersökningen KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för fortifikationsförvaltningen och för det samlade undersökningsmaterialet att förvaltningen har ganska låga värden för olika volymer av personkontakter. De främsta källorna för personkontakter är militära regionala och lokala organ utanför storstockholmsområdet, industriföretag, ingenjörsbyråer, försvarets materielverk, konsult- eller datorföretag, fortifikationsförvaltningens regionala och lokala organ utanför storstockholmsområdet, serviceföretag, olika centrala försvarsmyndigheter, försvarsstaben, kommunala myndigheter utanför storstockholmsområdet, regionala och lokala försvarsmyndigheter i storstockholmsområdet, flygstaben, civila regionala och lokala organ utanför storstockholmsområdet, försvarets rationaliseringsinstitut, arméstaben, enskilda personer samt byggnadsstyrelsens regionala och lokala organ. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har fortifikationsförvaltningen ett lågt relativt värde för storstockholmsområdet och ett högt värde för övriga Sverige. Beträffande kontakternas fördelning på olika sektorer har fortifikationsförvaltningen ett mycket högt relativt värde för centrala myndigheter och höga värden för regional och lokal förvaltning samt industrin. När det gäller kontaktstrukturen har fortifikationsförvaltningen höga relativa värden för orienterings- och planeringskontakter och ett lågt värde för programkontakter.

Enligt en bedömning av försvarets rationaliseringsinstitut bör en eventuell omlokalisering av fortifikationsförvaltningen i princip omfatta hela verket med undantag för kasernbyråns stockholmssektion och byggnads- och reparationsberedskapens centralkontor. Försöksanläggningen i Märsta bör inte heller flyttas. Enligt institutet kommer troligtvis högst 600 tjänster att beröras av en eventuell omlokalisering. För att upprätthålla fortifikationsförvaltningens kontaktverksamhet efter en omlokali-

sering uppstår enligt försvarets rationaliseringsinstitut bestående merkostnader som beräknas till ca 2 milj. kr. per år. Under de första åren beräknas merkostnaden till ca 3 milj. kr. per år.

I yttranden till försvarets rationaliseringsinstitut har överbefälhavaren i samråd med chefen för armén samt chefen för marinen anfört att fortifikationsförvaltningen inte bör omlokaliseras. Chefen för flygvapnet har bl.a. anfört att ett överförande av flygfältssektionen till flygmaterielförvaltningen eller flygstaben synes vara en rationell åtgärd för att undvika en del av omlokaliseringens negativa effekter. Enligt försvarets rationaliseringsinstitut skulle detta i princip innebära en återgång till de förhållanden som gällde före år 1963 och medföra en inte önskvärd splittring av ansvaret för anläggningsförsörjningen inom försvaret.

Fortifikationsförvaltningens och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Fortifikationsförvaltningen har i yttrande bestämt avstyrkt att beslut fattas om omlokalisering av förvaltningen. Förvaltningen anger att den inte funnit anledning att i samband med yttrandet ta i anspråk all den kapacitet som fordras för att utreda och i ekonomiska termer uttrycka alla de konsekvenser som en utlokalisering medför. Den har dock sammanfattningsvis funnit det uppenbart att en omlokalisering av fortifikationsförvaltningen utan att överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna med staber samt försvarets materielverk lokaliseras till samma ort på sikt leder till att förvaltningen inte kan leda byggprocessen på ett sådant sätt att det bedöms kunna tillgodose ens mycket rimliga krav på effektivitet i verksamheten. I byggprocessen krävs ett integrerat kontinuerligt samarbete med uppdragsgivarna och bl a försvarets materielverk.

Den omorganisation av förvaltningen som den pågående organisationsöversynen sannolikt leder till medför i sig allvarliga övergångssvårigheter. Lägger man därtill de påfrestningar som en omlokalisering skulle innebära kan resultatet bli förödande för effektiviteten i förvaltningens verksamhet under ett stort antal år.

Som grund för sin uppfattning har fortifikationsförvaltningen bl a anfört följande.

Försvårade kontakter mellan förvaltningen och dess uppdragsgivare samt materielverket förlänger med säkerhet produktionstiden för anläggningar och byggnader. Genom att nya sådana normalt snabbt ger rationaliseringsvinster i den verksamhet som bedrivs inom försvaret innebär en förlängd produktionstid ofrånkomligt återverkningar bl a av ekonomisk art. I vissa fall kan kontakter vidare helt utebli, vilket medför risk för att lösningar utarbetas på ofullständigt eller felaktigt underlag, vilket kan medföra både kostnadsökningar och tidsförseningar.

Förvaltningen anser sig nödgas räkna med att en omlokalisering kommer att medföra stor personalavgång. Personalsituationen under de första åren på en ny lokaliseringsort måste bedömas bli sådan att – även om direkt avbrott i verksamheten inte behöver befaras – verksamheten i varje fall inte kan bedrivas med sådan effektivitet, att förvaltningen kan på ett tillfredsställande sätt tillgodose de krav på nyinvesteringar och

underhåll som beräknas komma att ställas. Såvitt nu kan bedömas kommer i slutet av 1970-talet och i början av 1980-talet bl a de fredsorganisatoriska förändringar, som kan väntas bli en följd av fredsorganisationsutredningens kommande förslag, att leda till krav på ökade insatser från förvaltningens sida.

Enligt fortifikationsförvaltningen synes i övrigt den av försvarets rationaliseringsinstitut anförda bedömningen att merkostnaderna för kontaktverksamheten på sikt kan reduceras från ca 3 milj. kr. till ca 2 milj. kr. per år vara för optimistisk. Merinvesteringarna för en flyttning av försöksanläggningen i Märsta bör vidare enligt förvaltningen beräknas till ca 21,2 milj. kr. och inte som rationaliseringsinstitutet anger till ca 10 milj. kr. Nyanskaffningskostnaden år 1976 bör vara ca 23,3 milj. kr. och marknadsvärdet samma år endast ca 2,1 milj. kr. Fortifikationsförvaltningen anser för övrigt att en ny försöksanläggning måste inrättas på utlokaliseringsorten. Skälen härför är att kraven på korta förbindelser mellan förvaltningen och försöksanläggningen är mycket stora. Eventuella alternativ som skulle innebära att forskningsbyrån helt eller delvis stannar kvar i stockholmsområdet medför alltför stora olägenheter.

Beträffande den av försvarets rationaliseringsinstitut angivna uppgiften att troligtvis högst 600 tjänster kommer att beröras av en eventuell omlokalisering anför fortifikationsförvaltningen att detta förutsätter att den pågående översynen av fortifikations- och byggnadsförvaltningen inom försvaret resulterar i en minskning av antalet tjänster vid förvaltningen med ca 200. Enligt förvaltningen befinner sig översynen ännu inte i ett sådant läge att det är möjligt att bedöma hur många tjänster som kommer att beröras av en eventuell omlokalisering. Förvaltningen finner det angivna antalet "högst 600" vara anmärkningsvärt lågt om förvaltningen efter en omlokalisering skall kunna fungera med en som förvaltningen bedömer acceptabel ambitionsnivå.

Fortifikationsförvaltningen delar den av försvarets rationaliseringsinstitut framförda uppfattningen att byggnads- och reparationsberedskapens centralkontor bör vara kvar i Stockholm. Eftersom förvaltningen väl fyller kraven på en "värdmyndighet" för centralkontoret är detta ytterligare ett argument mot en utlokalisering av förvaltningen, som lagt till andra bör tillmätas viss betydelse.

Företagsnämnden vid fortifikationsförvaltningen har i yttrande som avgetts i samråd med verksledningen i stort inskränkt sig till att behandla problem som vid en utlokalisering kan uppkomma för förvaltningens personal. I övrigt ansluter sig nämnden helt till de synpunkter som förvaltningen anfört.

Företagsnämnden avstyrker för närvarande bestämt en utlokalisering av fortifikationsförvaltningen från Stockholm.

Företagsnämnden framhåller att den i och för sig skulle kunna biträda förslag till omlokalisering om det genom någorlunda tillförlitliga utredningar och analyser vore visat att en omlokalisering skulle medföra samhällsekonomiska och regionala fördelar som klart uppvägde de negativa effekterna för förvaltningens verksamhet och för personalen. Såvitt nämnden kan finna föreligger inte sådana utredningar eller analyser. Frånvaron av klart redovisade fördelar av utlokalisering av ämbetsverk

från Stockholm medverkar till att göra personalen negativt inställd till flyttning. Beslut om utlokalisering upplevs i sådant fall som ett omotiverat tvång.

I fråga om konsekvenserna av en eventuell omlokalisering framhåller företagsnämnden, vid sidan av de allmänna svårigheter för personalen, som en flyttning innebär, särskilt svårigheterna att på en ny lokaliseringsort skaffa anställning åt förvärvsarbetande familjemedlemmar. Nämnden belyser de olika problemen för personalen vid en flyttning genom redovisning av en omfattande enkätundersökning.

Undersökningen visar bl a att 400 av de anställda har förvärvsarbetande maka/make. Därtill kommer ett betydande antal andra familjemedlemmar med förvärvsarbete. Bedömningsvis skulle något över 500 arbetstillfällen erfordras i lokaliseringsorten för att tillgodose behovet för anhöriga till förvaltningens personal.

I fråga om personalens principiella inställning till att flytta från Stockholm angav personalundersökningen bl a att av 659 inkomna enkätsvar, vilket motsvarar 89 % av tillfrågade 743 personer, visade 135 (20 procent) positiv inställning, 59 (9 procent) något positiv inställning, 93 (14 procent) tveksamhet, 35 (6 procent) något negativ inställning och 337 (51 procent) negativ inställning till utflyttning.

Försvarets forskningsanstalt

Uppgifter och organisation

Försvarets forskningsanstalt (FOA) har till uppgift att bedriva forskning för försvarsändamål, främst inom de naturvetenskapliga, teknisk-vetenskapliga, medicinska och beteendevetenskapliga forskningsgrenarna. Verksamheten är väsentligen inriktad på teknologier med tillämpningar inom konventionella vapensystem (ammunition, stridsdelar m m) och tillhörande spanings- och sambandsteknik (optik, teleteknik m m), vidare på skydd mot nukleära, kemiska och biologiska stridsmedel (ABC-stridsmedel). Betydande insatser görs också på planerings- och systemanalysmetodik.

Verksamheten består dels av s k kunskapsuppbyggande forskning (riktad grundforskning) inom olika tillämpade vetenskaper och teknologier syftande till mer långsiktig metodikutveckling och underlagsframtagning med sikte på framtida tillämpningar inom totalförsvaret och dels av tillämpad forskning i direkt anslutning till framtagande och värdering av specifika systemlösningar och komponenter i samarbete med berörda myndigheter inom totalförsvaret. Därvid deltar FOA aktivt i det studie- och utredningsarbete som bedrivs av olika planerings- och anskaffningsansvariga myndigheter inom totalförsvaret.

FOA omfattar följande huvudenheter och ungefärliga antal anställda.

Styrelse	
Verkschef (generaldirektör)	1
Administrativ byrå (FOA A)	120
Planeringsbyrå (FOA P)	118
Avdelning 1 (FOA 1)	369
Avdelning 2 (FOA 2)	385
Avdelning 3 (FOA 3) med försvarets teletekniska laboratorium (FTL)	363 59
Avdelning 4 (FOA 4)	192
Summa anställda	1 607

Anknutna till planeringsbyrån är operationsanalysgrupper vid försvarsstaben, arméstaben och flygstaben samt civilförsvarsstyrelsen och överstyrelsen för ekonomiskt försvar.

Personalen omfattar 486 personer med akademisk utbildning, 471 med tre- eller fyraårig gymnasieskola och 649 övriga.

De huvudsakliga uppgifterna för de angivna huvudenheterna framgår av följande.

Administrativa byrån svarar för olika administrativa frågor, allmänna serviceuppgifter m m.

Planeringsbyrån svarar för operationsanalys, central forskningsplanering, samordning av FOA:s tekniska underrättelsetjänst, krigsplanläggning samt kurs- och informationsverksamhet.

Avdelning 1 svarar för forskning i huvudsak inom områdena kemi, medicin och biologi.

Avdelning 2 svarar för forskning i huvudsak inom fysiken.

Avdelning 3 svarar för forskning i huvudsak inom teletekniken och angränsande elektroniska områden. Det till avdelningen anslutna försva-

rets teletekniska laboratorium bedriver typprovning av materiel och komponenter för militär telemateriel kombinerad med forskning och utveckling beträffande nya provningsmetoder.

Avdelning 4 svarar för huvudsakligen tillämpad forskning inom områdena fysik och kemi, särskilt beträffande verkningar av och skydd mot kärnladdningar, samt allmän materialforskning och samordning av FOA:s totala resurser och verksamhet när det gäller denna forskning.

Huvuddelen av FOA:s verksamhet är lokaliserad till tre platser i storstockholmsområdet, nämligen Linnégatan 89 (kv. Garnisonen) och försöksstationerna i Ursvik, Sundbyberg och Grindsjön, Sorunda.

1969 års försvarsforskningsutredning (FU-69) redovisade i delbetänkandet "Forskning för försvarssektorn" (SOU 1970:54) fyra huvudalternativ till principiell utformning av försvarsforskningens framtida organisation. Av dessa förordade utredningen för sin del huvudalternativet 3. Detta innebar bl a förslag om inrättandet av en styrelse för försvarsforskning (SFF) som central programmyndighet för inriktning och finansiering av den s k icke objektbundna försvarsforskningen. I tilläggsdirektiv den 30 april 1971 anmodade Kungl. Maj:t FU-69 att inkomma med förslag till detaljutformning av huvudalternativet 3 med vissa modifikationer som angavs i tilläggsdirektiven. Med utgångspunkt häri överlämnade FU-69 den 28 december 1971 delbetänkandet "Försvarsforskningens ledning" (stencil Fö 1971:5, jämte särskild utredning av FRI ang. redovisningssystem, m m, stencil Fö 1971:6). I detta delbetänkande framläggs förslag till detaljorganisation av styrelsen för försvarsforskning (SFF) samt rörande ansvarsfördelning och finansieringsvägar i försvarsforskningsorganisationen i stort. Enligt förslaget skall huvuddelen av nuvarande FOA P (planeringsbyrån) uppgå i SFF. SFF beräknas totalt få en personalstyrka av ca 120 personer. FU-69 bedömer det sannolikt att behovet av tjänster vid SFF vad antalet beträffar kan tillgodoses genom omfördelningar inom nuvarande organisation.

Delbetänkandet "Försvarsforskningens ledning" remissbehandlas under våren 1972. Samtidigt fortsätter utredningens översyn av resterande delar av försvarsforskningsorganisationen med tyngdpunkt på FOA och flygtekniska försöksanstalten. Därvid kan bl a FOA:s avdelningsstruktur beröras. Målet för FU-69 är att avsluta detta arbete i sådan tid att de organisationsändringar som på grundval härav kan beslutas av statsmakterna om möjligt kan träda i kraft den 1 juli 1973.

FOA:s totala omsättning beräknas budgetåret 1971/72 till ca 93 milj. kr. Av intäkterna faller 85,1 milj. kr. på anslag direkt över statsbudgetens fjärde huvudtitel (primäruppdrag), ca 5,4 milj. kr. på s k sekundäruppdrag från myndigheter inom försvarssektorn och ca 3 milj. kr. på uppdrag från myndigheter och företag utom försvarssektorn.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Försvarsbeslutet år 1972 kan komma att få betydande verkningar på den framtida utvecklingen av försvarsforskningen. Härvid föreligger dock mycket besvärliga avvägningsproblem. Å ena sidan ställs höga krav på handlingsfrihet, bl a ifråga om möjligheter att utveckla och anskaffa alter-

nativa vapensystem. Detta medför i sin tur ofta höga kvalitativa och kvantitativa krav på forskningsinsatser, relativt oberoende av vilka system som slutligen anskaffas och tillverkningsseriernas storlek. Å andra sidan är ramvillkoren för försvaret som helhet sådana att trycket på ekonomiska och personella besparingar blir mycket hårt.

Innan försvarsbeslutets konsekvenser för FOA analyserats, vilket bl a avses ske under pågående s k stora rullning av FOA:s programplaner, torde det dock vara utomordentligt svårt att framlägga en prognos i kvantitativa termer rörande den framtida utvecklingen av FOA:s verksamhet. Klart är dock att försvaret alltfort kommer att ha omfattande behov av forskning, med tyngdpunkten förlagd i de försvarsspecifika tillämpningsområden inom vilka FOA f n huvudsakligen arbetar. Olika myndigheter inom totalförsvaret torde sålunda även fortsättningsvis komma att utgöra de dominerande avnämarna för huvuddelen av FOA:s forskningsinsatser. De organisationsförslag som FU-69 framlagt ger dock avsevärt utökade formella möjligheter för FOA att åta sig uppdragsforskning även för avnämare utanför försvarssektorn. Behov och utformning m m av denna forskning är emellertid än så länge synnerligen oklara.

FOA har ett mycket nära samarbete med olika myndigheter inom totalförsvaret. Kontakterna med militära staber och förvaltningar dominerar. Bland förvaltningarna kommer försvarets materielverk främst. Samarbetet med andra totalförsvarsmyndigheter såsom civilförsvarsstyrelsen och överstyrelsen för ekonomiskt försvar har dock under senare år ökat i omfattning. Denna tendens kan väntas bestå. Det löpande samarbetet sker väsentligen genom att personal från FOA ingår i olika s k studie- och underlagsgrupper samt andra tekniska samarbetsgrupper som arbetar med planerings- och anskaffningsfrågor inom respektive myndigheter. Dessa grupper är i övrigt väsentligen sammansatta av personal ur studie- och planeringsavdelningar eller motsvarande vid staberna och berörda tekniska sakenheter vid försvarets materielverk.

Utöver verksledningens sedvanliga kontakter med vederbörande departement sker departementskontakter i de s k miljö- och ramstudierna. Dessa har hittills väsentligen bedrivits av arbetsgrupper i vilka ingår företrädare för olika myndigheter inom totalförsvaret, liksom tjänstemän från berörda departement. FOA P har här medverkat med betydande personella och andra insatser. Miljö- och ramstudiernas fortsatta organisation övervägs f n inom Kungl. Maj:ts kansli.

Genom FOA:s kontakter med olika myndigheter sker en omfattande överföring av specialistkunnande och forskningsresultat utöver vad som kommer till uttryck i formella skriftliga rapporter o dyl. Dessa kan ofta betraktas som en sammanfattande dokumentation av en informationsöverföring som i stor utsträckning äger rum genom direkta kontakter mellan personal vid FOA och avnämarmyndigheterna under det löpande arbetet på olika forsknings- och utredningsprojekt.

Vissa undersökningar som företagits genom FU-69 belyser i stort omfattningen och bredden av de kontakter mellan FOA och i första hand staberna och försvarets materielverk, vilka i stor utsträckning äger rum i gemensamma arbetsgrupper o dyl. Undersökningsresultaten visar bl a att grovt räknat varannan till var tredje kvalificerad handläggare (forskare)

vid FOA är engagerad i sådana kontakter med i genomsnitt ca två uppdrag per person. Kontaktfunktionerna är vidare utspridda över samtliga FOA-avdelningar och enheter inom dessa. En på undersökningsresultaten jämte representativa kommentarer grundad uppskattning ger vid handen att en typisk kontaktfrekvens vad gäller personliga sammanträffanden – formella såväl som informella – torde ligga mellan 1 à 2 ggr per månad och 1 à 2 ggr per vecka för berörda befattningshavare och uppdrag. Kontaktfrekvensen varierar starkt mellan olika grupper och tidsperioder. Sådana variationer är karaktäristiska då kontaktintensiteten väsentligen styrs av i avnämarnas planerings- och utredningsverksamhet fortlöpande påträffade problem. Genom att undersökningarna begränsades till formellt dokumenterade kontakter har resultaten karaktären av nedre gräns för kontakternas omfattning.

Kontakterna avser i allt väsentligt vad som i utvärderingen av KOMM-71 betecknats som planeringssamverkan, dvs har till syfte att ändra eller vidareutveckla pågående verksamhet inom eller utom myndigheterna. Kontakterna bygger sålunda ofta på tidigare personlig bekantskap mellan de medverkande. Varje enskild kontakt ingår i en kedja av tidigare och efterföljande kontakter. Den löpande kontakten upprätthålls växelvis med telefon- och personkontakter. Vid kontakterna behandlas vidare i stor utsträckning sekretessbelagda frågor.

När det gäller kontakter med den vetenskapliga omvärlden skiljer sig FOA i princip inte från andra forskningsinstitutioner, utöver att bredden och omfattningen på FOA:s verksamhet gör att kontakterna berör ett stort antal vetenskapsområden.

FOA har en i förhållande till totalomsättningen relativt begränsad volym uppdrag utlagda på andra forskningsorgan. Antalet från FOA utlagda uppdrag till universitet och högskolor uppgick under 1971 till 73. Uppdragens totala omfattning var ca 3,5 milj. kr.

De formella uppdragen ingår i ett samarbetsnät av delvis informell natur med olika universitets- och högskoleinstitutioner och motsvarande. De mest omfattande samarbetskontakterna berör Karolinska institutet och statens bakteriologiska laboratorium (främst FOA 1), Kungl. Tekniska högskolan (främst FOA P, FOA 2 och FOA 4), Utrikespolitiska institutet (FOA P), samt Nobelinstitutet för fysik och Lantbrukshögskolan i Uppsala (FOA 4, under senare år i minskande omfattning).

Utöver de fall där direkt samarbete bedrivs torde flertalet forskare upprätthålla någon form av kontakt med universitets- och högskoleinstitutioner bl a genom att delta i vissa seminarier och föreläsningar inom sitt fackområde.

Kontakterna med olika universitets- och högskoleinstitutioner torde vara av stor betydelse bl a för att skapa och vidmakthålla en god forskningsmiljö, och då inte minst i fråga om rekrytering och vidareutbildning.

Utöver uppdragen till olika forskningsinstitutioner har FOA f n uppdrag utlagda på ett fyrtiotal industrier och konsulter inom och utom landet till en omfattning av totalt ca 2,8 milj. kr.

Myndigheter och företag utanför försvarssektorn har till FOA lagt ut uppdrag om tillsammans ca 4,8 milj. kr. Av detta belopp faller drygt hälften på styrelsen för teknisk utveckling och forskningsråden. Av åter-

stoden avser närmare 1 milj. kr. komponentprovning etc utförd av FTL.

FOA:s kontakter med försvarsindustrin är omfattande. De ankommer i första hand på FOA 1, FOA 2 och FOA 3 och avser främst Bofors, Förenade Fabriksverken, LME, Philips Teleindustri, Svenska Radio AB och SAAB-SCANIA. Flertalet industrikontakter är betingade av olika uppdrag som försvarets materielverk lägger ut på berörda industrier.

På uppdrag av FU-69 har en utomstående konsult uppskattat nyanläggningskostnader och behov av merinvesteringar vid en eventuell utlokalisering av FOA. Uppskattningarna har uttryckts i 1971 års priser. För anläggningarna i kvarteret Garnisonen har konsulten angett nyanskaffningskostnader på 85 milj. kr. och ett marknadsvärde på 50 milj. kr., vilket ger en merinvestering på 35 milj. kr. För anläggningarna i Ursvik har angetts nyanskaffningskostnader på 60 milj. kr. och ett marknadsvärde på 75 milj. kr. Detta skulle ur investeringssynpunkt innebära en vinst på 15 milj. kr. Det angivna marknadsvärdet omfattar befintliga byggnader i Ursvik. Om köpare inte kan erhållas för dessa och området säljs som råmark bedöms marknadsvärdet till 55 milj. kr., vilket för anläggningarna i Ursvik ger en merinvestering på 5 milj. kr. För området vid Grindsjön har konsulten uppskattat återanskaffningsvärdet för byggnader och fasta försöksanordningar till ca 17 milj. kr. Härtill kommer kostnader för råmark, vägar, el- och va-försörjning. De senare kostnaderna torde enligt konsulten endast i gynnsammaste fall vid en eventuell omlokalisering kunna kvittas mot någon form av marknadsvärde för området vid Grindsjön.

FOA har i yttrande över konsultens uppskattningar anfört att återanskaffningskostnaderna för främst anläggningarna i Ursvik och Grindsjön synes något lågt räknade. FOA bedömer sålunda sannolikt att kostnaderna åtminstone kommer att ligga vid den övre av de av konsulten angivna osäkerhetsgränserna, som ligger 20 % högre än de angivna värdena.

FU-69 har även anmodat FOA att yttra sig över direkta flyttnings- och stilleståndskostnader i samband med en eventuell omlokalisering. Dessa har FOA grovt uppskattat till ca 30–50 milj. kr. Härav faller endast ca 1 milj. kr. på direkta transporter medan resten väsentligen avser kostnader för att personal får sättas in på nedmontering, uppmontering och intrimning av olika försöksanläggningar i stället för på planerade forsknings-, utvecklings- och utredningsuppgifter. Eventuella indirekta merkostnader på avnämarsidan på grund av försenat eller försämrat underlag i t ex olika anskaffningsfrågor har ej uppskattats.

Enligt FU-69 kan direkta kostnadsökningar för resor, telekommunikationer m m uppskattas först med utgångspunkt i konkreta lokaliseringsalternativ som även innefattar huvudavnämarna. De kan bli stora med hänsyn till de externa kontakternas omfattning och betydelse.

FU-69 har vidare framhållit att FOA:s verksamhet i hög grad kräver samverkan mellan en rad olika specialistfunktioner. Varje sådan specialistfunktion representerar ofta en unik kombination av kompetens inom ett tekniskt eller vetenskapligt fackområde och olika aktuella tillämpningsområden. Flertalet sådana specialistfunktioner bärs upp av ett fåtal kvalificerade befattningshavare med långvarig erfarenhet inom verksam-

hetsområdet. Ett samtidigt bortfall i samband med en eventuell omlokalisering av några sådana personer inom ett fåtal specialistfunktioner kan således leda till avsevärda störningar i resultatavtappningen till avnämarna genom att förutsättningarna för en effektiv samverkan mellan olika specialistfunktioner då ej längre föreligger. Återställande av kompetensnivån inom en specialistfunktion kan ta åtskilliga år (5–10 år) i anspråk, särskilt om erfaren personal saknas som handledare.

De olika FOA-avdelningarna 1–4 utgör block av specialistfunktioner som är grupperade på ett sådant sätt att erforderlig samverkan mellan olika specialistfunktioner t ex i anslutning till olika tekniska systemutredningar väsentligen kan tillgodoses inom respektive avdelningars ram. De olika avdelningarna är också relativt självförsörjande vad avser tekniska servicefunktioner m m. Någon mera omfattande dubblering av resurser, som inte kan motiveras av sådana funktionella skäl som t ex spridd lokalisering inom Storstockholm, torde dock knappast föreligga. En eventuell partiell omlokalisering kan resa krav på dubblering av vissa serviceresurser som i dag är gemensamma i den mån sambruk ej kan organiseras med t ex universitet eller högskola.

FOA:s och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

FOA behandlar i yttrande, som avgetts i samråd med företagsnämnden, bl a följande förhållanden som bör beaktas i samband med överväganden om lokaliseringen av FOA.

Enligt FOA bör vikten av samarbetet mellan anstalten å ena sidan samt universitet och högskolor å den andra kraftigt understrykas. Överhuvudtaget måste stor hänsyn tas till de möjligheter akademikerna vid anstalten har just i Stockholm att uppehålla kontakter med universitet och högskolor, möjligheter som utnyttjas i båda riktningarna. De FOA-anställdas möjligheter till kvalificerad lärarverksamhet får ej heller förbises.

Ett bortfall av specialister av skilda slag torde ej kunna undvikas vid en utlokalisering och det bedöms taga flera år för att kunna ersätta detta.

Vid förändringar av anslagsramen eller forskningsinriktningen torde det vara avsevärt svårare att på en mindre ort genomföra härav betingade ändringar i personalens numerär och sammansättning.

FOA:s lokalisering till Stockholm med dess i särklass inom landet stora tillgång på högre lärosäten, på kulturella möjligheter av skilda slag och på ett stort utbud av olika tjänster är av stor betydelse för rekrytering av personal. Det har sålunda hittills gått att rekrytera även högt kvalificerad personal och en naturlig omsättning av sådan personal har kunnat ske utan större men för verksamheten. På en mindre ort bedöms det bli avsevärt svårare såväl att rekrytera som att omsätta särskilt den mera kvalificerade personalen. Möjligheterna att tillföra nya krafter torde bli mindre och risken för en viss stagnation är uppenbarligen stor.

FOA betonar även starkt behovet och förefintligheten av interna kontakter, inte bara inom en viss avdelning utan mellan avdelningar och byråer. Anstaltens breda kompetensprofil skapar möjligheter för tvärvetenskapliga kontakter på ett sätt som direkt främjar forskningsverksamheten. Dessa förhållanden talar starkt för att anstalten vid en eventuell

omlokalisering i vart fall inte bör splittras utan så långt möjligt samlas till en och samma ort.

Resultatet av en bland FOA:s personal genomförd undersökning av attityderna till en utlokalisering anger bl a att av 1 048 svarande, vilket motsvarar 64,6 % av sammanlagt 1 620 tillfrågade, var 132 eller 12,6 % mycket positiva till en utflyttning, 155 eller 14,8 % ganska positiva, 151 eller 14,4 % varken positiva eller negativa, 175 eller 16,7 % ganska negativa och 403 eller 38,5 % mycket negativa. Därutöver hade 32 eller 3,1 % inte angett någon ståndpunkt alls till frågan om utflyttning. Av undersökningen framgår i övrigt bl a att 633 eller 60,4 % av de svarande hade förvärvsarbetande make eller maka.

Krigsarkivet

Uppgifter och organisation

Krigsarkivet övervakar arkivväsendet hos myndigheter inom försvarsdepartementets område och fungerar därvid bl a som arkivmyndighet och arkivdepå. Arkivet skall också främja vetenskaplig forskning m m.

I verksamheten som arkivmyndighet skall krigsarkivet bl a verka för en tidsenlig organisation och utveckling av arkivväsendet. I uppgifterna som arkivdepå ingår bl a att ge forskningsservice åt allmänhet och myndigheter samt bedriva utredningsverksamhet och biblioteksverksamhet.

Krigsarkivet omfattar följande enheter och antal tjänster.

Krigsarkivarie	1
Sektion 1	2
Sektion 2	2,5
Sektion 3	2,5
Sektion 4	1,5
Sektion 5	8
(Utanför sektionsindelningen)	7
Summa anställda	24,5

Därutöver sysselsätts normalt 5–6 arkivarbetare.

De på personalförteckningen för 1971/72 upptagna 24 tjänsterna fördelas med 15 på handläggande och 9 på övrig personal.

Alla sektionerna har uppgifter såväl inom arkivets verksamhet som arkivmyndighet som inom dess verksamhet som arkivdepå. Sektionerna 1–4 har var och en hand om arkiv som tillhör myndigheter m m inom viss del av arkivets verksamhetsområde. I verksamheten som arkivmyndighet är sektionerna kontaktorgan med motsvarande myndigheter. Samlingar av kartor och ritningar har dock förts samman till sektion 3 som handlägger hithörande frågor i samråd med övriga sektioner. Frågor om enskilda arkiv hålls vidare samman hos sektion 1. Sektion 5 svarar bl a för olika administrativa och ekonomiska frågor, forskningsservice och forskarexpedition, utbildning m m. Utanför sektionsindelningen finns främst viss biblioteks- och expeditionspersonal.

Krigsarkivet har lokaler dels i en särskild byggnad i anslutning till förvaltningsbyggnaden Tre Vapen, dels i bergrumsmagasin under denna byggnad och dels i magasinsbyggnader i Solvalla. Arkivutrymmena omfattar ca 35 000 hyllmeter. Hälften härav finns i byggnaden vid Tre Vapen och där främst i bergrum och hälften i byggnaderna i Solvalla. Behov av ökade utrymmen beräknas under 25 år kunna tillgodoses i befintliga byggnader i Solvalla.

Anslagen för krigsarkivets verksamhet under 1971/72 uppgår till ca 1,4 milj. kronor.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

I verksamheten som arkivmyndighet har krigsarkivet kontakter med samtliga myndigheter inom försvaret. Krigsarkivet samarbetar vidare med riksarkivet i fråga om utformning av föreskrifter m m. Kontakter sker även med andra myndigheter som i sin verksamhet kräver tillgång till

uppgifter ur arkivmaterial som krigsarkivet övertagit från såväl upphörda som befintliga myndigheter. Kontakterna i verksamheten som arkivmyndighet sker till stor del genom skriftväxling eller per telefon men även i viss utsträckning genom personliga sammanträffanden.

I verksamheten för att främja vetenskaplig forskning ger krigsarkivet service åt forskare och allmänheten i övrigt. Detta sker bl a i samband med besök av forskare m fl i arkivets forskarsal. Antalet sådana besök uppgick år 1971 till mer än 5 000. Som forskningsarkiv kompletterar krigsarkivet och riksarkivet varandra. Forskare besöker ofta båda arkiven i samma ärende. Krigsarkivets personal utnyttjar också fortlöpande riksarkivets samlingar. Krigsarkivets forskningsservice avser till en del krigshistorisk forskning. Större delen gäller dock konst- och arkitekturhistorisk forskning, kartografisk forskning samt släkt- och hembygdsforskning.

Krigsarkivets och personalens synpunkter på en omlokalisering

Krigsarkivet har i yttrande särskilt framhållit att arkivets viktigaste uppgift är forskningsservice åt allmänhet och myndigheter. Arkivet är i likhet med riksarkivet en kulturinstitution av rikskaraktär. Sammanfattningsvis anser krigsarkivet att vid bedömningen av frågan om arkivets omlokalisering bör den regionalpolitiska vinsten av att flytta 24 befattningshavare vägas mot olägenheten av en försämrad service åt forskare och allmänhet och mot kostnaderna för att uppföra en ny i berg insprängd arkivbyggnad.

Krigsarkivets personal har anfört liknande synpunkter. Personalen har även strukit under den stora betydelse som ligger i möjligheterna att direkt hålla kontakt med andra institutioner med likartad verksamhet såsom riksarkivet, kungliga biblioteket, olika museer m fl. Dessa kontakter är inte bara en stimulans för personalen utan även en förutsättning för att denna skall kunna utföra sitt arbete på ett för alla tillfredsställande sätt.

Civilförsvarsstyrelsen

Uppgifter och organisation

Civilförsvarsstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för civilförsvaret.

Styrelsen skall planlägga civilförsvarsåtgärder som är gemensamma för hela landet, i övrigt leda och övervaka planläggningen och utfärda föreskrifter och anvisningar till myndigheter, organisationer och allmänheten. Styrelsen skall vidare bl a bedriva utbildning vid statens civilförsvarsskolor, leda och övervaka annan civilförsvarsutbildning samt anskaffa materiel och ha uppsikt över förvaring, vård och underhåll av materiel.

Civilförsvarsstyrelsen omfattar följande enheter och antal anställda.

Styrelse		
Verkschef (generaldirektör)		3
Verkschefens stab		
– samordningsdetalj m m	5	
– kansli för riksnämnden för kommunal beredskap	1	
– civilförsvarsöverläkare	1	
– militärassistent	1	8
Planeringsbyrån	3	
– utredningssektionen	6	
– taktiksektionen	13	
– organisationssektionen	6	
– sektionen för befolkningsskydd	6	34
Utrustningsbyrån	3	
– personalsektionen	5	
– materielsektionen	16	
– inköpssektionen	7	
– förrådssektionen	14	
– ADB-sektionen	13	58
Kanslibyrån	2	
– ekonomisektionen	6	
– administrativa sektionen	29	37
Tekniska byrån	2	
– utredningssektionen	3	
– projektledningssektionen	9	
– ritkontoret	4	18
Utbildningsbyrån	2	
– utbildnings- och övningssektionen	3	
– pedagogiska sektionen	6	
– förvaltningssektionen	82	
– befälsskolan	9	
– undsättningskårsskolan	18	
– fältskolor	65	
– övningsledargrupp och lärare för lokal utbildning	28	213
Planeringssekretariatet		6
Summa anställda		377

I utbildningsbyrån ingår civilförsvarsskolan i Rosersberg med bl a befälsskolan och undsättningskårsskolan samt fyra fältskolor i olika delar av landet. De 213 anställda vid utbildningsbyrån är placerade i Rosersberg. Vid den egentliga utbildningsbyrån är antalet anställda 93. Av dessa är 65 knutna till befäls- och undsättningskårsskolorna genom bl a internat- och förrådsverksamheten. Civilförsvarsstyrelsen har vidare ett antal förråds- och verkstadsanläggningar med viss personal ute i landet.

De olika enheternas huvudsakliga arbetsuppgifter framgår av följande redogörelse.

Verkschefens stab har hand om samordning av verkets interna arbete, samordning i civilt hänseende av utbyggnad m m av gemensamma stabsplatser, informationsverksamhet m m.

Planeringsbyrån har hand om frågor rörande civilförsvarsorganisationens uppgifter, verksamhet och utformning samt allmänhetens skyddande genom utrymning och andra åtgärder av förebyggande natur.

Utrustningsbyrån svarar för frågor om anskaffning av personal och

materiel till civilförsvarets enheter m m samt materielens vård och förvaring. Till byråns uppgifter hör även utbyggnad av civilförsvarets sambandsnät och alarmeringsanordningar. Styrelsens ADB-verksamhet ankommer vidare på byrån.

Kanslibyrån behandlar frågor om anslagsredovisning, räkningsbehandling, kassa, budget, styrelsens organisation, personal, säkerhetstjänst, publikationsverksamhet och kontorsdrift samt ärenden av juridisk natur.

Tekniska byrån har hand om frågor avseende byggande, underhåll och skötsel av skyddsrum och andra skyddsanläggningar för civilförsvaret.

Utbildningsbyrån svarar för frågor om utbildnings- och övningsverksamhetens omfattning och inriktning, skolornas drift, utbildningsmateriel och andra utbildningsanordningar, utbildningsplaner och utbildningskontroll samt utbildning, handledning och kontroll av lärare, instruktioner och övningsledare.

Planeringssekretariatet svarar för civilförsvarets långsiktiga studie- och planeringsverksamhet.

Anslagen för styrelsens och civilförsvarsskolornas verksamhet uppgår under budgetåret 1971/72 till ca 15 milj. kornor.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Civilförsvarsstyrelsen samverkar och har kontakter med ett stort antal myndigheter inom totalförsvaret. Av särskild betydelse härvid är försvarsstaben, överstyrelsen för ekonomiskt försvar, fortifikationsförvaltningen och försvarets forskningsanstalt. Andra kontakter av betydelse avser försvarsdepartementet, försvarshögskolan och försvarets materielverk, främst intendenturmaterielförvaltningen. Samverkan och kontakter sker i betydande omfattning i arbetsgrupper o d som kräver personliga sammanträffanden. I många fall är även personliga sammanträffanden i övrigt nödvändiga av sekretesskäl.

De tätaste kontakterna har av styrelsen angetts avse försvarsstaben. De berör också det största antalet personer inom styrelsen. Kontakterna med överstyrelsen för ekonomiskt försvar avser huvudsakligen ett fortlöpande och omfattande arbete med olika detaljfrågor. Kontakterna med fortifikationsförvaltningen hänger samman med att styrelsen har en mycket liten teknisk enhet och i stället utnyttjar tillgänglig sakkunskap och kapacitet hos fortifikationsförvaltningen i sin verksamhet avseende skyddsrum. I denna verksamhet anlitas även ett stort antal utomstående konsulter som i betydande omfattning utför sina uppdrag i styrelsens lokaler.

Överläggningar och andra kontakter med olika frivilligorganisationer såsom Civilförsvarsförbundet, Röda korset och KSAK (frivilliga flygkåren) utgör bl a ett led i styrelsens informationsverksamhet.

I enkätundersökningen KOMM 71 behandlas civilförsvarsstyrelsens enheter i Stockholm och egentliga utbildningsbyrån i Rosersberg som två särskilda enheter ("tjänsteställen").

Resultaten av enkätundersökningen visar att utbildningsbyrån har de flesta utåtriktade personkontakterna med civilförsvarsstyrelsens enheter i Stockholm. För dessa enheter utgör omvänt utbildningsbyrån en betydande källa för personkontakter. Det största antalet personkontakter av-

ser dock civila, regionala och lokala organ utanför storstockholmsområdet. Bland övriga mera betydande kontaktkällor för styrelsens enheter i Stockholm är försvarets materielverk, kommunala myndigheter utanför storstockholmsområdet, industriföretag, konsultföretag, televerkets centralförvaltning och lokala organ i Stockholm, försvarsstaben och försvarets forskningsanstalt.

De enligt KOMM 71 erhållna värdena för olika volymer av personkontakter är jämfört med värdena för det samlade undersökningsmaterialet under genomsnittet för utbildningsbyrån och över genomsnittet för övriga verket när det gäller kontaktvolymen per sysselsatt. Volymvärdena per aktör är dock mycket höga för utbildningsbyrån och höga även för övriga verket. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har utbildningsbyrån ett mycket högt relativt värde för storstockholmsområdet, vilket torde hänga samman med att det dominerande antalet personkontakter för byrån avser styrelsens enheter i Stockholm. Personkontakterna för enheterna i Stockholm har ett relativt lågt värde för storstockholmsområdet och ett högt värde för övriga Sverige. När det gäller kontaktstrukturen ligger utbildningsbyråns relativa värden lågt i fråga om orienterings- och programkontakter och högt för planeringskontakter. För styrelsens enheter i Stockholm är det relativa värdet högt för orienteringskontakter och genomsnittligt för planerings- och programkontakter.

I fråga om personkontakternas fördelning på olika sektorer visar utbildningsbyrån ett mycket högt relativt värde för civilförsvarsstyrelsens egen regionala och lokala förvaltning. Styrelsens enheter i Stockholm har höga värden för centrala myndigheter, regional och lokal förvaltning samt intresseorganisationer.

I civilförsvarsstyrelsens utbildningsverksamhet utnyttjas anläggningar som har krävt och kräver investeringar av mera betydande omfattning. I detta sammanhang gäller det främst anläggningarna i Rosersberg.

Styrelsen övertog 1961 lokaler och vissa markområden i Rosersberg, som tidigare hade använts av infanteriskjutskolan. De övertagna byggnaderna har därefter iståndsatts och inretts som lokaler för skolans administration och utbildningsverksamhet. Nya byggnader har vidare uppförts och inretts med lokaler för förläggning, omklädning, varmgarage, förråd m m. På övningsfälten har anlagts en ruinstad och andra fasta anordningar och installerats olika tekniska anordningar.

De samlade investeringarna under perioden 1961–1971 uppgår till ca 20,7 milj. kr. Häri innefattas förläggnings- och försörjningsbyggnader för undsättningskårsskolan som f n projekteras. Med en mycket grov fördelning kommer ca 5 milj. kr. på befälsskolan och ca 15,7 milj. kr. på undsättningskårsskolan. Härvid bortses från befälsskolans relativt begränsade användning av övningsfälten med särskilda anordningar.

I utbildningsverksamheten vid befälsskolan utgörs lärarna till viss del av befattningshavare vid styrelsens olika enheter. Därutöver förekommer ett omfattande samarbete mellan olika enheter vid styrelsen och befälsskolan i studie- och planeringssammanhang. Vidare samövar befälsskolans elever med undsättningskårsskolans elever och utnyttjar de särskilda utbildnings- och övningsanordningar i Rosersberg som främst används av undsättningskårsskolan.

Civilförsvarsstyrelsen och berörda företagsnämnders synpunkter på en omlokalisering

Civilförsvarsstyrelsen har med anslutning av företagsnämnderna i Stockholm och Rosersberg anfört olika synpunkter i fråga om en omlokalisering. Styrelsen har härvid särskilt framhållit att en samlokalisering med främst överstyrelsen för ekonomiskt försvar, försvarsstaben och försvarets forskningsanstalt är av stor betydelse för styrelsens möjligheter att fullgöra sina uppgifter. Bland skälen härför anges det omfattande och kontinuerliga samarbete som sker i gemensamma arbetsgrupper och organ. Den berörda personalen uppgår till ca 15 från varje myndighet. Ytterligare skäl för samlokalisering med bl a försvarsstaben är behovet av nära kontakt i ett krisläge och då i det skede som föregår en utflyttning till krigsuppehållsplats.

I övrigt har styrelsen bl a anfört att en samlokalisering av den egentliga styrelsen och befälsskolan erfordras. Styrelsen understryker även att befälsskolan har behov av nära kontakt med undsättningskårsskolan för gemensamma övningar och utnyttjande av samma slags utbildningsanordningar. Om befälsskolan och styrelsen utlokaliseras från Rosersberg behövs utbildnings- och övningsanordningar på den nya orten. De nuvarande fasta anläggningarna beräknas kunna användas även vid en eventuell omlokalisering. Styrelsen har vid denna bedömning utgått från att undsättningskårsskolan inte berörs av en eventuell omlokalisering av styrelsen. Oberoende av var styrelsen i övrigt lokaliseras föreligger behov av investeringar vid undsättningskårsskolan i Rosersberg. Enligt styrelsens programplan beräknas de uppgå till 22,8 milj. kronor.

Civilförsvarsstyrelsen har vidare angett att personalsvårigheter i samband med en eventuell omlokalisering medför stor risk för att beredskapen nedgår. Styrelsen anser det tveksamt om en sådan nedgång av beredskapen kan accepteras ur allmänna samhälleliga synpunkter.

Flygtekniska försöksanstalten

Uppgifter och organisation

Flygtekniska försöksanstalten har till uppgift att främja utvecklingen av flygtekniken imom landet. Det åligger försöksanstalten att mot ersättning från olika uppdragsgivare bedriva flygteknisk forsknings- och försöksverksamhet, att följa utvecklingen av den flygtekniska forskningen i länder som intar en ledande ställning på detta område och att systematiskt samla, ordna, bearbeta och offentliggöra forskningsresultat och andra rön inom verksamhetsområdet.

Förutom forskning på uppdrag och mot ersättning bedriver försöksanstalten inom ramen för särskilt anslag även egen, främst grundläggande forskning av allmän flygteknisk karaktär.

Flygtekniska försöksanstalten omfattar följande enheter och antal anställda.

Styrelse	
Verkschef (generaldirektör)	2
Aerodynamiska avdelningen	77
– sektion för allmän aerodynamisk forskning	
– fluidistordetalj	
– sektion för låghastighetsområdet	
– sektion för transonisk-supersoniska hastighetsområdet	
– sektion för hypersoniska hastighetsområdet	
– detalj för systemanalys	
Hållfasthetsavdelningen	28
– teoretisk sektion	
– sektion för statistiska undersökningar av material och element	
– sektion för statistiska undersökningar av större konstruktionsenheter	
– sektion för utmattningsundersökningar	
– detalj för bullerundersökningar	
Mättekniska avdelningen	40
– elektroniksektion	
– vågsektion	
– allmän mätteknisk sektion	
– databehandlingssektion	
– fotolaboratorium	
Driftsavdelningen	76
– centralsektion	
– konstruktionskontor	
– verkstad	
– inköpskontor	
– bibliotek	
Kansliet	21
– administrativ sektion och serviceorgan	
– ekonomisektion	
Summa anställda	244

Det angivna personalantalet motsvarar det beräknade antalet helårsanställda. Personalförteckningen för 1971/72 upptar 235 tjänster som fördelas med 130 på handläggande och 105 på övrig personal.

De olika enheternas huvudsakliga arbetsuppgifter framgår av följande redogörelse.

Aerodynamiska avdelningen bedriver främst provnings- och försöksverksamhet inom alla förekommande hastighetsområden. Arbetet är i första hand inriktat på flygtekniska och robottekniska tillämpningar men till en del även på problemställningar som berör bl a byggnadsaerodynamik, strömningsteknik och fluidistorteknik.

Hållfasthetsavdelningen bedriver teoretisk och experimentell provnings-, granskning- och forskningsverksamhet avseende hållfasthet hos material och konstruktionsenheter under olika slag av belastning m m.

Avdelningen bedriver även forskning avseende buller och vibrationer och deras inverkan på hållfastheten.

Mättekniska avdelningen utvecklar mättekniska metoder och apparater för övriga avdelningars verksamhet. Avdelningen svarar även för olika slag av mätteknisk service samt maskinell databearbetning, fototjänst m m.

Driftsavdelningen svarar för planering och utförande av anläggningarnas underhåll och service, projektering och konstruktion av nyanläggningar och modifikationer samt tillverkning och upphandling av försöksutrustning m m.

Kansliet har hand om ekonomi och budget, juridiska frågor, personal- och organisationsfrågor, kontorsdrift, transporter och säkerhetstjänst.

Försöksanstalten förfogar över 31 000 m^2 tomtmark i Bromma. Härav är ca 8 000 m^2 outnyttjade. Option finns på ytterligare 14 000 m^2. Den totala golvytan är 15 400 m^2, varav källare, korridorer, maskinrum o d upptar 8 300 m^2, laboratorier 4 500 m^2 samt kontorsrum 2 600 m^2. Kontorsrummens antal är 165.

Outnyttjad tomtmark och tomtmark med option bedöms av försöksanstalten vara tillräcklig för överskådlig framtid.

Försöksanstaltens utgifter för budgetåret 1971/72 beräknas till ca 17,2 milj. kr. Inkomster från uppdragsverksamheten beräknas till ca 14,6 milj. kr. och anslag för bidrag till flygteknisk forskning till ca 2,6 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Genom att försvaret har varit och är huvudavnämare av försöksanstaltens produktion har arbetsbeläggningen styrts av den militära flygplanutvecklingen och dess periodicitet. Så länge projekten överlappade varandra fanns närmast en ständig kapacitetsbrist. Med längre mellanrum mellan projekten blir belastningsvariationerna större. Variationerna har fått mötas dels med minskning av organisationen och dels med marknadsföring av försöksanstaltens kunskaper även på andra områden än det flygtekniska. Organisationsminskningen har inte kunna drivas längre än att beredskap för huvuduppgiften nöjaktigt har kunnat bibehållas. Försöksanstaltens organisation har aldrig utformats för någon omfattande diversifieringsverksamhet. Trots detta har det varit möjligt att med måttliga störningar av den huvudsakliga verksamheten åstadkomma en betydande ökning av uppdragsinkomsterna från sådana andra verksamheter. Härigenom har en effektmässigt rimlig storlek på försöksanstalten kunnat bibehållas.

Med en förutsatt fortsatt utveckling av attackversionen av flygplan 37, utveckling av en jaktversion och därefter utveckling av ett ersättningsflygplan för attackversionen har från försöksanstalten framhållits, att en periodisk uppgång i uppdragsverksamheten från försvaret kan förutses under mitten och senare delen av 1970-talet och en periodisk nedgång under första hälften av 1980-talet.

Försöksanstaltens kontakter med uppdragsgivare m fl avser till ca 50 % stockholmsområdet och ca 40 % linköpingsområdet medan ca 10 % är spridda på olika delar av landet. Kontakterna i stockholmsområdet avser till övervägande del försvarets materielverk, flygmaterielförvaltningen,

och i viss mån tekniska högskolans institution för flygteknik. Bland försöksanstaltens kontakter i övrigt dominerar helt kontakterna med SAAB i Linköping.

Försöksanstaltens verksamhet kräver tillgång till mycket specialiserade anläggningar och speciell utrustning i övrigt. Det gäller särskilt vindtunnlar med försörjningsutrustning. I byggnader har investerats totalt ca 19 milj. kr. och i särskilda anläggningar ca 55 milj. kr.

Från försöksanstalten har framhållits att det är angeläget att under tiden fram till omkring år 1985 anskaffa viss ny utrustning, modernisera befintlig utrustning m m. Kostnaderna för dessa investeringar, oberoende av lokalisering, kan enligt försöksanstalten uppskattas till ca 90 milj. kr. med ett betalningsutfall av ca 70 milj. kr. under de närmaste fem åren.

Vid en flyttning till t ex linköpingsområdet skulle tillkomma investeringar för flyttning av befintlig utrustning, nyanskaffning av ej flyttbar utrustning och utbyte av viss försliten utrustning. Kostnaderna härför har av försöksanstalten beräknats till ca 80 milj. kr. Restvärdet på anläggningar och tomt i Stockholm har beräknats till ca 28 milj. kr.

En flyttning skulle enligt försöksanstalten behöva ske successivt med hänsyn till de långa tider som krävs för uppförande och anskaffning av anläggningar och utrustning. Normalt tar anläggning av en vindtunnel omkring sju år men bör i gynnsamma fall kunna genomföras på fyra år. Under en övergångstid blir det därför nödvändigt att bedriva verksamheten delvis i nya anläggningar på den nya lokaliseringsorten och delvis i nuvarande anläggningar. Detta medför ökade kostnader, bl a genom att personal och serviceresurser kan behöva dubbleras. Försöksanstalten har beräknat de extra personalkostnaderna vid en flyttning till ca 16 milj. kr. Därtill har beräknats 3 milj. kr. för kalibrering m m av den nyinstallerade utrustningen.

De angivna ekonomiska olägenheterna av en successiv flyttning hänger bl a samman med sådana förhållanden som innebär att en delning och partiell omlokalisering av försöksanstalten är allmänt olämplig.

Ett sådant förhållande är den organisatoriska indelningen i sakavdelningar och stora gemensamma stödavdelningar som omfattar mer än hälften av personalen. Andra förhållanden är den höggradiga specialiseringen av såväl personal som utrustning, de dyrbara anläggningarna och verksamhetens unika inriktning och ställning.

Flygtekniska försöksanstaltens och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Flygtekniska försöksanstalten har i yttrande anfört att såväl personal som verksledning starkt ifrågasätter om det kan påvisas sådana ekonomiska fördelar av en utflyttning som ens kan uppväga de direkta flyttningskostnaderna.

Enligt yttrande från företagsnämnden vill personalen bestämt uttala sig mot en utflyttning av försöksanstalten från Stockholm. Som bakgrund härtill har bl a framhållits följande. En enkät bland personalen visar att ca en fjärdedel troligen flyttar med om utflyttning sker till Linköping. I många fall skulle det dock ske av tvång. En till synes ratio-

nell åtgärd att samla flygteknisk kompetens till Linköping får negativa följdverkningar för arbetsmarknadens struktur där. Personalens delvis unika kompetensområde medför omplaceringssvårigheter för dem som inte flyttar med. Bristen på långtidsplanering för den framtida flygtekniska forskningen bidrar till att göra en utflyttning mindre attraktiv. Vid en nedtrappning av flygforskningen kan den som flyttar med löpa risk att än en gång få söka sin utkomst på annan ort.

Socialstyrelsen

Uppgifter och organisation

Socialstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för frågor om socialvård, hälso- och sjukvård samt läkemedelsförsörjning.

Styrelsen skall inom sitt område bl a handlägga frågor om riksplanering av de olika verksamhetsgrenarnas omfattning, inriktning och allmänna uppbyggnad samt följa och stödja den regionala och lokala planeringen. Styrelsen skall ha tillsyn över olika vårdområden, bekämpandet av smittosamma sjukdomar, sjuktransportväsendet och efterlevnaden av läkemedelsförordningen samt handlägga ärenden om social omvårdnad och vård av alkohol- och läkemedelsmissbrukare. Vidare skall styrelsen utföra undersökningar och bedriva forskning på läkemedelsområdet samt granska och vid behov ändra gällande farmakopé.

Styrelsen är chefsmyndighet för statens rättskemiska laboratorium, statens rättsläkarstationer, statens rättspsykiatriska kliniker och stationer, länsläkarväsendet och i statens tjänst anställda provinsialläkare.

Styrelsen är central myndighet för ungdomsvårdsskolorna och de i samband med verksamheten vid dessa upprättade särskilda inackorderingshemmen samt för allmänna och statsunderstödda enskilda vårdanstalter för alkoholmissbrukare. Styrelsen är även tillsynsmyndighet för länsnykterhetsnämnderna och har inseende över statens socialvårdskonsulenter.

I fråga om krigsorganisationen för socialvården och hälso- och sjukvården har styrelsen olika uppgifter i fråga om att leda, övervaka och samordna planläggning, meddela anvisningar och föreskrifter m m.

Till styrelsen är knutna ett vetenskapligt råd, ett beredskapsråd, ett rättsläkarråd, en socialpsykiatrisk nämnd, en medicinalväsendets ansvarsnämnd, en läkemedelsnämnd, en nämnd för läkares vidareutbildning och en nämnd för utländsk medicinalpersonal.

Socialstyrelsen omfattar följande enheter och antal tjänster.

Styrelse		
Verksledning (generaldirektör och överdirektör)		2
Avdelningen för hälsovård, socialvård, barna- och ungdomsvård m m	2	
– hälsovårdsbyrån	13	
– barnavårdsbyrån	44	
– tandvårdsbyrån	10	69
Avdelningen för akutsjukvård, nykterhetsvård m m	2	
– medicinalbyrån	20	
– sjukhusbyrån	15	
– byrån för psykiatrisk sjukvård	11	
– nykterhetsvårdsbyrån	20	68
Avdelningen för långtidsvård, åldringsvård m m	2	
– långtidsvårdsbyrån	15,5	
– byrån för omsorger om utvecklingsstörda	13	
– byrån för rätts- och socialpsykiatri	12	
– socialvårdsbyrån	16,5	59
Planerings- och beredskapsavdelningen	2	
– byrån för personal- och utbildningsplanering	25	
– vårdplaneringsbyrån	11,5	
– statistikbyrån	41	
– beredskapsplaneringsbyrån	22	
– byrån för krigssjukvårdsutbildning och krigsplacering	22	123,5
Administrativa avdelningen	2	

– lagbyrån	15		Läkemedelsavdelningen	
– kanslibyrån	67		– byrån för läkemedels-	
– kameralbyrån	40,5		frågor	
– informationsbyrån	8,5	133	– registreringsbyrån	
			– läkemedelslaboratoriet	106
			Summa	560,5

De på personalförteckningen för 1971/72 upptagna 560,5 tjänsterna fördelas med 236,5 på handläggande personal och 324 på övrig personal. Därutöver finns personal anställd så att det sammanlagda antalet anställda är ca 720.

Enheternas huvudsakliga inriktning på uppgifter inom olika delar av styrelsens verksamhetsområde framgår i stora drag av benämningarna på avdelningar och byråer.

Socialstyrelsen disponerar f n lokaler på flera platser i stockholmsområdet. Med början under våren 1972 flyttar styrelsen in i nya lokaler i förvaltningsbyggnaden i kvarteret Garnisonen. Flyttningen avser i en första del ca 260 befattningshavare. Ytterligare ca 200 torde komma att flytta dit under budgetåret 1973/74. Läkemedelsavdelningen skall enligt statsmakternas beslut så snart det är möjligt flyttas till Uppsala. Under en övergångsperiod kommer avdelningen att ha lokaler på två olika platser i Solna inom karolinska institutets område.

Inom socialstyrelsen sker fortlöpande en översyn av styrelsens organisation. Socialstyrelsen har sålunda beslutat att med början under hösten 1971 inrätta ett samlat kansli för rättsläkarrådet och socialpsykiatriska nämnden. Personal för aktuella kansliuppgifter har hittills varit fördelad på fyra byråer. Organisationsändringen innebär i huvudsak att byrån för rätts- och socialpsykiatri upphör som byrå och att dess personal tillsammans med övrig kanslipersonal åt rättsläkarrådet bildar ett samlat kansli.

Organisationsarbete pågår vidare bl a för att avlasta barnavårdsbyrån och nykterhetsvårdsbyrån handläggningen av löpande arbetsuppgifter rörande vården vid ungdomsvårdsskolor och anstalter för alkoholmissbrukare.

En arbetsgrupp utreder den lämpliga fördelningen av statistikarbetet mellan socialstyrelsen, statistiska centralbyrån, landstingsförbundet, Spri m fl. Ett resultat av utredningen kan bli att produktionsarbetet förläggs i anslutning till datamaskincentralen i Örebro medan övrigt statistiskt arbete anknyts till statistiska centralbyrån.

I prop. 1972:1 (bil. 7 s. 57) har departementschefen förordat att en ny arbetsenhet inrättas för att i första hand svara för uppgifter rörande medicinalväsendets ansvarsnämnd.

Socialstyrelsens organisation berörs även av vissa utredningar som tillsatts av Kungl. Maj:t. Socialutredningen skall bl a pröva frågor rörande ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolor och anstalter för alkoholmissbrukare. Sistnämnda anstalter är vidare föremål för särskild utredning som tillsatts under år 1971. Andra utredningar av betydelse är bl a barnstugeutredningen, rättspsykiatriutredningen och abortutredningen. Inom socialdepartementet har vidare utarbetats ett förslag om handläggningen av internationella adoptionsärenden. En översyn av krigsorganisa-

tionen för allmänt civila hälso- och sjukvården har på Kungl. Maj:ts uppdrag påbörjats inom socialstyrelsen.

Anslag för förvaltningskostnader hos socialstyrelsen – exklusive läkemedelsavdelningen – uppgår 1971/72 till ca 35,6 milj. kronor. Anslaget för den statliga läkemedelskontrollen är ca 8,7 milj. kronor.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Omorganisationen av socialstyrelsen 1 januari 1968, som innefattade en sammanläggning av förutvarande socialstyrelsen, medicinalstyrelsen och medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd, avsåg att skapa bättre förutsättningar för att på de berörda verksamhetsområdena nå fram till en gemensam integrerad och konstruktiv policy. De medicinska och sociala funktionerna inom det nya verket skulle integreras. Beredskaps- och krigssjukvårdsfrågorna skulle också integreras för att samla ansvaret för sjukvården i både fred och krig i en central instans. Socialstyrelsens verksamhet omfattar främst uppgifter avseende resurs- och kvalitetsstyrning av hälso-, sjuk- och socialvården. Utöver de centrala styrningsuppgifterna har styrelsen vissa tillämpningsuppgifter. Det gäller sådana uppgifter som har centraliserats till socialstyrelsen i syfte att åstadkomma en för hela landet enhetlig handläggning samt sådana uppgifter som hänger samman med styrelsens huvudmannaskap för vissa vårdområden. Till tillämpningsuppgifterna hör bl a handläggningen av ärenden som ankommer på socialpsykiatriska nämnden och rättsläkarrådet, ärenden rörande internationella adoptioner, ärenden rörande flyktingar och zigenare samt uppgifter som åligger verket i egenskap av central myndighet för ungdomsvårdsskolor och anstalter för alkoholmissbrukare. De angivna uppgifterna sysselsätter f n ca 65 befattningshavare. Handläggningen av tillämpningsuppgifterna är integrerad i flera av de byråer som är inriktade på olika vårdområden och som även har hand om styrningsuppgifter inom dessa områden.

Verksamheten vid socialstyrelsen bedrivs i betydande utsträckning i arbetsgrupper med företrädare för olika byråer.

Enligt en av socialstyrelsen företagen kontaktundersökning skulle utförandet av de angivna tillämpningsuppgifterna kräva något mindre omfattande kontakter internt inom styrelsen än vad som gäller för övriga delar av verksamheten.

Socialstyrelsens beredskapsfunktioner ankommer i första hand på beredskapsplaneringsbyrån och byrån för krigssjukvårdsutbildning och krigsplanering. Enligt styrelsens kontaktundersökning har de båda byråernas kontakter med övriga delar av styrelsen varit relativt få. De flesta kontakterna har avsett den administrativa avdelningen och därnäst övriga enheter inom planerings- och beredskapsavdelningen. Kontaktundersökningen har vidare angett att de båda beredskapsbyråerna har omfattande personkontakter med andra centrala myndigheter inom totalförsvaret samt med regionala och lokala myndigheter. Särskilt omfattande kontakter har avsett arbetsmarknadsstyrelsen och utbildningsmyndigheterna för vapenfria tjänstepliktiga, överstyrelsen för ekonomiskt försvar och riksnämnden för kommunal beredskap. Omfattande kontakter i

övrigt har avsett främst Röda korset, landstingsförbundet, apoteksbolaget och enskilda företag.

I enkätundersökningen KOMM 71 delades socialstyrelsen i tre särskilda enheter ("tjänsteställen"). Dessa var läkemedelsavdelningen, de båda beredskapsbyråerna och övriga verket.

I fråga om de enheter som utgjordes av läkemedelsavdelningen och övriga verket anger resultaten av KOMM 71, när det gäller olika volymer av personkontakter, att värdena jämfört med det samlade undersökningsmaterialet är låga för både läkemedelsavdelningen och övriga verket. Den för läkemedelsavdelningen redovisade kontakttiden per aktör är dock genomsnittlig. Bland de främsta kontaktkällorna för läkemedelsavdelningen är industriföretag, detaljister, grossister, karolinska institutet och övriga verket. För övriga verket är de främsta kontaktkällorna bl a socialstyrelsens egna och andra civila, regionala och lokala organ såväl i som utanför storstockholmsområdet, enskilda personer, allmänna intresseorganisationer, svenska kommunförbundet, svenska landstingsförbundet, läkemedelsavdelningen, kommunala myndigheter och socialdepartementet. Beträffande personkontakternas regionala fördelning har läkemedelsavdelningen ett lågt relativt värde för storstockholmsområdet, ett genomsnittligt värde för övriga Sverige och ett mycket högt värde för utlandet. För övriga verket är motsvarande relativa värden genomsnittliga för storstockholmsområdet och övriga Sverige och högt för utlandet. Personkontakternas fördelning på olika sektorer visar för såväl läkemedelsavdelningen som övriga verket höga värden för centrala myndigheter, styrelsens egna och andra civila, regionala och lokala organ, intresseorganisationer och industriföretag. Övriga verket har också ett högt relativt värde för departement. När det gäller kontaktstrukturen visar läkemedelsavdelningen ett genomsnittligt värde för orienteringskontakter, ett lågt värde för planeringskontakter och ett högt värde för programkontakter. Övriga verket har låga relativa värden för både orienteringskontakter och planeringskontakter och ett högt värde för programkontakter.

När det gäller den enhet som utgjordes av de båda beredskapsbyråerna visar KOMM 71 värden som jämfört med det samlade undersökningsmaterialet är i stort sett genomsnittliga i fråga om volymen av personkontakter. Bland de främsta kontaktkällorna är övriga verket, utländska departement, myndigheter och serviceföretag samt industriföretag och civila regionala och lokala organ utanför storstockholmsområdet. I fråga om den regionala fördelningen av personkontakterna har beredskapsbyråerna låga värden för storstockholmsområdet och övriga Sverige och ett mycket högt värde för utlandet. När det gäller personkontakternas fördelning på olika sektorer har beredskapsbyråerna höga relativa värden för centrala myndigheter, regional och lokal förvaltning, intresseorganisationer och industriföretag. Beredskapsbyråernas kontaktstruktur visar i stort sett genomsnittliga relativa värden för alla tre slagen av kontakter.

Socialstyrelsen har framhållit att KOMM 71 inte ger någon vägledning för att bedöma beredskapsbyråernas kontaktnät och kontaktstruktur. Detta beror dels på att de redovisade resultaten måste vara felaktiga och dels på den statistiska osäkerheten beträffande små organisationsenheter

som har en starkt varierande årsrytm. Felaktigheterna framgår av att antalet befattningshavare vid byråerna angetts vara 80 i stället för något över 50, att de utländska kontakterna angetts till 28 procent, vilket synes orimligt och att kontakterna med försvarsstaben synes vara för små. Det senare kan bero på att militärassistenten kan ha utelämnats vid undersökningen.

Socialstyrelsens och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Socialstyrelsen har i yttrande med anslutning i allt väsentligt av företagsnämnden anfört olika synpunkter på omlokalisering av delar av styrelsen. Styrelsen har härvid utgått från delegationens tidigare ställningstagande att en omlokalisering av hela socialstyrelsen inte bör ske. Styrelsen har bl a framhållit att en eventuell omlokalisering bör begränsas till uppgifter som inte är av central betydelse för resurs- och kvalitetsstyrning av hälso-, sjuk- och socialvården i landet. Även en omlokalisering av sådana uppgifter skulle dock enligt styrelsen givetvis göra det svårare för verket att arbeta mot ett gemensamt mål och med sammanfallande principiella synpunkter. En splittring av socialstyrelsen kan försena en önskvärd utveckling på berörda vårdområden.

Styrelsen har även framhållit att de uppgifter som skulle kunna omlokaliseras även kan delegeras till regionala och/eller lokala organ såsom landsting, primärkommuner, socialstyrelsens underförvaltningar m fl. Delegerad beslutanderätt ter sig i många avseenden fördelaktigare än utlokalisering, bl a på grund av att de ur verket omlokaliserade enheterna kommer att kräva förhållandevis dyr administrativ service.

I fråga om en eventuell omlokalisering av verksamheten avseende beredskaps- och krigssjukvårdsfrågor har styrelsen framhållit, att en utlokalisering skulle starkt minska socialstyrelsens möjligheter att utöva ett odelat ansvar för sjukvården i både fred och krig. Den integration som skedde 1 januari 1968 har varit till mycket stor nytta för beredskapsplaneringen. Detta torde främst bero på att det grundläggande för planeringen är hur den i fred uppbyggda mycket omfattande hälso- och sjukvården och socialvården skall utnyttjas på bästa sätt under krigsförhållanden. Förutsättningen härför är att den personal som har hand om beredskapsplaneringen har goda kunskaper i fredsförhållandena och god kontakt i det dagliga arbetet med "fredsplanerna".

Beträffande resultaten av enkätundersökningen KOMM 71 för beredskapsbyråerna har styrelsen även framhållit att undersökningen speglar dagsläget. Tendensen för beredskapsbyråernas verksamhet är att den alltmer inriktas på planeringsverksamhet för att under beredskapsförhållanden utnyttja den i fred uppbyggda hälso- och sjukvården och att rutinverksamheten minskas. Denna pågående förändring kommer att kräva allt flera planerings- och orienteringssammanträden.

I styrelsens yttrande har vidare intagits ett uttalande från socialstyrelsens beredskapsråd, som bl a stryker under betydelsen av en löpande samverkan mellan de enheter som har hand om beredskaps- och krigssjukvårdsfrågor och de olika fackenheterna inom styrelsen.

Giftnämnden

Uppgifter och organisation

Giftnämnden är giftmyndighet enligt giftförordningen och registreringsmyndighet enligt bekämpningsmedelsförordningen. Nämnden skall följa utvecklingen i frågor om hälsofarliga varor och bekämpningsmedel samt ha tillsyn över efterlevnaden av vissa författningsbestämmelser på området. I nämndens uppgifter ingår vidare bl a att ange giftlagstiftningens tillämpningsområde genom vägledande förteckningar, att meddela regler för och följa märkning av olika slag av hälsofarliga varor m m och att pröva om nya bekämpningsmedel får försäljas eller användas och vilka förutsättningar som i så fall skall gälla.

Giftnämnden omfattar följande enheter och antal anställda.

Nämnd	
Byråchef	1
Allmän sektion	3
Registreringssektion	3
Sektion för inspektioner	2
Detalj för destruktionsfrågor	1
Gemensam personal	6
Experter (för mer eller mindre tillfälliga uppdrag)	——
Summa anställda	16

Antalet tjänster enligt personalförteckning för 1971/72 är 12, som fördelas med 8 för handläggande och 4 för övrig personal.

Anslag för nämndens verksamhet under 1971/72 utgår med ca 1,4 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Giftnämnden har väsentliga funktioner för att upprätthålla samband mellan olika myndigheter som har sakkunskap eller i övrigt berörs av frågor om gifter och bekämpningsmedel. Dessa myndigheter är främst socialstyrelsen, livsmedelsverket, statens veterinärmedicinska anstalt, statens naturvårdsverk, statens växtskyddsanstalt, arbetarskyddsstyrelsen, karolinska institutet, kommerskollegium och styrelsen för teknisk utveckling. Flertalet av de angivna myndigheterna är företrädda i nämnden.

Olika utredningar och undersökningar i nämndens verksamhet bedrivs i arbetsgrupper med företrädare för nämnden, dess kansli och berörda myndigheter samt olika specialister.

För undersökningar utnyttjar nämnden även olika utomstående laboratorier såsom laboratorier hos livsmedelsverket, växtskyddsanstalten, veterinärmedicinska anstalten och toxikologiska universitetsinstitutioner samt naturvårdsverkets specialanalytiska laboratorium. Vidare utnyttjar nämnden bibliotek vid bl a karolinska institutet, tekniska högskolan, veterinärhögskolan och växtskyddsinstitutionerna i Stockholm och Uppsala.

I verksamheten för registrering av bekämpningsmedel har nämnden

kontakter med mellan 200 och 300 tillverkningsföretag och andra företag som söker registrering. Nämnden företar även inspektioner hos tillverkare på olika platser i landet.

Nämndens kontakter sker i ökande utsträckning genom personliga sammanträffanden. Kontakterna med tillverkare m fl är t ex i princip skriftliga. När det inte är fråga om rutinärenden har kontakterna dock i ökande utsträckning kommit att ske genom personliga sammanträffanden i nämndens lokaler. I sammanträffandena deltar företrädare för tillverkare, generalagenter, eventuella utländska moderföretag m fl.

Det internationella samarbetet håller på att utvecklas och kan medföra att de f n relativt obetydliga kontakterna i dessa avseenden kommer att utökas.

I nämndens tillsynsverksamhet företar tjänstemän hos nämnden inspektioner hos tillverkare på olika platser i landet. F n finns två inspektörer. Inspektioner kan bl a initieras genom yrkesinspektionen eller i anslutning till aktuella registreringsärenden. Tjänstemän hos nämnden kan också med kort varsel kallas ut till en olycksplats för att ge råd till polisen om lämpliga åtgärder, ta prover m m.

Giftnämndens och personalens synpunkter på en omlokalisering

Giftnämnden har i yttranden bl a anfört att en så liten och betungad arbetsenhet som nämndens nuvarande kansli knappast torde kunna fungera utan den miljö med direkta kontaktmöjligheter som en sådan ort erbjuder, där åtskillig angränsande verksamhet såväl på myndighetsplanet som forskningsplanet finns lokaliserad.

Giftnämndens personal har i särskilt yttrande anfört synpunkter på olika följder av en omlokalisering av nämnden och de krav som bör tillgodoses vid en sådan. Enligt en enkätundersökning är ingen av tjänstemännen i biträdeskarriären och endast omkring hälften av de handläggande tjänstemännen beredda att flytta från storstockholmsområdet. I övrigt framhålls bl a att det är nödvändigt att nämnden lokaliseras till ett väl utvecklat vetenskapligt centrum med institutioner och bibliotek inom framför allt de naturvetenskapliga och medicinska ämnesområdena.

Statens strålskyddsinstitut

Uppgifter och organisation

Statens strålskyddsinstitut är som strålskyddsmyndighet enligt strålskyddslagen central förvaltningsmyndighet för ärenden om skydd mot joniserande strålning.

Institutet skall skaffa sig noggrann kännedom i olika frågor inom verksamhetsområdet samt bedriva nödvändig forskning inom detta. Vidare skall institutet sprida upplysning om faror och olägenheter som kan orsakas av joniserande strålning och vara samordnande organ för olika strålskyddsintressen i landet. Institutet har även till uppgift att stå till förfogande för arbeten inom sjukvård, undervisning och forskning vid karolinska sjukhuset, varvid särskilt radiumhemmets behov skall beaktas.

Strålningsinstitutet omfattar följande enheter och antal anställda

Styrelse	
Institutsledning (professor och föreståndare)	1
Röntgenkontrollavdelning	12
Kärnfysikalisk avdelning	13
Avdelning för strålskyddsmedicin	4
Avdelning för klinisk radiofysik	19
Dosimetrilaboratorium	3
Administrativ sektion	22
Speciallaboratorier	13
Filmdosimetritjänst	4
Informations- och undervisningsenhet	2
Verkstad	5
Summa anställda	98

Antalet tjänster enligt personalförteckning för 1971/72 är 75, som fördelas med 20 på handläggande och 55 på övrig personal. Därtill kommer arvodesanställda och deltidstjänstgörande m fl så att det faktiska antalet anställda blir 98.

Till strålskyddsinstitutet är vidare knuten en kommission för rådgivning vid atomolyckor (KRA).

De olika enheternas huvudsakliga uppgifter är följande.

Röntgenkontrollavdelningen svarar för tillsyn och övervakning av arbeten och arbetsplatser där röntgenapparatur utnyttjas. Avdelningen utför besiktningar och handlägger ärenden om tillstånd för detta slag av arbeten.

Kärnfysikaliska avdelningen har motsvarande tillsyns- och övervakningsuppgifter när det gäller arbeten med radioaktiva isotoper. Avdelningen handlägger även frågor om strålskydd vid kärnkraftanläggningar och utformar föreskrifter om driften av sådana anläggningar.

Avdelningen för strålskyddsmedicin utreder medicinska frågor i samband med exponering för strålning och strålskador.

Avdelningen för klinisk radiofysik har uppgifter som är helt knutna till sjukvården vid karolinska sjukhuset. Avdelningen fullgör härvid samma

uppgifter som de radiofysiska centrallaboratorierna vid andra sjukhus.

Speciallaboratorierna bedriver forskning och undersökningsverksamhet med inriktning på omgivningskontrollen i fråga om radioaktivt nedfall.

Filmdosimetritjänsten har hand om taxebelagd rutinmässig serviceverksamhet avseende filmdosimetrar som utnyttjas av personal i radiologiskt arbete.

Dosimetrilaboratoriet bedriver forskning och utveckling samt viss serviceverksamhet avseende dosimetrisk apparatur.

Informations- och undervisningsenheten svarar för bibliotek och dokumentationstjänst, publiceringsverksamhet samt kurs- och undervisningsverksamhet i övrigt.

Verkstaden har hand om gemensam verkstadstjänst.

Administrativa sektionen har hand om institutets administrativa, ekonomiska, juridiska och kamerala frågor.

Avdelningen för klinisk radiofysik förestås av professorn i radiofysik vid karolinska institutet.

Institutets bibliotek, verkstad och anordningar för undervisnings- och upplysningsverksamhet står till förfogande även för institutionerna för radiofysik och radiobiologi vid karolinska institutet.

Institutet har delvis specialbyggda lokaler inom karolinska sjukhusets område. Vissa lokaler används gemensamt med institutionerna för radiofysik och radiobiologi vid karolinska institutet.

Från institutet har framhållits att dess verksamhet fortfarande är under utveckling. Det är inte sannolikt att man ännu på 10–15 år får full klarhet i de faror som är förenade med den joniserande strålningen och de krav på skydd, inspektion m m som följer härav. Närmast kommer bl a kärnkraftsverkens säkerhets- och miljöproblem att kräva allt större insatser. De problem som nyligen har aktualiserats genom upptäckten av strålningsriskerna i gruvor kan vidare innebära omfattande och komplicerade uppgifter som f n inte kan överblickas.

Institutet strävar efter att begränsa verksamheten till strålningens direkta verkningar och till att svara för information härom till berörd expertis på olika områden. Enligt institutet bör endast sådana specialresurser härför, som inte lämpligen kan spridas, hållas samlade inom institutet. Radioekologisk expertis bör t ex finnas inom naturvårdsverket, lantbrukshögskolan, veterinärhögskolan, arbetarskyddsstyrelsen, FOA m fl och inte knytas till institutet. Som ett led i detta strävar institutet efter att avveckla sådan rutinverksamhet som kan decentraliseras. En ökande satsning anses i stället böra ske på normgivande och regulativ verksamhet i förening med en ökad upplysnings- och informationsverksamhet.

Atomenergiutredningen har föreslagit ett samgående mellan strålskyddsinstitutet och atomenergidelegationen. Detta skulle bl a innebära att de reaktorinspektörer som tjänstgör hos den till delegationen knutna reaktorförläggningskommittén organisatoriskt ansluts till institutet.

Anslaget för institutets verksamhet uppgår för 1971/72 till ca 4,7 milj. kr.

Strålskyddsinstitutets verksamhet är till en del helt knuten till sjukvården vid radiumhemmet inom karolinska sjukhuset. Avdelningen för klinisk radiofysik fullgör här samma uppgifter som de radiofysiska centrallaboratorierna vid andra sjukhus.

En fortlöpande daglig samverkan sker vidare mellan strålskyddsinstitutet och de radiofysiska och radiobiologiska institutionerna vid karolinska institutet.

Genom integrationen med karolinska sjukhuset och karolinska institutet får institutet tillgång till radiofysisk och radiobiologisk expertis, klinisk erfarenhet av strålreaktioner samt dyrbar strålningsapparatur. Sjukhuset får tillgång till kliniska radiofysiker och universitetsinstitutionerna bl a till institutets resurser i fråga om verkstad, bibliotek, undervisningsutrustning m m.

Omkring en tredjedel av strålskyddsinstitutets personal sysselsätts i den verksamhet som är direkt integrerad med karolinska sjukhuset och karolinska institutet.

I sin övriga verksamhet har strålskyddsinstitutet både normgivande och inspekterande funktioner. Den normgivande verksamheten sker fortlöpande i kontakt med departement och vissa centrala myndigheter såsom arbetarskyddsstyrelsen, socialstyrelsen och naturvårdsverket. Institutet samarbetar här även med strålskyddsmyndigheterna i grannländerna och medverkar i det internationella strålskyddsarbetet. Den inspekterande verksamheten innebär omfattande rådgivnings- och inspektionsuppgifter i kontakt med tillverkare och användare av strålningsfarlig utrustning m. m. I informationsverksamheten har institutet kontakter med massmedia, kursarrangörer och andra informationsförmedlare.

Kommissionen för rådgivning vid atomolyckor består av olika experter som avses snabbt kunna samlas i en kontaktcentral inom institutets lokaler. Där finns då tillgång till radiobiologisk sakkunskap, strålskyddsinstitutets resurser och karolinska sjukhusets medicinska resurser.

Den nuvarande strålskyddsverksamheten är resultatet av en medveten strävan till integration av radiofysisk och radiobiologisk sakkunskap och nära samarbete mellan radiofysiker i klinisk verksamhet och i strålskyddarbete. Från institutet har framhållits att en klyvning av institutet skulle vara i strid mot beslutet att i enlighet med 1951 års strålskyddsutrednings förslag bygga upp en omsorgsfullt planerad integrerad verksamhet av radiofysik, radiobiologi, klinisk radiofysik och strålskydd inom karolinska sjukhusets område.

Resultaten av enkätundersökningen KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för strålskyddsinstitutet och för det samlade undersökningsmaterialet att institutet har mycket höga värden i fråga om olika volymer av personkontakter. De största kontaktkällorna är karolinska sjukhuset, sjukhus utanför storstockholmsområdet, karolinska institutet, utbildningsanstalter och forskningsorgan i storstockholmsområdet, industriföretag, civilförsvarsstyrelsens utbildningsbyrå, detaljister och grossister. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har institutet ett genomsnittligt relativt värde för storstockholmsområdet och

ett ganska högt värde för övriga Sverige. När det gäller kontakternas fördelning på olika sektorer har institutet mycket höga relativa värden för regional och lokal förvaltning samt för intresseorganisationer och forskningsorgan. Beträffande kontaktstrukturen har institutet ett mycket högt relativt värde för orienteringskontakter och ett genomsnittligt värde för planeringskontakter.

Strålskyddsinstitutets och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Strålskyddsinstitutet har i yttrande sammanfattningsvis anfört att institutet inte endast bedömer att en utlokalisering till annan ort än Stockholm medför betydande nackdelar på sikt utan även anser att verksamheten efter beslut om utlokalisering under flera år kommer att lamslås till följd av övermäktig arbetsbörda och brist på kompetent personal. Den mest skadliga följden av detta blir omöjligheten att i en period av snabb utbyggnad av den svenska kärnkraftindustrin göra nödvändiga arbetsinsatser och vidmakthålla en tillfredsställande olycksberedskap. En utlokalisering av institutet kan dessutom endast beröra de två tredjedelar av personalen som inte har sina arbetsuppgifter direkt knutna till karolinska sjukhuset. En splittring av institutet skulle med nödvändighet kräva en omorganisation.

Som grund för sin uppfattning framhåller institutet bl a svårigheter att med hänsyn till sambanden med vissa slag av universitetsinstitutioner och forskningslaboratorier finna annan lämplig lokaliseringsort, svårigheter att med hänsyn till speciella tekniska krav i fråga om lokaler och utrustning praktiskt genomföra en flyttning samt befarad stor avgång av kvalificerad och specialiserad personal som är svår att ersätta. En enkätundersökning bland de mest kvalificerade tjänstemännen visar att flertalet av dessa har för avsikt att söka sig från institutet om en flyttning blir aktuell.

Företagsnämnden vid strålskyddsinstitutet framför liknande synpunkter i fråga om svårigheter, olägenheter och följder för institutets verksamhet vid en omlokalisering. Nämnden framhåller även att det är stor risk att personalens arbetstrivsel går förlorad under en av ökande arbetsbelastning åtföljd flyttning.

Rektorsämbetet vid karolinska institutet har i särskild skrivelse till delegationen anfört att rektorsämbetet inte har några principiella invändningar mot en utflyttning av strålskyddsinstitutet. Rektorsämbetet understryker dock att det kontinuerliga samarbetet mellan de radiofysiska och radiobiologiska institutionerna och strålskyddsinstitutet är av stort värde och synnerligen fruktbart för både forskning och undervisning. Institutionerna förutsätts vid en utflyttning av institutet få fortsatt tillgång till de nuvarande gemensamma lokalerna och resurserna.

Direktionen för karolinska sjukhuset har i särskild skrivelse till delegationen framhållit att konsekvenserna för sjukhuset av en omlokalisering av strålskyddsinstitutet torde bli begränsade under förutsättning att institutets avdelning för klinisk radiofysik och vissa övriga servicefunktioner blir kvar inom sjukhusområdet.

Statens bakteriologiska laboratorium

Uppgifter och organisation

Statens bakteriologiska laboratorium (SBL) har att i samverkan med socialstyrelsen vara landets centrala anstalt för epidemiologiskt befolkningsskydd. Dess dominerande uppgift är att förebygga och bekämpa infektionssjukdomar, speciellt epidemiska.

En gren av SBL:s verksamhet avser att utföra diagnostiska undersökningar av prov från människa, läkemedel, livsmedel, vatten eller annat material samt att i egenskap av centrallaboratorium verka för enhetlighet och säkerhet vid sådana undersökningar i landet.

En annan verksamhetsgren avser att tillhandahålla bakteriologiska preparat (vacciner, immunglobuliner m fl) och vissa hjälpprodukter för laboratoriearbete genom egen produktion eller inköp från andra tillverkare.

En tredje verksamhetsgren avser att övervaka läget i landet beträffande epidemiska och andra smittsamma sjukdomar samt att verka för förebyggande och bekämpande av epidemier genom fältarbete, utbildnings- och informationsverksamhet.

En speciell uppgift för SBL är att upprätthålla civil och militär beredskap mot epidemier.

SBL omfattar följande enheter och antal tjänster

Styrelse		
Föreståndare, kansli m m		8
Parasitologiska sektionen		7 1/2
Bakteriologiska avdelningen	14	
– salmonella	7	
– allmän odling	11	
– gonokock	8 1/2	
– tuberkulos	7	
– fagtypning	7	
– antigenframställning	8	
– serologi	19	
– mykologi	3	
– sterilitetskontroll	5	
– antibiotika	2	
– PBU-diagnostik	7	
– försvarsmedicin	3	101 1/2
Virologiska avdelningen	9 1/2	
– antigen	5	
– enterovirus	5	
– allmän virusodling	4	
– vävnadskultur	4 1/2	
– virusserologi	8	
– hepatit	4 1/2	40 1/2
Immunologiska avdelningen	5	
– autoimmunologi	11	
– cancerimmunologi	8	
– transplantationsimmunologi	8	32
Produktionsavdelningen	4	
– allmänna blodgruppen	4	
– försvarsmedicin	7	
– bakteriologisk vaccinproduktion	28	
– bakteriologisk utveckling och kontroll	13	
– virusvaccinproduktion	44	100
Epidemiologiska avdelningen	13	
– hålkortsbehandling	2	15
Kemiska avdelningen	2 1/2	
– analytisk och preparativ sektion	7	
– substratsektion	26	
– fysikalisk-kemisk sektion	10	45 1/2
Tekniska avdelningen	2	
– konstruktionssektion	2	
– metod- och arbetsstudiesektion	1	
– byggnadssektion	1	
– verkstadssektion	25	
– centraldisk	30	61
Ekonomiavdelningen	4	
– ekonomienhet	43	
– personalsektion	11 1/2	
– intendentursektion	46	
– djursektion	36	140 1/2
Summa tjänster		551 1/2

De 551 1/2 tjänsterna fördelas med 255 på laboratoriepersonal, 69 på teknisk personal, 92 1/2 på administrativ personal och 135 på ekonomipersonal.

Den huvudsakliga inriktningen av verksamheten vid de olika avdelningarna framgår av följande redogörelse.

De bakteriologiska, virologiska, immunologiska och epidemiologiska avdelningarna, produktionsavdelningen och parasitologiska sektionen är fackavdelningar. De kemiska och tekniska avdelningarna och ekonomiavdelningarna är serviceavdelningar åt fackverksamheten.

Bakteriologiska, virologiska och *immunologiska avdelningarna* svarar var och en inom sitt verksamhetsområde främst för diagnostik och centrallaboratorieuppgifter.

Produktionsavdelningen svarar främst för framställning av bakteriologiska preparat (vacciner, immunglobuliner m m).

Epidemiologiska avdelningen har hand om epidemibekämpning och i anslutning därtill rapportering, rådgivning och information.

Parasitologiska sektionen utför undersökningar inom sitt område. Med hänsyn till att den parasitologiska verksamheten inom SBL är relativt ny avser sektionens arbete till stor del att etablera serologiska diagnostiska metoder inom parasitologin.

Kemiska avdelningen utför analytiska, preparativa och fysikaliskt kemiska arbeten. Avdelningen svarar vidare för substratframställning.

Tekniska avdelningen har hand om teknisk service, drifts- och underhållsfrågor m m.

Ekonomiavdelningen har hand om frågor avseende personal, ekonomi, intendentur m m.

De sex fackavdelningarna och kemiska avdelningen bedriver vidare forsknings- och utvecklingsverksamhet inom sina områden.

Karolinska institutets institutioner för virologi och immunologi är förlagda till SBL och utnyttjar SBL:s service. Immunologiska institutionen och SBL:s immunologiska avdelning har gemensam chef.

SBL disponerar f n särskilda lokaler i Solna. Lokalytan uppgår till ca 14 200 m^2 som är fördelade på flera specialiserade byggnader. Ca 750 m^2 avser lokaler för Karolinska institutets virologiska och immunologiska institutioner.

Förändringar av SBL:s ställning och uppgifter kan komma att aktualiseras som en följd av pågående eller föreslagna utredningar.

Delegationen för samordning av den statliga läkemedelsproduktionen (industridepartementet) utreder åtgärder för samordning av forskning, produktion och försäljning av läkemedel.

Riksdagens revisorer har föreslagit en utredning om hela den sjukdomsförebyggande verksamheten och SBL:s ställning i denna.

Stockholms läns landstings hälso- och sjukvårdsnämnd utreder f n organisationen för mikrobiologisk service inom landstingsområdet från 1973 och framgent. De beslut denna utredning ger anledning till kommer att vara av mycket stor betydelse för den diagnostiska verksamheten vid SBL.

SBL förutser att verksamhetens omfattning kommer att öka kraftigt under 1970-talet. Utvecklingen av den diagnostiska verksamheten, som

till stor del är knuten till ett upptagningsområde i Stockholms, Södermanlands och Gotlands läns landstingsområden, kan dock komma att påverkas av att Stockholms läns landsting beräknas ta i bruk egna bakteriologiska laboratorieresurser vid Huddinge sjukhus 1975 eller 1976.

SBL:s verksamhet finansieras huvudsakligen genom avgifter på tillhandahållna tjänster och levererade produkter och därutöver genom direkta anslag till vissa driftkostnader, centrallaboratorieuppgifter och försvarsmedicinsk verksamhet. För budgetåret 1971/72 beräknar SBL de totala intäkterna till 36,4 milj. kr. och de totala kostnaderna till 39,8 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

En väsentlig del av SBL:s kontakter med utomstående organ avser mottagande av prover i den diagnostiska verksamheten. Proverna kommer in dels från det särskilda upptagningsområdet i stockholmsområdet och dels från hela landet när det gäller vissa typer av undersökningar. Inom det särskilda upptagningsområdet utnyttjas främst dagliga biltransporter. Från övriga delar av landet sänds prover med post, järnväg eller i en del fall flyg. För vissa slag av prover är kraven på snabba transporter mycket stora. Antalet undersökningar av olika prover är f n ca 550 000 per år. Av provvolymen kommer ca 30 % från Stockholms läns landstingsområde.

Kontakterna med upptagningsområdet i den diagnostiska verksamheten är en nödvändig förutsättning för att SBL skall kunna utveckla diagnostiska metoder, framställa diagnostiska reagens och fullgöra övriga uppgifter som centrallaboratorium.

Kontakter i vetenskapliga frågor upprätthålls i första hand med karolinska institutet, och då särskilt med dess mikrobiologiska, virologiska och immunologiska institutioner, samt med Stockholms universitet. Karolinska institutets virologiska och immunologiska institutioner har lokaler inom SBL:s område. Viktiga kontakter upprätthålls även med statens veterinärmedicinska anstalt, veterinärhögskolan, institutioner för utbildning av laboratorieteknisk personal och statliga läkemedelsproducerande företag. SBL hämtar vidare i stort sett dagligen leveranser av vacciner, biologiskt material, apor m m vid Arlanda flygplats.

I den epidemiologiska övervakningen samverkar SBL med socialstyrelsen, karolinska institutet, karolinska sjukhuset, Stockholms läns mikrobiologiska centrallaboratorium. I akuta epidemisituationer kan ett hundratal personer från olika myndigheter och organ snabbt behöva dras samman och arbeta under SBL:s direkta ledning.

I akuta situationer behöver SBL också snabbt kunna förstärka sin personal med erfaren laboratoriepersonal för diagnosarbete och framställning av vaccin m m. I förekommande fall har sådan laboratoriepersonal erhållits från karolinska sjukhuset och Stockholms sjukhus och bakteriologiska laboratorium.

Den försvarsmedicinska verksamheten avser bl a att utveckla diagnostiken av vissa mindre vanliga sjukdomar med det samtidiga syftet att åstadkomma så kostnadsbesparande och fältmässiga system som möjligt, att ta fram specifika sera och att studera metoder för tillverkning av vissa pre-

parat med betydelse för totalförsvarets skydd i händelse av B-krigföring m m. I försvarsberedskapsarbetet ingår också att planera SBL:s försvarsmedicinska verksamhet och att vidta åtgärder för samordning med andra totalförsvarsmyndigheter såsom försvarets forskningsanstalt, försvarets sjukvårdsstyrelse och militärapoteket.

SBL:s lokaler är speciellt utformade för verksamheten. Nybyggnadsvärdet i 1971 års kostnadsläge har av byggnadsstyrelsen beräknats till ca 41,3 milj. kr. Värdet av tomtmarken har uppskattats till ca 20 milj. kr.

F n pågår eller planeras vissa utbyggnader. En provisorisk nybyggnad för tuberkulossektionen pågår till en beräknad kostnad av 1,9 milj. kr. För en destruktionsanläggning har Kungl. Maj:t lämnat byggnadsuppdrag men byggnadsföretaget har ännu inte satts igång. Anläggningen kostnadsberäknas till 4,2 milj. kr. Kungl. Maj:t har vidare lämnat projekteringsuppdrag för ett planerat djurhus som har kostnadsuppskattats till ca 11 milj. kr.

Djurhuset ingår i en utbyggnadsetapp I. Återstående delar av etapp I, bl a ett stall, kostnadsuppskattas till ca 5 milj. kr. Inom byggnadsstyrelsen pågår progammeringsarbete för utbyggnadsetapperna II–IV. Dessa etapper kostnadsuppskattas till i runt tal 71 milj. kr. varav ca 6,8 milj. kr. avser ombyggnad av befintliga lokaler. Ett genomförande av dessa etapper skulle tillgodose SBL:s lokalbehov år 1975 – främst när det gäller laboratorier.

För anskaffning av utrustning beräknas ca 3 milj. kr. för djurhuset och ca 18 milj. kr. för etapperna II–IV. För inredning beräknas ca 4,7 milj. kr.

En sammanställning av kostnaderna för de om- och nybyggnadsarbeten samt anskaffningar av utrustning och inredning, som f n planeras och delvis pågår, anger investeringar på 115–120 milj. kr.

Byggnadsstyrelsen har överslagsmässigt uppskattat kostnaderna för omlokalisering av SBL i kombination med en utbyggnad motsvarande den som f n planeras. Nybyggnadskostnaderna beräknas till ca 130 milj. kr. Tomtkostnaden och därmed sammanhängande kostnader uppskattas till 10–20 milj. kr. Utrustning måste nyanskaffas för ca 30 milj. kr. Därutöver bör befintlig utrustning för ca 10 milj. kr. kunna medföras. Inredningskostnaderna beräknas till ca 6,8 milj. kr. De totala kostnaderna skulle således kunna grovt uppskattas till ca 200 milj. kr.

Beträffande en framtida användning av de nuvarande anläggningarna vid en ev omlokalisering av SBL har från byggnadsstyrelsen framhållits, att dessa i största möjliga utsträckning bör användas för sådan verksamhet, där lokalernas speciella karaktär kan bevaras. Erforderliga ombyggnads- och upprustningskostnader för alternativa användningar har erfarenhetsmässigt uppskattats till ca 20 milj. kr.

Olika tekniska och beredskapsmässiga förhållanden i den fortlöpande verksamheten vid SBL medför att det vid en eventuell omlokalisering blir nödvändigt att under en övergångsperiod upprätthålla en viss dubbelorganisation i fråga om personal, lokaler, utrustning, försöksdjur m m, om en avsevärd nedgång eller ett avbrott i verksamheten skall kunna undvikas.

Den nuvarande organisationen av SBL innebär att arbetet inom de olika enheterna är i hög grad integrerat och även i övrigt har starka

anknytningar. De gemensamma servicefunktionerna för de olika fackverksamheterna har förts samman i särskilda serviceavdelningar. Servicefunktionerna omfattar omkring hälften av den samlade verksamheten. Den diagnostiska verksamheten och produktionsverksamheten stöder varandra fortlöpande. I akuta situationer i den epidemiologiska verksamheten måste vidare diagnostiken och produktionen särskilt samordnas, så att produktionen snabbt kan läggas om med hänsyn till föreliggande behov. En partiell omlokalisering förutsätter därför en avsevärd omorganisation av verksamheten. Eventuellt skulle en sådan behöva inriktas på en mer eller mindre fullständig delning av hela verksamheten.

I enkätundersökningen KOMM 71 delades SBL i tre särskilda enheter ("tjänsteställen"). Dessa omfattade produktionsavdelningen, serviceavdelningarna (kemiska och tekniska avdelningarna och ekonomiavdelningen) och övriga verket.

Resultaten av KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för SBL och för det samlade undersökningsmaterialet att produktionsavdelningen och serviceavdelningarna har låga värden i fråga om olika volymer av personkontakter. Motsvarande relativa värden för övriga verket är mera genomsnittliga. Värdena för kontakthändelser per aktör är dock höga för alla tre enheterna. De största kontaktkällorna är för alla tre enheterna övriga enheter inom SBL. Därnäst kommer för produktionsavdelningen och serviceavdelningarna olika industriföretag och för övriga verket karolinska institutet, karolinska sjukhuset och sjukhus i storstockholmsområdet. Stora kontaktkällor för serviceavdelningarna är vidare bl a konsult- och datorföretag, enskilda personer, karolinska sjukhuset, byggnadsstyrelsen, civila regionala och lokala organ i storstockholmsområdet, centrala myndigheter och postverket. Bland stora kontaktkällor för övriga verket finns även utländska forskningsorgan, centrala myndigheter, konsult- och datorföretag, industriföretag, detaljister och grossister, utbildningsanstalter och forskningsorgan i storstockholmsområdet och intresseorganisationer. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har alla tre enheterna höga relativa värden för storstockholmsområdet. När det gäller kontakternas fördelning på olika sektorer har produktionsavdelningen höga relativa värden för andra centrala myndigheter, som ingick i KOMM 71 och för industriföretag. Serviceavdelningarna har bl a höga värden för regional och lokal förvaltning. Övriga verket har mycket höga relativa värden för regional och lokal förvaltning samt för intresseorganisationer och forskningsorganisationer. I fråga om kontaktstrukturen har produktionsavdelningen högt värde för planeringskontakter och genomsnittligt värde för programkontakter. Serviceavdelningarna har något över genomsnittliga värden för planerings- och programkontakter. Övriga verket har högt värde för orienteringskontakter och genomsnittliga värden för planerings- och programkontakter.

Statens bakteriologiska laboratoriums och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Styrelsen för SBL har i yttrande med anslutning av företagsnämnden anfört, att den inte har kunnat hitta några fackmässiga, funktionella eller

ekonomiska skäl som talar *för* en utflyttning. SBL har i övrigt sammanfattningsvis framhållit bl a följande skäl mot en utflyttning.

Ett adekvat upptagningsområde är en vital fråga för SBL både ur fackmässiga och ekonomiska aspekter. Häri inbegrips även kontakter med sjukhus, vilka är nödvändiga för ett laboratorium som bedriver klinisk mikrobiologisk diagnostik. SBL ligger f n i den enda region i landet som har ett faktiskt behov av ett laboratorium med landets största kapacitet. SBL:s funktion som centrallaboratorium kräver en provvolym av nuvarande omfattning. SBL är integrerat i sjukvårdsorganisationen inom Stockholms läns landsting. Intäkterna från landstinget uppgår till 4 milj. kronor vilket motsvarar 35 procent av SBL:s intäkter från diagnostisk verksamhet. Enligt föreliggande planer skall SBL:s andel bli oförändrad i varje fall till 1975/76, då Huddinge sjukhus får ett kliniskt bakteriologiskt laboratorium.

Rekrytering av utbildad och intränad personal för SBL:s specialiserade funktioner kan inte ske i erforderlig omfattning annat än i ett storstadsområde.

En miljö med goda möjligheter till kontakter med vetenskapliga institutioner inom teoretisk medicin, biokemi m fl naturvetenskapliga ämnen, sjukhus och kliniker är nödvändig för SBL. En miljö som i dessa avseenden är lika lämplig som den nuvarande är viktigare och svårare att ersätta än både anläggningar och utrustning.

Centralen för epidemiologisk övervakning bör ligga i den folktätaste regionen med de största riskerna för svåra epidemier och de bästa resurserna för effektiva motåtgärder. Övervakningen kräver samverkan av olika resurser som finns koncentrerade i stockholmsområdet.

SBL kan inte inställa sin verksamhet ens för en dag och inte heller överföra den temporärt på någon annan. I den diagnostiska verksamheten måste svar lämnas så snabbt som möjligt. Den epidemiologiska beredskapen måste alltid hållas på en sådan nivå att utryckning kan göras samma dag som ett larm kommer. Vissa preparat måste i regel levereras omedelbart. Det är här fråga om timmar och inte om dagar. Provtagningsmaterial måste kunna levereras kontinuerligt och omedelbart vid uppkomna epidemier. Vid förflyttning måste därför en dubbelorganisation byggas upp så att verksamheten successivt kan överföras till omlokaliseringsorten. SBL beräknar att dubbleringar blir nödvändiga under 2–3 år. Även för produktionsverksamheten blir dubbleringar ofrånkomliga. Det tar som regel omkring ett år att trimma in nya lokaler med tillhörande utrustning. Det tar som regel ett halvt till ett år att tillverka ett bakteriologiskt preparat. Eftersom hållbarheten för många preparat är begränsad kan problemen inte lösas med lagring av preparat. Generellt gäller att de flesta av SBL:s funktioner måste vara säkert etablerade på den nya orten innan de kan läggas ned i SBL:s nuvarande lokaler.

Uppbyggnad av ett nytt laboratorium med den omfattning som förutses i föreliggande utbyggnadsplaner skulle kosta ca 200 milj. kronor, vilket är ca 100 milj. kronor mera än motsvarande utbyggnad i Solna. Vid krav på täckning av kapitalkostnaderna skulle avgifterna för SBL:s tjänster behöva höjas till en ohållbar nivå.

Tillgängligt markområde i Solna medger en utvidgning av SBL:s lokal-

bestånd till en omfattning som är tre eller fyra gånger större än den nuvarande.

En omlokalisering förväntas ge stora sociala svårigheter för personalen med hänsyn till dess sammansättning med bl a relativt stora andelar kvinnor och personer över 40 år.

Snabba och tillförlitliga nationella såväl som internationella kommunikationsmöjligheter är vitala för SBL.

Postverket

Uppgifter och organisation

Postverkets huvuduppgift är att befordra brevförsändelser, tidningar och paket samt att bedriva bankrörelse. Dessutom utför verket olika uppdrag åt staten såsom skatteuppbörd, utbetalning av pensioner och barnbidrag samt upphandling och lagerhållning av kontorsmateriel för statsverkets räkning. I rörelsen ingår vidare linjetrafik med postdiligenser i Norrland, huvudsakligen norr om en linje Östersund–Sollefteå som förutom postbefordran omfattar även person- och godstrafik. Dessutom bedrivs viss industriell verksamhet med bl a tryckeri och mekanisk verkstad.

Det åligger postverket att vidta och vidmakthålla sådana anordningar som erfordras för ett tidsenligt postväsende. Postverkets verksamhet skall successivt anpassas efter utvecklingen i samhället. Servicebehoven påverkas av strukturella och sociala förändringar i samhället såsom ökad urbanisering och ökad fritidsbebyggelse. Postverkets möjligheter att tillgodose de postala behoven ökas genom transportväsendets utveckling och införande av tekniska hjälpmedel i poströrelsen. Å andra sidan begränsas möjligheterna att förbättra eller upprätthålla den nuvarande servicenivån genom arbetstidsförkortning och stigande personalkostnader. Ca 80 % av postverkets driftkostnader utgörs av personalkostnader.

Regionalt indelas riket i sju postdistrikt vart och ett med en postdirektör som chef. Postdirektionsorterna är Boden, Sundsvall, Gävle, Stockholm, Linköping, Göteborg och Malmö.

Totalt finns i landet 168 postkontor. Chefen för ett postkontor, postmästaren, har i regel också ansvaret för ett kringliggande förvaltningsområde. I detta ingår underlydande postexpeditioner, poststationer och lantbrevbäringslinjer.

Totala antalet postanställda i landet uppgår till drygt 49 000 personer. Av dessa är ca 1 600 tjänstemän och ca 500 industrianställda, eller sammanlagt drygt 4 %, den del av centralförvaltningen som varit föremål för statskontorets kartläggning.

Postverket har organisatoriskt sett ställning som ett affärsdrivande verk. Högsta instans är postverkets styrelse som handlägger frågor som är gemensamma för den allmänna poströrelsen och postbanksrörelsen. Högsta instans för den allmänna poströrelsen är poststyrelsen och för bankrörelsen postbankens styrelse. I postverkets styrelse ingår samtliga ledamöter i poststyrelsens och postbankens styrelse.

Under poststyrelsen är den centrala förvaltningen uppdelad på två huvudenheter, driftenheten och ekonomienheten. Under driftenheten har sammanförts de byråer som har direkt anknytning till de postala driftuppgifterna nämligen drift-, personalintendents- och kanslibyråerna. Under ekonomienheten har sammanförts kommersiella byrån och ekonomibyrån. Varje byrå är uppdelad i fyra eller fem avdelningar som i sin tur oftast är fördelade på sektioner. En principskiss över den centrala förvaltningens formella uppdelning på byråer och avdelningar återfinns på sid. 296.

Personalökningen för postverket i hela landet för perioden fram till 1977 beräknas uppgå till 5 350 årsanställda. Härav svarar arbetstidsförkort-

Postverkets centrala organisation

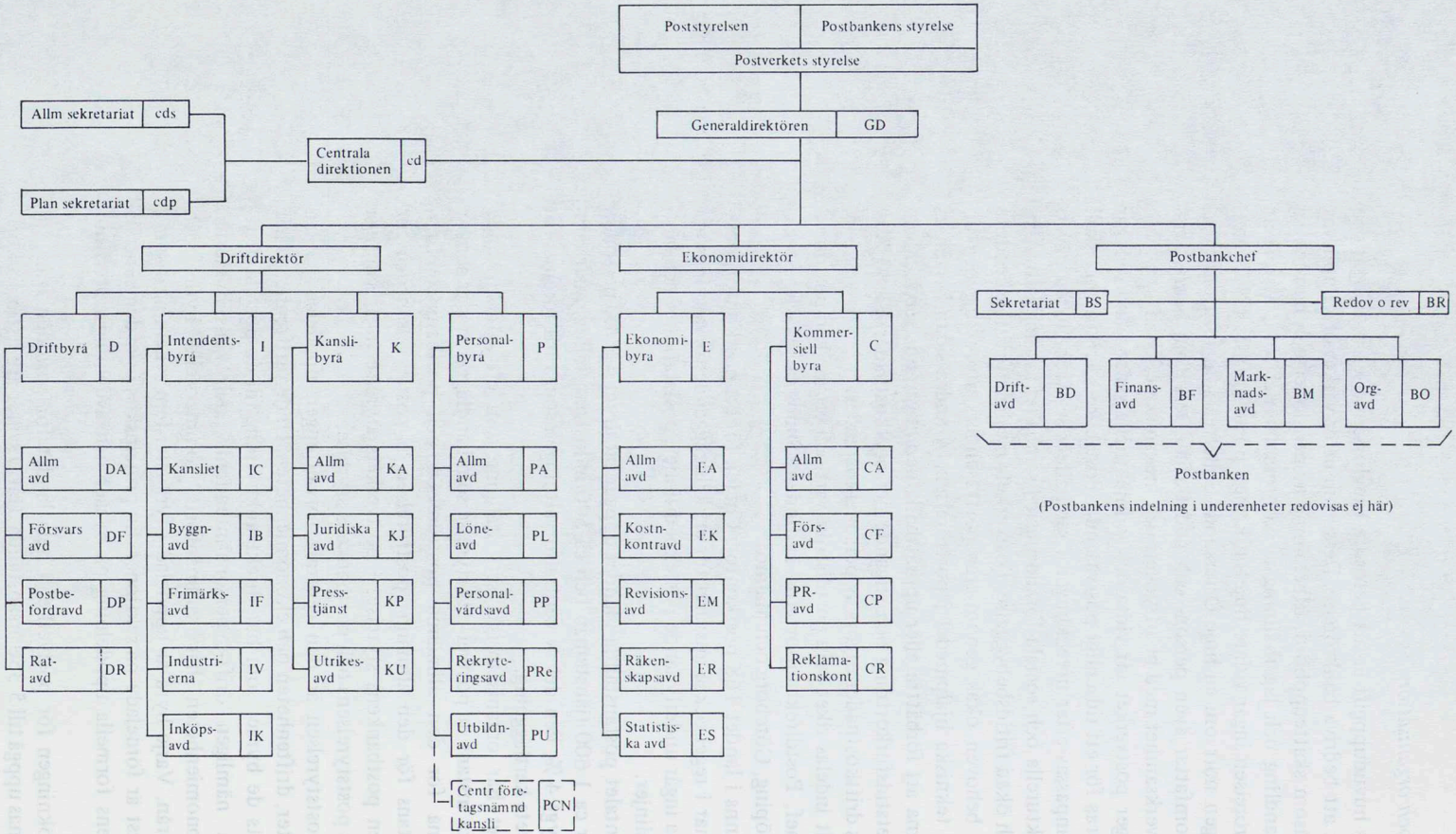

(Postbankens indelning i underenheter redovisas ej här)

ningen från 42,5 till 40 timmar per vecka för en ökning av i runt tal 1 500 årsanställda. Den fortgående urbaniseringen beräknas medföra ett ökat personalbehov av ca 600 årsanställda per år. Rationaliseringar beräknas under perioden medföra en besparing med 2 900 årsanställda. Den faktiska personalökningen fram till 1977 skulle därvid komma att uppgå till 2 450 årsanställda varvid den totala personalstyrkan skulle bli ca 41 300 årsanställda.

Utvecklingen inom allmänna poströrelsens verksamhetsområde på längre sikt är beroende av i vilken grad andra kommunikationsmedia utvecklas och kan komma att ersätta de tjänster allmänna poströrelsen för närvarande erbjuder. Den tekniska utvecklingen inom t ex teletekniken går mycket snabbt och någon möjlighet att mer precist uttrycka vilka alternativa kommunikationsmedia som kommer att erbjudas i framtiden föreligger inte. Inte heller kan på lång sikt förutsägas hur efterfrågan på dagens postala tjänster kommer att utvecklas. För postverkets del kan dock ett ökat behov av samråd och samarbete med televerket förväntas.

Sett till en kortare period tycks inte allmänna poströrelsen stå inför några avgörande förändringar. Löneutvecklingen torde komma att medföra ökade ansträngningar till personalbesparingar genom mekanisering och automatisering av posthanteringen. Utvecklingen kommer också att karaktäriseras av en aktivare marknadsföring t ex genom förstärkning av postkonsulentkåren och utbildning av kassapersonalen.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Fullständig omlokalisering av allmänna poströrelsens centralförvaltning. Poststyrelsens funktionella samband med postbanken är starka. För frågor som är gemensamma för den allmänna poströrelsen och postbanksrörelsen finns en postverkets styrelse där samtliga ledamöter av poststyrelsen och postbankens styrelse ingår. Generaldirektören är ordförande i samtliga styrelser. Poststyrelsen och postbankens styrelse har utöver ordföranden sex ledamöter vardera. Två av dessa är gemensamma. I postbankens styrelse ingår därutöver postbankschefen samt tre ledamöter av styrelsen för Sveriges Kreditbank. Vid poststyrelsens sammanträden är i regel postbankschefen och/eller vice postbankschefen närvarande.

Viktigare ärenden, vilka inte har sådan allmän eller principiell betydelse eller ekonomisk räckvidd att de skall avgöras i styrelserna eller av särskild anledning i annan ordning, avgörs som direktionsärenden i centrala direktionen (cd). Direktionen sammanträder en gång per vecka. Ledamöter är generaldirektören, driftdirektören, ekonomidirektören, postbankschefen och vice postbankschefen. Till den centrala direktionen finns såsom stabsorgan knutna ett sekretariat (cds) och ett plansekretariat (cdp). Plansekretariatet handhar organisationsutredningar och frågor rörande långsiktig planering. Under 1970 avgjordes i direktionen 335 ärenden med följande fördelning på byråer, postbanken och stabsorganen:

Enhet	Antal	Enhet	Antal
D	52	E	36
I	45	C	21
K	29	Postbanken	26
P	102	cds och cdp	24

Beträffande personkontakterna mellan de enskilda enheterna och postbanken gav statskontorets studie av interna kontakter följande resultat (veckorna 41 och 42 1971):

Enhet	Antal kontaktrelationer med postbanken
cd	39
Driftbyrån	119
Intendentsbyrån	49
Kanslibyrån	45
Personalbyrån	17
Ekonomibyrån	36
Kommersiella byrån	23
Summa	326

Dessa 326 kontaktrelationer registrerades vid sammanlagt 237 sammanträffanden med personal vid postbanken.

Även genom KOMM 71 registrerades kontakter mellan poststyrelsens olika byråer och postbanken. Fördelningen ger vid handen att av de sammanlagt 1 105 person- och telefonkontakterna med postbanken under de två 3-dagarsperioderna, var 127 relationer eller 11,5 % av orienteringskaraktär, 600 eller 54 % av planeringskaraktär och 378 eller 34,5 % av programkaraktär. Den stora andelen planeringskontakter stöder tanken på att kontakterna till stor del tas i syfte att samordna och planera verksamheten. En geografisk åtskillnad av allmänna poströrelsens centralförvaltning och postbanken kommer att medföra svårigheter i detta avseende och kommer enligt statskontorets bedömning förmodligen att leda till att den nuvarande effektivitetsnivån i verksamheten inte kommer att kunna upprätthållas. Övervägande skäl talar därför enligt statskontoret för att de nuvarande funktionella sambanden mellan centralförvaltningen för allmänna poströrelsen och postbanken är av den arten att en fullständig omlokalisering av poststyrelsen inte bör ske.

Enligt KOMM 71 är fördelningen av poststyrelsens kontakter med stockholmsområdet (exkl postbanken) 209 (6 %) orienteringskontakter, 1 280 (34 %) planeringskontakter och 2 296 (60 %) programkontakter. Med hänsyn till den relativt ringa delen orienteringskontakter och till analysen i övrigt av den verksamhet som återspeglas i kontaktmönstret har statskontoret inte funnit att de externa kontakterna med stockholmsområdet skulle utgöra ett avgörande hinder för omlokalisering av poststyrelsen. Poststyrelsens absolut sett stora mängd kontakter inom stockholmsområdet kan dock inte i sin helhet ersättas på en ny ort. En del av kontakterna skulle även på längre sikt behöva vidmakthållas genom resor till Stockholm. Detta innebär att postverkets kostnader för upprätthållande av nödvändigt informationsutbyte skulle komma att öka.

Vid en eventuell fullständig omlokalisering måste emellertid undantas sådana till den centrala postförvaltningen hörande organisationsenheter som har stark regional anknytning och inte har central förvaltningskaraktär. Till dessa hör bl a postverkets adressregister och industrierna i Ulvsunda.

Personalen vid poststyrelsens centralförvaltning rekryteras i huvudsak från de egna regionala/lokala organen och via den interna utbildningen. Postal utbildning har framhållits som i många fall avgörande för anställning vid centralförvaltningen. Det har även framkommit att centralförvaltningens lokalisering till Stockholm ibland kan försvåra och även förhindra önskvärd rekrytering från de regionala/lokala organen utanför Stockholm. Rekryteringsproblemen vid en eventuell omlokalisering torde därför inte kunna bli påfallande stora. Dock kan rekrytering av specialister utanför den rent postala verksamheten inom frimärksavdelningen, tryckeriet, PR-avdelningen m fl förorsaka problem.

Partiell omlokalisering av allmänna poströrelsens centralförvaltning. Överväganden om omlokalisering av delar av poststyrelsen bör gälla sådana organisationsenheter där de interna kontakterna med poststyrelsens övriga enheter inte är starka. Dessutom bör kontakterna med postbanken och stockholmsområdet vara små eller huvudsakligen av programkaraktär eller annorledes möjliga att återupprätta utan stor merkostnad på lokaliseringsorten. De enheter inom poststyrelsen som motsvarar dessa förutsättningar och således skulle kunna vara tänkbara objekt för en partiell omlokalisering är enligt statskontorets bedömning reklamationskontoret, som organisatoriskt tillhör kommersiella byrån, samt revisions- och räkenskapsavdelningarna inom ekonomibyrån.

Reklamationskontoret visar vad gäller det registrerade interna kontaktmönstret inga starka samband med övriga enheter inom centralförvaltningen. Avdelningens personkontakter med stockholmsområdet hänför sig i huvudsak till de i avdelningens lokaler placerade polismännen (rikspolisstyrelsens postkommission). Denna samlokalisering medför betydande fördelar men under förutsättning att omlokalisering sker till en ort som kan godkännas av rikspolisstyrelsen som stationeringsort för postkommissionen anser statskontoret att reklamationskontoret kan omlokaliseras utan hinder för verksamheten.

Beträffande revisions- och räkenskapsavdelningarna visar den interna kontaktstudien att de haft 66 av sina 104 resp 119 personkontakter under de 10 registreringsdagarna med varandra. Med hänsyn till avdelningarnas arbetsuppgifter kan kontakterna med övriga enheter till övervägande del anses vara av den arten att verksamheten utan avgörande hinder skulle kunna utföras på anna ort.

Postverkets och företagsnämndernas synpunkter på en omlokalisering

Postverket har i sitt yttrande 31.1.1972 understrukit slutsatserna av statskontorets analys beträffande de organisatoriska sambanden mellan poststyrelsen och postbanken. Man betonar att i den regionala och lokala organisationen är bankverksamheten en integrerad och oskiljbar del av produktionssystemet och att det är detta starka produktionssamband

som utgör det reella kravet på samverkan i centralförvaltningens ledningsoch utvecklingsarbete. Bankverksamheten kan inte fungera utan samverkan med postverkets övriga rörelsegrenar och kan som följd härav inte ha en från övrig centralförvaltning lokaliseringsmässigt eller organisatoriskt separerad förvaltning. Postbanken har kunnat utnyttja postverkets särkompetens för att befästa sin ställning på inlåningsmarknaden. Postverkets särkompetens har med hänsyn till postbankssidan bl a följande karaktäristika:

- rikstäckande nät av bemannade serviceanordningar
- i huvudsak specialutbildad personal för dessa serviceanordningar
- långt öppethållande
- en gemensam beslutsinstans för hela nätet
- låga kostnader för nätet i förhållande till dess omfattning
- naturliga och frekventa kontakter med olika kundkategorier genom postverksamheten

Dessa faktorer menar postverket vara av utomordentlig betydelse. Det finns ingen annan organisation med motsvarande resurser inom landet. Inlåningsverksamheten är mycket omfattande på grund av det rikstäckande nätet av postanstalter. Betalningsförmedlingen genom giro omfattar ca 90 % av marknaden och kan sägas utgöra en väsentlig del av landets infrastruktur för att möjliggöra ett väl fungerande näringsliv.

Postverkets bedömning av den framtida utvecklingen ger till resultat att snabbare förändringar och anpassningar av verksamheten kommer att krävas när det gäller stora delar av postbankens verksamhet. Gränserna mellan den centrala driften och driften på postanstalterna förändras och upphör på grund av utvecklingen inom data- och teletekniken. Organisatoriskt måste detta ta sig uttryck i intensivare samband mellan bankenheten och de övriga huvudenheterna i postverkets centralförvaltning. En nära organisatorisk gemenskap måste därför eftersträvas om man skall kunna lösa samordningsproblem av det slag som förekommer mellan å ena sidan drift- och ekonomienheterna och å andra sidan postbanken. En omlokalisering innebärande särskiljande av postverkets huvudenheter skulle innebära klyvning av ledningsfunktionerna i en organisation, vars styrka och möjlighet att fungera baseras på samproduktion med utnyttjande av en gemensam apparat för de olika rörelsegrenarna. Postverket hävdar den uppfattningen att en dylik klyvning på sikt kommer att rasera förutsättningarna för postverket i dess nuvarande former.

Postverket delar däremot inte statskontorets bedömning av att kontaktstrukturen mellan allmänna poströrelsens centralförvaltning och stockholmsområdet, om man bortser från bankenheten, inte skulle utgöra något avgörande hinder för en omlokalisering. Eftersom statskontoret på grundval av de starka ledningssambanden mellan allmänna poströrelsen och bankrörelsen avråder från en geografisk åtskillnad mellan huvudenheterna i postverkets centralförvaltning, har postverket emellertid inte tagit upp frågan om sambanden med stockholmsområdet i övrigt till närmare diskussion. Postverket erinrar dock om behovet för ledningen för ett av landets största företag med en unik rikstäckande verksamhet att verka i landets centrum för statsförvaltning, kommunikationer och

näringsliv, behovet av närhet till postens storkunder som till huvudsaklig del är verksamma i Stockholm och behovet av närhet till den i den personalintensiva poströrelsen ojämförligt tyngsta och mest svåradministrerande regionala enheten.

Postverket har även gjort beräkningar av de verksekonomiska konsekvenserna vid en ev omlokalisering av huvudparten av drift- och ekonomienheterna till annan ort än postbanken. Med utgångspunkt i den faktiska, allmänna påverkbara rörligheten på intäkts- resp kostnadssidan för postverket har effekten skattats innebära en negativ intäkts–kostnadspåverkan motsvarande minst 0,5 % av omslutningen per år under en tidsperiod av 20 år. I nuläget finns inga indikationer på att de långsiktiga effekterna därefter skulle ha upphört men å andra sidan torde 20 år vara en maximal tidsperiod vad gäller möjligheten att överblicka konsekvenserna.

Som utgångspunkt har använts 9 % kalkylränta och en beräknad 7 %-ig pris- och kostnadsökning. En diskontering av kostnadseffekterna till 1.1.1975, vilket datum beräknats vara tidigaste tidpunkt för omlokalisering, har givit följande resultat i mkr.

– Kortsiktiga negativa effekter	191
– Långsiktiga negativa effekter varav	
flyttningsberoende	164
och klyvningsberoende	2 092
Summa negativa effekter	2 447
– Långsiktiga positiva effekter	./. 40
Totala effekter (negativa)	2 407

En uppdelning av de negativa, långsiktiga konsekvenserna i två grupper har således gjorts. De "flyttningsberoende" avser följderna av den temporära nedgången i rationaliseringsinsatser, produktutveckling och försäljningsaktiviteter till följd av påverkan på organisationen genom själva omlokaliseringen. De "klyvningsberoende" följderna är hänförliga till förhållandet att postverkets centralförvaltning skulle klyvas genom en eventuell lokalisering till skilda orter av huvudenheterna. Följderna består dels av kostnadsökningar för resor, telefon och dubblering av vissa befattningar för att uppehålla de absolut nödvändiga kontakterna mellan centralförvaltningens enheter, dels av skattade effekter av att ledningsfunktionerna tudelas i ett företag som baserar sin verksamhet på samproduktion.

De långsiktiga positiva effekterna utgörs av bättre interna kontakter genom modernare lokaler samt av minskad personalomsättning.

Allmänt gäller beträffande resultatet att i de fall beräkningar kunnat göras har dessa baserats på kända eller jämförbara fakta. Då skattningar måst tillgripas framhåller postverket att dessa gjorts försiktigt.

Till de delar av statskontorets utredning som berör möjligheterna till *partiell omlokalisering* yttrar postverket följande.

Beträffande *reklamationskontoret* framhålls att utvecklingen av brott

riktade mot postverket ställer allt större krav på verket när det gäller brottsbekämpande åtgärder. Dessa måste vidtas i intim samverkan mellan reklamationskontoret och driftbyråns säkerhetssektion, men också i samverkan med de för resp postala fackverksamheter ansvariga enheterna. Även bekämpningen av brott mot postbanken ingår här som en integrerad del. Arbetet nödvändiggör således omfattande personkontakter inom centralförvaltningen. Det totala antalet befattningar vid reklamationskontoret är 57, varav 12 ingår i kontrollsektionen. Därjämte tjänstgör åtta polismän vid reklamationskontoret. För postverkets medverkan i den brottsbekämpande verksamheten bedömer postverket det olämpligt att rikspolisstyrelsens postkommission förläggs till annan ort än postverkets centrala förvaltning.

Beträffande *revisionsavdelningen* kommer denna enligt beslut 23.12.1971 att organisatoriskt ingå i internrevisionen. Ändringen sker i samråd med riksrevisionsverket. De under hösten 1971 gjorda kontaktstudierna kan därför inte utgöra underlag för bedömning av lokaliseringsfrågan vad revisionsavdelningen beträffar. En utlokalisering skulle innebära en isolering av internrevisionen från dess viktigaste arbetsfält.

Den del av revisionen, vars arbetsuppgifter i dagsläget eventuellt skulle möjliggöra en utlokalisering, kommer att personalmässigt minska kraftigt under de närmaste åren. Det är ett krav från riksrevisionsverket att man reducerar nuvarande siffergranskning och i stället granskar den interna kontrollen inom olika system.

Beträffande *räkenskapsavdelningen* lämnar postverket följande kompletterande upplysningar till statskontorets rapport. Det nuvarande samarbetet, bl a genom personalutbyte, mellan revisionsavdelningen och räkenskapsavdelningen kommer att förändras genom revisionsavdelningens ändrade inriktning. Postverkets huvudbokslut görs i intimt samarbete mellan olika avdelningar inom centralförvaltningen. Chefen för räkenskapsavdelningen har att efter diskussioner med ekonomibyråns ledning om bokslutsdispositioner gå igenom bokslutet med ekonomidirektören och att därefter föredra detta i centrala direktionen. En lokalisering av räkenskapsavdelningen på annan ort än där poststyrelsen befinner sig skulle i högsta grad försvåra bokslutsarbetet och medföra avsevärda förseningar i det redan nu tidsmässigt hårt pressade programmet.

Räkenskapsavdelningens samarbete med redovisningscentralen i Stockholm kommer dessutom att utvidgas i takt med övergången till det nya redovisningssystemet. De regionala redovisningscentralerna kommer att överta större delen av räkenskapsavdelningens nuvarande uppgifter med postanstalternas räkenskaper. Internfakturering för allmänna poströrelsen gentemot övriga verksamhetsområden och driftbokslut upprättas f n inom ekonomibyråns allmänna avdelning. Dessa göromål, som förutsätter kontakter med skilda avdelningar inom poststyrelsen kommer framdeles att överflyttas till räkenskapsavdelningen.

När det gäller listpostanvisningsrörelsen är räkenskapsavdelningen utväxlingspostanstalt. Listorna expedieras med flyg. Försening på ett dygn torde komma att uppstå om den svenska utväxlingspostanstalten för listpostanvisningar skulle bli förlagd till annan ort än Stockholm, Göteborg eller Malmö. 1970 utgjorde antalet ankomna listpostanvisningar 8 000

och antalet avgående 269 000.

Det nu relativt omfattande rutinarbetet inom räkenskapsavdelningen kommer i allt större utsträckning att förvandlas till ledning av ett ADB-system för intern- och externfakturering och framställning av bokslut. De delar av räkenskapsavdelningen som kvarstår år 1975 är de kvalificerade redovisningsfunktionerna. Postverket bedömer det som orealistiskt att dessa funktioner skall vara lokaliserade på annan ort än centralförvaltningen i övrigt.

I postverkets samråd med *postverkets centrala företagsnämnd* och *poststyrelsens lokala företagsnämnd* har de båda nämnderna uttalat som sin uppfattning att realistiska förutsättningar inte finns för att genom utlokalisering från Stockholm skilja drift- och ekonomienheterna i postverkets centralförvaltning från postbanken och att postverkets organisation redan i nuläget är baserat på en långt driven decentralisering till de regionala och lokala förvaltningarna.

När det gäller personalens reaktion inför en tvångsvis omlokalisering gör nämnderna den bedömningen att en enkät i postverket avseende denna fråga med all sannolikhet skulle ge negativt resultat. Nämnderna vill därför särskilt framhålla att de personalpolitiska konsekvenserna måste beaktas i samband med statsmakternas ställningstagande i lokaliseringsfrågan. Genom att personalfrågorna kommer att bevakas av personalens huvudorganisationer bedömer nämnderna att f n inga särskilda undersökningar beträffande personalens reaktioner bör genomföras inom postverket.

Televerket

Uppgifter och organisation

Televerket utvecklar och tillhandahåller telekommunikationer, utför anläggning, drift och underhåll av radiostationer för luftfartsverkets räkning samt hyr ut fartygsradiostationer. Beträffande ljudradio och television har verket hand om programdistribution samt fakturering och uppbörd av avgifter. Inom verkstadsrörelsen, som delvis drivs i bolagsform, tillverkar man abonnentväxlar, telefonapparater, automatisk telefonstationsutrustning m m. Karaktäristiskt för verksamheten är att den i hög grad grundar sig på teknik samt att de tekniska utrustningarna och systemen har avgörande betydelse för tjänsternas art, servicens kvalitet och kostnaderna för tillhandahållen service.

Centralförvaltningens huvuduppgift är att utforma företagets policy samt svara för större centrala frågor beträffande planering, teknisk utveckling och forskning, metodutveckling och rationalisering m m. De fyra distriktskontoren skall å sin sida främst följa upp och analysera verksamheten vid underställda lokala förvaltningar samt svara för planeringen i stort av verksamheten inom distrikten. Den lokala förvaltningen, 20 teleområden och sex radio-fjärrnätsområden, svarar för den direkta servicen gentemot kunderna, driften av televerkets nät och övriga anläggningar samt för installationen av nya utrustningar.

Övervägandena beträffande förutsättningarna för en eventuell omlokalisering har i första hand berört följande sex enheter i Stockholmsområdet.

		Antal anställda inkl ej lgrplac. personal 1.7.1971
1	centralförvaltningen i Farsta	2 868
2	teleskolan vid Hornsgatan	75
3	byggnadsavdelningen i Årstadal	205[1]
4	östra distriktskontoret vid Tantogatan	141
5	östra radio-fjärrnätskontoret (ej fältpersonal)	102
6	datacentralen med lokaler i Farsta	164
		3 555

Centralförvaltningen i Farsta har fem huvudavdelningar: administrativa avdelningen, drift-, ekonomi-, projekterings- samt utvecklingsavdelningarna. Till centralförvaltningen hör också industriavdelningen i Nynäshamn. Televerkets internrevision är i funktionellt hänseende direkt underställd generaldirektören men är administrativt underordnad chefen för administrativa avdelningen. Under denne sorterar även teleskolan. Under driftavdelningen lyder regionalt de fyra teledistrikten samt byggnadsavdelningen. Under ekonomiavdelningen lyder regionalt fyra förrådsområden samt verkets två datacentraler, i Stockholm och i Göteborg. Östra förrådsområdets kontor och förråd ligger i Älvsjö men kommer inom kort att flyttas till Bålsta. Datacentralen i Stockholm har sina lokaler i Farsta.

[1] Härtill kollektivavtalsanställd personal m fl ca 960 samt ca 40 tjänstemän i Norrköping.

Under industriavdelningen sorterar tre televerkstäder, i Nynäshamn, Vänersborg och Sundsvall. Vid sidan av förvaltningsorganisationen finns två helägda dotterbolag, Telefabrikation AB – med huvudkontor i Skellefteå och verkstäder i Skellefteå och Kristinehamn – samt Swedish Telecommunication Consulting AB med lokaler i Farsta. Härtill kommer det 1970 bildade utvecklingsbolaget Ellemtel, som till lika delar ägs av televerket och Telefon AB LM Ericsson.

De sex aktuella organisationsenheterna hade i huvudsak följande indelning och personalstyrkor 1.7.1971 (lönegradsplacerad personal).

1. *Centralförvaltningen*

Generaldirektören, Gd:s kansli samt televerkets internrevision		35
Administrativa avdelningen		
Informationssektionen	32	
Juridiska sektionen	6	
Kanslisektionen	92	
Avtals- och lönesektionen	28	
Personal- och utbildningssektionen	84	243
Driftavdelningen		
Försvarssektionen	50	
Rationaliseringssektionen	88	
Planeringssektionen	159	
Radio-fjärrnätssektionen	136	
Telesektionen	126	
Marknadssektionen	46	606
Ekonomiavdelningen		
Finanssektionen	140	
Budgetsektionen	11	
Förrådssektionen	54	
Materielsektionen	136	
Pris- och taxesektionen	35	
Statistiksektionen	13	
Utrikessektionen	29	419
Industriavdelningen i Nynäshamn (sex sektioner)		(400)
Projekteringsavdelningen		
Förbindelsetekniska sektionen	115	
Husbyggnadssektionen	130	
Kopplingstekniska sektionen	151	
Planeringssektionen	38	
Radioprojekteringssektionen	156	591
Utvecklingsavdelningen		
Konstruktionssektionen	221	
Centrallaboratoriet	204	
Planeringssektionen	22	
Radioutvecklingssektionen	136	
Systemsektionen	64	
(Produktutformningssektionen)[1]	208	856
Summa anställda vid centralförvaltningen		2 750

2. *Teleskolan*

Skolchef med sekretariat	4
Allmänna avdelningen	15
Kassaavdelningen	2
Kursplanering m m	6

[1] Sektionen upphörde 1.7.1971.

Bibliotek, pedagogiska hjälpmedel m m	6	
Verkstad m m	7	
Lärare (fast anställda)	26	66
3. *Datacentralen i Stockholm*		
Chef		
Datordriftgruppen		
Hålkortsmaskindrift för teleavgifter		
Indatagruppen. Dataregistrering för datorkörning		
Centrala löneexpeditionen		
Stabsärendegruppen		
Personal- och kansliärendegruppen		
Utdatagruppen. Avstämning och granskning av radio- och teleavgifter efter datorkörning		155
4. *Östra distriktskontoret*		
Distriktschef		
Administrativa sektionen		
Försvarssektionen		
Metodsektionen		
Planeringssektionen		
Service- och produktionsuppföljningssektionen		
Tekniska sektionen		135
5. *Östra radio-fjärrnätskontoret*		
Radiodirektören		
Personal- och kanslisektionen		
Planeringssektionen		
Tekniska sektionen		
(Driftsektionen)		
(Fältsektionen Stockholm Radio)		
(Fältsektionen Stockholm Fjärrnät)		92
6. *Byggnadsavdelningen*		
Förvaltningschef	1	
Byggnadskontoret		
Administrativa sektionen	52	
Metodsektionen	10	
Planeringssektionen	66	
Installationssektionen	27	
Kabelläggningssektionen	21	
Kabelskarvningssektionen	16	
(Materielsektionen i Norrköping)	193[2]	189[3]
Summa anställda vid de studerade enheterna		3 387

I stockholmsområdet finns utöver nämnda enheter följande vilka efter viss faktainsamling av olika skäl bedömts inte böra komma i fråga för en eventuell omlokalisering och därför inte mer ingående studerats av statskontoret:

7. Stockholms teleområde med ca 7 000 anställda.
8. Östra radio-fjärrnätsområdets fältorgan i stockholmsområdet, omfattande driftsektionen samt fältsektionerna Stockholm fjärrnät och Stockholm radio. Det sammanlagda antalet anställda var vid undersökningstillfället ca 435.
9. Centrala reparationsavdelningen tillhörande östra teleområdet och med ca 100 anställda.
10. Östra förrådsområdets kontor och förråd i Älvsjö med sammanlagt ca 218 anställda.

[2] Administrativ personal i Stockholm 1.1.1972 (ej fältpersonal).
[3] Tjänstemän 1.7.1971.

11. Telemuseum med två anställda.
12. Ellementel utvecklings AB med ca 215 anställda.
13. Swedish Telecommunication Consulting AB i Farsta med fyra anställda.

Centralförvaltningens industriavdelning i Nynäshamn har inte närmare studerats i detta sammanhang.

Beträffande enheterna 1–6 gäller i huvudsak följande arbetsuppgifter:

Centralförvaltningen

Administrativa avdelningen är centralförvaltningens organ för lönefrågor, personaladministration och utbildningsfrågor, allmänna förvaltningsuppgifter, juridiska ärenden samt extern och intern informationsverksamhet inklusive reklam. Avdelningen utarbetar bl a riktlinjer och normer för televerkets personal- och lönepolitik, är centralt sammanhållande organ i förhandlingsfrågor samt fungerar i övrigt som centralförvaltningens konsult- och serviceorgan i ärenden av personaladministrativ, juridisk eller allmänt administrativ natur.

Driftavdelningen är stabsorgan för ledningen av verksamheten inom teledistrikten och byggnadsavdelningen. Avdelningen fungerar också som specialistorgan beträffande rationalisering och har hand om ärenden rörande televerkets försvarsberedskap och uppgifter för totalförsvaret.

Ekonomiavdelningen är televerkets centrala organ för den ekonomiska förvaltningen, budget- och finansärenden, pris- och taxeärenden, inköp, förrådshållning och materieldistribution samt statistiska ärenden och allmänna utrikesärenden.

Projekteringsavdelningen är televerkets centrala organ för projektering av större och speciella anläggningar för verksamheten samt av husbyggnader. Inom avdelningen utarbetas anvisningar för den projektering som utförs regionalt.

Utvecklingsavdelningen svarar för vidareutveckling, förbättringar och revideringar av nu befintliga system samt för utvecklings- och konstruktionsverksamheten i övrigt inom avdelningens produktområde. Inom Ellemtels produktområden begränsas avdelningens verksamhet – såvitt inte annat överenskommes i det hos bolaget inrättade samordningsutskottet – i stort till systembedömningar (i samråd med drift- och projekteringsavdelningarna) samt konstruktionsanpassningar och revideringar av utrustningar för vilka televerket har sakansvaret. Utvecklingsavdelningen svarar – som sammanhållande instans – i samråd med drift-, ekonomi-, industri- och projekteringsavdelningarna i verket – för den långsiktiga utvecklingsplaneringen och ombesörjer den formella beställningen av utvecklingsuppdrag hos Ellemtel samt följer utvecklingsarbetet hos bolaget genom fortlöpande kontakter.

Teleskolan

Inom televerket bedrivs utbildningsverksamhet dels centralt vid teleskolan, dels regionalt och lokalt. Skolans verksamhet har under tiden 1963–1969 dominerats av administrativa kurser och teleingenjörskurser

som volymmässigt utgjort ca 60 % av totala antalet lärartimmar medan övrig utbildning skedde med hjälp av specialister från centralförvaltningen och andra delar av televerket. Ca 36 % av antalet elever kommer från stockholmsområdet. 1970/71 uppgick det sammanlagda antalet centralt ordnade kurser till 92.

Datacentralen i Stockholm

Datacentralen i Stockholm betjänar östra och norra teledistrikten, motsvarande ungefär halva landet. Arbetsuppgifterna vid datacentralerna domineras av telefakturering vartill vid centralen i Stockholm kommer utvecklingsarbeten med testkörningar av rutiner. Arbetsuppgifterna i stort hos datacentralen innefattar rutiner för bl a kvartalsräkningar, engångsavgifter för utförda arbeten, rutiner för licensinventering, betalningskontroll, katalogutdelning och katalogtryck, nummerregistrering, förrådsredovisning, fordonsstatistik, personal- och löneredovisning, intressekontor, medelsredovisning, försäljningsstatistik, driftstatistik, trafiktabeller, tekniska beräkningar, simuleringar m m.

Östra distriktskontoret

Distriktschefen svarar med distriktskontoret för "övergripande styrning och kontroll av den operativa verksamheten på regional nivå, introduktion av ny teknik, nya metoder och avtal etc initierade av centralförvaltningen, visst linjebundet stabsarbete som inte kan läggas ut på lokala enheter med hänsyn till verksamhetens ringa omfattning, begränsning av resurser etc, styrning och genomförande på regional nivå av bl a teknisk rationalisering, utveckling av administration etc, viss operativ verksamhet som inte lämpligen bör uppdelas på så många enheter som teleområdena utan bör bedrivas över större enheten".

Östra radio-fjärrnätskontoret

Stabsorganisationen hos radio-fjärrnätskontoret omfattar planerings-, utrednings- och serviceorgan för verksamheten inom radio-fjärrnätsområdet. Sålunda har personal- och kanslisektionen uppgifter av allmänt administrativ och ekonomisk art, planeringssektionen svarar för budgetarbete, långsiktig planering och utbildning samt stabsuppgifter avseende materielförsörjningen, tekniska sektionen svarar för stabsmässig driftövervakning, projektering, teknisk rådgivning och stabsuppgifter avseende metoder, instruktioner m m.

Byggnadsavdelningen

Byggnadsavdelningen utför anläggningsarbeten som sträcker sig över flera distrikt eller är av sådan omfattning eller karaktär att resurserna inom ett teledistrikt inte räcker för arbetenas genomförande. Avdelningen utför också arbeten som entreprenör inom distriktens arbetsområden.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Vid bedömningen av förutsättningarna för en eventuell omlokalisering av hela eller delar av televerkets enheter i stockholmsområdet har särskild uppmärksamhet ägnats dels respektive enheters externa funktionssamband, dels de interna arbetssambanden hos främst centralförvaltningen. Vid denna bedömning har de av myndigheten utförda beräkningarna rörande verksekonomiska konsekvenser av en eventuell omlokalisering studerats liksom uppgifter angående utvecklingstendenser m m. Av väsentlig betydelse har dessutom ansetts vara de ändrade förutsättningar som kan bli följden av de olika utredningar som påbörjats inom televerket och som kan väntas medföra betydande förändringar i fråga om organisation och personalstyrkor.

Nuvarande organisation

Centralförvaltningens nuvarande organisation innebär en långtgående centralisering av televerkets tekniska och ekonomiska beslutsprocess. Organisationen som utformades 1968 har under den tid som den tillämpats inte medgivit väntade möjligheter till åtgärder för att åstadkomma ökad delegering av verksamheter till regional och lokal nivå. Bl a har behovet av ekonomisk styrning och kontroll medfört en relativt tungarbetad och kostnadskrävande organisation. Den långt drivna funktionsuppdelningen mellan drift-, projekterings- och utvecklingsavdelningarna har sannolikt också inneburit viss splittring av specialistresurserna avseende olika materielområden m m och har försvårat den övergripande planeringen.

Tyngdpunkten hos verksamheten inom centralförvaltningen ligger – vid sidan av styrningen av den regionala driften – inom det tekniska utvecklingsarbetet och projekteringen. De övergripande stabsfunktionerna hos administrativa och ekonomiska avdelningarna har i huvudsak stödjande huvuduppgifter. Tillkomsten 1970 av utvecklingsbolaget Ellemtel AB (prop. 1970:128) medförde ändrade uppgifter för främst utvecklingsavdelningen. Centralförvaltningens samarbete med bl a utvecklingsbolaget medför under överskådlig tid utpräglade kontaktbehov på alla nivåer. Genom den nuvarande funktionsorganisationen kommer även personal tillhörande drift- och projekteringsavdelningarna att vara involverade i utvecklingsarbetet. Samarbetet mellan centralförvaltningen, Ellemtel och Telefon-AB LM Ericsson sker f n inom åtta produkt- och funktionskommittéer vartill kommer ett stort antal arbetsgrupper i vilka ingår personal från såväl televerket som Ellemtel och LM Ericsson.

Vid en eventuell omlokalisering av centralförvaltningen i dess nuvarande utformning har det bedömts vara svårt att undvika en försämring av nämnda kontaktrelationer och en försvagning av televerkets inflytande på utvecklingsarbetet. Någon uppdelning av centralförvaltningen bedöms inte kunna ske utan betydande negativa konsekvenser i fråga om verkets effektivitet och ekonomi. Den särskilda kontaktundersökning som utförts, KOMM 71, har bekräftat gjorda iakttagelser angående utvecklingsarbetets kontaktberoende. Koncentrationen till Stockholm är

enligt denna studie mest markerad för den adaptiva verksamheten inom främst utvecklingsavdelningen men också framträdande beträffande övriga tekniska avdelningar. Genom det tekniska samarbetet med LM Ericsson, Ellemtel, Siemens, Standard Radio m fl har kontakterna övervägande karaktären av s k orienteringskontakter. Fördelningen i stort av de externa kontaktrelationerna är för centralförvaltningen följande: Stockholm 65 %, övriga Sverige 30 % och utlandet 5 %. Undersökningen har givit stöd åt uppfattningen att en omlokalisering av centralförvaltningen till övervägande del är beroende av de externa utvecklingskontakterna med olika industriföretag och med Ellemtel.

En eventuell omlokalisering av *teleskolan* skulle med nuvarande utformning av utbildningsverksamheten sannolikt medföra övergångsvisa svårigheter i fråga om personalrekryteringen, främst när det gäller lärarpersonal. Uppskattningsvis kommer ungefär halva antalet fasta lärare, eller ca 20, att behöva nyanställas vid en omlokalisering. Av eleverna kommer f n ca 1/3 från stockholmsområdet. Betydande svårigheter bedöms komma att uppstå när det gäller att upprätthålla undervisningen i samband med en förflyttning av verksamheten. Några absoluta hinder på längre sikt mot en omlokaliering har emellertid inte konstaterats i samband med statskontorets undersökningar.

Inom östra radio-fjärrnätsområdet finns den starkaste koncentrationen av fältverksamhet i stockholmsområdet, ett förhållande som sammanhänger dels med det stora antalet driftobjekt, dels med trafikintensiteten. Vid uppbyggnaden av den nuvarande fältverksamheten har man strävat efter att få kortaste möjliga resvägar till de olika objekten. Genom att radio-fjärrnätsorganisationen betjänar olika aktiviteter som följer befolkningskoncentrationen har Stockholm, Göteborg m fl orter fått en tydlig förtätning av objekt och fältverksamhet. Det råder ett mycket intimt funktionssamband mellan främst *radio-fjärrnätskontoret* och driftcentralen. En omlokalisering av kontoret skulle väsentligt försvåra distriktsstabens ledning av och deltagande i den löpande driften. F n sker också viss samordning och gemensamt utnyttjande av tekniska specialister mellan radio-fjärrnätskontoret och östra distriktskontoret.

Byggnadskontorets förläggning till Stockholm sammanhänger i huvudsak med att tyngdpunkten av verksamheten f n ligger i Mellansverige och att Stockholm är fördelaktig som lokaliseringsort med hänsyn till sina goda kommunikationer. Vissa anläggningar som utförs av byggnadsavdelningen projekteras och planeras f n inom centralförvaltningen varvid fortlöpande samråd sker med byggnadsavdelningen. Regelbundna kontakter förekommer också i första hand med kabelleverantören m fl. Faktainsamlingen rörande byggnadsavdelningen har givit vid handen att något absolut hinder inte synes föreligga för en omlokalisering av avdelningen och att en successiv överflyttning till annan ort bör kunna ske utan allvarliga störningar i anläggningsarbetet. På personalsidan kan vissa svårigheter väntas uppstå övergångsvis främst beträffande funktionerna arbetsledning, planering, projektering, utvecklingsverksamhet och skyddstjänst.

Pågående organisationsöversyner

Den genomgripande omstrukturering av televerkets organistion som påbörjats inom televerket och som bl a innebär en indelning av verkets verksamhet i ett antal resultatenheter väntas komma att väsentligt påverka i första hand *centralförvaltningens* organisation och personalbehov men också flertalet av övriga berörda enheter i stockholmsområdet. Inom televerket räknar man med att centralförvaltningens personalstyrka skall kunna reduceras under en 10-årsperiod till ungefär hälften av den nuvarande. De föreslagna åtgärderna innebär en stark decentralisering av verksamheten och utflyttning av arbetsuppgifter och befogenheter till regionala och lokala verksmyndigheter.

Även *teleskolans* verksamhet är f n föremål för en översyn och de förslag och beslut som kan följa härav väntas i flera avseenden komma att förändra förutsättningarna för såväl utbildningsverksamheten i stort inom verket som för skolans verksamhet. Från utredningsmännens sida har framförts synpunkter och förslag som om de realiseras kommer att innebära en långtgående minskning av skolans verksamhet och personalbehov. Några absoluta hinder för en omlokalisering har inte konstaterats men det bedöms angeläget att utredningsarbetet angående den framtida strukturen avslutas innan beslut fattas om en eventuell omlokalisering.

För *östra distriktskontoret* gäller också förhållandet att dess uppgifter och organisation sannolikt kommer att påverkas av resultatet av pågående översyn inom centralförvaltningen med därav föranledd decentralisering av uppgifter och befogenheter till främst lokal nivå. En eventuell omlokalisering skulle f n komma att geografiskt begränsas till nuvarande östra teledistriktet. Även om skäl kan anföras för en sådan åtgärd bör resultaten avvaktas av de påbörjade utredningarna.

Beträffande *datacentralen* pågår sedan länge särskilda utredningar inom televerket. Utredningsarbetet väntas resultera i en etapplösning 1975 varvid datacentralen i Stockholm efter viss försöksperiod sannolikt kommer att kunna minska sin personalstyrka. En beräknad framtida personalstyrka om ca 80 personer mot nuvarande 160 har angivits som trolig. Vid datacentralen kommer arbetsbelastningen att minska bl a i fråga om stansningsarbeten samtidigt som viss ökning av realtidsbearbetningen väntas ske. Pågående datautredningar och försöksverksamhet måste slutföras innan möjligheterna till omlokalisering av datacentralen kan överblickas.

Verksekonomiska konsekvenser

Den genom televerkets försorg utförda undersökningen beträffande de ekonomiska konsekvenserna av en eventuell omlokalisering visar bl a att utflyttning av alla de aktuella enheterna[1] skulle medföra en engångskostnad av sammanlagt 308 milj. kr., varav 61 milj. kr. avser personalkostnader och 247 milj. lokalkostnader. Merkostnaden för år 1 efter omlokaliseringen beräknas till 63 milj. kr., för år 2 54 milj., år 3 47 milj. samt år 4 och följande år 40 milj. kr. per år. De kostnadsslag som omfattades av undersökningen var personal-, lokal-, projekt- och kontaktskostnader.

[1] Televerkets centralförvaltning, distriktskontoret i östra distriktet, byggnadsavd., östra radio-fjärrnätskontoret, teleskolan, datacentralen i Stockholm.

De verksekonomiska konsekvenserna är för televerkets del svåra att beräkna och en helt invändningsfri metodik för sådana kalkyler kan sannolikt inte läggas fram. Statskontoret har på några punkter i beräkningarna anfört avvikande mening. Televerkets beräkningar präglas av ambitionen att objektivt klarlägga och belysa de ekonomiska problemen vid omlokalisering men det ligger i sakens natur att i vissa fall negativa poster fått dominera och de ekonomiska konsekvenserna ibland överbetonats. Undersökningens resultat ger emellertid en god bild av vilka poster som sannolikt kommer att beröras vid en omlokalisering.

Televerkets och företagsnämndernas synpunkter på en omlokalisering

Televerket har beträffande centralförvaltningen anfört att denna med nuvarande organisation inte bör omlokaliseras och man ansluter sig till statskontorets mening, att verket bör ges tillfälle att fullfölja de pågående utredningarna åsyftande översyn av kostnadsutvecklingen inom centralförvaltningen samt effektivisering av ekonomifunktionen och den övergripande planeringen. Televerket yrkar att dels få slutföra ifrågavarande organisationsöversyn, dels i förekommande fall få genomföra en ny organisation – såvitt nu kan förutses byggd på resultatenheter – innan fråga eventuellt uppkommer om en omlokalisering av centralförvaltningen.

Beträffande teleskolan har televerket intet att erinra mot vad statskontoret anför att skolan "trots övergångsvisa störningar och vissa bestående svårigheter att rekrytera lärarpersonal utan allvarliga hinder bör kunna omlokaliseras." Enligt verkets uppfattning bör man emellertid få fullfölja den påbörjade översynen beträffande utbildningsverksamhetens framtida utformning innan ställning tas till frågan om eventuell omlokalisering.

Televerket konstaterar i fråga om byggnadsavdelningen bl a att betydande övergångssvårigheter sannolikt kommer att uppstå vid en omlokalisering av byggnadsavdelningen men har inget att erinra mot de av statskontoret anförda synpunkterna att ifrågavarande verksamhet bör kunna ledas från annan ort än Stockholm utan att effektiviteten på sikt kommer att äventyras.

I fråga om datacentralen delar televerkt statskontorets uppfattning att resultatet av pågående utredningar angående dataverksamheten i stort bör avvaktas. Televerket bedömer liksom statskontoret att en förnyad prövning av lokaliseringsfrågan kan ske när resultaten av utredning och försöksverksamhet föreligger.

Även beträffande östra distriktskontoret delar televerket de synpunkter som framförts av statskontoret, nämligen att en översyn av nuvarande distriktsorganisation samt behovet av regional stabspersonal bör ske innan möjligheterna till en omlokalisering av distriksstaben övervägs. Härför talar också den omständigheten att distriktskontorets organisation sannolikt kommer att påverkas av tidigare nämnda utredningar rörande centralförvaltningen m m.

I fråga om östra radio-fjärrnätskontoret instämmer televerket i bedömningen att man om möjligt bör bibehålla enheten nära de till

radio-fjärrnätsområdet hörande fältorganen i Stockholm samt att en eventuell omlokalisering skulle innebära väsentliga nackdelar såväl ur organisationssynpunkt som beträffande verksekonomin.

Från *centrala företagsnämnden vid televerket* liksom från *centralförvaltningens och byggnadsavdelningens företagsnämnder* har bl a anförts nedanstående synpunkter med anledning av statskontorets undersökningsrapport och televerkets yttrande över denna.

Centrala nämnden ansluter sig till de uppfattningar och ställningstaganden som kommit till uttryck i televerkets förslag till yttrande till delegationen för lokalisering av statlig verksamhet. Centralförvaltningens företagsnämnd har yttrat sig i fråga om centralförvaltningen, teleskolan och datacentralen. Nämnden hade önskat att statskontoret mer ingående belyst personalaspekterna i sin rapport. Beträffande centralförvaltningen understryker nämnden kraftigt statskontorets uppfattning att en omlokalisering av förvaltningen inte bör ske främst med hänsyn till att en sådan åtgärd skulle försvåra pågående utvecklingsarbete samt att samarbetet med Ellemtel skulle bli svårt att upprätthålla. Man hänvisar i detta sammanhang till departementschefens uttalande i prop. 1970:128 angående godkännande av avtal mellan televerket och LM Ericsson. Bildandet av Ellemtel var enligt departementschefen avsett att tillvarata parternas kombinerade drifts-, utvecklings-, produktions- och marknadserfarenheter.

Såväl beträffande teleskolan som datacentralen anför företagsnämnden att resultaten av de utredningar som aviserats, respektive påbörjats bör avvaktas innan man kan yttra sig om en eventuell omlokalisering. Eftersom drygt 800 kvinnor f n tjänstgör inom centralförvaltningen befarar nämnden att merparten av denna personal inte kommer att kunna flytta med vid en omlokalisering av familjesociala skäl. Beträffande gruppen högt kvalificerade tekniker – f n drygt 1 100 ingenjörer inom centralförvaltningen varav flertalet under 35 år – bedömer nämnden att verket skulle komma i en mycket ogynnsam situation vid en eventuell omlokalisering.

Företagsnämnden vid byggnadsavdelningen anser underlaget för en bedömning av lokaliseringsfrågan alltför bristfälligt och tidpunkten för ett beslut mindre lämplig. Beträffande en eventuell omlokalisering ansluter sig nämnden i stort till statskontorets resonemang men framhåller att anknytningen till Norrköping inte torde vara av avgörande betydelse. En eventuell lokalisering till Norrland bedöms av nämnden som olämplig med hänsyn till väntade förändringar beträffande arbetsmängdens geografiska fördelning inom landet.

Den särskilda attitydundersökning som utförts i Telekommitténs regi har beträffande flyttningsbenägenheten vid en eventuell omlokalisering visat följande siffror: 15 % flyttar gärna, 13 % flyttar, 21 % vill helst inte flytta och 38 % vill absolut inte flytta (12 % vet ej). När det gäller villigheten att flytta till olika delar av Sverige anges följande siffror: 1 % till övre Norrland, 9 % till södra delen av Norrland, 13 % till norra delen av Mellansverige, 28 % till södra Mellansverige och 27 % till södra Sverige.

Statens Järnvägar

Uppgifter och organisation

Enligt instruktionen är SJ:s uppgift att driva järnvägs-, färje- och biltrafik samt därmed sammanhängande rörelse.

SJ:s ekonomiska målsättning har formulerats i anslutning till behandlingen av driftbidragsfrågan år 1958. I princip innebär den krav på full realekonomisk kostnadstäckning och förräntning av det bokförda statskapitalet.

För SJ:s verksamhet är också 1963 års trafikpolitiska beslut av betydelse. Enligt detta av riksdagen fattade beslut bör målet för trafikpolitiken vara att för landets olika delar trygga en tillfredsställande transportförsörjning till lägsta möjliga kostnader. Som medel att nå detta mål angavs en samhällsekonomiskt riktig uppdelning av trafiken mellan de olika trafikgrenarna, vilken i sin tur förutsatte att varje trafikgren i princip svarade för sina kostnader, och konkurrensen även i övrigt bedrevs på lika villkor. Enligt samma beslut får SJ ersättning för underskott på ersättningsberättigade trafiksvaga järnvägslinjer. En minimering av driftunderskottet och därmed av behovet av ersättning ingår i SJ:s målsättning.

SJ:s *framtida verksamhet* blir bl a beroende av hur marknaden för SJ:s tjänster utvecklar sig. Inom SJ räknar man med en viss ökning på godstransportsidan, huvudsakligen för vagnslaster. För persontrafiken kommer den hittillsvarande nedgången troligen att ersättas av en stabilisering i trafiksiffrorna. Rent allmänt väntar SJ att företaget i framtiden får arbeta i hårdare konkurrens med andra trafikföretag.

SJ:s personal uppgick budgetåret 1970/71 till totalt 45 900 personer. Av dessa tillhörde 2 100 centralförvaltningen (exkl resebyråer), varav 1 800 med placering i Stockholm (motsv knappt 4 % av totala antalet anställda). Personalkostnaderna utgjorde 1970/71 1 998 milj. kr. Intäkterna samma budgetår var 2 449,3 milj. kr. innefattande bl a godstrafik 1 364,4 milj. kr., persontrafik 600,3 milj. kr. och busstrafik 152,5 milj. kr. Personalkostnaderna motsvarade med andra ord drygt 80 % av totalintäkterna.

Begreppet SJ-koncernen används som ett uttryck för SJ och de företag som SJ – direkt eller indirekt – äger till hälften eller mer. Totalt rör det som om ca 80 aktiebolag och ekonomiska föreningar, av vilka ett 40-tal driver rörelse. Deras verksamhet är som regel ett komplement till järnvägsdriften.

SJ:s huvudorganisation är indelad i tre huvudnivåer under verksledningen (styrelsen/chefen för SJ), nämligen central, regional och lokal organisation.

Direkt under chefen för SJ finns åtta centrala avdelningar. Chefen för SJ och de åtta avdelningscheferna bildar företagets direktion. Avdelningarna utgör SJ:s centralförvaltning. I Stockholm är följande centrala enheter och antal anställda placerade.

Chefen för SJ		1
Driftavdelningen	1	
– internationellt sekretariat	1	
– projektsektionen	10	
– trafikplaneringssektionen	38	
– trafikledningssektionen	86	
– drifttjänstsektionen	47	
– säkerhetssektionen	7	
– intern service	27	217
Kommersiella avdelningen	1	
– utvecklingssektionen	17	
– taxesektionen	27	
– säljsektionen	38	
– säljkontor P (persontrafik)	11	
– resebyråsektionen (exkl resebyråer)	48	
– reklamsektionen	15	
– intern service	26	183
Banavdelningen	1	
– fastighetskontoret	13	
– underhålls- och byggsektionen	55	
– bantekniska sektionen	48	
– brokontoret	23	
– geotekniska kontoret	33	
– arkitektsektionen	34	
– starkströmssektionen	49	
– svagströmssektionen	161	
– intern service	30	447
Maskinavdelningen	1	
– allmänna sektionen	35	
– verkstadssektionen	37	
– traktionssektionen	29	
– vagnsektionen	35	
– kameralkontoret (för huvudverkstäderna)	29	
– utredningssektionen	1	167
Ekonomiavdelningen	2	
– allmänna sektionen	25	
– finans- och budgetsektionen	13	
– bokföringssektionen	65	
– transportredovisningssektionen	151	
– materialsektionen	87	
– ADB-sektionen	150	
– intern service	16	509
Administrativa avdelningen	1	
– förvaltnings- och kontorsorganisation	5	
– expeditionella normer och system	5	
– arbetskraftssektionen	31	
– löne- och avtalssektionen	34	
– försvarssektionen	18	
– internrevisionen	15	
– PR-sektionen	14	
– centralförvaltningens kontorsdrift	109	
– intern service	19	251
Juridiska avdelningen	1	
– juristsektionen	4	
– förvaltningssekretariatet	9	14
Utvecklingsavdelningen	2	
– operationsanalyssektionen	5	
– tekniska sektionen	5	
– intern service	8	20
Summa anställda vid centrala förvaltningen i Stockholm		1 809

Avdelningarnas arbetsuppgifter framgår av följande redogörelse.

Driftavdelningen svarar för produktionen av transporttjänsterna (driften) inom järnvägs-, buss- och färjetrafiken, vidare för den regionala och lokala transportförsäljningen (exkl resebyråverksamheten) samt i viss utsträckning för tekniskt underhåll av rullande materiel. 11 regionala driftdistrikt lyder under chefen för driftavdelningen.

Kommersiella avdelningen svarar som centralt stabsorgan för SJ:s allmänna marknadsbedömning och är rådgivande beredande organ åt chefen för SJ i frågor rörande SJ:s marknadspolitik inkl prispolitik. Gentemot driftorganisationens regionala försäljningsorgan fungerar kommersiella avdelningen som konsult i enskilda prissättnings- och därmed sammanhängande frågor. Avdelningen förhandlar om och träffar fraktavtal med centralkunderna på uppdrag av chefen för SJ. Vidare ingår i kommersiella avdelningen resebyråsektionen med SJ resebyråer.

Banavdelningen svarar för underhåll, konstruktion och byggande av företagets fasta anläggningar, såväl de ban- och byggnadstekniska som de elektriska samt för företagets fastighetsregister och elkraftförsörjningen. 11 regionala bandistrikt lyder under chefen för banavdelningen.

Maskinavdelningen svarar – med undantag för visst driftunderhåll – för underhåll, konstruktion och byggande/upphandling av spårbunden rullande materiel. 7 regionala huvudverkstäder lyder under chefen för maskinavdelningen.

Ekonomiavdelningen svarar för den centrala ekonomifunktionen samt för inköps- och förrådsverksamheten. 4 regionala huvudförråd lyder under chefen för ekonomiavdelningen.

Administrativa avdelningen svarar för den centrala personaladministrativa och allmänadministrativa funktionen inklusive försvarsfrågor.

Juridiska avdelningen svarar för juridiska och vissa internationella frågor.

Utvecklingsavdelningen svarar för bevakning av företrädesvis teknisk utveckling samt administration av vissa övergripande projekt.

Direktionen består som nämnts av chefen för SJ och de åtta avdelningscheferna. Den har till uppgift att vara informerande och samrådande (ej beslutande) organ i frågor av väsentlig betydelse för verksamheten.

Personalens fördelning på verksamhetskategorier är inom centralförvaltningen följande (augusti 1971):

	Antal	Procent
Assistentkarriären	353	19
Civilingenjörer	116	6
Övriga ingenjörer	337	19
Teknisk expeditionspersonal	136	8
Ej teknisk expeditionspersonal	434	24
Servicepersonal	257	14
Specialpersonal (vissa akademiker, sjuksköterskor, ADB-personal m fl)	143	8
Resebyråpersonal (inom centrala kommersiella avdelningen)	33	2
Summa	1 809	100 %

Av här angiven personal är 283 anställda 55 år eller äldre. Andelen kvinnor utgör 22 procent av hela personalen vid centralförvaltningen.

Centralförvaltningens *lokaler* omfattar totalt 49 279 m^2. Av dessa är 40 195 m^2 kontorslokaler och resten speciallokaler. Kontorslokalerna är i huvudsak belägna i och vid Stockholms central (28 625 m^2) samt i Tomteboda (11 210 m^2). Speciallokalerna omfattar bl a utrymmen för elforskningskontor (Västberga), ADB-sektion och televäxel (Tomteboda), maskinlaboratorium (Hagalund), fotolaboratorium med ljuskopiering, tryckeri och läkarmottagning (Stockholms central).

Kungl. Maj:t har i prop. 1971:147 föreslagit *organisationsförändringar*, vilka bl a innebär en minskning av antalet drift- och bandistrikt från 11 till 8, en koncentration av verkstadstjänsten till maskinavdelningen (f n bedrivs viss verkstadstjänst även inom driftavdelningen) samt inplacering i den centrala organisationen av de fyra huvudförråden. Det senare innebär

endast en organisatorisk förändring. Geografiskt kommer förråden att ligga kvar på nuvarande orter. Riksdagen avslog vid sin behandling av frågan förslaget (TU 1971:27, rskr 333).

Inom SJ pågår en intern genomgång av arbetsuppgifterna vid centralförvaltningen med målet "att från den centrala organisationen och från Storstockholm få bort den verksamhet som inte behöver ingå i eller biträda den samordning och planering av SJ verksamhet som transportföretag för vilken en central organisation är en absolut förutsättning".

Genomgången är inriktad på att förstärka samverkan mellan olika centrala enheter, bl a genom att i ökad utsträckning lösa olika frågor som koncentrerade projekt.

Förslag föreligger att geografiskt lokalisera den del inom centralförvaltningen som svarar för färjetrafiken till Trelleborg alternativt Malmö. SJ har som exempel på funktioner som successivt måste centraliseras nämnt trafikledningen. Härigenom förväntas vinster i form av bättre utnyttjande av trafikresurserna mellan olika delar av landet (lok, vagnar, förare m m).

Resultatet av pågående undersökning bedöms ej komma att öka personalbehovet regionalt eller lokalt. Däremot är det enligt SJ inte orealistiskt att personalbehovet i den centrala förvaltningen kommer att minska avsevärt.

Utredningen beräknas vara klar senhösten 1972.

Förhållande av särskild betydelse för omlokalisering

Kontakter i stockholmsområdet

SJ konkurrerar med andra företag på transportmarknaden. Verksamhetens lönsamhet är i hög grad beroende av möjligheterna att framgångsrikt konkurrera om i första hand de större godstransportkunderna. SJ:s nuvarande lokalisering är gynnsam med avseende på marknaden. En stor del av de större vagnslastkunderna har sina huvudkontor i Storstockholm. Stockholm har dessutom f n de bästa kommunikationerna med landet i övrigt. Vidare är Stockholm som administrativt centrum i Sverige tämligen regelbundet besökt av representanter för landets större företag, vilket uppges vara till stor fördel för SJ.

Enkätundersökningar, bl a KOMM 71, och intervjusvar har visat att en stor del av centralförvaltningens marknadskontakter sker i Storstockholm. Av dessa kontakter bedöms vissa vara av sådan karaktär att SJ med nuvarande marknadsföringsmetodik inte skulle kunna genomföra dem vid en lokalisering utanför stockholmsområdet. Företaget skulle därmed gå miste om marknadsinformation och i vissa fall inte nå potentiella transportköpare med information om sina transporttjänster.

Marknadskontakterna sköts företrädesvis av verksledningen, kommersiella avdelningen och i viss mån driftavdelningen. Även övriga organisationsenheter har tyngdpunkten i sina yttre kontakter i stockholmsområdet. Enligt uppskattningar av antalet yttre sammanträffanden har exempelvis för driftavdelningen angivits ca 1 900 sammanträffanden inom storstockholmsområdet per år, för banavdelningen 1 600 och för ekonomiavdelningen 2 700.

Administrativa avdelningen har betonat det stora antalet kontakter med avtalsverket.

Resultatet av KOMM 71 har i stort bekräftat den bild av SJ:s yttre kontakter som erhållits vid intervjuer. Dock kan noteras att enligt KOMM 71 den relativa andelen personkontakthändelser (= kontakttillfällen vid vilka en tjänsteman vid centralförvaltningen varit närvarande) som berörde kontrahenter hemmahörande i stockholmsområdet för SJ:s del utgör 48 % av totala antalet kontakthändelser. Siffran är låg jämförd med för hela KOMM 71-materialet, där medianen ligger vid 71 % och under kvartilen vid 63 %.

Beträffande kontakterna med den egna regionala organisationen kan konstateras att centralförvaltningen har fler kontakter med ban- och driftdistrikten i Stockholm än med något av de övriga distrikten. Undersökningen visade att stockholmsdistrikten svarade för 17,3 % av centralförvaltningens samtliga yttre kontakter mot 29,0 % för övriga distrikt tillsammans. Detta förhållande har bl a förklarats med att stockholmsdistrikten har en högre trafikintensitet samt att en omfattande utbyggnad pågår av bl a lokaltrafiknätet.

Kontakter inom centralförvaltningen

De transporttjänster SJ producerar kräver samarbete mellan olika funktioner inom centralförvaltningen. Resultat från en enkätundersökning, INTERKOMM 71, intervjuuttalanden och verksamhetsbeskrivningar belyser behovet av nära samband mellan i första hand kommersiella avdelningen och driftavdelningen. Sambandet mellan kommersiella avdelningen och driftavdelningen är sådant att en god samordning av de båda uppgifterna att producera respektive marknadsföra i många fall kräver direkta och personliga kontakter med möjlighet till omedelbar återföring av viss information. Samordningen kan sålunda inte effektivt ordnas med hjälp av anvisningar i instruktioner eller andra formella medel.

Nämnas bör även att driftavdelningen vid kundkontakter svarar för sambanden med banavdelningen och maskinavdelningen, t ex i frågor avseende transporttjänsternas utformning och kostnad.

Andra arbetsuppgifter som kräver personkontakter mellan avdelningarna förekommer t ex vid upprättande av tågplaner samt vid planering och genomförande av mera omfattande investeringar. I senare fallet får arbetet ofta projektkaraktär. Kontakter av detta slag kräver sammanträffanden över avdelningsgränserna och kan inte utan större svårigheter ersättas av telefonsamtal eller standardiserade beslutsrutiner. Samordningsbehov uppstår även centralt av det skälet att drift-, ekonomi-, ban- och maskinavdelningarna svarar för var sin funktion när det gäller styrning av de regionala organen.

Undersökningen har även visat att det i vissa fall finns omfattande kontakter mellan sektionerna inom respektive avdelning.

Personalbehov

De krav på arbetskraft som SJ:s centralförvaltning i framtiden kommer att ställa blir beroende av ett flertal faktorer såsom personalavgång,

organisationsförändringar, en eventuell utflyttnings omfattning m m.

Det övervägande skälet till personalavgång är pensionering. Beroende på att genomsnittsåldern inom SJ är relativt hög kommer antalet pensioneringar att stiga under de närmaste åren. Antalet avsked på egen begäran har hittills legat mycket lågt inom centralförvaltningen. Denna avgång kan påverkas av t ex förändrad åldersstruktur, eller förändringar i verksamheten som inte kan prognostiseras med ledning av nuvarande utvecklingstrend.

Som nämnts räknar SJ med att den pågående organisationsgenomgången skall resultera i en avsevärd personalminskning inom centralförvaltningen. Det framtida rekryteringsbehovet kan därför väntas minska i proportion till personalnedskärningen. Troligen blir rekryteringsbehovet betydligt mindre under den övergångsperiod som fordras för omställning till den minskade centrala organisationen.

En mycket osäker faktor är det extra rekryteringsbehov som kan uppstå före, under och en viss tid efter en flyttning. Troligen skulle avgången bli störst för biträdespersonal. Farhågor har uttryckts för att avgången även skulle kunna bli stor inom sådana nyckelkategorier som sälj-, inköps- och datapersonal.

Någon enkät för att fastställa personalens inställning till en flyttning har inte gjorts inom SJ. Uppskattningar gjorda av avdelningscheferna har visat på en personalavgång på ca 30 %. Det har betonats att denna siffra är mycket osäker. SJ:s krav på den lokala arbetsmarknaden minskar genom att chefer och handläggande personal till större delen rekryteras från den egna distriktsorganisationen.

Behov av lokaler och utrustning

Vid bedömning av centralförvaltningens framtida lokalbehov bör hänsyn tas till resultatet av pågående organisationsgenomgång. Denna väntas som nämnts leda till en avsevärd personalminskning. Om en omlokalisering genomförs efter det att pågående organisationsöversyn m m givit utslag i form av personalminskning skulle centralförvaltningens behov av kontorslokaler på lokaliseringsorten bli avsevärt mindre än i nuläget.

Utrustningssidan utgör för centralförvaltningens del inget större problem vid en omlokalisering. Ett undantag härvidlag är datacentral och televäxel samt utrustning för data- och teleöverföring. De därmed sammanhängande kostnaderna uppges vara starkt beroende av valet av lokaliseringsort.

SJ:s och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

I skrivelse till delegationen framhåller SJ personalfrågornas betydelse i omlokaliseringssammanhang. Verket fäster också uppmärksamheten på att affärsverken, till skillnad från skattefinansierade myndigheter, vid en lokalisering måste utgå från en företagsekonomisk bedömning som tar hänsyn till konkurrensen från andra företag. SJ anser därför att i den mån man vill att affärsverken skall göra lokaliseringspolitiskt motiverade avvikelser från företagsekonomiska bedömningar så bör frågan om särskild ersättning från samhället aktualiseras. I skrivelsen framhåller SJ

vidare att centralförvaltningen endast omfattar 1 800 personer, dvs ca 4 % av totala antalet anställda. Ytterligare decentralisering och delegering av befogenheter kommer enligt SJ att leda till att antalet anställda vid centralförvaltningen minskas väsentligt under de närmaste åren.

SJ bedömer att fortgående rationaliseringar kan komma att bli särskilt besvärliga om någon enhet flyttas ut med motiveringen att tillföra en ort ett visst antal sysselsättningstillfällen och framhåller även att centralförvaltningen i stort sett inte kommer att innefatta andra funktioner än sådana som har klar centralförvaltningskaraktär och som sådana nära inbördes samband.

SJ tar vidare upp förändringarna på transportmarknaden och inom de transportköpande företagen och deras betydelse, bl a framhålls att järnvägens faktiska och potentiella trafikunderlag finns i storstadsområden och andra större tätorter. Enligt SJ kommer Stockholm således att få växande betydelse för SJ som transportföretag.

SJ tillmäter de informella kontakterna inom stockholmsområdet stor betydelse, bl a för att komma in tidigt vid kundernas planläggning så att en för SJ positiv påverkan blir möjlig.

Enligt SJ är det för den del av kundkontakterna som sköts av centralförvaltningen behov av samordnade bedömningar från olika delar av centralförvaltningen. Av nämnda skäl anser SJ det vara svårt och många gånger omöjligt att kompensera en utflyttning av centralförvaltningen med en försäljningsavdelning i Stockholm eller med resor från en omlokaliserad centralförvaltning. En tendens finns även inom företagen mot en ökad centraliserad behandling på hög nivå av transportfrågorna. Av denna anledning liksom av sekretesskäl vill företagen ofta avhandla nya transportprojekt direkt med SJ:s centralförvaltning.

SJ tar även upp frågan om ersättning för företagsekonomiska merkostnader och formerna för den ersättning som bör utgå. Man bedömer att ersättning bör utgå inte enbart för direkta flyttningskostnader och effekten på kostnader och intäkter under en övergångstid utan också för bestående effekter på både kostnader och intäkter.

SJ har med denna utgångspunkt gjort en bedömning av kostnaderna vid en utlokalisering av centralförvaltningen.

Kostnaderna har i kalkylen räknats om till ett kapitalvärde år 1975 vid en diskontering av 7 %.

De direkta kostnaderna, innefattande bl a nya lokaler, teleinvesteringar inklusive lokaler för tele och data, flyttning, löneförmåner och traktamenten, utbildning av ny personal m m har värderats till kapitalvärdet 150 milj. kr.

Intäktseffekten har av SJ bedömts få stor räckvidd. SJ har begränsat sig till intäkterna av vagnslastgods och utgått från att dessa exklusive lapplandsmalm kommer att stiga vid oförändrad prisnivå med 3,5 % per år 1976–85 med 3 % per år 1986–95, medan tillväxten efter en flyttning under perioden 1976–95 bedöms sjunka till ca 2,5 % per år. Vidare har räknemässigt antagits att intäktsnivåerna i de bägge alternativen blir bestående efter 1995. Trafikintäkten för vagnslaster har för 1975 satts till 1 010 milj. kr. Mot intäktsskillnaden har ställts den kostnadsskillnad som uppkommer på grund av skillnaderna i trafikomfattning. Efter

avdrag av dessa kostnader har kapitalvärdet 1975 av uteblivit täckningsbidrag beräknats till 720 milj. kr.

SJ har vidare gjort en bedömning av effektivitetsminskningen i samband med en flyttning. Kapitalvärdet för denna har uppskattats till 320 milj. kr.

Fördelarna av en utlokalisering, t ex samlokalisering av hela centralförvaltningen i samma byggnad, modernare lokaler etc har uppskattats ge en positiv effekt motsvarande ett kapitalvärde av 120 milj. kr. Totalt blir nettoeffekten av en utflyttning enligt SJ:s kalkyl kostnader motsvarande ett kapitalvärde av 1070 milj. kr. år 1975 (7 % ränta).

SJ centrala företagsnämnd har i sitt yttrande anslutit sig till vad chefen för SJ anfört i sin ovan refererade skrivelse. Nämnden understryker nackdelarna för SJ som transportföretag av en lokalisering till annan ort samt framhåller att de försämrade marknadskontakterna får ett betydande intäktsbortfall som följd samtidigt som kostnaderna stiger.

Nämnden fäster också uppmärksamheten på de många och stora personalproblem som skulle bli aktuella vid en eventuell omlokalisering, bl a svårigheten att placera den personal som inte kan eller vill följa med vid en flyttning.

Nämnden har uttryckt ett önskemål att en undersökning görs inom centralförvaltningen av attityder och familjesociala förhållanden samt att personliga ekonomiska förluster till följd av en omlokalisering beaktas.

Nämnden har också påpekat att vid en bedömning av samhällets merkostnader för omlokalisering av centralförvaltningen hänsyn måste tas till den trafikmängd som förutses komma att avledas från SJ och som därmed förorsakar ökade kostnader för landsvägstransporter, väghållning, olyckor, miljövård etc.

Statens vägverk

Uppgifter och organisation

Statens vägverk är central förvaltningsmyndighet för vägväsendet.

Verket svarar för den allmänna väghållning som åligger staten, d v s för byggande och drift av vägar på landsbygden. Inom tätort sköts den allmänna väghållningen av kommunen under inseende av vägverket. Vidare handlägger verket ärenden om enskilda vägar samt utövar viss tillsyn över enskilda järnvägar, spårvägar och tunnelbanor.

Statens vägverk är den sammanfattande benämningen på verkets centrala, regionala och lokala organisation.

I Stockholm finns verkets centralförvaltning samt regionala och lokala organ. Delegationens överväganden angående omlokalisering berör endast centralförvaltningen.

Statens vägverks centralförvaltning omfattar följande enheter och antal anställda:

Verksledningen		1	Ekonomiavdelningen		
Driftavdelningen			– budgetsektionen	28	
– allmänna sektionen	58		– förrådssektionen	25	
– projekteringssektionen	25		– redovisningskontoret	20	73
– driftsektionen	28		Administrativa avdelningen		
– maskinsektionen	52		– personalsektionen	68	
– försvarssektionen	9	172	– juridiska sektionen	13	
Byggnadsavdelningen			– organisationskontoret	11	
– allmänna sektionen	20		– informationskontoret	4	
– produktionssektionen	15	35	– servicekontoret	36	132
Tekniska avdelningen			Revisionssektionen		9
– vägsektionen	20				
– brosektionen	97		Summa anställda		691
– gatusektionen	18				
– fotogrammetri- och datasektionen	99				
– sektionen för översiktlig vägplanering	10				
– sekretariatet	25	269			

30 % av de anställda är kvinnor. Åldersgrupperna fördelar sig med 31 % på gruppen högst 29 år, 21 % på vardera gruppen 30–39, 40–49, 50–59 samt 6 % över 60 år. Medianåldern för de manliga tjänstemännen är 40 år, för kvinnor 32 år.

Personalomsättningen vid centralförvaltningen har under de senaste fem åren i genomsnitt uppgått till 11 % (män 8 %, kvinnor 17 %) exkl avgångar från centralförvaltningen till andra enheter inom vägverket. Under perioden 1967–1971 har antalet anställda vid centralförvaltningen ökat med ca 10 %.

I riksstaten för 1971/72 togs drygt 30 milj. kr. upp för vägverkets centrala administration.

De olika avdelningarnas huvudsakliga arbetsuppgifter framgår av följande redogörelse.

Driftavdelningen svarar för den allmänna väghållningen där staten är

väghållare och handlägger frågor rörande den enskilda väghållningen. I arbetsuppgifterna ingår främst

- att samordna verkets långtidsplanläggning
- att svara för flerårsplanläggning av det vägnät för vilket staten är väghållare
- projekteringsärenden
- frågor om drift av del allmänna vägnätet
- maskin-, verkstads- och husbyggnadsfrågor
- frågor rörande verkets krigs- och beredskapsplanläggning.

Byggnadsavdelningen svarar såsom verkets interna byggnadsentreprenör för utförandet av arbeten i egen regi och på entreprenad. Avdelningens centrala enheter handlägger bl a planerings-, ekonomi- och personalfrågor samt svarar för rådgivning och kontroll.

Tekniska avdelningen svarar för översiktlig vägplanering, för utarbetandet av tekniska normer och anvisningar inom väg-, bro- och gatuområdet, för ärenden rörande väg- och gatuhållning i kommuner som är väghållare och för ärenden rörande tunnelbanor.

Avdelningen upprättar på beställning och granskar förslags- och konstruktionsritningar för broar m m samt utför arbeten inom fotogrammetri- och dataområdet.

Tekniska avdelningen samordnar verkets deltagande i samhällsplaneringen dels i kommuner som är väghållare, dels i övrigt på uppdrag.

Avdelningen är samordnande enhet för vägverkets tekniska utvecklingsfrågor.

Ekonomiavdelningen utvecklar, följer och samordnar verkets ekonomifunktion och kamerala verksamhet samt samordnar inköps- och förrådsverksamheten.

Administrativa avdelningen utvecklar, följer upp och samordnar de företagsadministrativa frågor som rör personal, juridik, organisation och information samt svarar för centralförvaltningens kontorsservice. Administrativa avdelningen handlägger centralt skadereglerings- och marklösenfrågor.

Några genomgripande förändringar i vägverkets verksamhet för den närmaste framtiden förutses inte. För centralförvaltningens del har den tekniska utvecklingen medfört en ökande grad av specialisering. F n ägnas stor uppmärksamhet åt den administrativa sidan av verksamheten, främst den ekonomiska planeringen och styrningen.

Förhållanden av särskild betydelse för omlokaliseringen

Statskontoret har på uppdrag av delegationen för lokalisering av statlig verksamhet kartlagt organisatoriska och funktionella förutsättningar för lokalisering av vägverkets centralförvaltning utanför Storstockholm. Statskontoret har ansett att den mest betydelsefulla faktorn i kartläggningen för vägverkets del är samband och beroenden mellan olika aktiviteter och enheter inom verket och gentemot omvärlden. Dessa relationer beskrivs i statskontorets rapport med utgångspunkt i dels arbetsförlopp, dels avdelningars och sektioners behov av kontakter.

Kommunikationsundersökningen

En sammanställning av materialet ur KOMM 71 visar en något högre personkontaktfrekvens för centralförvaltningen vid vägverket än genomsnittet för samtliga 34 deltagande myndigheter. Vägverkets externa personkontakter fördelar sig ungefär jämnt mellan kontrahenter hemmahörande i stockholmsområdet med 49 % och övriga Sverige med 47 % (återstående andel avser utlandet). I totalmaterialet däremot dominerar stockholmskontakterna klart med aritmetiska medelvärdet 63 % mot 33 % för övriga Sverige (motsvarande medianvärden är 71 % resp 24 %). Av telefonkontakterna avser för vägverkets del 37 % Stockholm och 63 % övriga Sverige. Centralförvaltningens kontaktmönster präglas starkt av sambandet med vägförvaltningar och byggnadsdistrikt. Dessa kontaktrelationer omfattar enligt KOMM 71 43 % av hela antalet, varav 9 % avser vägverkets regionala och lokala organ i Storstockholm. Vägverkets personkontakter är för övrigt mycket spridda.

Omlokalisering av vägverkets centralförvaltning i dess helhet

Centralförvaltningens kontakter i stockholmsområdet är spridda på många kontrahenter. De viktigaste av dessa är enligt statskontorets bedömning departementen, vissa centrala förvaltningsmyndigheter och affärsverk, organ för teknisk utveckling och entreprenörföretag.

Vägverkets viktigaste kontakter med departementen avser planeringsfrågor. Personkontakter med kommunikationsdepartementet förekommer regelmässigt under höstens budgetarbete och i övrigt i planeringsfrågor som har större räckvidd, t ex vid val av kriterier för behovsplan och ramar för långtidsplaneringen. Vidare förekommer kontakter med anledning av interpellationer och enkla frågor i riksdagen samt vid utformningen av ny lagstiftning som berör vägverkets ämbetsområde.

Enligt vad statskontoret har inhämtat från vägverket är det vanligen departementet som tar initiativet till dessa kontakter. Intensivast är kontakterna under hösten när departementet i samband med behandlingen av verkets petita behöver kompletterande detaljinformation. Karaktäristiskt för vägverkets verksamhet är att den – i likhet med affärsverkens – styrs genom långsiktiga, generella riktlinjer om hur tillgängliga resurser skall användas, genom de årliga anslagsbesluten och genom att statsmakterna vid olika tidpunkter tar ställning till de frågor av större vikt som kan uppkomma. Av helt annan karaktär är sådan verksamhet som mer detaljerat styrs av det materiella innehållet i författningar. Lagstiftningsarbete, som ofta kräver nära samarbete mellan departementet och den för tillämpningen ansvariga myndigheten, har relativt begränsad omfattning inom vägverkets verksamhetsområde.

Statskontoret anser att vägverket med hänsyn till de nu berörda kontakterna inte behöver vara lokaliserat i anslutning till departementen. Inte heller i övrigt kan statskontoret finna några behov av kontakter mellan departementen och vägverket som – med hänsyn till vägverkets behov – utgör avgörande hinder mot en utflyttning av verkets centralförvaltning.

Det har inte ingått i statskontorets uppdrag att bedöma om departe-

mentens behov av kontakter med vägverket kräver att verket ligger kvar i Stockholm. Statskontoret framhåller i sammanhanget att en mer omfattande omlokalisering av centrala förvaltningsmyndigheter kan komma att bidra till att den långsiktiga och övergripande planeringen i ökad utsträckning centraliseras till departementen.

De viktigaste av vägverkets kontakter med centrala verk avser arbetsmarknadsstyrelsen, planverket, naturvårdsverket och trafiksäkerhetsverket.

Behovet av samverkan mellan vägverket och dessa fyra myndigheter är mest regelbundet i fråga om planverket, medan behovet i högre grad varierar med förekommande akuta problem när det gäller de övriga myndigheterna. En omlokalisering skulle otvivelaktigt medföra vissa problem och ökade kostnader för att upprätthålla nödvändiga kontakter. Med hänsyn till kontakternas i det stora hela begränsade omfattning anser statskontoret dock att svårigheterna är överkomliga.

Bland övriga kontrahenter i stockholmsområdet framhåller statskontoret främst väg- och trafikinstitutet, som skall flytta till Linköping, och olika samordningsorgan inom området för teknisk utveckling. Till de senare hör bl a standardiseringsorgan och branschorganisationer. Vidare har vägverket kontakter med vissa affärsverk, entreprenörsföretag och Stockholms kommun.

Sammanfattningsvis anser statskontoret att inga av vägverkets kontaktrelationer i stockholmsområdet utgör avgörande skäl mot en omlokalisering av verkets centralförvaltning. Inte heller sammantagna kräver sambanden med andra organisationer att verket är lokaliserat i Stockholm. Det är däremot nödvändigt att centralförvaltningen är lokaliserad till en ort med goda kommunikationer, eftersom kontakterna mellan verkets central- och regionalförvaltning är mycket omfattande.

Omlokalisering av delar av vägverkets centralförvaltning

Analysen av de interna funktionssambanden och av samband och beroenden i vissa centrala arbetsprocesser visar att de viktigare sambanden berör praktiskt taget hela centralförvaltningen. Enligt statskontorets mening måste en ev partiell omlokalisering av vägverkets centralförvaltning föregås av en omfattande och ingående organisationsundersökning. En uppdelning av centralförvaltningen skulle emellertid under alla omständigheter resultera i att omfattande kontakter måste upprätthållas mellan organisationens olika delar. Statskontoret anser därför att en delning av centralförvaltningen är ett klart sämre alternativ ur organisatorisk synpunkt än en utflyttning av hela centralförvaltningen.

Delegering

Också när det gäller delegering av arbetsuppgifter från centralförvaltningen till vägverkets regionala organ krävs en ingående organisationsundersökning. Vägverkets regionala organisation är uppdelad på 24 relativt små vägförvaltningar och 7 byggnadsdistrikt. En omfördelning av arbetsuppgifter inom vägverket som i någon mån kan nå de eftersträvade lokaliseringspolitiska effekterna kräver därför enligt statskontorets

mening en översyn av även den regionala organisationen. Denna fråga har nyligen aktualiserats av riksrevisionsverket i samband med vissa förvaltningsrevisionella undersökningar.

En ev omorganisation av vägverkets regionala förvaltning skulle under vissa förutsättningar kunna ge avsevärt ökade möjligheter att delegera arbetsuppgifter från central- till regionalförvaltningen. Statskontorets undersökning hade emellertid inte till syfte att bedöma behovet av och förutsättningarna för så genomgripande organisationsförändringar inom vägverket.

Vägverkets och företagsnämndernas synpunkter på en omlokalisering

Statens vägverk har funnit att statskontorets beskrivning i stort sett korrekt återger verkets arbetsförhållanden.

Vägverket påpekar att verket till sin struktur är i hög grad decentraliserat. Centalförvaltningen i Stockholm omfattar knappt 6 % av verkets totalt ca 12 500 anställda.

Den lokala företagsnämnden vid centralförvaltningen har genomfört en enkät bland personalen som visar att 28 % av personalen är positiva till en ändrad lokalisering medan 25 % anser sig eventuellt kunna flytta under vissa förutsättningar. Det förhållandet att en stor del av personalen inte är negativ till en ändrad lokalisering av centralförvaltningen kan enligt vägverket förklaras av att det inom verket normalt förekommer ett utbyte av personal mellan centralförvaltningen och de regionala enheterna. Många anställda är därför redan vid anställningstillfället inställda på en senare tjänstgöring i annan ort än Stockholm.

Enkäten visar vidare att flyttningsbenägenheten avtar med stigande ålder och att kvinnor i större utsträckning än män saknar möjlighet att flytta. Vägverket anser att en omlokalisering av centralförvaltningen skulle medföra betydande problem för de 47 % som anser sig sakna, eller troligen sakna, möjligheter att flytta från Stockholm – och betydande svårigheter för verkets verksamhet.

Vägverket framhåller att centralförvaltningens personkontakter vid en omlokalisering kommer att utsättas för störningar. Dessa kan uppdelas i störningar för vägverkets verksamhet, störningar för externa organ och störningar för departementen. Vägverket bedömer att kostnaderna som dessa störningar föranleder blir av samma storleksordning som för övriga verk med regional organisation och likartad riksomfattande verksamhet.

Om centralförvaltningen lokaliseras till annan ort än Stockholm, kommer restiden enligt vägverkets uppfattning att väsentligt förlängas för verkets interna kontakter med de flesta av de regionala enheterna. Eftersom dessa kontakter ofta sköts av personer i kvalificerade befattningar, kan den uppkomna restidsförlusten inte alltid ersättas genom att öka antalet anställda utan resulterar i en lägre effektivitet.

När det gäller kontakterna med externa organ betonar vägverket särskilt behovet av samverkan mellan arbetsmarknadsstyrelsen och vägverkets centralförvaltning. Med hänsyn till beredskapsarbetenas natur krävs sammanträffanden med kort varsel mellan företrädare för verken.

Vad beträffar störningarna för departementen anser vägverket att departementens arbete skulle försvåras vid en utflyttning. Detta skulle

leda till behov av ökningar av departementens personalantal. Risk för dubbelt planeringsarbete föreligger om den nära kontakten med den sakplanerande myndigheten försvinner och en uppluckring sker i den traditionella ansvarsfördelningen mellan statsmakterna och myndigheterna. Om detta är önskvärt eller inte är en politisk-administrativ bedömning som vägverket inte vill uttala sig om.

Men vare sig avsikten är att på sikt ändra det traditionella förvaltningssystemet eller inte, så anser vägverket att det krävs mer ingående funktionella och organisatoriska analyser och överväganden än att isolerat undersöka om några verks centrala förvaltningar kan förläggas utanför landets huvudstad. Det krävs överväganden av planeringssystem och av formerna för samverkan mellan departement och myndigheter för att undvika dubbelarbete och fastlägga ansvarsfördelning. Det krävs en samordnad översyn av hela förvaltningsapparaten där funktionella i stället för totala decentraliseringsmöjligheter undersöks. Detta behövs av rationalitetsskäl, men även för att nå en optimal effekt av en målinriktad regionalpolitik.

För att nå det regionalpolitiska målet att tillföra lokaliseringsorter ett ökat tillskott av kvalificerad arbetskraft bör enligt vägverket eftersträvas en funktionell decentralisering av flera verks uppgifter på flera orter. Vad som nu planeras är emellertid enligt vägverket en total omlokalisering av specialiserade myndigheters samlade funktioner. Detta torde inte leda till den differentierade arbetsmarknad och heller inte till den regionala spridning av kvalificerade arbetsuppgifter, som anges bland de regionalpolitiska målen.

Vägverket anser att denna politik även leder till svårigheter för ett verk att i ett senare skede ändra sin organisation. Vid en omlokalisering till en mindre ort får relativt sett betydande och för verket även speciella investeringar göras för att motta aktuell verksamhetsvolym. Den totala omlokaliseringen av ett verks aktuella centralfunktioner låser således för avsevärd tid framåt verkets organisation i en, med hänsyn till den framtida utvecklingen, inte ändamålsenlig centralistisk struktur.

Dessutom uppkommer svårigheter att vidta organisatoriska förändringar av den art som tidigare skett mellan t ex vägverket, trafiksäkerhetsverket och naturvårdsverket.

Av dessa skäl finner vägverket det önskvärt att möjligheter till en ytterligare decentralisering av ett verks nuvarande centrala funktioner görs innan ändrad lokalisering beslutas. Sedan ett par år tillbaka pågår inom verket utredningar om administrationen vid verkets regionala enheter. Undersökningarna kan komma att leda till organisatoriska åtgärder, som förbättrar förutsättningarna för ytterligare decentralisering från centralförvaltningen genom en förändrad arbetsfördelning mellan denna och de regionala enheterna. Decentraliseringsmöjligheterna bör undersökas oberoende av var en ev minskad centralförvaltning bör ligga. En bedömning av lokaliseringsort kan göras först när utredningen ligger färdig.

För att undvika att felinvesteringar görs och framför allt för att undvika att en omlokalisering för lång tid framöver förhindrar en rationell ändring av verkets organisation, föreslår vägverket att beslut inte fattas om ändrad lokalisering av centralförvaltningen förrän överväganden skett om verkets framtida organisation.

Statens trafiksäkerhetsverk

Uppgifter och organisation

Statens trafiksäkerhetsverk är central myndighet för uppgifter rörande trafikreglering, fordonskontroll och förarutbildning samt allmänt trafiksäkerhetsarbete och information i trafiksäkerhetsfrågor. I verkets uppgifter ingår härvid bl a att verka för lämplig samordning av trafiksäkerhetsarbetet och sprida information i trafiksäkerhetsfrågor samt meddela föreskrifter om vägmärken m m och bedriva verksamhet i frågor om besiktning och inspektion av fordon och anordnande av förarprov.

Trafiksäkerhetsverket kommer enligt statsmakternas principbeslut (prop. 1969:30 och 1971:65) även att bli ansvarig myndighet för de nya centrala bil- och körkortsregistren, när omläggningen till maskinella register är slutförd. Tills dess fungerar bilregisternämnden som central myndighet och administrerar omläggningsarbetet. Detta avses vara genomfört under år 1973.

Trafiksäkerhetsverket omfattar följande enheter och antal anställda.

Styrelse		
Verksledning (generaldirektör)		2
Presstjänst		2
Trafik- och informationsbyrån	1	
– trafiksektionen	16	
– informationssektionen	6	23
Fordonsbyrån	1	
– inspektionssektionen	8	
– utredningssektionen	5	
– typbesiktningssektionen	14	28
Körkortsbyrån	1	
– körkortssektionen	6	
– utvecklingssektionen	4	11
Kanslibyrån	1	
– allmänna sektionen	6	
– förvaltningssektionen	22	
– fortbildningssektionen	1	30
(Regionala organisationen)[1]		(212)
Summa anställda vid den centrala förvaltningen		96

De 96 anställda vid den centrala förvaltningen fördelas med 68 på handläggande och 28 på övrig personal. Antalet anställda vid de registerenheter som skall inordnas i trafiksäkerhetsverket beräknas komma att uppgå till ca 70.

De olika enheternas huvudsakliga uppgifter framgår av följande.

Trafik- och informationsbyråns uppgifter avser dels anvisningar, föreskrifter m m för trafikreglering, vägmärken, trafiksignaler och andra trafikanordningar och dels trafiksäkerhetsinformation till allmänheten samt samverkan med andra myndigheter och organisationer i trafiksäkerhetsfrämjande syfte.

Fordonsbyrån utarbetar föreskrifter och anvisningar angående säkerhetskrav på nya fordon, olika besiktningar, inspektion och kontroller av fordon, m m. Byrån bedriver utredningar och provningar samt utför typbesiktning av fordon.

Körkortsbyrån har hand om föreskrifter, anvisningar och tillstånd m m för trafikskoleverksamhet. Byrån svarar vidare för ledning av förarprov-

verksamheten samt bedriver vissa utredningar i anslutning till verkets informationsverksamhet.

Kanslibyrån svarar för granskning och uppföljning av trafikförfattningar samt utarbetande av författningsförslag, arbetsordningar, tjänste- och förvaltningsföreskrifter. Byrån har vidare hand om olika administrativa uppgifter för verket.

Den regionala organisationen som är uppdelad på sju distrikt har hand om förarprov, fordonsbesiktning m m.

Som ett led i uppgiften att samordna trafiksäkerhetsarbetet har verket inrättat en planeringsnämnd och en rådgivande delegation. I dessa ingår företrädare för olika intressenter på trafiksäkerhetsområdet.

Utöver förvaltningslokaler i Solna disponerar trafiksäkerhetsverkets centrala förvaltning särskilda lokaler för typbesiktningsverksamhet i Hägersten. Vissa lokalutrymmen disponeras även i anslutning till en provbana som har anordnats på ett flygfält vid Strängnäs. Registerenheterna avses komma att förläggas till Örebro.

Utgifterna för den centrala förvaltningen bestrids till en del från ett anslag för förvaltningskostnader och till en del från ett anslag för uppdragsverksamhet. Sammanlagt beräknas de för 1971/72 till ca 7 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

I samordnings- och informationsverksamheten samarbetar trafiksäkerhetsverket med ett stort antal myndigheter, organisationer och företag med anknytning till trafiksäkerhetsarbetet. Det sker dels inom ramen för planeringsnämnden och den rådgivande delegationen, dels genom ett stort antal särskilda arbetsgrupper och dels genom direkta samråd. Kontakter upprätthålls sålunda med bl a statens vägverk, kommunala väghållare, svenska kommunförbundet, rikspolisstyrelsen, skolöverstyrelsen, socialstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, statens naturvårdsverk, statens planverk, statens provningsanstalt, statens väg- och trafikinstitut, AB Svensk Bilprovning, motororganisationerna, bransch- och yrkesorganisationer, NTF, Sveriges Radio, Allmänna Förlaget och olika reklambyråer. I verksamheten för fordonskontroll har verket nära kontakt med bl a tillverkare/generalagenter, motorbranschens företrädare och AB Svensk Bilprovning.

I det löpande samarbetet med statliga myndigheter kommer kontakterna med vägverket i främsta rummet, och därnäst kontakterna med rikspolisstyrelsen.

När det gäller informationsverksamheten krävs i stor utsträckning direkta och snabba kontakter med press, radio och TV. För att snabbt få ut information i kritiska skeden av trafiksäkerhetsutvecklingen används i stor utsträckning presskonferenser. I informationsverksamheten anlitar verket även reklambyråer. Utformningen av informationen kräver oftast fortlöpande personliga kontakter med reklambyråer och Sveriges Radio.

Resultaten av enkätundersökningen KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för trafiksäkerhetsverket och för det samlade undersökningsmaterialet att trafiksäkerhetsverket har ganska höga värden för olika volymer av personkontakter. Bland de största kontaktkällorna

är industriföretag, allmänna intresseorganisationer, civila regionala och lokala organ i hela landet, konsult- eller datorföretag, detaljister och grossister, Sveriges radio och andra massmedia, svenska kommunförbundet och statens vägverk. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har trafiksäkerhetsverket ett lågt relativt värde för storstockholmsområdet och ett högt värde för övriga Sverige. När det gäller kontakternas fördelning på olika sektorer har verket höga relativa värden för bl a regional och lokal förvaltning samt intresseorganisationer och forskningsorgan. Beträffande kontaktstrukturen har trafiksäkerhetsverket ett ganska lågt relativt värde för orienteringskontakter och genomsnittliga värden för planerings- och programkontakter.

I första hand verkets samordnings- och informationsuppgifter gör det naturligt att de centrala funktionerna för förarutbildning, fordonsutformning och trafikreglering så långt som möjligt hålls samman sinsemellan och med informationsfunktionen. För detta talar också den alltmera spridda uppfattningen om trafiksäkerhetsfrågorna som integrerade människa – maskin – miljöproblem. Kanslibyråns service- och stödfunktion kan lämpligen inte skiljas från den övriga verksamheten. En partiell omlokalisering av trafiksäkerhetsverket är mot bakgrund härav olämplig.

Trafiksäkerhetsverkets och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Trafiksäkerhetsverket har i yttrande, som verkets företagsnämnd anslutit sig till, framhållit att en utlokalisering inte skulle innebära några oöverstigliga hinder men medföra så stora nackdelar för verksamheten både ur effektivitetssynpunkt och ur ekonomisk synpunkt, att det inte kan vara försvarligt att genomföra en sådan. En ledamot i verkets styrelse anser dock att en utlokalisering till ort i Mellansverige är fullt möjlig utan att effektiviteten behöver eftersättas.

Som skäl för trafiksäkerhetsverkets ståndpunkt anges bl a att en utlokalisering kan beräknas medföra årliga merkostnader på ca 1 milj. kr. för ökade resor, förstärkning och dubblering av personal m m. För en ny besiktningsanläggning beräknas investeringskostnader på ca 4 milj. kr. Vidare anförs att flertalet av de myndigheter, organisationer och företag som verket samarbetar med finns i Stockholm. Kontakterna med dessa kommer att försvåras efter en utlokalisering. Vid en utlokalisering torde en del av den handläggande specialistpersonalen lämna verket. Möjligheterna är små att rekrytera tillräckligt kvalificerad arbetskraft som ersättning för ett större bortfall av specialiserad personal.

I en enkätundersökning som genomförts av trafiksäkerhetsverket har 97 anställda beretts tillfälle att framföra synpunkter om intresset för flyttning. Av de 83 som har svarat har 59 förklarat sig inte vilja flytta.

Transportnämnden

Uppgifter och organisation

Transportnämnden är central myndighet för planläggning av den civila transportregleringsverksamheten vid krig eller krigsfara. Beredskapsplanläggningen i fråga om landsvägstransporter ankommer på nämnden, som även har att genomföra av Kungl. Maj:t beslutad drivmedelsransonering. Nämnden meddelar vidare tillstånd för internationella landsvägstransporter, fastställer rikets indelning i lokalområden för beställningstrafik för godsbefordran m m, fastställer allmänna grunder för uppställning av taxor för yrkesmässig trafik samt utdelar statsbidrag för olönsam busstrafik på landsbygden.

Transportnämnden omfattar följande enheter och antal anställda.

Nämnd	
Rådgivande delegation	
Kanslichef	1
Sektion för beredskapsärenden	5
Sektion för yrkestrafikärenden och administrativa ärenden	9
Summa anställda	15

De 15 anställda fördelas med 9 på handläggande och 6 på övrig personal.

De olika enheternas huvudsakliga uppgifter framgår av följande.

Den *rådgivande delegationen* skall bistå nämnden i mera betydelsefulla beredskapsfrågor. I delegationen ingår nämndens ordförande samt företrädare för överbefälhavaren, civilförsvarsstyrelsen, postverket, statens järnvägar, statens vägverk, sjöfartsverket, luftfartsverket, statens jordbruksnämnd och överstyrelsen för ekonomiskt försvar.

Nämndens ordförande, som också är ordförande i den rådgivande delegationen, ingår vidare i försvarsrådet och totalförsvarets chefsnämnd.

Sektionen för beredskapsärenden svarar för fortlöpande kartläggning av transportbehov och transportresurser, utformning och revidering av planer och anvisningar, planering och genomförande av övningar o d inom totalförsvaret, medverkan i utbildnings- och informationsverksamhet för totalförsvarets personal m m. På sektionen ankommer även att vidta förberedelser för drivmedelsransonering.

Sektionen för yrkestrafikärenden och administrativa ärenden handlägger frågor om tillstånd för internationella landsvägstransporter, taxor för yrkesmässig trafik, statsbidrag för olönsam busstrafik m m. I sektionens uppgifter ingår härvid bl a att utfärda erforderliga tillståndshandlingar och bereda ansökningar om statsbidrag. I frågor om internationella landsvägstransporter deltar sektionen även i förhandlingar med berörda utländska organ.

Anslaget för transportnämndens verksamhet under 1971/72 uppgår till ca 0,9 milj. kr. Inkomster i nämndens verksamhet uppgår till ca 0,25 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

I planläggningen för olika beredskapsändamål samarbetar nämnden med försvarsdepartementet och kommunikationsdepartementet, försvarsstaben, överstyrelsen för ekonomiskt försvar och de olika transportverken samt i viss mån även med transportföretag och branschorganisationer. Kontakter sker ofta genom sammanträden i olika arbetsgrupper. Ett skäl härför är att en stor del av det material som behandlas är sekretessbelagt. Om en drivmedelsransonering blir aktuell kan kontakterna med regeringen och överstyrelsen för ekonomiskt försvar bli mycket omfattande och kräva personliga sammanträffanden med mycket kort varsel. Kontakter kan även krävas med olika intresseorganisationer för drivmedelskonsumenterna.

I verksamheten avseende yrkestrafiken har nämnden kontakter med kommunikationsdepartementet och utrikesdepartementet. Det gäller väsentligen förhandlingar om olika regleringar av de internationella landsvägstransporterna. De dominerande kontakterna gäller dock de lastbilsföretag som söker tillstånd för internationella transporter.

År 1970 uppgick antalet transporter för vilka tillstånd utfärdats till ca 16 000. Ansökningar kommer i stor utsträckning in till nämnden via telex men även per post. Tillståndshandlingar sänds i första hand per post men överlämnas även till stor del vid personliga besök hos nämnden. Kraven på snabbhet i handläggningen av ärendena och distribution av tillståndshandlingarna är mycket stora. Handlingarna bör kunna nå adressat i södra Sverige senast på morgonen dagen efter att ansökan lämnats in till nämnden.

Resultaten av enkätundersökningen KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för transportnämnden och för det samlade undersökningsmaterialet att transportnämnden har höga värden för olika volymer av personkontakter. Kontakterna är spridda på ett stort antal olika källor. Bland de största kontaktkällorna är transportföretag, allmänna intresseorganisationer, postverket, överstyrelsen för ekonomiskt försvar, kommunikationsdepartementet, statens järnvägar, luftfartsverket, statens vägverk, sjöfartsverket, arbetsmarknadsstyrelsen, försvarsstaben, detaljister, grossister och industriföretag. Personkontakterna hänför sig helt till storstockholmsområdet. I fråga om kontakternas fördelning på sektorer har nämnden mycket höga relativa värden för centrala myndigheter och höga värden för bl a intresseorganisationer och forskningsorgan. När det gäller kontaktstrukturen har transportnämnden genomsnittliga relativa värden för orienterings- och programkontakter och ett ganska högt värde för planeringskontakter.

Transportnämndens och personalens synpunkter på en omlokalisering

Transportnämnden har i yttrande som godkänts av personalen anfört att en omlokalisering inte är rimlig med hänsyn till storleken av de olägenheter och kostnader som förutses i samband härmed. De olägenheter som anförs avser främst nämndens kontakter i olika beredskapsfrågor. Ökade kostnader beräknas dels för resor och dels för nyrekrytering och dubblering under relativt lång tid av de minst två tredjedelar av personalen som inte beräknas följa med vid en omlokalisering.

Statskontoret

Uppgifter och organisation

Statskontoret är central förvaltningsmyndighet för rationaliseringsverksamheten inom statsförvaltningen i den mån denna uppgift inte ankommer på annan myndighet. Verket skall bl a ta initiativ till och utföra rationaliseringsundersökningar och genom rådgivning verka för förenklingar och kostnadsbesparingar inom statsförvaltningen. En uppgift är även att utbilda personal för rationaliseringsverksamhet. Verket svarar vidare för samordning av anskaffning och utnyttjande av datamaskiner inom statsförvaltningen samt för förvaltning av statens datamaskinfond.

Statskontorets fondbyrå, som är provisoriskt knuten till verket, har enligt särskild instruktion hand om statsverkets medelsförvaltning där detta inte ankommer på annat organ. Häri ingår bl a att redovisa inkomster, bestrida vissa utgifter och förvalta olika statliga fonder. Till fondbyrån har även hänförts uppgifter avseende redovisning och revision som inom SEA-systemet ankommer på en redovisningscentral och ett revisionskontor.

Statskontoret är chefsmyndighet för datamaskinscentralen för administrativ databehandling (DAFA) och ger bl a viss administrativ service åt denna.

Statskontoret omfattar enligt en sedan 1971 försöksvis tillämpad organisation följande enheter och antal befattningar.

Styrelse		
Verksledning (generaldirektör och överdirektör)		3
Direktion		–
Utredningsenhet		138
– flexibla projektgrupper		
Utbildningsenhet		42
Planeringsenhet		20
Dataadministrativ enhet		26
Administrativ enhet		
– personalenhet	30	
– ekonomienhet	10	
– övrigt	5	45

Fondbyrå		
– kameralsektion – kyrkofondssektion – juridisk sektion	24	
– redovisningscentral	19	
– revisionskontor	5	48
Summa befattningar		322

Bland de 322 budgeterade befattningarna ingår 20 utredningsaspiranter. Omräknat i heltidsbefattningar är antalet 304 som fördelas med 187 på handläggande och 117 på övrig personal.

De olika enheternas huvudsakliga uppgifter är följande.

Utredningsenheten bedriver utredningsverksamhet i form av olika projekt under ledning av projektledare. Projekt som är beroende av eller i övrigt har samband med varandra förs samman i projektgrupper under olika huvudmän. Utredningsenheten stöds i sin verksamhet av utbildningsenheten, planeringsenheten, data-administrativa enheten och administrativa enheten.

Utbildningsenheten anordnar utbildning inom rationaliseringsområdet dels genom centrala kurser för personal inom hela statsförvaltningen och

dels genom kurser för personal vid viss myndighet. De senare kurserna har ofta samband med av statskontoret föreslagna rationaliseringsåtgärder. Vid sidan av kursverksamheten bedriver utbildningsenheten viss konsultation i utbildningsfrågor och medverkar i begränsad omfattning i vissa projekt inom utredningsenheten.

Planeringsenheten kartlägger rationaliseringsbehoven inom statsförvaltningen och utarbetar långsiktiga planer såväl allmänt för rationaliseringsverksamheten inom statsförvaltningen som särskilt för statskontorets medverkan och insatser häri. Planeringsenheten svarar i övrigt bl a för extern och intern information om utredningsresultat m m.

Data-administrativa enheten bedriver utredningar om ADB-teknik, anskaffning och avyttring av ADB-utrustning, tillhandahållande av ADB-kapaciatet m fl frågor som har samband med förvaltningen av statens datamaskinfond. På enheten ankommer även upphandling samt olika administrativa uppgifter m m för den direkta förvaltningen av fonden. Data-administrativa enheten bedriver vidare viss konsultations- och informationsverksamhet i ADB-frågor.

Administrativa enheten svarar för ekonomiska, personaladministrativa och andra administrativa frågor av för verket centralt och gemensamt slag. På enheten ankommer vidare gemensamma stöd- och serviceuppgifter.

Fondbyrån har uppgifter av kameral, juridisk och administrativ natur. Ett expertråd för medelsplaceringsfrågor är knutet till fondbyrån. Uppgifter avseende redovisning för en inom SEA-systemet organiserad redovisningsgrupp och revision för redovisningsgruppens myndigheter ankommer på en *redovisningscentral* och ett *revisionskontor* vid byrån.

Statskontoret disponerar f n lokaler på ett tiotal olika platser i stockholmsområdet. Enligt föreliggande planer avses statskontoret tidigast 1975 kunna få tillgång till samlade lokaler i en nyuppförd förvaltningsbyggnad på Lilla Essingen.

Årets riksdag (prop. 1972:32, till 20, rskr 119) har beslutat att de uppgifter som handläggs inom fondbyrån skall överföras till kammarkollegiet.

Utgifterna för statskontorets verksamhet under 1971/72 beräknas uppgå till sammanlagt ca 30,5 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Statskontoret har kontakter med i princip hela den övriga statsförvaltningen. Därutöver har verket kontakter med bl a Statskonsult AB, andra utomstående konsulter samt olika universitetsinstitutioner. Verksamheten vid redovisningscentralen och revisionskontoret inom fondbyrån avser ett stort antal myndigheter i stockholmsområdet.

Utredningsenheten är den största av verkets enheter. Den har omkring hälften av hela personalen och ca 70 % av den handläggande personalen vid det egentliga statskontoret. Enheten indelas i ett varierande antal tillfälliga grupper som knyts till och anpassas till förekommande projekt i utredningsverksamheten. Den sammanhållna stora utredningsenheten avses underlätta bl a kommunikationer och erfarenhetsutbyte mellan olika

delar av verksamheten, sammansättning av lämpliga grupper för projektarbetet, fördelning av uppdrag och arbetsuppgifter samt utnyttjande av specialister i flera projekt över hela utredningsverksamheten.

Utbildningsenheten, planeringsenheten och administrativa enheten har till större delen service- och stöduppgifter för utredningsverksamhetens projektorganisation. Samma gäller till stor del även dataadministrativa enheten. De olika enheternas insatser utgör i väsentliga avseenden integrerade delar i utredningsverksamheten.

De tillämpade organisations- och verksamhetsformerna begränsar i hög grad möjligheterna att på ett ändamålsenligt sätt avskilja någon del av utredningsenheten eller någon av de övriga enheterna från verket i övrigt och lokalisera den på annan ort.

I enkätundersökningen KOMM 71 delades statskontoret i tre särskilda enheter ("tjänsteställen"). Dessa var utredningsenheten, fondbyrån och övriga verket.

Resultaten av KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för statskontoret och för det samlade undersökningsmaterialet att de relativa värdena för olika volymer av personkontakter är mycket höga för utredningsenheten, låga för fondbyrån och höga för övriga verket. De flesta personkontakterna för utredningsenheten och de enheter som ingick i den särskilda enheten för övriga verket avser de ömsesidiga kontakterna. Fondbyråns största källa för personkontakter är den särskilda enheten för övriga verket. Utredningsenhetens personkontakter är i övrigt spridda på ett stort antal främst statliga myndigheter och företag. Bland dessa är civila centrala myndigheter, civila regionala och lokala organ i hela landet, Statskonsult AB, DAFA, övriga konsult- eller datorföretag, riksrevisionsverket och finansdepartementet. De främsta personkontakterna för fondbyrån avser bl a bankernas huvudkontor, riksskatteverket, enskilda personer och olika civila centrala myndigheter. För övriga verket avser personkontakterna främst bl a konsult- eller datorföretag, civila centrala myndigheter, försvarsstaben, karolinska sjukhuset, utbildnings- och forskningsorgan i storstockholmsområdet, industriföretag, detaljister och grossister. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har alla enheterna höga relativa värden för storstockholmsområdet. Beträffande kontakternas fördelning på olika sektorer har alla enheterna höga värden för centrala myndigheter. Utredningsenheten och fondbyrån har vidare höga relativa värden för departement. För övriga verket är det relativa värdet för intresseorganisationer och forskningsorgan också högt. När det gäller kontaktstrukturen har utredningsenheten och den särskilda enheten för övriga verket mycket höga relativa värden för orienteringskontakter. Utredningsenheten har också ett högt värde för planeringskontakter. Fondbyrån har ett högt värde för programkontakter.

Statskontorets och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Statskontoret har i yttrande sammanfattningsvis föreslagit att frågan om att omlokalisera en del av statskontoret inte aktualiseras nu, utan att den prövas först då förvaltningsstrukturen inom landet funnit sin nya form

sedan omlokaliseringsfrågorna i huvudsak avgjorts. Statskontoret har härvid utgått från delegationens tidigare ställningstagande att verket i sin helhet inte bör omlokaliseras.

I fråga om följderna av en omlokalisering av en del av verksamheten har statskontoret bl a anfört att de interna kontakterna självfallet skulle försvåras. Genom att behovet av täta och personliga kontakter i utredningsarbetet inte skulle kunna tillgodoses i erforderlig utsträckning för en del av personalen torde denna komma att få delvis ändrade arbetsuppgifter och inte i samma utsträckning som personalen i övrigt kunna delta i mera övergripande projekt.

Statskontoret har även framhållit att en omlokalisering av viss del av verket leder till vissa merkostnader för administration, resor m m. Det är dock enligt statskontoret tvivelaktigt om kostnaderna blir så stora att en omlokalisering ur kostnadssynpunkt inte vore försvarlig. Möjligheterna att låta personalen cirkulera mellan olika arbetsuppgifter i syfte att tillgodose behoven av personal med vid erfarenhet och breda kunskapsområden skulle vidare minska om en del av verket placeras på annan ort. I detta sammanhang har statskontoret även anfört att möjligheterna att knyta erfaren och duglig personal till verket bl a beror av om personalen kan erbjudas stimulerande arbetsuppgifter och goda tillfällen till vidareutveckling.

Företagsnämnden har i yttrande till statskontoret uttalat, att den ansluter sig till uppfattningen att ett avskiljande av en del av organisationen för placering på annan ort skulle kunna medföra negativa konsekvenser för verksamheten. Bortsett från fondbyrån jämte redovisningscentralen och revisionskontoret utgör verksamheten en integrerad helhet.

Generaltullstyrelsen

Uppgifter och organisation

Generaltullstyrelsen utövar den centrala ledningen av tullverket, som har till huvuduppgift att debitera, uppbära och redovisa tull samt vissa skatter och andra avgifter. Verket har vidare uppsikt över trafiken till och från utlandet och fullgör i samband därmed vissa kontroll- och övervakningsuppgifter. Därjämte har verket hand om oljebekämpningen till sjöss och i kustvattnen. Inom ramen för tullverkets uppgifter åligger det generaltullstyrelsen bl a att övervaka och granska uppbörden och redovisningen av avgifter. Styrelsen meddelar vidare anvisningar och upplysningar i fråga om tillämpningen av tulltaxeförordningen och tulltaxan samt svarar för utbildning av tullpersonal.

Generaltullstyrelsen omfattar följande enheter och antal anställda.

Generaltulldirektör		1
Kanslibyrå	1	
– allmän sektion	10	
– författningssektion	10	
– GTM redaktion	1	
– internationellt sekretariat	3	25
Ekonomibyrå	1	
– budgetsektion	6	
– uppbördssektion	8	
– kameralsektion	23	
– byggnadssektion	5	
– revisionssektion	5	48
Driftavdelning		1
Personal- och driftbyrå	1	
– allmän sektion	11	
– rekryterings- och utbildningssektion, tullskola	5	
– driftsektion	7	24
Bevakningsbyrå	1	
– allmän sektion	7	
– spaningssektion	8	
– teknisk sektion	8	
– sjösektion	3	27
Rationaliserings- och planeringssekretariat		4
Tulltaxeringsavdelning		1
Tariffbyrå	1	
– allmän sektion	18	
– tullvärdesektion	19	
– huvudlaboratorium	23	61
Revisionsbyrå	1	
– allmän sektion	6	
– EFTA-sektion	5	
– revisionssektion	20	
– statistisk sektion	89	121
Byråchef för särskilda uppdrag		1
Summa anställda		314

Personalförteckningen för 1971/72 omfattar 280 tjänster, varav 110 avser handläggande personal och 170 övrig personal. Det faktiska antalet anställda vid styrelsen uppgår till ca 315. Skillnaden förklaras främst av att regelmässigt ca 30 tjänstemän från centraltullkammaren i Stockholm är beordrade att tjänstgöra hos styrelsen som mer eller mindre tillfällig förstärkning.

De olika enheternas huvudsakliga uppgifter framgår av följande.

Kanslibyrån handlägger frågor om författningar och föreskrifter inom tullkontrollområdet m m. Byrån har vidare hand om utgivning av publikationer samt vissa frågor som skall behandlas av internationella organisationer.

Ekonomibyrån svarar bl a för frågor om budget, ekonomisk planering i övrigt, central uppbörd, anskaffning och förrådsverksamhet, lokaler, redovisning och räkenskapsrevision.

Personal- och driftbyrån har hand om personal- och utbildningsfrågor samt frågor om organisation, rationalisering och driftkontroll.

Bevakningsbyrån handlägger frågor om tullbevakningens verksamhet mot smuggling, allmän kust- och gränsövervakning, olika former av räddningstjänst, oljebekämpning, sambandstjänst m m. Byrån har vidare hand om konstruktion, anskaffning, drift, underhåll och reparation av viss båt-, fordons- och telemateriel.

Tariffbyrån handlägger frågor om tulltaxan och statistiska varuförteckningen, beräkning av tull, mervärdeskatt och vissa andra skatter m m. Byrån svarar vidare för redigering av tulltaxa och varuhandböcker och utförande av laboratorieundersökningar.

Revisionsbyrån handlägger bl a ärenden om befrielse från tull m m när frågan inte är huvudsakligen tarifferingsteknisk. Byrån svarar vidare för frågor om författningar som rör fordonsskatt och trafikförsäkring, restitution, avgiftsrevision m m samt frågor som rör EFTA. Byrån har även hand om statistik över utrikeshandeln m m.

Generaltullstyrelsen förbereder f n en ändring av tullverkets distriktsorganisation. Antalet myndigheter, som är direkt underställda styrelsen, avses minska från drygt 50 till sex genom utbyggnad av regionala ledningsorgan. Dessa får resurser att överta vissa beslutsfunktioner från styrelsen. Styrelsens verksamhet avses komma att mer än hittills inriktas på lednings-, planerings- och utredningsfunktioner och internationella uppgifter. En viss minskning av styrelsens personal kan förutses i samband med omorganisationen vid i övrigt oförändrade uppgifter för tullverket.

De delar av anslagen till tullverket för 1971/72 som avser generaltullstyrelsens verksamhet uppgår till ca 16 milj. kronor.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Generaltullstyrelsen har vitt förgrenade kontakter med den centrala statsförvaltningen. Kontakterna hänför sig dels till styrelsens funktion som utredningsorgan åt och i samverkan med olika departement och centrala myndigheter och dels till dess uppgifter som chefsmyndighet för en regional och lokal förvaltningsorganisation.

Tullverket har att tillämpa ett stort antal författningar m m. Omkring två tredjedelar av författningstrycket har annan huvudman än tullverket. År 1970 var antalet författningar m m med annan huvudman 335. Av dessa hade 248 handlagts inom olika departement. Generaltullstyrelsens tillämpningsföreskrifter o d som direkt föranleddes av författningar med annan huvudman var 43. Dessa förhållanden medför stort behov av kontakter mellan styrelsen och de olika huvudmännen i fråga om utformning av författningar och tillämpningsföreskrifter samt praktisk tillämpning av dessa. Kontakterna i författningsfrågor avser i första hand finansdepartementet men även utrikes-, kommunikations-, handels- och jordbruksdepartementen, statens jordbruksnämnd, kommerskollegium,

sjöfartsverket m fl centrala myndigheter. Författningar m m måste ofta tas fram och distribueras på relativt kort tid. Det ställer särskilda krav på personliga direktkontakter, snabb budskickning av utkast, delningsexemplar m m. Behovet av snabba direktkontakter m m blir särskilt framträdande i extraordinära lägen när det gäller att snabbt kunna genomföra import- och exportregleringar m m.

Kontakter med olika departement sker även i samband med förberedelser för överläggningar i internationella samarbetsorgan o d där företrädare för styrelsen ofta deltar.

I framställningen av statistiken över utrikeshandel och sjöfart förekommer mycket nära samverkan mellan styrelsens statistiksektion och statistiska centralbyrån och dennas datamaskincentral.

Som chefsmyndighet för tullverkets olika myndigheter i hela landet utgör styrelsen ett förmedlande organ mellan dessa och olika institutioner i Stockholm. Det gäller bl a utredningar i tulltaxeringsärenden som kräver kontakt med sakkunniga vid universitet och högskolor, museer o d eller t ex jordbruksnämnden. I den löpande verksamheten förekommer vidare ett stort antal kontakter mellan styrelsen och de underställda myndigheterna i hela landet.

Generaltullstyrelsen har även omfattande kontakter med branschorganisationer i olika tull- och handelsfrågor. Det gäller bl a exportföreningen, industriförbundet, grossistförbundet och speditörförbundet. Direkta kontakter sker även med enskilda företag, allmänheten i övrigt samt utländska beskickningar och konsulat.

Generaltullstyrelsens kontakter sker i stor utsträckning genom personliga sammanträffande som berör ett relativt stort antal tjänstemän på olika nivåer i styrelsen.

Utbildning av tullpersonal bedrivs vid en tullskola i Stockholm. Flertalet av lärarna vid tullskolan utgörs av tjänstemän vid styrelsen. En stor del av lärarna utgörs även av tjänstemän vid de lokala tullmyndigheterna i Stockholm.

De interna sambanden inom generaltullstyrelsen och behoven av kontakter mellan styrelsens olika byråer är omfattande. Det hänger till stor del samman med att olika enheter arbetar med samma material i form av tullsedlar, importfakturor och varuanmälningar. Särskilt gäller detta revisionsbyrån, tariffbyrån och ekonomibyråns uppbördssektion. Kanslibyrån, ekonomibyrån och personal- och driftbyrån är i väsentliga avseenden administrativa serviceorgan i förhållande till de andra byråerna och verket i övrigt.

Frågan om ett avskiljande av revisionsbyråns statistiska sektion har behandlats vid flera tillfällen och senast i en utredning inom styrelsen år 1971. Sektionen har dock vissa samband med andra enheter inom styrelsen. Inom revisionsbyrån arbetar statistiska sektionen och revisionssektionen med samma material. Statistiska sektionen har vidare ett omfattande samarbete med ekonomibyråns uppbördssektion. Uppbördssektionens arbete har i sin tur nära samband med arbetet vid revisionssektionen och ekonomibyråns budgetsektion. De angivna sambanden gäller dock inte sektionens stansningsenhet som omfattar 30–40 anställda.

Resultaten av enkätundersökningen KOMM 71 anger vid en jämförelse

mellan erhållna värden för generaltullstyrelsen och för det samlade undersökningsmaterialet att generaltullstyrelsen har genomsnittliga värden för olika volymer av personkontakter. Kontakttiderna är dock jämförelsevis korta. Bland de största kontaktkällorna är tullverkets regionala och lokala organ i hela landet, utländska departement och myndigheter, detaljister och grossister, finansdepartementet, konsult- eller dataföretag, industriföretag, rikspolisstyrelsen, statens avtalsverk, enskilda personer, kommerskollegium, intresseorganisationer, utrikesdepartementet och statistiska centralbyrån. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har generaltullstyrelsen i stort sett genomsnittliga värden för storstockholmsområdet och övriga Sverige samt ett mycket högt relativt värde för utlandet. Beträffande personkontakternas fördelning på olika sektorer har generaltullstyrelsen höga relativa värden för centrala myndigheter och mycket höga värden för egen och annan regional och lokal förvaltning samt för departement. När det gäller kontaktstrukturen har generaltullstyrelsen genomsnittliga värden för planerings- och programkontakter och ett lågt relativt värde för orienteringskontakter.

Generaltullstyrelsens och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Generaltullstyrelsen har i yttrande med instämmande av företagsnämnden framhållit vissa negativa verkningar och olägenheter av omlokalisering helt eller delvis av styrelsen.

En utflyttning från Stockholm skulle mycket negativt påverka styrelsens möjligheter att i kontakt med departement, centrala myndigheter och branschorganisationer fullgöra sina uppgifter i fråga om utformning av författningar m m samt förberedelser för och deltagande i överläggningar m m i internationella samarbetsorgan.

I fråga om andra olägenheter av en utflyttning har bl a anförts att årliga merkostnader på överslagsvis en à två milj. kronor kan beräknas uppkomma för att ersätta den personalreserv för styrelsen och de lärare vid tullskolan, som f n tillhandahålls genom den stora tullförvaltningen i Stockholm. En inte obetydlig del av den handläggande personalen kan vidare väntas lämna styrelsen i samband med en utflyttning och övergå till tjänst vid tullförvaltningen i storstockholmsområdet. Avgången kan bli svår att såväl övergångsvis som på längre sikt ersätta med lika skicklig personal. Detta medför risker för sänkt kvalitet i handläggningsarbetet hos styrelsen.

En utflyttning helt eller delvis av statistiska sektionen är vidare enligt styrelsen förenad med komplicerade tekniska samordningsproblem. Ett beslut om utflyttning bör därför föregås av kompletterande tekniska och organisatoriska undersökningar. Härvid bör även beaktas möjligheterna att decentralisera dataregistreringsarbete till regionala eller lokala organ i den planerade framtida organisationen.

Generaltullstyrelsen har även framhållit att en förestående övergång till ny tullagstiftning och ny tullorganisation kan förutses komma att ställa styrelsen inför stora krav i fråga om planering, ledning, utbildning och

information under resten av 1970-talet. Det skulle vara mycket olyckligt om den stora arbetsbelastning som omläggningarna medför sammanfaller med de särskilda påfrestningarna i samband med en omlokalisering.

Byggnadsstyrelsen

Uppgifter och organisation

Byggnadsstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för ärenden om byggande för statens räkning och förvaltning av statliga fastigheter. I styrelsens uppgifter ingår främst att förvalta de delfonder av statens allmänna fastighetsfond som är ställda under styrelsens förvaltning, att anskaffa lokaler för statsmyndigheterna och att utreda behovet av statliga byggnadsföretag. Styrelsen skall efter uppdrag projektera och utföra byggnader för statens räkning samt genom utvecklings- och normeringsarbete verka för rationaliseringar och besparingar i fråga om byggande och fastighetsförvaltning för statens räkning.

Byggnadsstyrelsen omfattar följande enheter och ungefärliga antal anställda.

Verksledning (generaldirektör, teknisk direktör, planeringsdirektör, ekonomidirektör)		6
Centralsektion		2
Projektet Garnisonen		3
Administrativ byrå	1	
– allmän sektion	18	
– personalsektion	20	
– ombudsmannasektion	2	
– driftkontor	36	
(– förvaltningskontor för förvaltningsbyggnaden Garnisonen)	(ca 125)	77
Utredningsbyrå		
– planerings- och kontrollsektion	22	
– utredningssektion 1	5	
– utredningssektion 2	4	
– utredningssektion 3	5	
– utredningssektion 4	8	
– hyressektion	21	
– polishusgrupp	5	72
Intendentsbyrå	1	
– kanslisektion	11	
– planeringssektion	11	
– teknisk sektion	25	
– underhållssektion 1	8	
– underhållssektion 2	7	
– underhållssektion 3	7	
– underhållssektion 4	8	
– maskinpersonal	37	115
Fastighetssektion		18
Utrikesbyrå	1	
– kanslisektion	4	
– utredningssektion	6	
– förvaltningssektion	11	
– byggnadssektion	8	30
Ekonomibyrå	2	
– kansli	10	
– ekonomisektion	54	
– ADB-sektion	3	69
Kalkylsektion		27
Utvecklingsbyrå	3	
– planeringssektion	8	
– arkitektsektion	10	
– byggnadsteknisk sektion	11	
– VVS-sektion	8	
– elsektion	9	
– driftteknisk sektion	12	
– inredningssektion	15	
– marksektion	10	86
Projekteringsbyrå 1	2	
– kanslisektion	14	
– projektledningssektion	17	33
Projekteringsbyrå 2	1	
– kanslisektion	12	
– projektledningssektion	18	31
Byggnadsbyrå	2	
– planeringssektion	14	
– upphandlingssektion	15	
– inspektions- och besiktningsgrupp	13	44

Byggnadsförvaltning i Lund		
– byggsektion	27	
– underhålls-sektion	21	48
Byggnadsförvaltning i Göteborg		
– byggsektion	23	
– underhållssektion	9	32
Byggnadsförvaltning i Stockholm		
– byggsektion	56	56
Byggnadsförvaltning i Uppsala		
– byggsektion	38	
– underhållssektion	14	52
Byggnadsförvaltning i Umeå		
– byggsektion	19	
– underhållssektion	14	33
Summa anställda		834

På personalförteckning och förskottsstat för 1971/72 upptagna ca 845 tjänster fördelas med ca 510 på handläggande och ca 335 på övrig personal. Av dessa är ca 610 placerade vid den centrala förvaltningen varvid ca 30 svarar för fastighetsunderhållet i Stockholm. Härutöver finns byggnads- och driftpersonal till ett antal av ca 700. Av dessa är ca 370 placerade i Stockholm.

De olika enheternas huvudsakliga uppgifter framgår av följande.

Centralsektionen biträder verksledningen som stabsorgan.

Administrativa byrån har hand om allmänna administrativa frågor, organisations-, personal- och rättsfrågor, kontorsdrift m m.

Utredningsbyrån svarar för utredning och planering av lokalfrågor, byggnadsprogram, förhyrningar m m.

Intendentsbyrån har hand om frågor rörande fastighetsförvaltningen inom landet.

Fastighetssektionen handlägger frågor om inköp av fastigheter.

Utrikesbyrån har hand om frågor rörande lokalanskaffning och fastighetsförvaltning m.m. utomlands.

Ekonomibyrån handlägger frågor om medelsförvaltning m m.

Kalkylsektionen har hand om kostnadskalkylering m m.

Utvecklingsbyrån svarar för utvecklings- och normeringsarbete.

Projekteringsbyråerna 1 och 2 har hand om frågor rörande projektering av statliga byggnader.

Byggnadsbyrån svarar för central planering, upphandling och ledning av byggnadsföretag genom entreprenad eller i egen regi.

Byggnadsförvaltningarna har hand om byggande genom entreprenad eller i egen regi samt fastighetsunderhåll. De är placerade i Stockholm, Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå.

De samlade förvaltningskostnaderna för byggnadsstyrelsen under 1971/72 uppgår till ca 58 milj. kronor.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Byggnadsstyrelsen har f n hand om ett lokalbestånd i statsägda fastigheter och hyrda lokaler som omfattar ca 4,8 milj. m^2 lägenhetsyta. Beståndet fördelas med ca 37 % på Stockholms län och ca 63 % på landet i övrigt. Härvid fördelas ca 30 % med ungefär lika delar på Malmöhus län, Göteborgs och Bohus län och Uppsala län. Resterande ca 33 % fördelas

på övriga 19 län med en variation från 0,3 till 4 %. För de statsägda fastigheterna är den andel som kommer på Stockholms län ca 40 %. Under perioden 1971–1977 beräknas det totala lokalbeståndet öka med ca 1 milj. m^2 eller ca 4 % per år. Avgång och anskaffning av lokaler för redan beslutade omlokaliseringar av statliga myndigheter beräknas infalla under perioden. Fördelningen av lokalbeståndet beräknas förskjutas så att andelen för Stockholms län går ner från ca 37 % till ca 34 % år 1977. Motsvarande förskjutning i fråga om de statsägda fastigheterna beräknas bli från ca 40 % till ca 37 %.

Lokalförsörjningsuppgifterna kommer i hög grad att domineras av sektorn för högre undervisning och forskning som fram till 1977 beräknas ta i anspråk nära hälften av planerade investeringar på ca 3 500 milj. kr. Betydande investeringar beräknas vidare för polis- och åklagarväsendet samt för statlig förvaltning inklusive genomförandet av beslutad omlokalisering av myndigheter från storstockholmsområdet.

Byggnadsstyrelsens verksamhet i fråga om fastighetsförvaltning är naturligen knuten till de orter där fastighetsbeståndet finns. Bl a ingår i stor utsträckning besök i de aktuella byggnaderna. Det innebär att verksamheten i hög grad är koncentrerad till storstadsområdena och inom dessa till storstockholmsområdet. Uppgifter i fastighetsförvaltningen ankommer i huvudsak centralt på intendentsbyrån och regionalt på byggnadsförvaltningarna samt särskilda underhållssektioner inom intendentsbyrån, som svarar för förvaltningsuppgifterna i storstockholmsområdet. Fastighetsförvaltningen stöds av central service i form av konsulttjänster från utvecklingsbyrån och kalkylsektionen.

Verksamheten i fråga om lokalförsörjning sker i samverkan och kontakt med departement och centrala förvaltningsmyndigheter. Lokalförsörjningsfrågor för regionala och lokala statliga myndigheter och institutioner behandlas även främst med berörda centrala myndigheter. Lokalförsörjningsverksamheten berör främst verksledningen, utredningsbyrån, projekteringsbyråerna och fastighetssektionen. Utvecklingsbyrån och ekonomibyrån medverkar med interna konsulttjänster. Lednings- och kontrolluppgifter o d i fråga om olika byggnadsföretag ankommer på byggnadsbyrån och de regionala byggnadsförvaltningarna. Koncentrationen av lokalbeståndet och ännu mer de centrala myndigheterna till storstockholmsområdet innebär att även lokalförsörjningsverksamheten är i hög grad koncentrerad till detta område.

Utrikesbyrån som främst svarar för anskaffning, förvaltning, inredning m m av lokaler och bostäder för utrikesrepresentationen har en omfattande samverkan med utrikesdepartementet.

Inom byggnadsstyrelsen pågår försök med att delegera uppgifter till de regionala byggnadsförvaltningarna. F n ligger ca 10 % av projekteringsverksamheten på dessa. I första hand gäller det förvaltningen i Umeå men även till en del den i Göteborg. Det övervägs även att lägga ut kamerala uppgifter från ekonomibyrån och vissa uppgifter vid utredningsbyråns hyressektion.

Byggnadsstyrelsens betydande köp av tjänster av varor föranleder omfattande kontakter med konsulter, entreprenadföretag och leverantörer av inredning. Dessa är f n i hög grad koncentrerade till stockholms-

området. Under perioden januari 1970–november 1971 uppgick beloppen för konsultuppdrag till ca 80 milj. kronor för Stockholm mot exempelvis 4, 2,8 och 2,2 milj. kronor för respektive Malmö/Lund/Helsingborg, Göteborg och Karlstad. Liknande förhållanden gäller den projekteringsorganisation som byggnadsstyrelsen år 1967 erhöll i form av BS-Konsult AB. Detta har till uppgift att svara för en integrerad projektering inom styrelsens verksamhetsområde. Verksamheten som omfattar ca 100 personer är till största delen stockholmsanknuten och består till ca 85 % av uppdrag från styrelsen. Konsultuppdrag kommer dock bl a som ett led i pågående delegering av uppgifter till byggnadsförvaltningarna att successivt i större usträckning läggas ut till konsulter på berörda byggorter.

Resultaten av enkätundersökningen KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för byggnadsstyrelsen och för det samlade undersökningsmaterialet att byggnadsstyrelsen har i stort sett genomsnittliga värden för olika volymer av personkontakter. Kontakterna är spridda på ett stort antal olika myndigheter, företag m m. Bland de största källorna för personkontakter är konsult- eller datorföretag, styrelsens regionala och lokala organ i storstockholmsområdet, industriföretag, ingenjörsföretag, civila regionala och lokala organ i storstockholmsområdet, utrikesdepartementet, civila centrala myndigheter, styrelsens egna och andra civila regionala och lokala organ i övriga Sverige, kommunala myndigheter, utländska departement och myndigheter, finansdepartementet, utbildningsanstalter och forskningsorgan i storstockholmsområdet, detaljister och grossister. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har byggnadsstyrelsen ett högt relativt värde för storstockholmsområdet. Beträffande kontakternas fördelning på olika sektorer har byggnadsstyrelsen höga relativa värden för bl a departement och centrala myndigheter. När det gäller kontaktstrukturen har byggnadsstyrelsen höga relativa värden för orienterings- och planeringskontakter.

Byggnadsstyrelsens och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Byggnadsstyrelsen har i yttrande med anslutning av företagsnämnden anfört vissa synpunkter på lämplig lokalisering av styrelsens verksamhet. Sammanfattningsvis har bl a framhållits att det är av stort värde att styrelsens centrala enheter förblir knutna till det praktiska arbetet genom närhet till byggnadsförvaltning och större del av styrelsens fastighetsbestånd. Företagna undersökningar anger att styrelsens personkontakter till största delen sker inom storstockholmsområdet och söder därom belägna delar av landet. Detta talar enligt styrelsen för ett bibehållande av Stockholm som lokaliseringsort.

Vid en eventuell utlokalisering måste vissa byråer helt eller delvis stanna kvar med hänsyn till att verksamheten är knuten till stockholmsområdet. Det gäller främst utrikesbyrån, utredningsbyrån, intendentsbyrån och fastighetssektionen. Byggnadsförvaltningen i Stockholm skulle också behöva förstärkas. En splittring av styrelsens verksamhet på en

förhållandevis stor del i Stockholm och en annan del i landsorten med frekventa kontakter i Stockholm måste innebära en irrationell och kostnadskrävande organisation. Styrelsen anser däför att en partiell utlokalisering får anses i praktiken utesluten. Enligt styrelsen torde betydande effekter ur lokaliseringspolitisk synpunkt på ett naturligt sätt kunna nås genom pågående och planerad delegering av vissa uppgifter till styrelsens regionala organ. Byggnadsstyrelsen framhåller även att styrelsens uppgifter i samband med beslutad och eventuell fortsatt utlokalisering av statliga myndigheter från stockholmsområdet, samt de störningar i verksamheten som torde uppstå vid en utflyttning av styrelsen, innebär att en utlokalisering för styrelsens del skulle kunna aktualiseras först sedan dessa uppgifter slutförts, dvs sist i kedjan av utflyttningar.

Bankinspektionen

Uppgifter och organisation

Bankinspektionen har som central förvaltningsmyndighet till huvuduppgift att utöva tillsyn över postbanken, bankaktiebolag, sparbanker, kreditaktiebolag, Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, landshypoteks- och stadshypoteksföreningar, fondkommissionärer och fondbörsen samt jordbrukets kreditkassor och deras riksorganisation. Inspektionen är vidare registreringsmyndighet för bankaktiebolagen, sparbankerna samt jordbrukets kreditkassor och deras riksorganisation. Det åligger inspektionen även att följa utvecklingen av och främja allmän kännedom om pris- och konkurrensförhållanden inom sitt verksamhetsområde, att föra kartellregister samt att utöva tillsyn enligt gällande föreskrifter om särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper. På inspektionen ankommer också tillsynsuppgifter enligt lagen om registrering av aktieinnehav.

Bankinspektionen omfattar följande enheter och antal anställda

Styrelse	
Generaldirektör	1
Allmänna avdelningen	10
Kreditavdelningen	14
Redovisningsavdelningen	23
Administrativa byrån	13
Summa anställda	61

Av de 61 anställda utgör ca 40 handläggande personal.

De olika enheternas huvudsakliga uppgifter framgår av följande.

Allmänna avdelningen har uppgifter över hela tillsynsområdet i fråga om banklagstiftningen och andra grundläggande regler för tillsynsobjekten. Den följer utvecklingen inom kreditväsendet och fondhandeln i fråga om service, intäkter, kostnader m m.

Kreditavdelningen handlägger kreditfrågor som initieras vid undersökningar eller på annat sätt. Det gäller företrädesvis bankernas dispositioner av förvaltade medel och då särskilt kreditgivningens former och villkor med hänsyn till gällande regler och utbildad praxis. Avdelningen svarar vidare för årliga bokslutsgenomgångar.

Redovisningsavdelningen handlägger frågor om kreditinstitutionens redovisning, revision, inre kontroll och säkerhet samt användningen av ADB och andra tekniska hjälpmedel. Avdelningen medverkar i de årliga bokslutsgenomgångarna.

Administrativa byrån svarar för inspektionens interna funktioner samt för de uppgifter som ankommer på inspektionen såsom registreringsmyndighet.

Bankinspektionens verksamhet, med undantag av fondstämpeltillsynen, finansieras genom obligatoriska bidrag från dem som är underkastade tillsyn av inspektionen. Utgifterna för inspektionens verksamhet uppgick 1970/71 till ca 3,6 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Bankinspektionens tillsynsverksamhet medför omfattande kontakter med de kreditinstitut och andra organ som berörs härav. Ledningen av landets kreditväsende är i hög grad koncentrerad till Stockholm. Där ligger ledningen för de största bankerna samt bankväsendets gemensamma organisationer. Fondtillsynen avser vidare väsentligen organ som verkar i Stockholm. Det har grovt uppskattats att omkring två tredjedelar av inspektionens kontakter avser stockholmsområdet.

Tillsynsuppgifterna avseende kreditinstitut ute i landet samt regionala och lokala enheter medför en betydande reseverksamhet för inspektionens tjänstemän. De flesta resorna avser södra och mellersta Sverige.

Personliga kontakter mellan bankinspektionen och de organ som står under dess tillsyn utgör enligt vad som framhållits från inspektionen ett väsentligt led i den intensiva och goda samverkan som är en av förutsättningarna för verksamheten.

Bankinspektionens kontakter med andra statliga organ är mest omfattande i fråga om riksbanken och statistiska centralbyrån. Kontakterna som delvis sker genom personliga sammanträffanden avser till stor del olika frågor om kreditmarknadsstatistiken samt utredningar på uppdrag av riksbanken.

Resultaten av enkätundersökningen KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för bankinspektionen och för det samlade undersökningsmaterialet att bankinspektionen har mycket höga värden för olika volymer av personkontakter. De stora kontaktkällorna är bankernas regionala och lokala organ, bankernas huvudkontor, konsult- eller datorföretag, statens järnvägars regionala och lokala organ i storstockholmsområdet, serviceföretag, ekonomiska forskningsinstitutet vid handelshögskolan i Stockholm, riksarkivet, svenska sparbanksföreningen, försäkringsbolagens huvudkontor och utländska serviceföretag. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har bankinspektionen genomsnittliga värden för såväl storstockholmsområdet och övriga Sverige som utlandet. Beträffande kontakternas fördelning på sektorer har inspektionen ett mycket högt värde för vad som i undersökningen betecknades som "övriga sektorer", dvs i huvudsak sektorer utanför statsförvaltningen. När det gäller kontaktstrukturen har inspektionen ett mycket högt relativt värde för orienteringskontakter.

Bankinspektionens och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Bankinspektionen har med instämmande av företagsnämnden i yttrande bl a anfört, att en omlokalisering måste beräknas medföra att inspektionens möjligheter att med oförändrad personalstyrka fullgöra sina uppgifter allvarligt försvåras. Skälet härtill är den starka koncentrationen av kreditinstituten och deras organisationer till Stockholm. Denna kan väntas bestå. De omkostnader och nackdelar i fråga om ökad reseverksamhet och sämre kontaktmöjligheter som uppstår vid en omlokalisering kan inte mera exakt beräknas men torde komma att bli avsevärda, åtminstone i relation till den antalsmässigt obetydliga utlokaliseringseffekten. Trots ökade kostnader torde effektiviteten nedgå.

Försäkringsinspektionen

Uppgifter och organisation

Försäkringsinspektionen har som central förvaltningsmyndighet att utöva tillsyn över försäkringsväsendet. Tillsynsverksamheten regleras i huvudsak genom lagarna om försäkringsrörelse och understödsföreningar. Inspektionen skall även följa utvecklingen av och främja allmän kännedom om pris- och konkurrensförhållanden inom försäkringsväsendet. I anslutning härtill skall inspektionen föra ett kartellregister. Inspektionen skall även i övrigt verka för en sund utveckling av försäkringsväsendet.

Försäkringsinspektionen omfattar följande enheter och antal anställda.

Generaldirektör		1
Försäkringsjuridiska och administrativa byrån		13
Livförsäkringsbyrån		
– livbolagsavdelningen	11	
– understödsföreningsavdelningen	12	23
Skadeförsäkringsbyrån		12
Sakkunniga förordnade av Kungl Maj:t		2
Summa anställda		49

De 49 anställda fördelas med 29 på handläggande och 20 på övrig personal.

De olika enheterna handlägger på inspektionen ankommande ärenden inom de områden som i huvudsak framgår av enheternas benämningar. De två av Kungl. Maj:t särskilt förordnade sakkunniga är personer som är väl förtrogna med ekonomiska frågor.

Försäkringsinspektionens verksamhet finansieras genom obligatoriska bidrag från försäkringsbolagen och vissa understödsföreningar samt bidrag från staten. Den beräknade utgiften på försäkringsinspektionens stat uppgår 1971/72 till ca 3,5 milj. kr.

Förhållande av särskild betydelse för lokaliseringen

Försäkringsinspektionens tillsynsverksamhet och de kontakter med företrädare för försäkringsväsendet som den föranleder är i hög grad koncentrerade till Stockholm.

Under år 1969 bedrev 833 försäkringsbolag och 423 understödsföreningar rörelse i Sverige. Av de 833 försäkringsbolagen var 502 lokala husdjursbolag, som faller utanför lagen om försäkringsrörelse och därmed endast har en viss uppgiftsskyldighet gentemot inspektionen. De återstående 331 försäkringsbolagen var underkastade inspektionens fulla tillsyn. Av dessa svarade de 20 största enheterna för drygt 95 % av den totala försäkringsverksamheten. Det gäller både om premieinkomsten eller de förvaltade tillgångarna används som mått på verksamhetens omfattning. Av de 20 enheterna hade 17 huvudkontor i Stockholm. De 17 svarade för drygt 90 % av såväl premier som förvaltade tillgångar. De

423 understödsföreningarna uppvisade en något större spridning. En koncentration av de större till Stockholm kunde dock konstateras. De 17 större understödsföreningarna som fanns i Stockholm svarade för ca 75 % av avgifterna till samtliga föreningar.

Enligt en försiktig bedömning från försäkringsinspektionen skulle volymmässigt sett ca 28 tjänstemän hos inspektionen ha sin verksamhet inriktad på Stockholm. Det kvalificerade tillsynsarbetet är enligt inspektionen i ännu högre grad koncentrerat till Stockholm. Detta sammanhänger med att försäkringsbolagen och understödsföreningarna med de största premieinkomsterna och förvaltade tillgångarna huvudsakligen ligger i Stockholm. Försäkringsväsendets centrala organisationer och särskilda kommittéer m m för handläggning av gemensamma frågor har vidare sin verksamhet i Stockholm. Större och principiella frågor behandlas oftast genom kontakter mellan försäkringsinspektionen och försäkringsväsendets gemensamma organ.

Försäkringsinspektionens kontakter sker enligt vad som framhållits från inspektionen i mycket stor utsträckning underhand genom personliga sammanträffanden. I tillsynsverksamheten tillbringar vidare inspektionens tjänstemän avsevärd tid i försäkringsbolagens lokaler. Förekommande ärenden är vidare ofta av mycket teknisk karaktär. De måste beredas vid ingående diskussioner mellan experter hos inspektionen, bolagen och försäkringsbranschens olika samarbetsorgan. En sådan beredning kan enligt inspektionen endast med stora svårigheter åstadkommas skriftligen.

Resultaten av enkätundersökningen KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för försäkringsinspektionen och för det samlade undersökningsmaterialet att försäkringsinspektionen har låga eller genomsnittliga värden för olika volymer av personkontakter. Kontakttiden per aktör är dock mycket lång. De stora kontaktkällorna är försäkringsbolagens huvudkontor och övriga organ, svenska försäkringsbolagens riksförbund och statens konsumentråd. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har försäkringsinspektionen ett högt relativt värde för storstockholmsområdet. Beträffande kontakternas fördelning på olika sektorer har inspektionen mycket höga relativa värden för intresseorganisationer och forskningsorgan samt för vad som i undersökningen betecknades "övriga sektorer", dvs i huvudsak sektorer utanför statsförvaltningen.

Föräkringsinspektionens och företagsombudens synpunkter på en omlokalisering

Försäkringsinspektionen har med instämmande av företagsombuden vid inspektionen i yttrande anfört, att den samhällsekonomiska vinsten av en omlokalisering av ett verk med ett så litet antal anställda som inspektionen inte rimligtvis kan uppväga de arbetsmässiga nackdelarna av en utflyttning från den ort på vilken verksamheten i så hög grad är lokalt inriktad.

Beträffande den särskilda kontaktundersökningen KOMM 71 framhåller inspektionen att det förefaller vanskligt att för ett litet verk dra

några bestämda slutsatser på grundval av resultat från så begränsade undersökningsperioder som det varit fråga om. För inspektionens vidkommande framhålls exempelvis dels det extraordinära förhållandet att fyra tjänstemän i chefsställning varit på tjänsteresa under större delen av den ena undersökningsperioden och dels att en chefstjänsteman på grund av militärtjänstgöring inte kunnat deltaga i undersökningen under någon av perioderna.

Riksrevisionsverket

Uppgifter och organisation

Riksrevisionsverket är en central förvaltningsmyndighet för kontroll av statens inkomster och utgifter samt av förvaltningen av statsförmögenheten. Kontrollen avser främst effektiviteten i statlig verksamhet. Verket har också hand om riksbokföringen och utarbetar statistik över statens finanser.

Vidare skall verket bl a tillse att statens redovisningssystem fungerar ändamålsenligt och att behövliga förbättringar vidtas. I detta syfte skall verket utveckla redovisningssystem och meddela föreskrifter som hänger samman härmed.

Det åligger även verket att anordna och medverka vid utbildning av personal för redovisnings- och revisionsverksamhet.

Av grundläggande betydelse för riksrevisionsverkets verksamhet är den enligt statsmakternas beslut år 1967 inledda omorganisation av den statliga redovisnings- och revisionsverksamheten. Härvid inrättas f n successivt s k redovisningscentraler, som skall svara för utbetalning och redovisning för ett antal myndigheter. För redovisningen införs ett nytt system, system S, som bygger på ADB. I anslutning till redovisningscentralerna organiseras revisionskontor. Den centrala revisionen genom riksrevisionsverket läggs samtidigt om till en effektivitetsinriktad förvaltningsrevision.

Riksrevisionsverket omfattar under budgetåret 1971/72 följande enheter och antal anställda.

Styrelse	
Generaldirektör och ställföreträdare	4
Generaldirektörens kansli	8
Administrativa byrån	26
Revisionsavdelning 1	41
Revisionsavdelning 2	37
Revisionsbyrån	22
Avdelningen för budget och finansstatistik	44
Planeringsavdelningen	66[1]
Summa anställda	248

[1] Varav 20 aspiranter och 8 inlånade från statskontoret.

Personalförteckningen för 1971/72 upptar 244 tjänster som fördelas med 131 för handläggande och 113 för övrig personal.

De olika enheternas huvudsakliga uppgifter framgår av följande.

Generaldirektörens kansli utarbetar årligen verksamhetsplan och verksamhetsberättelse och svarar för den löpande uppföljningen av planen. Kansliet behandlar vidare frågor om författningsändringar, utformning av föreskrifter o d samt biträder verksledningen i övrigt.

Administrativa byrån handlägger främst personal- och kameralärenden och andra frågor som gäller riksrevisionsverkets administration.

Revisionsavdelningarna 1 och 2 bedriver huvudsakligen förvaltningsrevision inom olika sektorer av statsförvaltningen. En allmän förvaltnings-

revision syftar till en bedömning av effektiviteten i statlig verksamhet. Genom analysprojekt görs en översiktlig genomgång av olika myndigheters verksamhet. Den grundinformation som erhålls härvid kan användas som underlag för en fortlöpande översiktlig revision. Analysprojekten ger också uppslag till mera målinriktade undersökningar.

Revisionsbyrån bedriver främst redovisningsrevision som bl a omfattar inventeringar hos myndigheter, bokslutsgranskning och annan redovisningsgranskning. Redovisningsrevisionen flyttas successivt ut till de nya revisionskontor som upprättas i anslutning till redovisningscentraler vid olika myndigheter.

Avdelningen för budget och finansstatistik ställer samman budgetredovisning, utdrag ur rikshuvudboken, inkomstberäkningar, statistik över riksstatens utfall, olika slag av tabellmaterial m m.

Planeringsavdelningen bedriver utvecklingsarbete som berör de olika komponenterna i det s k SEA-systemet, dvs planering och budgetering, redovisning med resultatanalys, revision och utbildning.

Riksdagen har beslutat (prop. 1972:1 bil. 9 s 27, FU 1972:13, rskr 1972:83) om vissa ändringar i riksrevisionsverkets organisation fr o m den 1 juli 1972. Ändringarna innebär följande.

En tredje revisionsavdelning inrättas och revisionsbyrån dras in. Samtidigt inrättas en avdelning med huvudsakligen ekonomi- och personaladministrativa uppgifter. I avdelningen ingår administrativa byrån, delar av generaldirektörens kansli samt utbildnings- och informationsverksamheten vid planeringsavdelningen.

Vidare bildas en ny planeringsavdelning genom att avdelningen för budget och finansstatistik slås samman med den tidigare planeringsavdelningen, utom dess enhet för utbildning och information.

För budgetåret 1972/73 beräknas antalet anställda till 242 som fördelas med 159 på handläggande och 83 på övrig personal.

Anslaget för riksrevisionsverkets verksamhet under 1971/72 uppgår till ca 20,3 milj. kronor.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Riksrevisionsverket har i princip kontakter med hela den övriga statsförvaltningen.

En successiv omorganisation av verket sedan år 1967 har bl a inneburit att verkets olika arbetsuppgifter har integrerats med varandra. Härigenom är det inte möjligt att inom verket avgränsa några homogena arbetsuppgifter som har så liten kontakt med övrig verksamhet att de skulle lämpa sig för särskild lokalisering.

I sin verksamhet arbetar riksrevisionsverket i praktiken enligt en projektorienterad organisation, som innebär att tjänstemän från flera av verkets avdelningar ingår i ett betydande antal projektgrupper. Detta gäller särskilt för utvecklingsverksamheten. I referensgrupper som knyts till olika projekt inom verket ingår som regel även personer med anknytning till universitet och högskolor eller industri.

I riksrevisionsverkets personalpolitik ingår vidare ett system med "job rotation" inom hela verket. Det innebär att personalen om möjligt inom

tre år skiftar arbetsuppgifter. Detta sker även mellan olika avdelningar.

I enkätundersökningen KOMM 71 delades riksrevisionsverket i två särskilda enheter ("tjänsteställen"). Dessa omfattade revisionsavdelningarna och revisionsbyrån som en enhet samt övriga verket.

Resultaten av KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för riksrevisionsverket och för det samlade undersökningsmaterialet att både revisionsenheterna och övriga verket har värden för olika volymer av personkontakter som ligger över genomsnittet. De flesta kontakterna för båda delarna av verket är de ömsesidiga kontakterna inom verket. De främsta kontaktkällorna för revisionsenheterna är därnäst bl a centrala myndigheter, konsult- eller datorföretag, ingenjörsbyråer, statens järnvägars regionala och lokala organ i storstockholmsområdet, industriföretag och kommunla myndigheter. Bland de främsta kontaktkällorna för övriga verket är statskontoret, konsult- eller datorföretag, civila centrala myndigheter, finansdepartementet, civila regionala och lokala organ i storstockholmsområdet, försvarets civilförvaltning, industriföretag, statistiska centralbyrån och försvarets rationaliseringsinstitut. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har båda delarna av riksrevisionsverket mycket höga relativa värden för storstockholmsområdet. Beträffande personkontakternas fördelning på olika sektorer har båda delarna av verket bl a mycket höga relativa värden för centrala myndigheter, höga värden för regional och lokal förvaltning och genomsnittliga värden för departement. När det gäller kontaktstrukturen har båda delarna av verket höga relativa värden för orienteringskontakter. Revisionsenheterna har vidare ett högt värde för programkontakter och övriga verket ett genomsnittligt värde för planeringskontakter.

Riksrevisionsverkets och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Riksrevisionsverket har i yttrande framhållit några omständigheter, som enligt verkets uppfattning talar för att riksrevisionsverket under överskådlig tid bör bibehållas intakt och följaktligen inte omlokaliseras vare sig partiellt eller i sin helhet.

Enligt riksrevisionsverkets uppfattning kan det endast vara till nackdel för verket att omlokalisera vissa av dess funktioner. Som bakgrund härför framhålls integreringen av verkets olika arbetsuppgifter, tillämpning av en projektorienterad organisation och systemet med skiftning av personalens arbetsuppgifter. Vidare anför verket att det bör beaktas att utvecklingen på det ekonomi-administrativa området inom statsverksamheten sedan något år är inne i ett mycket dynamiskt skede. Utvecklingsarbetet och verkets övriga arbetsuppgifter medför att departement, centrala myndigheter och intresseorganisationer i storstockholmsområdet f n svarar för mera än hälften av verkets kontakter, vilket bl a framgår av KOMM 71.

I fråga om en eventuell omlokalisering av hela verket hänvisas till att delegationen tidigare framhållit att verksamhet, som har anknytning till i stort sett hela den övriga statliga förvaltningen och inte är av rutinbetonad karaktär, inte utan avsevärda olägenheter kan i sin helhet flyttas

utanför storstockholmsområdet. I anslutning härtill framhåller riksrevisionsverket att det har hela statsverksamheten som arbetsfält. Ett slutgiltigt ställningstagande i fråga om riksrevisionsverkets lokalisering bör därför enligt verket anstå tills dess bilden av den övriga statsverksamhetens lokalisering är klar.

Företagsnämnden vid riksrevisionsverket anför i särskilt yttrande att nämnden finner att verket inte bör omlokaliseras under nuvarande förhållanden. Nämnden hänvisar härvid till synpunkter liknande dem som anförts av verket.

Riksskatteverket och exekutionsväsendets organisationsnämnd

Uppgifter och organisation

Riksskatteverket är central förvaltningsmyndighet i frågor om beskattning, uppbörd av skatt, folkbokföring och val, frågor om tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga varor samt alkoholfrågor i den mån uppgifterna inte ankommer på annan myndighet. Verket är dessutom beskattningsmyndighet för sjömansskatt, kupongskatt och punktskatter. Utöver de uppgifter som följer av särskilda bestämmelser åligger det verket bl a att genom råd och anvisningar främja en riktig och enhetlig tillämpning av gällande föreskrifter inom verksamhetsområdet, planera och samordna skattekontrollen och verka för en ändamålsenlig utformning av organisation och arbetsformer hos myndigheterna inom verksamhetsområdet.

Anknutna till riksskatteverket är en nämnd för rättsärenden, en sjömansskattenämnd och en energiskattenämnd.

Riksdagen har beslutat (prop. 1972:1 bil. 14 s 14, CU 1972:7, rskr 1972:70) att uppgifterna som centralmyndighet för exekutionsväsendet fr o m 1 juli 1973 skall läggas på riksskatteverket. F n fullgör exekutionsväsendets organisationsnämnd provisoriskt sådana uppgifter. Nämndens främsta uppgifter avser dock rådgivning och samordning i samband med genomförandet av förstatligandet och omorganisationen av exekutionsväsendet. Kungl. Maj:t har uppdragit åt riksskatteverket att i samråd med exekutionsväsendets organisationsnämnd utarbeta förslag till detaljorganisation m m för att inlemma organisationsnämnden i verket.

Riksskatteverket omfattar följande enheter och ungefärliga antal anställda.

Styrelse		
Verksledning (generaldirektör och överdirektör)		2
Enhet för allmänna ombud		8
Sekretariat		4
Administrativ avdelning	1	
– personalsektion	30	
– utbildnings- och informationssektion	11	
– ekonomisektion	14	
– intendentursektion	24	80
Rättsavdelning		22
Avdelning för direkt skatt	2	
– taxeringssektion	8	
– uppbördssektion	15	
– kupongskattesektion	14	
– sjömansskattekontor (i Göteborg)	23	62
Avdelning för indirekt skatt	2	
– mervärdeskattesektion	8	
– punktskattesektion	53	63
Kontrollavdelning	2	
– kontrollsektion	14	
– revisionssektion	14	
– distriktskontor i Stockholm	32	
– distriktskontor i Malmö	20	
– distriktskontor i Göteborg	19	
– distrikskontor i Sundsvall	20	121
Avdelning för folkbokföring och val	2	
– folkbokföringssektion	23	
– valsektion	10	35
Driftteknisk avdelning	2	
– utvecklingssektion	5	
– systemdriftssektion	64	
– organisationssektion	36	107
Byrå för alkoholärenden	1	
– sektion för alkoholärenden	6	
– statistiksektion	23	30
Summa anställda	534	

Personalförteckningen för 1971/72 upptar 503 tjänster fördelade med 258 på handläggande personal och 245 på övrig personal. Därtill kommer tillfällig arbetskraft motsvarande 32 årsarbetskrafter. Häri ingår 12 personer med uppgifter för handläggande personal. I personalantalet ingår personalen vid sjömansskattekontoret och vid verkets distriktskontor. Personalen vid verkets centrala förvaltning med placering i Stockholm uppgår till ca 400 personer.

Antalet anställda hos exekutionsväsendets organisationsnämnd är ca 30.

De olika nämndernas och enheternas huvudsakliga uppgifter framgår av följande.

Nämnden för rättsärenden svarar för ärenden angående förhandsbesked, bindande förklaringar och vissa dispenser.

Sjömansskattenämnden skall bl a meddela anvisningar och beslut i frågor rörande erläggande och beräkning av sjömansskatt samt fastställa de belopp med vilka ersättning skall utgå till kommun, landstingskommun och allmänna sjukkassor.

Energiskattenämnden har till uppgift att till riksskatteverket avge yttrande och förslag i ärenden rörande energiskatt.

Enheten för allmänna ombud har till huvuduppgift att avge yttrande över besvär från skattskyldiga eller kommun samt att eftergranska taxeringar och framställa de yrkanden som granskningarna ger anledning till. I viss omfattning företas också revisioner.

Sekretariatet svarar för verkets presstjänst och biträder i övrigt verksledningen.

Administrativa avdelningen har hand om frågor rörande personaladministration, ekonomi och intendentur. Avdelningen svarar även för utbildnings- och informationsverksamhet.

Rättsavdelningen svarar för beredningen av ärenden i nämnden för rättsärenden. Därutöver skall avdelningen medverka i arbetet med anvisningar genom viss granskning även om det primära ansvaret för anvisningsverksamheten ligger på sakenheterna. Avdelningens personal skall vidare kunna utnyttjas för arbete med utredningar och remisser i lagstiftningsfrågor inom verkets olika ämnesområden. Inom avdelningen ligger även kansliet för mellankommunala skatterätten.

Avdelningen för direkt skatt svarar på taxerings- och uppbördsområdena för råd och anvisningar i materiella frågor, system, rutiner, innehållet i blanketter och resultatuppföljning. Inom avdelningen handläggs även ärenden rörande kupongskatt och sjömansskatt.

Avdelningen för indirekt skatt har motsvarande uppgifter som avdelningen för direkt skatt när det gäller mervärdeskatteområdet. Avdelningen svarar även för de uppgifter som sammanhänger med riksskatteverkets funktion som central beskattningsmyndighet på punktskatteområdet.

Kontrollavdelningen svarar bl a för planläggning, samordning och uppföljning av kontrollverksamheten avseende direkt och indirekt skatt. Avdelningen utför även taxerings- och skatterevisioner hos främst större företag. Till avdelningen hör verkets distriktsorganisation som utför revisioner för kontroll av i första hand punktskatter och mervärdeskatt.

Avdelningen för folkbokföring och val svarar för anvisningar m m i materiella frågor inom folkbokföringen och handhar vissa centrala register.

Avdelningen svarar vidare för förberedelser och organisation av valförrättningarna.

Drifttekniska avdelningen svarar bl a för utveckling och utformning av system för databehandling, konstruktion av datamaskinprogram, samordning och resursplanering på det regionala och lokala planet, driftkontroll, administrativ rationalisering och blanketteknik.

Byrån för alkoholärenden har hand om frågor inom det alkoholpolitiska området samt svarar för statistik och det särskilda straffregistret, som är ett centralt register avseende alkoholmissbruk och alkoholbrottslighet. Avdelningen har vidare hand om uppbörden av skatterna på spritdrycker och vin samt av rusdrycksförsäljningsmedel från parti- och detaljhandelsbolagen.

I propositionen (1970:55) angående riksskatteverkets organisation m m framhöll departementschefen att det i uppdraget till riksskatteverkskommittén ingick att i samråd med delgationen för lokalisering av statlig verksamhet undersöka om riksskatteverket eller delar av verket kan förläggas utanför storstockholmsområdet. Frågan om den definitiva lokaliseringen av verket fick tas upp i ett större sammanhang när lokaliseringen av statlig förvaltningsverksamhet behandlas. Statsutskottet underströk i sitt utlåtande (1970:72) att den inledande och provisoriska lokaliseringen till storstockholmsområdet inte får åberopas som motiv för att göra denna förläggning definitiv.

Rikskatteverkskommittén har biträtts av en arbetsgrupp från statskontoret. Arbetsgruppen har i PM 1970–12–10 anfört att riksskatteverket med hänsyn till omfattningen av dess utvecklings- och planeringsverksamhet och de därav följande behoven av kontakter med departementen inte i sin helhet bör flyttas från storstockholmsområdet.

Anslaget för riksskatteverkets förvaltningskostnader under 1971/72 är ca 48,8 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Riksskatteverkets verksamhet avser bl a att sprida kännedom om skattelagstiftningen, att utveckla och anpassa organisation, administrativa och tekniska system i beskattningsverksamheten och att kontrollera hur uppgiftsskyldighet m m fullgörs. Verksamheten föranleder samverkan och kontakter med bl a finansdepartementet, andra centrala myndigheter, branschorganisationer inom näringslivet och enskilda.

I frågor, som gäller samordning av författningar och tillämpningsbestämmelser och anpassning av deras utformning till de krav som de administrativa systemen och den praktiska tillämpningen i övrigt ställer, har riksskatteverket tidvis mycket omfattande kontakter med finansdepartementet. Kontakterna sker till stor del genom personliga sammanträffanden mellan tjänstemän i departementet och vissa ledande tjänstemän i verket.

För att främja en enhetlig och riktig tillämpning av författningar inom

verksamhetsområdet meddelar verket olika slag av råd och anvisningar. Arbetet härmed sker bl a i samråd med branschorganisationer och andra intresseorganisationer för att särskilda förhållanden inom olika specialområden skall kunna beaktas vid utformningen av anvisningar m m. Samrådet sker bl a vid personliga sammanträffanden.

De administrativa och tekniska systemen inom skatte- och folkbokföringsområdena har anknytningar till avgiftssystemet inom socialförsäkringsområdet och flera andra administrativa system. En anpassning av de olika systemen sker genom samverkan mellan de berörda myndigheterna och andra intressenter. Riksskatteverket har härvid kontakter med bl a riksförsäkringsverket, socialstyrelsen, generaltullstyrelsen, statistiska centralbyrån, statskontoret, rikspolisstyrelsen, värnpliktsverket, civilförsvarsstyrelsen, statens avtalsverk och statens personalpensionsverk. Kontakterna sker till stor del i arbetsgrupper o d.

Riksskatteverkets organisation omfattar dels enheter för olika sakområden såsom direkt skatt och indirekt skatt och dels enheter för gemensamma funktioner såsom administration, rättsärenden, kontroll och driftteknik. Ur arbetsteknisk synpunkt råder starka samband mellan sakenheterna och de funktionsinriktade enheterna. Det innebär att en delning av organisationen i flera avseenden inte är lämplig.

Den arbetsgrupp från statskontoret som har biträtt riksskatteverkskommittén har dock ansett att punktskattesektionen kan lokaliseras utanför storstockholmsområdet. Detta förutsätter dock att vissa mindre delar eller enstaka tjänstemän från administrativa avdelningen, rättsavdelningen, kontrollavdelningen och drifttekniska avdelningen överförs till punktskattesektionen. Sammanlagt skulle ca 20 tjänstemän överföras. En omlokalisering av punktskattesektionen skulle härigenom omfatta ca 70 tjänstemän, varav 18 handläggare.

En sådan omlokalisering skulle enligt arbetsgruppen även praktiskt taget innebära att tidigare kontrollstyrelsen återuppstår på annan ort, dock med den skillnaden att distriktsorganisationen i riksskatteverket kommer att sortera under kontrollavdelningen. Behovet att samordna kontrollverksamheten inom skatteväsendet, som varit det mest framträdande motivet för att inordna kontrollstyrelsen i riksskatteverket, skulle således kunna tillgodoses även vid en omlokalisering av punktskattesektionen.

Arbetsgruppen har vidare framhållit att ställningstagande till omlokalisering av byrån för alkoholärenden, folkbokföringssektionens registerföring, valsektionen och kupongskattesektionen bör vänta i avvaktan på förslag från alkoholpolitiska utredningen, uppbyggnaden av rättsväsendets informationssystem och ett centralt personregister samt erfarenheter från värdepapperscentralens verksamhet.

Förslaget att uppgifterna som centralmyndighet för exekutionsväsendet skall hänföras till riksskatteverket utgår bl a från att sambandet mellan taxering och uppbörd å ena sidan och indrivning å den andra fordrar särskilda samordningsåtgärder.

I enkätundersökningen KOMM 71 delades riksskatteverket i tre särskilda enheter (”tjänsteställen”). Dessa bestod av drifttekniska avdelningen, avdelningarna för indirekt skatt samt övriga verket.

Resultaten av KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för riksskatteverket och för det samlade undersökningsmaterialet att alla tre delarna av riksskatteverket i stort sett har låga värden för olika volymer av personkontakter. De flesta kontakterna avser för alla tre delarna kontakterna med övriga delar av verket. I övrigt är drifttekniska avdelningens största kontaktkällor bl a civila regionala och lokala organ i storstockholmsområdet, Saab-Scania AB, statskonotret, finansdepartementet, Telefon AB LM Ericsson, enskilda personer samt civila centrala myndigheter. Bland de största kontaktkällorna för avdelningarna för direkt och indirekt skatt är riksskatteverkets regionala och lokala organ i storstockholmsområdet, industriföretag, utländska departement och myndigheter, detaljister, grossister och enskilda personer samt även finansdepartementet. För övriga verket är de största kontaktkällorna bl a industriföretag, konsult- eller datorföretag, civila regionala och lokala organ i hela landet, finansdepartementet, detaljister och grossister. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har alla tre delarna av verket genomsnittliga värden för storstockholmsområdet och övriga Sverige. Avdelningarna för direkt och indirekt skatt har ett mycket högt relativt värde för utlandet. Den särskilda enheten för övriga verket har också ett högt värde för utlandet. Beträffande personkontakternas fördelning på olika sektorer har alla tre delarna av riksskatteverket höga relativa värden för olika centrala myndigheter och mycket höga värden för departement.

Avdelningarna för direkt och indirekt skatt har vidare ett mycket högt värde för verkets egen regionala och lokala förvaltning, och ett ganska högt värde för intresseorganisationer och forskningsorgan. Drifttekniska avdelningen har ett mycket högt värde för övrig regional och lokal förvaltning samt ett högt värde för industriföretag. Övriga verket har ett mycket högt värde för industriföretag. När det gäller kontaktstrukturen har avdelningarna för direkt och indirekt skatt ett mycket högt relativt värde för programkontakter och låga värden för orienterings- och planeringskontakter. Drifttekniska avdelningen har genomsnittliga värden för planerings- och programkontakter och ett lågt värde för orienteringskontakter. Övriga verket har ett högt värde för programkontakter och låga värden för de andra slagen av kontakter.

Riksskatteverkets, företagsnämndens och exekutionsväsendets organisationsnämnds synpunkter på en omlokalisering

Riksskatteverket har i yttrande framhållit olika olägenheter för verksamheten, som en omlokalisering av verket skulle föra med sig. Främst gäller det verkets kontakter och verksamheten med de administrativa och tekniska system som verket utvecklar och ansvarar för. Möjligheterna till personliga kontakter med finansdepartementet, centrala myndigheter och branschorganisationer m fl kommer att försämras. Sådana kontakter är enligt verket nära nog en förutsättning för de snabba insatser som ofta krävs i verksamheten. Risken är vidare stor för att kontinuiteten i de administrativa systemen bryts genom organisatoriska störningar, avgång av svårersättlig personal m m. Avbrott i verksamheten, som bl a är hårt bunden till fatalietider, medför genomgripande följdverkningar för både

allmänhet och myndigheter. Kostnaderna för övergångsåtgärder vid en omlokalisering kan dessutom bli betydande.

Företagsnämnden vid riksskatteverket har i särskilt yttrande bestämt avstyrkt att riksskatteverket helt eller delvis omlokaliseras. Olägenheterna skulle bli så stora att lokaliseringspolitiska synpunkter ovillkorligen bör få vika för ekonomiska, personalpolitiska och praktiska skäl. Nämnden har härvid liksom verket framhållit bl a försämrade kontaktmöjligheter och risker för störningar i de komplicerade skatte- och folkbokförings-systemen. Nämnden redovisar även resultat av en enkätundersökning om personalens benägenhet att följa verket vid en omlokalisering. Enligt redovisningen svarar 40 % av de anställda kategoriskt nej till att följa med vid en utflyttning. 30 % kan tänka sig att följa med till viss ort, 10 % följer med oavsett lokaliseringsort och 20 % har inte besvarat enkäten.

Företagsnämnden har vidare redovisat olika samband mellan punkt-skattesektionen och övriga enheter inom verket och framhållit att därav föranledda kontakter inom verket har stor omfattning. Punktskatte-sektionen har också enligt nämnden stort behov av personliga kontakter med finansdepartementet och samarbetar bl a med olika branschorgani-sationer som i allmänhet är lokaliserade till Stockholm.

När det gäller frågan om att till riksskatteverket hänföra uppgifter för en central myndighet för exekutionsväsendet finner riksskatteverket, att en partiell utlokalisering av denna del av verksamheten inte är lämplig, om de organisatoriska effekter som ligger till grund för ställnings-tagandet i fråga om centralmyndighet skall uppnås.

Exekutionsväsendets organisationsnämnd har i särskilt yttrande, som avgetts i samråd med nämndens personal, anfört att, om en total omloka-lisering av riksskatteverket blir aktuell, frågan om hur centralmyndighets-uppgifterna för exekutionsväsendet skall inordnas i verket är av mindre betydelse i sammanhanget. Under förutsättning att en total omlokalise-ring av riksskatteverket inte bedöms bli aktuell ifrågasätter nämnden om det inte är lämpligt att i samband med utarbetandet av förslag till ny organisation för riksskatteverket också utreda och klarlägga förutsätt-ningarna för en partiell omlokalisering. Nämnden framhåller även attt elva av nämndens 29 tjänstemän enligt en enkätundersökning inte kan tänka sig att bo utom storstockholmsområdet. Sex tjänstemän anser sig f n inte kunna ta ställning till frågan.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum.

Uppgifter och organisation

Riksantikvarieämbetet är central myndighet för ärenden om forn- och kulturminnesvård. Statens historiska museum har till uppgift att bevara minnet av kulturutvecklingen i Sverige. Ämbetet och museet har också till uppgift att sprida kunskap hos allmänheten om landets kulturminnen.

Ämbetsverket förvaltar vidare fonder och övriga tillgångar hos vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum omfattar följande enheter och ungefärliga antal anställda.

Riksantikvarien		1
Ämbetet		
Fornminnesavdelning	1	
– fornminnesvård och kansli	18	
– fornminnesinventering	13	
– uppdragsverksamhet	26	58
Byggnadsminnesavdelning	1	
– byggnadsminnesvård	13	
– textilkonserveringsanstalt	12	26
Kulturhistorisk avdelning	1	
– avdelning för utredning och information	3	
– avdelning för granskning	3	
– kansli och arkiv	3	10
Museet		
Museidirektör		1
Sten- och bronsåldersavdelning		3
Järnåldersavdelning		3
Medeltidsavdelning		4
Myntkabinett		5
Utställningssektion och gemensam personal		23
Gemensamma avdelningar		
Administrativ avdelning	1	
– administrativ sektion	16	
– kameral sektion	7	
– förråd och vaktrum	7	
– maskinrum	2	33
Bibliotek och arkiv	1	
– bibliotek	6	
– arkiv	7	14
Teknisk avdelning	2	
– konservering	6	
– fotografering	6	14
Pedagogisk avdelning		7
Avdelning för ärenden rörande landsantikvarieorganisationen		4
Medeltida pergamentundersökningar		1
Summa anställda		207

Personalförteckningen för 1971/72 upptar ca 220 tjänster som fördelas med ca 60 på antikvariepersonal och ca 160 på övrig personal. Därtill kommer personal vid olika vetenskapliga företag, som är anknutna till ämbetsverket, arkivarbetare samt sommartid tillfälligt anställd inventeringspersonal m fl. Det sammanlagda antalet sysselsatta personer uppgick under sommaren 1971 till ca 365.

Riksantikvarien är även sekreterare i vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien och ledamot av akademiens förvaltningsutskott. Detta fungerar i viss mån som verksstyrelse för ämbetet och museet.

Anknutna till ämbetsverket är laboratoriet för radioaktiv datering, som bekostas genom ett särskilt anslag på statsbudgeten, och en sektion för projektering av beredskapsarbeten, vilken bekostas av arbetsmarknadsstyrelsen, samt ett antal vetenskapliga företag, vars kostnader bestrids med medel från statens humanistiska forskningsråd, riksbankens jubileumsfond, jernkontoret och arbetsmarknadsstyrelsen.

Medelhavsmuseet står även till viss del under inseende av vitterhets-,

historie- och antikvitetsakademiens förvaltningsutskott och riksantikvarieämbetet.

De huvudsakliga uppgifterna för de olika enheterna inom ämbetet och museet framgår av följande.

Fornminnesavdelningen handlägger frågor rörande kulturminnen från förhistorisk tid. Verksamheten avser forskning, visning av de fasta fornlämningarna och viss undervisning. I stor utsträckning bedrivs verksamheten i form av fältarbeten och undersökningar i olika delar av landet.

Byggnadsminnesavdelningen handlägger frågor rörande byggnadsminnen m m från medeltid och nyare tid. Till stor del har verksamheten ungefär samma karaktär som verksamheten inom fornminnesavdelningen. I övrigt omfattar avdelningens uppgifter bl a granskning av förslag till rivning, flyttning eller förändring av vissa byggnader, utförande av byggnadshistoriska undersökningar och utredningar, övervakning av restaurerings- och andra förändringsarbeten samt inventering av byggnadsminnen och förklaring av byggnad för byggnadsminne.

Kulturhistoriska byrån överflyttades 1967 från byggnadsstyrelsen och är provisoriskt anknuten till riksantikvarieämbetet. Byrån handlägger ärenden rörande statliga byggnadsminnesmärken samt kyrkor, kapell, begravningsplatser m m.

Avdelningarna vid statens historiska museum omhändertar och vårdar de föremål som tillförs museet, anordnar utställningar och bearbetar vetenskapligt det omhänderhavda materialet. Avdelningarnas benämning anger det samlingsområde var och en har. I anslutning till föremålsbeståndet bedrivs även forskning inom museets avdelningar. Avdelningarna deltar även i vissa yttre arbeten, t ex vid grävningar.

Administrativa avdelningen handlägger ärenden rörande ämbetsverkets medelsförvaltning, organisation och personal samt juridiska och administrativa ärenden i övrigt. Avdelningen har också hand om motsvarande ärenden för vitterhetsakademien och dess vetenskapliga forskningsföretag samt för medelhavsmuseet och laboratoriet för radioaktiv datering.

Bibliotek och arkiv är i första hand serviceorgan åt ämbetets och museets vetenskapligt verksamma avdelningar och har härvid att samla, bevara och tillhandahålla litteratur samt akt- och bildmaterial. Enheten betjänar i betydande omfattning också vitterhetsakademien, utomstående forskare och studerande samt även allmänheten.

Tekniska avdelningen är avsedd att täcka verkets eget behov av konservering och fotografering. Konserveringsanstalten har emellertid också kommit att fungera som ett centralt laboratorium för omhändertagande av kulturhistoriskt material från hela landet.

Pedagogiska avdelningen har som huvuduppgift undervisning för skolbarn som klassvis besöker museet. I verksamheten ingår visning och lektioner i särskilda lektionssalar. För vuxna besökare i museet bedrivs pedagogisk verksamhet genom anordnande av demonstrationer, föreläsningsserier och musikaftnar. Avdelningen svarar även för tryckta kataloger, annonsering m m.

Avdelningen för ärenden rörande landsantikvarieorganisationen övervakar att landsantikvarierna företräder riksantikvarien på ett effektivt

sätt, inspekterar provins- och lokalmuseer m m.

Ämbetet och museet disponerar speciellt inredda kontorslokaler, biblioteks- och arkivlokaler, utställningslokaler, föremålsmagasin m m i en statsägd fastighet.

Målsättning och organisation för samhällets kulturminnesvård utreds f n av 1965 års musei- och utställningssakkunniga (MUS 65). De sakkunniga väntas i ett betänkande under 1972 föreslå en delning av ämbetsverket som innebär att vitterhetsakademiens huvudmannaskap upphör och att riksantikvarieämbetet och statens historiska museum blir från varandra fristående institutioner. Enligt ett uttalande från de sakkunniga förutsätter de dock härvid att det inre samband mellan ämbetet och museet som grundas på ämnesgemenskap skall kunna upprätthållas genom en fortsatt samlokalisering.

De sakkunniga förutsätter vidare att bibliotek, arkiv och teknisk avdelning skall bibehållas odelade och fungera gemensamt för de båda institutionerna, även om arkivet organisatoriskt hänförs till ämbetet och de båda övriga enheterna till museet. Eftersom biblioteket och arkivet är nödvändiga arbetsinstrument i det dagliga arbetet för både museet och ämbetet förutsätter de sakkunniga att det lokala sambandet bibehålls mellan de båda institutionerna.

Verksamheten inom kulturminnesvården omsatte 1970/71 ca 27,3 milj. kr. De direkta anslagen till ämbetsverket under 1971/72 är ca 13,2 milj. kr. Härtill kommer medel från arbetsmarknadsstyrelsen, forskningsråd, vitterhetsakademien m fl bidragsgivare samt lotterimedel.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Riksantikvarieämbetets verksamhet förutsätter tillgång till samt fortlöpande samverkan och kontakter med andra centrala kulturinstitutioner. Utöver statens historiska museum, där särskilda organisatoriska och funktionella samband föreligger, gäller det bl a riksarkivet, krigsarkivet, nationalmuseum, Nordiska museet, statens sjöhistoriska museum, Stockholms stadsmuseum, kungliga biblioteket, universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund, konstakademien m fl.

Sambanden mellan riksantikvarieämbetet och historiska museet hänför sig i första hand till att de i stor utsträckning arbetar med samma material i form av fornlämningar, fornfynd, kyrkliga inventarier m m. Fynd påträffas och tillvaratas vid ämbetets utgrävningar och andra fältarbeten. De är under en tid föremål för såväl ämbetets som museets behandling. Denna tid varierar med hänsyn till fyndens art och storleksordning mellan någon vecka och flera år. Därefter fördelas fynden av ämbetet till historiska museet eller andra museer och institutioner. Samarbetet kring fynden kräver personliga kontakter mellan tjänstemän eller grupper av tjänstemän vid ämbetet och museet. Det börjar ofta redan vid planerandet av arkeologiska utgrävningar och fortsätter vid analys, konservering, bestämning och katalogisering av fynden. Rapporter, fotografier, kartor m m som avser fynden ingår därefter i arkivet som en gemensam tillgång för de båda institutionerna. Vid kommande utställningar och vid publicering av de vetenskapliga resultaten samarbetar återigen ofta

personal från båda institutionerna.

De gemensamma avdelningarna betjänar både ämbetet och museet. Av särskilt stor betydelse är härvid arkivet och biblioteket. Gränserna mellan dessa är delvis flytande. De måste därför ofta utnyttjas parallellt. Arkivbildningen sker gemensamt genom riksantikvarieämbetet, historiska museet och vitterhetsakademien. Arkivet utgör dock en enhet, vilket bl a framträder i att ett enda diarium har förts. Betydande delar av biblioteket ägs av vitterhetsakademien. Äganderättsförhållandena kan dock inte helt utredas.

Museet besöks fortlöpande av såväl forskare som allmänhet. Antalet besök av svenska och utländska forskare under år 1970 var 1 750. Totalantalet besök under budgetåret 1970/71 var 105 025. Härav var 33 000 skolbarn.

I enkätundersökningen KOMM 71 deltog inte avdelningarna vid statens historiska museum. Resultaten av KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för riksantikvarieämbetet och för det samlade undersökningsmaterialet att ämbetet har mycket höga värden för olika volymer av personkontakter. Den största kontaktkällan är historiska museet. Bland stora kontaktkällor därefter är civila regionala och lokala organ utanför storstockholmsområdet, civila centrala myndigheter, enskilda personer, vitterhetsakademien, civila regionala och lokala organ i storstockholmsområdet, riksarkivet, nationalmuseum, utbildnings- och forskningsorgan i storstockholmsområdet, Stockholms universitet, Nordiska museet, kommunala myndigheter utanför storstockholmsområdet, kungliga biblioteket, byggnadsstyrelsen och dess regionala och lokala organ i storstockholmsområdet. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har riksantikvarieämbetet något högre än genomsnittliga värden för storstockholmsområdet och övriga Sverige. Beträffande kontakternas fördelning på sektorer har riksantikvarieämbetet mycket höga relativa värden för centrala myndigheter. När det gäller kontaktstrukturen har riksantikvarieämbetet höga relativa värden för orienterings- och planeringskontakter.

Riksantikvarieämbetets och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Riksantikvarieämbetet har i yttrande dels helt anslutit sig till synpunkter som framförts av ämbetets företagsnämnd i särskilt yttrande och dels anfört vissa övriga synpunkter i omlokaliseringsfrågan.

Riksantikvarieämbetet tar bestämt avstånd från tanken på en utlokalisering av verksamheten från Stockholm. Det avgörande skälet härför är att ämbetsverket bedöms inte ha möjlighet att fungera utan samlokalisering med statens historiska museum, övriga centrala museer och arkiv och ett flertal andra kulturinstitutioner av rikskaraktär. Ämbetet har även beräknat de merkostnader som skulle uppkomma vid en omlokalisering av riksantikvarieämbetet men inte historiska museet. I företagsnämndens yttrande förutsätts med hänvisning till delegationens tidigare ställningstagande i fråga om kulturinstitutioner av rikskaraktär att museet inte är aktuellt för omlokalisering. Under en övergångsperiod vid

omlokaliserngen beräknas engångskostnader på ca 40 milj. kr. för nyanskaffning av de ca 60 % av det nuvarande biblioteket, som över huvud bedöms kunna återanskaffas, dubblering av akt- och bildarkiv, utbildning och dubblering av personal, nyanskaffning av utrustning, flyttning m m. Efter en omlokalisering beräknas årliga merkostnader på ca 3 milj. kr. för dubblering av personal, lokaler för arkiv och bibliotek, tillkommande resor, effektivitetsminskning m m.

Företagsnämnden vid riksantikvarieämbetet avstyrker bestämt den ifrågasatta utlokaliseringen från Stockholm av riksantikvarieämbetet. I yttrandet ges en ingående beskrivning av verksamheten, sambanden mellan ämbetet och museet samt anknytningarna till utomstående institutioner m m. Sammanfattningsvis anförs bl a att ämbetet och museet f n är *ett* verk, där gränserna mellan de båda huvudenheterna är svåra att klart fixera och där de olika ingående enheterna fungerar tillsammans enligt ett mycket komplicerat kontaktmönster. I detta sammanhang framhålls vidare att de ändringar som 1965 års musei- och utställningssakkunniga väntas komma att föreslå innebär en administrativ delning av ämbetet och museet men samtidigt utgår från den bestämda förutsättningen att den nuvarande samlokaliseringen måste bestå.

För att klargöra personalens inställning till en omlokalisering har företagsnämnden gjort en enkätundersökning bland riksantikvarieämbetets personal. Enligt denna är 67 % negativa till en utflyttning och 29 % positiva medan 4 % lämnat frågan obesvarad. Företagsnämnden framhåller att för den personal som av olika skäl inte kan flytta från Stockholm medför en utlokalisering svåra sysselsättningsproblem i en allt kärvare arbetsmarknad för personal med starkt specialiserad yrkesutbildning.

I en särskild skrivelse till delegationen har professorerna i nordisk och jämförande fornkunskap samt i kulturgeografi med ekonomisk geografi vid Stockholms universitet kraftigt understrukit, att en utflyttning av riksantikvarieämbetet och de därtill knutna arkiven skulle få mycket svåra följder för väl inarbetade och specialiserade forsknings- och studieinriktningar vid universitetet. Statens historiska museum har också i en särskild skrivelse framhållit att en utflyttning av riksantikvarieämbetet skulle medföra betydande svårigheter för museets arbete. Museet avstyrker en utlokalisering av ämbetet.

Utrustningsnämnden för universitet och högskolor

Uppgifter och organisation

Utrustningsnämnden för universitet och högskolor har till uppgift att utrusta institutioner vid universitet och högskolor samt de övriga institutioner som Kungl. Maj:t bestämmer. Nämnden svarar även för anskaffning av viss apparatur åt de statliga forskningsråden samt bistår universitetskanslersämbetet och lokal- och utrustningsprogramkommittéerna för universitet och högskolor vid planering av utrustning.

Utrustningsnämndens verksamhet har under senare år genom uppdrag från Kungl. Maj:t vidgats till områden som ligger utanför universitet och högskolor. Av nämndens upphandling, som för 1971/72 beräknas till ca 70 milj. kr., avser f n ca 25 % verksamhet utanför universitetsområdet. Genom Kungl. Maj:ts beslut 26 november 1971 har nämnden erhållit uppdrag att medverka vid upphandling av utrustning för myndigheter och institutioner som skall omlokaliseras. I prop. 1972:1 (bil. 7 s 182) har vidare aviserats en särskild proposition i fråga om utrustningsnämnden som samordnande organ för upphandling av handikapphjälpmedel.

Utrustningsnämnden omfattar följande enheter och antal anställda.

Nämnden	
Överdirektör och byråchefer	3
Sekretariat	2
Planeringssektion	2
Teknisk sektion	5
Samordningssektion	4
Upphandlingssektion	11
Kameralsektion	9
Expedition m m	8
Summa anställda	44

De 44 anställda fördelas med 24 på handläggande och 20 på övrig personal.

Utrustningsnämnden har organisatoriska anknytningar till organisationen för lokal- och utrustningsprogram vid universitet och högskolor (LUP). Nämnden företräds dels med en ledamot och två experter i samarbetsnämnden för LUP-kommittéerna (LUP-nämnden) och dels med en ledamot i var och en av de lokala LUP-kommittéerna.

De huvudsakliga uppgifterna för olika enheter inom utrustningsnämnden framgår av följande.

Planeringssektionen svarar främst för programarbete. Sektionen utför till betydande del det arbete som hänger samman med LUP-kommittéernas uppgifter att utarbeta lokalprogram och utrustningsförslag för olika läroanstalter. Direkta planeringsuppgifter ankommer vidare på sektionen enligt Kungl. Maj:ts särskilda beslut i fråga om bl a flertalet lärarhögskolor, institutionen för medicinsk teknik i Linköping, konsthögskolan, dramatiska teatern, statens strålskyddsinstitut och rättspsykiatriska klinikerna i Stockholm och Umeå.

Tekniska sektionen tar fram underlag för såväl planering som upphandling av tekniskt komplicerad utrustning samt för bedömning av

inkomna anbud. Sektionen anlitas även för utredningar i samband med utformning av bygghandlingar.

Samordningssektionen upprättar centrala avropsavtal för hela statsförvaltningen. Vidare svarar sektionen för information och rådgivning till universiteten.

Upphandlingssektionen svarar för inköp inom främst universitets- och högskoleområdet. Sektionen sluter vidare rabatt- och bonusavtal med leverantörer av enstaka varor som har stor betydelse vid nämndens upphandling.

Kameralsektionen svarar för olika kamerala uppgifter, statistik m m.

Enligt statsmakternas beslut år 1964 (prop. 1964:50) skulle utrustningsnämnden upphöra vid en senare tidpunkt och verksamheten övertas av universitetskanslersämbetet (UKÄ). Från utrustningsnämnden har framhållits att det torde vara tvivelaktigt om beslutet att nämndens hela verksamhet skall övertas av UKÄ kommer att aktualiseras på nytt. Som stöd härför har angetts dels att upphandlingsfrågor ligger helt vid sidan av UKÄ:s nuvarande verksamhet och dels att utrustningsnämnden under senare år utvidgat sin verksamhet till områden som ligger utanför universiteten.

Utrustningsnämndens ställning och organisation kan vidare komma att påverkas av resultaten av pågående arbete inom 1968 års utbildningsutredning (U 68).

Den samlade medelsanvisningen för utrustningsnämnden under 1971/72 beräknas till ca 2,5 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Utrustningsnämnden är till stor del ett planeringsorgan, som i betydande utsträckning samverkar med och har kontakter med andra planeringsorgan. Det gäller f n främst utbildnings- och jordbruksdepartementen, LUP-organisationen, universitetskanslersämbetet, byggnadsstyrelsen, statskontoret, riksrevisionsverket och skolöverstyrelsen. Vidgningen av nämndens verksamhetsområde torde komma att öka behoven av samverkan och kontakter även med andra myndigheter.

Anknytningen till LUP-organisationen innebär främst för planeringssektionen särskilt omfattande, dagliga och personliga kontakter med det centrala LUP-sekretariatet och läroanstalterna. LUP-sekretariatet har liksom utrustningsnämnden lokaler i Wenner-Gren Center.

Tekniska sektionens tjänstemän företar även resor till universitet och högskolor för planering, uppföljning och besiktning samt för utvärdering och tekniskt utvecklingsarbete. Resorna sker ofta med kort varsel.

Samordningssektionen håller fortlöpande kontakt med särskilda tjänstemän vid läroanstalterna för att informera om bl a de centrala avropsavtalen. Sektionens tjänstemän företar vidare ett hundratal besök varje år vid statliga myndigheter och institutioner.

I upphandlingsverksamheten har utrustningsnämnden omfattande kontakter förutom med berörda statliga myndigheter även med olika slag av leverantörer och konsulter.

Upphandlingssektionen har årligen ett par hundra besök från leveran-

törer i samband med större upphandlingsärenden och avtalsförhandlingar. Flertalet besökande är representanter för utländska generalagenter i Stockholm. Av ca 100 specialavtal har 97 träffats med leverantörer som har sina huvudkontor i Stockholm. Tjänstemän från sektionen företar vidare resor till olika industriföretag.

Samordningssektionen tar årligen emot ett femtiotal besök från leverantörer, som genomgående har sina kontor i Stockholm. För provning av viss utrustning utnyttjar sektionen olika slag av expertis, som huvudsakligen finns i Stockholm. Det gäller bl a särskild expertmedverkan från Sveriges Radio.

Nämndens kontakter sker till stor del genom personliga sammanträffanden i storstockholmsområdet.

Sambanden mellan de olika enheterna inom nämnden är starka. En fortlöpande samverkan sker särskilt mellan planeringssektionen, upphandlingssektionen och tekniska sektionen. En delning av organisationen är därför olämplig.

Resultaten av enkätundersökningen KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för utrustningsnämnden och för det samlade undersökningsmaterialet att nämnden har mycket höga värden för olika volymer av personkontakter. De största kontaktkällorna är industriföretag, konsult- eller datorföretag, byggnadsstyrelsen, detaljister och grossister, tullverkets regionala och lokala organ i storstockholmsområdet, universitetskanslersämbetet, civila regionala och lokala organ utanför storstockholmsområdet, karolinska institutet, Stockholms universitet, statens strålskyddsinstitut och tandläkarhögskolan. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har utrustningsnämnden ett högt relativt värde för storstockholmsområdet. Beträffande kontakternas fördelning på olika sektorer har nämnden höga relativa värden för vissa centrala myndigheter, intresseorganisationer och forskningsorgan samt ett mycket högt värde för industriföretag. När det gäller kontaktstrukturen har nämnden ett genomsnittligt värde för orienteringskontakter, ett högt värde för planeringskontakter och ett lågt värde för programkontakter.

Utrustningsnämndens och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Utrustningsnämnden har i yttrande anfört att den även i fortsättningen bör vara lokaliserad till stockholmsområdet. En utflyttning av nämnden totalt eller partiellt skulle skapa utomordentligt stora svårigheter. Nämnden hänvisar härvid bl a till avsevärt sämre kontakter med för planeringsverksamheten centrala myndigheter och institutioner, leverantörer, konsulter och annan expertis samt till avbrott i verksamheten genom stor avgång bland den handläggande personalen. Vidare framhåller nämnden behovet av snabba kommunikationer med samtliga universitets- och högskoleorter samt behovet av universitetsmiljö som ger nämnden direkt kontakt med institutioner på företrädesvis de medicinska, naturvetenskapliga och tekniska områdena och som ger möjlighet för nämnden att på platsen tekniskt pröva och utveckla apparatur för främst högre utbildning.

Utrustningsnämnden erinrar även om att departementschefen i prop. 1971:29 angående omlokalisering av viss statlig verksamhet anförde, att det i fråga om en del myndigheter kan finnas skäl att behålla den handlingsfrihet inför framtida omorganisationer som ett kvarstannande i stockholmsområdet medför. Detta bör gälla för utrustningsnämnden.

Företagsnämnden avstyrker i särskilt yttrande en omlokalisering av utrustningsnämnden till ort utanför Stockholm. Företagsnämnden anför bl a att en enkät bland personalen visar att så gott som hela personalstyrkan motsätter sig en utflyttning. Bland skäl mot en omlokalisering framhåller nämnden särskilt stor personalavgång och därav följande svårigheter för den fortsatta verksamheten samt olägenheter för personalen genom ökad reseverksamhet vid en lokalisering utanför Stockholm.

Skolöverstyrelsen

Uppgifter och organisation

Skolöverstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för frågor om utbildningsväsendet, i den mån detta inte står under ledning eller inseende av annan statlig myndighet direkt under Kungl. Maj:t.

Inom sitt verksamhetsområde har styrelsen inseende över skolor och utbildning för barn, ungdom och vuxna, över det allmänna folkbildningsväsendet samt över utbildning, fortbildning och vidareutbildning av lärare och tjänstemän. Styrelsen skall bl a sörja för översiktlig och samordnad planering av utbildningsväsendets omfattning, inriktning och organisation, stödja den regionala och lokala planeringen samt i övrigt stödja och främja utbildningsverksamheten på det regionala planet genom upplysning, rådgivning och andra åtgärder.

Skolöverstyrelsen omfattar följande enheter och ungefärliga antal anställda

Styrelse		
Verksledning (generaldirektör och överdirektör)		4
Informationssektion		10
Utredningssektion		9
Undervisningsavdelning för allmäna skolfrågor (UA)	2	
Byrå UA 1 för undervisningsfrågor rörande grundskolan m m	39	
Byrå UA 2 för undervisningsfrågor rörande fackskolan och gymnasiet m m	28	
Byrå UA 3 för sociala frågor m m i alla skolformer	22	91
Undervisningsavdelning för yrkesutbildningsfrågor (UY)	3	
Byrå UY 1 för undervisningsfrågor inom industri, hantverk, handel m m	31	
Byrå UY 2 för undervisningsfrågor inom husligt arbete, vårdyrken m m	51	
Byrå UY 3 för undervisningsfrågor inom jordbruk, skogsbruk mm	18	103
Avdelning för lärarutbildning och pedagogiskt utvecklingsarbete (L)	2	
Byrå L 1 för frågor om utbildning av förskollärare, klasslärare, lärare i läroämnen m fl	36	
Byrå L 2 för frågor om utbildning av yrkes- och övningslärare	21	
Byrå L 3 för frågor om fortbildning av lärare, skolledare m fl	16	
Byrå L 4 för pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete	51	126
Planeringsavdelning (P)		2
Byrå P 1 för översiktlig planering	22	
Byrå P 2 för regional och lokal planering samt skolorganisation	32	
Byrå P 3 för planering och organisation av arbetsmarknadsutbildningen	51	
Byrå P 4 för frågor om skolanläggningar	39	146
Administrativ avdelning (A)	2	
Arbetsgrupp för administrativ planering av reformer (APR-gruppen)	6	
Byrå A 1 för frågor om tjänstetillsättning m m	33	
Byrå A 2 för frågor om budget, löner, statsbidrag, juridiska frågor m m	38	
Byrå A 3 för frågor om organisation, personal, anslag m m	134	213
Folkbildningsbyrå (F)		42
Summa anställda		744

Hos styrelsen finns även en skolöverläkare. Anknuten till styrelsen är vidare en pedagogisk nämnd.

Antalet tjänster enligt personalförteckning för 1971/72 är 668, som fördelades med 373 på handläggande och 295 på övrig personal. Därtill kommer tillfälligt anställda experter m fl så att det sammanlagda antalet anställda blir ca 750.

De olika enheternas huvudsakliga uppgifter framgår av följande.

Informationssektionen svarar för presstjänst och annan informationsverksamhet, sammanhållning av internationella ärenden m m.

Utredningssektionen bedriver fortlöpande rationaliseringsverksamhet såväl inom verket som inom skoladministrationen i övrigt.

Undervisningsavdelningarna har sina huvuduppgifter på det pedagogiska området med inriktning på utvecklingsarbete, rådgivning och service i undervisningsfrågor. Avdelningarna har dock även hand om sådana undervisningsorganisatoriska frågor som har direkt samband med undervisningens bedrivande.

Inom *undervisningsavdelningen för allmänna skolfrågor (UA)* svarar *byrå UA 1* i första hand för undervisningsfrågor rörande grundskolan men även för undervisningsfrågor beträffande ämnena teckning, musik och gymnastik i alla skolformer. *Byrå UA 2* svarar för undervisningsfrågor rörande fackskolan och gymnasiet (motsv.) samt den gymnasiala vuxenundervisningen. *Byrå UA 3* har hand om vissa arbetsområden inom alla skolformer som avser socialmedicin, skolpsykologi samt studie- och yrkesorientering.

Inom *undervisningsavdelningen för yrkesutbildningsfrågor (UY)* svarar *byråerna UY 1, UY 2 och UY 3* för undervisningsfrågor inom olika slag av yrkesutbildning.

Byrå UY 2 har även hand om undervisningsfrågor beträffande ämnena hemkunskap, slöjd och barnavård i alla skolformer.

Avdelningen för lärarutbildning och pedagogiskt utvecklingsarbete (L) handlägger undervisningsfrågor rörande utbildning och fortbildning av lärare och annan personal inom skolväsendet samt vissa frågor om utbildningsanstalternas inre organisation. Avdelningen svarar vidare för det pedagogiska forsknings- och utbildningsarbetet. Inom avdelningen svarar *byrå L 1* för frågor om utbildning av förskollärare, klasslärare, lärare i läroämnen, speciallärare m fl, *byrå L 2* för frågor om utbildning av yrkes- och övningslärare och *byrå L 3* för frågor om fortbildning av lärare, skolledare och annan personal inom skolväsendet. *Byrå L 4* har hand om frågor rörande pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete. Det gäller bl a skolforskning, läromedelsutveckling och utvärderingsfrågor avseende betyg m m. Byrån bistår andra enheter inom styrelsen i det pedagogiska utvecklingsarbetet.

Planeringsavdelningen (P) handlägger planerings- och organisationsfrågor för skolväsendet och arbetsmarknadsutbildningen samt skolbyggnadsfrågor. Inom avdelningen svarar *byrå P 1* för översiktlig planering och *byrå P 2* för regional och lokal planering samt skolorganisationsfrågor. *Byrå P 3* har hand om planerings- och organisationsuppgifter för arbetsmarknadsutbildningen. *Byrå P 4* handlägger frågor om skolanläggningar avseende såväl byggnader som inredning och utrustning. Byrån

handlägger även ärenden om statsbidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet.

Administrativa avdelningen (A) har hand om personalfrågor, juridiska frågor, anslags- och statsbidragsfrågor för skolväsendet. På avdelningen ankommer även organisations-, personal- och anslagsfrågor för skolöverstyrelsen och länsskolnämnderna samt olika administrativa serviceuppgifter för styrelsen. Inom avdelningen svarar *byrå A 1* för frågor om tjänstetillsättning, behörighet, meritvärdering m m inom skolväsendet och *byrå A 2* för budget-, statsbidrag-, löne- och anställningsfrågor inom skolväsendet. *Byrå A 3* har hand om olika administrativa och ekonomiska frågor för skolöverstyrelsen och länsskolnämnderna. Den s k APR-gruppen arbetar främst med principiella lösningar på personalproblem i samband med reformer på utbildningsområdet.

Folkbildningsbyrån handlägger frågor om folkhögskolor, frivilligt folkbildningsarbete, ungdomsverksamhet, folkbibliotek m m.

Riksdagen har beslutat (prop. 1972:1 bil. 10 s 166, UbU 1972:12, rskr 1972:125) vissa ändringar av verkets organisation fr o m 1 juli 1972. Ändringarna innebär i huvudsak följande.

En ny undervisingsavdelning för vuxenutbildningen (UV) inrättas. Till denna avdelning överförs två av de nuvarande byråerna, nämligen den fristående folkbildningsbyrån (F) och byrån för arbetsmarknadsutbildning (P 3) inom planeringsavdelningen. Vidare inrättas inom avdelningen en ny byrå för den kommunala och statliga vuxenutbildningen och en sektion för frågor rörande undervisning av invandrare.

De två nuvarande undervisningsavdelningarna (UA och UY) slås samman till en undervisningsavdelning för grundskolan och gymnasieskolan, benämnd undervisningsavdelningen för skolan (US). Avdelningen indelas i sex byråer – en för grundskolan, fyra för gymnasieskolan och en för vissa gemensamma frågor (socialmedicin, skolpsykologi och studie- och yrkesorientering).

De tre övriga av de nuvarande avdelningarna (L, P och A) behålls oförändrade.

I nyssnämnda proposition har departementschefen även uttalat att han avser återkomma till Kungl. Maj:t i fråga om en särskild utredning om skolöverstyrelsens framtida arbetsuppgifter och organisation.

Skolöverstyrelsen disponerar f n lokaler på flera ställen i Stockholm. Under 1972 flyttar styrelsen in i nya lokaler i förvaltningsbyggnaden inom kvarteret Garnisonen.

Anslaget för skolöverstyrelsens förvaltningskostnader under 1971/72 utgör ca 45,6 milj. kronor.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Skolöverstyrelsen samverkar och har kontakter med flera statsdepartement och ett stort antal centrala statliga myndigheter, kommunala myndigheter, intresseorganisationer och egna regionala och lokala organ.

Skolöverstyrelsen är organiserad enligt en s k funktionsprincip, som

innebär att indelningen i avdelningar utgår från arbetsuppgifternas art och inte från deras inriktning på olika skolformer. Arbetsuppgifterna hänförs i stort till tre funktioner, nämligen undervisning, planering och administration, som motsvaras av avdelningar inom styrelsen. Med hänsyn bl a till arbetsuppgifternas omfattning är undervisningsfrågorna uppdelade på tre avdelningar. Med denna organisation är t ex undervisningsfrågor för alla skolformer i princip samlade på en avdelning. Motsvarande gäller för planering och administration. Syftet härmed är att främja enhetlig syn och utveckling på funktionsområdet och därmed också ett bättre utnyttjande av resurser.

Den tillämpade organisationen förutsätter ett mycket nära samarbete mellan avdelningarna. Inom skolöverstyrelsen sker sådant samarbete fortlöpande genom sammanträden mellan tjänstemän på olika arbetsenheter, snabbcirkulation av handlingar och ofta i mera fasta former genom arbetsgrupper, s k tvärgrupper, för särskilda frågor.

Som ett exempel på sambanden mellan olika enheter kan anges arbetet med läroplaner. Sådant arbete pågår kontinuerligt på undervisningsavdelningarna. Förändringar i läroplanerna har omfattande konsekvenser för skolorganisation och skolbyggnader (P-avdelningen), för lärarutbildning, fortbildning, läromedelsutveckling (L-avdelningen) för tjänsteorganisation och administration (A-avdelningen).

De angivna organisations- och arbetsformerna innebär att utbrytning och omlokalisering av mera väsentliga delar av verksamheten medför betydande olägenheter.

Inom den funktionsorienterade organisationen finns några spridda arbetsenheter som har hand om vissa uppgifter av mera avgränsat slag, där sambanden med övriga delar av organisationen är av mindre omfattning. I regel är det fråga om relativt små enheter. I flera fall kan det vidare övervägas om uppgifterna bör överföras till andra myndigheter. Uppgifter av angivet slag har angetts vara intagning till förskollärar-, klasslärar- och ämneslärarutbildning, konstruktion och distribution av standardprov och centrala prov, tillsättning av vissa tjänster inom skolväsendet, meritvärdering i samband med tillsättning av tjänster som beslutas av såväl styrelsen som länsskolnämnderna samt handläggning av ärenden rörande svenska skolor i utlandet. De angivna uppgifternas sysselsätter sammanlagt ca 60 heltidsanställda tjänstemän. Därtill kommer för vissa uppgifter tillfällig personal motsvarande ca 30 årsarbetare samt utomstående experter.

En viss särställning i detta sammanhang intar den verksamhet som avser konstruktion och distribution av standardprov och centrala prov. Verksamheten omfattar f n ca 15 anställda vid styrelsen, vartill kommer ett stort antal experter ute i landet, som anlitas för konstruktion av enskilda prov. Enligt skolöverstyrelsen är en mycket stark utveckling av arbetet med utvärdering av skolans verksamhet och därmed behovet av olika slags prov att förutse under de närmaste åren. I den mån resurser ställs till förfogande förutses en personalökning i verksamheten till lägst ca 50 personer 1975/76 med ökning under de följande åren till lägst ca 150 personer. Enligt skolöverstyrelsen kan det dock diskuteras om verksamheten, som till stora delar är av förlagsmässig karaktär, i fortsättningen bör ankomma på styrelsen.

I enkätundersökningen KOMM 71 delades skolöverstyrelsen i tre särskilda enheter ("tjänsteställen"). Dessa utgjordes av de båda undervisningsavdelningarna (UA och UY), lärarutbildningsavdelningen (L) samt övriga verket.

Resultaten av KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för skolöverstyrelsen och för det samlade undersökningsmaterialet att de båda enheter som utgjordes av undervisningsavdelningarna och lärarutbildningsavdelningen har höga värden för olika volymer av personkontakter medan övriga verket har genomsnittliga värden i detta avseende. De flesta kontakterna avser genomgående för de tre delarna av verket andra enheter inom detta. Stora kontaktkällor för de olika delarna av verket är därnäst skolöverstyrelsens regionala och lokala organ såväl i som utanför storstockholmsområdet. Bland de största kontaktkällorna för undervisningsavdelningarna är i övrigt utbildningsanstalter och forskningsorgan i hela landet, civila regionala och lokala organ utanför storstockholmsområdet, intresseorganisationer, civila centrala myndigheter, utbildningsdepartementet, universitetskanslersämbetet och enskilda personer. Lärarutbildningsavdelningens stora kontaktkällor är bl a enskilda personer, civila regionala och lokala organ utanför storstockholmsområdet, konsult- eller datorföretag, statens invandrarverk, utbildningsdepartementet, socialstyrelsens regionala och lokala organ utanför storstockholmsområdet, allmänna intresseorganisationer och olika universitet. För övriga verket är stora kontaktkällor bl a allmänna intresseorganisationer, konsult- eller datorföretag, industriföretag, statistiska centralbyrån, civila regionala och lokala organ utanför storstockholmsområdet, svenska kommunförbundet, kommunala myndigheter, enskilda personer, utbildningsanstalter och forskningsorgan utanför storstockholmsområdet, arbetsmarknadsstyrelsens och socialstyrelsens regionala och lokala organ samt utbildningsdepartementet. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har alla tre delarna låga relativa värden för storstockholmsområdet och höga värden för övriga Sverige. Beträffande kontakternas fördelning på olika sektorer har alla tre delarna av verket höga relativa värden för departement samt för verkets egen regionala och lokala förvaltning. Undervisningsavdelningarna har också höga värden för olika centrala myndigheter och ett mycket högt värde för intresseorganisationer och forskningsorgan. För övriga verket är de relativa värdena höga för bl a vissa centrala myndigheter samt intresseorganisationer och forskningsorgan.

När det gäller kontaktstrukturen har undervisningsavdelningarna ett mycket högt relativt värde för orienteringskontakter och i övrigt ett högt värde för programkontakter. Lärarutbildningsavdelningen har ett högt värde för programkontakter och ett genomsnittligt värde för orienteringskontakter. Övriga verket har ett högt värde för programkontakter och låga värden för orienterings- och planeringskontakter.

Skolöverstyrelsens och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Skolöverstyrelsen har i yttrande, som företagsnämnden har instämt i, bl a framhållit olika olägenheter av en omlokalisering av delar av styrelsen, som främst hänger samman med de tillämpade organisations- och arbetsformerna. Styrelsen har härvid utgått från delegationens tidigare ställningstagande att en omlokalisering av hela styrelsen inte bör ske. Styrelsen har även hänvisat till den av styrelsen aktualiserade och i prop. 1972:1 berörda utredningen om verkets framtida arbetsuppgifter och organisation och anfört, att det är sannolikt att styrelsens organisation kommer att vara väsentligt förändrad då en partiell utlokalisering skulle tänkas ske. Det synes därför enligt styrelsen inte meningsfullt att diskutera utlokalisering av delar av den nuvarande organisationen.

Statens jordbruksnämnd

Uppgifter och organisation

Statens jordbruksnämnd är central förvaltningsmyndighet för ärenden rörande prisreglering och marknadsföring på jordbrukets och fiskets områden. Nämnden svarar även för den ekonomiska försvarsberedskapen på livsmedelsområdet och är huvudman för skördeskadeskyddet.

Jordbruksnämndens mest omfattande uppgifter avser den ekonomiskt reglerande verksamheten, som syftar till att ge underlag för statsmaktens beslut i fråga om pris- och handelspolitiken på jordbruks- och fiskeområdena och att förverkliga besluten. Nämnden har överinseende över de s k regleringsföreningarna som svarar för de direkta marknadsreglerande åtgärderna i fråga om jordbrukets och fiskets olika produkter. Antalet regleringsföreningar är nio.

Jordbruksnämnden omfattar följande enheter och ungefärliga antal anställda.

Nämnd			Utredningsbyrån	2	
Verkschef (general-			– utredningar m m	12	
direktör)		1	– statistik	11	25
Militärassistent		1			
Animaliebyrån		17	Utrikeshandelsbyrån		17
Vegatabiliebyrån		13	Fisksektionen		8
Administrativa byrån	1		Beredskapssektionen		11
– kanslisektionen	25				
– sektionen för re-			Summa anställda		152
stitutioner m m	14				
– kameralsektionen	19	59			

Till jordbruksnämnden är knutna en konsumentdelegation och ett beredskapsråd. Vid sidan av nämnden finns vidare lantbruksekonomiska samarbetsnämnden, som har till huvuduppgift att samordna kalkyler och utredningar rörande den ekonomiska utvecklingen inom lantbruket. En stor del av samarbetsnämndens utredningsarbete sker vid jordbruksnämnden.

I regleringsföreningarna ingår tjänstemän från jordbruksnämnden dels i föreningarnas styrelser och dels bland deras revisorer. Tjänstemän från nämnden fungerar även i viss utsträckning som experter åt föreningarna.

Antalet tjänster vid jordbruksnämnden under 1971/72 är enligt personalförteckning 151, som fördelas med 49 på handläggande och 102 på övrig personal. Vid lantbruksekonomiska samarbetsnämnden finns två anställda. Antalet anställda vid kanslierna hos de sex regleringsföreningar, som ligger i Stockholm, är ca 30.

De huvudsakliga uppgifterna för de olika enheterna inom jordbruksnämnden framgår av följande.

Animaliebyrån har hand om frågor rörande produktion, avsättning och lagring av animaliska produkter.

Vegetabiliebyrån har hand om frågor rörande produktion, avsättning och lagring av vegetabiliska produkter samt fodermedel och konstgödsel.

Administrativa byrån handlägger administrativa och juridiska ärenden och har vidare hand om frågor rörande prisutjämning, restitutioner m m. På byrån ankommer även handläggning av skördeskadeärenden.

Utredningsbyrån svarar för viss löpande statistik över produktion, omsättning och priser m m. på jordbrukets och fiskets områden. Byrån verkställer utredningar i samband med nämndens prisreglerande verksamhet.

Utrikeshandelsbyrån har hand om frågor rörande import- och exportlicenser och utrikeshandeln i övrigt på jordbruksområdet. På byrån ankommer även frågor om internationellt samarbete samt internationella handelsförhandlingar och handelsavtal.

Fisksektionen svarar för frågor om marknadsreglerande åtgärder för fisk.

Beredskapssektionen har hand om frågor rörande den ekonomiska försvarsberedskapen på livsmedelsområdet.

Anslaget för jordbruksnämndens förvaltningskostnader uppgår för 1971/72 till ca 9,2 milj. kronor. Under anslaget anvisas även medel för lantbruksekonomiska samarbetsnämnden.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

I prisregleringsverksamheten på jordbrukets och fiskets områden tillämpas ett system med förhandlingar, överläggningar och andra kontakter med berörda intressentgrupper som företräds med ledamöter i jordbruksnämndens olika organ, regleringsföreningarnas styrelser och jordbrukets och fiskets förhandlingsdelegationer. Ledamöterna kommer till mycket stor del från centrala organisationer inom jordbruket, handeln och näringslivet i övrigt samt arbetsmarknadens parter. De organ som ifrågavarande ledamöter representerar är f n i hög grad koncentrerade till Stockholm. De numera halvårsvisa överläggningarna i anslutning till utlösning av "inflationsregeln" kan pågå i flera månader och sker i stor utsträckning vid ett stort antal relativt korta sammanträden. Härvid utnyttjas fortlöpande nämndens kansli för olika beräkningar. Den mest omfattande sammanträdesfrekvensen avser regleringsföreningarnas styrelser och arbetsutskott, i vilken även tjänstemän från nämnden ingår. Antalet formella sammanträden beräknas till ca 170 per år. Av dessa hålls f n ca 150 i Stockholm. Därutöver förekommer ofta informella överläggningar mellan företrädare för nämnden och föreningarna.

I handelspolitiska frågor deltar tjänstemän från nämnden ofta i överläggningar inom utrikes-, handels- och jordbruksdepartementen samt kommerskollegium.

Jordbruksnämndens utredningsverksamhet och utvecklingsarbete bedrivs ofta i arbetsgrupper med företrädare för berörda myndigheter, organisationer och företag. F n finns ett femtontal arbetsgrupper o d. I dessa ingår bl a företrädare för finansdepartementet, jordbruksdepartementet, statistiska centralbyrån, statskontoret, kammarkollegium, lantbruksstyrelsen, lantbrukshögskolan, statens institut för folkhälsan och statens pris- och kartellnämnd.

I fråga om planering av livsmedelsberedskapen samverkar jordbruksnämnden i första hand med det tjugotal myndigheter som ingår i det ekonomiska försvaret. Fortlöpande kontakter sker främst med överstyrelsen för ekonomiskt försvar. Samverkan i övrigt sker i stor utsträckning

genom olika arbetsgrupper med företrädare för berörda myndigheter och organisationer.

I ett krisläge i samband med avspärrning eller krig skall jordbruksnämnden som centralt regleringsorgan svara för försörjningen med och fördelningen av livsmedel och jordbruksförnödenheter. I krig skall nämnden ingå i den s k riksstyrelsen.

Resultaten av enkätundersökningen KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för jordbruksnämnden och för det samlade undersökningsmaterialet att nämnden har i stort sett genomsnittliga värden för olika volymer av personkontakter. Värdena för kontakthändelser och kontakttider per aktör är dock höga. De största kontaktkällorna är allmänna intresseorganisationer, kooperativa förbundet, industriföretag, civila centrala myndigheter, statistiska centralbyrån, lantbrukshögskolan, detaljister och grossister, lantbrukarnas riksförbund, konsult- eller datorföretag, landsorganisationen i Sverige, jordbruksdepartementet, lantbruksstyrelsen, finansdepartementet, Sveriges grossistförbund, överstyrelsen för ekonomiskt försvar samt utbildningsanstalter och forskningsorgan utanför storstockholmsområdet. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har jordbruksnämnden ett genomsnittligt värde för storstockholmsområdet och ett högt relativt värde för övriga Sverige. Beträffande kontakternas fördelning på olika sektorer har jordbruksnämnden höga relativa värden för olika centrala myndigheter och för departement samt ett mycket högt värde för intresseorganisationer och forskningsorgan. När det gäller kontaktstrukturen har jordbruksnämnden höga relativa värden för orienterings- och planeringskontakter och ett lågt värde för programkontakter.

Jordbruksnämndens och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Jordbruksnämnden har i yttrande, som även nämndens företagsnämnd anslutit sig till, bestämt avstyrkt en utlokalisering av nämnden. I flera viktiga avseenden räknar nämnden med att inte kunna fungera tillfredsställande efter en utlokalisering.

Som grund härför har bl a följande synpunkter anförts.

Jordbruksnämndens karaktär av utrednings-, planerings-, förhandlings- och regleringsorgan gör den särskilt kännbar för sådan utlokalisering som försämrar samarbetsmöjligheterna. Detta är särskilt påtagligt i förhandlingsstadierna. Både nämnden och nämndens kansli samt förhandlingsdelegationerna och deras basorganisationer bör vara på samma ort under de stundom ganska långvariga förhandlingsperioderna.

En utlokalisering skulle innebära att de hårt engagerade personer med centrala positioner inom berörda organisationer, som nu är ledamöter i nämnden och vissa av dess organ, inte kan påräknas för sådana uppdrag. En mindre kvalificerad nämnd skulle innebära en allvarlig försämring i dess möjligheter att fungera och få sina avgöranden accepterade och respekterade såväl av intresseorganisationerna som på andra håll.

En mera omfattande reseverksamhet för sammanträden föranleder en avsevärd ökning av den handläggande personalen för att kompensera

uppkomna tidsförluster. Mera väsentliga än ökningarna av personalkostnader och direkta reskostnader är dock de försämrade funktionsmöjligheter som ändå uppstår för jordbruksnämnden.

Jordbruksnämndens uppgifter i en kristid ställer speciella krav på en central lokalisering med bästa kommunikationsmöjligheter och med personunderlag för en snabb rekrytering av kvalificerad personal.

Enligt jordbruksnämnden skulle en omlokalisering av nämnden kunna tänkas påverka lokaliseringen av de regleringsföreningar som f n finns i Stockholm samt Lantbrukarnas riksförbund med anslutna branschföreningar. Nämnden framhåller dock att dessa organ även efter en utlokalisering av nämnden har starka anknytningar till olika myndigheter och organisationer i Stockholm.

I fråga om enkätundersökningen KOMM 71 har jordbruksnämnden framhållit att undersökningsperioderna råkade infalla i svackan mellan vårens och senhöstens förhandlingsomgångar. En riktig uppfattning om kommunikationsmönstret och kontaktintensiteten för jordbruksnämndens del torde endast kunna erhållas genom registrering av verksamheten under perioder som avtecknar de olika säsongerna i arbetet. Nämnden har dock konstaterat att den redovisade kontaktintensiteten för nämnden synes överstiga genomsnittet för samtliga myndigheter trots att undersökningsperioden inföll under en "mellansäsong".

Statens naturvårdsverk

Uppgifter och organisation

Statens naturvårdsverk är central förvaltningsmyndighet för ärenden om naturvård, rörligt friluftsliv, jakt och viltvård. I naturvård inbegrips vattenvård, luftvård och renhållning utomhus. Till verkets förvaltningsområde hör även ärenden enligt miljöskyddslagen i den mån de inte ankommer på koncessionsnämnden för miljöskydd eller annan myndighet. Verket har vidare till uppgift att leda och främja företrädesvis målinriktad forskning och undersökningsverksamhet inom miljövårdsområdet.

I frågor som rör naturvårdslagen och naturvårdskungörelsen har verket i princip endast rådgivande och planerande funktioner. Beslut fattas av länsstyrelserna, som dock i ett stort antal ärenden skall samråda med naturvårdsverket. När det gäller vattenvård och luftvård har naturvårdsverket även andra funktioner såsom central tillsynsmyndighet enligt miljöskyddslagstiftningen. Verket är också tillståndsmyndighet genom att det kan medge dispens från prövning i koncessionsnämnden för miljöskydd.

Andra uppgifter för naturvårdsverket är att vara remiss- och utredningsorgan åt koncessionsnämnden för miljöskydd och att besluta om statsbidrag till avloppsreningsverk, vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin samt friluftsanläggningar.

Naturvårdsverket omfattar följande enheter och ungefärliga antal anställda.

Styrelse		
Verkschef (generaldirektör)		1
Forskningssekretariat		10
Planeringssekretariat		11
Administrativ byrå	3	
– allmän sektion	16	
– kameral sektion	8	
– personalsektion	3	
– dispensenhet	7	
– gemensamt	2	39
Naturvårdsbyrå	2	
– sektion för naturvårdsområden	8	
– sektion för landskapsvård	9	
– sektion för jakt och viltvård	3	
– sektion för idrott och friluftsliv	15	
– gemensamt	10	47
Vattenvårdsbyrå	2	
– planeringssektion	11	
– industrisektion	17	
– kommunalsektion	14	
– reningsteknisk sektion	5	
– gemensamt	6	55
Luftvårdsbyrå	1	
– industrisektion	9	
– kommunalsektion	6	
– bullersektion	3	
– gemensamt	1	20
Undersökningslaboratorium	1	
– beredningssektion	6	
– fysikalisk-kemisk sektion	10	
– biologisk sektion	8	
– mikrobiologisk sektion	4	
– radioekologisk sektion	6	
– luftvårdssektion	5	
– gemensamt	7	47
Omgivningshygienisk avdelning		73
Summa anställda		303

Till naturvårdsverket är vidare knutna ett naturvårdsråd, ett vattenvårdsråd och ett luftvårdsråd, en delegation för markfrågor och en delegation för anläggningsstöd till idrotten samt en forskningsnämnd med åtta forskningskommittéer.

Antalet tjänster vid naturvårdsverket under 1971/72 är ca 290 som fördelas med ca 140 på huvudläggande och ca 150 på övrig personal. Vid vissa forskningsprojekt som administreras av verket finns vidare 17 anställda.

De huvudsakliga uppgifterna för de olika enheterna inom naturvårdsverket framgår av följande.

Forskningssekretariatet handlägger ansökningar om forskningsbidrag och upprättar förslag till fördelning av tillgängliga medel. Sekretariatet följer vidare forsknings- och undersökningsverksamheten.

Planeringssekretariatet svarar för planerings-, samordnings- och informationsåtgärder främst i ärenden av mera allmän karaktär som berör mer än en av verkets olika sakenheter. Sekretariatet har även hand om verkets bibliotekstjänst.

Administrativa byrån handlägger administrativa, organisatoriska och juridiska frågor m m. Byrån handlägger vidare dispensärenden enligt miljöskyddslagen och för miljöskyddsregister.

Naturvårdsbyrån behandlar frågor om natur- och landskapsvård, markförvärv, idrottsanläggningar, rörligt friluftsliv och fritidsbåtstrafik, jakt- och viltvård samt renhållning utomhus. Till byrån hänförs även förvaltningen av Falsterbokanalen.

Vattenvårdsbyrån behandlar frågor om vattenvård, särskilt enligt miljöskyddslagstiftningen och svarar för uppföljning och redovisning av tekniska möjligheter att motverka vattenförorening. Byrån handlägger vidare ärenden om bidrag till avloppsreningsverk och industriella vattenvårdsåtgärder.

Luftvårdsbyrån behandlar frågor om luftvård och bullerskydd, särskilt enligt miljöskyddslagstiftningen, samt frågor om motverkande av luftföroreningar från motorfordon. Byrån handlägger vidare ärenden om bidrag till industriella luftvårdsåtgärder.

Undersökningslaboratoriet bedriver undersökningar, laboratorieanalyser och utredningar på vatten- och luftvårdsområdet i inventerings-, planerings-, tillstånds-, dispens-, övervaknings- och tillsynsärenden. Laboratoriet har även hand om metodutveckling inom sitt verksamhetsområde.

Omgivningshygieniska avdelningen har den 1 januari 1972 överförts från statens institut för folkhälsan och provisoriskt placerats vid naturvårdsverket. Avdelningen bedriver utredningar, forskning och kontrollundersökningar huvudsakligen ur medicinsk synvinkel inom luftvårds-, vattenvårds- och bullerområdena. Avdelningen har vidare hand om undervisningsverksamhet i form av bl a kurser för hälsovårdsinspektörer och tjänsteläkare. I vissa avseenden utgör avdelningen karolinska institutets hygieniska institution.

Naturvårdsverket disponerar f n förvaltningslokaler främst i fastigheten Smidesvägen 5 i Solna. Undersökningslaboratoriet har lokaler i Drottningholm. Därutöver disponeras några rum och ett laboratorieutrymme i

Studsvik. Omgivningshygieniska avdelningen har lokaler inom karolinska institutets område. Från verket har framhållits att lokalfrågan är bekymmersam. Dels genom spridningen, som medför betydande svårigheter för arbetsledningen, och dels genom att i första hand undersökningslaboratoriets lokaler lider av allvarliga brister.

Naturvårdsverkets verksamhetsområde och organisation kan komma att utvidgas och ändras som ett resultat av de förslag som miljökontrollutredningen har lagt fram.

Medel för täckning av naturvårdsverkets förvaltningskostnader under 1971/72 beräknas uppgå till ca 15,3 milj. kr. Häri ingår ca 1,9 milj. kr. för omgivningshygieniska avdelningen under tiden 1.1–30.6.1972.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Naturvårdsverkets uppgifter avser i hög grad utredning, planering och rådgivning. Verksamheten bedrivs i samverkan och kontakt med ett stort antal statliga myndigheter och olika intresseorganisationer samt forskningsinstitutioner. Delvis sker det inom ramen för olika kommittéer, arbetsgrupper o d och delvis genom mera informella kontakter. Statliga myndigheter som berörs är främst koncessionsnämnden för miljöskydd, socialstyrelsen, statens planverk, arbetsmarknadsstyrelsen, statens livsmedelsverk, fiskeristyrelsen, giftnämnden, statens meteorologiska och hydrologiska institut, karolinska institutet, statens trafiksäkerhetsverk, Sveriges geologiska undersökning, riksantikvarieämbetet och kammarkollegiet samt olika forskningsråd. Täta kontakter förekommer också med jordbruksdepartementet. Bland organisationer m fl som verket samverkar med är Svenska kommunförbundet, Svenska naturskyddsföreningen, Svenska turistföreningen, Friluftsfrämjandet, Sveriges ornitologiska förening, båtsportens organisationer, Sveriges industriförbund, Svenska kraftverksföreningen, Svenska petroleuminstitutet, Sveriges kemiska industrikontor, Svenska vatten- och avloppsverksföreningen och Sveriges mekanförbund.

I anslutning till aktuella ärenden besöker verkets tjänstemän i betydande utsträckning de platser som ärendena avser samt berörda länsstyrelser. Företrädare för länsstyrelser, kommuner, företag m fl och deras konsulter besöker i stor utsträckning verket i Stockholm. Antalet inrikes tjänsteresor för verkets tjänstemän under perioden 1.7.1970–30.4.1971 uppgick till totalt 1 342. Detta motsvarar i stort sett en resa per månad för varje handläggande tjänsteman. Av resorna avsåg 146 Stockholms län.

Det internationella samarbetet i miljövårdsfrågor för vidare med sig en betydande kontaktverksamhet för naturvårdsverket. Huvuddelen av det internationella miljövårdsarbetet där verket är engagerat bedrivs i ett femtontal internationella organisationer. Antalet utrikes resor som verkets tjänstemän företar i anslutning härtill beräknas under de närmaste åren närma sig 100 per år.

Erfarenhetsmässigt besöks naturvårdsverket årligen av ca 60 utländska studiedelegationer. Därmed förenade uppgifter utförs nästan undantagslöst i samråd med UD, Svenska institutet, andra ämbetsverk, utländska

ambassader i Stockholm, näringslivsorganisationer och enskilda företag.

Naturvårdsverkets verksamhet förutsätter tillgång till särskilda anläggningar och utrustning främst för undersökningslaboratoriet. I anslagsframställningen för 1972/73 har verket anmält att laboratoriet bör tillföras ökade resurser i fråga om personal och utrustning. Vidare har anförts att laboratoriets lokaler i Drottningholm sedan länge lider av allvarliga brister.

I enkätundersökningen KOMM 71 har resultat redovisats för tre delar ("tjänsteställen") av naturvårdsverket. Dessa utgjordes av verkets administrativa och fackinriktade byråer och övriga enheter, undersökningslaboratoriet samt omgivningshygieniska avdelningen.

Resultaten av KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för naturvårdsverket och för det samlade undersökningsmaterialet att alla tre delarna av verket har höga värden för olika volymer av personkontakter. Bland de största kontaktkällorna för de administrativa och fackinriktade enheterna är civila regionala och lokala organ utanför storstockholmsområdet, industriföretag, kommunala myndigheter, verkets eget undersökningslaboratorium, utbildningsanstalter och forskningsorgan utanför storstockholmsområdet, enskilda personer, intresseorganisationer, konsult- eller datorföretag, serviceföretag och massmedier. De största kontaktkällorna för undersökningslaboratoriet är bl a civila regionala och lokala organ utanför storstockholmsområdet, verkets administrativa och fackinriktade enheter, kommunala myndigheter och industriföretag. För omgivningshygieniska avdelningen är de största kontaktkällorna bl a karolinska institutet, utbildningsanstalter och forskningsorgan i storstockholmsområdet, försvarsmyndigheter av regional och lokal karaktär i storstockholmsområdet samt konsult- eller datorföretag. Avdelningens personkontakter är i övrigt spridda på ett stort antal myndigheter, utbildningsanstalter och företag samt verkets administrativa och fackinriktade enheter. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har omgivningshygieniska avdelningen ett något högre värde än genomsnittet för storstockholmsområdet. Övriga delar av verket har mycket låga relativa värden för storstockholmsområdet och mycket höga värden för övriga Sverige. De administrativa och fackinriktade enheterna samt omgivningshygieniska avdelningen har vidare höga relativa värden för utlandet. Beträffande personkontakternas fördelning på olika sektorer har de administrativa och fackinriktade enheterna och undersökningslaboratoriet höga relativa värden för bl a olika centrala myndigheter, regional och lokal förvaltning, intresseorganisationer och forskningsorgan. Omgivningshygieniska avdelningen har ett högt relativt värde för regional och lokal förvaltning och ett mycket högt värde för intresseorganisationer och forskningsorgan. När det gäller kontaktstrukturen har alla tre delarna av verket höga relativa värden för orienteringskontakter. De administrativa och fackinriktade enheterna har också ett högt värde för programkontakter. Omgivningshygieniska avdelningen har ett ganska högt värde för planeringskontakter.

Naturvårdsverkets och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Naturvårdsverket har i yttrande bl a anfört att en omlokalisering av verket skulle innebära sådana avbrott i verksamheten, förseningar i ärendehandläggningen och organisatoriska påfrestningar, att de därmed förenade negativa konsekvenserna för samhället inte kan uppvägas av de fördelar, som det från regionalpolitiska utgångspunkter eventuellt skulle innebära att flytta ut verket. Enligt verkets mening bör i stället olika funktioner i ökad utsträckning delegeras till i första hand länsstyrelserna. Sådan delegering har redan skett i fråga om vissa miljöskyddsärenden och verket avser föreslå ytterligare överföring av lämpliga ärendegrupper till länsstyrelserna.

Om en omlokalisering ändå förordas synes enligt naturvårdsverket en lokalisering norr om Mälardalen utesluten. Som skäl härför hänvisas bl a till att ca 75 % av hittills inkomna koncessions- och dispensärenden hänför sig till Mälardalen och länen söder därom. Av den miljöfarliga industrin är också ca 75 % belägen inom samma område.

Naturvårdsverket anför även att redovisningen av KOMM 71 lagt stor tyngd på verkets kontakter med forskningsorgan. Forskningskontakterna är av stor betydelse men de torde i undersökningen ha fått en relativt sett alltför stor tyngd i förhållande till övrig kontaktverksamhet genom att undersökningsperioden delvis sammanföll med ett av verket anordnat forskningssymposium.

Företagsnämnden vid naturvårdsverket har i särskilt yttrande anfört att de negativa konsekvenserna av en utflyttning av verket blir omfattande. Som skäl härför hänvisar nämnden bl a till en enkel enkätundersökning bland ca 30 % av personalen. Av undersökningen framgår att hälften av de tillfrågade är helt negativa till en utflyttning medan en fjärdedel kan tänka sig en sådan om vissa krav uppfylls. Nämnden anser att en närmare utredning av konsekvenserna av en utflyttning med försök till beräkning av de totala kostnaderna är en förutsättning för ställningstaganden i omlokaliseringsfrågorna. En sådan utredning bör också ta upp alternativet med delegering av arbetsuppgifter och överflyttning av tjänster till länsstyrelserna.

Vidare påpekar nämnden bl a att naturvårdsverket inom den närmaste tiden sannolikt kommer att byggas ut med anledning av förslag från miljökontrollutredningen och att det därför är mycket svårt att på nuvarande stadium bedöma konsekvenserna av en utflyttning. Enligt nämndens bedömning är också möjligheterna goda att delegera delar av verkets uppgifter till regionala och lokala organ.

Företagsnämnden framhåller även de speciella förhållanden för omgivningshygieniska avdelningen som hänger samman med att avdelningen tillika utgör karolinska institutets hygieniska institution. De speciella förhållandena gör en utflyttning av avdelningen mycket problematisk. Enligt nämnden skulle bl a många arbetsgrupper, som under senare tid uppnått uppmärksammade forskningsresultat, splittras och kontinuiteten i en betydelsefull forskning brytas.

Koncessionsnämnden för miljöskydd

Uppgifter och organisation

Koncessionsnämnden för miljöskydd handlägger enligt miljöskyddslagen ärenden rörande tillstånd till eller förbud mot miljöfarlig verksamhet.

Nämndens huvuduppgift är att pröva och avgöra ansökningar från industrier och kommuner om tillstånd att bedriva miljöfarlig verksamhet. Efter framställning av statens naturvårdsverk kan nämnden också meddela förbud mot viss miljöfarlig verksamhet eller föreskriva försiktighetsmått för sådan verksamhet. Nämnden skall sörja för fullständig utredning av ärende som kommer under dess prövning. Härvid skall nämnden bl a samråda med statliga och kommunala myndigheter som har väsentliga intressen att bevaka i frågan samt hålla sammanträde med parter och besiktning på platsen.

Koncessionsnämnden består enligt miljöskyddslagen av ordförande och tre andra ledamöter. Kungl. Majt:t kan föreskriva att det skall finnas flera avdelningar i nämnden. Sedan 1 december 1971 finns det bl a två ersättare för ordföranden. Nämnden kan därför arbeta på tre avdelningar. Hos nämnden finns vidare sekreterare och övrig personal.

Antalet anställda under 1971/72 är 14, som fördelas med 9 för handläggande personal och 5 för övrig personal.

Utvecklingen av koncessionsnämndens verksamhet från dess tillkomst den 1 juli 1969 belyses av följande uppgifter om förekommande ärenden. Antalet inkomna ärenden var 23 under andra halvåret 1969, 136 under 1970 och 111 under 1971. Antalet avgjorda ärenden var samma år 2, 55 respektive 95. Vid slutet av vart och ett av de tre åren uppgick nämndens balans av ärenden till 21, 102 respektive 118 ärenden.

Koncessionsnämndens ställning och organisation kan i väsentliga avseenden komma att påverkas av resultaten från den pågående vattenlagsutredningen. I direktiven för denna utredning berörs möjligheterna att förlägga prövningen av större, mera principiella eller riksviktiga frågor i kraftverks- och vattenregleringsmål till koncessionsnämnden för miljöskydd.

Medelsbehovet för koncessionsnämndens verksamhet under 1972/73 beräknas till ca 1,4 milj. kronor.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Vid utredningen av de ärenden som kommer under koncessionsnämndens prövning samråder nämnden alltid med statens naturvårdsverk, statens planverk och berörda länsstyrelser samt med berörda hälsovårdsnämnder. I många fall samråder nämnden även med andra statliga och kommunala myndigheter. Samråden sker genom ett skriftligt remissförfarande. Efter detta håller nämnden sammanträde och besiktning på platsen. I sammanträde brukar förutom sökanden regelmässigt deltaga företrädare för naturvårdsverket, länsstyrelsen och hälsovårdsnämnden. Ofta deltager även andra intressenter. Efter sammanträdet håller nämndens ledamöter en eller ett par överläggningar, som oftast leder fram till slutligt beslut i ärendet.

Vid sidan av det skriftliga remissförfarandet förekommer inte sällan samråd med naturvårdsverket genom personliga sammanträffanden. Det är vidare vanligt att företrädare för sökanden i ett ärende besöker nämnden för information om behovet av utredningsmaterial o d. Sammanträdena med nämnden hålls regelmässigt i den ort, där den anläggning som ansökan gäller är belägen. Varje avdelning av nämnden brukar göra en resa var tredje eller fjärde vecka, varvid i regel sammanträden hålls i flera ärenden, normalt fyra till sex. Antalet resor utom storstockholmsområdet var 1 år 1969, 58 år 1970 och 66 år 1971. Antalet sammanträden i storstockholmsområdet var samma år 1, 9 resp. 26. Den övervägande delen av sammanträden och resor har hittills avsett södra och mellersta Sverige.

Vid resorna utanför storstockholmsområdet var det huvudsakliga färdsättet flyg i sex fall, flyg/bil i åtta fall, tåg i 30 fall, tåg/bil i 50 fall och bil i 31 fall.

Koncessionsnämndens och personalens synpunkter på en omlokalisering

Koncessionsnämnden har i yttrande med instämmande av nämndens personal sammanfattningsvis bestämt avstyrkt en omlokalisering. Om en sådan likväl anses ofrånkomlig bör beslut härom inte fattas innan klarhet vunnits om nämndens framtida befattning med vattenmålen och om den omorganisation som kan bli följden härav.

Som skäl för sin uppfattning anför nämnden olika olägenheter vid en omlokalisering. Nämnden anger bl a att det är ovisst om någon större del av den nuvarande personalen följer med vid en eventuell omlokalisering. För närvarande är det ingen som vill binda sig för att kvarstanna i tjänst om nämnden flyttas från storstockholmsområdet. En väsentlig nyrekrytering skulle innebära mycket stora svårigheter för verksamheten. I anslutning härtill framhålls även nuvarande fördelar med att som sekreterare i nämnden kunna rekrytera tjänstlediga fiskaler från den del av Svea hovrätt som också utgör vattenöverdomstol. En förutsättning härför är att nämnden ligger på samma ort som hovrätten.

Koncessionsnämnden anger vidare merkostnader i samband med resor för såväl nämnden som sökande, sämre kontakter med sökande och därmed ökade svårigheter att komplettera ofullständiga ansökningshandlingar samt svårigheter att erhålla medverkan från nämndledamöter med samma sakkunskap och erfarenhet som f n. Enligt nämnden medför den snabba utvecklingen på miljövårdsområdet och därav föranledda ändringar inom miljöskyddslagstiftningen även behov av täta kontakter särskilt med jordbruksdepartementet. Dessa kontakter skulle i hög grad försvåras om de i huvudsak måste ske via brev och telefon och inte i nuvarande omfattning kan baseras på personliga sammanträffanden.

Koncessionsnämnden framhåller även att förseningar av nämndens beslutsgivning innebär dels risk för stora samhällsekonomiska kostnader genom fördröjd igångsättning av nya industriföretag m m och dels försvårat genomförande av angelägna företag för sanering av den yttre miljön.

Patent- och registreringsverket

Uppgifter och organisation

Patent- och registreringsverket handlägger ärenden om patent, varumärken, mönster, namn och aktiebolag.

Vid sidan av den direkta behandlingen av patentfrågor m m bedriver verket en informationsverksamhet som syftar till att sprida och nyttiggöra den information i tekniska ämnen som verket har tillgång till.

Patent- och registreringsverket omfattar följande enheter och ungefärliga antal anställda.

Verkschef (generaldirektör)	1
Patentavdelningen	
– patentkansliet	
– patentbyråerna I–VIII	273
Biblioteket	
– sektion för intern litteraturtjänst	
– sektion för extern information	
– sektion för patentskrifter och publicering	58
Varumärkesbyrån	
– registreringssektion	
– förnyelsesektion	
– förgranskningssektion	
– expedition	28
Mönstersektionen	6
Namnsektionen	9
Bolagsbyrån	
– registreringssektion	
– balanssektion	
– administrativ och kanslisektion	118
Besvärsavdelningen	20
Administrativa byrån	
– personalsektion	
– ekonomisektion	
– vaktmästeri	75
Planerings- och utvecklingsenhet	7
Summa anställda	595

För att underlätta kontakterna från verkets kunder finns kommissionärer inom samtliga verksamhetsområden (patent, varumärken, mönster, namn och aktiebolag).

Antalet heltidsanställda under 1971/72 är enligt personalförteckning 588 som fördelas med 284 på handläggande och 304 på övrig personal. Med hänsyn till förekommande deltidsanställning är det faktiska antalet anställda personer ca 620.

De huvudsakliga uppgifterna för de olika enheterna inom patent- och registreringsverket framgår av följande.

Patentavdelningen granskar patentansökningar och beviljar patent. Avdelningen ger även service åt kommissionären för patentärenden genom att utföra nyhetsgranskning av uppfinningar utan samband med patentansökningar.

Biblioteket anskaffar och tillhandahåller den dokumentation i form av patentskrifter, patentverkspublikationer och teknisk litteratur, som utgör underlag för verkets prövning av patentansökningar och informationsservice åt allmänheten. Biblioteket omfattar ca 30 000 hyllmeter.

Varumärkesbyrån handlägger ärenden om registrering av varumärken och förnyelse av varumärkesregistreringar samt införande av diverse anteckningar i varumärkesregistret.

Mönstersektionen svarar för ärenden angående registrering av mönster och förnyelse av mönsterregistreringar.

Namnsektionen prövar ansökningar om byte av släktnamn och ändring av förnamn.

Bolagsbyrån handlägger frågor om registrering m m av aktiebolag. Byråns uppgifter avser bl a behandling av ansökningar för nya bolag och anmälningar om ändringar för redan registrerade bolag, granskning av redovisningshandlingar m m från aktiebolagen och framställning av anmärkningar mot dessa handlingar. Byrån ställer vidare samman informationsmaterial om aktiebolagen och bedriver en utåtriktad upplysningsverksamhet genom att besvara brev och telefonförfrågningar, utfärda bevis och avskrifter m m.

Besvärsavdelningen prövar besvär i patent-, varumärkes-, mönster- och namnärenden.

Administrativa byrån svarar för verkets gemensamma administrativa funktioner avseende främst personal, ekonomi och kontorsdrift.

Planerings- och utvecklingsenheten leder arbetet med att utveckla nya administrativa rutiner inom främst patentavdelningen samt varumärkes- och bolagsbyråerna.

Patent- och registreringsverket har i anslagsframställningen för budgetåret 1972/73 föreslagit en ny organisation för bolagsbyrån. Den innebär en förändring av byrån till avdelning och en omgruppering av arbetsuppgifterna på ett antal nya enheter. I prop. 1972:1 (bil. 12 s 42) anför departementschefen att förslaget till omorganisation bör prövas i form av en försöksverksamhet inom ramen för nuvarande byrå.

Patent- och registreringsverket disponerar f n lokaler främst i en förvaltningsbyggnad som är specialplanerad för verksamheten. Större utrymmen behövs dock och en överföring av bolagsbyrån till andra lokaler i Stockholm planeras f n.

Patent- och registreringsverket förutser under hela 1970-talet en stigande efterfrågan på flertalet av verkets tjänster. Internationellt samarbete kan vidare få betydelse för utvecklingen inom patentområdet. Enligt en plan inom ramen för Patent Cooperation Treaty (PCT) kan det svenska patentverket komma att få uppgifter i fråga om nyhetsgranskning och eventuellt också patenterbarhetsbedömning inom hela Norden och även vissa andra länder.

Patent- och registreringsverkets verksamhet finansieras från ett förslagsanslag som för budgetåret 1971/72 beräknas till ca 32,5 milj. kr. Inkomster genom avgifter för verkets tjänster beräknas 1971/72 uppgå till ca 41,2 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Patentverkets kunder finns främst inom näringslivet såväl i Sverige som i utlandet. De företräds i stor utsträckning av patentbyråer eller särskilda patentavdelningar inom företagen. Patentbyråerna finns huvudsakligen i Stockholm liksom flertalet av de större företagens patentavdelningar. Av de ca 18 000 patentansökningar och ca 6 000 varumärkesansökningar som årligen inges till verket handhas drygt två tredjedelar av patentbyråer i Stockholm. Patentbyråernas förläggning bestäms främst av kraven på tillgänglighet från deras uppdragsgivare.

Handläggningen av ansökningsärendena kräver ofta upprepade kontakter genom personliga sammanträffanden mellan företrädare för patentverket, patentbyråerna och de patentsökande. De sökande har även stort behov av att utnyttja de olika slag av informations- och dokumentationsservice som patentverket erbjuder vid sidan av den direkta handläggningen av ansökningsärenden. Antalet personliga besök i dessa sammanhang har uppgetts vara ca 45 000 per år.

För behandling av olika patenträttsliga spörsmål sker personliga sammanträffanden även med tjänstemän vid styrelsen för teknisk utveckling, som har övertagit förutvarande svenska uppfinnarkontorets uppgifter avseende i första hand hjälp åt småföretagare.

Patentverkets tjänstemän utnyttjar vid sidan av verkets eget bibliotek även fortlöpande utomstående vetenskapliga bibliotek. Det gäller bl a biblioteken hos vetenskapsakademien, tekniska högskolan, karolinska institutet och farmaceutiska institutet samt kungliga biblioteket. Patentverkets bibliotek utnyttjas i sin tur av utomstående. Genom att utlåning inte är möjlig sker det vid besök i bibliotekets läsesalar. Antalet besök under 1970 var ca 7 000 och antalet framtagna publikationer och akter ca 134 000.

Patentverkets kundkrets i bolagsärenden finns enligt vad som uppgetts till övervägande del i stockholmsområdet. I registrerings- och ansökningsärenden sker kontakter mellan verket och bolagen eller deras ombud främst per post eller telefon men även till viss del genom personliga besök på verket. Upplysningar till allmänheten m fl om landets aktiebolag utlämnas dels per telefon och dels genom att arkiverade handlingar hålls tillgängliga för besökare i bolagsbyråns lokaler. Antalet besökare är ca 12 000 per år. Därtill kommer ca 80 000 telefonsamtal per år. Byrån har dessutom ett särskilt ombudsrum, där anställda hos soliditets- och upplysningsbyråer m fl dagligen är sysselsatta med att inhämta uppgifter ur materialet.

De kommissionärer för patent, bolagsärenden, varumärken, mönster och namn som är knutna till patentverket lämnar en omfattande service åt allmänheten både vid personliga besök och per post eller telefon. Verket har vidare en internationell kontaktverksamhet. Det gäller dels medverkan i internationella samarbetsprojekt för rationalisering av patentadministrationen och dels samarbete med andra länders patentverk i handläggningen av patentärenden.

Patentverket har f n en balans på ca 56 000 oavgjorda patentärenden. Behandlingstiden för meddelade patent är ca 4 år. Någon nämnvärd minskning härav beräknas inte kunna ske med nuvarande personalresurser. Belastningen på bolagsbyrån är också stor. Väntetiderna i bolagsbildnings- och registerärenden är f n 8–10 veckor.

Den handläggande personalen utgörs huvudsakligen av 210 ingenjörer, varav ca 170 civilingenjörer, och 55 jurister. Denna personal är mycket specialiserad och kräver lång utbildning och erfarenhet. Erfarenhetsmässigt tar det 5–7 år innan en nyanställd civilingenjör helt har kommit in i arbetet. Omsättningen bland ingenjörspersonalen har under de senaste åren varit ca 12 %. Inom vissa tekniska områden är det svårt att rekrytera ingenjörer.

Verksamheten vid patentavdelningen, varumärkesbyrån, mönstersektionen och namnsektionen har väsentliga beröringspunkter när det gäller syfte, arbetsuppgifternas karaktär, arbetsformer och i viss mån utnyttjande av verkets bibliotek. Besvärsavdelningens verksamhet utgår väsentligen från underlag som är gemensamt med de angivna enheternas. Det finns starka praktiska skäl för att handläggningen av patent-, varumärkes- och mönsterärenden hålls samlad. Kännetecknsregistren avseende varumärken, släktnamn och firma utnyttjas ömsesidigt av mönstersektionen, namnsektionen och bolagsbyrån med hänsyn till de samband som föreligger och den enhetliga bedömning som eftersträvas i fråga om olika kännetecken. Administrativa byrån och planerings- och utvecklingsenheten har uppgifter som är gemensamma för hela verket.

Utomlands handläggs varumärkes- och mönsterärenden praktiskt taget undantagslöst av patentmyndigheterna. Sådana uppgifter i fråga om aktiebolagsregister m m som ankommer på bolagsbyrån är däremot uppgifter som är speciella för det svenska patentverket.

I enkätundersökningen KOMM 71 delades patent- och registreringsverket i tre särskilda enheter ("tjänsteställen"). Dessa utgjordes av patentavdelningen och biblioteket, bolagsbyrån samt övriga verket.

Resultaten av KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för patentverket och för det samlade undersökningsmaterialet att alla tre delarna av patentverket i stort sett har låga värden för olika volymer av personkontakter. Den del som omfattades av "övriga verket" har dock höga värden för antal kontakthändelser. De flesta personkontakterna för alla tre delarna av verket är de som avser andra enheter inom verket. Patentavdelningen och biblioteket har i övrigt sina största kontaktkällor i konsult- eller datorföretag, industriföretag, enskilda personer, justitiedepartementet och tekniska högskolan i Stockholm. Bolagsbyråns största källor för personkontakter utanför verket är enskilda personer, industriföretag och konsult- eller datorföretag. För övriga verket är de största kontaktkällorna utanför verket konsult- eller datorföretag, enskilda personer, industriföretag, ingenjörsbyråer, serviceföretag, detaljister och grossister. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har alla tre delarna av patentverket höga relativa värden för storstockholmsområdet. Beträffande personkontakternas fördelning på olika sektorer har hela verket mycket höga relativa värden för industri och vad som i undersökningen betecknats med övriga sektorer. När det gäller kontaktstrukturen har patentavdelningen och biblioteket samt bolagsbyrån höga värden för programkontakter och låga värden för orienterings- och planeringskontakter. Övriga verket har också ett lågt relativt värde för orienteringskontakter men ett högt värde för planeringskontakter och ett genomsnittligt värde för programkontakter.

Patent- och registreringsverkets och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Patent- och registreringsverket har med anslutning av verkets företagsnämnd i yttrande anfört olika synpunkter på följderna av en omlokalisering av verksamheten. I huvudsak innebär dessa att en flyttning av

patentadministrationen i praktiken skulle omöjliggöra för patentverket att uppfylla de handläggningskrav som patentlagen uppställer och att motsvara den patentpolitik som statsmakterna givit anvisning om. Utflyttning bör därför inte ske utan en omprövning av målsättningen för den vidare utvecklingen av patentväsendet i Sverige och Norden. En flyttning av verksamheten i fråga om aktiebolagsärenden skulle vålla stora svårigheter, verka fördröjande på bolagsbyråns funktioner, ytterligare öka byråns balanser och överhuvud försvåra, fördyra och försämra den service som lämnas i denna verksamhet. Som skäl för dessa uppfattningar anförs bl a följande.

I samband med en omlokalisering kan förutses en betydande avgång av den specialiserade handläggningspersonalen som är svår att ersätta. Enligt en av patentverket genomförd enkätundersökning skulle 107 av 187 ingenjörer och 40 av 47 jurister inte följa med vid en utflyttning. Ungefär samma proportioner gäller för övriga personalkategorier. Även om utfallet i praktiken skulle bli något gynnsammare skulle personalavgången medföra att verket inte kommer att fungera under mycket lång tid.

Utöver en radikal nedskärning av produktionsförmågan genom personalavgång kommer en flyttning av patentverket att medföra försämrade kontakter mellan verket och dess kunder, vilket leder till långsammare och kostsammare behandling av ärendena och ytterligare bidrar till längre behandlingstider och ökade balanser. De olägenheter för näringslivet som följer härav är särskilt kännbara i fråga om patentärendena men är också besvärande när det gäller aktiebolagsärendena.

En flyttning till någon av de aktuella lokaliseringsorterna skulle vidare omöjliggöra det svenska patentverkets tilltänkta internationella roll som PCT-myndighet för hela Norden och vissa andra länder. Inget av de andra nordiska ländernas patentverk skulle kunna överta rollen. De nordiska länderna skulle få avstå från ett viktigt internationellt serviceorgan på patentområdet.

Detta perspektiv får bedömas med hänsyn till vad svensk och nordisk industri kräver för sin utveckling och konkurrensförmåga gentemot de stora industriländerna.

Vid en omlokalisering skulle merkostnader uppstå för utbyggnad av patentverkets bibliotek och upprätthållande av en dubblerad litteraturtjänst i fråga om patentskrifter i Stockholm. Härför beräknas engångskostnader på ca 50 milj. kr. och årliga kostnader på ca 4 milj. kr. En ny förvaltningsbyggnad skulle vidare dra stora kostnader på grund av de speciella krav som måste ställas på en modern patentverksbyggnad.

Patentverket har stora svårigheter att rekrytera ingenjörer inom vissa tekniska områden redan vid en förläggning i Stockholm. Rekryteringen för att ersätta den avgång av i medeltal 25 ingenjörer per år, som förekommit under de senaste åren, kräver stora ansträngningar från verkets sida och bedöms möjlig endast i Stockholm.

Patentbyråerna har till verket framhållit, att ingen av dem kommer att följa efter vid en flyttning av patentverket. Skälet härför är de försämrade kontaktmöjligheter med byråernas kunder som en annan förläggning skulle medföra.

Svenska patentombudsföreningen och Svenska industriens patent-

ingenjörers förening har i skrivelse till delegationen framhållit angelägenheten av att patentverket även i framtiden ligger i Stockholm. Sveriges industriförbund har angett att det är av stor betydelse att patentverket ligger på en ort med goda flygkommunikationer.

Statens pris- och kartellnämnd

Uppgifter och organisation

Statens pris- och kartellnämnd skall följa utvecklingen av och främja kännedom om pris- och konkurrensförhållandena inom näringslivet med undantag för bank- och försäkringsväsendet. Nämnden för ett kartellregister och utför sådana utredningar som behövs för tillämpningen av konkurrensbegränsningslagen samt för den löpande prisövervakningen och därmed sammanhängande struktur- och marknadsföringsfrågor. Nämnden är huvudorgan för den statliga konsumentupplysningen på prisområdet.

Nämnden biträder marknadsrådet, näringsfrihetsombudsmannen och konsumentombudsmannen med utredningar och skall i övrigt samverka med statens institut för konsumentupplysning.

Den 17 december 1971 erhöll pris- och kartellnämnden Kungl. Maj:ts uppdrag att upprätthålla en utvidgad och intensifierad prisövervakning efter prisstoppets upphävande den 31 december 1971. Härvid skall tillämpas samma system som etablerats för varor och tjänster som tidigare successivt avvecklats från prisstoppet. Det åligger vidare nämnden att fortlöpande underrätta Kungl. Maj:t och informera allmänheten om pris- och marginalutvecklingen inom de övervakade områdena samt att till Kungl. Maj:t anmäla om utvecklingen av prisnivån påkallar särskild åtgärd.

Fältarbete i fråga om uppgiftsinsamling utförs av priskontor vid länsstyrelserna utom i Stockholm, där priskontoret ingår som en kontrollsektion i nämndens statistiska byrå.

Statens pris- och kartellnämnd omfattar följande enheter och antal tjänster.

Styrelse		Fjärde utredningsbyrån	22
Verkschef (generaldirektör)	1	Statistiska byrån	24
Första utredningsbyrån	22	– kontrollsektionen	12 36
Andra utredningsbyrån	28	Upplysningssektionen	12
Tredje utredningsbyrån		Summa tjänster	149
– kartellregistersektionen			
– administrativa sektionen			
– expeditionen	28		

Antalet anställda under 1971/72 är 162, som fördelas med 86 på handläggande och 76 på övrig personal. För handläggning av prisstoppsärenden har därtill utnyttjats extra personal till ett antal av 34.

De huvudsakliga uppgifterna för de olika enheterna inom pris- och kartellnämnden framgår av följande.

Första utredningsbyrån undersöker förekomsten av konkurrensbegränsningar och verkningarna av dessa. Byrån följer kontinuerligt pris- och konkurrensförhållandena inom *byggnadsbranschen.*

Andra utredningsbyrån handlägger vissa allmänekonomiska remissärenden och liknande ärenden. Byrån följer prisutvecklingen främst inom *konsumtionsvaruområdet* och utför löpande prisövervakning inom olika

varuområden samt specialundersökningar av pris- och marginalförhållanden inom särskilda branscher.

Tredje utredningsbyrån svarar för remissärenden och planläggningsfrågor. Byrån registrerar vidare kartellavtal och andra konkurrensbegränsade överenskommelser samt verkställer orienterande undersökningar rörande omfattningen och verkningarna av konkurrensbegränsande överenskommelser. På byrån ankommer även administrativa och kamerala frågor.

Fjärde utredningsbyrån har samma slag av arbetsuppgifter som andra byrån. Verksamheten avser dock främst *kapitalvaruområdet.*

Statistiska byrån biträder utredningsbyråerna vid planläggning och genomförande av statistiska undersökningsmoment. Byrån har hand om butiksregistret och leder fältorganisationen som omfattar nämndens egen fältsektion – kontrollsektionen – och länsstyrelsernas priskontor.

Upplysningssektionen bedriver utåtriktad upplysningsverksamhet om nämnden och dess utredningsverksamhet. F n pågår en översyn av pris- och kartellnämndens organisation. Översynen bedrivs i samverkan mellan nämnden och statskontoret.

Anslaget för pris- och kartellnämndens verksamhet under 1971/72 uppgår till ca 9,4 milj. kronor.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

I utredningsverksamheten samverkar pris- och kartellnämnden med i första hand marknadsrådet, näringsfrihetsombudsmannen och konsumentombudsmannen samt även med statliga utredningar, olika departement och andra statliga myndigheter såsom konsumentinstitutet och konsumentrådet. Nämnden samverkar vidare i betydande utsträckning med olika branschorganisationer och enskilda företag samt vetenskapliga institutioner o d som bl a är knutna till dessa. Nämndens samverkan med utomstående föranleder i betydande omfattning kontakter genom personliga sammanträffanden med företrädare för statliga myndigheter, som ofta står som uppdragsgivare, och branschorganisationer m fl. Det gäller särskilt vid planering av utredningar och remissbehandling av utredningsresultat. Insamling av undersökningsmaterial för utredningar som berör olika produktionsled, där antalet företagsenheter är relativt begränsat, sker vidare genom personliga besök vid de berörda företagen.

I prisregleringsverksamheten samarbetar nämnden mycket nära med handelsdepartementet. Det sker i stor utsträckning genom personliga sammanträffanden. Under prisstoppet var kontakterna mycket täta. Då upprätthölls också omfattande kontakter med bl a de instanser som är ansvariga för jordbruksregleringen med hänsyn till att livsmedelsområdet alltid utgör ett centralt objekt i prisregleringssammanhang. Under olika skeden av en prisreglering krävs vidare överläggningar med näringslivets branschorganisationer för utformning av tillämpningsföreskrifter m m och för överenskommelser om organisationernas medverkan och stöd vid genomförandet av olika regleringsåtgärder.

Kungl. Maj:ts uppdrag åt nämnden att efter samma system som utvecklats under prisstoppet upprätthålla en utvidgad och intensifierad

prisövervakning innebär att etablerade samverkansformer i prisregleringsverksamheten i väsentliga avseenden kommer att behållas och utvecklas.

Inom nämndens organisation har en av de fyra utredningsbyråerna f n till stor del hand om olika gemensamma funktioner för administration och registrering av kartellavtal. Enligt nämndens intentioner för en organisationsförändring bör utredningsbyråerna i större utsträckning än f n få karaktären av sakbyråer med inriktning på sina speciella branscheller varuområden och en gemensam planeringsenhet knytas till verksledningen. Den statistiska byrån biträder alla utredningsbyråerna. Upplysningssektionen svarar för olika gemensamma informationsfunktioner. Bl a det betydande inslaget av gemensamma funktioner gör en delning av nämndens organisation olämplig.

Resultaten av enkätundersökningen KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för pris- och kartellnämnden och för det samlade undersökningsmaterialet att nämnden har låga värden för olika volymer av personkontakter. Kontakterna är spridda på ett stort antal myndigheter, organisationer, företag m fl. Bland de största kontaktkällorna är industriföretag, civila regionala och lokala organ utanför storstockholmsområdet, priskontoren vid länsstyrelserna, statens institut för konsumentfrågor, detaljister, grossister, intresseorganisationer, konsult- eller datorföretag och civildepartementet. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har pris- och kartellnämnden genomsnittliga värden för såväl storstockholmsområdet som övriga Sverige. Beträffande kontakternas fördelning på olika sektorer har nämnden höga relativa värden för olika centrala myndigheter, departement, intresseorganisationer och forskningsorgan samt industri. När det gäller kontaktstrukturen har pris- och kartellnämnden ett högt relativt värde för programkontakter och låga värden för orienterings- och planeringskontakter.

Pris- och kartellnämndens och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Pris- och kartellnämnden har i yttrande med anslutning av företagsnämnden anfört vissa skäl för att nämnden inte kan lokaliseras utanför stockholmsområdet. Det gäller främst omfattningen och karaktären av de kontakter som nämnden har med handelsdepartementet och olika branschorganisationer m fl i prisregleringsverksamheten.

Nämnden framhåller bl a att den enligt resultaten av KOMM 71 tillhör den grupp av myndigheter vars kontakter intar en särställning bl a i det avseendet att kontaktkällorna är unika eller endast finns i begränsat antal. I den grupp till vilken nämnden hänförts svarar departement, centrala myndigheter och intresseorganisationer för mer än 58 procent av kontakterna med källor i storstockholmsområdet. Kontakter av detta slag är av den karaktären att de svårligen ersätts av andra kontaktmönster vid en eventuell omlokalisering.

Den utvidgade och intensifierade prisövervakning, som enligt Kungl. Maj:ts uppdrag åligger nämnden efter prisstoppets upphörande, innebär vidare enligt nämnden, att dess externa kontakter i prisregleringsverksamheten kommer att vara av i stort sett samma karaktär och minst lika

frekventa som under prisstoppsperioden.

Nämnden har vidare framhållit att någon uppdelning och partiell omlokalisering av verksamheten inte är praktiskt möjlig med hänsyn till uppgifternas karaktär, interna och externa kontakter m m. I detta sammanhang erinrar nämnden om att den bl a i sina yttranden över både konsumentutredningens och kommerskollegieutredningens förslag framhållit att den strukturutredande verksamheten är en integrerande del av den prisövervakande verksamheten.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar

Uppgifter och organisation

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar har till uppgift att samordna landets försvarsförberedelser på det ekonomiska området. I den mån det inte ankommer på annan myndighet skall överstyrelsen också ombesörja att det totala försvarets behov av förnödenheter kan tillgodoses vid krig eller avspärrning.

Överstyrelsen skall även med avseende på förhållanden vid krig eller avspärrning bl a utforma allmänna riktlinjer för statliga åtgärder på det ekonomiska området, utarbeta produktions-, lagrings- och konsumtionsplaner för viktigare försörjningsområden, handha frågor om statens inköp och lagerhållning av varor och vidtaga åtgärder för att så långt möjligt säkerställa erforderlig produktion av vissa viktigare varor.

Vid krig ombildas överstyrelsen till en central handels- och industrimyndighet och en central bränsleförsörjningsmyndighet med placering i riksledningens krigsuppehållsplats.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar omfattar följande enheter och ungefärliga antal anställda

Styrelse		
Verkschef (generaldirektör)		1
Militärassistent		1
Planeringsavdelningen	1	
Sekretariatet för studier och långsiktsplanering	4	
Utredningsbyrån	2	
– utredningssektion	4	
– studiesektion	3	
– registersektion	8	
Varubyrå	2	
– produktionssektion	6	
– handelssektion	3	
– undanförselsektion	4	37
Bränslebyrån	2	
– bränslesektion	6	
– förvaltningssektion	33	
– teknisk sektion	6	
– drivmedelscentralen AB	4	51
Affärsbyrån	2	
– inköpssektion	12	
– läkemedelssektion	3	
– förrådssektion	7	24
Administrativa byrån	2	
– juridisk sektion	4	
– ekonomisektion	11	
– personalsektion	12	29
Informationsbyrån	3	
– publicitetsdetalj	2	
– utbildningsdetalj	2	
– samordningsdetalj	1	8
Summa anställda		151

Till överstyrelsen för ekonomiskt försvar är vidare knutet ett råd för ekonomiskt försvar.

Personalförteckningen för 1971/72 upptar 150 tjänster som fördelas med 78 på handläggande personal och 72 på övrig personal.

De huvudsakliga uppgifterna för olika enheter inom överstyrelsen för ekonomiskt försvar framgår av följande.

Planeringsavdelningen svarar för utredning och planläggning inom överstyrelsens ansvarsområde med undantag för bränsle- och energiområdena, där motsvarande uppgifter ankommer på bränslebyrån. Avdelningschefen skall därutöver samordna överstyrelsens planeringsfunktioner.

Inom planeringsavdelningen svarar *sekretariatet för studier och lång-*

siktsplanering för ledning och samordning av studier och långsiktsplanering och utarbetande av metoder härför.

Utredningsbyrån har inom planeringsavdelningen hand om målsättning och utformning av grunder för den allmänna försörjningsplaneringen samt samordning i anslutning härtill. Byrån utför grundläggande utredningar om behov av och tillgång på viktiga förnödenheter och tjänster.

Varubyrån svarar inom planeringsavdelningen för planläggning av krigsproduktion och krigsreparation, handel, krigsleveranser, undanförsel och förstöring. På byrån ankommer vidare samordning av dessa verksamheter och förberedelsearbete för en central handels- och industrimyndighet.

Bränslebyrån planlägger åtgärder för försörjningsberedskapen i fråga om bränslen, driv- och smörjmedel samt svarar för samordning inom energiområdet. Byrån handlägger frågor om tvångslagring av olja, oljedistribution, utförande, förvaltning och drift av verkets oljelagringsanläggningar samt teknisk granskning och tillsyn av statsbidrags- och tvångslagringsanläggningar för olja. Byrån utfärdar anvisningar till Drivmedelscentralen AB och utför förberedelsearbete för en central bränsleförsörjningsmyndighet.

Drivmedelscentralen AB, vars kontor är administrativt anslutet till överstyrelsen, utför beredskapsplanering för oljedistributionen enligt särskild överenskommelse.

Affärsbyrån svarar för köp, försäljning, transport, lagring, förädling och omsättning av varor. På byrån ankommer tillsyn över beredskapslagrens kurans och akutalitet. Byrån har vidare hand om anskaffning, drift och förvaltning av lagringsanläggningar.

Administrativa byrån handlägger juridiska, ekonomiska, kamerala och andra administrativa frågor. Byrån har vidare hand om databehandlingsfrågor och allmän kontorsservice.

Informationssektionen svarar främst för olika slag av informations- och utbildningsverksamhet och samordning av olika myndigheters verksamhet i dessa avseenden.

Kommerskollegieutredningen har framfört flera argument som enligt utredningen talar för en samorganisation mellan överstyrelsen för ekonomiskt försvar och det nya kommerskollegium som utredningen föreslår. Utredningen förordar att en särskild utredning bör pröva olika alternativ för en sådan samorganisation.

Kostnaderna för överstyrelsens centrala administration beräknas under 1971/72 uppgå till ca 6,4 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Samordningen av beredskapsplanläggningen inom det stora antal myndigheter, som har uppgifter inom det ekonomiska försvaret, föranleder olika slag av kontakter mellan företrädare för överstyrelsen för ekonomiskt försvar och de berörda myndigheterna. I stor utsträckning sker kontakterna vid sammanträden i ett betydande antal arbetsgrupper eller vid personliga sammanträffanden i övrigt. En anledning härtill är bl a kraven på sekretess som inte medger t ex telefonkontakter. Bland de myndig-

heter som överstyrelsen samverkar med kan anges statens jordbruksnämnd, transportnämnden, arbetsmarknadsstyrelsen, kommerskollegium, statistiska centralbyrån och kommunikationsverken samt även civilförsvarsstyrelsen och försvarsstaben. Kontakter förekommer också med i första hand handels-, försvars-, jordbruks- och industridepartementen.

Företrädare för överstyrelsen ingår i ett femtiotal styrelser, nämnder, kommittéer, arbetsgrupper m m. Sammanlagt berörs ett trettiotal tjänstemän vid överstyrelsen av arbetet i olika samverkansorgan.

I frågor om produktionsplanläggning, köp, lagring, försäljning m m har överstyrelsen kontakter med näringslivet. Det gäller såväl olika branschorgan och andra sammanslutningar som enskilda företag. Kontakterna sker i stor utsträckning vid personliga sammanträffanden i Stockholm.

De branschorgan inom näringslivet, som överstyrelsen har kontakter med, finns f n främst i Stockholm. Oljeföretagen har vidare i Stockholm flera gemensamma organ såsom Svenska petroleuminstitutet, Svensk petroleum förvaltning AB, AB Svensk petroleumadministration och Svensk petroleumlagring Tre AB, vilka tillkommit bl a för kontakterna med styrelsen. Av de enskilda företag som ingår i planläggningsverksamheten finns endast ca 10 % i Norrland och endast 2 % i övre Norrland.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar svarar för närmare 700 förråd i hela landet. Ca 90 % av dessa ligger i södra och mellersta Sverige. Förråden är i regel obemannade och inspekteras genom besök av tjänstemän från styrelsen. Sålunda företar 7–8 tjänstemän inspektionsresor under hela året. Oljeförråden är i högre grad bemannade och inspekteras lokalt. En utbyggnad av mera rationella förråd pågår. Förråden kommer härigenom att bli färre till antalet och samtidigt bemannade i större utsträckning.

Den interna samverkan mellan de olika enheterna inom överstyrelsen är omfattande. En delning av organisationen är därför olämplig.

Resultaten av enkätundersökningen KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för överstyrelsen för ekonomiskt försvar och för det samlade undersökningsmaterialet att överstyrelsen har tämligen höga värden för olika volymer av personkontakter. Kontakterna är fördelade på ett stort antal källor. De största personkontaktkällorna är industriföretag, konsult- eller datorföretag, försvarets forskningsanstalt, detaljister, grossister, civila centrala myndigheter, kommunala myndigheter, överstyrelsens egna regionala och lokala organ utanför storstockholmsområdet samt allmänna intresseorganisationer. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har överstyrelsen ett lågt relativt värde för storstockholmsområdet, ett högt värde för övriga Sverige och ett mycket högt värde för utlandet. Beträffande kontakternas fördelning på olika sektorer har överstyrelsen höga relativa värden för centrala myndigheter, intresseorganisationer och forskningsorgan samt industriföretag. När det gäller kontaktstrukturen har överstyrelsen höga relativa värden för orienterings- och planeringskontakter och ett lågt värde för programkontakter.

Överstyrelsens och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar och verkets företagsnämnd har i gemensamt yttrande bl a framhållit att en omlokalisering starkt försvårar överstyrelsens möjligheter att lösa ålagda uppgifter i fråga om effektiv extern samordning och samverkan. Särskilt i en krissituation kommer överstyrelsens roll som stabsfunktion till Kungl. Maj:ts kansli att bli mycket svår att fylla.

Vid en omlokalisering kommer direkta merkostnader att uppstå för teleförbindelser och resor. Ökningen av reskostnaderna beräknas till ca 200 000 kr. per år. Antalet resor till Stockholm torde lågt räknat uppgå till minst 50 per månad för drygt 20 personer. För att åstadkomma effektiva och acceptabla arbetsförhållanden torde en sorts filialkontor för överstyrelsens personal erfordras i Stockholm. Ett antal ständigt reserverade övernattningsrum borde också finnas. Trots sådana arrangemang uppstår en indirekt kostnad genom avsevärda sammanlagda tidsförluster för resor och spilltid. Tidsförlusterna kan inte kompenseras genom motsvarande personalförstärkning eftersom så många personer blir berörda. Resultatet torde ofrånkomligt bli en nedsatt effektivitet i överstyrelsens totala planerings- och samordningsverksamhet.

Indirekt uppstår även kostnader genom att företrädare för andra myndigheter, näringslivet m fl måste besöka överstyrelsen. Huruvida och i vilken omfattning företagens ökade kostnader för besök hos överstyrelsen kommer att debiteras överstyrelsen går inte att förutsäga.

Överstyrelsens möjligheter att för särskilda utredningar m m utnyttja experter och konsulter hos branschorganisationer i Stockholm bedöms bli avsevärt försämrade vid en omlokalisering.

Åldersfördelningen hos överstyrelsens personal är sådan, att ca tjugo av de högre tjänstemännen avgår med pension i slutet av 1970-talet. En omlokalisering kan antas medföra samtidig avgång av flera av dessa tjänstemän och avsevärt öka de redan vid en oförändrad lokalisering förutsedda svårigheterna att bevara kontinuiteten i verksamheten.

Arbetsmarknadsstyrelsen

Uppgifter och organisation

Arbetsmarknadsstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för allmänna arbetsmarknadsfrågor. I styrelsens uppgifter ingår främst att leda planläggning av och själv vidtaga eller initiera åtgärder som betingas av arbetslöshet eller brist på arbetskraft. Styrelsen leder vidare verksamheten i fråga om regionalpolitiskt stöd samt rådgivning och upplysning m m i lokaliseringsfrågor. Styrelsen är chefsmyndighet för länsarbetsnämnderna.

Inom arbetsmarknadsstyrelsen finns f n under styrelse och verksledning nio byråer. Dessa är arbetsförmedlingsbyrån, arbetsvårdsbyrån, yrkesvägledningsbyrån, försäkringsbyrån, lokaliseringsbyrån, utredningsbyrån, tekniska byrån, kanslibyrån och kameralbyrån. Därutöver finns en försvarssektion och en rationaliseringsenhet. Inom tekniska byrån finns sju regionkontor som är förlagda till Stockholm, Örebro, Växjö, Göteborg, Härnösand, Umeå och Luleå. Till kameralbyrån är knutna maskinverkstad och förråd i Gnesta.

Till styrelsen är vidare knutna en arbetslöshetsförsäkringsdelegation, en lokaliseringsdelegation, en rådgivande delegation för arbetsvårdsfrågor, en lönedelegation, en samarbetsdelegation för omskolningskurser m m och en yrkesvägledningsnämnd samt samrådsgrupper och arbetsgrupper för olika beredningss- och utredningsuppgifter m m.

Riksdagen har beslutat (prop. 1972:1 bil 13 s 37, InU 1972:3, rskr 1972:63) att arbetsmarknadsstyrelsen den 1 juli 1972 omorganiseras i huvudsaklig överensstämmelse med ett förslag som har lagts fram av styrelsen i samråd med statskontoret.

Enligt beslutet skall arbetsmarknadsstyrelsens centrala förvaltning i Stockholm omfatta följande enheter och ungefärliga antal anställda.

Styrelse			Utrednings- och planeringsenhet	55	
Verksledning (generaldirektör och överdirektör)		5	Projekteringsenhet	45	
Press- och besökstjänst		2	Produktionsenhet	40	
Revisionskontor		1	Lokaliseringsenhet	25	
Avdelning för arbetsmarknadsservice	1		Enhet för arbetskraftsplanläggning för totalförsvaret	20	ca 185
Förmedlingsenhet	100				
Arbetsvårdsenhet	50		Avdelning för ekonomi och administration	1	
Yrkesvägledningsenhet	50		Ekonomienhet	35	
Arbetsmarknadsutbildningsenhet	20		Intendenturenhet	130	
Försäkringsenhet	25		Organisationsenhet	10	
Metod- och informationsenhet	45	ca 290	Juridisk enhet	15	
			Personalenhet	60	ca 250
Avdelning för sysselsättningsplanering	1		Summa anställda		ca 735

De angivna antalet anställda är uppskattade med utgångspunkt i ett försök till fördelning av den nuvarande personalen inom den föreslagna organisationen.

Personalen vid styrelsens centrala förvaltning uppgår enligt personal-

förteckning för budgetåret 1971/72 till 632 tjänstemän, fördelade med 359 på handläggande personal och 273 på övrig personal. Härtill kommer personal som är anställd på sakanslag, tillfälligt anställda, arkivarbetare m fl, vilket gör att det faktiska antalet anställda uppgår till ca 730.

De huvudsakliga uppgifterna för de olika enheterna skall vara följande.

Avdelningen för arbetsmarknadsservice skall vara styrelsens centrala och samordnande organ för arbetsförmedlingen och dess olika funktioner för förmedling, yrkesvägledning och arbetsvård samt för arbetsmarknadspolitiska medel såsom arbetsmarknadsutbildning, andra rörlighetsstimulerande åtgärder och den särskilda verksamheten för svårplacerad arbetskraft.

Förmedlingsenheten skall svara för centrala funktioner i fråga om driften av arbetsförmedlingsverksamheten och för bevakning av arbetsmarknaden från olika synpunkter samtidigt som den skall ha planeringsuppgifter, ansvar för utfärdande av olika direktiv och anvisningar samt uppföljningsverksamhet.

Arbetsvårdsenheten skall i fråga om arbetsvårdsverksamheten ha motsvarande uppgifter som förmedlingsenheten. Arbetsvårdsenheten skall vidare svara för centrala funktioner i fråga om den sysselsättningsskapande verksamheten för svårplacerad arbetskraft.

Yrkesvägledningsenheten skall svara för den centrala ledningen av yrkesvägledningsverksamheten såväl inom som utom arbetsförmedlingsorganisationen.

Arbetsmarknadsutbildningsenheten skall svara för uppgifter avseende drift av och information om arbetsmarknadsutbildning.

Försäkringsenheten skall svara för uppgifter avseende tillsyn över de erkända arbetslöshetskassorna och för handläggning av frågor om kommunalt kontantunderstöd och statligt omställningsbidrag.

Metod- och informationsenheten skall bevaka möjligheter till och initiera utveckling av metoder och verksamhetsformer för förmedlings-, arbetsvårds- och yrkesvägledningsverksamheterna samt utveckla, utforma och producera visst informationsmaterial m m.

Avdelningen för sysselsättningsplanering skall svara för planering, samordning och uppföljning av den sysselsättningsskapande verksamheten i vid bemärkelse. Avdelningen skall vidare vara verkets centrala utredningsorgan och svara för utformning av underlag för och hålla samman planeringen av verkets verksamhet. Till avdelningen förs bl a även uppgiften att leda både traditionella och industriella beredskapsarbeten såväl i styrelsens egen som i främmande regi. Avdelningen skall också svara för styrelsens uppgifter i fråga om statligt regionalpolitiskt stöd.

Utrednings- och planeringsenheten skall svara för styrelsens utrednings- och planeringsverksamhet och härvid bl a ha hand om frågor rörande sysselsättningsplaneringen på lång sikt.

Projekteringsenheten skall svara för planering och handläggning av frågor angående beredskapsarbeten.

Produktionsenheten skall svara för driften av beredskapsarbeten i styrelsens regi. Till enheten knyts befintliga sju regionkontor för beredskapsarbeten m m.

Lokaliseringsenheten skall handlägga frågor om regionalpolitiskt stöd, lokaliseringssamråd och allmän rådgivning om näringslivets lokalisering.

Enheten för arbetskraftsplanläggning för totalförsvaret skall bl a planlägga utnyttjandet av landets arbetskraft i övrigt eller under andra utomordentliga förhållanden.

Avdelningen för ekonomi och administration skall svara för de centrala administrativa funktionerna inom verket.

Ekonomienheten skall svara för samordning av frågor angående planering, utformning och uppföljning av budget och kostnadsramar, ha hand om utbetalningar, ekonomisk redovisning m m.

Intendenturenheten skall svara för verkets anskaffningsfrågor och kontorsservicefunktioner samt för den centrala förråds- och verkstadsverksamheten.

Organisationsenheten skall ha ansvaret för kontorsrationalisering i allmänhet och den administrativa utvecklingen inom verket.

Juridiska enheten skall ha hand om ombudsmannaärenden och andra juridiska frågor, registratur m m.

Personalenheten skall vara verkets centrala organ för personalfrågor.

Myndighetsanslaget för arbetsmarknadsstyrelsen uppgår för 1971/72 till ca 47,4 milj. kronor.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Arbetsmarknadsstyrelsen har omfattande kontakter med statsdepartement och riksdagen liksom med andra huvudstadsfunktioner.

Verksamheten vid arbetsmarknadsstyrelsens sakbyråer eller motsvarande enheter i den föreslagna modifierade organisationen avser till stor del centrala funktioner i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten, som fullgörs i nära kontakt med verksledningen. Byråerna och enheterna medverkar också mer eller mindre i de kontakter med departement, riksdagen, centrala myndigheter och olika intresseorganisationer m fl huvudstadsfunktioner som allmänt karaktäriserar arbetsmarknadsstyrelsens verksamhet. Övriga byråer eller motsvarande enheter inom styrelsen fullgör främst gemensamma servicefunktioner inom de ekonomiska och administrativa områdena. Mellan styrelsens byråer förekommer vidare fortlöpande ett betydande samarbete. Det sker bl a inom olika slag av arbetsgrupper o d.

Angivna förhållanden innebär att det är svårt och olämpligt att särskilja några större och klart avgränsade enheter som är lämpliga för särskild omlokalisering.

Arbetsmarknadsstyrelsen genomför sedan flera år fortlöpande en decentralisering av uppgifter till länsarbetsnämnder och lokala organ inom arbetsförmedlingen. Vissa lednings-, tillsyns- och förvaltningsuppgifter avseende beredskapsarbetena samt tekniskt rådgivning till länsarbetsnämnderna har decentraliserats till sju särskilda regionkontor.

Resultaten av enkätundersökningen KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för arbetsmarknadsstyrelsen och för det samlade undersökningsmaterialet att arbetsmarknadsstyrelsen har i stort sett genomsnittliga värden för olika volymer av personkontakter. Kontak-

terna är fördelade på ett stort antal olika källor. De största personkontaktkällorna är arbetsmarknadsverkets regionala och lokala organ i hela landet, industriföretag, kommunala myndigheter i hela landet, civila regionala och lokala organ, intresseorganisationer, konsult- eller datorföretag, civila centrala myndigheter, detaljister, grossister, enskilda personer, utbildningsanstalter och forskningsorgan i storstockholmsområdet samt inrikesdepartementet. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har arbetsmarknadsstyrelsen ett lågt relativt värde för storstockholmsområdet och ett högt värde för övriga Sverige. Beträffande kontakternas fördelning på olika sektorer har arbetsmarknadsstyrelsen höga relativa värden för centrala myndigheter, intresseorganisationer och forskningsorgan samt industri, ett något mer än genomsnittligt värde för egen regional och lokal förvaltning och genomsnittliga värden för övrig regional och lokal förvaltning samt departement. När det gäller kontaktstrukturen har arbetsmarknadsstyrelsen ett högt relativt värde för planeringskontakter, ett genomsnittligt värde för programkontakter och ett lågt värde för orienteringskontakter.

Arbetsmarknadsstyrelsens och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Arbetsmarknadsstyrelsen har i yttrande med anslutning av företagsnämnden framfört synpunkter på förutsättningarna att omlokalisera vissa delar av styrelsen.

En omlokalisering av vissa enheter inom styrelsen skulle bl a medföra betydande merkostnader för tjänstemännens resor och personalförstärkningar för att kompensera minskad effektivitet på grund av tidsspillan vid resor. De årliga merkostnaderna vid omlokalisering av vissa i sammanhanget särskilt undersökta enheter omfattande ca 200 anställda beräknas uppgå till minst 6 milj. kronor.

En utflyttning av delar av styrelsen skulle även medföra försämringar i de berörda enheternas utåtriktade kontakter och störa det kontinuerliga och intima samarbetet inom styrelsen.

Vidare beräknas en utflyttning medföra ett stort bortfall av tjänstemän. Verksamheten vid utflyttade delar kommer därför inte att kunna fungera tillfredsställande under lång tid. Kostnaderna för de övergångsåtgärder som skulle behöva vidtagas är svåra att uppskatta men torde uppgå till flera miljoner kronor. Svåra påfrestningar skulle också uppstå för den personal som följer med. Minskade möjligheter att omdisponera personal mellan byråerna skulle även medföra bestående personaladministrativa svårigheter.

Bostadsstyrelsen

Uppgifter och organisation

Bostadsstyrelsen är central förvaltningsmyndighet med uppgift att främja bostadsförsörjningen. Styrelsen är också chefsmyndighet för länsbostadsnämnderna.

I styrelsens uppgifter ingår främst att ha hand om den statliga låne- och bidragsverksamheten för bostadsförsörjningen. Styrelsen skall vidare undersöka och belysa utvecklingen i fråga om bostadsbyggandet och bostadsmarknaden och beräkna det framtida bostadsbehovet. En ytterligare uppgift är att bistå kommuner och andra med råd och anvisningar för att främja långsiktig planering av byggandet och fortgående allmän förbättring av bostadsförsörjningen.

Låne- och bidragsgivningen ankommer numera i huvudsak på länsbostadsnämnderna och de kommunala förmedlingsorganen. Styrelsen svarar för tillämpningsföreskrifter, anvisningar, information och andra samordningsåtgärder i fråga om de regionala organens verksamhet och är besvärsinstans i låne- och bidragsärendena.

Bostadsstyrelsen omfattar följande enheter och ungefärliga antal anställda.

Styrelse		
Verkschef (generaldirektör)		1
Sakkunnig i fråga om internationellt bostadspolitiskt samarbete		1
Revisionskontor		1
Kanslibyrån	1	
– allmänna sektionen	5	
– rationaliseringssektionen	20	
– personalsektionen	17	
– kamerala sektionen	9	52
Låne- och bidragsbyrån	2	
– lånesektionen	7	
– bidragssektionen	8	
– ombudsmannasektionen	4	21
Planeringsbyrån	3	
– planeringssektionen	8	
– utredningssektionen	9	
– personal för viss utrednings- och planeringsverksamhet	3	
– personal för handläggning av ärenden rörande förhandsbesked om bostadslån och byggherresamverkan	3	26
Tekniska byrån	2	
– bostadstekniska sektionen	10	
– byggnadstekniska sektionen	6	18
Värderingsbyrån	2	
– hussektionen	22	
– tomtsektionen	7	
– personal för viss utrednings- och planeringsverksamhet	2	
– personal för handläggning av ärenden rörande förhandsbesked om bostadslån och byggherresamverkan	1	34
Summa anställda		154

Personalen uppgår enligt personalförteckning för 1971/72 till 152 tjänstemän som fördelas med 85 på handläggande och 67 på övrig personal.

De huvudsakliga uppgifterna för de olika enheterna inom bostadsstyrelsen framgår av följande.

Kanslibyrån svarar för samordning och redigering av styrelsens tillämpningsföreskrifter och anvisningar till länsbostadsnämnderna och förmedlingsorganen samt viss utrednings- och informationsverksamhet. Därutöver har byrån hand om olika administrativa frågor för styrelsen.

Låne- och bidragsbyrån svarar för utformning av tillämpningsföreskrifter och anvisningar för låne- och bidragsverksamheten och handlägger olika kreditfrågor, hyresfrågor m m. Byrån övervakar vidare länsbostadsnämndernas granskning av förmedlingsorganens bidragsgivning samt handlägger besvär i låne- och bidragsärenden.

Planeringsbyrån utformar anvisningar för och ställer samman kommunala bostadsbyggnadsprogram samt svarar för vissa utredningar, statistik, bibliotek m m. Byrån behandlar vidare frågor om fördelning av ramar, krediter, byggreglering i övrigt, förhandsbesked, byggherresamverkan och besvär.

Tekniska byrån utformar riktlinjer för krav och rekommendationer avseende utrustnings- och utrymmesstandard, för byggnads- och bostadsteknisk granskning, byggnadskontroll och besiktning. Byrån har också hand om förhandsbesked, typgodkännanden, dispenser och mönsterplaner samt medverkar i handläggningen av besvärsärenden.

Värderingsbyrån utvecklar metoder för beräkning av mark- och exploateringskostnader, byggnadskostnader m m som ingår i låneunderlag. Byrån gör vidare olika slag av kostnadsutredningar och medverkar i handläggningen av besvärsärenden.

Myndighetsanslaget för bostadsstyrelsen uppgår för 1971/72 till ca 11,6 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Bostadsstyrelsen har ett brett kontaktmönster som omfattar flera statsdepartement, en rad centrala myndigheter, länsbostadsnämnderna, svenska kommunförbundet, enskilda kommuner, de bostadspolitiska riksorganisationerna, centrala kreditinstitutioner, byggnadsföretag m fl. Bland centrala statliga instanser som styrelsen har kontakter med är främst inrikesdepartementet, arbetsmarknadsstyrelsen och statistiska centralbyrån samt i övrigt statens planverk, statens råd för byggnadsforskning och statens institut för byggnadsforskning, statens hyresråd, lantmäteristyrelsen, statens institut för konsumentfrågor, riksbanken m fl.

Kontakterna med olika statsdepartement är fortlöpande och kräver ofta personliga sammanträffanden. Från styrelsen berörs såväl generaldirektören, chefen för planeringsbyrån och andra chefstjänstemän som en rad andra tjänstemän. Tjänstemän på olika byråer kallas ofta till överläggningar inom olika departement. Kontakterna hänger bl a samman med att finansieringen av bostadsbyggandet utgör en väsentlig faktor inom samhällsekonomin.

För de bostadspolitiska fördelningsbesluten behövs snabba kontakter med arbetsmarknadsstyrelsen.

Styrelsens kontakter med länsbostadsnämnderna är mycket omfattande och föranleder ett betydande antal resor för många tjänstemän

inom styrelsen. Besöken vid länsbostadsnämnderna är aldrig kortare än en dag men sträcker sig oftast över flera dagar.

Företrädare för enskilda kommuner besöker i mycket stor utsträckning styrelsen för samråd och information. Företrädare för enskilda byggnadsföretag besöker ofta styrelsen för sammanträffanden med tjänstemän på tekniska byrån.

Ett flertal tjänstemän inom styrelsen medverkar vidare i styrelsens kontakt- och informationsverksamhet men även i kurser som anordnas av kommunförbundet m fl.

Utländska kontakter i form av besök vid styrelsen har även fått en relativt stor omfattning. De besökande får allmän information vid styrelsen, som därefter förmedlar fortsatta kontakter med bostadsföretag m fl. Under sommarhalvåret rör det sig om ett besök om dagen och under vinterhalvåret om ett par besök i veckan.

Resultaten av enkätundersökningen KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för bostadsstyrelsen och för det samlade undersökningsmaterialet att bostadsstyrelsen har i stort sett genomsnittliga värden för olika volymer av personkontakter. De största källorna för personkontakter är kommunala myndigheter, Sveriges allmännyttiga bostadsföretag och andra byggherreorganisationer, industriföretag, bostadsstyrelsens regionala och lokala organ i hela landet, inrikesdepartementet, statistiska centralbyrån, allmänna intresseorganisationer, statens planverk, civila centrala myndigheter, arbetsmarknadsverkets regionala och lokala organ, datamaskincentralen för administrativ databehandling, enskilda personer, konsult- eller datorföretag, civila regionala och lokala organ i storstockholmsområdet samt ingenjörsbyråer. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har bostadsstyrelsen ett högt relativt värde för storstockholmsområdet. Beträffande kontakternas fördelning på olika sektorer har bostadsstyrelsen höga relativa värden för centrala myndigheter, regional och lokal förvaltning, departement samt intresseorganisationer och forskningsorgan. När det gäller kontaktstrukturen har bostadsstyrelsen i stort sett genomsnittliga värden för planerings- och programkontakter och ett lågt värde för orienteringskontakter.

Bostadsstyrelsens och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Bostadsstyrelsen har i yttrande, som utan erinran föredragits i företagsnämnden, anfört följande synpunkter i omlokaliseringsfrågan. Ett av de starkaste skälen för inrättandet av länsbostadsnämnderna var att åstadkomma en decentralisering av verksamheten och beslutsfunktionerna till varje län för att ge en god serivce. Under årens lopp har även pågått en utflyttning av besluts- och servicefunktioner till kommunerna. Styrelsen har därför numera i huvudsak ledningsfunktioner och tjänstgör som besvärsinstans. Då ledningsfunktionerna men även bostadsstyrelsens allmänt bostadspolitiska verksamhet kräver fortlöpande samråd och bred kontaktverksamhet med statsdepartementen, andra ämbetsverk och olika organisationer med huvudkontoren förlagda till storstockholmsområdet anser styrelsen att en utflyttning skulle medföra en avsevärd belastning på verksamheten.

Statens planverk

Uppgifter och organisation

Statens planverk är central förvaltningsmyndighet för ärenden om planläggning av bebyggelse och om byggnadsväsendet. I anslutning till den allmänna uppsikten på dessa områden skall verket ge råd och vägledning för planläggningen samt meddela föreskrifter, råd och anvisningar för byggnadsväsendet. Planverket skall vidare verka för samordning mellan verkets egna och andra myndigheters insatser på dessa områden.

Planverket omfattar följande enheter och ungefärliga antal anställda.

Styrelse			Tekniska byrån	1	
Verkschef (generaldirektör)		1	– sektionen för samordning och information	7	
Administrativa byrån	1		– sektionen för byggande och tillsyn	3	
– allmänna sektionen	19		– konstruktionssektionen	9	
– personalsektionen	9		– byggnadsfysiksektionen	4	
– informationssektionen	6	35	– brandskyddssektionen	5	
Planbyrån	1		– installationssektionen	4	
– tekniska sektionen	16		– byggnadsutformningsgruppen	3	36
– juridiska sektionen	9	26	Summa anställda		121
Utvecklingsbyrån	1				
– översiktsplanesektionen	15				
– detaljplanesektionen	7	23			

Anslutna till planverket är vidare ett råd för samhällsplanering, ett tekniskt råd och en statens va-nämnd.

Personalförteckningen för 1971/72 upptar 114 tjänster som fördelas med 78 på handläggande personal och 36 på övrig personal.

De huvudsakliga uppgifterna för de olika enheterna inom planverket framgår av följande.

Administrativa byrån handlägger allmänt administrativa frågor, allmänna remisser och ärenden som kräver samordning mellan flera byråer. Byrån har även hand om verkets centrala informationsverksamhet, frågor rörande utbildning av verkets personal och andra, personaladministration och kamerala frågor.

Planbyrån svarar för den allmänna uppsikten över planväsendet och handlägger frågor om fastställelse och granskning av planer, dispenser och besvär i planärenden, tomtindelning, förköp, koncessioner, expropriationer och gatubyggnadskostnader samt lokaliseringsfrågor. Byrån meddelar även råd och information i planarbetet.

Utvecklingsbyrån svarar för utveckling av metoder för översikts- och detaljplanering. Byrån har vidare hand om informationsverksamhet i form av normer, råd och anvisningar om hur den fysiska miljön bör utformas.

Tekniska byrån har uppgifter avseende uppsikten över byggnadsväsen-

det. Byrån utarbetar föreskrifter, råd och anvisningar för husbyggande och handlägger frågor om tillverkningskontroll och typgodkännande av byggnader, byggnadsdelar och vissa anordningar för byggnader.

Rådet för samhällsplanering består av företrädare för planverket och andra myndigheter och organisationer och skall verka för samordning av samhällsplaneringens olika grenar. *Tekniska rådet,* som består av företrädare för planverket och vissa organisationer, skall bistå verket i frågor av större vikt i samband med utfärdande av tillämpningsbestämmelser till byggnadsstadgan. *Statens va-nämnd,* som består av personer med sakkunskap och erfarenhet på olika delar av va-området, handlägger mål enligt lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar.

Anslaget för planverkets förvaltning under 1971/72 uppgår till ca 10 milj. kronor.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Planverkets samordningsuppgifter på samhällsplaneringens område föranleder omfattande samverkan och kontakter med ett stort antal myndigheter och organisationer. De främsta av dessa är företrädda i det råd för samhällsplanering som är knutet till verket . I rådet ingår bl a företrädare för planverket, socialstyrelsen, statens vägverk, statens trafiksäkerhetsverk, byggnadsstyrelsen, skolöverstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, statens naturvårdsverk, arbetsmarknadsstyrelsen och bostadsstyrelsen. I rådet ingår eller adjungeras vidare företrädare för svenska kommunförbundet, vetenskapliga institutioner, konsulterande företag m fl.

Vid sidan av i stort sett månatliga sammanträden i rådet sker kontakterna med berörda myndigheter och organisationer till övervägande del per post och telefon men i betydande utsträckning även genom personliga sammanträffanden. Sådana är ofta den lämpligaste kontaktformen när underlag för diskussion m m föreligger i form av kartor eller konstruktionsritningar. Vidare är en del frågeställningar sådana att olika idéer till lösningar måste arbetas fram successivt genom personliga diskussioner.

Planverket fungerar vidare i betydande omfattning som sakkunnigorgan åt civildepartementet, andra departement och till departementen knutna kommittéer och arbetsgrupper. Det gäller bl a insatser för gruppen för fysisk riksplanering, lokaliseringsberedningen och expertgruppen för regional utredningsverksamhet. Företrädare för verket deltager härvid i ett stort antal sammanträden. Planverket är även sakkunnigorgan åt koncessionsnämnden för miljöskydd.

Kontakterna med departement, kommittéer m fl berör i synnerhet generaldirektören och byråcheferna. Det är mycket få dagar som det inte förekommer någon sådan kontakt.

I den tekniskt inriktade verksamheten samarbetar planverket med olika slag av sakkunnigorgan och annan expertis. Det sker i stor utsträckning genom personliga sammanträffanden. Bland myndigheter m fl som berörs härav är statens provningsanstalt, arbetarskyddsstyrelsen, bostadsstyrelsen, socialstyrelsen, statens institut för byggnadsforskning,

byggnadsstyrelsen, statens brandinspektion, producenter av byggnadsmaterial, byggnadsföretag, vetenskapliga institutioner och olika slag av konsulter.

Planverket har även kontakter med enskilda kommuner i stadsplaneärenden och olika tekniska frågor i samband med utformning av föreskrifter m m. Kontakterna sker ofta genom att företrädare för kommuner och byggnadsnämnder besöker verket. I andra fall besöker verkets tjänstemän kommunerna.

I växande utsträckning deltager planverket även i den internationella samverkan på plan- och byggnadsväsendets område, som bedrivs i olika internationella samarbetsorgan.

Resultaten av enkätundersökningen KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för planverket och för det samlade undersökningsmaterialet att planverket har i stort sett genomsnittliga värden för olika volymer av personkontakter. Värdena för kontakthändelser och kontakttider per aktör är dock låga. Personkontakterna är fördelade på ett stort antal olika källor. De största kontaktkällorna är industriföretag, civila regionala organ utanför storstockholmsområdet, allmänna intresseorganisationer, konsult- eller datorföretag, kommunala myndigheter utanför storstockholmsområdet, lantbruksstyrelsen, tekniska högskolan i Stockholm, civila centrala myndigheter, enskilda personer, statens provningsanstalt, svenska kommunförbundet, civildepartementet, bostadsstyrelsen, statens vägverk och utländska industriföretag. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har planverket genomsnittliga värden för storstockholmsområdet och övriga Sverige och ett högt värde för utlandet. Beträffande kontakternas fördelning på olika sektorer har planverket höga relativa värden för centrala myndigheter, intresseorganisationer och forskningsorgan och genomsnittliga värden för regional och lokal förvaltning, industri samt departement. När det gäller kontaktstrukturen har planverket ett genomsnittligt värde för orienteringskontakter, ett lågt värde för planeringskontakter och ett högt värde för programkontakter.

Planverkets och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

Planverket har i yttrande anfört olika förhållanden som bör beaktas vid överväganden om verkets lokalisering. Planverket hänvisar bl a till de uppgifter som, enligt civildepartementets nyligen framlagda rapport (SOU 1971:75) om den fysiska riksplaneringen, skall ankomma på verket. Sambanden mellan den politiska beredningen av riksplanefrågor, vilken har sin tyngdpunkt i civildepartementet, och planverkets uppgifter i fråga om central samordning och sammanställning av material kräver enligt verket nära samverkan med civildepartementet och förutsätter täta personkontakter med departementstjänstemännen. Planverkets möjligheter att fullgöra sina uppgifter blir därför i hög grad beroende av förutsättningarna för kontaktutbyte med civildepartementet.

Andra förhållanden som planverket framhåller är att verkets utlandskontakter förutsätter nära kontakt med en rad departement, att ledamöter i verkets råd, nämnder m m främst kan hämtas från storstock-

holmsområdet och att den utomstående expertis som utnyttjas av verket framför allt återfinns i Stockholm. En förläggning av planverket till annan ort än Stockholm skulle medföra avsevärda svårigheter i berörda avseenden.

Företagsnämnden vid planverket har i särskilt yttrande bl a starkt framhållit personalfrågornas stora betydelse i samband med en omlokalisering av verket. Eftersom dessa till stor del ännu inte är lösta är det enligt nämnden för tidigt att ta ställning till frågan om en utlokalisering.

Företagsnämnden framhåller även den stora betydelsen av kontakter med intressenter på planverkets område och deras starka anknytning till stockholmsområdet. Om verket förläggs till en annan ort än Stockholm torde åtskilliga sammanträden ändå få hållas där. Under alla förhållanden kommer verkets kostnader för resor och traktamenten att öka avsevärt. Nämnden anser vidare att många kvalificerade tjänstemän kan befaras lämna verket vid en omlokalisering. Detta innebär ett allvarligt avbräck i verksamheten och mycket pressande arbetsförhållanden för de tjänstemän som följer med verket.

Vidare konstaterar företagsnämnden att samtliga enheter inom verket har behov av direkta kontakter med verksledningen och – om än i varierande grad – med varandra. Ingen del av planverket kan därför behandlas särskilt i lokaliseringshänseende.

Statens institut för företagsutveckling

Uppgifter och organisation

Statens institut för företagsutveckling (SIFU) har till uppgift att främja näringslivets tekniska och ekonomiska utveckling med särskild hänsyn till de mindre och medelstora industriföretagen samt hantverket. Institutet skall bl a genom kurser, föreläsningar, publiceringsverksamhet och rådgivning sprida information i tekniska, administrativa, kommersiella och ekonomiska frågor och i övrigt främja utbildningen av företagare och anställda inom industri och hantverk. Institutet bedriver även försöks- och utvecklingsverksamhet samt utför provningar och undersökningar.

SIFU omfattar följande enheter och ungefärliga antal anställda.

Styrelse		
Verkschef (överdirektör)		1
Allmänna byrån	1	
– kanslisektionen	26	
– ekonomisektionen	13	
– allmänna sektionen	15	55
(Regional- och lokalkontor, kursgård)		(30)
Informations- och utbildningsbyrån	1	
– informations- och dokumentationssektionen	4	
– utbildningssektionen	14	
– utredningssektionen	14	33
Tekniska byrån	1	
– sektionen för verkstadsteknik och produktionsekonomi	11	
– sektionen för byggnads- och VVS-teknik	17	
– sektionen för elteknik	24	
– sektionen för process-, mät- och kvalitetsteknik	15	
– sektionen för kemisk teknik	19	
– sektionen för vatten- och livsmedelsteknik	28	115
(Regional- och lokalkontor)		(27)
Summa anställda exkl. regional och lokalkontor		204
inkl. regional- och lokalkontor		(261)

SIFU har regionalkontor i Malmö, Göteborg och Luleå och lokalkontor i Härnösand, Umeå och Skellefteå samt en kursgård i Älvsbyn.

Personalantalet uppgår enligt personalförteckning för 1971/72 till 255 som fördelas med 132 på handläggande personal och 123 på övrig personal. Vid institutet tjänstgör även 12 arkivarbetare. Av personalen är 57 tjänstemän placerade utanför stockholmsområdet.

De huvudsakliga uppgifterna för de olika enheterna inom SIFU framgår av följande.

Allmänna byrån svarar för allmänna administrativa, ekonomiska och juridiska frågor. Byrån har även hand om allmän informationsverksamhet och PR samt kontakter med samarbetande organ och organisationer inom och utom landet.

Informations- och utbildningsbyrån svarar för utbildningsplanering och utbildningsadministration, informations- och dokumentationstjänst, utredningar och marknadsföringsfrågor.

Tekniska byrån har hand om kursproduktion och rådgivningsverksamhet samt utvecklings-, provnings- och kontrollarbeten inom olika tekniska

och kemiska fackområden.

Regional- och lokalkontoren har främst hand om allmän information, administration och ledning av kurser. Därutöver lämnas viss teknisk rådgivning, som huvudsakligen avser måleriteknik. Regionalkontoret i Malmö är även kansli för länets företagareförening.

SIFU disponerar f n delvis speciellt inredda lokaler dels i särskild byggnad vid Sandbacksgatan 10 och dels i Nacka. Byggnaden vid Sandbacksgatan är nedsliten. Byggnadsstyrelsen har utarbetat ett förslag till ombyggnad som f n prövas av Kungl. Maj:t.

SIFU omorganiserades fr o m 1 juli 1970 i enlighet med förslag i prop. 1970:1. Med hänvisning till pågående utredningar, främst kommerskollegieutredningen och exportfrämjandeutredningen, gjordes omorganisationen partiell.

Från SIFU har angetts att det i den fortsatta utvecklingen av institutets verksamhet är viktigt att sträva efter en kvalitativ och kvantitativ förstärkning. Detta kan väl ske inom ramen för den nuvarande organisationen. Enligt SIFU leder ett rimligt antagande om behov av och möjligheter till upprustning av institutet till en lågt beräknad ökning av den egna medarbetarstaben från nuvarande ca 250 till ca 300 personer vid mitten av 1970-talet. I fråga om utrustning krävs en relativt sett betydligt starkare ökning av SIFU:s resurser. Såväl i fråga om personal som utrustning och i någon mån lokaler beräknar SIFU att allt framgent i betydande utsträckning repliera på inlåning och samarbete med andra. SIFU räknar med att en stor del av ökningen av personalen skall ske i form av medarbetare med regional placering, bl a i samverkan med företagareföreningarna.

SIFU:s verksamhet finansieras till övervägande del genom avgifter från mottagarna av institutets tjänster. Verksamhetens omslutning uppgick 1970/71 till ca 20 milj. kr. Intäkter i form av kursavgifter o d uppgick till ca 15,8 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

SIFU inhämtar kunskaper och erfarenheter inom sitt verksamhetsområde genom ett stort kontaktnät som omfattar expertis vid olika tekniska och vetenskapliga institutioner, branschorganisationer, konsultföretag och enskilda industriföretag. Kontakterna ger institutet impulser och uppslag som kan utvecklas till konkreta informationsprojekt. Planering, uppläggning och genomförande av informations- och kursverksamhet m m sker i fortsatt kontakt med angiven expertis. Kontakterna sker i stor utsträckning genom personliga sammanträffanden. För litteraturstudier utnyttjas vidare olika tekniska och vetenskapliga bibliotek vid universitet och högskolor.

Institutets utåtriktade informationsverksamhet sker till mycket stor del genom kurser. Verksamhetsåret 1970/71 fördelades kurserna med 403 inom stockholmsområdet och 372 inom de områden som ankommer på regionalkontoren. Antalet deltagare var 9 115 i stockholmsområdet och 7 931 i övriga delar av landet. Som lärare i kursverksamheten anlitas dels institutets tjänstemän och dels utomstående föreläsare m fl. Av

1 079 utomstående föreläsare m fl som anlitades år 1970 kom 93 från göteborgsområdet, 70 från malmöområdet, 47 från Norrland, 63 från Mellansverige och 806 från stockholmsområdet. En stor del av kursverksamheten sker i institutets lokaler i Stockholm på grund av att där finns lämpliga lärosalar, maskinutrustning och laboratorier.

Inom institutet sker ett nära samarbete mellan olika tekniska sektioner och mellan dessa och de mera serviceinriktade sektionerna. Denna integration av verksamhetsgrenarna innebär att en geografisk spridning av de olika enheterna skulle vara irrationell.

SIFU:s huvudbyggnad vid Sandbacksgatan är uppförd på en tomt, som har skänkts av Stockholms stad. Enligt villkor i gåvobrevet får tomten inte användas för annat ändamål än uppförande av ett hantverksinstitut. Tomten får inte heller utan stadens medgivande överlåtas eller intecknas vid äventyr att den återgår till staden utan vederlag. Fastighetsvärdet i 1971 års penningvärde torde enligt byggnadsstyrelsen uppgå till ca 9 milj. kr., varav för mark 2,4 milj. kr. och för byggnad 6,6 milj. kr. Lokalerna i huvudbyggnaden omfattar ca 8 500 m^2. Av dessa disponeras ca 1 000 m^2 för administrationslokaler, ca 1 400 m^2 för föreläsningssalar, ca 700 m^2 för laboratorielokaler, ca 900 m^2 för verkstadslokaler och ca 900 m^2 för förrådslokaler. Därutöver finns lokaler för en restaurang. Kostnaderna för ombyggnad och upprustning av en del av lokalerna enligt program, som utarbetats av byggnadsstyrelsen i samarbete med SIFU, beräknas till ca 1,7 milj. kr.

Från SIFU har framhållits att den planerade ombyggnaden och upprustningen av huvudbyggnaden bör kunna ske utan hänsyn till en eventuell omlokalisering. Som stöd för denna uppfattning har angetts dels att ombyggnaden ger generellt mera användbara lokaler än de nuvarande och dels att institutet även vid en förläggning till ort utanför stockholmsområdet har behov av viss verksamhet för avnämare i stockholmsområdet och i sådant fall lämpligen bör behålla nuvarande lokaler i huvudbyggnaden. Enligt SIFU motiverar de regionala insatserna i storstockholmsområdet en regional enhet där med ca 50 tjänstemän.

Resultaten av enkätundersökningen KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för SIFU och för det samlade undersökningsmaterialet att SIFU har värden för olika volymer av personkontakter som är något högre än genomsnittet. Kontakterna är fördelade på ett stort antal källor. De största personkontaktkällorna är industriföretag, detaljister och grossister, enskilda personer, konsult- eller datorföretag, allmänna intresseorganisationer, SIFU:s egna regionala och lokala organ, serviceföretag, civila centrala myndigheter, tekniska högskolan, civila regionala och lokala organ i storstockholmsområdet, kommunala myndigheter och ingenjörsbyråer. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har SIFU ett ganska högt relativt värde för storstockholmsområdet och ett genomsnittligt värde för övriga Sverige. Beträffande kontakternas fördelning på olika sektorer har SIFU höga relativa värden för intresseorganisationer och forskningsorgan, industri, regional och lokal förvaltning samt för vad som i undersökningen betecknats övriga sektorer. När det gäller kontaktstrukturen har SIFU genomsnittliga värden för alla tre slagen av kontakter, orienterings-, planerings- och programkontakter.

SIFU:s och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

SIFU har i yttrande med anslutning av företagsnämnden bl a framhållit, att institutet har en väl utvecklad regional verksamhet genom regionala och lokala kontor. Ett alternativ till omlokalisering av SIFU är en ökad decentralisering av verksamheten. Härigenom uppnås en lugnare anpassning för såväl myndigheten som personalen.

I övrigt har institutet anfört en rad olägenheter som skulle uppstå för verksamheten vid och efter en omlokalisering. Institutet skulle bl a få bestående merkostnader för resor och traktamenten för såväl utomstående speciallärare som institutets egen personal samt för fast anknytning till institutet av viss expertis i stället för sådan utomstående expertis, som inte beräknas kunna anlitas efter en utlokalisering. Merkostnader beräknas även uppstå för kursdeltagare i form av ökade rese- och uppehållskostnader och produktionsbortfall i samband med ökad restid. Merkostnaderna uppskattas till ca 0,7 resp. 1 milj. kr. per år. Kvaliteten på kurserna skulle vidare försämras om institutet placeras i en mindre stimulerande teknisk miljö och får svårare att upprätthålla kontakter med tekniska institutioner, forskningsorgan m fl.

Vid en flyttning måste institutet räkna med ett stort intäktsbortfall. Det är även troligt att marknadsbortfallet under omställningsperioden blir svårt att återta i framtiden. Ett inkomstbortfall som orsakas av ett minskat kursdeltagande är svårt att kompensera genom kostnadsbesparingar. Av de merkostnader som institutet skulle få vidkännas vid en omflyttning kan endast en mindre del intjänas genom verksamheten. Återstoden måste täckas med allmänna medel.

Om den centrala verksamheten omlokaliseras är det vidare SIFU:s bestämda uppfattning att bl a ett regionalkontor med ändamålsenliga kurslokaler måste bibehållas i Stockholm. Det finns också enligt SIFU skäl för att bibehålla institutets vatten- och livsmedelslaboratorieverksamhet i Stockholm. Laboratoriet, som är ett av Stockholms största, har en mycket bred kompetens och behörighet. Om dessutom statens provningsanstalt och statens institut för folkhälsan kommer att omlokaliseras uppstår ett akut behov av kvalificerade laboratorietjänster inom stockholmsområdet.

SIFU har även framhållit att institutet bedriver undervisning för ca 700 kursdeltagare per vecka under månaderna februari – april och september – november. Det ställer stora krav på inkvarteringsmöjligheter på den ort där SIFU lokaliseras.

Statens vattenfallsverk

Uppgifter och organisation

Statens vattenfallsverk (Vattenfall) är ett affärsdrivande verk.

Vattenfall skall enligt verksinstruktionen handha statens kraftverksrörelse och kanalrörelsen vid Trollhätte kanalverk samt verka för en rationell elkraftförsörjning inom riket. Verksamhetsområdet inom energisektorn har i praktiken med statsmakternas godkännande utvidgats med oljeprospektering och värmeleveranser. Verket svarar vidare för beredskapsplanläggning inom hela landets kraftindustri.

Vattenfalls huvudsakliga verksamhet består i att producera och distribuera elektrisk energi, att handha stamlinjenätet för kraftöverföring samt att planera och genomföra de förstärkningsåtgärder och nybyggnader som erfordras för att tillgodose det växande behovet av elkraft. Vattenfalls andel av den svenska elkraftförsörjningen är ca 45 %.

Vattenfall leds av en styrelse bestående av ordförande och sju övriga ledamöter. Verket är i organisatoriskt och administrativt avseende under en generaldirektör indelat i fyra huvudavdelningar och ett fristående stabsorgan. Dessa är administration (A), byggnadsteknik (B), el- och värmeteknik (E), drift och förvaltning (D) samt staben (S). Personalen uppgår totalt till ca 8 900 och är geografiskt placerad dels vid huvudkontoret i Stockholm (Råcksta), dels vid anläggningsplatser och lokalförvaltningar ute i landet. Delegationens överväganden berör de delar av den centrala förvaltningen som är lokaliserade i Råcksta. I verket ingår också ett antal hel- eller delägda dotterbolag för produktion och distribution av elkraft m m.

Centralförvaltningen omfattade 1.8.1971 följande enheter och antal anställda (inkl tjänstlediga) med placering i Råcksta:

Verksledningen (generaldirektören)			1
Staben	S	1	
– kraftplanering	SK	36	
– marknadsundersökning	SM	7	
– press- och information	SP	9	
– bränsleprospektering	SU	1	
– revision	SZ	11	65
Huvudavd för administration	A	1	
– ekonomibyrån	AE	91	
– juridiska byrån	AJ	14	
– materielbyrån	AM	56	
– organisationssektionen	AO	42	
– personalbyrån	AP	254	458
Huvudavd för byggnadsteknik	B	1	
– allmän sektion	BA	62	
– konstruktionssektion[1]	BK	220	
– undersöknings- och vattenmålsektion	BS	55	
– utvecklings- och kontrollsektion	BT	33	

[1] Sektionen är numera uppdelad i en värmekraftsektion (BV) och en vattenkraftsektion (BK).

– anläggnings-sektion	BY	47	418
Huvudavd för el- och värmeteknik	E	1	
– allmän sektion	EA	123	
– konstruktionssektion för elteknik	EK	292	
– konstruktionssektion för värmeteknik	EV	98	
– utvecklingssektion för elteknik	ET	21	
– utvecklingssektion för värmeteknik	ER	14	
– anläggningssektion	EY	105	654
Huvudavd för drift och förvaltning	D	1	
– allmän sektion	DA	46	
– distributionssektion	DD	23	
– produktionssektion	DK	69	
– driftteknisk sektion	DS	72	
– försvarsavdelning	DB	11	222
Summa anställda vid centralförvaltningen med placering i Råcksta			1 818

Antalet anställda med regional/lokal placering uppgick 1.7.1971 i heltidsarbetande till följande:

Huvudavd för administration	A	130
Huvudavd för byggnadsteknik	B	2 440
Huvudavd för el- och värmeteknik	E	750
Huvudavd för drift och förvaltning	D	3 770
Summa anställda exkl centralförvaltningen i Råcksta		7 090

De olika enheternas huvudsakliga arbetsuppgifter framgår av följande redogörelse.

Staben (S) svarar i samarbete med de berörda huvudavdelningarna för verkets långsiktiga planering av produktionsanläggningarnas och stamkraftsnätets utbyggnad. Inom staben ligger också revision, bränsleprospektering samt press- och informationsverksamhet.

Administration (A) svarar för planering, samordning och kontroll av administrativa frågor, vilket bl a innebär ansvar för verksomspännande funktioner såsom finansiering, redovisning, personalpolitik, juridik, centrala inköp, förrådsverksamhet och organisationsfrågor. Huvudavdelningen A handhar vidare som serviceorgan viss verksamhet.

Byggnadsteknik (B) svarar inom det byggnadstekniska fackområdet för den kvalificerade tekniska sakkunskapen inom verket och har i detta avseende ansvar för projektering, konstruktion och byggande av nya anläggningar och större ombyggnader. Huvudavdelningen B har huvudansvaret vid tillkomsten av vattenkraftstationer och vattenregleringsföretag.

El- och värmeteknik (E) svarar inom de el- och värmetekniska fackområdena för den kvalificerade sakkunskapen inom verket och har i dessa avseenden ansvar för projektering, konstruktion och byggande av nya anläggningar och större ombyggnader. Huvudavdelningen E har huvudansvaret vid tillkomsten av transformator-, kopplings- och kondensatorstationer, kraftledningar samt värmekraftstationer.

Drift- och förvaltning (D) svarar för verkets produktion, överföring,

distribution, inköp och försäljning av elenergi samt för utförandet av distributionsanläggningar för spänningar upp till 50 kW. Huvudavdelningen D utnyttjar övriga huvudavdelningar inom deras specialområden. Huvudavdelningen svarar därutöver för förvaltningen och skötseln av Trollhätte och Säffle kanaler.

Uppställningen nedan visar sammansättningen på centralförvaltningens personal i Råcksta vid uppdelning efter kön, ålder och verksamhet (aug 1971). Verksamheten är härvid indelad i följande grupper:

1 = administrativt arbete
2 = produktionsledande arbete, forsknings-, experiment- och utvecklingsarbete, konstruktions- och formgivningsarbete samt övrigt tekniskt arbete
3 = humanistiskt och konstnärligt arbete, undervisningsarbete, allmänt service- och vårdarbete, kommersiellt arbete samt kameralt arbete.

Kön	Verksamhet	Åldersgrupper							
		60–	55–59	50–54	45–49	40–44	30–39	–29	Totalt
Män	1	18	15	31	32	18	31	100	245
	2	52	94	150	180	117	111	128	832
	3	29	37	56	56	32	42	36	288
		99	146	237	268	167	184	264	1 365
Kvinnor	1	2	4	7	8	9	10	35	75
	2	4	2	9	11	6	7	17	56
	3	10	22	55	79	47	48	67	328
		16	28	71	98	62	65	119	459
Totalt		115	174	308	366	229	249	383	1 824

Vattenfalls centralförvaltning är sedan 1961–64 inrymd i ett kontorskomplex i Råcksta. Byggnaderna omfattar c:a 65 000 m^2 golvyta, varav "kontorsdelen" utgör ca 45 000 m^2. Verket disponerar f n ca 34 000 m^2. Återstoden är uthyrd.

Vattenfalls nuvarande organisation fastställdes 1966. Härvid lämnades den regionala organisationen i stort sett oförändrad. Flera faktorer – bl a värmekraftens ökade andel, introduktionen av kärnkraft och försäljningsfunktionens ökande betydelse – har lett till att en utredning för översyn av den regionala och centrala organisationen inom huvudavdelningen Drift och förvaltning (D) tillsattes vid årskiftet 1970/71. Utredningsarbetet hade vid tiden för statskontorets undersökningar inte framskridit så långt att förslag till organisationsförändringar kunde presenteras. I övrigt räknar man inom Vattenfall med att behålla centralförvaltningen i huvudsak oförändrad under de närmaste sex åren.

Vattenfalls årliga inkomster uppgick under budgetåret 1970/71 till 1 315 milj. kr. och balansräkningens omslutning 30.6.1971 till 9 581 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Statskontorets utredningar av organisatoriska och funktionella förhållanden inom Vattenfall inriktades dels på möjligheterna att dela och partiellt flytta ut Vattenfalls centralförvaltning, dels på förutsättningarna att flytta ut hela centralförvaltningen med hänsyn till dennas behov av externa kontakter.

Möjligheterna att dela centralförvaltningen för partiell utflyttning betingas av interna samband och beroenden. Dessa förhållanden inom Vattenfall belyses genom beskrivningar av verksamheten vid tillkomsten av de största anläggningstyperna och genom en undersökning av de interna kontakterna under en tvåveckorsperiod. Statskontoret har utgått ifrån att en delning av Vattenfalls centralförvaltning primärt skall baseras på byggnadsverksamheten samt drift- och förvaltningsuppgifterna. De administrativa funktionerna skall härigenom främst beröras genom den administrativa anpassning som blir nödvändig vid en partiell omlokalisering. Utredningsarbetet avgränsades i enlighet med lämnade direktiv till i första hand de två översta nivåerna inom Vattenfall.

Byggnadsverksamheten inom centralförvaltningen omfattar i organisatoriskt avseende huvudsakligen delar av staben (S) samt de byggande huvudavdelningarna (fackområdena) byggnadsteknik (B) och el- och värmeteknik (E). B och E är i sin tur indelade i sektioner efter funktion. Statskontoret har undersökt möjligheterna att dela byggnadsverksamheten efter den formella organisationen (på huvudavdelnings- och sektionsnivå), efter anläggningstyp (värmekraftanläggningar, vattenkraftanläggningar, större lednings- och transformatoranläggningar) samt efter funktion. Beroenden mellan de byggande huvudavdelningarna B och E föreligger genom att arbetsuppgifter avseende både värme- och vattenkraftanläggningar utförs inom båda avdelningarna. Beroenden inom huvudavdelningarna B och E föreligger bl a genom att flertalet sektioner medverkar i flera tillkomstskeden på olika anläggningstyper. Med hänsyn till beroendenas art och omfattning anser statskontoret att en delning och partiell omlokalisering kräver en mer detaljerad organisationsutredning än som förutsatts i statskontorets arbete. Om en sådan utredning aktualiseras bör bl a utflyttningsalternativ baserade på en eller flera anläggningstyper belysas.

Vattenfall ansluter sig i sitt remissyttrande över statskontorets rapport till uppfattningen att en partiell omlokalisering måste föregås av en detaljerad organisationsutredning. Denna torde enligt Vattenfall komma att leda till en helt ny huvudorganisation för verket.

Ett huvudskäl mot utflyttning av centrala statliga verksamheter har varit dessas behov av externa kontakter. Som underlag för en analys av Vattenfalls kontakter har använts intervjuer, KOMM 71, en av Vattenfall utförd kontaktundersökning, en sammanställning över de kommittéer, föreningar m m i vilka Vattenfall representeras samt beskrivningar av verksamheten vid tillkomsten av de största anläggningstyperna. Eftersom Vattenfall enligt KOMM 71 har ungefär samma andel personkontakter som totalmaterialet och gruppen övriga affärsverk har jämförelser baserats på de direkta personkontakterna.

Vattenfall har enligt KOMM 71 betydligt lägre andel kontakter med organ i stockholmsområdet än totalmaterialet och flertalet affärsverk. Kontakterna med övriga Sverige är på motsvarande sätt högre. Kontakterna med egna lokalförvaltningar och byggnadsplatser har härvid stor betydelse. Vattenfalls verksamhet kan inte sägas vara särskilt stockholmsinriktad.

I fråga om departementen har Vattenfall framför allt kontakter med industridepartementet. En omlokalisering kan framtvinga ändrade arbetsformer till följd av bl a ökade svårigheter att ordna sammanträffanden med kort varsel. Statskontoret anser dock inte att kontakternas omfattning och karaktär hindrar en utflyttning.

Vattenfall har lägre andel kontakter med centrala statliga myndigheter än totalmaterialet i KOMM 71. Vattenfalls andel sådana kontakter är också något lägre än flertalet affärsverks. Även om en omlokalisering skulle medföra ökade problem och kostnader för att upprätthålla nödvändiga kontakter och även leda till att vissa andra statliga organ måste förstärka sina resurser, anser statskontoret inte att dessa kontakter hindrar en omlokalisering.

Den svenska elenergisektorns blandade struktur av statliga, kommunala och enskilda företag både på produktions- och distributionssidan förutsätter omfattande kontakter och samarbete. Företagen är tekniskt sammankopplade och samkörning av produktion och kraftöverföring sker. En utflyttning av Vattenfall skulle innebära att större delen av produktionen och distributionen av elkraft skulle ombesörjas av företag utanför stockholmsområdet. Med hänsyn till den styrande effekt på samarbetet inom elsektorn som Vattenfalls lokalisering på sikt bör ha och med hänsyn till att det är fråga om ett redan etablerat samarbete på grundval av bl a överenskommelser och avtal anser statskontoret inte att kontakterna inom elsektorn hindrar en utflyttning. Vidare kan pågående utredning om eldistributionens och elproduktionens framtida organisation komma att påverka Vattenfalls förutsättningar att fungera utanför stockholmsområdet.

Vattenfalls försäljning av fast kraft till återdistributörer och stora konsumenter och därmed sammanhängande kontakter gör inte centralförvaltningen beroende av att vara lokaliserad i stockholmsområdet. Huvudparten av dessa försäljningskontakter sker vid lokalförvaltningarna.

I Vattenfalls centralförvaltning dominerar verksamhet med anknytning till utbyggnaden av produktions- och överföringssystemen. Härigenom har kontakterna med leverantörer, konsulter, entreprenörer o dyl jämförelsevis stor omfattning och betydelse. Av leverantörkontakterna är särskilt de kontakter av intresse som har samband med inköp och leveranser av tekniskt komplicerad och ur kostnadssynpunkt betydelsefull utrustning på det värmetekniska och elektriska området. Kontakterna består härvid i stor utsträckning av tekniskt och ekonomiskt kontroll- och uppföljningsarbete. Med hänsyn till att kontakterna är av kommersiell art där intresse bör föreligga hos leverantörerna att upprätthålla kontakterna med Vattenfall och med hänsyn till att en stor del av dessa leverantörer är lokaliserade utanför stockholmsområdet anser statskonto-

ret inte att leverantörkontakterna hindrar en utflyttning.

Vattenfall behöver konsultinsatser bl a för att kapa tillfälliga arbetstoppar av konstruktionsarbete. Anlitade konsultföretag är f n i stor utsträckning koncentrerade till stockholmsområdet. Konsultföretagen torde emellertid ha intresse av att upprätthålla kontakterna även efter utflyttning. Vidare bör en omlokalisering av Vattenfall skapa förutsättningar för uppkomsten och tillväxten av konsultföretag på lokaliseringsorten. Även om konsultkontakterna blir mer arbetskrävande och tungrodda bör de därför enligt statskontorets uppfattning inte hindra en utflyttning.

Vattenfall har relativt sett omfattande nordiska och internationella kontakter. Kontakterna med de nordiska länderna sker främst inom ramen för det kraftsamarbete som etablerats mellan dessa länder. De internationella kontakterna är till större delen kontakter med företag, vilka även efter omlokaliseringen kan förväntas ha intresse av att upprätthålla förbindelserna med Vattenfall. Övriga internationella kontakter avser främst samarbete i olika internationella organ. En omlokalisering medför ökade problem och kostnader för erforderliga internationella kontakter. Statskontoret anser emellertid inte dessa ha den omfattningen att de bör hindra en omlokalisering. Efter ett eventuellt sådant beslut bör dock det internationella kontaktbehovet beaktas vid val av ort.

Statskontoret har inte heller bedömt den sammantagna effekten av försämrade kontaktmöjligheter med olika sektorer av omvärlden vara ett avgörande hinder mot omlokalisering av Vattenfalls centralförvaltning. Försämrade kontaktmöjligheter är enligt statskontorets uppfattning i första hand ett problem under en övergångsperiod innan kontaktrelationer och arbetsformer stabiliserats.

Vattenfall instämmer i sitt remissyttrande över statskontorets rapport i att behovet av externa kontakter inte är det avgörande hindret mot en omlokalisering. Vattenfall är emellertid inte övertygat om att det redovisade resultatet av KOMM 71 ger en rättvisande bild av kontaktmönstret. Vattenfall anför härvid att undersökningen inte redovisar kontakternas kvalitet, att undersökningsperioden var begränsad, att värderingen av personkontakterna baseras på procenttal och inte på den i absoluta tal betydande omfattningen av kontakterna samt att utredningen är ett försök till analys av nuläget. Även om kontaktsvårigheterna bedömda för sig inte är ett avgörande hinder för omlokalisering är de enligt Vattenfall en väsentlig faktor som måste tas med i den slutliga avvägningen av för- och nackdelar.

Vattenfalls utredningar

I anslutning till statskontorets undersökningar genomförde Vattenfall egna utredningar för att belysa konsekvenserna av en omlokalisering för verket och dess personal. Resultaten av utredningarna redovisades i skrivelse till delegationen den 30 november 1971.

Vattenfall erinrar i skrivelsen om den stora betydelse som energiför-

sörjning till lågt pris har för samhällsekonomin och för den enskilde individen. Enligt gällande prognos skall Vattenfall de närmaste tio åren bygga ut produktions- och överföringsapparaten lika mycket som verket hittills byggt sedan dess tillkomst 1909. Vattenfalls kraftproduktion beräknas öka från 28,7 TWh år 1970 till 64,0 TWh år 1980. År 1985 har produktionen bedömts komma att uppgå till 95 TWh. Utbyggnadsprogrammet kommer enligt Vattenfall att anstränga verkets resurser till det yttersta. För att fullgöra sina uppgifter är Vattenfall beroende av att kunna rekrytera och behålla kvalificerad arbetskraft.

En utflyttning kan enligt Vattenfall något förenklat få dels bestående, dels övergående konsekvenser. Som en *bestående konsekvens* framhålls försvårade och fördyrade kontakter med organ och företag i stockholmsområdet. Kostnaderna ökar även för dessa.

En av Vattenfall utförd undersökning belyser huvudkontorets externa kontakter under år 1970. Enligt undersökningen var antalet sammanträffanden i storstockholmsområdet 20 200 och utom detta område 7 600. Tidsåtgången exkl restid för samtliga sammanträffanden motsvarade 21 000 dagsverken eller 100 årsanställda. Den dominerande delen av sammanträffandena, eller ca 75 %, skedde således i Stockholm. Av dessa utgjorde kontakterna med statliga organ 24 % och med övriga företag etc 76 %.

En annan synnerligen allvarlig och bestående konsekvens är enligt Vattenfall den förlust av "know-how" som riskeras under utflyttningsskedet och under lång tid därefter. Andra företag förmodas handplocka kunnig och erfaren personal vid utlokalisering. Denna uttunning av Vattenfalls "erfarenhetsbank" skulle tillsammans med försämrade kontakter ogynnsamt påverka verkets konkurrensförmåga.

De *övergående konsekvenserna* av en utflyttning anges av Vattenfall med utgångspunkt i personalens inställning, flyttningskostnaderna och kraftförsörjningen.

Personalens inställning undersöktes genom en enkätundersökning våren 1971. Svarsfrekvensen var 95,5 %. Enligt enkätsvaren ansåg sig 72 % inte kunna flytta med verket till norra Sverige och 47 % inte till Mellansverige.

En arbetsgrupp har med utgångspunkt i enkätsvaren försökt belysa de ekonomiska och sociala konsekvenserna för personalen samt de samhällsekonomiska merkostnaderna. Härvid har bl a tagits upp faktorer som övriga familjemedlemmars arbete, studier m m, boendeförhållanden och miljö, fritidshus och sommarställen, vårdansvar för annan än familjemedlem, social service m m och åldersstrukturen. Enligt gjorda räkneexempel uppskattas de personliga förlusterna till ca 80 milj. kr. och de samhällsekonomiska merkostnaderna till ca 100 milj. kr. Skulle samtliga anställda följa med blir motsvarande siffror 190 resp. 300 milj. kr.

Vattenfall tar inte ställning till räkneexemplens resultat men anser att de individuella konsekvenserna kan bli betydande och att de samhällsekonomiska konsekvenserna inte bör försummas.

Vattenfall har vidare utrett de tekniska och administrativa problemen i samband med en eventuell utflyttning. Enligt gjorda beräkningar skulle flyttningskostnaderna uppgå till ca 90 milj. kr. Därutöver har kostna-

derna för nya kontorsbyggnader och speciallokaler uppskattats till 150 milj. kr.

Det avgörande hindret mot omlokalisering är dock främst den personalavgång som enligt Vattenfall sannolikt skulle bli följden och de därav uppkommande svårigheterna för verket att fullgöra sina arbetsuppgifter under en relativt lång övergångsperiod. En arbetsgrupp inom Vattenfall har utifrån vissa antaganden om personalavgång och rekryteringsmöjligheter belyst inverkan på planerings-, utbyggnads- och driftverksamheten samt åtföljande konsekvenser för kraftförsörjningen. Vattenfall ansluter sig i allt väsentligt till arbetsgruppens bedömningar.

Den personalomsättning som bedöms sannolik i samband med en omlokalisering medför bortfall av tjänsteproduktion. Den brist i tjänsteproduktionen som förutses bli en följd härav har beräknats till 15 % av det samlade behovet under perioden 1972–78. Vissa funktioner drabbas emellertid hårdare än genomsnittet. Den sammanvägda produktivitetsförlusten har beräknats uppgå till ca 25 % vid huvudavdelningen för el- och värmeteknik, vars verksamhet är den trängsta sektorn för verkets möjligheter att fullfölja sitt byggnads- och projekteringsprogram.

De otillräckliga personalresurserna under perioden 1972–78 bedöms få stora konsekvenser för kraftförsörjningen. Det torde bli svårt att undvika minskad leveranssäkerhet och oekonomisk produktion i driften och övervakningen av kraftsystemet. Det torde inte bli möjligt att utveckla erforderliga nya övervakningsrutiner i takt med systemets uppbyggnad. Vid *oförändrat arbetssätt* beräknas vidare utbyggnaderna bli försenade med en successivt ökande effektbrist som följd. Omkring 1984/85 kommer kraftbristen att uppgå till 3 000 MW och motsvara ca 15 % av Vattenfalls effektbehov.

Kraftbristen vid en eventuell utflyttning kan lösas genom ransonering. En kalkyl har gjorts i form av ett räkneexempel för att belysa vad en sådan ransonering skulle kosta Vattenfall och abonnenterna under perioden 1972–85. Enligt kalkylen blir dessa kostnader 3 600 milj. kr. Vattenfall anser emellertid ransonering oacceptabel för såväl verket som samhället.

Vattenfalls arbetsgrupp har slutligen övervägt möjliga åtgärder för att eliminera kraftbristen genom *ändrat arbetssätt* samt beräknat kostnaderna härför. Utgångsläget anses emellertid vara ogynnsamt då verket inte har tillfredsställande leveranssäkerhet under de närmaste åren. Det ändrade arbetssättet skulle i huvudsak innebära följande. Planeringsinsatserna minskas avsevärt, vilket bedöms få till följd att kravet på ett ur ekonomisk synpunkt optimalt kraftsystem eftersätts. Det tekniska utvecklingsarbetet begränsas, vilket på sikt kan leda till sämre kvalitet, lägre tillgänglighet hos vitala anläggningar och minskad driftsäkerhet samt till att kraven på nykonstruktioner inte kan tillfredsställas. Vidare skulle det innebära att Vattenfall i utbyggnadsverksamheten i stor utsträckning övergår till att upphandla färdiga anläggningar och i fråga om de stora kärnkraftaggregaten överför den största delen av verkets uppgifter som byggherre till konsultföretag. Det ändrade arbetssättet medför dock fördyringar. Om kostnadsökningen beräknas till 5 %, vilket enligt Vattenfall är lågt, blir merkostnaden vid det ändrade arbetssättet

1 500–2 000 milj. kr. under en tioårsperiod.

Sammanfattningsvis anför Vattenfall i sin skrivelse att man vid en utflyttning sannolikt får räkna med en sammanlagd kostnad som inte kommer att understiga 2 miljarder kronor under en övergångsperiod.

Granskning av Vattenfalls utredningar

Delegationen har genom en särskild expert låtit utföra en granskning av de delar av Vattenfalls utredningar som avser de kraftekonomiska konsekvenserna av personalavgång vid en utlokalisering. Granskningen, som redovisats i en promemoria den 21 mars 1972, har främst tagit sikte på frågor om belastningsprognoser, bortfallande tjänsteproduktion och olika motåtgärder för att minska skadeverkningar av brister i tjänsteproduktionen samt Vattenfalls marknadsandel.

Resultaten av granskningen är sammanfattningsvis följande.

Den av Vattenfall använda belastningsprognosen för landet som helhet liksom för Vattenfalls del för perioden fram till 1980 finns inte anledning att ifrågasätta. Bedömningar av belastningen under första hälften av 1980-talet är mycket osäkra såväl för landet som helhet som för Vattenfalls del härav. Om en av centrala driftledningen framlagd bedömning för hela landet är "riktig" finns skäl överväga att även Vattenfall bör få känning av en i bedömningen angiven dämpning av stegringstakten. En minskning av belastningsökningen skulle få påtaglig betydelse för den av Vattenfall beräknade skadan av en utlokalisering.

Det bortfall av tjänsteproduktion genom extra personalavgång som Vattenfall beräknat till 1065 manår synes vara i överkant. En begränsning av bortfallet till 870 manår synes motiverad främst genom beaktande av att personal som uppnår pensionsåldern före en utlokalisering rimligen inte påverkar avgångsfrekvensen. Ett produktionsbortfall genom nedsatt kapacitet till följd av personliga problem m m för de anställda, som av Vattenfall beräknats till 610 manår, får ses som ett beräkningsexempel med stor osäkerhet utan att det för den skull ger anledning till att speciellt ifrågasätta resultaten.

Genom ett i granskningen genomfört beräkningsexempel har experten försökt belysa erforderlig omfattning på en överrekrytering som skulle kunna eliminera brister i tjänsteproduktionen. Härvid har erhållits rekryteringsnivåer omkring 17 % per år under fyra år vid tillämpning av Vattenfalls beräkningar om avgång. Rekryteringsnivån begränsas dock till 15 % om den ökade avgången i samband med en utlokalisering begränsas enligt vad som angetts i det föregående. Den årliga rekryteringen i ostört läge har av Vattenfall angetts till 8 % per år. För att ersätta den ökade avgången skulle rekryteringen behöva ökas till närmare 13 %. Vid angiven begränsning av den beräknade ökade avgången skulle motsvarande rekryteringsbehov bli inte fullt 12 %. Den överrekrytering som skulle erfordras för att eliminera bortfallet i tjänsteproduktion uppgår således till 3–4 % per år under fyra år. Detta motsvarar 32 personer per år och sammanlagt 128 personer under fyraårsperioden. Om det förutsätts att den överrekryterade personalen behålls fyra år utöver de fyra år som ingår i själva rek-

ryteringsperioden har experten beräknat att merkostnaderna för överrekryteringen bör hålla sig inom 110 milj. kr.

Vattenfall har översiktligt bedömt möjligheterna att genomföra en överrekrytering. Man har inhämtat huvudenheternas uppfattningar härom och därefter kommit till slutsatsen att en överrekrytering inte är möjlig. Eftersom man härvid inte presenterat några kalkyler över erforderlig volym på överrekryteringen synes huvudenheternas värderingar av möjligheterna vara av tvivelaktigt värde.

Vattenfalls marknadsandel som i dag är 43 % skulle enligt Vattenfalls egna antaganden om skadeeffekten av en utlokalisering falla till 40,8 %. Med i det föregående behandlad mera begränsad personalavgång skulle den falla till ca 41,5 % om man överlåter åt övriga kraftproducenter att svara för den del av efterfrågan som Vattenfall eventuellt inte förmår täcka. Om de flaskhalseffekter som ingår i Vattenfalls beräkningsantaganden undanröjs blir markandsandelen under i övrigt oförändrade antaganden 43,5 % resp 44 %. Hur avgörande förlusten i marknadsandel blir beror på hur man bedömer ostörd marknadsandel. Härvid bör bl a beaktas den minskade belastningsökning som även Vattenfall kan få känning av vid den i det föregående berörda dämpningen av den samlade belastningsstegringen som kan inträffa enligt centrala driftledningens bedömning.

De invändningar med varierande betydelse och kvantifieringsgrad som framkommit i olika avsnitt av granskningen kan enligt experten kombineras med varandra. Härigenom förstärks invändningarna mot den av Vattenfall kalkylerade skadan om 1 500–2 000 milj. kr. Experten anser därför att kalkylens värde som underlag vid bedömning av för- och nackdelar av en utlokalisering synes vara begränsat.

Vattenfalls kommentarer till granskningen

Vattenfall har i skrivelse till delegationen den 11 april 1972 kommenterat de av delegationens expert redovisade synpunkterna på de kraftekonomiska konsekvenserna av en utlokalisering av Vattenfall.

Vad experten anfört anser Vattenfall inte rubba de slutsatser om kraftekonomiska konsekvenser av en utlokalisering som verket tidigare redovisat. Vattenfall finner således inte anledning frångå sin bedömning att man vid en utflyttning sannolikt får räkna med en sammanlagd kostnad överstigande 2 miljarder kronor under en tioårsperiod.

Sammanfattningsvis konstaterar Vattenfall att de av experten framförda synpunkterna på kraftbehovets tillväxt inte ger anledning att frångå den prognos som ligger till grund för Vattenfalls utbyggnadsplanering. De av experten nämnda sätten att mildra svårigheterna vid en utlokalisering har redan i möjlig utsträckning beaktats vid Vattenfalls överväganden av alternativa åtgärder för att upprätthålla kraftproduktionen. Vattenfalls aktuella arbetssituation, utflyttningshotet förutan, präglas av att finna vägar ut ur den risk för kraftbrist som inleddes med elransoneringen 1969/70. Detta ger verket goda förutsättningar att bedöma de faktiska möjligheterna att i händelse av en utlokalisering uppbåda erforderliga resurser för kraftförsörjningens tryggande.

Som skäl för sin uppfattning anför Vattenfall i övrigt bl a följande.

Vattenfalls anknytning till speciella abonnenter förklarar att en högre ökningstakt i belastningsutvecklingen under 1980-talet kan förutses för Vattenfall jämfört med vad centrala dirftledningens relativt osäkra prognos anger för hela landet. År 1981 finns ca 30 % av Vattenfalls belastning i expansiva tätortsregioner. Därtill kommer att ökande belastning i kommuner och hos vissa kraftföretag och storindustrier med egna produktionsresurser antas komma att i större utsträckning täckas genom köp från Vattenfall än genom utbyggnad av produktionsresurserna.

Kalkyler om personalavgång i samband med en utlokalisering måste grundas på vissa förenklade antaganden. Det är i och för sig riktigt att den förenkling, som ligger i att inte utesluta pensionärer från den personal som har betydelse för beräkning av avgångsfrekvensen, påverkar resultatet på det sätt experten har anfört. Andra förenklingar kan påverka resultatet åt andra hållet. Som exempel härpå anförs att Vattenfall inte har beaktat svarsbortfallet om ca 4 % i enkätundersökningen. Denna grupp har därför i realiteten ansetts positiv till en utlokalisering. All nyanställd personal efter år 1972 har vidare antagits inta samma attityd. Vattenfall anser att expertens anmärkningar mot kalkylerna sedda i sin helhet saknar betydelse för frågans bedömande. De motiverar inte att räkna med lägre totalt produktionsbortfall än vad Vattenfall kalkylerat med.

Rekryteringssvårigheter föreligger redan när det gäller att tillgodose det normala årliga rekryteringsbehovet på 8,5 %. Vattenfall har beräknat att det årliga rekryteringsbehovet i samband med en utlokalisering kommer att uppgå till ca 13,5 % för att upprätthålla det personalantal som prognoserats utan hänsyn till utlokalisering. Enligt Vattenfall är antagandet att det går att uppnå en årlig rekrytering på 13,5 % mycket optimistiskt. En ännu högre rekrytering anser Vattenfall vara orealistisk.

Styrelsen för teknisk utveckling

Uppgifter och organisation

Styrelsen för teknisk utveckling (STU) är central förvaltningsmyndighet för statens stöd till tillämpad teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete.

STU skall följa den tekniska utvecklingen, organisera och stödja samarbete inom teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete, ta initiativ till teknisk forskning av betydelse för näringsliv och samhälle samt främja sådan forskning och dess utnyttjande. STU skall vidare planera och fördela statligt stöd i form av lån och bidrag, ge råd åt uppfinnare och förmedla forskningsresultat till kommersiellt utnyttjande.

Därutöver skall STU bl a planera och svara för förvaltningen av statliga forskningsstationer och svara för viss administration åt statens råd för vetenskaplig information och dokumentation (SINFDOK).

STU omfattar följande enheter och ungefärliga antal anställda.

Verksledning (generaldirektör, planeringsdirektör, sekretariat	3
Administrativa enheten	18
Utrednings- och beredningsenheten	28
Planerings- och samordningsenheten	16
Rådgivnings- och förmedlingsenheten	27
Sekretariatet för SINFDOK	5
Summa anställda	97

För behandling av ansökningar om finansiellt stöd av forsknings- och utvecklingsprojekt, rådgivning m m har STU vidare inrättat ett tiotal nämnder. Därutöver finns olika tillfälliga grupper.

Antalet anställda vid STU under 1971/72 är 97. Personalförteckningen upptar 109 tjänster som fördelas med 59 för handläggande och 50 för övrig personal. Ledamöterna i nämnderna utgörs av ca 100 personer verksamma inom forskning, teknik och industri samt olika institutioner och andra organ. Antalet ledamöter i olika tillfälliga grupper är ca 70.

De huvudsakliga uppgifterna för de olika enheterna framgår av följande.

Administrativa enheten handlägger avtalsfrågor, äganderättsfrågor och andra juridiska ärenden samt svarar för olika administrativa uppgifter inom STU.

Utrednings- och beredningsenheten har hand om beredningss- och utredningsverksamhet m m rörande stöd till forsknings- och utvecklingsprojekt. Enheten tillhandahåller vidare sekretariat åt STU:s nämnder, meddelar råd i bidragsärenden, svarar för planering och uppföljning av enskilda projekt samt teknisk sakrevision.

Planerings- och samordningsenheten svarar för STU:s verksamhetsplanering och utarbetar långsiktsplaner samt följer upp och utvärderar STU:s insatser. Enheten bevakar vidare de långsiktiga utvecklingstendenserna

och initierar forsknings- och utvecklingsarbete på angelägna områden.

Rådgivnings- och förmedlingsenheten handlägger frågor om stöd till innovations- och kreativitetsforskning. Enheten ger service åt uppfinnare i form av upplysnings- och rådgivningsverksamhet, stöd av projektverksamhet, förmedling till exploatering av uppfinningar, handläggning av patentfrågor och avtalsmedverkan. Enheten har vidare uppgifter i fråga om att främja kontakterna mellan näringsliv, universitet, högskolor, forskningsinstitut m fl samt att förmedla forskningsuppdrag från näringslivet. Enheten handlägger även frågor om forskningsstationer och har hand om informationsverksamheten för STU.

Sekretariatet för SINFDOK har uppgifter i fråga om att samordna resurserna för vetenskaplig information och dokumentation, ta initiativ och främja forsknings- och utvecklingsarbete och att fungera som nationellt och internationellt kontaktcentrum m m.

De statliga forskningsstationerna har till uppgift att ställa lämpliga forskningslokaler och därtill anknuten service till förfogande för mindre forskargrupper och institut. F n driver STU endast en forskningstation i Stockholm. Planeringsarbetet för en forskningsstation i Göteborg pågår. Driften av forskningsstationen i Stockholm ankommer på en särskild stiftelse, vars styrelse utses av STU.

Förvaltningskostnader för STU beräknas för budgetåret 1971/72 uppgå till ca 9,2 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

STU skall hålla kontakt med forskare, institutioner och företag och främja kontakter mellan myndigheter, näringsliv och forskningsinstitutioner. Kontakterna sker härvid dels i arbetet inom nämnder och kommittéer, dels genom ett stort antal besök hos styrelsen av forskare, uppfinnare, företagare m fl och dels genom att styrelsens tjänstemän i betydande omfattning besöker universitet, högskolor och industriföretag. I verksamheten utnyttjas vidare i stor utsträckning biblioteks- och andra dokumentationsresurser vid universitetet, tekniska högskolor och andra högskolor samt patentverket.

Kontakterna avser till stor del storstockholmsområdet. Större delen av ledamöterna i nämnderna kommer från detta område. Samma gäller en stor del av uppfinnarna. Forskningsråden, ingenjörsvetenskapsakademien, transportforskningsdelegationen, patentverket, patentbyråer m fl finns i Stockholm.

STU arbetar vidare i stor och växande omfattning med konsulter av olika slag. Ett betydande samarbete förekommer även mellan STU och Ingenjörsvetenskapsakademien, som bl a utför flera utredningar för STU. Samarbetet medför täta kontakter.

Den internationella verksamheten, som är av växande omfattning, bedrivs i stor utsträckning på uppdrag av och i nära personkontakt med industridepartementet.

Antalet inrikes tjänsteresor för personal vid STU var 1970/71 ca 600. Av dessa gick 20 % till orter norr om Uppland, Västmanland och Dalarna, 28 % till orter norr om Småland, Västergötland och Dalsland samt 52 %

till övriga sydsverige. Antalet utrikes resor var 45, varav 18 inom Norden.

Resultaten av enkätundersökningen KOMM 71 anger vid en jämförelse mellan erhållna värden för STU och för det samlade undersökningsmaterialet att STU har mycket höga relativa värden för olika volymer av personkontakter. Kontakterna är spridda på ett stort antal källor. De största personkontaktkällorna är enskilda personer, industriföretag, konsult- eller dataföretag, allmänna intresseorganisationer, industridepartementet, patent- och registreringsverket, försvarets forskningsanstalt, tekniska högskolan, ingenjörsvetenskapsakademien, utländska forskningsorgan samt utbildningsanstalter och forskningsorgan i storstockholmsområdet. I fråga om personkontakternas regionala fördelning har STU ett ganska högt relativt värde för storstockholmsområdet och ett värde för övriga Sverige, som ligger något under genomsnittet. Beträffande kontakternas fördelning på olika sektorer har STU höga relativa värden för vissa centrala myndigheter och statsdepartement och ett mycket högt värde för intresseorganisationer och forskningsorgan. När det gäller kontaktstrukturen har STU ett ganska högt relativt värde för orienteringskontakter och programkontakter och ett lågt värde för planeringskontakter.

STU:s och företagsnämndens synpunkter på en omlokalisering

STU har i yttrande sammanfattningsvis anfört, att de direkta ekonomiska konsekvenserna av en omlokalisering kan bedömas vara av begränsad omfattning medan däremot den funktionella påverkan av styrelsens arbete måste bedömas som avsevärd och troligen större än för flertalet andra myndigheter. Schablonmässigt kan resekostnadsökningen beräknas till ca 1 milj. kr. per år. Troligen är dock denna beräkning inte rättvisande då arbetsformerna måste omprövas. Effektivitetsförändringar och därmed sammanhängande indirekta kostnader vid en omlokalisering har styrelsen inte funnit möjliga att bedöma.

Som grund för sin uppfattning har STU bl a anfört att de handläggande tjänstemännens arbete i mycket hög grad baseras på kontakter med experter, organisationer och institutioner i stockholmsområdet och över hela landet. Nämndsystemet med nationellt sett kvalificerade ledamöter hämtar självfallet många av dessa från storstockholmsregionen men deltagandet i nämndarbetet underlättas givetvis för samtliga nämndledamöter av planeringen i huvudstadsområdet. Andra aktiviteter där STU utför samordning och kontaktverksamhet är enbart möjliga i ett lands samtidigt kulturella och ekonomiska storcentra. STU:s funktion av "torg" skulle troligen minska vid varje omlokalisering från stockholmsområdet.

I fråga om resultaten av KOMM 71 har STU anfört att de bekräftar att STU:s verksamhet är i hög grad utåtriktad och servicebetonad. STU har vidare framhållit att undersökningen genomfördes under en del av året då STU:s kontakter med anslagssökande ligger på en låg nivå. Under våren, då arbetet med beredning av och beslut rörande ansökningar om forskningsbidrag pågår, tillkommer orienterings- och planeringskontakter.

Företagsnämnden vid STU har framhållit olika olägenheter med en omlokalisering av styrelsen. Det gäller bl a merkostnader och minskad

arbetskapacitet genom tidsförluster vid ökad resefrekvens, försämrade kontaktmöjligheter och därmed förenade svårigheter att fullgöra styrelsens uppgifter samt olika omställningsproblem för personalen vid en mer eller mindre påtvungen flyttning och anpassning på en ny lokaliseringsort.

Företagsnämnden har även framhållit de begränsade lokaliseringseffekter som en omlokalisering av STU skulle innebära. Dessa beror bl a på att verket är litet, att det inte självt bedriver forsknings- och utvecklingsarbete som kan ge upphov till groddeffekter i dess närmaste omgivning samt att det rekryterar sin högt specialiserade personal från hela landet.

Överbefälhavarens rapport rörande försvarets centrala staber och försvarets materielverk

Överbefälhavaren 1972.01.31 Allm 000

Decentralisering av statlig verksamhet (sju bilagor)

Delegationen för lokalisering av statlig verksamhet har med rubr skrivelse hemställt att Överbefälhavaren biträder med kartläggning av förutsättningarna för utflyttning av delar av krigsmaktens fyra centrala staber och av Försvarets Materielverk (FMV). Kartläggningen skall bl a påvisa vilka enheter som bör utlokaliseras vid utflyttningstal om 2 000, 1 500 resp 1 000 befattningar. Staberna och FMV skall som myndigheter betraktade förbli i Stockholm.

ÖB har utöver de av delegationen angivna alternativen även låtit studera ett utflyttningsalternativ om 500 befattningar. Underlag för mitt yttrande har inhämtats från Cheferna för armén, marinen och flygvapnet (CA, CM och CFV) samt från FMV. Företagsnämnderna vid berörda myndigheter har beretts tillfälle att yttra sig. Deras yttrande (motsv) bifogas. Yttrande från Materielverkets verksnämnd insänds i särskild ordning.

Under studiens gång har under hand meddelats att den även bör omfatta Försvarets Brevskola (FBrevS).

1 Principiella överväganden

Målsättningen för totalförsvaret anger att totalförsvarets olika grenar skall samverka med varandra för att uppnå största effekt. ÖB skall enligt sin instruktion främja denna samverkan. För att samverkan skall kunna fungera väl i krig är det nödvändigt att förberedelser vidtas i fred. Dessa förberedelser kräver omfattande och nära samarbete mellan myndigheterna, ett förhållande som noga måste beaktas när omlokalisering av totalförsvarets myndigheter studeras. De beredskapsmässiga fördelarna av en utflyttning från Stockholm får inte så motverkas av en splittrad lokalisering av nödvändig nära kontakt med departement och samverkan mellan myndigheter allvarligt försvåras.

Krigsmaktens myndigheter ingår såväl i fred som i krig i ett integrerat system. De olika enheterna skall genom samverkan åstadkomma största möjliga gemensamma effekt. Detta förhållande är en av grunderna för myndigheternas nuvarande organisation. En myndighet kan därför inte studeras fristående ifrån andra. Inte minst gäller detta förhållande vid och mellan de centrala staberna och FMV. Staberna och FMV är organiserade och lokaliserade för att verka gemensamt. Genom att de lokaliserats tillsammans kan de t ex komplettera varandra med fackexpertis, som av rationalitetsskäl endast återfinns i endera myndigheten. Det ömsesidiga beroendet varierar för olika funktioner men är särskilt påtagligt vad avser planering samt i frågor av juridisk och kvalificerat teknisk natur.

Utlokalisering av en stab leder därför till krav på utflyttning av

motsvarande enheter ur FMV och vice versa.

Staberna utgör funktionella arbets*enheter,* personellt dimensionerade och organisatoriskt indelade för att verka på *en* plats. Detta gäller i princip även FMV. Delegationens anvisningar för uppdraget ställer krav på att funktioner eller delar av funktioner bryts ur nuvarande integrerade verksamhet, förläggs på annan ort och fjärrstyrs från Stockholm. Anvisningarna leder följaktligen till orationella arbetsmoder och felaktig organisation. De kommer att medföra reducerad kapacitet, större ju längre uppdelningen av verksamheten drivs, med åtföljande krav på personalökningar och högre driftkostnader. Jag motsätter mig en sådan splittring av resurserna och understryker betydelsen av att myndigheterna organisatoriskt sammanhålls.

Av snabbprotokoll från riksdagen (nr 139/1971, sid 23) framgår att finansministern som svar på "interpellation angående det fortsatta utredningsarbetet beträffande omlokalisering av viss statliga verksamhet" bl a uttalat: "Emellertid anförde utredningen i den första omgången en synpunkt som delades av regeringen – jag har ett minne av att den också delades av riksdagen vid dess behandling – nämligen att eftersom riksdagen hade uttalat sig bestämt för en positiv inställning till utlokaliseringen så var det önskvärt att flytta ut hela verk."

De ökade personalbehov som blir en följd av en utflyttning enligt delegationens direktiv utgörs till stor del av militär personal. Ett tillgodoseende av detta behov kommer att ytterligare förvärra situationen vid utbildningsförband och skolor, där personalläget redan nu är mycket besvärande. Som framgår bl a av ÖB programplan 1972/77 anser jag det nödvändigt att minska personalresurserna i stabs- och förvaltningsverksamheten till förmån för utbildningsverksamheten. Den utökning av militär och civil personal som skulle följa av en delad utlokalisering kommer i motsvarande mån att begränsa möjligheterna att tillföra utbildningssektorn personal och uppnå de besparingar som anges i Kungl. Maj:t uppdrag till ÖB, 3.12.1971 dnr 2291/71. Beroende på vilka ekonomiska ramar kommande försvarsbeslut medför, kan nuvarande ambitionsnivå vid staber och förvaltningar behöva minskas för att tillgodose förbandsproduktionens krav. En utlokalisering enligt delegationens förutsättningar går emot dessa strävanden. Beslut om programplanen 71/77 för det militära försvaret måste innefatta de ekonomiska satsningar som avses göras om en utlokalisering bleve aktuell.

2 Granskning av alternativen

Direktiven innebär att myndigheterna skall ha adress i Stockholm, men att stora delar av dem skall verka på annan ort. Den totala personalstyrkan vid staber och FMV utgör omkring 4 300 personer, sedan beslutad utflyttning till Karlstad och Linköping av delar av FMV genomförts. De av delegationen angivna utflyttningsramarna utgör i runda tal 25 %, 35 % och 45 % av denna personalstyrka. Som ovan framhållits medför sådan utflyttning avsevärt ökade driftkostnader, inte minst i form av personalökningar. Ingreppen blir i alla alternativ så stora att strukturella förändringar av myndigheternas organisation måste göras. En annan följd

blir att myndigheternas instruktionsenliga uppgifter kan behöva ändras. Sådana ändringar kan inte vidtas utan föregående noggranna och tidskrävande organisationsutredningar. En utflyttning är alltså kostsam och ger minskad effekt samt torde leda till svåra personalproblem.

Till åtlydnad av delegationens uppdrag redovisas nedan några arbetshypoteser för en delad utlokalisering av myndigheterna. Fördelningen av utflyttningstalen ansluter till delegationens utflyttningsalternativ. Alla följdverkningar av utflyttningen har inte kunnat granskas. Därför föreligger inte klarhet om hypoteserna valts rätt så att olägenheterna minimeras.

Princip 1

Med hänsyn till angivna förutsättningar har det varit naturligt att i första hand låta undersöka funktioner eller delar därav vars ansvars- och verksamhetsområden är klart avgränsade, vars verksamhet är av huvudsakligen långsiktig natur och för vilka tidskravet på tillgänglighet från chefens (myndighetens) sida är begränsat.

En tillämpning av princip 1 skulle ge ett maximalt utflyttningstal om c:a 700 befattningar. Exempel på tillämpningen framgår av bilaga 5.

Slutsatser:

- princip 1 täcker inte fullständigt det lägsta av de av delegationen uppställda utflyttningsalternativen, även om långtgående konsekvenser i form av ökat personalbehov och ökade driftkostnader accepteras
- en utflyttning enligt denna princip medför bl a krav på personalförstärkningar omfattande ca 10 % av antalet utflyttade befattningar, till stor del kvalificerad militär och civil personal.

Princip 2

För att kunna uppnå de uppställda utflyttningstalen måste en annan strukturell organisation av myndigheterna tillgripas. Jag har som en hypotes härvid antagit att myndigheternas kontaktbehov å ena sidan uppåt mot Kungl. Maj:t och åt sidorna mot samverkande centrala myndigheter samt, å andra sidan, nedåt mot underställda myndigheter skall vara avgörande. Tidigare påtalat behov av samlokalisering av försvarsgrensstab och huvudavdelning ur FMV skall tillgodoses. Jag understryker att detta resonemang endast är hypotetiskt. Det fordras ett långt mera ingående studium av denna för organisationen avgörande fråga än som i detta sammanhang medhunnits.

En tillämpning av princip 2 framgår schematiskt av bilaga 6.

Slutsatser:

- princip 2 medför större krav på dubblering av uppdelade verksamhetsområden än princip 1. Behovet av personalförstärkningar kan förutses bli mer än 10 % (10–15) av totalt antal utflyttade befattningar, eftersom även enheter med stora interna samverkansbehov måste uppdelas,
- av samma skäl kommer kostnaderna för resor, telefon, reservlokaler m fl driftkostnader att bli väsentligt större enligt princip 2 än enligt princip 1.

Kombination av principerna

Av tabell bilaga 7 framgår exempel på fördelning av angivna utflyttningstal med tillämpning av ovan redovisade fördelningsprinciper. Princip 1 har kompletterats med ett försvarsgrensalternativ, sammansatt enligt princip 2.

Slutsatser:
- ledningss- och samordningssvårigheterna ökar med ökat utflyttningstal
- i kombinationsalternativet blir problemen med samordning mellan myndigheterna särskilt framträdande.

Utlokaliseringsorter

Som ovan framhållits är krigsmaktens myndigheter beroende av ett nära samarbete med varandra. De utgör var för sig integrerade arbets*enheter*, avsedda att fungera samlade på en plats. Dessa faktorer har varit avgörande vid uppbyggnaden av deras organisation.

En logisk följd härav är att en ev utlokalisering i princip bör omfatta *hela* myndigheter och att de med hänsyn till samverkansbehovet lokaliseras till en och samma kommun. Karlstad och Örebro är från dessa synpunkter lämpliga.

En allmän princip inom krigsmakten är att investeringar för fredsverksamheten skall göras så att byggnader, installationer m m så långt möjligt kan utnyttjas även i krig. Valet av lokaliseringsort påverkas av detta förhållande.

CA framhåller särskilt vad här ovan sägs om kravet på gemensam utlokalisering till samma ort med hänsyn till samverkansbehovet mellan myndigheterna. Han förutsätter att *hela* arméstaben kommer ifråga vid en ev utlokalisering.

CM anser en *odelad* sammanhållning i Stockholm vara den effektivaste, minst personalkrävande och från lokaliseringssynpunkt enda rätta lösningen. Om en utflyttning ändock aktualiseras, förutsätter CM att *hela* marinstaben avses.

CFV framhåller att Flygstaben inte är något lämpligt utflyttningsobjekt. Utlokalisering av delar av Flygstaben är olämpligt med hänsyn till att arbetsuppgifterna inom staben är starkt integrerade.

FMV finner "ett alternativ med partiell utflyttning ur olika huvudavdelningar helt orimligt. En sådan uppdelning innebär att man bryter sönder den organisation av materielverket, som efter flera successiva utredningar framstått som den mest ändamålsenliga."

Som jag framhållit kan emellertid ett beslut om utlokalisering av avsedd omfattning inte fattas utan organisationsutredningar. Först med ett sådant underlag kan beslut om lokaliseringsort fattas. De av försvarsgrenscheferna och FMV redovisade alternativen till lokaliseringsorter bör därvid studeras närmare, framför allt om beslut om utflyttning av enstaka myndigheter och/eller delar därav fattas trots min bestämda avstyrkan.

Sammanfattning

Avgörande för ett beslut om utflyttning måste vara att fundamentala krav på samverkan mellan myndigheterna och rationell uppbyggnad av dem alltjämt skall kunna åstadkommas. De direktiv enligt vilka jag haft att biträda med kartläggning av förutsättningarna för en utflyttning motverkar i betydande grad dessa strävanden. Här redovisade exempel på utflyttning av enheter ur de berörda myndigheterna kan därför inte läggas till grund för statsmakternas beslut.

Staberna och FMV är organiserade med utgångspunkt i samverkansbehovet och så att de skall kunna komplettera varandra med t ex fackexpertis. Myndigheternas nuvarande organisationsstruktur är med hänsyn härtill den minst personalkrävande. Nuvarande lokalisering är motiverad av det omfattande samarbetsbehov som föreligger de centrala krigsmaktsmyndigheterna sinsemellan samt mellan dem och Kungl. Maj:ts kansli. Denna samverkan fungerar bra i dag. Utflyttning enligt delegationens förutsättningar medför merkostnader i form av investeringar (uppskattningsvis 150–250 milj, kr.), effektnedgång, driftekonomiska ökningar (6–12 milj. kr./år) samt krav på personalförstärkningar (10–15 % av antalet utflyttade). Dessa uppskattade nackdelar av en splittrad lokalisering är sammantagna sådana att en ev utflyttning bör avse alla berörda myndigheter till en kommun. Eftersom det anges i direktiven att ledningen skall vara kvar i Stockholm anser jag att utflyttning av begärd omfattning inte kan ske.

En delad utflyttning av myndigheterna medför således avsevärda ekonomiska och personella konsekvenser. Att i nuvarande personalläge ytterligare åderlåta utbildningsförbanden är inte försvarbart. Det är min strävan att så rationalisera stabs- och förvaltningsverksamheten att personella vinster därigenom görs som kan komma utbildningsverksamheten tillgodo. Kungl. Maj:t har med kbr 1971.12.03 (2291/71) uppdragit åt mig att i samråd med FRI lämna förslag till och vidta åtgärder för att minska antalet anställda vid krigsmakten. En utflyttning leder till ökat personalbehov, vilket således motverkar Kungl. Maj:ts här nämnda uppdrag. På bristfälligt underlag grundade lokaliseringspolitiska beslut som motverkar dessa strävanden bör icke fattas.

Ett utflyttningsbeslut medför långtgående konsekvenser för organisationen av krigsmaktens centrala staber och FMV. Detta beror främst på de krav man måste ställa på nära samverkan mellan myndigheterna, på funktionell sammansättning inom myndigheterna samt på de speciella beredskapsmässiga faktorer som i vissa fall måste få avgörande inflytande på organisationens utformning. Att nalkas dessa komplicerade organisationsproblem från lokaliseringspolitiska utgångspunkter måste vara direkt fel och kommer med säkerhet att resultera i orationella och dyrbara lösningar.

Jag anser att utflyttning i den form som anges i direktiven av såväl kostnads- och personal- som arbetseffektskäl inte bör komma ifråga.

S Synnergren

Bo Westin

Bilaga 1 och 2

Försvarsstabens och arméstabens företagsnämnders likalydande yttranden

---

Personalinflytande i organisatoriska frågor.

Företagsnämnden biträder helt de synpunkter av organisatorisk art ÖB framför i sin studie.

I direktiven till ÖB ingick icke att konsekvenserna för den nu anställda personalen skulle belysas.

Företagsnämnden är av den bestämda uppfattningen att en utlokalisering medför sådana konsekvernser vad gäller personalens arbetsmiljö och levnadsbetingelser, att dessa ovillkorligen måste påverka ett eventuellt förslag angående utflyttning.

För personalen ter sig motiveringen för en utflyttning som mycket väsentlig. Ofrånkomliga organisatoriska och ekonomiska skäl, som klart visar behovet av en utflyttning, blir härvid avgörande.

Det har, vare sig på officiell eller inofficiell väg (via massmedia), framförts synpunkter, som tyder på att en utlokalisering skulle medföra vinster av organisatorisk och ekonomisk art. Än mindre har något anförts, som skulle kunna främja personalens arbetsmiljö.

ÖB studie visar tvärtom klart att en partiell utlokalisering skulle medföra allvarliga organisatoriska nackdelar och leda till ökat behov av personal. Företagsnämnden anser att en sådan utflyttning inte kan motiveras på ett för personalen acceptabelt sätt.

En samlad utflyttning av försvarsledningen m m måste medföra betydande svårigheter för såväl försvarsledningen som riksledningen. Företagsnämnden är av den uppfattningen att en sådan icke bör komma i fråga.

Företagsnämnden ifrågasätter om icke kravet på decentralisering av statlig verksamhet kommit att inrikta undersökningarna åt fel håll. Orden utlokalisering och utflyttning dominerar tänkandet. En minskning av den statliga verksamheten i Stockholm kan i stället på ett organisatoriskt och ekonomiskt försvarbart sätt nås genom rationalisering och genom ökad decentralisering av beslutsprocessen till regionala och lokala myndigheter.

Utredningen om decentralisering av statlig verksamhet bör därför ges en annan inriktning och eventuella beslut grundas på ingående organisatoriska och ekonomiska undersökningar, även vad gäller konsekvenser för personalen.

Företagsnämnden förutsätter att Kungl. Kung. 1968.04.25 om företagsnämnder m m inom statsförvaltningen och då särskilt de avsikter som uttryckts i § 5 härvid bringas i praktisk tillämpning.

Företagsnämnden finner det angeläget redovisa den nu anställda

personalens syn på sin ekonomiska och trivselmässiga framtid, närmast med hänsyn till att dessa frågor – som helt skjutits i bakgrunden vid besluten i samband med utlokaliseringsetapp 1 – *måste* beaktas, innan nya beslut om utlokalisering fattas.

Konsekvenser för personalen

Personalen *oroas* inför en eventuell utlokalisering av

att den anställde och hans/hennes familj brutalt rycks loss från släkt (barn, föräldrar), vänner, kamrater och en invand miljö. Detta är speciellt kännbart för den äldre personalen,

att den anställde och familjemedlemmar drabbas av inkomstbortfall på grund av att makas/makes inkomst minskar eller helt bortfaller. I de fall familjemedlemmar icke kan få ny anställning på den nya orten uppkommer en rad sociala och ekonomiska konsekvenser såsom familjesplittring, psykiska störningar och försämrad familjeekonomi, som i vissa fall kan leda till ytterligare personalavgång. Att svåra problem kommer att uppstå redan vid etapp 1 bestyrks bl a av planerade insatser vid statens personalnämnd (SPN) och nämnden för vissa omplaceringsfrågor (NOM),

att många tjänstemän genom stora personliga uppoffringar skaffat sig villa, bostadsrättslägenhet, radhus eller fritidshus i avsikt att permanent bosätta sig i storstockholmsområdet, i många fall efter flera tidigare flyttningar. På grund av ett utlokaliseringsbeslut kan förväntas ett stort utbud på bostäder med priser, som förmodligen ligger betydligt under de normala,

att bostäder på en utlokaliseringsort företrädesvis kommer att hänvisas i nyproduktion, vilket otvivelaktigt innebär avsevärt högre boendekostnad,

att tjänsteman belastas med extra arbete och kostnader för försäljning av nuvarande bostad och anskaffning av ny,

att privata resor för besök hos del av egen kvarboende familj, besök hos släkt och vänner innebär extra kostnader,

att resor i tjänsten med all sannolikhet kommer att öka, vilket innebär minskad tid som tjänstemannen kan tillbringa i hemmet,

att anställd, som av någon anledning ej kan flytta med och ej kan lämna ett godtagbart skäl, kan komma att drabbas av sämre arbetsförhållanden/lägre inkomst eller t o m arbetslöshet.

Eftersom personalorganisationernas överläggning med SAV angående trygghetsavtal vid utlokalisering ännu icke lett till något resultat, vill företagsnämnden beredas tillfälle återkomma före eventuellt beslut om utlokalisering.

Kostnader

Utkast till ÖB yttrande upptar endast överslagsvisa kostnader för investeringar m m.

Den anställda personalens ekonomiska förluster behandlas icke. Innan ett eventuellt beslut om utlokalisering fattas, erfordras utredning

av personalens personliga kostnader, samt att avtal om förmåner träffats.

Utöver myndighets och dess personals kostnader tillkommer allmänna kostnader för stat och kommun.

Innan beslut om utlokalisering av hel eller del av myndighet fattas, måste *samtliga* kostnader vara presenterade för berörd personal, berörd myndighet samt för stat och kommun.

Offentliggörande av etapp 2 enligt delegationens förslag

Följande föreslås:

att myndigheterna skall ha ansvaret för delgivning av förslaget till den anställda personalen,

att myndigheterna bör få förtroligt/hemligt underlag i god tid,

att de olika myndigheterna skall samla sin personal för att *muntligt* delge offentliggjort underlag samt lämna myndighetens egna kommentarer,

att myndighetens fortsatta handlingslinje härvid redovisas,

att myndighetens företagsnämnd delges underlag, men att det klart framgår att myndighetens delgivningsansvar icke överlämnas till företagsnämnd,

att en till två veckor efter myndighetens muntliga delgivningsdag skall företagsnämnd kallas för att personalorganisationerna härvid skall delge myndigheten sin reaktion.

Sammanfattning

Utan att ha gjort en fullständig kostnadsanalys med hänsynstagande till samtliga följdkostnader för arbetslokaler, bostäder, serviceinrättningar (skolor, vägar, kommunal service m m), utbildning och omskolning av personal, effektnedgång på grund av nyanställning av personal, bör beslut ej fattas som medför allvarliga konsekvenser för den enskilde och som i många år kommer att drabba det svenska folket i form av ännu högre skatter.

Ej heller bör en stor grupp människor, som i de flesta fall frivilligt sökt sig till stockholmsregionen, tvångsförflyttas till en ort, dit endast några få skulle kunna tänka sig flytta frivilligt, och där bli anvisade nyproducerade bostäder i ett eller ett fåtal områden för statliga tjänstemän.

Företagsnämnden har den bestämda uppfattningen att någon utflyttning helt eller delvis av krigsmaktens centrala staber på grundval av nu redovisat underlag *icke bör komma i fråga.*

Marinstabens företagsnämnd

Protokoll 1/72 ***Bilaga 3***
1972.01.17

---

4. ÖB utkast om decentralisering av statlig verksamhet ställt till "Delegationen för lokalisering av statlig verksamhet" hade tidigare utsänts till nämndens ledamöter och innehåller i stort

att försvarsstaben, försvarsgrensstaberna och FMV av såväl kostnads- och personal- som effektskäl bör kvarstanna i Stockholm

att staberna och FMV är organiserade med utgångspunkt i samverkansbehovet

att utlokalisering av en stab leder till krav på utflyttning av motsvarande enheter ur FMV

att staberna utgör funktionella arbetsenheter personellt dimensionerade och organisatoriskt indelade för att verka på *en* plats

att någon delad utflyttning av aktuella myndigheter ej bör ske

att en ev utlokalisering i princip bör omfatta *hela* myndigheter och att de med hänsyn till samverkansbehovet lokaliseras till en och samma ort

att Karlstad och Örebro från dessa synpunkter är tänkbara orter.

Till åtlydnad av delegationens uppdrag redovisar ÖB dessutom några arbetshypoteser för en delad utlokalisering av myndigheterna.

Mj *Rundqvist* föredrog CM utkast till yttrande över ovan nämnda ÖB utkast. Utöver en del detaljerinringar mot arbetshypoteser för en delad utlokalisering framförde CM avvikande uppfattning beträffande utlokaliseringsorter och förordade ur marin synpunkt Nyköpingsområdet före Karlstad och Örebro.

Slutligen framför CM att underlaget räcker för att ÖB skall kunna föreslå beslut – d v s ingen utflyttning.

Efter diskussion konstaterade företagsnämnden att åtskilliga problem skulle uppstå för den enskilde vid en ev utflyttning, men att det i detta sammanhang ej fanns anledning att ta upp dessa i skrivelsen.

Nämnden *beslöt* att teckna samråd med CM i hans yttrande till ÖB.

Flygstabens företagsnämnd

Protokoll nr 1/1972
1972.01.18 *Bilaga 4*

---

4 §

Föredrogs CFV utkast till yttrande över *"Decentralisering av statlig verksamhet"* (Fst 1971.12.20 Allm 000) utlämnat till ledamöterna. Detta biträddes samfällt efter en mindre justering.

5 §

Framförde ingenjör Enbring i *övriga ärenden, som berör utlokalisering,* de personliga konsekvenserna för tjänstemännen och deras familjer vid utflyttning, bl a möjligheterna till arbetstillfällen, utbildning m m.

Påvisade ordföranden att dessa synpunkter kommit till uttryck vid remissbehandlingen av den av statsmakterna redan beslutade första utflyttningsomgången och att i många avseenden åtgärder vidtagits för att minska olägenheterna för familjerna.

Kommentar till 4 §: Av CFV yttrande (CFV 1972.01.19) över ovannämnd Fsts framgår att CFV godtar ÖB förslag till skrivning. CFV föreslår ett fåtal detaljändringar.

Bilaga 5
till ÖB 1972.01.31,
Allm nr 000

Exempel på tillämpning av princip 1

I tabell nedan redovisas fördelning av utflyttningstalen på funktioner, ungefärligt antal berörda befattningar, särskilda följdverkningar för resp funktion samt merbehov av kvalificerad personal.

Utöver de särskilda följdverkningarna enl tabellen medför en utflyttning av angivna funktioner en rad *gemensamma konsekvenser:*

- effektförlust p g a resor, personalavgångar, ökade svårigheter att samverka
- ökade driftkostnader p g a kommunikationer (även tele), traktamenten, behov av extra personal dubblering av tjänster, reservlokaler i Stockholm för personal ur utflyttade enheter
- arbetsledningsproblem

Utöver i tabellen redovisat behov av förstärkningar av handläggande personal tillkommer de vanliga servicetjänsterna. Personalbehovet härför kan inte beräknas, eftersom samgrupperingsmöjligheterna m m ännu inte kan överblickas. Exempel på tjänster som måste tillgodoses:

expedition med bl a öppen hemlig registratur
reproduktion
kommendantur
sambandstjänst
kassatjänst
vakttjänst
transporttjänst
mathållning

Funktion	Berörd stab (motsv)	Ung antal befattn totalt	För resp enhet (funktion) speciella konsekvenser	Merbehov av kvalificerad personal	Anm
1	2	3	4	5	6
Vissa förvaltningsfunktioner	FMV	225	Förutsedda rationaliseringsvinster uteblir	20–30	Anknytning till redan beslutad utflyttning av FMV till Karlstad
Underrättelse- och säkerhetsverksamhet	Fst Ast FS MS FMV	80	Särskilda telekommunikationer, vissa säkerhetsarrangemang	8–12	
Utbildning (truppslagsinspektioner)	Ast	80		10–15	Utflyttade delar av inspektionerna bör samlokaliseras med truppslagsskolorna
Läromedelsproduktion	Ast MS FS	50	Försvårar och fördyrar samarbetet med filmindustrin i Stockholm	15–20 (varav flertalet tekniker)	Samlokalisering med motsvarande funktion vid FMV eftersträvas. Integrering med FBrevS förutsätts
	FBrevS	40	Nybyggnation av studios och laboratorier för film- och bildproduktion		
Frivilligutb/Hvstab	Ast MS FS	20		2–4	HV-stab bör samlokaliseras med HvSS
Vädertjänst	FS	50	Utreds av flygtrafikledningskommittén		
Flygtrafikledning	FS	20	Utreds av flygtrafikledningskommittén		
ADB	Fst FS MS FMV	35	Servicefunktionen försämras	2–5	
Totalförsvarets signalskydd	Fst	25			
Personalvård (genomförandeverksamhet)	Fst	25		2–5	
FN-tjänst	Ast	20	Särskilda telekommunikationer	1–2	Anknytning till förband med ansvar för FN-utbildningen Strängnäs eller Linköping

Funktion	Berörd stab (motsv)	Ung antal befattn totalt	För resp enhet (funktion) speciella konsekvenser	Merbehov av kvalificerad personal	Anm
1	2	3	4	5	6
Befästningstjänst	Fst	10	Fackutbildning vid vissa skolor i Sthlm avseende fortifikatorisk verksamhet försvåras C Fort personalkåransvar påverkas		Anknytning till FortF/ befästningsavd
Övrigt	Fst Ast MS FS	30	Berör bl a fackområden med behov av samverkan med motsvarande civil fackexpertis i Sthlm		
		~ 700		~ 60–90	

Bilaga 6
till ÖB 1972.01.31

Exempel på tillämpning av princip 2

Berörda enheter[1]	Total persstyrka	Utflyttningstal
MS + FMV–M	800 (300 + 500)	600 (150 + 450)
Ast + FMV–A[2]	1200 (400 + 800)	950 (200 + 750)
FS + FMV–F	1200 (350 + 850)	950 (150 + 800)

[1] Princip 2 är m h t ÖB uppgifter inte tillämplig på Fst
[2] Inklusive intendenturenheten.

Bilaga 7

Exempel på kombinerad tillämpning av princip 1 och 2

Myndighet	Nuv personal styrka	Alternativ		
		1000	1500	2000
Fst	400	75	100	100
Ast	400	50	200	150
MS	300	150	25	25
FS	350	100	100	150
FMV				
Enstaka funk		50	50	50
FMV-A	800		750	
FMV-M	500	450		
FMV-F	850			800
Normalie	275	50	100	100
Övrigt		50	75	225
		975	1400	1600
Uppskattat merbehov av personal		100–150	150–200	165–240

Försvarets materielverk BKA 900:15

Decentralisering av statlig verksamhet

I Överbefälhavarens till Delegationen för lokalisering av statlig verksamhet överlämnade skrivelse 1972.01.31 anföres, att yttrande rörande "Decentralisering av statlig verksamhet" kommer att insändas i särskild ordning av verksnämnden vid Försvarets materielverk.

I enlighet härmed får jag på uppdrag av verksnämnden översända bifogade utdrag ur nämndens protokoll 1/1972, 1972.01.12 (bilaga 1), varav framgår vad nämnden anfört med anledning av ett av Överbefälhavaren upprättat Utkast till skrivelse 1971.12.20 till delegationen rörande "Decentralisering av statlig verksamhet".

FÖRSVARETS MATERIELVERK

Bengt Lindvall

Utdrag ur protokoll 1/1972 fört vid FMV verksnämnds sammanträde 1972.01.12

"§ 8

Ordföranden meddelade inledningsvis, att till verksnämndens ledamöter hade 1971.12.29 utsänts ÖB utkast till skrivelse 1971.12.20 till Delegationen för utlokalisering av statlig verksamhet rörande "Decentralisering av statlig verksamhet". Av Försvarsstabens missivskrivelse 1971.12.20, med vilken ÖB utkast överlämnats till FMV, framgick att också verksnämnden skulle yttra sig över det utarbetade utkastet. Vidare hade FMV-BO begärt bl a nämndens yttrande över ÖB utkast till skrivelse.

Nilsson lämnade verksnämndens ledamöter en orientering om Aktuella, till steg 2 hänförliga omlokaliseringsfrågor berörande FMV. Vad Nilsson därvid anförde rörande decentralisering av statlig verksamhet steg 2 framgår av bilaga 2 till detta protokoll.

Efter Nilssons orientering uttalade verksnämnden, att nämnden biträder ÖB principiella uppfattning att någon fortsatt omlokalisering av FMV ej bör ifrågakomma. Verksnämnden förklarade sig vidare i sak icke ha någon saklig invändning mot vad ÖB anfört i det till nämnden överlämnade skrivelseutkast 1971.12.20."

Bilaga 2

Orientering lämnad vid verksnämndens sammanträde 1972.01.12 rörande decentralisering av statlig verksamhet, steg 2

1. FMV underlag till ÖB lämnades 1971.12.02. Orientering om innehållet i detta lämnades VN vid sammanträdet 1971.12.01. FMV avstyrkte bestämt ytterligare partiell utflyttning men redovisade till åtlydnad av ÖB uppdrag fyra utflyttningsalternativ (underbilaga 1).
2. ÖB har 1972.12.20 remitterat utkast till skrivelse till delegationen för lokalisering av statlig verksamhet till FMV för yttrande senast 1972.01.20. BO har begärt yttrande från bl a VN till 1972.01.14. Kopia av utkastet är utsänt till VN ledamöter.
3. ÖB motsätter sig utflyttning enligt delegationens anvisningar och anger bl a följande skäl

   - staberna och FMV är organiserade och lokaliserade för att verka gemensamt
   - staberna och i princip även FMV utgör funktionella arbetsenheter personellt dimensionerade och organisatoriskt indelade för att verka på *en* plats. Karlstad och Örebro sägs från dessa synpunkter vara lämpliga orter.
   - delegationens anvisningar leder till orationella arbetsmetoder och felaktig organisation
   - finansministern har i riksdagen uttalat att det är önskvärt att flytta ut hela verk

– utlokalisering begränsar möjligheterna att uppnå de besparingar som angivits i Kungl. Maj:t uppdrag till ÖB 1971.12.03.

4. ÖB anger två principer (arbetshypoteser) för delad utlokalisering – som exempel:

Princip 1

– utflyttning av funktioner eller delar därav med klart avgränsade ansvars- och verksamhetsområden med långsiktig verksamhet och med begränsat tidskrav på tillgänglighet från chefens (myndighetens) sida.
Princip 1 skulle ge max ca 700 befattningar, varav från FMV 225–250 (underbilaga 2)

Princip 2

– utflyttning av försvarsgrensstab (del) och huvudavdelning av FMV (huvuddel).
Princip 2 innebär för FMV utflyttning av HM, HA resp HF i olika alternativ (underbilaga 2)

Exempel på kombination av principerna redovisas i ÖB utkast, bilaga 3. Innebörden för FMV framgår av underbilaga 2 till denna bilaga. ÖB exempel överensstämmer i allt väsentligt med FMV alt 2–4 utom på en punkt. I alt 2000 har medtagits 150 tjänster ur FMV-A, avseende intendenturenheten.
ÖB tidigare tilläggsalternativ, alt 500, har uteslutits ur utkastet.

5. Synpunkter
ÖB principiella överväganden överensstämmer med vad FMV framfört. Utformningen av ÖB skrivelse har också anpassats till FMV synpunkter.

Underbilaga 1

Enheter	Utflyttning i alternativ			
	1	2	3	4
Enstaka funktioner[3]	50	50	50	50
HA: Intendenturenheten	150		150	
HA: Övrigt			600	
HM:		450		
HF:				800
Normaliepersonal		60	75	95
Extra personal				
intendenturenheten[2]	20			
övrigt[1]	10	50	70	75
Summa	230	610	945	1 020
Motsv ÖB alt för FMV	320	640	960	1 280

[1] Personal för planerings-, expeditionell- och administrativ funktion (personal, juridisk, kameral)

[2] Om HI inte inbakas i HA återstår 20 personer d v s hela styrkan

[3] Några tiotal

Ur FMV	Antal befattningar	
Intendentur-, underhålls- och normaliefunktioner	225	
Underrättelse- och säkerhetstjänst	80	totalt för FMV + staber
ADB	35	totalt för FMV + staber

Princip 2

	Total persstyrka		Utflyttningtal
FMV-M	500		450
FMV-A	800		750
FMV-F	850		800
Konstruerade alt	1 000	1 500	2 000
Enstaka funkt	50	50	50
FMV-A		750	150
FMV-M	450		
FMV-F			800
Normalie	50	100	100
Övrigt	50	75	75
	600	975	1 175

Försvarets rationaliseringsinstituts utredning rörande vissa av försvarets centrala skolor

Utredningens omfattning

Försvarets rationaliseringsinstitut har på uppdrag av delegationen kartlagt de organisatoriska och funktionella förhållandena vid de av försvarets centrala skolor som är förlagda till stockholmsområdet. Institutets utredningsuppdrag har även innefattat analyser av möjliga lokaliseringsorter varvid Luleå, Umeå, Östersund, Sundsvall, Falun, Borlänge, Gävle, Karlstad, Norrköping och Linköping angetts som aktuella med tonvikt på de fyra nordligaste och med tillägg av Växjö, Kalmar, Karlskrona, Borås och Jönköping.

Institutet har inhämtat yttrande över sin utredning från överbefälhavaren, berörda försvarsgrenschefer, skolchefer och förekommande företagsnämnder vid skolorna.

Utredningen har omfattat försvarshögskolan (FHS), militärhögskolan (MHS), försvarets brevskola (FBrevS), artilleri- och ingenjörofficerskolan (AIOS), krigsskolan, Karlberg (KS), försvarets skyddsskola (SkyddS), gymnastik- och idrottsskolan (GIS), artilleriskjutskolan (ArtSS), luftvärnsskjutskolan (LvSS), sjökrigsskolan (KSS) samt kustartilleriets skjutskola (KAS).

Utredningen har även granskat verksamheten vid Berga örlogsskolor.

Utredningen har lagt särskild vikt vid organisations- och rationaliseringsaspekter, lärarbehovens tillgodoseende, kontaktbehov samt personal- och bostadsaspekter.

De olika skolornas uppgifter, organisation, förhållanden och särskild betydelse för omlokalisering liksom myndighets- och personalsynpunkter redovisas i det följande.

I nedanstående tabell redovisas vissa grunddata för skolorna.

Skola	Anställda			Vpl inkl övntrupp	Elever (samtliga)		
	heltids-lärare	ledning/ adm	Summa		att förlägga	ej att förlägga	
						omstat	ej omstat
1 FHS	5	6	12				30–40
2 MHS	55	49	104	20		155(185)	195(225)
3 FBrevS			41	30			
4 AIOS	6	7	13	5			55(70)
5 KS	42	97	139	30	350–400		–
6 SkyddS	14	9	23	150			30–40
7 GIS	3	2	5				30
8 ArtSS	6	5	11				20
9 LvSS	4	9	13				10
10 KSS	29	94	123	35	115–190		
11 KAS	4	5	9				

Anm: Elever vid tillfälliga och/eller korta kurser är icke redovisade. Siffror inom parentes anger bedömd framtida beläggning.

Antalet anställda vid skolorna utgör ca 495 personer. Antalet elever som omstationeras och således under kurstiden bosätter sig på skolans lokaliseringsort utgör 155 till 185. Vid bedömningar av lokaliseringsef-

fekter bör dessa elever räknas in i antalet utflyttade. Detta uppgår därmed till maximalt 650–680 personer.

Utredningens allmänna utgångspunkter

Vid bedömning av förutsättningar och villkor för omlokalisering av försvarets till stockholmsområdet förlagda skolor samt vid övervägande av möjliga utlokaliseringsorter för dessa bör ett långsiktigt perspektiv eftersträvas. Det har därför bedömts angeläget att en eventuell omlokalisering fogas in i ett större fredsorganisatoriskt sammanhang för att så långt görligt koordineras med organisations- och strukturutformningen på sikt såsom den framträder mot bakgrund av fattade beslut eller pågående utredningar berörande främst fredsproduktionsområdet.

Utvecklingen inom fredsorganisationens område kännetecknas bl a av strävan mot en koncentration av verksamheten till färre men i stället större fredsförband i syfte att sänka kostnaderna per producerad enhet. Ett annat led i denna strävan är att sammanföra skolor med likartad verksamhet. Kravet på minskade driftkostnader medför dessutom att skolenheter med egen större förvaltningsorganisation administrativt bör anslutas till fredsförband. Därmed kan de sammantagna förvaltningsresurserna reduceras. Strävan mot rationella utbildnings- och driftsenheter har därför tillmätts stor tyngd vid granskningen av alternativa lokaliseringsorter för berörda skolor. Detsamma gäller skapandet av handlingsfrihet inför möjliga förändringar inom befälsutbildningsområdet. Följdverkningarna av det civila samhällets tryck på fredsförbandens markinnehav har även beaktats. Särskild vikt har tillmätts personalens förhållanden.

Karaktäristiskt för flertalet av de till stockholmsområdet förlagda skolorna är det stora utnyttjandet av deltidstjänstgörande lärare. Sålunda fullgörs enbart vid de fyra större skolorna ca 18 000 undervisningstimmar av befattningshavare utanför respektive skolor. Inemot hälften av dessa timmar hänför sig till deltidslärare m m från de centrala staberna. Endast ca 20 % av timantalet kommer från lärare vid universitet och högskolor. En eventuell utlokalisering av skolor från storstockholmsområdet medför därför att huvuddelen av nuvarande antal deltidslärare måste växlas ut mot heltidstjänstgörande lärare.

Stockholm måste som rikets huvudstad tillmätas stor betydelse från kuppförsvarssynpunkter. Under de senaste 10 till 15 åren har en omfattande omlokalisering av militära förband och skolor ägt rum från stockholmsområdet. Som en följd härav har tillgången på snabbt gripbar stridsberedd trupp nedgått starkt inom den centrala stockholmsregionen. Vissa av de kvarvarande skolorna måste därför tillmätas stor betydelse i detta sammanhang.

Försvarshögskolan (FHS)

Uppgifter, organisation m m

Försvarshögskolan har till uppgift att ge högre militär, civilmilitär och civil personal utbildning för verksamhet i ledande befattningar inom totalförsvaret. I högskolans uppgifter ingår att anordna allmänna kurser, chefskurser, kompletteringskurser och specialkurser. Högskolan planlägger och genomför stabstjänstövningar med centrala totalförsvarsmyndigheter. En studie av aktuellt totalförsvarsproblem genomförs dessutom årligen i samarbete med central myndighet.

Högskolan som lyder under överbefälhavaren består av chef, skol- och kursexpedition samt lärare.

Skolans fasta personal utgörs av 12 personer av vilka 6 är lärare.

För huvuddelen av undervisningen anlitas föreläsare. Vid de allmänna kurserna utnyttjas således ett 80-tal mycket kvalificerade föreläsare representerade drygt ett 30-tal myndigheter. Över hälften av dessa tillhör den civila delen av totalförsvaret. Det sammanlagda antalet kursdeltagare uppgår till knappt 190 av vilka 60 % är civila och 40 % militära.

Högskolan är inrymd i militärstabsbyggnaden på Östermalm och disponerar där 17 rumsenheter varav fem lektionssalar. En stor del av servicebehovet tillgodoses av försvarsstaben.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Högskolans undervisning i och befattning med totalförsvarets frågor omfattar ett stort antal myndigheter. Härav följer ett rikt förgrenat kontaktbehov. Detta omfattar dels föreläsare för planering, genomförande m m av kursverksamheten, dels de år från år varierande myndigheter som berörs av studier av aktuella totalförsvarsproblem eller innefattas i stabstjänstövningar på hög nivå. Härför erforderlig samverkan kan icke ske utan omfattande personkontakter. Högskolan torde därför endast med stor svårighet kunna lösa sina uppgifter på annan ort än där departement, nämnder och huvuddelen av totalförsvarets myndigheter är koncentrerade. Härtill kommer att vissa av de mest kvalificerade föreläsarna icke torde kunna rymma in en ökad bortovaro i sitt tidsprogram om en ändrad lokalisering av skolan skulle innebära längre restider m m. Detta kan medföra försämrad måluppfyllelse.

En omlokalisering av högskolan beräknas öka de årliga driftkostnaderna med 100 000 till 150 000 kr. samt erfordra investeringar om ca 1,5 milj. kr. Skolans nuvarande lokaler kan alternativanvändas.

Myndighets- och personalsynpunkter på en omlokalisering

Chefen för försvarshögskolan har med instämmande av personalen i inhämtat yttrande bl a anfört att högskolans uppgift inom totalförsvaret är av specifik natur. Dess verksamhet bygger i betydande grad på ett mycket finmaskigt nät av kontakter med och utnyttjande av föreläsare och experter från totalförsvarets samtliga sektorer vilka till ca 90 % är lokaliserade till Stockholm. Det kan därför starkt ifrågasättas om icke högskolan vid en utflyttning skulle komma att tappa dessa nära

kontakter med den centrala statsförvaltningens alla experter förutan vilka en fortsättning av högskolans nuvarande uppgift inte är möjlig.

Överbefälhavaren biträder chefens för försvarshögskolan uppfattning.

Militärhögskolan (MHS)

Uppgifter och organisation m m

Militärhögskolan har till uppgift att meddela officerare på aktiv stat de kunskaper som fordras för tjänstgöring som kapten (obligatoriska ettåriga kurser) och i kvalificerade tjänster vid högre staber och förvaltningar, i särskilt kvalificerade lärartjänster eller som chefer för högre förband (högre kurser, tvååriga). Utbildningen vid högskolan bedrivs på tre linjer, armélinjen, marinlinjen och flyglinjen. Till högskolan som även svarar för den historiska forskningen inom krigsmakten är knuten en militärhistorisk avdelning. Skolans stab omfattar bl a en stabsavdelning med expedition m m, en förvaltningsavdelning, en kassaavdelning samt ett bibliotek.

Högskolan som lyder direkt under överbefälhavaren har sin fasta personal fördelad sålunda.

Ledning och administration		
officerare	14	
övrig militär personal	8	
civil personal	27	49
Lärare		
officerare	48	
civil personal	2	50
Summa anställda		99

Huvuddelen av lärarna rekryteras från centrala staber och förvaltningar och tjänstgör vid skolan som regel i tre till fyra år. Deltidslärare och föreläsare svarar för inemot en tredjedel av undervisningstiden. Under ett år utnyttjas totalt ca 500 deltidslärare och föreläsare vilka tillsammans producerar 9 800 undervisningstimmar. Nästan hälften av dessa lämnas av lärare från försvars- och arméstaberna medan lärare från universitet och högskolor svarar för en femtedel av undervisningstiden.

Det årliga antalet elever vid allmänna kurser uppgår till 195 och vid högre kurser 155. Antalet beräknas öka till 225 respektive 185. Elever vid högre kurser omstationeras till Stockholm medan övriga bibehåller ordinarie stationeringsort. Sammanlagda antalet elever vid högskolans tillfälliga kurser utgör årligen 800 till 1 000.

Högskolan förfogar över egna lokaler vid Valhallavägen i Stockholm. Dessa omfattar bl a ca 110 rumsenheter för lärare, expedition m m, ett 40-tal lektionssalar samt servicelokaler såsom ordersal, samlingssal, motionshallar, matsalar med kök samt förråd. Det bokförda byggnadsvärdet för etablissementet uppgår till 5,1 milj. kr. (17,9 milj. kr. omräknat till 1971 års värde). Iståndsättningsbehoven intill 1987 beräknas till ca 5,8 milj. kr. Det bokförda markvärdet utgör 5,7 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Genom att militärhögskolans heltidslärare rekryteras från främst centrala staber och förvaltningar kan flertalet lärare få en förhållandevis lång sammanhängande tjänstgöringsperiod utan byte av bostadsort vilket

underlättar rekryteringen av lämpliga lärare. Någon motsvarighet till sådana alternativa tjänstgöringsmöjligheter med bibehållen stationeringsort finns icke utanför Stockholm. Det är därför sannolikt att högskolans lärartjänster efter en omlokalisering icke längre kommer att vara lika attraktiva.

Rådande koncentration av centrala myndigheter medför att endast stockholmsområdet har tillräckliga resurser för att tillgodose skolans mycket omfattande uttag av lärartjänster på deltid. Vid en omlokalisering måste skolan därför tillföras minst tio nya heltidslärare. Trots detta måste ett stort antal deltidslärare tas i anspråk från stockholmsområdet för ca 4 000 till 4 500 undervisningstimmar. Skolan erfordrar därför mycket goda kommunikationer med korta restider till Stockholm. Återstående lärarbehov torde kunna täckas om skolan lokaliseras till ort med universitets (högskole-) resurser och helst militärområdesstab. En utlokalisering bedöms emellertid medföra väsentligt ökade svårigheter att erhålla deltidslärare och föreläsare av nuvarande kvalitet. Detta beror främst på den uppoffring av både arbetstid och fritid som resorna till och från skolan skulle medföra för dessa. Högskolans medverkan i studier, försök m m är även relativt betydande. Flyttas skolan uppkommer förutom försämrade kontakter en nettoförlust på grund av ökade restider om ca 1 500 timmar per år.

Skolans lärarpersonal samt de omstationerade eleverna vid högre kurser ställer speciella krav på lokaliseringsortens bostads- och arbetsmarknad. Såväl lärare som elever är med få undantag gifta. Dessa omsätter årligen 70 till 90 familjebostäder. Omkring hälften av ifrågavarande elevers hustrur är yrkesverksamma. Medräknas även lärarnas hustrur kommer årligen ca 50 yrkesverksamma kvinnor att söka sig ut på respektive lämna arbetsmarknaden på lokaliseringsorten. Detta ställer betydande krav på en differentierad och mycket rörlig arbetsmarknad. Skulle dessa icke kunna uppfyllas torde vissa elever som kvalificerat sig för högre kurs avstå från denna med hänsyn till hustrurs möjligheter till yrkesarbete. Dessa förhållanden måste därför tillmätas en väsentlig tyngd vid överväganden av lokaliseringsort för högskolan. Endast större primära centra i södra och mellersta Sverige torde i huvudsak kunna svara mot ställda krav.

Skolans elever kommer från orter som är fördelade över hela riket men till huvuddelen belägna i mellersta och södra Sverige. Eftersom eleverna vid de allmänna kurserna som regel bibehåller sina familjebostäder på dessa orter, bör därför goda möjligheter föreligga att under veckosluten till en rimlig kostnad och med kort restid besöka familjen. Stockholm fyller bäst detta krav.

Den till högskolan knutna militärhistoriska avdelningen bör vid en omlokalisering av skolan ligga kvar i Stockholm.

Investeringskostnaderna för ett nytt skoletablissement uppgår till ca 30 milj. kr. De årliga merkostnaderna för lärare, resor m m beräknas till ca 1 milj. kr.

Myndighets- och personalsynpunkter på en omlokalisering

Chefen för militärhögskolan har i inhämtat yttrande framhållit bl a att utredningens strävan att växla ut nuvarande deltidslärare mot heltidstjänstgörande har drivits för långt. Antalet ej växlingsbara deltidslärartimmar som även efter en omlokalisering måste tas från myndigheter inom stockholmsområdet bör beräknas till 6 200 i stället för 4 000 till 4 500 timmar. Även strävan att minska restiderna per undervisningstimme genom att sammanföra dessa till lärarpass om högst fyra timmar i följd framhålls som överdriven. Beräkningsmässigt bör i stället antas att vid varje restillfälle endast två undervisningstimmar kan genomföras. Med dessa utgångsvärden kommer sålunda 6 200 timmar att medföra 3 100 resor mellan Stockholm och högskolan i stället för de i utredningen angivna ca 1 000. Därmed ökas driftkostnaderna för skolan med ytterligare ca 0,5 milj. kr.

I yttrandet framhålls vidare att ökade svårigheter kunnat konstaterats att till högskolan knyta personal med tillräcklig kvalitet. Vid en utlokalisering kommer verksamheten att te sig obekväm och antalet villiga deltidslärare kommer sålunda att minska. Enligt chefens för högskolan uppfattning måste mycket höga krav ställas på lärare och föreläsare. Kan icke tillräckligt kvalificerad personal knytas till skolan leder detta ofelbart till ett försämrat resultat. Det vore att blunda för realiteter att icke inse att en eventuell omlokalisering av högskolan till exempelvis Linköping kommer att leda till så försämrade möjligheter till urval av deltidslärare och föreläsare att det allvarligt måste ifrågasättas om högskolan kan fullgöra sina uppgifter med den målsättning som för närvarande gäller. Att sänka målsättningen vore oförenligt med den strävan som måste gälla för utbildningen av krigsmaktens kvalificerade befäl.

Militärhögskolans företagsnämnd ansluter sig till skolchefens yttrande med tillägg av bl a att den kvinnliga personalen med hänsyn till makes arbete ej kommer att följa med skolan vid en eventuell omlokalisering.

Överbefälhavaren biträder i allt väsentligt skolchefens yttrande.

Försvarets brevskola (FBrevS)

Uppgifter, organisation m m

Försvarets brevskola har till uppgift att till befäl på aktiv stat och i reserven m fl meddela korrespondensundervisning i militära och tekniska ämnen, språk, totalförsvarsfrågor samt ämnen som behandlar samhällsfrågor och utrikespolitiska frågor. Skolan har ålagts betydande uppgifter för utveckling och framställning av utbildningshjälpmedel för försvaret samt studier och försök inom det utbildningsteknologiska området.

Skolan som lyder under chefen för armén består av skolledning, korrespondensavdelning, en forsknings- och utvecklingsavdelning samt en avdelning för produktion av utbildningspaket.

Skolan förfogar över följande personal

fast personal	8	
tillfällig personal	33	41

Vid skolan utbildas årligen ca 30 värnpliktiga utbildningsprogrammerare vilka bidrar till skolans produktion.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Försvarets brevskola har ett nära samarbete med försvarsgrensstaberna. Samverkan omfattar framtagning av kursbrev, utveckling av kursmetodik och produktion av utbildningshjälpmedel. En väsentlig del av sistnämnda arbeten utförs i projektgrupper i vilka personal från berörda staber ingår. Dessa arbeten förutsätter omfattande personkontakter med främst stabernas utbildningsavdelningar.

Skolans studie- och utvecklingsarbete bygger till stor del på personella utbildningskontakter med universitet, skolöverstyrelsen m fl. Skolan bör därför vara lokaliserad till ort med utbildning på akademisk nivå. Dessa kontaktbehov överskuggas dock helt av verksamhetens starka anspråk på nära samarbete med främst arméstaben. En eventuell utlokalisering av brevskolan bör mot denna bakgrund icke behandlas separat utan prövas i samband med överväganden angående partiell utflyttning av försvarsgrensstaberna.

Skolan disponerar ett 40-tal rum i förhyrd lokal vid frihamnsområdet i Stockholm. Kostnaderna för att nybygga skolans lokalbehov uppskattas till 1,7 milj. kr.

Myndighets- och personalsynpunkter på en omlokalisering

Chefen för försvarets brevskola har med anslutning av personalen i inhämtat yttrande i allt väsentligt delat de synpunkter som framförts i utredningen. Det intensiva kontaktbehovet med försvarsgrensstabernas utbildningsavdelningar framhålls särskilt liksom att tillgång till akademisk undervisning utgör en avgörande förutsättning för att personalkvaliteten skall kunna upprätthållas. En utlokalisering av skolan till ort utanför stockholmsräjongen skulle därför innebära stora svårigheter från personalsynpunkt. Skolchefen avstyrker därför bestämt skolans utlokalisering.

Chefen för armén biträder utredningens uppfattning att studium av brevskola bör göras i samband med frågan om försvarsgrensstabernas lokalisering.

Artilleriskjutskolan (ArtSS)

Uppgifter och organisation m m

Artilleriskjutskolan har till uppgift att genomföra kurser som syftar till vidareutbildning av artilleriets befäl av alla kategorier.

Skolan är förlagd till frösundaområdet i Solna under i huvudsak vinterhalvåret och till Trängslets lägerplats vid artilleriskjutfältet i Älvdalen under återstående del av året. Skolans övningstrupp utbildas inledningsvis vid artilleriförband och därefter i Trängslet under april–augusti.

I det följande behandlas närmast förhållanden som är aktuella under den tid skolan är förlagd i Solna.

Skolan består av chef, stabsavdelning, planeringsavdelning, försöksavdelning samt tre utbildningsavdelningar.

I Solna genomförs en i huvudsak teoretisk del av truppslagsskolan för artilleriets underofficerare. Antalet elever är ca 20.

Skolans fasta personal består av elva personer av vilka sex är lärare. Ett 15-tal deltidslärare och föreläsare utnyttjas dessutom för truppslagsskolan.

Under solnaperioden utnyttjas skolans resurser även för planläggningsarbete, förberedelser för och genomförande av större artilleriövningar, ledning av artillerifältövningar, försöksverksamhet m m.

Skolan disponerar inom frösundaområdet över bl a ett 10-tal expeditions- och lärarrum samt en lektionssal. Lokalerna är delvis otillräckliga.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Artilleriskjutskolans förläggning till frösundaområdet bör anses som provisorisk. Skolan kan därför komma att erfordra nya lokaler på annan plats. Dess samverkansbehov med myndigheter i stockholmsområdet bör ej betecknas som omfattande.

Artilleriets kadett- och aspirantskola är förlagd till A 6 Jönköping. Skolan som omfattar ca 20 personer bedriver sin verksamhet under hela året. Genom vägdragningar över regementets redan tidigare mindre goda övningsfält kommer utbildningsbetingelserna att försämras i sådan grad att skolan bör flyttas.

I detta sammanhang bör även framhållas att A 3 i Kristianstad årligen anordnar obligatorisk kurs om tre månader för fast anställt underbefäl samt kurser för trosskompanichefer. Artilleriets centraliserade befälsutbildning är således uppdelad på ett flertal förband och skolor. Genom att sammanföra skol- och kursverksamheten till ett färre antal enheter kan åstadkommas bättre sammanhang i utbildningen samt ett effektivare utnyttjande av tillgängliga lärare, övningstrupp, lokaler och undervisningshjälpmedel. Den begränsade tillgången på skjutfält av erforderlig storlek talar även för detta. Hittills föreliggande resultat av chefens för armén studier angående försvarsgrenens skolverksamhet synes visa att skjutskolan och kadett- och aspirantskolan lämpligen bör slås samman till en för artilleriet gemensam skola. Till denna bör även överföras de kurser som f n är förlagda till A 3. Utredningen har därför funnit att bärande

skäl synes föreligga för en sammanslagning av de båda skolorna. Som ett led i genomförandet av denna bör skjutskolans verksamhet under vinterperioden flyttas från Solna till den nya skolans förläggningsort. Organisationsutformning, personal- och lydnadsförhållanden bör närmare redovisas av chefen för armén. Detsamma gäller den nya skolans totala lokalbehov.

Den eventuella lokaliseringsorten bör ha ett gott rekryteringsklimat samt innehålla ett utbyggbart artilleriregemente med god tillgång på övningsmark och skjutfält samt ligga på rimligt avstånd från Älvdalen. Av granskade lokaliseringsorter – Älvdalen, Östersund och Kristinehamn – är Kristinehamn den enda ort som motsvarar ställda krav och samtidigt möjliggör en framtida sammanslagning med artilleriets kadett- och aspirantskola.

Investeringskostnaderna enbart för skjutskolans lokalbehov uppskattas till 1,2 milj. kr. Skolans nuvarande lokaler kan alternativanvändas. De erfordrar emellertid viss iståndsättning som jämte luftvärnsskjutskolans lokaler torde uppgå till ca 1,5 milj. kr. intill 1987.

Myndighets- och personalsynpunkter på omlokaliseringen

Chefen för artilleriskjutskolan har i inhämtat yttrande framhållit bl a att skolans flyttning från stockholmsområdet bör aktualiseras först när kadett- och aspirantskolan tvingas flytta från Jönköping. En separat förflyttning av skjutskolans solnadel till Kristinehamn är ur såväl kostnads- som effektivitetssynpunkt olämplig. Solnadelen bör således t v bli kvar i stockholmsområdet.

Företagsnämnden framhåller i sitt yttrande att den icke kan bedöma rekryteringseffekten beträffande lärare och aspiranter om de sammanslagna skolorna förläggs till Älvdalen men anser att ökad lokalisering dit ökar serviceutbudet varigenom boendemiljön blir gynnsammare. Nämnden anser därför att ytterligare utbildning bör förläggas till Älvdalen under vinterhalvåret för att öka möjligheterna till en åretruntanställning för ett 20-tal personer.

Chefen för armén biträder utredningens synpunkter angående möjligheterna att lokalisera skolan till Kristinehamn.

Artilleri- och ingenjörsofficerskolan (AIOS)

Uppgifter, organisation m m

Artilleri- och ingenjörofficersskolan har till uppgift att meddela officerare på aktiv stat ur artilleriet, luftvärnet, ingenjörtrupperna och signaltrupperna den obligatoriska utbildning om ca 10 månader som regelmässigt skall genomgås under tredje officersåret. Utbildningen bedrivs på fyra linjer (kurser) uppdelade efter truppslagstillhörighet. Skolan genomför även kompletteringskurser om 3 till 4 månader för vissa officerare för vinnande av kompetens för kommendering till militärhögskolans allmänna kurs, taktisk-teknisk gren.

Skolan består av chef, adjutant jämte expedition, 1. lärare och kurser. Antalet anställda är 13 av vilka sex för läraruppgifter.

Antalet deltidslärare uppgår till ca 50 vilka tillsammans undervisar ca 1 800 timmar. Ett 20-tal lärare från centrala staber och förvaltningar svarar för ca 1 500 av dessa timmar. Antalet föreläsare är ca 100 med sammanlagt ca 200 föreläsningstimmar. Hälften av dessa presteras av personal ur arméstaben och försvarets materielverk.

Vid en jämn officersrekrytering uppgår antalet elever till ca 55. De kommenderas till skolan utan omstationering och har själva att ombesörja förläggning och förplägnad.

Artilleri- och ingenjörsofficersskolan skiljer sig från övriga truppslagsskolor därigenom att den är gemensam för fyra truppslag. Utbildningen är dessutom mera teoretiskt inriktad samt längre. Den utgör även en förberedelse för fortsatt teknisk utbildning. Vissa skäl kan anföras för att skolan delas upp på de truppslagsvisa skjutskolorna (motsv). Dessa skulle därmed innefatta såväl officers- som underofficersutbildning på samma sätt som arméns övriga truppslagskolor. Utredningen har icke funnit skäl att i detta sammanhang aktualisera en närmare granskning av för- och nackdelar av en sådan uppdelning av skolan.

Skolan är förlagd till Fredrikshovs slott i Stockholm och förfogar där över bl a ett tio-tal rumsenheter för administration och lärare samt fyra lektionssalar. En mindre lokalbrist föreligger.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Artilleri- och ingenjörsofficersskolans organisatoriska förhållanden och kontaktbehov synes ej utgöra hinder för en utlokalisering. Skolan är som driftenhet av begränsad storlek och erfordrar bortsett från vissa servicefunktioner ingen närmare organisatorisk anknytning till annan militär myndighet.

Skolan har en liten kader heltidstjänstgörande lärare. Behovet av deltidslärare är därför stort. Med nuvarande omfattning kan detta endast tillgodoses i storstockholmsområdet. Vid en omlokalisering till ort med militärbefälsstab behöver fyra heltidslärare tillkomma medan återstående deltidstimmar måste erhållas från denna stab eller stockholmsområdet. Sådan stab finns i eller i närheten av Luleå, Östersund och Karlstad. Undervisningens teoretiska inriktning talar emellertid även för en lokalisering till ort som medger samverkan med andra skolor ifråga om

lärare och vissa lokaler. En samlokalisering med militärhögskolan aktualiserar Linköping och Karlstad som alternativa lokaliseringsorter medan samverkan med arméns tekniska skola (utbildning av bl a tekniker, mästare och arméingenjörkadetter) och försvarets blivande förvaltningsskola talar för Östersund dit de två sistnämnda skolorna avses förläggas.

Skolans elever är i 25-årsåldern. Huvuddelen är gifta och har sina familjer kvar på respektive förbands förläggningsorter. Från denna synpunkt är det angeläget att skolan erhåller ett i förhållande till förbanden centralt läge så att eleverna med rimlig uppoffring av tid och pengar skall kunna nå bostadsorten i samband med veckosluten. Detta talar för att skolan bör lokaliseras till mellersta Sverige.

Vid en utlokalisering uppkommande merkostnader för lärarpersonal m m beräknas till ca 300 000 kr. Kostnaderna för att uppföra nya skollokaler uppgår till ca 4,0 milj. kr. Nuvarande lokaler kan alternativanvändas. Det erforderliga iståndsättningsbehovet intill 1987 har beräknats till 0,8 milj. kr. Bokfört markvärde uppgår till 1,0 milj. kr. medan det bokförda byggnadsvärdet är 0,4 milj. kr. vilket omräknat till 1971 års värde motsvarar 2,1 milj. kr.

Myndighets- och personalsynpunkter på en omlokalisering

Chefen för artilleri- och ingenjörsofficersskolan har i inhämtat yttrande understrukit att stor hänsyn måste tas till elevernas möjligheter att nå sina hemorter. En eventuell nordlig lokalisering bör därför påkalla en kraftig subventionering av snabba förbindelser till södra och mellersta Sverige.

Skolchefen framhåller även att fem i stället för fyra nya heltidslärare erfordras för att ersätta huvuddelen av deltidslärarna. Den relativt omfattande samverkan med de praktiska truppslagsskolorna understryks också vilket skulle tala mot en lokalisering till Luleå och Östersund. Utbildningsbetingelser m m på dessa orter bedöms som olämpliga varför de bestämt avstyrks för skolans lokalisering.

Skolchefen har inhämtat *personalens* synpunkter. Denna prioriterar olika lokaliseringsorter enligt följande: 1) Stockholm, 2) Linköping och Karlstad, 3) Östersund.

Chefen för armén anför i sitt yttrande att den blivande arméns tekniska skola inte har möjligheter till samundervisning eller annan samverkan med artilleri- och ingenjörofficersskolan. Chefen för armén framhåller vidare att den viktigaste fördelen med skolans nuvarande lokalisering torde vara tillgängligheten till nödvändiga deltidslärare och föreläsare i tekniska ämnen ur försvarets materielverk och andra militära och civila myndigheter i Stockholm. Någon motsvarande tillgång på annat håll i landet till denna speciella tekniska sakkunskap finns inte. En lokalisering till Östersund torde kräva nyanskaffning av tomtmark inom kommunen. Chefen för armén avstyrker en utlokalisering av skolan.

Försvarets skyddsskola (SkyddS)

Uppgifter, organisation m m

Försvarets skyddsskola har till uppgift att genomföra sådan utbildning i ABC-skyddstjänst som är gemensam för totalförsvaret samt den specialutbildning inom området som erfordras för arméns behov. Skolan är förlagd till Svea livgardes (I 1) nya etablissement i Kungsängen och är administrativt ansluten till regementet.

Skolan består av chef, expedition, utbildningsavdelning, taktik- och stabstjänstavdelning, försöksavdelning samt övningskompani.

Skolan genomför årligen bl a kurser för ca 150 stat- och reservbefäl m fl, grundutbildning och fackutbildning av ca 35 skyddsingenjörer samt grundutbildning av ett 100-tal värnpliktiga. Skolan bedriver även studier, försök och reglementsarbete inom sitt fackområde.

Skolans fasta personal omfattar 23 personer av vilka sex är lärare och åtta utbildningsbefäl. Skolan utnyttjar dessutom ett 30-tal deltidslärare samt ca 45 föreläsare. Dessa rekryteras huvudsakligen från försvarets forskningsanstalt.

Skolans lokalinnehav omfattar bl a ett 20-tal expeditions- och lärarrum, ett 10-tal lektionssalar och grupparbetsrum, 160 förläggningsplatser, servicelokaler samt särskilda utbildningsanordningar. Antalet kursdeltagare har varit dimensionerande för I 1 befälshotell. Byggnadskostnaderna för skolans andel i I 1 nya etablissement uppgår till ca 12 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Skyddsskolan är en relativt liten förvaltningsenhet och bör därför vara administrativt ansluten till ett fredstruppförband som även kan förlägga och förpläga dess värnpliktiga elever. Skolan flyttade 1970 in i nya och för dess speciella behov inredda lokaler. Såväl utbildnings- som försöksverksamheten förutsätter ett nära samarbete med försvarets forskningsanstalt som bl a svarar för en väsentlig del av skolans kvalificerade utbildning. Skulle skolan utlokaliseras måste denna del alltjämt förläggas till anstalten vilket medför att särskilda förläggningsutrymmen även måste disponeras nära denna. Skall I 1 produktionsresurser och etablissement även fortsättningsvis utnyttjas rationellt bör vid skolans utlokalisering utbildningsstyrkan vid regementet utökas med ca 150 man jämte befäl från landsorten. Detta innebär att den utlokaliserade personalstyrkan kommer att ersättas med en ungefär lika stor inlokaliserad. Den totala lokaliseringseffekten av en sådan åtgärd blir därmed minimal.

De erforderliga investeringarna på en ny ort uppskattas till ca 20 milj. kr. Härtill kan komma kostnader för erforderlig komplettering av värdförbandets lokaler. Skolans driftkostnader beräknas öka med inemot 100 000 kr. per år. Vissa av skolans anläggningar representerande ett värde om ca 2 milj. kr. torde icke kunna alternativanvändas. Mot denna bakgrund har utredningen icke närmare analyserat alternativa utlokaliseringsorter för skyddsskolan.

Myndighets- och personalsynpunkter på omlokaliseringen

Chefen för skyddsskolan har med anslutning av personalen i inhämtat yttrande biträtt utredningens synpunkter. *Chefen för armén* anser att de rationalitetsskäl som utredningen anfört mot en omlokalisering av skyddsskolan överensstämmer med hans grundsyn på nya organisationsförändringar.

Luftvärnsskjutskolan (LvSS)

Uppgifter, organisation m m

Luftvärnsskjutskolan har till uppgift att genomföra kurser som syftar till vidareutbildning av luftvärnets befäl av alla kategorier samt bedriva försöksverksamhet inom luftvärnsområdet.

Skolan är förlagd till frösundaområdet i Solna under vinterhalvåret och till Väddö skjutfält vid Norrtälje under övrig del av året. Skolan är under väddöperioden i förvaltningshänseende underställd Lv 3 i Norrtälje.

I det följande behandlas närmast förhållanden som är aktuella under den period skolan är förlagd till Solna.

Skolan består av chef, stabsavdelning, försöksavdelning samt utbildningsavdelning.

I Solna genomförs en i huvudsak teoretisk del av truppslagsskolan för luftvärnets underofficerare omfattande ett 10-tal elever. Under solnaperioden utnyttjas skolans resurser i övrigt för bl a planläggningsarbete, planläggning och utvärdering av försök samt medverkan i studiearbete.

Skolans fasta personal består av 13 personer av vilka fyra är lärare. Skolan utnyttjar dessutom ett 15-tal deltidslärare och föreläsare för truppslagsskolan.

Inom frösundaområdet disponerar skolan ca 15 expeditions- och lärarrum samt tre lektionssalar och gruppstudierum.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Luftvärnsskjutskolans förläggning vintertid till frösundaområdet bör anses som provisorisk. Områdets fortsatta utnyttjande för försvarets ändamål synes oklart. Skolan kan därför komma att erfordra nya lokaler på annan plats.

Lv 3 i Norrtälje förvaltar Väddö skjutfält. Regementet tillgodoser skjutskolans behov av övningstrupp. Till regementet är även förlagd kurs för utbildning av aktivt underbefäl.

Luftvärnets kadett- och aspirantskola, som omfattar inemot 20 lärare m m och är förlagd till Lv 6, Göteborg, måste sannolikt flyttas på grund av kommunens tryck mot detta regementes etablissement. Som hypotetisk tidpunkt för Lv 6 nedläggning eller flyttning har försvarets fredsorganisationsutredning (FFU) angett 1978.

Luftvärnets centraliserade befälsutbildning är f n uppdelad på ett flertal förband och skolor. Genom att sammanföra skol- och kursverksamheten till ett färre antal enheter kan åstadkommas bättre sammanhang i utbildningen samt ett effektivare utnyttjande av tillgängliga resurser. Hittills föreliggande resultat av chefens för armén studier av försvarsgrenens skolverksamhet visar att skjutskolan och kadett- och aspirantskolan bör slås samman till en för luftvärnet gemensam skola. Till denna bör anslutas den underbefälskurs som nu är förlagd till Lv 3. Den nya skolan föreslås förläggas till Norrtälje.

Bärande skäl synes föreligga för en sammanslagning av de båda skolorna. Som ett led i genomförandet bör därför skjutskolans verksamhet under vinterperioden flyttas från Solna till Norrtälje. Omlokali-

seringen från Solna bör till tiden koordineras med kadett- och aspirantskolans eventuella flyttning från Göteborg. Därmed kan lokalbehoven som i huvudsak måste tillgodoses genom nyproduktion samordnas utan relativt kostsamma övergångslösningar.

Investeringskostnaderna för enbart skjutskolans lokaler beräknas uppgå till ca 1,2 milj. kr.

Myndighets- och personalsynpunkter på omlokaliseringen

Chefen för luftvärnsskjutskolan har i sitt yttrande delat uppfattningen att en eventuell omlokalisering av skolan bör ske till Norrtälje samt att detta bör ses som ett led mot en sammanslagning med kadett- och aspirantskolan.

Företagsnämnd är ej organiserad under vinterhalvåret. Den fast placerade *personalen* framhåller emellertid att tillgången på bostäder och förvärvsarbeten för hustrur kan bli dålig i Norrtälje. Den förutsätter därför att rimliga övergångsbestämmelser utfärdas.

Chefen för armén biträder utredningens synpunkter angående möjligheterna att lokalisera skolan till Norrtälje.

Krigsskolan (KS)

Uppgifter, organisation m m

Krigsskolan som är en arméskola har till uppgift att utbilda officersaspiranter som genomgått kadett- och aspirantskola eller motsvarande utbildning för anställning som officer på aktiv stat samt genomföra reservofficerskurser som avser stabsutbildning.

Krigsskolan är sedan 1792 förlagd till Karlbergs slott. Skolan som har egna förvaltningsresurser består av chef, stabsavdelning, utbildningsavdelning, förvaltningsavdelning, sjukvårdsavdelning samt yngre och äldre officerskurs.

Vid skolan anordnas årligen officerskurs uppdelad på yngre kurs (sex månaders längd) och äldre kurs (ett års längd).

Skolans fasta personal är fördelad sålunda

ledning och administration		
militär	10	
civilmilitär	3	
civil	84	97
heltidstjänstgörande lärare		
militär (officerare)	41	
civil	1	42
Summa personal		139

Årligen anlitas ett 60-tal deltidslärare för inemot 1900 undervisningstimmar. Vidare svarar omkring 140 föreläsare för ca 340 timmar. Närmare 70 % av undervisningstimmarna avser pedagogik, sociologi och språk. Ungefär hälften av såväl antalet deltidslärare som timmar erhålls från Stockholms universitet.

Skolan utnyttjar ca 30 handräckningsvärnpliktiga i servicefunktioner. Utredningen om handräckningsvärnpliktiga kan komma att föreslå att dessa värnpliktiga helt eller delvis ersätts med ett färre antal civila vaktmästare. Därmed ökar skolans kader av fast anställda. Skolan har ingen egen övningstrupp. Sådan lånas huvudsakligen från förband inom östra militärområdet.

Antalet elever (kadetter) är 160 till 175 under vinterhalvåret och ca 350 under övrig del av året. Eleverna förläggs till skolan, deras medelålder är 23 till 24 år. Omkring 25 % är gifta. Reservofficerskursernas årliga elevantal är ca 50.

Krigsskolan förfogar över bl a följande lokaler nämligen 75 expeditions- och lärarrum, ett 20-tal lektionssalar, 400 förläggningsplatser i enkel- eller dubbelrum, matsalsbyggnad, förråd, garage samt utbildningsanordningar. Byggnadsbeståndet har successivt anpassats till behoven. Skolan erfordrar ej omfattande övningsterräng för sin dagliga verksamhet. Det nuvarande området omfattar ca 32 har. Det bokförda markvärdet är 3,8 milj. kr. medan det bokförda byggnadsvärdet är 12,5 milj. kr. vilket omräknat till 1971 års värde motsvarar 26,5 milj. kr. Intill 1987 beräknas behoven av investeringar uppgå till 8,7 och iståndsättningar till ca 11,7 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Krigsskolans organisatoriska förhållanden och kontaktbehov med myndigheter i stockholmsområdet synes icke utgöra hinder för en utlokalisering. Skolan är dock av traditionsskäl förbunden med Karlbergs slott.

Krigsskolan och livgardesskvadronen (K 1) är de enda enheter i centrala Stockholm som kan organisera kuppförsvarsstyrka. Skolan som under stor del av året kan ställa ca 350 i strid väl utbildade man till förfogande har därför betydelse i beredskapssammanhang. En utflyttning av skolan innebär enligt överbefälhavarens bedömande en så allvarlig försvagning att en sådan icke kan accepteras.

Krigsskolan som sådan är en relativt begränsad driftenhet. Rationella driftsynpunkter talar för att skolan vid en utlokalisering förläggs till ort med bl a fredsförband till vilket skolans förvaltning kan anslutas. Därmed kan besparingar åstadkommas. Förband med goda förutsättningar för en utökad rationell förbandsproduktion bör dock ej tas i anspråk för skoländamål om dessa förutsättningar därigenom försämras väsentligt. För att skapa handlingsfrihet inför en möjlig framtida förändring av befälsutbildningsstrukturen bör krigsskolan vid en utlokalisering förläggas till ort som medger att dit kan förläggas även arméns underofficersskola (AUS) i Uppsala vars omlokalisering har aktualiserats.

Vid en utlokalisering torde en del av det stora antalet deltidslärare få ersättas med ytterligare en fast lärare. Den bedömda tillgången på möjliga deltidslärare i ämnena pedagogik och sociologi begränsar antalet utlokaliseringsorter.

De krav på lokaliseringsort som bör tillmätas stor vikt är högskoleresurser i pedagogik och sociologi, centralt läge och goda kommunikationer, differentierat utbud av fritidsaktiviteter samt gott rekryteringsklimat. Av granskade orter har Umeå, Östersund, Falun, Jönköping och Växjö begränsade förutsättningar att svara upp mot de ställda kraven. Karlstad och Linköping är de orter som i första hand bör komma ifråga.

Investeringskostnaderna för ett nytt etablissement uppskattas till mellan 70 och 75 milj. kr. Kostnaderna för lärare beräknas öka med inemot 100 000 kr. per år.

Myndighets- och personalsynpunkter på en omlokalisering

Chefen för krigsskolan har i inhämtat yttrande anfört att en utlokalisering av krigsskolan till någon av de granskade orterna ej kan förordas vare sig ur utbildningsmässig eller ekonomiskt synpunkt. Främsta skälet härför är de oaccetabelt höga kostnaderna och förhållandet att ingen av de angivna orterna ger tillnärmelsevis de fördelar både ur utbildnings-, rekryterings- och trivselsynpunkter som nuvarande lokalisering till Karlberg innebär. Chefen för krigsskolan anför vidare att värdet av en tradition är svårt att mäta men därför ej får negligeras. Hänsyn måste även tas till den fast anställda personalen vid skolan. Trivseln är markant hos denna personal vilken till stor del består av trotjänare som vid Karlberg fullgör en livsuppgift.

Företagsnämnden vid krigsskolan biträder i sitt yttrande helt skolchefens synpunkter. För de vid skolan långtidsanställdas familjer kommer

så stora sociala problem av trygghetskaraktär att uppstå att endast två av ca 100 kan acceptera en flyttning från Stockholm. Av nämndens yttrande framgår även att 75 % av den civila personalen är äldre arbetskraft med 20 till 25 års tjänst vid skolan. *Krigsskolans elevråd* anför bl a att skolans lokalisering i Stockholm otvivelaktigt har en positiv effekt på rekryteringen. Skolans nuvarande läge medger hemresa varje helg för huvuddelen av kadetterna. Ett bibehållande av denna möjlighet måste anses som ett skäligt krav eftersom 25 % är gifta och har familj vartill kommer att många är förlovade och sammanboende.

Chefen för armén anför i sitt yttrande att han som ansvarig för arméns mobilisering icke kan acceptera den allvarliga försvagning av mobiliseringsberedskapen som en utflyttning av krigsskolan från Stockholm skulle innebära om icke fullgod ersättning skapas. Chefen för armén avstyrker en utlokalisering samt understryker nödvändigheten av en helhetssyn för fredsorganisationens utveckling på sikt som underlag för framtida förändringar.

Överbefälhavaren anser i sitt yttrande att beslut om omstrukturering av befälsutbildningen måste föreligga före eventuella beslut om samlokalisering av krigsskolan och arméns underofficersskola. Överbefälhavaren motsätter sig att delbeslut fattas dessförinnan. Sekretesskraven har medfört att redovisningen av beredskapsförhållandena vid en utflyttning av krigsskolan är ofullständig ifråga om försvarsuppgifterna i Stockholm vid överraskande anfall. Behovet av att snabbt gripbara förband utrustade och utbildade för rörlig strid finns tillgängliga i Stockholm understryks särskilt. Överbefälhavaren erinrar även om att omfattande omlokalisering av militära förband från stockholmsområdet endast hade kunnat accepteras från beredskapssynpunkt under förutsättning att krigsskolan och sjökrigsskolan blev kvar i Stockholm.

Arméns gymnastik- och idrottsskola (GIS)

Uppgifter, organisation m m

Arméns gymnastik- och idrottsskolas uppgift är att utbilda aktivt befäl till idrottsofficerare och idrottsinstruktörer samt att följa utvecklingen inom skolans verksamhetsområden (fysisk arbetsförmåga, träningsmetoder, materiel m m).

Skolan som är förlagd till Karlberg och ansluten till krigsskolan består av chef, expedition och lärare.

Skolan genomför årligen bl a ledar- och instruktionskurs (30 elever under fyra månader), grundkurs för kompaniidrottsledare (90 elever under två veckor) samt grundkurs för elever vid krigsskolans officerskurser (sammanlagd kurslängd per elev en vecka, antal elever 160 till 175).

Studie- och försöksverksamheten avseende arbetsförmåga m m sker i samarbete med fysiologiska institutionen vid gymnastik- och idrottshögskolan.

Skolans fasta personal utgörs av fem personer. Ett 30-tal deltidslärare och tillfälligt kommenderade lärare utnyttjas för kursverksamheten.

Skolan disponerar över ett 10-tal expeditions- och lärarrum samt en lektionssal. Övrigt behov av lokaler och utbildningsanordningar tillgodoses av krigsskolan.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Arméns gymnastik- och idrottsskola är en liten enhet. Skolan är i sin utbildningsverksamhet beroende av omfattande utbildningsanordningar och anläggningar för fysisk träning. Den bör därför vara ansluten till annan skola eller annat förband så att samutnyttjande kan ske. Med hänsyn till att krigsskolans elever skall ha dels en omfattande fysisk träning, dels en grundläggande utbildning som instruktörer i detta ämne är fördelen med en samlokalisering av idrottsskolan och krigsskolan så stor att den bör bibehållas. Detta innebär att vid en eventuell omlokalisering av krigsskolan bör även idrottsskolan flytta till samma ort. En separat utlokalisering av den sistnämnda bör således icke ske.

Samarbetet med samt behovet av deltidslärare m m från gymnastik- och idrottshögskolan i endera Stockholm eller Örebro talar för en förläggning till ort i Mellansverige.

Investeringskostnaderna för skolans administrationslokaler uppskattas till 0,5 milj. kr. Därvid har förutsatts att inom- och utomhusanläggningar disponeras vid annan utbildningsmyndighet (krigsskolan). Den årliga kostnadsökningen för resor m m beräknas vid en utlokalisering uppgå till ca 25 000 kr.

Myndighets- och personalsynpunkter på omlokaliseringen

Chefen för arméns gymnastik- och idrottsskola har i inhämtat yttrande intet väsentligt att erinra mot utredningen. *Chefen för armén* tillstyrker en fortsatt samlokalisering med krigsskolan.

Kustartilleriets skjutskola (KAS)

Uppgifter, organisation m m

Kustartilleriets skjutskola har till uppgift att vidareutbilda befäl vid kustartilleriet. Utbildning sker bl a av förbandschefer i tillämpad taktik och av eldledare vid artilleriförband. Skolan består av chef, skolstab, taktikavdelning samt vapenavdelning.

Skolan är förlagd till ämbetsbyggnaden Tre Vapen. Under ca sju månader genomförs kursverksamhet och skolan ombaseras då från Stockholm. Kursverksamheten som normalt genomförs under perioden april till augusti och oktober till december är huvudsakligen förlagd till kustartilleriets fredsförband, Nynäshamn och till Skillingaryds skjutfält. Avgörande för val av kursplats är bl a tillgång på utrustning och skjutmöjligheter. Skjutkurser genomförs sålunda främst vid Fårösund (KA 3) och Härnösand (KA 5) medan taktiska kurser m m anordnas bl a vid Vaxholm (KA 1), Karlskrona (KA 2) och Göteborg (KA 4).

Skolans fasta personal består av nio personer av vilka fem är lärare.

Under kursperioden kommenderas erforderlig hel- och deltidstjänstgörande lärarpersonal från främst värdförbanden.

I Stockholm disponerar skolan ett 10-tal expeditions- och lärarrum medan värdförbanden tillhandahåller erforderliga lokaler under kursperioden. I vissa fall förhyrs även sådana.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Skjutskolan är med hänsyn till antalet anställda en liten skola. Den bedriver verksamhet av delvis säsongmässig karaktär och för under större delen av året en ambulerande tillvaro med basering på olika platser i landet. Till skillnad från huvuddelen av krigsmaktens skolor saknar den en fast organisatorisk knytning till förband eller egen verksamhetsplats.

Skjutskolans kursverksamhet ställer krav på tillgång till dels skjutplatser för bekämpning av såväl sjö- som landmål, dels skärgårdsområden med förekommande befästningar, vapen m m i för kustartilleriet representativ miljö. Härtill kommer behov av resurser från fredsförband för vissa kursavsnitt. Att föra samman skolan med en annan utbildningsenhet för marinens befälsutbildning synes med givna förutsättningar diskutabelt. Däremot finns möjligheter att fastare knyta skolan till ett fredsförband. En betydande del av den nuvarande kursverksamheten bedöms emellertid ändock böra genomföras på ett flertal men i förhållande till nuläget minskat antal platser.

Skolan utgör främst under vinterhalvåret ett väsentligt komplement till marinstaben, främst i fråga om utbildnings- och kursplanering. Förläggs skolan till annan plats än Stockholm torde en begränsad personalförstärkning av marinstaben bli erforderlig.

En eventuell utlokaliseringsort bör innehålla ett kustartilleriförband med goda utbildningsbetingelser främst i fråga om skjutning mot sjömål. Av granskade orter – Karlskrona, Fårösund och Härnösand – synes Härnösand vara den enda ort som på ett nöjaktigt sätt svarar mot ställda krav.

Investeringskostnaderna uppskattas till 1 milj. kr. Driftkostnaderna beräknas öka med ca 40 000 kr. per år.

Myndighets- och personalsynpunkter på omlokaliseringen

Chefen för kustartilleriets skjutskola har i sitt yttrande avstyrkt en omlokalisering och därvid angett att en omlokalisering av skolan icke medför några fördelar ur utbildningssynpunkt. Utlokaliseringseffekten blir dessutom ringa. Skolchefen anser härutöver att utredningen undervärderat utbildningsbetingelserna i Karlskrona. Om en omlokalisering trots betydande negativa konsekvenser blir aktuell är denna ort den lämpligaste. *Skolans personal* anför att stationeringsorten bör väljas betydligt mindre perifert än Härnösand. Stockholmsområdet är det enda alternativ som med hänsyn härtill är godtagbart.

Chefen för marinen biträder chefens för skjutskolan uppfattning samt avstyrker skolans utlokalisering med bl a den motiveringen att samverkansbehovet mellan skjutskolan och marinstaben är stort under den tid skolan är förlagd till Stockholm.

Sjökrigsskolan (KSS)

Uppgifter, organisation m m

Sjökrigsskolan har till uppgift att meddela utbildning för anställning som officer på aktiv stat eller reservofficer inom marinen samt till värnpliktig officer.

Sjökrigsskolan är sedan 1943 förlagd till Näsby park, Täby. Skolan som har egna förvaltningsresurser består av chef, centralavdelning, utbildningsavdelning, utbildningsbataljon, förvaltningsavdelning, sjukvårdsavdelning samt kassaavdelning.

Skolan anordnar årligen kurser för dels flottans stam- och reservaspiranter avseende allmänmilitär och sjömilitär utbildning, dels flottans och kustartilleriets kadetter. Härtill kommer kurser m m för mariningenjörer samt läkare och läkarassistenter i marinens krigsförband.

Skolans fasta personal är fördelad sålunda

ledning och administration		
officerare	12	
övrig militär personal	9	
civil personal	73	94
lärare		
officerare	18	
övrig militär personal	10	
civil personal	1	29
Summa personal		123

Årligen anlitas ett 30-tal deltidslärare för sammanlagt ca 1770 undervisningstimmar varav 30 % omfattar matematik och språk. Ett 40-tal föreläsare svarar härutöver för ca 90 föreläsningstimmar.

Skolan utnyttjar 30 till 35 handräckningsvärnpliktiga i servicefunktioner. Utredningen om handräckningsvärnpliktiga kan komma att föreslå att dessa värnpliktiga helt eller delvis ersätts med ett färre antal civila vaktmästare. Därmed ökar skolans kader av fast anställda.

Skolans kurser för aspiranter, kadetter m fl omfattar årligen sammanlagt 400 till 450 elever. Flertalet kurser är kortare än fyra månader. Stamkadetterna som är fördelade på lägre (yngre) och högre (äldre) kurser omfattar totalt ca 100 elever. De utbildas vid skolan under sex till sju månader av året. Ca 10 % av eleverna är gifta.

Sjökrigsskolans lokalinnehav omfattar ca 45 expeditions- och lärarrum, ett 30-tal lektionssalar, ca 260 förläggningsplatser med huvuddelen i enkel- eller dubbelrum, servicelokaler för utbildning och sjukvård, förråd, garage samt utbildningsanordningar. Etablissementet är i relativt gott skick och i allt väsentligt lämpat för den utbildning som bedrivs. Markområdet kan ej utvidgas. Det bokförda markvärdet är 1,4 milj. kr. Bokfört byggnadsvärde är 6,2 milj. kr. vilket omräknat i 1971 års värde motsvarar 16,4 milj. kr. Intill 1987 uppskattas behoven av investeringar till 7,4 och av iståndsättningar till 12,5 milj. kr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Sjökrigsskolans utbildning ställer krav på nära tillgång till marina verksamheter. Med hänsyn till skolans begränsade storlek bör av

driftekonomiska skäl en administrativ anslutning till annan marin enhet med förvaltningsresurser eftersträvas.

En stor del av marinens befälsutbildning är förlagd till Berga örlogsskolor (BÖS). För att skapa handlingsfrihet inför en möjlig framtida förändring av befälsutbildningsstrukturen bör vid en omlokalisering av sjökrigsskolan övervägas att förlägga denna till Berga. Härutöver har utredningen endast funnit skäl att närmare granska Karlskrona som lokaliseringsort för skolan.

Lokalsituationen i Karlskrona kännetecknas av stor splittring och begränsade kasernområden. Sjökrigsskolan bedöms därför icke kunna rymmas in inom befintliga etablissement utan måste lokaliseras som fristående enhet till ett nytt område. Investeringskostnaderna härför beräknas uppgå till mellan 60 och 70 milj. kr. Driftkostnaderna torde i huvudsak icke kunna minskas. Svårigheter förutses även att erhålla vissa deltidslärare. Tveksamhet synes råda om Karlskrona är en från rekryteringssynpunkt gynnsam lokaliseringsort.

Förläggs sjökrigsskolan till Berga örlogsskolor bör från utlokaliseringssynpunkt vissa verksamheter flyttas från Berga till Karlskrona. Omfattningen av dessa konstituerar lokaliseringseffekten. De tjänstegrensskolor vid Berga som trots nackdelar bedöms kunna flyttas till Karlskrona örlogsskolor är signalskolan, maskinskolan, skyddstjänstskolan samt militärpolisutbildningen. Antalet anställda som kan överflyttas uppgår till 40 personer. Erforderliga merinvesteringar jämte engångsutgifter beräknas till ca 13 milj. kr.

Sjökrigsskolans förläggning till Berga medför fördelar från utbildnings- och driftkostnadssynpunkter. En personalminskning om 20 till 25 personer torde kunna erhållas. Förläggs sjökrigsskolan i direkt anslutning till örlogsskolans etablissement torde investeringsbehovet kunna begränsas till ca 35 milj. kr. Möjligheterna att rekrytera lärare och elever synes relativt goda.

Från organisatoriska utgångspunkter är sjökrigsskolans förläggning till Berga att föredra trots de nackdelar en överflyttning till Karlskrona av vissa tjänstegrensskolor medför. För att delvis kompensera bortfallet av dessa bör vissa lärare och utbildningsanordningar bli kvar på Berga för undervisning vid örlogsskolorna och kustflottan.

Myndighets- och personalsynpunkter på en omlokalisering

Chefen för sjökrigsskolan har med anslutning av företagsnämnden i inhämtat yttrande framhållit att resurser och möjligheter till fortsatt samordning med annan marin utbildning nu och under överskådlig framtid finns på skolans nuvarande plats. Något tryck från Täby kommun att skolan bör flyttas finns icke heller. Full handlingsfrihet i förhållande till resultat av pågående utredningar kan bibehållas endast om skolan blir kvar på nuvarande plats. Eventuella överväganden att omlokalisera skolan bör därför nedläggas. Om denna av enbart politiska skäl måste flytta förordas entydigt Berga som ny förläggningsort framför Karlskrona. Av skolans civila personal har 86 % angett att den icke önskar följa med vare sig till Berga eller Karlskrona. Under närmaste

10-årsperiod uppnår 17 anställda pensionsålderns nedre gräns.

Chefen för Berga örlogsskolor anför att en utlokalisering från örlogsskolorna icke är erforderlig eller ens önskvärd för att sjökrigsskolan skall kunna förläggas till Berga. Beslut nu att flytta sjökrigsskolan låser dessutom ett framtida utbildningssystem på ett sätt som inom kort kan visa sig helt felaktigt.

Företagsnämnden vid Berga örlogsskolor vill i sitt yttrande med skärpa framhålla den helt obetydliga lokaliseringseffekten av en utflyttning av tjänstegrensskolor från Berga till Karlskrona eftersom maximalt tio tjänstemän kan antas flytta med. Genom utflyttningen till Muskö från Skeppsholmen har alltfler anställda kommit att betrakta Hårsfjärden som sitt framtida arbetsområde och därför anskaffat egnahem i området. Att nu tvingas till en ytterligare omlokalisering måste betecknas som ytterst otillfredsställande.

Chefen för marinen avstyrker i sitt yttrande en utlokalisering av sjökrigsskolan med hänsyn till bl a att flyttning av specialskolor från Berga till Karlskrona medför orationella dubbleringar. Berga örlogsskolor anses dessutom icke tåla ytterligare belastning beträffande administration, serviceanläggningar m m om effektivitet och trivsel skall kunna bibehållas. Det framstår som angeläget och nödvändigt att eventuella omlokaliseringar av aktuell art får övervägas inom ramen för marinens hela utbildningsorganisation vilken f n berörs av flera pågående utredningar.

Överbefälhavaren motsätter sig att delbeslut fattas om utlokalisering av sjökrigsskolan innan en helhetssyn beträffande en framtida befälsutbildningsstruktur föreligger.

Kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet samt utbildningsprogramenheten vid Sveriges Radio AB

Tidigare beslut

Delegationen för lokalisering av statlig verksamhet föreslog (SOU 1970:29, s 82) att kommittén för tv och radio i utbildningen (TRU) samt under viss förutsättning Sveriges Radios utbildningsenhet skulle, med hänsyn till möjligheterna till samverkan med utbildning och forskning, lokaliseras till Umeå.

Kungl. Maj:t föreslog (prop. 1971:29, s 130 f) att TRU-kommitténs produktionsenhet och i varje fall de delar av Sveriges Radios utbildningsenhet som svarar för skolprogramverksamheten skulle, med hänsyn till behovet av täta kontakter med verksamheten i storstockholmsområdet, lokaliseras till Norrköping.

Riksdagen beslöt (InU 1971:15, s 61, rskr 1971:196) med anledning av propositionen att ge Kungl. Maj:t tillkänna följande vad avser TRU-kommitténs produktionsenhet och delar av Sveriges Radios utbildningsenhet.

"De regionalpolitiska skälen är otvivelaktigt tyngre för lokalisering till Umeå än för Norrköping. Även andra skäl talar till Umeås fördel, däribland möjligheter till samarbete med universitetet och annan högre utbildning på platsen. De problem som kan uppstå för att tillgodose föreliggande kontaktbehov kan enligt utskottets mening inte vara så mycket större vid lokalisering till Umeå än till Norrköping att de uppväger de fördelar som i övrigt synes stå att vinna med en förläggning till Umeå. Emellertid har helt nyligen lagts fram ett betänkande med förslag till ny organisation för de berörda verksamheterna (SOU 1971:36). Behandlingen av detta förslag kan ge nya aspekter på lokaliseringsfrågan. Med hänsyn härtill är utskottet inte idag berett att träffa ett definitivt avgörande. Frågan om möjligheten att förlägga verksamheten till Umeå bör bli föremål för ytterligare utredning. Även andra lokaliseringsalternativ bör emellertid kunna övervägas. Utskottet förutsätter att i samband med denna utredning, som bör ske skyndsamt, även klarläggs de spörsmål av personalpolitisk och annan natur som hänger samman med inordnandet av en Sveriges Radios verksamhet i den nya organisationen."

Kungl. Maj:t har den 16 september 1971 uppdragit åt delegationen för lokalisering av statlig verksamhet att mot bakgrund av riksdagens uttalande på nytt överväga och framlägga förslag till lokalisering av TRU-kommitténs produktionsenhet och delar av Sveriges Radios utbildningsenhet.

Genom beslut av Kungl. Maj:t den 30 december 1971 kommer ledningsfunktionerna för TRU-kommittén senare att övertas av kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet.

Uppgifter och organisation

Kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet skall planera och leda den fortsatta verksamheten med radio och television i utbildningsväsendet samt framlägga slutliga förslag om hur denna verksamhet skall organiseras.

Produktionen omfattar f n program för i första hand förskola, gymnasieskola, viss samhällsvetenskaplig, medicinsk och teknisk utbildning vid universiteten samt vuxenutbildning. Den framtida produktionen skall i första hand inriktas mot vuxenutbildning på alla utbildningsnivåer och förskola. Kommittén skall vidare i samråd med universitetskanslersämbetet avge förslag om organisationen av radio- och tv-undervisningen vid den tekniska fakulteten i Linköping samt i samverkan med skolöverstyrelsen ombesörja produktionen av program för gymnasieskolan. Produktionsplanerna fastställs av Kungl. Maj:t.

Utbildningsprogramenheten vid Sveriges Radio AB svarar – inom ramen för avtalet mellan svenska staten och Sveriges Radio aktiebolag angående rundradions programverksamhet – för den direkta programverksamheten för utbildningsprogram. Programverksamheten finansieras av skattemedel. Utbildningsverksamheten skall bedrivas i samråd med skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet.

Produktionen omfattar program för i första hand låg-, mellan- och högstadierna, det gymnasiala stadiet samt lärarfortbildning.

Skolmaterielsektionen, som ingår i utbildningsprogramenheten som en självbärande enhet, producerar och säljer tryckta läromedel, bildserier etc till skolorna.

Antalet anställda (budgetåret 1971/72) framgår av följande tablå.

	Administration	Program	Teknik	Skolmaterielsektionen	Summa
Kommittén	30	59	48	–	137
Utbildningsprogramenheten	50	67	(60)[1]	42	(219) 159
Summa	80	126	(108) 48	42	(356) 296

[1] Andel av Sveriges Radios teknikerpersonal som beräknas arbeta med utbildningsprogram. Personalen är ej anställd vid utbildningsprogramenheten.

Utöver den fast anställda personalen engagerar kommittén och utbildningsprogramenheten ett stort antal *experter* (kommittén ca 550, utbildningsprogramenheten ca 800).

Kommittén för tv och radio i utbildningen disponerar f n lokaler i Stocksund, sammanlagt ca 3 300[2]. Produktionslokaler (ca 1 400 m^2) hyrs enligt överenskommelse mellan staten och Danderyds kommun t o m 1975 med möjlighet till förlängning ytterligare tre år. Av två kontorspaviljonger äger staten den ena, medan den andra hyrs med ett kontrakt t o m 31/12 1975. En privatvilla hyrs med ett kontrakt som gäller t o m 1973.

Utbildningsprogramenheten disponerar kontorsarbetsplatser i tre paviljonger (ca 2 000 m^2) inom A 1-hallområdet. Sveriges Radio räknar med att disponera dessa till 1973, varefter utbildningsprogramenheten väntas kunna disponera andra lokaler inom området. Skolmaterielsektionen disponerar dessutom lagerutrymmen på ca 1 300 m^2. För produktionen disponerar utbildningsprogramenheten Sveriges Radios lokaler.

Med anledning av förslag från kommittén för tv och radio i utbildningen (SOU 1971:36) att sammanföra verksamheten vid kommittén och

utbildningsprogramenheten till en enhet (stiftelse) uppdrog Kungl. Maj:t den 30 december 1971 åt kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet att framlägga förslag om en framtida mer definitiv organisation.

Anslaget till kommittén beräknas budgetåret 1972/73 till ca 18,8 mkr och till utbildningsprogramenheten till ca 18,9 mkr. Omsättningen vid skolmaterielsektionen uppgick 1970/71 till ca 10 mkr.

Förhållanden av särskild betydelse för lokaliseringen

Kommittén för tv och radio i utbildningen framhåller att kommitténs organisatoriska framtid ännu inte är klar och att ett framtida ställningstagande till förslaget om en sammanslagning med utbildningsprogramenheten har betydande konsekvenser både regionalpolitiskt och sett från företagsekonomisk synpunkt. Detta kan bl a leda till andra avvägningar mellan olika uppgifter, dimensionering och produktionsformer än som nu gäller med därav följande osäkerhet i kostnadsberäkningar.

Sveriges Radio framhåller att ett beslut om utlokalisering av utbildningsprogramenheten om möjligt bör anstå till dess ställning tagits till organisationsfrågan.

Kommittén och enheten har redovisat en kartläggning av de personliga kontakter som under 1970/71 tagits av personal och externa medarbetare i de olika projektgrupperna (redovisningen omfattar däremot ej den tekniska eller administrativa personalen).

Av kartläggningen framgår vad avser kommitténs produktion att totalt 543 externa medarbetare engagerats, av vilka 11 från Västerbottens distrikt, 420 från Stockholmsdistriktet och 25 från Östra distriktet samt vad avser utbildningsprogramenhetens produktion 782 externa medarbetare, av vilka 8 från Västerbottens distrikt, 542 från Stockholmsdistriktet och 39 från Östra distriktet.

Kommittén framhåller att minst 60 % av företagets anställda har så gott som dagligen kontakter utanför kommittén.

Av kartläggningen framgår att antalet kontakter till övervägande del avser personer och institutioner (såsom arkiv, bibliotek, bildbyråer, centralorganisationer, kulturinstitut, informationsorgan, museer, myndigheter, rekvisitaförråd) i Stockholmsområdet.

Kommittén och enheten framhåller att en betydelsefull del av verksamheten bygger på möjligheter att köpa tjänster på frilansbasis av Sveriges Radio, av filmlaboratorier etc, av enskilda såsom fotografer, författare, journalister, musiker, regissörer, skådespelare, tecknare, tonsättare.

Sveriges Radio understryker särskilt vikten av tillgång till utländska medarbetare i kurser i främmande språk. I dessa program, som utgör ca 40 % (= 375 program i nyproduktion) av totala antalet skolradioprogram, engageras ett stort antal utländska medarbetare. Det totala antalet köpta tjänster utgör ca 1 000 per år. Antalet medverkande i varje program varierar mellan 2 och 13. Enligt Sveriges Radio måste, eftersom de utländska medverkandena, på några i Göteborg befintliga undantag när, är bosatta i Stockholm, produktionen av språkprogram ske i Stockholm.

Sveriges Radio understryker vidare vikten av kontakt med skolöverstyrelsen. De löpande kontakterna med överstyrelsen avser i huvudsak kontakter för behovsinventering och planering av utbudet i stort samt kontakter för produktionen av enskilda projekt. En särskild skolkonsulent vid överstyrelsen fungerar f n som kontaktman mellan överstyrelsen och enheten.

Kommittén för tv och radio i utbildningen framhåller att dess arbetsformer och arbetsmetoder skiljer sig från annan statlig verksamhet i den meningen att de olika faserna i projektarbetet (planering, produktion, utprövning och revidering) innehåller ett extremt antal kontakter med personer och institutioner samt att arbetet måste äga rum under konstant tidspress. Arbetet måste enligt kommittén bedrivas i mycket nära personligt samarbete mellan bl a producenter och experter och att med hänsyn till tidspressen krävs omedelbar och snabb "fysisk" tillgång till experterna.

Kommittén framhåller vidare att om målen för verksamheten skall kunna uppfyllas på ett tillfredsställande och effektivt sätt måste verksamheten vara lokaliserad till storstockholmsområdet. Även om kostnadsskillnader föreligger mellan en lokalisering i Stockholm och i Norrköping/Umeå så bör de fakta som presenterats om kommitténs arbetssätt vara det viktigaste beslutsunderlaget i lokaliseringsfrågan.

Delegationen har – i avvaktan på ställningstagande i organisationsfrågan – prövat olika lokaliseringsalternativ för en hypotetisk organisation.

Följande utgångspunkter har gällt för kostnadsberäkningar för alternativen.

1. Kostnadsberäkningarna skulle avse en verksamhet för planering och produktion av program för utbildningsväsendet omfattande ca 300 personer, d v s motsvarande det sammanlagda antalet anställda vid kommittén och utbildningsprogramenheten.
2. Beslut i organisationsfrågan förutsättes föreligga innan utlokalisering sker.
3. I syfte att underlätta verksamhetens behov av kontakter i stockholmsområdet förutsättes att verksamheten har tillgång till filial i Stockholm.

Filialen förutsättes omfatta ca 75 personer, för produktion av språkprogram, vissa dramatiska program och dramatiska inslag i andra program, för kontakt med utbildningsmyndigheter, främst skolöverstyrelsen, för kontakt med arkiv m fl institutioner, för leverans av material samt skolmaterielsektionen. Filialen förutsättes samverka med bl a Sveriges Radio.

4. Kostnadsberäkningar och bedömningar av funktionsmöjligheterna skulle i första hand göras för följande alternativ

Verksamheten förlagd till

alt 1 Umeå	med filial i Stockholm
2 Norrköping	med filial i Stockholm

3 Umeå och Norrköping med filial i Stockholm
4 X-ort med filial i Stockholm
5 Umeå, Norrköping och Stockholm

Alternativen att – utöver en stockholmsfilial – förlägga verksamheten till mer än en ort (alt 3 och 5) har inte kostnadsberäknats i detalj. Av tillgängligt, översiktligt material framgår att dessa alternativ sannolikt skulle medföra väsentligt större kostnader för investeringar, vilka troligen inte skulle kunna utnyttjas till full kapacitet samt kraftigt ökade driftkostnader.

Av kartläggningen framgår att inga större skillnader mellan alternativen föreligger vad avser investeringskostnaderna. De bestående ökningar av driftkostnaderna, som i första hand kan förutses, hänför sig till ökat personalbehov samt ökade rese-, traktaments- och telefonkostnader. Kommittén beräknar att driftkostnaderna ökar ca 25 % i alt 1 och 16 % i alt 2. Vidare beräknas tillkomma övergångskostnader.

Synpunkter på en omlokalisering från berörda verksamheter

Sveriges Radio framhåller att det är svårt att bedöma frågan om lokalisering av utbildningsprogrammens produktion så länge organisationsfrågan ej är löst och är av den uppfattningen att ett beslut i lokaliseringsfrågan om möjligt bör anstå tills vidare. Sveriges Radio understryker att en utflyttning till Umeå är mindre lämplig och att en lokalisering till Norrköping/Linköping är att föredra såsom alternativ till Stockholm. Sveriges Radio konstaterar vidare att en utflyttning av utbildningsprogramenheten kommer att medföra en synnerligen stor personalavgång inte minst av erfarna medarbetare.

Utbildningsprogramenhetens underkommitté av Sveriges Radios företagsnämnd anser det nödvändigt och självklart att definitivt beslut i lokaliseringsfrågan på nytt uppskjuts tills beslut i organisationsfrågan föreligger.

Kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet framhåller att den f n kan se ett antal alternativa lösningar som tillgodoser ändamålet av utlokaliseringen av tekniska resurser och personal från Stockholm. Omfattning och ortsbestämning kan dock av naturliga skäl anges först när verksamhetens mål och inriktning klarlagts och en organisatorisk modell fastställts. Kommittén föreslår därför att delegationen ej tar slutlig ställning till frågan om utbildningsenhetens och TRU:s lokalisering förrän kommittén genomfört sin utredning. Utredningsarbetet beräknas pågå i två år.

Företagsnämnden vid kommittén för television och radio i utbildningen framhåller att beräkningar av de ekonomiska konsekvenserna av en utlokalisering är tämligen värdelösa när man inte vet hur verksamheten kommer att se ut i fortsättningen. Den produktion av utbildningsmaterial som det här är fråga om kommer att få mycket svårt att fungera tillfredsställande, i synnerhet vid en lokalisering långt från Mellansverige. Beslut om verksamhetens framtida inriktning, utformning och organisation finns i dag inte.

KUNGL. BIBL.
31 JUL 1972
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1972

Kronologisk förteckning

1. Ämbetsansvaret II. Ju.
2. Svensk möbelindustri. I.
3. Personal för tyg- och intendenturförvaltningen. Fö.
4. Säkerhets- och försvarspolitiken. Fö.
5. CKR. (Centrala körkortsregistret) K.
6. Reklam I. Beskattning av reklamen. U.
7. Reklam II. Beskrivning och analys. U.
8. Reklam III. Ställningstaganden och förslag. U. (Utkommer senare.)
9. Reklam IV. Reklamens bestämningsfaktorer. U. (Utkommer senare.)
10. Godsbefordran till sjöss. Ju.
11. Förenklad löntagarbeskattning. Fi.
12. Skadestånd IV. Ju.
13. Kommersiell service i glesbygder. In.
14. Revision av vattenlagen. Del 2. Ju.
15. Ny regeringsform • Ny riksdagsordning. Ju.
16. Ny regeringsform • Ny riksdagsordning. (Följdförfattningar) Ju.
17. Nomineringsförfarande vid riksdagsval • Riksdagen i pressen. Ju.
18. Norge och den norska exilregeringen under andra världskriget. Ju.
19. Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen. U.
20. Läs- och bokvanor i fem svenska samhällen. Litteraturutredningens läsvanestudier. U.
21. Svävarfartslag. K.
22. Domstolsväsendet IV. Skiljedomstol. Ju.
23. Högre utbildning — regional rekrytering och samhällsekonomiska kalkyler. U.
24. Vägfraktavtalet II. Ju.
25. Naturgas i Sverige. I.
26. Förskolan 1. S.
27. Förskolan 2. S.
28. Konsumentköplag. Ju.
29. Konsumentupplysning om försäkringar. H.
30. Bostadsanpassningsbidrag. In.
31. Lag om hälso- och miljöfarliga varor. Jo.
32. Kommunalt samlingsstyre eller majoritetsstyre? C.
33. Förhandlingsrätt för pensionärer. In.
34. Familjestöd. S.
35. Skogsbrukets frö- och plantförsörjning. Jo.
36. Samhälle och trossamfund. Slutbetänkande. U.
37. Samhälle och trossamfund. Bilaga 1—19. U.
38. Samhälle och trossamfund. Bilaga 20. Andra trossamfunds ekonomi. U.
39. Abortfrågan. Remissyttranden. Ju.
40. Konkurrens i bostadsbyggandet. In.
41. Familj och äktenskap I. Ju.
42. Vägtrafikbeskattningen. Fi.
43. Utnyttjande och skydd av havet. I. (Utkommer senare)
44. Reformerad skatteutjämning. Fi
45. Kulturminnesvård. U.
46. Landskapsvård genom täktsamverkan. Ju.
47. Data och integritet. Ju.
48. Riksdagen och försvarsplaneringen. Fö.
49. Tryckfriheten och reklamen. Ju.
50. Skyddsrum. Fö.
51. Sjölagens befraktningskapitel. Ju.
52. Rapport angående kommunal information m.m. C.
53. Handräckningstjänst i försvaret. Fö.
54. Skyddat arbete. In.
55. Decentralisering av statlig verksamhet — ett led i regionalpolitiken. Fi.

Statens offentliga utredningar 1972

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Ämbetsansvaret II. [1]
Godsbefodran till sjöss. [10]
Skadestånd IV. [12]
Revision av vattenlagen. Del 2. [14]
Grundlagberedningen. 1. Ny regeringsform • Ny riksdagsordning. [15] 2. Ny regeringsform • Ny riksdagsordning (Följdförfattningar) [16] 3. Nomineringsförfarande vid riksdagsval • Riksdagen i pressen. [17] 4. Norge och den norska exilregeringen under andra världskriget. [18]
Domstolsväsendet IV. Skiljedomstol. [22]
Vägfraktavtalet II. [24]
Konsumentköplag. [28]
Abortfrågan. Remissyttranden. [39]
Familj och äktenskap I. [41]
Landskapsvård genom täktsamverkan. [46]
Data och integritet. [47]
Tryckfriheten och reklamen. [49]
Sjölagens befraktningskapitel. [51]

Försvarsdepartementet

Personal för tyg- och intendenturförvaltning. [3]
1970 års försvarsutredning. 1. Säkerhets- och försvarspolitiken. [4] 2. Riksdagen och försvarsplaneringen. [48] Skyddsrum. [50]
Handräckningstjänst i försvaret. [53]

Socialdepartementet

1968 års barnstugeutredning. 1. Förskolan 1. [26]
2. Förskolan 2. [27]
Familjestöd. [34]

Kommunikationsdepartementet

CKR. (Centrala körkortsregistret) [5]
Svävarfartslag. [21]

Finansdepartementet

Förenklad löntagarbeskattning. [11]
Vägtrafikbeskattningen. [42]
Reformerad skatteutjämning. [44]
Decentralisering av statlig verksamhet — ett led i regionalpolitiken. [55]

Utbildningsdepartementet

Reklamutredningen. 1. Reklam I. Beskattning av reklamen. [6] 2. Reklam II. Beskrivning och analys. [7] 3. Reklam III. Ställningstaganden och förslag. [8] (Utkommer senare). 4. Reklam IV. Reklamens bestämmningsfaktorer. [9] (Utkommer senare.)
Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen. [19]
Läs- och bokvanor i fem svenska samhällen. Litteraturutredningens läsvanestudier. [20]
Högre utbildning — regional rekrytering och samhällsekonomiska kalkyler. [23]
1968 års beredning om stat och kyrka. 1. Samhälle och trossamfund. Slutbetänkande. [36] 2. Samhälle och trossamfund. Bilaga 1—19. [37] 3. Samhälle och trossamfund. Bilaga 20. Andra trossamfunds ekonomi. [38]
Kulturminnesvård. [45]

Jordbruksdepartementet

Lag om hälso- och miljöfarliga varor. [31]
Skogsbrukets frö- och plantförsörjning. [35]

Handelsdepartementet

Konsumentupplysning om försäkringar. [29]

Inrikesdepartementet

Kommersiell service i glesbygder. [13]
Bostadsanpassningsbidrag. [30]
Förhandlingsrätt för pensionärer. [33]
Konkurrens i bostadsbyggandet. [40]
Skyddat arbetet. [54]

Civildepartementet

Kommunalt samlingsstyre eller majoritetsstyre? [32]
Rapport angående kommunal information m. m. [52]

Industridepartementet

Svensk möbelindustri. [2]
Naturgas i Sverige. [25]
Utnyttjande och skydd av havet. [43] (Utkommer senare)

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.

KUNGL. BIBL.
31 JUL 1972
STOCKHOLM

Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-01301-